ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
1
MARDI
1re MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2,50 Ֆ.

LE NUMERO: 2.50 F.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.381
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.381

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ պանդոկի մը իր սենեակին մէջ մեռած գտնուած է ամերիկացի ծանօթ գրագէտը՝ Թէնէսի Ուիլլըմս: Ծնած հարաւը, Քոլըմպըս (Միսիսիփի) 1911-ին, բուն անունով Թոմաս Լէնիըր մեծ թատերագիրներէն մէկն էր ամերիկեան ժամանակակից գրականութեան: Հանրածանօթ դարձաւ մանաւանդ խօն թրամուէ նոմէ տէզիր գործով, զոր էլիա Գազան շարժանկարի վերածեց, 1952-ին գլխաւոր երկու դերակատարներ ունենալով՝ Վիվիըն Լի եւ Մարլոն Պրանտօ: Իր միւս ծանօթ գործերէն է՝ խօն շա սիւռ էին թուա Պրիւլան: Իր մղձաւանջներն եղած են՝ սեռականութիւնը, հիւանդութիւնը, մահը: Փորձած է ճամբայ մը գտնել կաթողիկէ դառնալով, 1968-ին:

ԺԱՔ ՊԸՆՈՒԱ - ՄԷՇԷՆ մեռած է առջի օր, Փարիզի մէջ: Պատմաբան, մասնագէտ Մերձաւոր - Արեւելքի: Գործակցած Վիշիի վարչաձեւին հետ, մահուան դատապարտուած էր ազատագրման արդարութեան Բարձրագոյն Ատեանին կողմէ դաւաճանութեան ամբաստանութեամբ: Ներման արժանացած, պատիժը նախ ցկեանս բանտարկութեան վերածուած է, ապա նոր ներումի մը շնորհիւ, ազատ արձակուած է 1954-ին: Հեղինակ է բազմաթիւ կենսագրականներու ի շարս որոնց՝ Մուսթաֆա Քեմալի, Իպն Սէուտի, Լօրանս տ'Արապիի կենսագրականները: 89 տարեկան էր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ տնտեսութեան համար Ցունուարի թիւերը շատ գէշ են, մանաւանդ արտաքին առեւտուրի համար, ուր բացը 9,58 միլիառ է եւ նախարարը՝ Միշէլ Ժոպէր չի կրնար ծածկել ձախողութիւնը սիպիլեան բանաձեւերու ներքեւ: Կը խոստովանի նոյնիսկ. - «միջոցներ չունիմ եւ քիչ իշխանութիւն: Ձեմ կրնար ծախել ինչ որ չարտադրուիր»: Նախագահ Միթերան ալ յայտարարեց թէ բացը հետեւանք է այն իրողութեան, որ ֆրանսական ճարտարարուեստը ի վիճակի չէ, այսօր, տոկալու մրցակցութեան, թէ՛ գիներով, թէ՛ որակով: Մէկ լաւատես մնացած է՝ Փիէր Մոռուա, որ «միջադէպեր» որակեց արտաքին առեւտուրի բացը եւ գիներու յաւելումը եւ մեղադրեց լրագրողները, որոնք բան չեն հասկնար: Ելմտական նախարարը Տըլոր, որ լրատես կը մնայ, յայտարարած է. - «Եթէ Ֆրանսա շարունակէ պարտքի տակ մնալ վերջին տարիներու արագութեամբ, այլեւս ոտքի չի կրնար մնալ եւ սրտի արկածի վտանգի տակ է»: Համայնավարներուն համար յանցաւորները գործատէրերն են, որոնք բոլորովին անկարող մարդիկ են: Ցունուարի գիներու յաւելումն ալ 0,9% է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ 135 սուրիացի զինուորներ մեռած են ցուրտէն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍԻՆԵՄԱՅԻ մրցանակաբաշխութիւնը՝ «Սեզարներու գիշերը» մըկրտուած՝ արձանագործին անունով, որ չինած է իբրեւ պարգեւատրուող արձանիկը, տափակութեան եւ ձանձրոյթի բոլոր մրցանիշները կոտրեց եւ Իւմաննիթէ իրաւամբ դիտել կուտայ որ կարելի էր յայտագիրը ներկայացնող՝ Ժան - Քլօտ Պռիալիի ալ տափակութեան եւ կակազումի Սեզարը շնորհել: Լաւագոյն ֆիլմը նկատուեցաւ «Պալանսը», լաւագոյն բեմադիրը՝ Վայտա (Տանթոնի համար), լաւագոյն այր դերասանը՝ Ֆիլիփ Լէոթառ, լաւագոյն դերասանուհին՝ Նաթալի Պայ, երկուքն ալ Պալանսին համար:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ համայնավարները ցանկ մը կը ներկայացնեն Ժոզէֆ Ֆրանչեսքիի դէմ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, նախագահ Ճեմայէլ տեսակցութիւն մը ունեցած է ամերիկացի բանագնաց՝ Հապիպի հետ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, ռումբ մը եւս գըտնըւեցաւ, այս անգամ ալ պայթելէն առաջ: Հրէական Բարեկենդանի տօնին (Փուրիմ) առթիւ է, որ քաղաքապետ եւ Ներքին նախարար Կաստոն Տէֆէռ պիտի մասնակցէր ճաշի մը, 400 Հրեաներու հետ, Պուլվ. Միշըլէի մեծ ճաշարան մը: Իր ժամանումէն առաջ է, որ լուացարանին մէջ գտնուած է ռումբը: Այս անգամ, հակահրէական կը նկատուի նախատեսուած արարքը:

ՕՄԱՆԻ մէջ մահմետական կինը մահմետական այր մարդուն կէս արժէքն ունի, իսկ ոչ - մահմետական կինը՝ միայն մէկ վեցերորդը: Այս կէտերը ճշդուած են կառքի արկածներու հատուցումներու առթիւ: Զոհի մը «արեան գինը» որ պիտի վճարուի ընտանիքին մահմետական այր մարդու մը պարագային 14.500 տոլար է, կնոջ՝ 7250, իսկ եթէ կինը մահմետական ըլլալու բախտը չէ ունեցած, ընտանիքը միայն 2416 տոլար կը ստանայ...:

ՃԵՐՄԱԿ

Ոչ մէկ կարեւորութիւն, ի վերջոյ, Թաղապետական այս ընտրութիւնները: Այս մէկը Գ. Փոնսն է (Էր. Փէ. Էր) որ կ'ըսէ. -

«Քուէարկել ի նպաստ ընդդիմութեան՝ ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնէ, քանի որ ընտրութիւնները հիմնական ոչինչ պիտի փոխեն»: Նոյնը, տրամաբանօրէն, ամէն անոնց համար՝ որոնք կրնան փորձուիլ քուէարկել ի նպաստ մեծամասնութեան:

Եթէ հետեւինք իրեն, այս ուղղութեամբ, պիտի յանգինք ճերմակ ընտրութեան մը: Մարտ 6-ին ամէնքս ալ ակադեմականներու պիտի վերածուինք, եւ Շարլը Թրէնէի վրէժը լուծուած կ'ըլլայ:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՓՓԱ.

Լը Մոնտ (Փետրուար 26)

ՃԱՏՐԱԿ

ԿԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐՈՎ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԽԱՂԱՑՈՂԸ

Փետր. 23-ին, Պարչելոնայի մէջ, ճատրակի մասնագէտ լրագրողները, Կարի Գասպարովի տուին 1982-ի լաւագոյն խաղացողի տիտղոսը:

Խորհրդային ախոյեանը, 19 տարեկան է եւ կրտսերը այս օսքարը ստացողներուն մէջ: Լիպերասիոն կը գրէ որ ծնած է 1963, Ապրիլ 13-ին, Բաքու հրեայ հօրմէ՝ Հարի Վայնշթայն եւ հայ մօրմէ: 7 տարեկանին որբ է եւ այն ատեն մօրը անունը (հաւանաբար՝ Գասպարեան) կ'առնէ: Ճատրակ խաղալ սկսած է վեց տարեկանին եւ աշակերտած նախկին ախոյեան՝ Բոտվինիկի: Վարպետութեան թեկնածու է 10 տարեկանին, միջազգային վարպետ՝ 16 տարեկանին, մեծ վարպետ՝ 17 տարեկանին: Թերթը կ'աւելցնէ թէ Գասպարով բարդոյթ չունի և համբաւը չի նեղեր զինք: «Մեծցած եմ վարժուելով անոր (համբաւին), կ'ըսէ, եւ ճակատագիրը ուզեց որ ճատրակի ընդունակութիւն ունենամ, տասը տարի է գիտեմ»: Անուանուած է՝ «Բաքուի արծիւը»: Ճատրակէն զատ, ուսանող է Ատրպէյճանի լեզուներու հիմնարկը, ուր անգլերէն եւ ֆըրանսերէն կը սորվի:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

A PROPOS DU CRIME CONTRE L'HUMANITÉ

Այս խորագրին տակ մէթր Ժիւլ Վոլֆ յօդուած մը ստորագրած է Պրիւսէլի Լը Սուար-ի մէջ (Փետրուար 21), ուր Պառպիի առթիւ, կ'անդրադառնայ Հայկ. հարցին, վերլուծելով մարդկութեան դէմ ոճիրներու իրաւական բնոյթը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՓԵՏՐ. 18 - 24)

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Սովետսկի Պիսատել» («Սովետական Գրող») հրատարակչականի «Բանաստեղծի Գրադարան» մատենաշարով լոյս տեսած է (ռուսերէն) Սայաթ Նովայի բանաստեղծութիւններէն հատընտիր մը: Հատորին մէջ առնուած են Սայաթ Նովայի լաւագոյն գործերը՝ Վալէրի Բըրիւսովի, Միխայէլ Լոզինսկի, Սերգէյ Շերվինսկիի, Արսէնի Տարկովսկիի, Վերա Զվեադինցեւայի եւ այլոց թարգմանութիւններով, որոնց մէկ մասը առաջին անգամ կը հրապարակուին: Հատորին համար ընդարձակ ներածական մը գրած է Ակադեմիայի թղթակից - անդամ Վաչէ Նալբանդեան: Գիրքը կազմած է Գէորգ Թաթոսեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

«Բուրեվեստնիկ» Մարզական Ընկերութեան Կեդրոնական Խորհուրդի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան անհատական եւ խմբային ախոյենութեան մրցաշարքին, Հայաստանի մարզիկները երկու ոսկի եւ մէկ սըրբոնզ մետալ շահած են: Այսպէս թեթեւ ծանրութեան դասակարգին մէջ առաջին հանդիսացած է Սէյրան Ղազարեան, ընդհանուր արդիւնքով բարձրացնելով 225 քիլօ: Կէս - ծանր դասակարգի ախոյեան հանդիսացած է Գարեգին Բաղդասարեան, բարձրացնելով 330 քիլօ: Արմէն Բարսեղեան 205 քիլօ բարձրացնելով երրորդ դարձած է: Խմբային դասաւորման մէջ Հայաստան հինգերորդ տեղը գրաւած է:

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶ

Մինսկ տեղի ունեցած Ուսանողական Մարզական Ընկերութեան մարմնամարզի մրցաշարքին հայ մարզիկները մեծ յաջողութիւններ ձեռք ձգած են: Այսպէս, Ցամիկ Պօղոսեան 800 մեթր վազքի մէջ 2 վայրկեան 16 երկվայրկեանի արդիւնք մը արձանագրած է եւ ախոյեան հանդիսացած, իսկ 400 մ. վազքի մէջ՝ հինգերորդ: Ցաջող արդիւնքներ արձանագրած են Վարդան Թումասեան (10 հազար մեթր քալել) եւ Անահիտ Ցարութիւնեան (400 մեթր վազք):

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՍՈՒՆՆԱԼԷ ԱՌԱՋ

Գրագէտ բարեկամներէս մէկը հինէն ի վեր շատ կը սիրէր պատմել այն պատմըւածքները ... զոր պիտի գրէր: Ի՜նչ ծրագիրներ չունէր ան գլխուն մէջ: Հարիւրաւոր մանրավէպեր, պատմուածքներ, պատահարներ, մանաւանդ յուշեր, որոնք դրոշմուած էին մտքին մէջ եւ որոնց մասին կը խօսէր յորդահոս բառերով ու պատկերներով, կարծես թէ արդէն իսկ գրած, վերջացուցած ըլլար զանոնք եւ կարդար ուղղակի ձեռագրին վրայէն:

Կը գանգատէր որ շատ բազմազբաղ էր եւ, աւա՜ղ, չէր հասներ գրելու իր գըլխուն մէջ եռեւեփող այդ հարիւրաւոր նիւթերուն մասին: Բոլորին չէր հասներ, բայց գոնէ մէկ քանիին կը հասնէ՞ր: Ոչ, այդ մէկ քանիին ալ չէր հասներ: Այլ խօսքով, գրչի ընկերս միայն կը պատմէր, գրի չէր առներ զանոնք: Իսկ եթէ պատահէր որ բան մը գրէր, միշտ ուրիշ նիւթ մըն էր զոր ձեռք կ'առնէր, նոր մը, չպատմուած, լոյս չտեսած նիւթ մը: Միւսները միշտ կը մնային գլխուն մէջ կամ լեզուին վրայ: Երկար տարիներ ըսպասեցինք որ գրէ զանոնք: Հիմա գիտեմ որ երբեք պիտի չկարենայ գրել:

×

Եթէ պատահի որ երիտասարդ գրող մը մօտենայ ինծի եւ հարցնէ թէ սկսնակ գրողի մը ի՞նչ կրնամ յանձնարարել ամէնէն առաջ, իրեն պիտի ըսէի.

- Սիրելիս, չըլլա՛յ որ գլխուդ մէջինը բառի կամ խօսքի վերածես, նախ քան տառի վերածելդ: Գրողը իր նիւթէն մէկ անգամ միայն կը խանդավառուի, մէկ անգամ միայն կը պարպուի: Եւ ատիկա պէտք է ըլլայ գրելու ատեն:

×

Անգամ մը թատերախաղի սքանչելի նիւթ մը յղացած էի: Այնքան սիրած էի նիւթը, որ ամենակարճ ժամանակի ընթացքին գլխուս մէջ պատրաստած էի անոր երեք արարներուն բոլոր ընդհանուր գիծերը: Խանդավառութեանս մէջ չդիմացայ եւ այդ մասին խօսեցայ մտերիմ գրչեղբօր մը: Նիւթը կը պատմէի այնքան խանդավառութեամբ որքան խանդավառութեամբ պիտի գրէի: Նաեւ կը պատմէի այնքան կենդանի պատկերներով, որքան կենդանի պատկերներ պիտի գործածէի թատերախաղը գրելու ատեն: Գրչեղբայրս ալ շատ հաւնեցաւ գիւտս: Երբ աւարտեցի, թախանձագին խնդրեց.

- Սքանչելի է, ի՞նչ կ'ըլլայ, մի՛ ուշացըներ, անմիջապէս սկսէ:

Եւ այդքան:

Այդ վայրկեանէն անդին այլեւս երբեք չկրցայ նոյն խանդավառութիւնը, նոյն յափշտակութիւնը զգալ այդպէս թատերախաղիս նկատմամբ: Անգամ մը պարպըւած էի, կարծելով հանդերձ որ մէջս եռեւեփողը մէջս պիտի մնար մինչեւ որ գրէի: Մինչդեռ ոչինչ մնացած էր մէջս: Ցղացումի կախարդանքը չքացած էր: Գոհացում գտած ցանկութեան մը նման, ծրագիրը կորսնցուցած էր ամբողջ իր հմայքը: Երբեք չկրցայ գրել այդ թատերախաղը:

×

Ո՛վ գիտէ ինչ ծրագիրներ, ինչ խոյանքներ, գրական ինչ երջանիկ գիւտեր յաւէտ ոչնչացած են մեր մէջ պարզապէս անոր համար որ չենք գիտցած զանոնք մեր հոգիին խորը պահել, մինչեւ անոնց հասունննալը՝ արձակուելու ատեն:

Նոյնը պիտի չկարենայի՞նք ըսել արդեօք մեր առօրեայ ինչ - ինչ ապրումներու համար: Բոլորս ալ երբեմն անճարակօրէն չե՞նք մսխեր մեր հոգիին ամէնէն թանկագին գաղտնիքներն ու գանձերը:

Մեր սէրն անգամ կրնայ աւելի զօռ - նալ, եթէ զայն մերկացնենք իր տհաս վիճակին մէջ:

Ռ. Հ.

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ)

Գրեց՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

(ՓԱԿՈՒԱԾ ՎԱՐԱԳՈՅՐԻ ԱՌՋԵՒ)
(ՋՏՊԱԳՐՈՒԱԾ Բ. ՀԱՏՈՐԻՑ)

Իր անունը լսել էի, բայց ոչ տեսել եւ ոչ էլ ծանօթ էի:

Զօլօ-յին լաւ ծանօթ էի, երբ նրան հանդիպում էի, եւ մի խնդրի շուրջ դիտմամբ վիճում էի, Զօլօն միշտ ջղայնացած ասում էր.

- Զխօ, մեր Կարօն էդիկ լաւ գիտէ : Հալա սապր արա, ինոր հարցնեմ:

Զօլօն յաճախ տխրում էր եւ յիշում էր իր ազատ լեռները ...

- Հո՞ւ ... էնտի՝ ապուռ (ամօթ) կար, խայութիւն կար, քրիստոնէութիւն կար, կնիկները էսպէս պալտըր - չփլաղ (կիսամերկ) ման չէին գալիս, հէչ կը տեսնէիք, որ մարդ ու կին իրար թեւ մտած ման գային: Մեզ մօտ մարդը յառէջից (առաջից) կը քէլէր ու կնիկը լէ՝ իրեք արշին (երեք մեթր) ետեւէց կոգար: Կինը տղամարդու հետ սեղան չէր նստեր: Խստեղ առաջ կինը պիտի նստի յետոյ տղամարդը: Աշխարհը դարձուել է:

- Մի անգամ Զօլոյին տարել էին մի հարսանիքի: Ըստ երեւոյթին հարսանիք անողները, «եւրոպականացած» մարդիկ էին լինում: Սկսել է պարը: Եւ Զօլոն առաջին անգամ է տեսնում, որ մարդ ու կին իրար գրկած պարում են: Մի քիչ նայելուց յետոյ՝ փախել է դուրսը:

- Ծօ, քաքմըշլի ճիժեր, էդ ի՞նչ պար է, պար ըսածդ՝ քոչարին է, Մշոյ խըռը, ո՞ւր է մեր կոնտը (շուրջ - պար), ամէն մարդ մի կնիկ խոտած, մէջքը պինտ սեղմած, էրէսը - էրէսի տուած կը խաղան: Առաջ կարծեցի թէ իրենց կնիկներն են, յետոյ հասկացայ, որ Կարօ կը պարի Ցոլօ-ի կնկան հետ, Ցոլօ-ն կը պարի Մխօ-ի կնկան հետ ... ապուռ չունեն : Թողի ու փախայ: Չէ, ասի, էրթամ մեր Թօփալ Կարօն գտնեմ, էս ամէնը պատմեմ, վերցնունք մեր ժողովուրդը, էրթանք մի պիապան (անմարդաբնակ) տեղ, մի գիւղ մի քաղաք շինենք: Լծկան եւ գութան ունենանք, Կարօն լէ կը կարդենք մեզ իշխանաւոր, պատուով նամուսով կ'ապրենք, մինչեւ արեւ բացուի ու գընանք մեր աւեր վաթանը:

Զօլոյին հետ շատ եմ եղել եւ Սասունիի հետ ինձ ծանօթացնողն էլ եղել է Զօլոն:

- Կարօ, էս լէ մեր ջահիլ լաւ ընկեր Մանուէլ, գերդաստանի անունն էլ Մարութեան: Չէ, անպայման խոնք (ասոնք) Տարօնից եկած կը լինեն ... Մարաթուկի կողմերից, էդ է որ արինս քաշում է: Մեր Հայկօ-ի ընկերն է (Հայկ Ասատրեան), համա Հայկօն սատանայից եօթ օր առաջ է ծնուել՝ Մանուէլը Քրիստոսի կնունքից եօթ օր առաջ է ծնուել ու Քրիստոսի կնունքին է կնքուել:

Ծանօթացանք:

Սասունին մի քաղցր ժպիտ ունէր իր դէմքին եւ գիտէր մարդկանց գրաւել:

- Սիրելի Մարութեան, քանի որ Զօլոն քեզ հաւանել է, նշանակում է որ լաւ ես, Զօլոն ամէն մարդու, մանաւանդ երիտասարդներին՝ շատ չի սիրում եւ նրանց փիլին է անուանում:

- Մի ժամանակ, Հայկին եւ ինձ՝ «փիլին» էր անուանում :

- Խօկուտ (հոգիիդ) մեղք մի արա, մի անգամ եմ ասել եւ յետոյ փոշմանել եմ :

- Շատ ուրախ եմ, ասաց Սասունին. - յաճախ հանդիպիր ինձ:

Այս խօսակցութիւնը տեղի էր ունենում Շիրակում (այժմու Լենինական), երբ Կողբի աղահանք գրաւելու ժամանակ, հին Հայդուկ Հախօն սպանուել էր՝ բերել էին թաղելու:

Արտաքինով, Սասունին գեղեցիկ տղամարդ էր, բարձրահասակ, նիհարակազմ, հաճելի խօսելու ձեւ ունէր, միայն՝ երբ ուզում էր քայլել, առանց փայտի չէր կարող, մի ոտքը կռւում վիրաւորուել էր եւ լաւ չէր բուժուել: Հակառակորդներ եւ նրան չսիրողներ նրան անուանում էին «Թօփալ Կարօ»: Բայց իրեն սիրողներ ու յարգողները, որոնց թիւը շատ էր, նրա կաղութիւնը չէին տեսնում:

- Սասունին լաւ հռետոր էր, իսկ վերջին տարիներին՝ նա տաղանդաւոր գրողի համբաւ շահեց եւ իր գրուածքները իրապէս արժէքաւոր եւ մնայուն գործեր են ու պիտի ապրեն :

- Յաճախ պատահում էինք եւ միշտ էլ ընկերական ջերմ վերաբերմունք էր ցոյց տալիս:

Դէպքերը իրար հրելով եկան ու անցան եւ մի օր էլ տեսանք մենք գտնւում ենք Արաքսի միւս ափում: Շատ եմ գրել այդ մասին, կրկնել չեմ ուզում:

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐ ԷԻՆՔ ...

Տարագիր բառը բաղկացած է եօթ տառերից, բայց իր մէջ պարունակում է եօթից աւելի տառապանքներ՝

Տարագիր՝ .... Անհայրենիք :
Տարագիր՝ .... Անապաստան :
Տարագիր՝ .... Թափառական :
Տարագիր՝ .... Շրջմոլիկ :
Տարագիր՝ .... Անապագայ :
Տարագիր՝ .... Անստոյգ վիճակ :
Տարագիր՝ .... Իրաւազուրկ :

Դեռ կարելի է շատ բառեր գտնել, բայց այսքանն էլ բաւական է: Բայց գըլխաւորը մոռացանք ... ԳԱՂԹԱԿԱՆ: որ շատ յաճախ, խփում էին մեր ճակատին, ինչպէս հարսանիքում նուագածուներ ճակատին են կպցնում արծաթ կամ թուղթ դրամներ եւ ասում՝ «Շաբաշ»:

Բայց մենք պահեցինք, «Տարագիր» բառը, որ աւելի պատուաւոր էինք կարծում, ճիշդ այնպէս, երբ մի օր մէկը Թեհրանում հարցնում է Նանա Բաջուն .

- Նանա Բաջի, լսել ենք աղջիկդ նշանել ես մի շօֆերի հետ.

- Աստղի բերանը չորանայ - զայրացած պատասխանում է Նանա Բաջին. - Իմ փեսան շօֆեր չի, այլ՝ տրայվէր, հասկացա՞ր տրայվէր ... կարծելով շօֆերի եւ տրայվէրի միջեւ շատ մեծ տարբերութիւն կայ:

Դրա համար էլ մենք զայրանում էինք երբ ասում էին՝ «Գաղթական» բայց լըռում եւ ժպտում էինք, երբ ասում էին՝ «Տարագիր»:

Մեր ականաւոր ընկերներից մէկը, այնքան սիրեց այդ բառը, որ իր յօդուածների տակ ստորագրում էր «Տարագիր» : Բայց իրականութեան մէջ, մենք անտէր - անտիրական մարդիկ էինք: Բայց այդ բոլորով հանդերձ, այն օրերին մեր հաւատքը աւելի ուժեղ էր քան հիմա:

Թաւրիզում յաճախ պատահում էի Կարօ Սասունուն: Նա պահած էր իր հոգեկան կորովը եւ յուսահատների շարքից հեռու էր:

Թաւրիզում ներկայացումներ էինք տալիս: Նա միշտ ներկայ էր լինում: Վերջաւորութեան գալիս էր կուլիսները եւ ինձ ասում էր.

- Ապրե՛ս: Մշակիր ձիրքդ, ապագայ ունես ... գիտեմ, որ մի տեղ պիտի հասնես :

Մի օր ընկերներիցս մէկը ասաց.

- Վաղը չէ՝ միւս օրը, ժամը 5-ին, եկ այսինչ տեղը: Հինգ ուսանողներս հրաւիրուած ենք:

- Ո՞վ է հրաւիրել:

- Կուսակցական մարմիններից մէկը:

Գնացինք: Մօտաւորապէս եօթ հոգի նստած էին մի սենեակում: Ծխախոտի ծուխը ամպ էր կապել եւ դժուար էր նըստողներին զանազանել: Մի բոպէ յետոյ նշմարեցի, որ նստողների մէջն էր նաեւ Սասունին:

- Քեզ էլ են կանչել. - ասաց Սասունին:

- Կանչել են, բայց թէ ինչո՞ւ համար չգիտեմ:

- Եղիշ, միթէ՞ Մանուէլի անունը այդ ցանկում կա՞ր:

- Վ-ն էր առաջարկել:

- Մի բոպէ չէ՞ք մտածել, որ նա չի կարող գնալ:

- Ինչո՞ւ:

- Պատճառներ ունեմ, որ հիմա չեմ կարող ասել:

- Նախ յայտնենք նպատակը, դուցէ ինքը ցանկանայ:

- Ցանկանայ թէ ոչ, ես դէմ եմ նրա թեկնածութեան:

- Պատճա՞ռը:

- Հիմա չեմ կարող ասել: Եթէ ես առաջուց իմանայի, չէի թողնի նրա թեկնածութիւնը դնէիք:

Իմ դրութիւնը անտանելի էր: Ինչո՞ւ համար էին ինձ կանչել: Կարօն ինչո՞ւ դէմ էր ... չկարողացայ այս գաղտնիքը լուծել:

- Եթէ ձեր մէջ դէմ եղողներ կան, թէեւ ես չգիտեմ թէ ի՞նչ պարտականութեան համար է, ես կը հեռանամ:

Նստողներից մէկը ասաց.

- Նախ լսենք Կարոյին թէ ինչո՞ւ է դէմ:

- Այս հրաւիրուած ընկերների ներկայութեան չեմ ասում, երբ մենք առանձին կը մնանք ես ձեզ կը բացատրեմ:

- Ներեցէք, ընկերներ, ուրեմն ես գընում եմ:

Վիրաւորուած էի՝ Սասունիից :

- Լսի՛ր, Մանուէլ, ես քեզ յետոյ կը բացատրեմ, ասաց Սասունին:

- Պէտք չունեմ բացատրութեան: Ցտեսութիւն: Դուրս ելայ սենեակից:

Աստիճանների մօտ, աճապարանքով ինձ հասաւ Սասունին եւ ասաց.

- Մի բոպէ սպասիր: Վաղը ժամը տասին, եկ ինձ մօտ, քեզ կը սպասեմ : Տունս գիտես: Զուշանաս: Իսկ հիմա առանց ջղայնութեան գնա, երբ պատճառը իմանաս, պիտի տեսնես որ իրաւացի եմ : Հասկցա՞ր:

- Այո:

- Ուրեմն վաղը ժամը 10-ին:

- Շատ լաւ:

(Մնացեալը Յաջորդով)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿ

Մէկուկէս տարի առաջ «Պայքար»ի մէջ հրատարակուած «Հայկական հիւանդութիւն» խորագրով յօդուած մը բաւական աղմուկ հանեց. գլխաւոր առարկութիւնը այն էր, թէ տրուած ըլլալով որ այդ հիւանդութենէն կը վարակուէին տարբեր ժողովուրդներ ալ, ուրեմն «հայկական» որակումը ճիշդ չէր: Կրնայ ըլլալ:

Սակայն համոզուած եմ որ համաճարակը որուն մասին կ'ուզեմ քանի մը տեղեկութիւններ տալ՝ զուտ ազգային, հայկական եւ իւրայատուկ է:

Այս համաճարակը կարելի է կոչել նաեւ տիտղոսախտ կամ ածականախտ:

Եթէ կը հետեւիք հայ - բայց մանաւա՛նդ ամերիկահայ - մամուլին, նկատած պիտի ըլլաք որ հանդէսի, հացկերոյթի, երգահանդէսի, պարահանդէսի, յուղարկաւորութեան կամ ... կնունքի երկարապատում նկարագրականները կը յորդին չռայլուած ածականներով եւ տիտղոսներով:

Տասնհինգ հոգինոց միութիւն մը պարահանդէս կազմակերպեց. նկարագրականին մէջ պարահանդէսին սրահը կ'ըլլայ անպայման «շքեղ», նոյնիսկ եթէ եկեղեցիի մը խոնարհ հաւաքատեղին է ան: Ներկաները միշտ «հոծ» են, մինչ հանդէսներու ունկնդիրները՝ «կոկիկ բազմութիւն», ինչ որ կը նշանակէ թէ հազիւ քսան հոգի ներկայ եղած է...:

Հապա անհատներու շնորհուած ածականները:

Երգիչը միշտ «սիրուած» է, «ճանչցըւած», «ծանօթ», «տաղանդաւոր», նոյնիսկ եթէ իր հռչակը փոքրիկ համայնքի մը նեղ սահմանին մէջ է միայն: Տակաւին «հանճարեղ»ին չհանդիպեցայ, սակայն կը խորհիմ թէ անոր ժամանակն ալ հասած է: Արդէն ժողովրդական երգիչներէն ոմանց կուտանք «հռչակաւոր» ածականը, զոր անշուշտ շուտով պիտի փոխարինենք «աշխարհահռչակ»ով:

Ցանկարծ յայտարարութիւն մը կը կարդանք թերթերուն մէջ. «Այսինչ միութեան կազմակերպութեամբ այսինչ օր տեղի պիտի ունենայ հանրաճանաչ եւ վաստակաւոր գրագէտ Այսինչի գրական գործունէութեան երեսնամեակը»: Կը շուարինք կը մնանք. ո՞վ է այս «հանրաճանաչ» գրագէտ Այսինչը, որ երեք տասնամեակներու վաստակ ունի: Կը խորհինք որ կապ չենք պահած մեր գըրականութեան հետ, ադէտ ենք, եւ լուսաւորուելու համար կը դիմենք տեղեակներու, եւ կը հանդիպինք նոյն «տգիտութեան». անո՛նք ալ չեն ճանչնար:

Ամէնէն շատ գործածուող տիտղոսը «վաստակաւոր»ն է, որ սակայն վերջերս իր տեղը զիջած է Հայաստանէն ներածուած «վաստակաշատ»ին: Եւ այսպէս, օրէ օր կը շատնայ մեր ածականամթերքը: Ուսուցիչներ այլեւս «վաստակաւոր» չեն, այլ՝ «ուսուցչապետ»: Հրամմէ՞, ուսուցչապե՞տ. հայկական ո՞ր համալսարանին կամ բարձրագոյն ուսման հաստատութեան:

Հապա «ղեկավար»ը. եթէ մեր թերթերու գրածներուն հաւատանք, ղեկավարուելիքէն աւելի «ղեկավար» ունի ամերիկահայութիւնը: Քանի մը տարի առաջ դիւրին երկունքով ծնած որեւէ պզտիկ միութիւն այսօր արդէն «ղեկավար»ներու պզտիկ բանակ մը ունի: Նաեւ՝ «առաջնորդ»ներու- Նաեւ՝ «հասարակական գործիչ»ներու:

Եւ սակայն անունին առջեւ միակ ածական մը կամ տիտղոս մը այլեւս բաւարար չեն. ախորժակը ուտելով կը բացուի, կ'ըսէ առածը: Հետեւաբար այսօրուան նորոյթն է ենթակային ազգային բոլո՛ր պաշտօնները յիշել մէկ շունչով: Օրինակ՝ «Ա. Բ. Գ. միութեան ժրաջան ատենապետ, Դ. Ե. Զ. յանձնախումբի երկարամեայ ատենադպիր, Է. Ը. Թ. օժանդակ մարմնի պատուոյ նախագահ, Ժ. Ի. Լ. հայրենակցական միութեան «Եւ Օ. Ֆ.» արժէքաւոր պարբերաթերթի անձնազոհ խմբագրապետ Պարոն Անծանօթեան»:

Բայց անմիջապէս աւելցնեմ որ այս վերջին մարզին մէջ մենք ընդօրինակած ենք Հայաստանի մեր եղբայրները: Հայաստանցիները, որոնք մի քանի տարին անգամ մը Պարոնեանի «Ընտիր երկեր»ը կը հրատարակեն՝ «հոս - հոս» Արեւմտահայերուս վրայ ծիծաղելու համար, «հոս - հոս»ութեան օրինակը իրենք կուտան եւ մենք ալ զիրենք կը կապկենք ... «հոս - հոս»աբար:

Հայաստանեան թերթ կը կարդա՞ք: Հոն ձեզի ծանօթ անձերն իսկ պիտի չճանչնաք: Փոխանակ «երգչուհի Էլլադա Չախոյեան»ի, կը գրեն. «Երգիչների Մարիա Քալլասի անուան միջազգային մրցոյթի դափնեկիր, Երեւանի օփերային մեներգչուհի Էլլադա Չախոյեան» կամ «ՀՍՍՀ լուսաւորութեան մինիստրութեան մանկավարժական գիտա - հետազօտական ինստիտուտի Ֆիզիքական դաստիարակութեան սեկտորի վարիչ...» եւայլն: Նաեւ՝ «Արուեստի վաստակաւոր գործիչ, Երեւանի Կոմիտասի անուան կոնսերվատորիայի պրոֆեսոր, ջութակահար...» եւայլն:

Բայց կարեւոր կէտ մը վրիպեր է «հոս-հոս»ներուս ուշադիր աչքերէն: Հայաստանի մեր եղբայրները «Նախագահի» տիտղոս մը ունին, զոր սքանչելի կերպով կը գործածեն: Օրինակ՝ «Հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Սովետի Նախագահութեան Նախագահ», ինչ որ կարծեմ, կը համապատասխանէ որեւէ երկրի «Նախագահ»ին: Կամ՝ վարչապետի համար «Հայկական ՍՍՀ Մինիստրերի խորհրդի Նախագահ»: Իսկ լ ա ւ ա գ ո յ ն ը «Հայկական ՍՍՀ առեւտրաարդիւնաբերական պալատի նախագահութեան նախագահ»: Կը տեսնէ՞ք, «հոս - հոս»ներու տիտղոսներու տիտղոսը. կը լսէ՞ք անոր մեղրածորան հնչիւնը ձեր ականջներուն. «Նախագահութեան նախագա՜հ...»:

Ինչո՞ւ կը բաւականանանք մեր պզտիկ կազմակերպութիւնները առ աւելն «պատուոյ նախագահ»ներով օժտելով: Այդ տեսակ բան ա՛լ չկայ. բոլոր միութիւնները իրենց «նախագահութեան նախագահ»ը պէտք է ունենան, իսկ վարչութիւնները՝ իրենց «վարչապետ»ները: Միայն ա՛յս ձեւով կրնանք փառքի եւ պատուի մեր ախորժակներուն յագուրդ տալ ... շրջանի մը համար:

Ձեզի տեսնեմ, յօդուածագիրներ եւ թղթակիցներ, անցէ՛ք գործի:

Հայ թերթերու ապագայ թղթակից

ԱՐԱ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

«Պայքար»

ՄԵՐ ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԶՐՈՅՑՆԵՐԷՆ

ԽԱԲԵԲԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ ԵՒ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԾԵՐՈՒՆԻՆ

×

Վաճառական մը արդար ու բարի մարդու համբաւ ունէր:

Օր մը, ճամբորդ օտարական մը, լսելով այդ մարդուն համբաւը, մեծ գումար մը ի պահ կուտայ անոր եւ կը շարունակէ իր ճամբան: Երեք տարի ետք վերադառնալով, գումարը կը պահանջէ:

- Ոչ տեսած եմ քեզ, ոչ ալ կը ճանչնամ, - կ'ըսէ վաճառականը, - վկայ կամ թուղթ ունի՞ս, որ ինծի գումար մը տըւած ես ի պահ:

- Չունիմ, - կ'ըսէ օտարականը:

- Էհ, քանի որ չունիս, հեռացիր:

Կը հեռանայ օտարականը ու երբ տըխուր ու տրտում կ'անցնի քաղաքի փողոցներէն, կը հանդիպի ծերունիի մը:

- Ի՞նչու այդպէս տխուր ու տրտում ես, - կը հարցնէ ծերունին:

Օտարականը կը պատմէ եղելութիւնը:

- Այս քաղաքին մէջ որեւէ բարեկամ ունի՞ս, - կ'ըսէ ծերունին:

- Ունիմ, - կը պատասխանէ օտարականը:

- Էհ, քանի որ ունիս, խրատէ զինք, որ քանի մը չքեղ սնտուկներու մէջ անարժէք իրեր լեցնէ, կղպէ, տանի այդ վաճառականին եւ ըսէ՝ օտար երկիր կ'երթամ, լսելով քու բարի համբաւը, իմ ոսկիները, թանկագին քարերը, իմ ամբողջ հարստութիւնը բերած եմ, որ քեզի տամ պահելու: Երբ անոնք իրարու հետ խօսին այդ մասին, մէջտեղ ել եւ պահանջէ դրամդ: Հաստատած եմ, որ աւելի մեծ շահի համար ան քու դրամդ կը վերադարձնէ:

Օտարականը այդպէս ալ կ'ընէ, ճիշդ ժամանակին կը յայտնուի ու կը պահանջէ իր դրամը:

- Խնդրեմ, խնդրեմ, - կ'ըսէ վաճառականը, - քեզ լաւ կը ճանչնամ, դուն այսինչ մարդն ես ու այնինչ օրը ինծի այսքան գումար ի պահ տուիր: Ահաւասիկ քու գումարդ:

Եւ օտարականը իր գումարը առած, ուրախ - ուրախ կը վերադառնայ տուն: Իսկ այդ եղկելի ու խաբեբայ վաճառականը կը մնայ ձեռնունայն:

Այդպէս է, իմաստութիւնը միշտ ալ կրնայ փակել խաբէութեան եւ ագահութեան ճամբան:

×

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԲԵՐՔԸ

Արդար մարդ մը ուրիշ արդար մարդու մը կը ծախէ իր արտը ու երբ այս մէկը կը վարէ արտը, խոփը կը զարնըւի ոսկիով լեցուն կարասի մը: Գործը ձգած, անմիջապէս կ'երթայ արտի նախկին տիրոջ մօտ ու կ'ըսէ, թէ քու արտէդ կարաս մը ոսկի ելած է, եկուր ու տէր եղիր:

Միւսը կ'ըսէ.

- Ես քեզի ծախած եմ արտս, գինը առած եմ, ինչ որ այդ արտէն ելլէ, քուկդ է:

- Ես ա՛րտը գնած եմ եւ ոչ ոսկին: Ոսկին քուկդ է, եկուր տէր եղիր:

- Ոչ, - կ'ըսէ միւսը, - ես իրաւունք չունիմ այդ ոսկիին վրայ, արտը քուկդ է:

Ու այսպէս անվերջ կը վիճին, չգիտնալով ինչ ընել այդ կարաս մը ոսկին:

Արդար դատաւոր մը կար այդ երկիրը, լսելով այդ մասին եւ տեղեկանալով, որ անոնցմէ մէկը ամուսնանալու աղջիկ ունի, միւսը՝ տղայ, կուգայ, կը համոզէ զիրենք, որ խնամի դառնան ու ոսկին ալ, արտն ալ տան նորապսակներուն:

Այդպէս ալ կ'ընեն:

Նորապսակ տղան ցորեն կը ցանէ արտին մէջ ու երբ կը հասնի հունձքի ժամանակը, հասկ մը կ'առնէ, կը ճմռէ ափին մէջ ու կը տեսնէ, որ ափին մէջ հատիկներու փոխարէն մարգարիտներ կան:

Այդպէս է, այն երկրին մէջ, ուր մարդիկ արդար են, ինչպէս նաեւ դատաւորները, արտը կրնայ մարգարիտի բերք տալ:

ՀՈՐՈՎԵԼ

×

Հորովելը՝ հոռովել, գութաներգ, հայ գիւղացիի հողագործական աշխատանքի աւանդական երգ է (նաեւ երգի գլխաւոր տեսակ), որ հնչած է գութանով վարելու ատեն, բանող անասունները, ինչպէս նաեւ հօտաղները ոգեւորելու եւ աշխատանքը թեթեւցնելու եւ խթանելու նըպատակով: Արտայայտած է նաեւ գիւղացիի ընկերային բողոքը, անձնական յոյզերն ու ապրումները: Հորովելի անունը ծագած է առաւել բառէն, որ նշած է երկու արտի սահմանագիծը ներկայացնող, չհերկուող հողաշերտը: Գութանուորը, ձգտելով շուտ հասնիլ առաւելին, այդ բառը միացուցած է հօ՛ բացականչութեան. գոյացած են հոռովել կապակցութիւնը եւ անոր կրճատ ըռաւել, ռաւել, ռոլ, հոռոլ, հոռոլօ եւ այլ տարբերակները, որոնք դարձած են գութաներգին բնորոշ բացականչութիւններ: Երգին մեկնարանութիւնը կոչած են «առաւել ըսել» կամ «առաւել տալ»: Հորովել անունին տակ սովորաբար ծանօթ են նաեւ կալի ու սայլի երգերը, որոնք հորովելի հետ ընդհանուր յատկանիշներ ունեցող, բայց ինքնուրոյն երգի տեսակներ են:

Հորովելները աշխատանքի ընթացքին յանպատրաստից գոյացող երգեր են, սակայն հիմնուած են գիւղացիի աւանդաբար մշակուած - իւրացուած խօսքի եւ եղեւէջներու պաշարի վրայ: Խօսքերու (արձակ եւ չափածոյ) գլխաւոր նիւթը աշխատանքն է, հացը, բնութիւնը, մեծ տեղ կը գրաւեն բացականչութիւնները եւ ձայնի նմանեցումը: Կը պարունակեն նաեւ աղօթքի ու հեթանոսական հաւատալիքի տարրեր: Մեղեդիական առումով հորովելները ասերգի ու եղանակաւոր երգեցողութեան սերտ զուգորդութիւն են. անոնց մէջ ցայտուն արտայայտուած գեղջուկի յանպատրաստից յօրինումի բարձր կարողութիւնն ու ստեղծագործական փորձառութիւնը, ինչպէս նաեւ յատուկ վայրերու երաժշտութեան յատկանիշները:

Վարուցանի աշխատանքի իւրաքանչիւր օղակ, իբրեւ կանոն, իր անդրադարձը ունեցած է հորովելի երաժշտութեան մէջ, որ մեծ կառուցուածքով ժողովրդական յօրինում մըն է, բաղկացած իրարու համադրուող ինքնուրոյն (երբեմն՝ հակապատկեր) բաժիններէ՝ նախաբան, անվերջ զարգացող բուն հորովելը, զարգացման բարձրակէտ եւ վերջաբան:

Աշխատանքի ծաւալէն ու մասնակցողներու թիւէն կախում ունեցող երգեցողութիւնը ընդունուած է պարզ կամ բարդ ձեւ, երկրորդ պարագային երեւան ելած են բազմաձայնութեան տարրեր: Բարդ կազմութիւն ունեցող հորովելի յարաբերաբար ամբողջական օրինակ մըն է Կոմիտասի գրի առած «Լոռու գութաներգը Վարդաբլուր գիւղի ոճով»: Հայաստանի զանազան շրջաններու հորովելներ գրի առած են նաեւ Ս. Մելիքեան, Ա. Քոչարեան եւ ուրիշներ:

Բազմաձայն երգչախումբի համար մըշակելով Կոմիտաս հորովելներէ ստեղծած է աշխատանքը դրուատող վեհաշունչ փառերգներ՝ «Լոռու գութաներգ», Ղարաբաղի, «Ջիգ տու, քաշի» եւայլն: Հայ երաժիշտներու գործերուն մէջ եւս գոյացած է ժողովրդական երգի ոճը ներկայացնող համապատասխան երգի տեսակ մը՝ Յ. Ստեփանեանի, Կ. Զաքարեանի հորովելները ձայնի եւ դաշնակի համար, Ա. Տիգրանեանի հորովելը «Դաւիթ Բէկ» օփերային մէջ եւայլն: Հորովելներու խօսքեր մշակելով Յ. Թումանեան գրած է իր «Գութանի երգը» եւ «Դժար տարի» բանաստեղծութիւնները:

Հորովելներու հետ, իմաստի բովանդակութեամբ ու երաժշտական կառուցուածքով ամէնէն մօտ առնչութիւնը ունին Արեւելեան Վրաստան տարածուած «Օռովելա» կոչուող երգերը (միաձայն), որոնք նոյնպէս կը միաձուլեն գութանի («Գութնուրի»), կալի («Կալաուրի») եւ սայլի («Ուռմուլի») երգեր:

Ռ. ԱԹԱՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ՄԱՅԻՍ ԱՒԴԱԼԲԷԳԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Փետր. 11-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ Փետր. 5ին մեռած է բանասիրական գիտութիւններու տոքթէօր Մայիս Թադեւոսի Աւդալբէգեան: Ծնած էր 1918-ին՝ Երեւանի նահանգի Իգդիր քաղաքը: 1935 - 1940 թըւականներուն ուսանած է Երեւանի համալսարանը, ապա երկու տարի ետք հետեւած է մասնագիտութեան, Մանուկ Աբեղեանի ղեկավարութեամբ, 1946-ին պաշտպանելով տոքթորայի աւարտաճառ մը՝ «Խաչատուր Կեչառեցի» նիւթին շուրջ: Յետագային կազմելով Կեչառեցիի տաղերուն քննական բնագիրները, Մայիս Աւդալբէգեան առանձին հատորով մը հրատարակած է զանոնք՝ ընդարձակ ներածականով եւ ծանօթագրութիւններով (1958): Այդ հրատարակութեամբ հիմնուած է «Միջնադարեան հայ տաղերգուներ» մատենաշարը, ուրկէ 1963-ին լոյս տեսած է դարձեալ Աւդալբէգեանի «Գրիգորիս Աղթամարցի» գիրքը: Ինք է, որ պատրաստած է նաեւ «Էջեր հայ միջնադարեան գեղարուեստական արձակից» հաւաքածոյի (1957) առակներու եւ պարականոններու բնագիրերն ու ծանօթագրութիւնները: Հեղինակն է «Հայ գեղարուեստական արձակի սկզբնաւորումը» մենագրութեան, ինչպէս նաեւ քանի մը ամիս առաջ լոյս տեսած՝ «Յայսմաւուրք ժողովածուները եւ նրանց պատմագրական արժէքը» աշխատութեան: Մ. Աւդալբէգեան տարիներ դասաւանդած է Լենինականի եւ Երեւանի մանկավարժական հիմնարկներու մէջ: 1977-էն ի վեր վարիչն էր Երեւանի Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկի հայ հին եւ միջնադարեան գրականութեան բաժնի:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ «Էմմակոս» հրատարակչականէն լոյս տեսած է արուեստի քննադատ Ժոզէֆ Թարրապի գիրքը, նուիրուած նկարիչ Փօլ Կիրակոսեանի գործերուն: Գիրքը՝ 398 նկարներով եւ երեք յօդուածներով, կ'անդրադառնայ հայ նըկարիչի կեանքին, 1946-էն մինչեւ 1982 ժամանակաշրջանը:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ Մարիօթ պանդոկին մէջ, Փետր. 5-ին, տեղի ունեցած է Հայ Կարմիր Խաչի կազմակերպած պարահանդէսը: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Ստեղծուած է խանդավառ մթնոլորտ մը, գեղարուեստական յայտագրի մը գործադրութեամբ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Եւ ահա նոր էակ մը եկած էր զուարթութեան նոր շեշտ մը դնել այդ անդորր բոյնին մէջ: Ամիրան՝ իր վերջին րոպէներուն՝ իր թոռան զուարթ ճիչերուն մըխիթարանքը ունեցաւ: Ան մեռաւ երջանիկ, գուցէ աւելի երջանիկ քան եթէ իր մեծութեան բարձունքէն վար գլորած ըլլար: Տիկին Մարկոսեան՝ իր խեղճ հօր կեանքին հուսկ յետին րոպէները երջանկացուցած ըլլալու համոզումէն մխիթարուեցաւ, ու իր սէրը այլեւս կեդրոնացուց ամուսինին ու մէկ հատիկ զաւկին վրայ:

Սակայն, դառնութեան բաժակին վերջին կաթիլը դեռ ըմպած չէր ան: Ամուսնութեան ճիշդ տասնմէկերորդ տարին, Գաբրիէլ էֆէնտի անակնկալ հիւանդութեան մը հետեւանօք մեռաւ: Այս կորուստը խորունկ, անբուժելի վէրք մը բացաւ կնոջը սրտին մէջ. դամբանական կափարիչը եղաւ, որուն տակ այլեւս յաւերժական սուգով ու ինքնամփոփ լռիկ մաշումով պիտի քաշկռտէր իր անմխիթար կեանքը, ա՛լ աշխարհի վրայ ոչինչ ունենալով բացի իր մէկ հատիկ զաւկէն:

Ու փոխուեցաւ, այլակերպեցաւ ան նըկարագրով, ֆիզիքականով: Մարդատեաց եղաւ, չարութիւնը բոյն դրաւ անոր հոգիին մէջ. ա՛լ չուզեց տեսնել մարդերը, զորս նկատեց իր դժբախտութիւններուն պատասխանատու. իր կապոյտ աչքերը, երբեմն այնքան անոյշ սեւեռանքով, հիմա երկիւղի, կսկիծի ատելութեան շողիւններ կ'անթեղէին, ժպիտ ու ազապատանք նշուլելով միմիայն իր զաւկին համար, իր Արշակին համար զոր աշխարհի հետ պիտի չփոխարինէր: Նիհարցաւ, դէմքին գիծերը քաշուեցան, խոժոռ, խիստ, անողոք արտայայտութիւն մը առին: Ջղային եղաւ: Լացի յեղակարծ տագնապներ ունեցաւ: Օր մը՝ տագնապի մը պահուն՝ յանկարծ ճամբեց երկու ծառաները որոնք երկար տարիներէ ի վեր ամիրային տան մէջ կը ծառայէին, վար դնելով միմիայն պառաւ, ցաւագար խոհարարուհի մը, որուն վըրայ կը մնար տան ամբողջ սպասարկութիւնը: Պատուիրեց որ մէկը չընդունիր, մինչեւ իսկ Մէրկէրեան Թադէոս աղան, տանը է՛ն վստահելի, է՛ն հին բարեկամը:

Ու այլեւս իր ամբողջ վիշտ ու ցաւագար էութիւնը, իր բովանդակ քայքայուն կեանքը մէկ բանի մը, մէկ կէտի մը սեւեռած էր, իր զաւկին, բոլոր անցեալի չքեղութիւններէն, մեծութիւններէն, մոլեկան ցնցումներէն, ամիրայական հոյակապ փառահեղ կառոյցքէն, բոլոր հարըստութիւններէն, ու բոլոր սերունդէն վերապրող այդ միակ բանին, միակ էակին վրայ: Անիկա բոլոր կործանումներուն վերակենդանացումն էր, յարութիւնը բոլոր անէացած, ոչնչացած բաներուն, եզական փոխարինումը բոլոր չփոխարինուելիք իրերուն, կեանքերուն:

Ու հոն, թիկնաթոռին մէջ թաղուած, աչքերը գոց, իր կեանքին այս ցաւագին դրուագներուն տողանցումէն ընկճուած, ոչնչացած, կը մնար, շարժելու անկարող, եւ օրհասական, ընդհատ հեւքով մը որմէ անոր տափակ ու ազազուն լանջքը կը տանջուէր՝ ինչպէս հեքեկանքէ մը:

Հեռուն, ընդարձակ նոճաստանին վերեւ արեւը կը խանձէր՝ բնութիւնը ջնարակելով իր հուսկողջոյնի շառայլներովը, շիջալեփառ եւ հանդիսաւոր: Խորհրդապահ կուռ սրահկներուն ներքեւէն խուսափուկ ճառագայթ մը ներս սպրդեցաւ՝ լուսաւորելով սուներոտ սենեակը:

Կինը աչքերը բացաւ՝ երազէ արթնցածի պէս, հառաչեց եւ իրականութեան դառնալու ճիգին մէջ մրմունջ մը թռաւ շրթներէն:

- Զաւա՜կս, զաւա՜կս:

Ոտքի ելաւ, երկու ձեռքերով քունքերը սեղմած, դեռ այդ մահացու մղձաւանջին տպաւորութեանը տակ դողդղալով, աչքերը արցունքով լեցուն:

Վերէն, սգապատ շրջանակին մէջէն, կենդանագրին խաժ աչքերը՝ իրենց անոյշ ու ցաւագին պշնումովը՝ միշտ կը դիտէին անլուր տառապանքը այդ կնոջ, որ, հիմա, թեւերը բացած, անոր կը դիմէր՝ ինչպէս սրբացող մեղաւորուհի մը Աստուածամօր պատկերին:

Յանկարծ, դրանը բացուածքին մէջէն, խուլ, խռռչաւոր ձայնը պառաւ խոհարարուհիին.

(Շար. 9)

Պ. Մարտիրոս Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Զեփիւռ Փանիկեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծմօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԶՈՒԱՐԹ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Տէտոյեան)

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 25-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 1, ժամը 15.45-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը եւ թաղումը կը կատարուի 16.45-ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. - Անդրանիկ Յովհաննէսեանի թաղման առթիւ. - Զաւարեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Շահինեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ստեփանեան, Պ. Ճնտիկեան, Պ. Խաչիկ Տէմիրճեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մըխճեան, Այրի Տիկին Շահինեան, Տիկին Նազելի Մըխճեան, Համբարձում Աւետիսեան 50-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Օհանեան 30 Ֆ.: Աբրահամ Պօզեանի թաղման առթիւ.- Այրի Տիկին Պօզեան եւ զաւակները 300, Ժան Լու Գասապալեան (Անկուլեմ) 100, Գազազեան ընտանիք 400, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Տօրումեան 100, Տէր եւ Տիկին Իսկէնտէրեան 100, Տիկին Մարի Շւոտեան 300, Արսլանեան ընտանիք, Պ. Իւմիտեան, Ճնտիկեան ընտանիք, Խաչիկ Պալօեան 100-ական Ֆ.:

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Վերքին Փիլիկեան եւ զաւակները Արմենուհի Միսաքեանի յիշատակին կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Այրի Տիկին Արմենուհի Մանուկեան եւ զաւակները իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Արմենակ Մանուկեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առիթով կը նուիրեն 200 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՕՊԸՆԱ. - Պ. Թոփալեան 260 Ֆ. կը նուիրէ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աննիկ Աշնեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Թորոսեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

EXPOSITION

MINIATURES et KHATCHKAR

organisée par

le Club UNESCO des Arméniens et le Centre d'Etudes, de Documentations et d'Informations Arméniennes

du 11 février au 7 mars
au Palais Saint-Jean
4, avenue Adolphe-Max
69005 LYON

une exposition d'art arménien **«Miniatures et Khatchkar»**; sous la présidence d'honneur de M. Francisque COLLOMB, Sénateur et Maire de Lyon, et de M. NAHOUM, Directeur de l'Ecole Nationale des Beaux-Arts de Lyon.

Pendant l'exposition, conférence le samedi 5 mars à 20 h. 30, Salle des conférences, 9, place Lazare-Goujon à VILLEURBANNE: **«Les Khatchkars»** par M. Alberto PENSA, professeur à la Faculté d'Archéologie de l'Ecole Polytechnique de Milan.

« ARMÉNIE: sous les feux du Désir et de la Révolution »

(Poésies en arménien, en français et animation audio-visuelle simultanée)

Vendredi 4 Mars à 21 h.
à la Mutualité, salle G
24, rue St. Victor, 75005 Paris
métro Maubert-Mutualité

Billets en vente aux librairies:
Librairie Orientale H. Samuelian
51, rue Monsieuur le Prince, 75006 Paris
Palouyan, 9, rue de Trévise, 75009 Paris
Les Mille et Un Livres,
2, rue St. Victor, 75005 Paris
et sur place.

(organisée par « Pour la Culture Arménienne »)

GROUPEMENT INTERPROFESSIONNEL ARMENIEN
Boîte Postale n° 80
75462 Paris Cedex 10

Le Conseil d'Administration du Groupement Interprofessionnel Arménien informe les membres que l'Assemblée Générale Ordinaire annuelle devant statuer sur l'activité et les comptes de l'Exercice clos le 31 décembre 1982, se tiendra le dimanche 20 mars 1983 au Yan's Club, 5 avenue Reille, 75014 Paris.

Seuls les membres satisfaisant aux dispositions statutaires et au Règlement Intérieur pourront assister à l'Assemblée Générale et prendre part aux votes.

Les membres et leurs invités sont conviés à participer au dîner qui suivra. Apéritif vers 19 h. Participation aux frais*: 80 francs par personne.

Le Conseil d'Administration

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9, Rue de Madrid — 94140 Alfortville

Comme chaque année
TRADITIONNELLE

Matinée costumée

pour tous les enfants
thème: **Le Printemps arménien**

DIMANCHE 6 MARS à 15 h.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 5, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

SEJOUR A BELLEFONTAINE

Le Comité Central de la Croix Bleue des Arméniens de France et ses sections organisent **un séjour dans ses bâtiments de Bellefontaine du 2 au 9 avril inclus**

s'adresser aux sections ou écrire:
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou tél: 16 - 3 - 969 - 71 - 72
16 - 3 - 987 - 08 - 73

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՃԱՇԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 20:

52-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Մասնակցութեամբ փարիզեան, Ալֆորվիլի եւ Լիոնի շրջաններուն Գայլիկ, Թեւիկ, Սկաուտ, Արենոյշ եւ Երէց խումբերուն:

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին:

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique, Paris 7e (métro Invalides)

Նուիրուած սկաուտական շարժման հիմնարկութեան 75-րդ տարեդարձի տարիին վերջաւորութեան, ներկայութեամբ Փարիզի ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերուն եւ խումբերուն:

Հայկական եւ սկաուտական խնամուած յայտագիր, հայերէն ներկայացում, հայկական պարեր, զաւեշտներ, խմբային ներկայացումներ, երգախառն պատկերներ եւ սկաուտական խաղեր, եւ նուագ:

Պիւֆէ:

Մուտք 35 Ֆ.:

Երախաներուն մուտքը ձրի է:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

– ՄԵԾ ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ –

DANS LES SALONS DE L'HOTEL MERIDIEN
81, boulevard Gouvion St. Cyr, Paris 17e
ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏ 12, ԺԱՄԸ 20.30-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

soirée animée par:

l'orchestre ARMENIAN-SUNSHINE, dirigé par Robert PAPAZIAN
Paul TOSCANO, violoniste de chez Raspoutine et son ensemble
CELINHO BARROS et son orchestre « RYTHMES DU BRESIL »
et des surprises

Սեղանները ապահովել, հեռաձայնելով՝
Մանուկեան - 381 80 82 Ալեքսանեան - 236 96 43 Մառան - 535 85 26

THEATRE DES CHAMPS-ÉLYSÉES PARIS

DIMANCHE 20 MARS à 16 heures 45

CHANTS ET DANSES D'ARMENIE

chorale SIPAN-KOMITAS
Direction G. APRIKIAN

ensemble folklorique NAVASART

120 EXECUTANTS

Location: THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES
15, avenue Montaigne - Paris 8e

ԱՊՐԻԼ 24

24 AVRIL en Arménie

DU 16 AU 29 AVRIL
14 JOURS

DU 21 AU 29 AVRIL
8 JOURS

accompagné par Varoujan Sarkissian

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261-51-13
M° Pyramides

Départ de Lyon
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Départ de Marseille
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Org. Lic. A 1037

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
2
MERCREDI
2 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.382
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.382

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԿ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԸ ՀՈՂԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Փետրուար 27-ը յիշատակելի օր մը պիտի մնայ Իսի լը Մուլինոյի հայկական գաղութի տարեգրութեան մէջ՝ ապագայ վարժարանի մը հողի օրհնութեամբ:

Արդարեւ, 1982 Դեկտեմբեր 7-ին, Իսիի քաղաքապետը՝ Անտրէ Սանթինի, եւ թաղապետական խորհուրդը քուէարկութեամբ մը տեղւոյն Հայ Համայնքին կը տրամադրէին 2000 քառ. մեթր տարածութեամբ հողամաս մը, անոր վրայ կառուցանելու համար վարժարան մը: 99 տարուան պայմանագրութիւնը կը ստորագրուէր այս տարի, Փետրուար 7-ին, ապագային հողամասը գնելու նախապատուութեամբ:

Այս բոլոր ձեւակերպութիւնները իրենց լրումին հասած ըլլալով, Իսիի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը կազմակերպէր ապագայ վարժարանին հողի օրհնութեան հանդիսութիւնը:

Փետրուար 27-ի առաւօտեան եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագէն ետք, շուրջ 500 Հայեր ուղղուեցան դէպի Ռիւ տը լ'Էկալիթէ, ուր կը գտնուի հողամասը:

Ներկայ էին Իսիի եւ Քլամառի քաղաքապետները եւ թաղապետական խորհուրդի անդամները, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Լիոնի եւ շրջակայքի հոգեւոր հովիւ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, հայ յարանուանութեանց հոգեւոր ներկայացուցիչներ, Սամուէլ - Մուրատեան եւ Դպրոցասէր վարժարաններու տնօրէններն ու աշակերտները, հայկական կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Ժամը 12.30ին հանդիսութեան բացումը կը կատարէր Իսիի փոխ - քաղաքապետ Մարտիրոս Գարակէօզեան կարդալով մագաղաթի վրայ կատարուած Ֆրանսերէն արձանագրութիւնը, որ պիտի դրուէր ապագայ հաստատութեան հիմքին մէջ: Մագաղաթը վէմին մէջ դնելէ ետք Սերովբէ Արք. կը կատարէր հողի օրհնութիւնը, յատուկ արարողութեամբ մը, որու աւարտին խօսք առնելով հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Սարգիս Պետոյեան, դիտել կուտար, թէ Իսիի եկեղեցւոյ օծումէն ութ տարի ետք դարձեալ կը հաւաքուէինք՝ այս անգամ հաստատելու համար մեր մշակոյթի պահպանման երկրորդ խարիսխը՝ հայկական վարժարանը: Անդրադառնալով 1915-ի ցեղասպանութենէն ետք Հայերու Ֆրանսա հաստատման եւ մինչեւ հաշուով չորս տարին անգամ մը եկեղեցւոյ մը կառուցման երեւոյթին, Սարգիս Պետոյեան կը նշէր, թէ ցեղասպանութենէն ճողոպրած սերունդին նպատակն էր փրկել մեր կրօնքը: Այնուհետեւ համառօտ ակնարկ մը նետելէ ետք մեր մշակոյթի կերտումին մէջ հայ եկեղեցւոյ դերին վրայ՝ դարերու ընթացքին, կը շեշտէր. «Սփիւռքը այսօր պարտականութիւն ունի անցեալէն մնացած ժառանգութիւնը պահպանելու եւ փոխանցելու հասնող սերունդին: Առանց հայերէն լեզուի հայկական ո՛չ մէկ արուեստի գործ կարելի է ստեղծել: Առանց հայերէն լեզուի, մեր շուրջը մըրրնչող յեղափոխութեան բոլոր ձայները ձախողութեան դատապարտուած են: Հայերէնի ուսուցումը այսօր մեր գաղութին համար կեանքի ու մահուան հարց է»:

Ապա, եկեղեցւոյ հայերէնի միօրեայ դասընթացքի աշակերտները երգեցին «Հայ ալրէնք»ը, որմէ ետք խօսք առնելով Մարտիրոս Գարակէօզեան տուաւ քանի մը թուականներ, որոնք յիշատակելի իրագործումներ կը խորհրդանշէին Իսիի գաղութին մէջ՝ եկեղեցւոյ կառուցում, մշակոյթի կեդրոն, Ֆրանքեւհայկական բարեկամութեան յուշարձան եւայլն: Ապա, յիշելէ ետք հայ եկեղեցւոյ դերը մեր գիր ու գրականութեան ու զարգացման մարզերուն մէջ վեր առաւ հայ ժողովուրդի շինարար ոգին եւ անոր ամուր կապերը իր եկեղեցւոյ եւ դպրոցներուն հետ, հաւատարմութիւնը՝ նախնիներու աւանդութեանց: Հուսկ, երախտագիտութեան խօսք ուղղեց Իսիի քաղաքապետին եւ թաղապետական խորհուրդին՝ հայկական վարժարանի մը կառուցման համար տրամադրուած հողամասին առթիւ:

Աշակերտներու կողմէ՝ Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուն» քերթուածի խմբական արտասանութենէն ետք, խօսքը կը տրուէր քաղաքապետ Անտրէ Սանթինիի, որ կ'ըսէր ի միջի այլոց. - «Ձեր դպրոցի առաջին քարը զետեղելով, խորքին մէջ ձեր ինքնութեան պահպանման կառոյցը կերտած կ'ըլլանք: Ձեր դըպրոցը ձեր ազգի պահպանութեան կռուանն է: Դուք քշուեցաք ձեր հողերէն, բայց ձեր հողին մեռցնել փորձելով, միայն կրցան զօրացնել ապրելու ձեր վճռականութիւնը եւ յայտնելու աշխարհին՝ ձեր յոյսը: Ընդունուեցաք Ֆրանսա եւ երկու անգամ վճարեցիք ձեր տուրքը ձեր նոր հայրենիքի ազատութեան պահպանման համար: Ձեր դպրոցով պիտի պահպանէք ձեր լեզուն, որ նեցուկն է ամէն քաղաքակրթութեան, ապահով փոխանցումը ձեր պատմութեան, զօրացումը ձեր համայնքին, անգամ մը եւս ձեր արժանիքի հաստատումը, ինչպէս նաեւ փաստը ձեր գոյութեան, ձեր ազատութեան»:

Վերջին խօսք առնողն էր Սերովբէ Արք., որ շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսքեր ուղղելէ ետք Իսիի քաղաքապետին եւ թաղապետական խորհուրդին, նշեց թէ տարիներէ ի վեր մեր գաղութին մէջ մտահոգութեան առանցք դարձած է դպրոցաշինութիւնը: «Դուցէ եկեղեցի պահելը աւելի դիւրին է, ըսաւ Սերովբէ Արք., սակայն դպրոց պահելը՝ դժուար: Այսօր, այս յիշատակելի օրուան առթիւ, Իսիի գաղութը բախտը կ'ունենայ օժտուելու հողամասով մը, շնորհիւ քաղաքապետրանի: Մեր ամբողջ պատմութեան ընթացքին եղած ենք հոգիի եւ մտքի ժողովուրդ, որոնց շնորհիւ ամրացած է մեր կամքը, զօրացած ազգային եւ կրօնական մեր զգացումները եւ կրցած ենք դիմադրել մեր գոյութեան իսկ սպառնացող վտանգներուն»: Այնուհետեւ անդրադառնալով Ֆրանքեւհայկական դարաւոր կապերուն՝ գրական, մըտաւորական, մշակութային եւ այլ մարզերու մէջ, Հայրապետական Պատուիրակը շեշտեց. «Այսօր մենք միայն մէկ տագնապ ունինք, մէկ մտահոգութիւն՝ մեր ինքնութեան պահպանումը: Դարերու ընթացքին մեր ինքնութիւնը պահած են մեր եկեղեցին ու դպրոցը: Այսօր մեր եկեղեցին տագնապ չունի. միակ տագնապը՝ մեր լեզուի, մեր մշակոյթի պահպանութեան տագնապն է՝ մեր դպրոցը: Այսօր ուրախ ենք, որ Իսիի քաղաքապետը տրամադրեց այս հողը, կարելիութիւն տալով կառուցանելու վարժարան մը: Մեզի կը մնայ՝ ամէնուս, ամէն զոհողութիւն յանձն առնել, որպէսզի ամէնէն կարճ ժամանակուան մէջ բարձրանայ այս շէնքը, որպէսզի հոն բարբառի մայրենի լեզուն, մեր ոսկեղինիկը»:

Հուսկ՝ Սերովբէ Արք., զուարճախօսութեամբ մը դիտել տուաւ, որ գուցէ ներկաներուն մէջ գտնուէին մեծահարուստ անձեր, որոնք փափաքէին իրենց հարազատներու յիշատակը յաւերժացնել, յանձն առնելով՝ առանձինն՝ կառուցման ամբողջական ծախքը, եւ ո՞վ գիտէ, գուցէ նաեւ դպրոցը կոչուէր «Ֆրէնկեան վարժարան»: Ի պատասխան այս ակնարկին՝ Նուրհան Ֆրէնկեան իր հաւանութիւնը կը յայտնէր:

Հանդիսութիւնը վերջ կը գտնէր «Տէրունական աղօթք»ի միահամուռ երգեցողութեամբ եւ բազմութիւնը կը ցրուէր յառաջիկային դարձեալ նոյն վայրը հաւաքուելու յոյսով, այս անգամ հիմնարկէքի, ապա նաեւ՝ հայկական նոր վարժարանի մը բացման առթիւ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՈՐՈՒՆ ՏԷՐ ԵՂԱԾ Է «ԱՍԱԼԱ»Ն

ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ ՄԸ
ԶՈՀ Կ'ԵՐԹԱՅ ԱՐԱՐՔԻՆ

Փետրուար 28, Երկուշաբթի, ժամը 15.20-ին, սաստիկ պայթում մը, Փարիզի կեդրոնը, 8 ռիւ Պուտտօ (Օփերայի թաղամասը) փոքր շէնքի մը առաջին յարկը, պատճառ եղած է որ գլխատուելով տեղնուտեղ մեռնի 26 տարեկան Ֆրանսուհի մը, որ կ'աշխատէր ճամբորդական «Մարմարա» գրասենեակը: Դրուած ռումբը, որ բոլորովին քարուքանդ ըրած է գրասենեակը եւ մեծ վնասներ բերած ամբողջ շէնքին, շատ զօրաւոր էր, 500 կոամէն մէկ քիլօ կը գրեն թերթերը: Վիրաւորուած են նաեւ, բայց թեթեւօրէն, երեք անցորդներ:

Արարքին տէր եղած է ՀԳԲ.ը (ԱՍԱԼԱ) յաջորդական հեռաձայններով, նախ «Էսօշիէյթըտ Փրէս»ի, ապա մամուլի այլ գործակալութեանց, ընդհանրապէս անանուն խօսակիցը անգլերէն արտայայտուած է «միջին - արեւելեան շեշտով»: Գործողութիւնը կատարած է Լեւոն Էքմէքճեան խումբը, անունովը՝ այն երիտասարդին, որ կախաղան հանուեցաւ Թուրքերու կողմէ, Յունուար 29-ին, մահուան դատապարտուելէ ետք, Օգոստոսին 7-ին, Էսէնպողայի (Անգարայի օդակայան) եղեռնափորձին համար:

Գրաւոր թէ բերանացի մամուլին համաձայն, ԱՍԱԼԱ սպառնացած է սաստկացնել ահաբեկչական արարքները Ֆրանսայի մէջ, Թրքական հաստատութեանց դէմ:

Այս արարքը նոր առիթ մըն է, անշուշտ, թերթերուն, ձայնասփիւռին եւ հեռատեսիլին, որ Հայերով «զբաղին», եւ ոչ միշտ մասնաւոր համակրութեամբ մը, տրուած ըլլալով որ Ֆրանսացիք (եւ ոչ միայն իրենք) դժուար թէ կարենան հասկնալ թէ անմեղ Ֆրանսուհիի մը եղեռնական մահը ինչո՞վ կրնայ օգնել հայ դատին:

Երեքշաբթի, Մարտ 1-ին, փարիզեան օրաթերթերը առաւելաբար այդ ոգիով կ'արտայայտուէին, բաւական լայն տեղ ալ տալով եւ «պատմականներ» ու «վերլուծումներ» ընելով ԱՍԱԼԱ-ի գործունէութեան մասին, յաճախ ԱՍԱԼԱ-ի վերագրելով նաեւ կարգ մը մահափորձեր, որոնց տէր եղած էին «Ցեղասպանութեան արդարադատ մարտիկները» օրինակ՝ 1975-ին Վիէննայի եւ Փարիզի դեսպաններու սպանութեանց ատեն:

Լուրը, ընդհանրապէս, տրուած է առաջին էջին վրայ, գոնէ մեծ խորագրով, ապա՝ ներսի էջերը կ'աւելնան մանրամասնութիւնները:

ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ. - Առաջին էջը հսկայ խորագիր մը՝ «ԱՍԱԼԱ-ն կը մեռցնէ Փարիզի մէջ» ու ամբողջ էջ մը ներսը: Ինչպէս Թրքիշ էռլայնզի եղեռնափորձին ատեն, յօդուածագիրը կրկին կը ծանրանայ ԱՍԱԼԱ-ի «խաղացած խաղին վրայ», այն տեսակէտը պարզելով թէ շարժումին ծայրայեղ հոսանքը առած է ղեկավարութիւնը եւ ուրեմն խզուած է այն «հրադադարը» որ գոյացած էր ֆրանսական կառավարութեան հետ, բանակցութիւններէ ետք: Այդ ճենթըլմէն - ակրիմընթի մասին բաւական բան գիտնալ կը ձեւանայ, սխեմաներ լեցնելով, յաճախ կրկնութիւններով:

ՄԱԹԷՆ. - Կը խորագրէ երիտասարդ կնոջ մահուան լուրով, քիչ անդին« Նոր է՛ն Ասալա»ն բաժինով մը անդրադառնալով անոր:

ՔՈԹԻՏԻԷՆ. - Առաջին էջը կը խորագրէ՝ «Նորէ՛ն Հայերը՝ մէկ մեռեալ» ներսի էջը աւելի մանրամասնութիւններ տալէ առաջ:

ՖԻԿԱՌՕ. - Առաջին էջը կը խորագրէ «Հայերը նորէն կը հարուածեն Փարիզի մէջ» ու Ժ. Շ. Ռեքս, որ թերթին «մասնագէտն է» ահաբեկչութեան մարզին մէջ, կը վերլուծէ այն «առկախ հաշիւը», որ կայ ԱՍԱԼԱ-ի եւ ֆրանսական կառավարութեան միջեւ: Կը վերադառնայ խորայլեան գրաւման, որ պատճառ եղած է ԱՍԱԼԱ-ի կտոր - կտոր ըլլալուն, դէպի Լիբիա, Կիպրոս եւ Յունաստան եւ այդ ձեւով իսկ ամէն հակակշռէ զերծ մնալով:

ԻՒՄԱՆԻԹԷ. - Վեցերորդ էջը, կարճ լրատուութիւն մը կ'ընէ, եզրակացնելով թէ Հայերու ձախ կազմակերպութիւնները դատապարտած են ահաբեկչութեան ուղին:

ՓԱՐԻԶԻԷՆ ԼԻՊԵՌԷ. - Առաջին եւ ութերորդ էջը բաւական տեղ կուտայ, անդրադառնալով մանաւանդ զոհին:

ՖՐԱՆՍ - ՍՈՒԱՌ. - Առաւօտեան իր առաջին հրատարակութեան Ա. էջի երկայնքին հսկայ խորագրով մը, կը ծանուցանէ՝ «Հայ ահաբեկիչները ստանձնեցին արարքը, 26 տարու քարտուղարուհի մը սպաննուած Փարիզի մէջ», ու կը հրատարակէ կնոջ նկարը եւ երկար կը խօսի կնոջը մասին, հարցափորձ ընելով նաեւ անոր կեանքի ընկերը:

ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ ՀԵՐԸԼՏԸ. - Առաջին էջը կուտայ լուրը, ամփոփ ձեւով:

Արարքէն քիչ ետք, տեղւոյն վրայ հասած է Հանրային Ապահովութեան ենթանախարարը՝ Ժ. Ֆրանչեսքի եւ ոստիկանապետ՝ Ժ. Փեռիէ: Առաջինը մերժած է որեւէ յայտարարութիւն ընել եւ Փեռիէ, իւմուռով մը, իր կարգին ըսած է. - «Պ. Ֆրանչեսքիի ըսածին վրայ, աւելցնելիք չունիմ»:

«Մարմարա» գրասենեակը թրքական ընկերութիւն մըն է, ուր հինը պաշտօնեայ կ'աշխատին եւ մասնագէտ է Թուրքիոյ ճամբորդութիւններու, բայց նաեւ Եգիպտոսի եւ Միացեալ - Նահանգներու, յայտարարած է տնօրէնը, որ շեշտած է թէ ցարդ, որեւէ սպառնալիք չէր ստացած:

Նոյն օրը, Երկուշաբթի, Լիւքսանպուրկի մէջ, ամբողջ թաղամաս մը արգիլուած է երթեւեկութեան, որովհետեւ թըրքական դեսպանատան առջեւ ռումբ մը գտնուած էր, որ մասնագէտները առանց մեծ դժուարութեան խափանած են:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1981 Հոկտեմբերէն ի վեր «Յառաջ» անփոփոխ պահեց բաժանորդագրութեան թէ հատավաճառութեան իր սակերը հակառակ այն յարանուն յաւելումներուն զորս կրեց, մանաւանդ վերջին 6 ամիսներու ընթացքին՝ թուղթի, թերթի առաքման, աշխատավարձքի, ընկերային տուրքերու, մելանի, ելեկտրականութեան եւայլն, եւայլն, 20-էն 25 առ հարիւր համեմատութեամբ: Դժբախտաբար վարչութիւնը անկարելիութեան մէջ է շարունակելու թերթիս կանոնաւոր հրատարակութիւնը նոյն պայմաններու մէջ: Տեղական օրաթերթերը, նոյն ժամանակաշրջանին մէկէ աւելի յաւելումներ կատարեցին արդէն:

Մարտ 1-էն սկսեալ «Յառաջ»ի հատավաճառի գինն է 3 Ֆ.: Բաժանորդագրութեան սակը պիտի ջանանք անփոփոխ պահել, առաւելագոյն մինչեւ Մայիս 1:

Մեր բաժանորդներէն ջերմապէս կը խնդրենք դիւրացնել վարչութեան գործը կանոնաւոր վճարումներով, օգտուելով ներկայ սակերէն:

Շնորհակալութեամբ
Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ
(ՄԱՀՈՒԱՆ 5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ)

Գրեց՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

(ՓԱԿՈՒԱԾ ՎԱՐԱԳՈՅՐԻ ԱՌՋԵՒ)
(ՋՏՊԱԳՐՈՒԱԾ Բ. ՀԱՏՈՐԻՑ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յաջորդ առաւօտ ժամը 10-ին գնացի Սասունիի մօտ: Սասունին՝ փիփը բերնին, ժպիտը դէմքին՝ մօտեցաւ ինձ եւ ասաց.

- Գիտեմ որ ինձանից նեղացել ես, դուցէ իրաւունք ունես, որովհետեւ պատճառը քեզ յայտնի չէ: Մերոնք ուզում են մի քանի երիտասարդներ ղրկել երկիր եւ այնտեղ մնացած մեր ընկերները հաւաքել, կուսակցութիւնը ոտքի հանել, ի հարկէ՝ ընդյատակեայ եւ մեզ հետ կապել: Նախ ասեմ, որ ես հակառակ եմ այդ ծրագրին: Աւելորդ աշխատանք եւ նոր զոհեր: Փորձերը ցոյց են տուել: Մենք գնացողների կեանքի հետ ենք խաղում: Վտանգում ենք նաեւ այնտեղի մեր ընկերների, որոնք դեռ ազատ են մնացել: Սակայն իմ տեսակէտ մերժուեցաւ: Իսկ քո վերաբերմամբ, ես ուղղակի դէմ եմ, գիտե՞ս ինչու:

- Քեզ շատերն են ճանաչում, որպէս բեմի վրայ յաճախ երեւացող երիտասարդ դերասան: Երկրորդ՝ դու շատ մեծ շընորհք ունես, տաղանդաւոր երիտասարդ ես: Ես չեմ ուզում, որ մի լաւ ապագայ խոստացող մարդ գնայ եւ անհետ կորսուի: Ես կարծում եմ, որ դու եթէ մեկնես արտասահման եւ հետեւես քո արուեստին, շատ աւելի մեծ ծառայութիւն պիտի մատուցես քո ժողովուրդին, քան իբրեւ սուրհանդակ, կամ բրոքականտիստ մտնես երկիր, ձերբակալուես, գնդակահարուես կամ ղրկեն Սիպերիոյ սառնամանիքներում տանջալից մահով կեանքդ վերջացնես: Հիմա, ի՞նչ ես մտածում: Լա՞ւ եմ արել թէ ոչ:

- Շնորհակալ եմ, ընկեր Սասունի, շատ ճիշդ էք մտածել, ես այդ գործին այդքան օգտակար չպիտի կարողանայի լինել: Իսկ թէ ապագային՝ որքան կարող եմ օգտակար լինել իմ ժողովուրդին, այդ ապագան ցոյց պիտի տայ, որովհետեւ այստեղ մնալով ես ոչինչ պիտի կարողանամ լինել:

- Մտածում ենք, մի քանի ուսանողների ղրկել մի որեւէ երկիր ուսանելու: Այդ ուղղութեամբ աշխատանքներ տարւում են եւ եթէ յաջողուեցինք, հաւատացիր, որ այդ ցանկում առաջին հերթին քո անունը գրուած կը լինի:

- Շնորհակալ եմ:

- Դէ, հիմա ազատ ես, բայց իմ եւ քո հանդիպման եւ խօսակցութեան մասին, ոչ ոքի, ոչինչ չասես:

Եղաւ, որ մի խումբ ուսանողներս, որոնք քիչ շատ դերասանական շնորհք ունէինք, մի խումբ կազմելով մեկնեցինք դէպի Եւրոպա՝ մեր ուսումը շարունակելու, եւ ճակատագրօրէն այնպէս պատահեց, որ ընդունուեցինք Պրագայի համալսարանը եւ ապա բախտի բերմամբ անցայ Վիէննա եւ ընդունուեցի Արքայական Դրամատիկ Ստուդիան եւ աւարտելով անցայ Ռումանիա եւ վերջապէս Լոյսի քաղաք՝ Փարիզը:

- Այդքան ժամանակ Սասունիին չէի տեսել եւ վերջապէս Փարիզում հանդիպեցինք: Շատ ջերմ եղաւ մեր հանդիպումը: Ինձ գրկելով ասաց.

- Մանուէլ ջան, հիմա տեսա՞ր, որ ես իրաւունք ունէի, որ դէմ եղայ երկիր քո վերադարձին: Եթէ թոյլ տայի, որ մեկնէիր, հիմա դերեզման էլ չպիտի ունենայիր, իսկ հիմա ուսումդ աւարտած, համբաւ եւ փորձառութիւն ձեռք բերած՝ դերասան ես դարձել: Ես դեռ Երեւանում, երբ մասնակցում էիր Զարիֆեանի եւ ուրիշների ներկայացումներին, հասկացայ որ աստուածային այդ հուրից քեզ էլ մեծ բաժին է ընկել:

- Շնորհակալ եմ ընկեր Սասունի, իրապէս ես ձեզ շատ պարտական եմ:

×

1932-ին, «Մարտկոցական» անունով մի շարժում սաղմնուեց, որին դժբախտաբար մի քանի արժէքաւոր ընկերներ զոհ դընացին:

Սասունին եկել էր Մարսէլ եւ միասին հանդիպումներ էինք ունենում՝ այդ ըմբոստ տարրերի հետ: Ես թատերական մի կեղծ տարճանակ ունէի: Բրաւունիկի էր նմանում եւ վեց հատ իրար ետեւից կրակում էր, տուել էի նորոգել եւ մօտս էր գտնւում: Պիտի գնայինք ծայրայեղ ըմբոստների հետ խօսելու Սասունիի հետ գնացինք այդ ժողովին: Մարդիկ շատ վատ ընդունեցին մեզ: Եթէ չեմ սխալւում, այդ դէպքը պատահեց Սէն-Լու արուարձանում: Ժողովը սկսուեց փոթորկուել: Ամէն ձեւի խայտառակ արտայայտութիւններ, հայհոյանք, սպառնալիք: Դրանցից մի սեւինքոր ուզեց ձեռք բարձրացնել Սասունիի վրայ եւ հարուածել: Ես քաշուեցի մի անկիւն, կեղծ ատրճանակս հանեցի եւ դերասանական ահեղ ձայնով գոռացի.

- Դուռը բացէք եւ մէկ - մէկ կորսուեցէք, ապա թէ ոչ գնդակները պիտի շարեմ ձեր ճակատներին:

Մի բոպէ տիրեց խոր լռութիւն:

Բոլորը քարացած էին:

Սասունին մի ժպիտ դէմքին, մէկ ինձ էր նայում, մէկ՝ քարացած ժողովականներին:

Մի հատ կրակեցի առաստաղին:

Մէկը դուռը բաց արաւ եւ հեռացաւ: Գայլ տեսած ոչխարների նման, իրար հրրելով դուրս ելան: Մնացինք ես ու Սասունին:

- Այդ ի՞նչ արիր Մանուէլ - ասաց Սասունին:

- Դերասանութիւն:

- Ինչպէ՞ս թէ դերասանութիւն:

- Այս ատրճանակս բեմական է, մարդ չի սպանի:

Կարօն սկսեց լիաթոք ծիծաղել:

- Տեսա՞ր, որ իրաւունք ունէի քեզ երկիր չղրկելու, ապա թէ ոչ, սրանք կարող էին ինձ նեղացնել: Դերասանութիւնդ այստեղ էլ պէտք եղաւ: Դուրս ելանք: Մութ էր ու խաւար: Երկու հատ էլ կրակեցի աջ ու ձախ: Մարդ չէր մնացել: Բոլորը ծլկուել էին իրենց տները եւ մենք ապահով հասանք իմ բնակարանը:

- Սա մի անջնջելի յիշատակ է, բայց ոչ ոքի չասես:

Անցան տարիներ:

1938-ին Գահիրէումն էի, Ընդհ. Ժողովին «Մրգաստան»ի կողմից: Գրել եմ այդ մասին, չեմ ուզում կրկնել: Զնայած, որ Սասունին Բ.ի անդամ էր՝ չէր եկել ժողովին: Լիբանանում ինչ որ խնդիրներ կային եւ Կարօյին էլ մեղադրում էին: Մէկը եկած էր Լիբանանից, որ չընդունուեց ժողովին: Պիտի վերադառնար: Ռուբէնը ինձ կանչեց եւ ասաց:

- Այդ պարոնը, որ եկել է Լիբանանից, քո լաւ ծանօթն է: Նրան չտապ կերպով ետ կը ղրկես Լիբանան, թող տեսնի եւ Կարօյին ասի. - օզով կը լինի, ծովով կը լինի թէ ցամաքով՝ թող անմիջապէս հասնի ժողովին, ապա թէ ոչ իր բացակայութիւնը, պատճառ պիտի դառնայ, որ դիրքը խախտուի: Գիտեմ դու էլ ինձ նըման սիրում ես Կարօյին: Այս բոլորը 24 ժամում պիտի կարգադրուի:

Երկու օր յետոյ Սասունին Գահիրէ հասաւ եւ խնդիրը ուրիշ կերպարանք ստացաւ: Ռուբէն խելօք մարդ էր, գիտէր թէ ի՞նչ էր անում:

Սասունին երբ ինձ տեսաւ ասաց.

- Սա եղաւ երկրորդը, որ դու ինձ անել գրութիւնից ազատեցիր:

- Տեսա՞ր, Հայաստան չգնալուս արդիւնքները:

Յետոյ միասին անցանք Յունաստան եւ ապա Բուլղարիա: Ես անցայ Ռումանիա: Ծագեց պատերազմը, մեծ դժուարութեամբ վերադարձանք Պարսկաստան:

1946-ին, Կարօյին կրկին հանդիպեցի Լիբանանում: Չէր փոխուել: Մեկնեցի Հարաւային Ամերիկա: Տասնեւհինգ տարի յետոյ վերադարձայ Իրան: Մէկ շաբաթ յետոյ Սասունին եկաւ Թեհրան: Ջերմութեամբ հանդիպում ունեցանք: Նա ինձ ոչինչ չասաց: Երկու օր յետոյ «Ալիք» օրաթերթում յայտարարուեց, որ ես հեռացուած էի Դաշնակցութիւնից: Սան Բաուլոյում խնդիրներ ունեցած էինք եւ իմ բացակայութեան եւ առանց քննութեան՝ հեռացրել էին եւ Բ.ն էլ վարչական եղանակով հաստատել:

Երբ այս յայտարարութիւնը կարդացի, անմիջապէս գնացի Սասունիի մօտ: Տեսայ, որ այնտեղ են Եղիշէ Պահլաւունին եւ Սամուէլ Մեսրոպեանը, որոնք եկել էին Սասունիին բողոքելու, իմ մասին եղած կարգադրութեան համար: Ես առանց բարեւի ասացի.

- Ընկեր Կարօ, երանի թէ 1921-ին, ինձ երկիր ղրկէիք, ես նախընտրում եմ այնտեղ Սիպերի սառնամանիքում մեռնելու, քան այսօրուան անարդար պատիժը կրրելու, եւ այդ հրահանգն էլ դու ես բերել: Յիշողութեանդ մէջ հին օրերից ոչինչ չի՞ մնացել:

- Ես լուր չեմ ունեցել:

- Բիւրօն քննել է այդ խնդիրը:

- Ոչ:

- Ուրեմն սա արդարութի՞ւն էք համարում:

- Սիրելի Մանուէլ, ես խօսք եմ տալիս, այդ անարդարութիւնը ուղղել: Այս ընկերներն էլ այդ մասին եկել են բողոքելու: Եւ յիրաւ վեց ամիս յետոյ բեկանուեց այդ որոշումը:

Իմ Ցիանամեայ Յոբելեանը, նշուեց 1969-ին Թեհրանում: Մի շարք աւագ ընկերներից եւ բարեկամներից, նոյնիսկ Խորհրդային Հայաստանից ջերմ մաղթանքներով նամակներ ստացայ: Դրանց մէջն էր նաեւ Կարօյի նամակը, որ դնում եմ այս գրութեան մէջ:

×

Յարգելի բարեկամներ,

Ձեր նախաձեռնութիւնը, վաստակաւոր դերասան Մանուէլ Մարութեանի յոբելեանը տօնելու՝ մեծ ուրախութիւն պատճառեց ինծի:

Անձնապէս վկայ եմ եղած այն երիտասարդական խանդավառութեան, 1919-ին Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի մէջ, երբ ուսանող Մանուէլ Մարութեանը թատերական բեմը կը նետուէր: Այդ թուականէն ետք, մօտ յիսուն տարիներու ընթացքին, նաեւ Սփիւռքի զանազան կեդրոններուն մէջ առիթը ունեցած եմ ներկայ գտնուելու տաղանդաւոր դերասանի բազմազան ներկայացումներուն եւ կրցած եմ հաստատել մտաւորականի եւ արուեստագէտի տաղանդը, միշտ վերելքով եւ նուաճումներով:

Մանուէլ Մարութեանը իր զարգացումով եւ ներքին մղումներով ինքնայատուկ տիպարներ կերտեց բեմին վրայ, եւ հարստացուց մեր թատրոնական մշակոյթը: Ան արժանի է յարգանքի եւ գնահատանքի:

Սրտանց կը շնորհաւորեմ Մանուէլ Մարութեանը, որ մեր մշակոյթին ծառայեց այնքան նուիրաւորութեամբ եւ եռանդով:

Պատմութիւնը յատուկ տեղ մը պիտի արձանագրէ յոբելեարի ծառայութիւնը մեր մշակոյթին, եւ անունը հայ բեմի անմահներու շարքին պիտի անցնէ:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

Մայիս 7, 1969

Այլեւս չտեսայ Կարօյին: Անողոք հիւանդութիւնը դեռին տապալեց «Սարերի Ասլան»ի հեղինակին:

Ինքն էլ մի Ասլան էր:

Բայց անժամանակ մահը «Ասլանների Ասլանն էր»:

Իր կեանքը, իր ժողովուրդին նուիրած ու նրա տառապանքներով ապրած գրագէտ - փէդային՝ մեռաւ, բայց մեր սրտերում՝ մի անջնջելի յիշատակ թողեց, իր կատարած գործի եւ զոհաբերութեան համար:

Սասունին միշտ ապրող գաղափարական կուսակցականներից է եւ նոր սերունդը պիտի ծանօթանայ նրա գործին ու կեանքին:

Իսկ իր գրականութիւնը չմաշուող մի յուշարձան է:

ԿԱՐՍԻ ՄԱՐԶԻ ԳԻՒՂԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԸ

×

ԽՄԲ. - «Պատմա - Բանասիրական Հանդէս»ի 1982-ի 4-րդ թիւին մէջ իր ստորագրած յօդուածով Ա. Մ. Յակոբեան կ'անդրադառնայ Կարսի մարզի գիւղացիութեան ընկերային կազմին, հիմնուելով 1917-ի գիւղատնտեսական հաշուեհամարի մը տուեալներուն վրայ: Յօդուածագիրը կուտայ ցանքի, անասուններու քանակի եւ ուժի, հողի վարձակալութեան, վարձու աշխատանքի օգտագործման եւ այլ հարցերու պատկերը: Կուտանք ուսումնասիրութեան հիմնական մասերը, արեւմտահայերէն:

×

Կարսի մարզի գիւղացիութեան ընկերային կազմը եւ զանազան հարցեր պարզելու համար մենք այս յօդուածին մէջ բազմակողմանի ուսումնասիրած ենք ընդամէնը 77 գիւղ, որ կը կազմէ մարզի բոլոր տեսակի գիւղերու աւելի քան 10 տոկոսը: Այդ գիւղերը, ըստ շրջաններու կը տեղաբաշխուին հետեւեալ կերպով. Կարսի շրջան՝ 20 գիւղ 1258 տնտեսութեամբ, Կաղզուանի շրջան՝ 14 գիւղ 856 տնտեսութեամբ, Արտահանի շրջան՝ 15 գիւղ 362 տնտեսութեամբ, եւ Օլթիի շրջան՝ 28 գիւղ 966 տնտեսութեամբ: Գումար՝ 77 գիւղ 3442 գիւղացիկան տնտեսութեամբ եւ 25052 շունչ երկսեռ բնակչութեամբ:

Ազգային կազմի տեսակէտէն վերոյիշեալ գիւղերը կը ներկայացնեն հետեւեալ պատկերը. հայկական՝ 15 գիւղ 1319 տնտեսութեամբ, ռուսական՝ 2 գիւղ 69 տնտ., յունական՝ 3 գիւղ 259 տնտ., թրքական՝ 24 գիւղ 790 տնտ., քրտական՝ 20 գիւղ 556 տնտ., ադրբեջանական՝ 7 գիւղ 197 տնտ., թիւրքմէնական՝ 4 գիւղ 216 տնտ., կարափափախներու՝ 1 գիւղ 12 տնտ. եւ վերջապէս իրանական՝ 1 գիւղ 24 տնտեսութեամբ: Ասիկա կը նշանակէ, որ նկատի առնուած է մարզի տարածութեան մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդները: Հետազօտուած 77 գիւղերու շարքին թէեւ թրքական եւ քրտական գիւղերը իրենց քանակով կը գերազանցեն հայկական գիւղերը, սակայն տնտեսութիւններու ընդհանուր թիւով՝ բաւական կը զիջին: Հարցը այն է՝ որ թրքական եւ յատկապէս քրտական գիւղերը սովորաբար բաղկացած էին միջին թիւով 2 - 3 տասնեակ տնտեսութիւններէ, մինչդեռ հայկական գիւղերը՝ մինչեւ 200 եւ նոյնիսկ աւելի տնտեսութիւններէ: Այնպէս որ վերոյիշեալ 77 գիւղերու տնտեսութիւններու 38 տոկոսէն աւելի կազմած են Հայերը:

1917-ի գիւղատնտեսական հաշուեհամարի տուեալներու հիման վրայ գիւղացիութեան ընկերային շերտաւորման առաւել ճանը աւելի սառյդ ցոյց տալու համար պէտք է նկատի առնել ընկերային-տնտեսական յատկանիշի բոլոր գլխաւոր ցուցանիշները՝ հողաբաժինը, ցանքը, անասնագլուխը, վարձակալական համակարգը եւայլն: Ասոնցմէ ամէնէն կարեւոր ցուցանիշը, անկասկած, կը հանդիսանայ հողը, որովհետեւ գիւղական տնտեսութեան համար, ըլլայ հողագործական թէ անասնապահական շրջան, վճռական դերը՝ որպէս արտադրութեան գլխաւոր միջոց, կը պատկանի հողին:

... Հետազօտուած 77 գիւղերու 3442 տնտեսութիւններու խմբաւորումը ըստ ցանքերու մեծութեան կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը: Ըստ ցանքի չափերու գիւղացիական ծուխերը բաժնած ենք եօթը խումբերու՝ 1) չցանողներ, 2) մինչեւ 1 հեկտար ցանողներ, 3) մինչեւ 3 հեկտար ցանողներ, 4) մինչեւ 5 հեկտար ցանողներ, 5) մինչեւ 10 հեկտար ցանողներ, 6) մինչ եւ 20 հեկտար ցանողներ եւ 7) 20 հեկտարէ աւելի ցանողներ: Կարելի է հետեւցնել, որ բոլորովին ցանք չունեցող եւ մինչեւ 1 հեկտար ցանող տնտեսութիւնները համարուած են աղքատներ կազմած են 42,7 տոկոսը: Միջակ գիւղացիական տնտեսութիւններու մէջ առնուած են մինչև 3 եւ մինչեւ 5 հեկտար ցանք ունեցող տնտեսութիւնները, որոնք կը կազմեն 42,8 տոկոս, իսկ ունեւոր գիւղացիներու խումբին մէջ՝ առաւելապէս 5 հեկտար եւ աւելի ցանք ունեցողները, որոնք կը կազմեն 14,5 տոկոս:

... Գիւղացիութեան ընկերային կազմը ցոյց տալու համար այլեւայլ գործօններէ

զատ անհրաժեշտ է նկատի առնել տուեալ գիւղի ազգային պատկանելիութիւնը : Օրինակ, քրտական գիւղի շերտաւորման աստիճանը ճշդելու ատեն, ի տարբերութիւն հայկական կամ ռուսական գիւղերու, պէտք է նկատի առնել ամէնէն առաջ մթերատու անասունի եւ ընդհանրապէս անասնագլուխի քանակը, որովհետեւ անասունը քրտական ընտանիքի ունեւորութեան գլխաւոր ցուցանիշն է : Այսպէս, Կաղզուանի շրջանի քրտական Պազարճիք գիւղի բնակչութեան բարեկեցութեան որոշման ամէնէն էական յատկանիշը մթերատու անասնագլուխի քանակն է : Գիւղի 83 ծուխերու ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, թէ հակառակ անոր որ հոս գիւղացիական բաժնեհողի չափը քանի մը անգամ բարձր եղած է մարզի միջինէն՝ իւրաքանչիւր ծուխի 21,4 հեկտար հող կամ 13,2 հեկտար ցանք, սակայն ամբողջովին չենք կրնար հիմնուիլ անոր վրայ պարզելու համար գիւղի ինչքի կազմի իրական պատկերը : Որովհետեւ, եթէ հոս նկատի առնենք միայն տնտեսութեան ինկող բաժնեհողի քանակը կամ կատարուած ցանքը եւ երկրորդական դետնի վրայ դնենք քրտական տնտեսութեան համար այնքան բնորոշ ճիւղը՝ անասնապահութիւնն ու անասնագլուխի քանակը, ապա երեւան կ'ելլէ, որ Պազարճիքի ծուխերու 70 տոկոսէն աւելին եղած են հարուստներ եւ մնացեալը՝ միջակներ ու աղքատներ :

... Գիւղացիութեան ընկերային շերտաւորումը ճշդելու համար կարեւոր յատկանիշ է նաեւ վարձակալական համակարգը : Մեր հետազօտած 3442 տնտեսութիւններէն բանուորներ՝ բատրակներ, օրամշակներ վարձած են ընդամէնը 388 տնտեսութիւններ կամ բոլոր տնտեսութիւններուն 11,3 տոկոսը : Այսպէս, Կարսի շրջանը վարձու բանուորներ ունեցած են 20 գիւղերու տնտեսութիւններու 26,7 տոկոսը, իսկ Կաղզուանի շրջանի 14 գիւղերու տնտեսութիւններու 6 տոկոսը :

Գիւղական տնտեսութիւններու ուսումնասիրութենէն կը պարզուի, որ պատերազմի տարիներուն ազատ աշխատող ձեռքերու յարաբերական պակասի պատճառով վարձու աշխատանքը շատ մեծ ծաւալ չէր ստացած : Այսուհանդերձ, բաղդատելով 1897-ի ընդհանուր մարդահամարի տուեալներուն հետ, կը նկատուի վարձու աշխատանքի օգտագործման կարեւոր աճ մը : 20 տարուան ընթացքին աճը աւելի քան կրկնապատկուած է՝ 5,4 տոկոսէն հասնելով 11,3 տոկոսի : Փաստերը ցոյց կուտան, որ ուրիշի աշխատանքը օգտագործած են առաւելաբար հարուստ եւ միջակ տնտեսութիւնները՝ 91 տոկոսէն աւելին, մինչդեռ չքաւոր տնտեսութիւնները՝ ընդամէնը 8,5 տոկոս :

Գիւղատնտեսական վարձու աշխատանքի տիրապետող ձեւը եղած է օրավարձով աշխատանքը : Այսպէս, արձանագրուած 3803 պարագաներէ 3566-ը կամ շուրջ 94 տոկոսը օրավարձով աշխատողներ եղած են եւ միայն 237 պարագաներու՝ տարեկան, ժամանակաւոր կամ տուեալ գործ մը ստանձնող աշխատաւորներ :

Ասիկա ցոյց կուտայ, որ վարձու աշխատանքի համակարգը տակաւին տեւական բնոյթ չէր կրեր. այս երեւոյթը մասամբ կը բացատրուի առժամեայ բնակիչներու եւ առաջին հերթին՝ արեւմտահայ գաղթականներու գոյութեամբ, որոնք կը նախընտրէին օրավարձով աշխատիլ, իրենց անկայուն վիճակի պատճառով :

... Ազգային կազմի տեսակէտէն վարձու աշխատանքի օգտագործումը աւելի տարածուած էր հայկական գիւղերու մէջ : Վարձու բանուոր ունեցող 388 տնտեսութիւններէն 299-ը կամ 77,1 տոկոսը հայկական էին, իսկ մնացեալը՝ 22,9 տոկոսը՝ ռուսական, քրտական, յունական, թրքական : Պատերազմի տարիներուն քրիստոնեայ բնակչութեան՝ Հայերու, Ռուսերու, Յոյներու բանակ կանչուելու հետեւանքով հայկական եւ քրիստոնեայ միւս գիւղերուն մէջ աշխատող ձեռքերու աւելի սուր կարիք զգացուած է, որ ստիպած է զիրենք աւելի յաճախակի դիմել վարձու աշխատանքի օգտագործման :

Հողի վարձակալութիւնը մարզի բոլոր գիւղերուն մէջ չէր տարածուած : Մեր հետազօտած 77 գիւղերէն հողի վարձակալութեան դիմած են 21 գիւղեր : Այդ համակարգը յատկապէս շատ տարածուած էր Կարսի շրջանը, յարաբերաբար տկար էր Արտահանի եւ Կաղզուանի շրջանները, իսկ Օլթի գրեթէ գոյութիւն չունէր :

Վարձակալութեան հարցին մէջ շատ պարզ ու յստակ կ'երեւայ, որ իբրեւ կանոն հողի վարձակալութեան կը դիմեն ունեւոր տնտեսութիւնները եւ ընդհակառակն, հողը վարձու կուտան սակաւազօր ու անհրաժեշտ բանող ուժ եւ այլ գիւղատնտեսական գործիքներ չունեցողները : Հաշուեհամարի՝ հողի վարձակալութեան վերաբերող տուեալներէն կ'երեւայ, որ գիւղացիական խումբերը աւելի կամ պակաս չափով դիմած են հողի վարձակալութեան : Այդ կարգին, ունեւոր տնտեսութիւնները իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացուցած էին ամբողջ վարձուած հողին 62,3 տոկոսը, միջակ տնտեսութիւնները 28,8 տոկոսը, իսկ աղքատ տնտեսութիւնները՝ ընդամէնը 8,9 տոկոսը : Կը նշանակէ, թէ մարզին մէջ կը գերակշռէր ունեւոր գիւղացիներու վարձակալութիւնը՝ ա՛լ աւելի հարստանալու նպատակով : Ազգային կազմի տեսակէտէն վարձակալած հողի կէսէն աւելին՝ 55 տոկոսը կատարած են Հայերը, 21,6 տոկոսը՝ Թուրքերը, 9,2 տոկոսը՝ Ռուսերը եւայլն :

... Այսպէսով, համադրելով եւ համախմբուելով մարզի 77 գիւղերու բնակչութեան ընկերային - տնտեսական եւ ինչքի յատկանիշի գրեթէ բոլոր գլխաւոր ցուցանիշերը՝ հողաբաժինը, ցանքը, անասնագլուխը, բանող ուժը, վարձու աշխատանքը, հողի վարձակալական համակարգը, ինչպէս նաեւ ընտանիքի կազմը եւայլն, կը տեսնենք, որ գիւղացիութեան ընկերային կազմը (խումբերը) կը ներկայացնէր հետեւեալ պատկերը. ունեւորներ՝ 13,6 տոկոս, միջակներ՝ 43,6 տոկոս, աղքատներ՝ 42,8 տոկոս :

Ա. Մ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՁՈՒԿԸ ՕԳՏԱԿԱՐ ՍՆՈՒՆԴ

Ձուկը բարձր սննդական յատկութիւններ ունի, որովհետեւ առաւելապէս կը պարունակէ սպիտակուց, ճարպ, հանքային աղեր, վիթամիններ :

Ձուկի սպիտակուցը շատ մօտ մարդու սպիտակուցին, դիւրաւ կը մարսուի եւ կ'իւրացուի, առանց բեռնաւորելու մարսողական դրութիւնը :

Ձուկի առանձին տեսակներու ճարպերու յատկանշական կէտը այն է, որ ճարպային թթուտ չի պարունակեր : Հանքային նիւթերը՝ ֆոսֆոր, գալցիում, որոնք ձուկի մարմնին մէջ կը գտնուին, յարգի են մարդկային մարմնին համար : Մասնաւորապէս յարգի եւ այլազան է ձուկի վիթամինային պարունակութիւնը : Մորունայի լեարդը ձկանիւղի ստացման գլխաւոր աղբիւրն է :

Համեղ յատկութիւններ ունի ձուկը, որ կարելի է ուտել թարմ, պահածոյ, չորցած, աղոտ, խանձուած վիճակի մէջ : Ձուկի պահածոյ կարելի է ընել տուփերու մէջ, ձէթով կամ արեւածաղիկի իւղով ու զանազան հիւթերով օծուած : Արդիական ճարտարարուեստը կը թոյլատրէ խորապէս սառեցնել ձուկը, ինչ որ կը թոյլատրէ զայն փոխադրել հեռաւոր տեղեր, առանց ամենափոքր չափով իսկ նուազեցնելու անոր սննդային ու բուժական յատկութիւնը : Լաւագոյնն է թարմ ձուկը եփել որսացումէն անմիջապէս ետքը, որովհետեւ կը պահպանուին անոր համային էութիւնները : Պէտք է տարբեր տեսակի ձուկերը պահածոյի վերածել տարուան որոշ ամիսներուն, երբ ամէնէն համեղ են : Օրինակ՝ ծածանը, լաքումբուն, փալամուտը պէտք է թարմ վիճակի մէջ ճաշակել Սեպտեմբեր - Դեկտեմբեր ամիսներուն : Խուսափելու է ձուկ ուտելէ այն շրջանին, երբ ձկնկիթ կ'արտաքսեն եւ կամ անկէ անմիջապէս յետոյ, որովհետեւ այդ ատեն խիստ նիհար է եւ սպիտակուցի պարունակութիւնը ցած է :

Ձուկը շատ դիւրաւ կը նեխի, երբ կը պահպանուի անյարմար ջերմութեան մէջ : Այդ պարագային սպիտակուցը կը նեխի ու թունաւոր նիւթեր կը կազմուին, որոնք թունաւորում առաջ կը բերեն՝ ստամոքսի խանգարումով, մորթի վրայ փշտիկներու կազմութիւնով :

Թարմ ձուկին յատկանշական կէտերն են. - Միսը կարծր եւ առաձգական է, մորթը՝ փայլուն, փուլերը՝ պահպանուած. որովայնը նոյնպէս կարծր եւ առաձքական է, իսկ կրճիկները կարմիր են, կռնակի շուրջ կարմիր մսով : Գէշ պահպանուած ու նեխած ձուկը անհաճոյ հոտ ունի, միսը կակուղ ու դիւրաբեկ է, մորթը՝ սեւցած, փուլերը դիւրաւ կ'իյնան, որովայնը կակուղ է, կրճիկները գորշ գոյն կը ստանան :

Ձուկը ախորժաբեր է սննդառութենէն առաջ ու կը բարելաւէ մարսողութիւնը :

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Արուեստը յայտաբերել եւ մոռցնել տալ արուեստագէտը, արուեստին նպատակն է :

ՕՍՔԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

×

Կասկածամտութիւնը հաւատքին ըսկիզբն է :

ՕՍՔԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

×

Ծերերը ամէն բանի կը հաւատան, հասուն մարդիկ ամէն ինչ կասկածի տակ կը դնեն, երիտասարդները ամէն բան գիտեն :

ՕՍՔԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

×

Քննադատութիւնը շատ աւելի զարգացման կը կարօտի քան՝ ստեղծագործութիւնը :

ՕՍՔԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

×

Համբա՞ւը՝ առաւելութիւնը ճանչցուելէ մարդոցմէ՝ զորս չէք ճանչնար :

ՇԱՆ ՖՈՐ

Բաղդատաբար աւելի ցած քանակութեամբ ճարպային նիւթեր ու գրեթէ ոչ մէկ քանակով ածխաջուր պարունակելով, ձուկը չի գիրցներ, այլ կը ծառայէ սպիտակուցի պահեստի վերականգնումին ու մարմնին ույժ եւ տոկունութիւն կը շնորհէ :

Յայտնի է, որ Ճափոնցիները եւ Նորվեկիացիները աշխարհի լաւագոյն դահուկավարներն են, որովհետեւ աւելի շատ ձուկ կը սպառեն :

Ձուկի քիմիական թանկագին ու այլազան պարունակութիւնը թոյլ կուտայ զայն օգտագործել որպէս պահեցողական նիւթ, տարբեր հիւանդութիւններու պարագային : Իոտի եւ ֆոսֆորի բարձր քանակութիւն ունենալով կը բարելաւէ նիւթերու փոխանակումը, վահանագեղձերու հորմոնի բաղադրութիւնը բարուքելով, իսկ ֆոսֆորը կը վերականգնէ ջղերներու ուժի պահեստը ու կ'անհետացնէ յոգնութիւնը :

Վիթամիններու ճոխ բովանդակութեամբ ձուկը աչքի, լեարդի եւ երիկամունքներու հիւանդութիւններու ու մանուկներու հիւանդութիւններու ու մանուկներու ոսկրաթեքութեան եւ ծերերու պահեցողական լաւ միջոց է : Վիթամիններու բարձր պարունակութեամբ ձուկը անարիւնութեան դէմ սքանչելի միջոց է : Լաւ սնունդ է նաեւ երկարատեւ հիւանդութենէ, թոքախտէ, ծանր վիրաբուժական գործողութենէ ու ռումաթիզմէ յետոյ :

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

- Հանըմ, Բարթող աղան է, հանըմը տեսնել կ'ուզեմ կ'ըսէ կոր : Ի՞նչ ըսեմ :

Հանըմը՝ իր հոգեկան վերացումին ու փղձկումին մէջ այսպէս ընդհատուած, պահ մը կանգ առաւ, դէմքին վրայ զըզուանքի արտայայտութեամբ մը :

- Բարթող աղան թող վեր գայ, ըսաւ յետոյ :

Ու երբոր մինակ մնաց.

- Ո՜հ, Աստուա՛ծ իմ, մըմնջեց, ե՞րբ պիտի ազատիմ այս հրէշներուն ձեռքէն :

Եւ պահ մը, սեւերու տակ ծածկուած այդ մանրուկ դողդոջ մարմինը անշարժ մնաց ստուերոտ խուցին մէջ, գլխահակ, երկու ձեռքերովը երեսները ծածկած :

Ոտնաձայն մը սթափեցուց զինքը :

Մարդ մը ներս մտաւ, եթէ կարելի է մարդ անունը տալ արարածի մը որ գրեթէ ոչինչ ունէր մարդկային : Կոճղի մը վրան կինճի գլուխ մը զետեղուած, տակը երկու ցուպեր թեթեւապէս կորնթարդ, երկու դիէն զոյգ մը ահագին դգալ կախեր. աչքին մէկը պաղած՝ սպիտակուցը բիբին հետ խառն դուրս ժայթքած եւ քունքին մօտ միւս աչքին ուղղութենէն վար. երեսին մորթը կարծես հերիւնով մը հերձուած, ճզքռտուած, ծակ ծակ եղած. ողջ աչքը, առանց թարթիչի եւ կարմրածին. միակ անաղարտ մնացած բանը ծաղկախտի անգութ հարստահարութենէն ետքը, չարունակ կը դառնար ականողիքին մէջ. տեսակ մը հիւանդոտ թարթափումով, ամէն վայրկեան արցունքով թըրջուած, մինչ միւսը, պայթածը, անշարժ կը մնար հեռուն, վայրենի եւ սարսափարկու : Պեխերը ցանցառ էին. անծանօթ գոյնով քանի մը թելեր տափակ քիթին տակէն վար կախուած, չկրնալով ծածկել բերանը, որուն շուրթերը գրեթէ կաշիի երկու կտորներ էին՝ հազիւ հազ պարակելով լղրճած լինտերը եւ փտած թափթըփած ակռաները : Բարթող աղա սովորութիւն ունէր, մասնաւորապէս խօսած ատեն, պեխին մէկ երկար թելը բռնելու եւ մատին փաթթելու, ողջ մնացած յարաշարժ բիբը անոր յառելով : Ահա այն էութիւնը զոր արժանաւորապէս կը ներկայացնէր Բարթող աղան :

Բարթող աղա, որ քանի մը տարիէ ի վեր Մարկոսեաններուն տանը հայթայթիչն ու գործակատարն էր, եկած էր հիմա իր ամսական համարատուութիւնն ընելու հանըմին, որ այդ վայրկեանին մանաւանդ բնաւ տրամադիր չէր զբաղելու կեանքի շուկայիկ մանրամասնութիւններով : Գետնաքարշ մեծարանքի շարժմամբ բարեւելէ յետոյ տիկինը, մանրակրկիտ զգուշութիւններով, իր դպած տեղը աղտոտելու երկիւղով կամացուկ մը նստաւ թիկնաթոռի մը եզերքը, սպասելով, լուռ ու մունջ՝ որ տիկինը հաճի խօսք ուղղել իրեն :

- Ի՞նչ կայ նայինք, հարցուց վերջապէս ան առանց իսկ մարդուն երեսը նայելու : Աղէկ ըրիր որ եկար, պէտք ունէի քեզի :

- Հանը՛մ, փարա բերի :

Այս սկզբնաւորութեամբ՝ գործակատարը կը յուսար հանըմին տրամադրութիւնը բարեփոխել : Եւ գրպանէն ափ մը ոսկի հանելով դրաւ սեղանին վրայ, աչքը կնոջը երեսին յառած :

- Արդէն դրամի պէտք ունէի, Բարթող աղա, ո՞րքան է :

- Քսանհինգ ոսկի, հանըմ. Մոմխանէի Փաբրիքայէն երեք ամսուան վարձքը ... Բայց ... շարունակեց մարդը պեխին մէկ թելը բռնելով ու մատին պլլելով : Բայց ... նորէն վնաս կայ, հանըմ, վնաս, ա՛խ աս վնասները ... վերջը չեկաւ : Առջի օրուան պոռաբին չամչըրախը Փաբրիքային վրայ ինչեր, սաչախը փլցուցեր է, չորս - հինգ ոսկիի վնաս կայ, հանըմ, ի՞նչ կ'ըսէք, շինել տա՞նք ... :

- Փաբրիքային մարդիկը բան չե՞ն եղած, Բարթող աղա. հարցուց տիկին Մարկոսեան՝ արկածին ստուգութեանը անկասկած, մարդուն ահաբեկ երեւոյթէն խաբուելով :

- Մարդոցը բան չէ եղեր, հանըմ, մինակ վախցեր փախեր են ... հիմա նորէն կը բանին կոր, եա՛ Փաբրիքան փլչէր տէ տակը մնային նէ՛, աւելցուց գործակատարը ողբագին շեշտով մը ... ի՞նչ էնէ, հանըմ, քիչով ազատեցանք. ի՞նչ կ'ըսէք, շինել տա՛նք :

- Շինել տուր :

(Շար. 10)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Մարտ 6-ին, պատարագի ընթացքին մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի՝

ԽՈՐԷՆ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկոսի

յիշատակին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր - Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը քարոզէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն. -

Սէրէնկիւլեան ընտանիք 500 Ֆ.
Տիկին Անգինէ Պուտաքեան 500 Ֆ.
Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան 500,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան 250 Ֆ.:
Տէր եւ Տիկին Նշան Տիրատուրեան 150 Ֆ.:

×

Նոյն տխուր առթիւ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան (ստանալ «Յառաջ»էն):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԼԻՈՆ. - Զատիկ Համբարձումեան 160 ֆրանք կը նուիրէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Վարդանեանէ 150 Ֆ. Տիկին Վարդանեանի մահուան առթիւ:

×

Ալֆորվիլի Մշակութային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած հետեւեալ նուէրները. - Տէր եւ Տիկին Սէֆէրեան 300 Ֆ. իրենց մեծ - հօր՝ Մարտիրոս Խաչատուրեանի մահուան առթիւ (Մարսէյլ): Արմէն Պաղտասարեան 100, Պ. Տիրքէլէսեան 100, Տիկին Մ. Մելքոնեան 90, ինչպէս նաեւ Ոմն՝ նուիրատուներ՝ 1000 Ֆ., 50 Ֆ. եւ 30 Ֆ.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

Comme chaque année
TRADITIONNELLE

Matinée costumée
pour tous les enfants
thème : Le Printemps arménien

DIMANCHE 6 MARS à 15 h.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Խորէն Կաթողիկոսի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Քէօշկէրեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Խորէն Կաթողիկոս Ֆոնտին»:

×

Արմենուհի Միսաքեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Խ. Քէօշկէրեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

ԼԻՈՆ. - Պ. Զատիկ Համբարձումեան 500 Ֆ. կը նուիրէ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին

SAMEDI 19 MARS à 20 h. 30
SALLE DES FETES DE BAGNEUX
rue Charles Michels
orchestre « **HAGHTANAG** »

52-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Մասնակցութեամբ փարիզեան, Ալֆորվիլի եւ Լիոնի շրջաններուն Գայլիկ, Թեւիկ, Սկաուտ, Արենոյշ եւ Երէց խումբերուն:

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին:

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique, Paris 7e (métro Invalides)

Նուիրուած սկաուտական շարժման հիմնարկութեան 75-րդ տարեդարձի տարիին վերջաւորութեան, ներկայութեամբ Փարիզի ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերուն եւ խումբերուն:

Հայկական եւ սկաուտական խնամուած յայտագիր, հայերէն ներկայացում, հայկական պարեր, զաւեշտներ, խմբային ներկայացումներ, երգախառն պատկերներ եւ սկաուտական խաղեր, եւ նուագ:

Պիւֆէ:

Մուտք 35 Ֆ.:

Երախաներուն մուտքը ձրի է:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԶԱՏԻԿԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ
ԱՊՐԻԼ 29ԷՆ 8 ՄԱՅԻՍ

Fêtes Pascales grecques
à Athènes

DU 29 AVRIL AU 8 MAI

VOYAGE ORGANISE PAR LA CROIX BLEUE, SECTION LYON

Aller retour par avion — Séjouur de 9 jours dont 6 en demi-pension
Visites guidées des iles et monuments — 3 soirées folkloriques typiques
PRIX : 3100 F

Pour renseignements et inscriptions, téléphoner :
dans la journée : 888-92-51 — 233-72-45
après 20 heures 30 : 854-22-93

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 5, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

MUNICIPALES 83

RASSEMBLEMENT DE LA GAUCHE
« MAJORITE POUR PARIS »
18ème arrondissement
LISTE CONDUITE PAR LIONEL JOSPIN

NDLR.— Christan der Stepanian, 32 ans, enseignant, est le candidat P.S.U. sur la liste de rassemblement de la gauche « Majorité pour Paris », dans le 18ème arrondissement : Ci-dessous quelques extraits de sa lettre adressée à ses compatriotes.

... Pour nous Arméniens, cette échéance électorale doit être l'occasion de dresser un premier bilan de l'action menée par le gouvernement à l'égard de la communauté arménienne.

Conformément aux engagements de François MITTERRAND lors de la campagne présidentielle (mai 1981), le gouvernement et les élus de la majorité ont pris une série d'initiatives en faveur de la communauté arménienne ; ainsi :

- des subventions importantes ont été accordées à des associations culturelles arméniennes (Centre de recherche sur la diaspora arménienne...);
- des dispositions ont été adoptées autorisant les fonctionnaires, étudiants ou élèves à s'absenter pour participer à des fêtes ou cérémonies religieuses propres à la communauté.
- l'autorisation des radios libres a favorisé l'essor des diverses expressions culturelles; par cette mesure, la communauté arménienne s'est dotée d'instruments de communication (radio Ask...) facilitant ainsi la diffusion de sa culture et de sa langue.

Plus récemment, les élus de la majorité à l'Assemblée Nationale ont soumis au bureau de l'Assemblée Nationale une proposition de loi relative au développement de la langue et de la culture arménienne. Cette loi votée donnerait, entre autres, dans les zones à forte implantation d'arméniens, la possibilité aux jeunes arméniens d'avoir accès à l'apprentissage de leur langue dans le cadre de l'enseignement public. Elle instituerait la langue arménienne comme langue vivante aux épreuves des principaux examens publics(baccalauréat...).

Sur le plan politique, le gouvernement français, par la voix de son Ministre des Relations Extérieures, Monsieur Claude Cheysson, a reconnu officiellement le génocide arménien perpétré par le gouvernement turc en 1915.

Jamais un gouvernement n'était allé aussi loin dans ses prises de position. Cette reconnaissance constitue sans aucun doute, un évènement politique important pour le peuple arménien.

Cet ensemble de mesures prises par la majorité de gauche est surtout significative d'une volonté de prendre en compte les aspirations de la communauté arménienne.

« Donner à la communauté arménienne les moyens d'affirmer son originalité » affirmait François MITTERRAND dans une lettre adressée le 23 avril 1981 à la communauté arménienne.

Cet objectif demeure toujours prioritaire. Il reste cependant beaucoup à faire, tant sur le plan culturel que politique. Il ne tient qu'à nous pour le réaliser :

- En vous prononçant pour ce bilan positif;
- en agissant pour permettre de nouvelles réalisations, de nouvelles avancées.

Elu, je m'engage à :

- favoriser, en concertation avec vous, l'expression de votre identité dans le 18ème arrondissement;
- intervenir auprès du Conseil de Paris afin que les affaires arméniennes tant dans les domaines culturels que politiques soient prises en compte à Paris.

CHRISTIAN STEPANIAN

PROMOTION EXCEPTIONNELLE

ALLER **26 mars** — **PARIS ATHENES PARIS** — RETOUR **2 avril**

VOL SPECIAL

1300 FF

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN **ARPI BODURYAN**
au 296 37 70

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE « LA GRECE A LA CARTE »
AUPRES DE : VOYAGES VACANCES AU SOLEIL
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296-37-70

Lic. 1539

« ARMÉNIE : sous les feux du Désir et de la Révolution »

(Poésies en arménien, en français et animation audio-visuelle simultanée)
Vendredi 4 Mars à 21 h.
à la Mutualité, salle G
24, rue St. Victor, 75005 Paris
métro Maubert - Mutualité

Billets en vente aux librairies :
Librairie Orientale H. Samuelian
51, rue Monsieuur le Prince, 75006 Paris
Palouyan, 9, rue de Trévise, 75009 Paris
Les Mille et Un Livres,
2, rue St. Victor, 75005 Paris
et sur place.

(organisée par « Pour la Culture Arménienne »)

TRANSTOURS organise:

Grande Croisière en Mer Noire
à bord du navire TARASS CHEVTCHENKO

DU 23 AVRIL AU 7 MAI
15 jours dont 7 jours en ARMENIE — 1er Mai à EREVAN
Aller : Toulon — Tunis — Athènes — Pirée — Varna — Yalta — Erévan
Retour : Par avion Erévan — Kiev — Paris.

PRIX PAR PERSONNE, croisière et séjour en Arménie:
Cabine à 4 personnes : 5.460 F
Cabine à 2 personnes : 6.595 F

19 avril - 5 mai : **Paris - Moscou - Erévan**
2 - 15 avril : **Marseille - Moscou - Erévan**
9 - 22 juillet : **Paris - Leningrad - Moscou - Erévan**
4 - 19 août : **Lyon - Paris - Moscou - Erévan**
5 - 20 août : **Paris - Moscou - Erévan**
6 - 19 août : **Marseille - Moscou - Erévan**
6 - 21 septembre : **Paris - Moscou - Erévan**
3 - 18 septembre : **Marseille - Moscou - Erévan**
4 - 19 octobre : **Paris - Moscou - Erévan**

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261-58-28

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
3
JEUDI
3 MARS
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.383
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE No 15.383

EDITORIAL

Quel terrorisme pour quelle cause?

Une jeune Française est morte, lundi dernier, pour une histoire qui ne la concernait en rien. Elle avait 26 ans. Secrétaire d'une agence de voyages dont le tort était de s'appeler « Marmara », elle est censée avoir «payé» pour le génocide commis en 1915 contre la communauté arménienne de Turquie, comme le souligne «Le Monde» avec une amère ironie.

Ce terrorisme là est inadmissible et ne peut que desservir la Cause arménienne, au nom de laquelle de tels actes irresponsables sont revendiqués.

Nous (Arméniens) faisons la «Une» de la presse quotidienne nationale et si cela réjouit certains — ce n'est pas notre cas — tant mieux pour eux! Il est plus que révoltant que les mass-média aient besoin de violence et de sang, pour s'intéresser aux causes des peuples.

Pour la troisième fois, en un peu plus de trois ans, notre éminent confrère «Le Monde», consacre son «bulletin du jour» de la première page au problème arménien. La première fois, en décembre 1979, il avait fallu qu'un diplomate turc soit assassiné sur les Champs-Elysées. Si le bulletin d'alors était titré «Le désespoir des Arméniens», celui d'aujourd'hui qu'il intitule «Contre le terrorisme arménien» est une condamnation sans réserve, même si, en conclusion, un appel aux démocraties accuse une certaine compréhension de la situation inextricable d'un peuple déraciné. Ce qui reste inacceptable, c'est de continuer à se heurter à des Ponce-Pilate. Condamner la violence est une bonne chose,mais attendre qu'elle se manifeste pour remplir des colonnes en évoquant — alors seulement — le génocide d'un peuple, ne peut porter qu'à confusion.

Voilà, par exemple, ce que «Le Monde» écrit dans la dernière partie de son bulletin. Mais il faudrait que ces vérités soient dites à d'autres moments, quand les couteaux sont au vestiaire et que la violence n'est pas le langage choisi.

« Cela dit, la lutte contre ce terrorisme arménien devrait s'accompagner, de la part des démocraties occidentales, d'une action diplomatique autement convaincue en direction de la Turquie. Il est en effet tout à fait scandaleux qu'Ankara continue à nier l'histoire ou à la falsifier soixante-huit ans après l'avoir ensanglantée. La communauté arménienne, dans son immense majorité, ne demande que ce droit à l'histoire. Mais elle s'est toujours heurtée à un brutal refus des autorités turques.

« La mollesse des démocraties à réclamer que l'injustice soit enfin dénoncée est d'autant plus grave que les jeunes générations d'Arméniens — notamment en France — y voient une preuve de la lâcheté dont sont morts bien des leurs. De là à sombrer dans le terrorisme, ou sa complicité, il n'y a qu'un pas que certains ont déjà franchi.

« Une lutte diplomatique résolue pour la réhabilitation de l'histoire doit être entreprise sans tarder. La France s'honorerait en en prenant l'initiative. Mais une telle démarche, sous peine d'être taxée d'opportunisme, doit se doubler d'une lutte implacable contre le terrorisme. Et, dans ces deux actions parallèles et complémentaires, deux écueils doivent être évités : le racisme anti-turc comme le racisme anti-arménien. »

Quant à l'opinion publique arménienne face à ces actes aveugles, elle les condamne sans réserve et finit par se poser des questions :

Quel terrorisme ?

Pour quelle cause ?

HARATCH

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

ԽԻՍՏ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄ

Ամէն անգամ, նոյն երեւոյթն է, որ կը պարզուի, ինչպէս կը շեշտենք արդէն, քիչ անդին, առանձին խմբագրականով: Երբ արիւն հոսի, բիրտ ուժը փողոց իջնէ, մամուլը իրար անցած էջեր կը տրամադրէ եւ Հայերն ալ կ՚ոգեւորուին՝ «մեր մասին կը խօսին...», մինչեւ որ օր մը գայ, երբ այդ նոյն ոգեւորուողները սկսին մաղթել «Եթէ սանկ պիտի խօսին, լաւ է՛ չխօսին»:

Արդարեւ Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի ֆրանսերէն թերթերը լայն տեղ տուին Երկուշաբթի օրուան եղեռնափորձին: Ձայնասփիւռ եւ հեռատեսիլ կրկին գացին գտան մեր ծանօթ բանբերները, որպէսզի արտայայտուին: Նոր բան չկայ ըսելիք, այս անգամուան նորութիւնը ողբերգական եւ վրդովեցուցիչ էր բոլորին համար՝ երիտասարդ Ֆրանսուհիի մը մահը: «Մոնտ»ի մասին կը խօսինք քիչ անդին, բայց յիշենք թէ թերթը առաջինէն զատ 15-րդ էջին վրայ ալ երկար կ՚անդրադառնայ, լոյս ընծայելով նաեւ ծաղրանկար մը, որ բաւական խորհրդածել կրնայ տալ, քանի կը ներկայացնէ գլուխը ծածկուած «ահաբեկիչ մը», կուրծքին վրայ Ասալա գրուած, որ ռումբը դնելէ ետք կ՚ըսէ. - «Վատորէն կը սպառնար ինծի իր հեռաձայնով»:

Եղեռնափորձին մանրամասնութիւնները տալէ ետք, թերթը «Նոր սպառնալիքներ» խորագրով կը ծանրանայ ԱՍԱԼԱ-ի եւ ֆրանսական իշխանութեանց միջեւ գոյացած խախուտ հրադադարին վախճանին եւ կը գրէ թէ ՀԳԲ.ի նշանակէտը միայն Թուրքիան չէ այլեւ՝ Ֆրանսան: Կ՚ըսէ թէ ան կը պահանջէ Ֆրանսա բանտարկուած չորս Հայերու (1981-ին, հիւպատոսարանի գրաւումէն ետք) ազատ արձակումը եւ հաւանաբար կը պահանջէ նաեւ Յունուար 22-ին ձերբակալուած՝ իր մէկ ուրիշ զինուորեալը՝ Աբրահամ Թոմասեան, Թրքիշ Էոլայնզի դէմ դրած ռումբէն ետք: «Մոնտ» նաեւ երկու պատճառներ կը պարզէ, բացատրելու համար ԱՍԱԼԱ-ի այս արշաւանքը:

Առաջինը կը նկատէ այն իրողութիւնը, որ ԱՍԱԼԱ-ն, ինչպէս ՊԱԿ-ը, պարտաւորուեցաւ թողուլ լիբանանեան մայրաքաղաքը, երբ իսրայելեան հրասայլները արեւմտեան - Պէյրութը գրաւեցին, 1982ի ամրան: Ըստ որոշ դէտերու, Կիպրոս եւ Յունաստան քաշուած, այլեւս պատրաստ է մահաբեր գործունէութեանց ձեռնարկելու:

Երկրորդ պատճառը, ըստ «Մոնտ»ի աշխատակցին (Լօռան Կրեյսամէր), նըւազ յստակ, կ՚ըսէ, ցոյց կուտայ ԱՍԱԼԱ-ի կամքը իրեն ի նպաստ դիրք մը ստեղծելու, Փարիզի հետ, ուժի գետնի վրայ: Հայկ. խմբակը կ՚ուզէ իր պայքարը տանիլ Ֆրանսայի մէջ, առանց ձերբակալութեան, ոչ ալ մանաւանդ դատապարտութեան վտանգը ունենալու: Աւելի դիւանագիտական կերպով, ԱՍԱԼԱ-ն կարծեց հաւանաբար, որ ձախին իշխանութեան գլուխ գալով, Փարիզի դիրքը հայ դատի նկատմամբ մասնաւորաբար բարեացակամ կ՚ըլլայ: Գրութեան վերջաւորութեան՝ խորագրուած՝ Երկդիմութիւններ, յօդուածագիրը կ՚անդրադառնայ այլ ձերբակալութիւններու եւ ազատ արձակումներու, ինչպէս Դիմիտրիոս Կիորկու եւ Վիգէն Չարխուտեան:

«Մոնտ» եւ այլ օրաթերթեր (Չորեքշաբթի օր) արձագանգ կը հանդիսանային Հ.Յ.Դ.ի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբի հրապարակած զեկոյցներուն, որոնց մէջ խստօրէն կը դատապարտուի Երկուշաբթի օրուան եղեռնափորձը:

Դաշնակցութիւնը անվերապահօրէն կը դատապարտէ. - «Փետրուար 28-ին քըստմընելի արարքը, որ անմեղ քանի մը զոհեր պատճառեց: Տէր ըլլալով այդ եղեռնափորձին, ԱՍԱԼԱ-ն անգամ մը եւս ցոյց կուտայ իր արարքներուն անպատասխանատուութիւնը եւ անկապակցութիւնը: Հ.Յ.Դ.ն կը հրաւիրէ հանրային կարծիքը, որ չնոյնացնէ հայ դատը այս գրգռութեանց հետ, այլ զօրավիգ կենայ իր գործունէութեան Թուրքիոյ յարձակողական քաղաքականութեան դէմ»: Նոյնիմաստ զեկոյց մը հրապարակած է Հայ Դատի Յանձնախումբը, որ կը շեշտէ նաեւ թէ չի կրնար ընդունիլ որ մարդիկ Հայ դատի անունով խօսին նման ոճրային արարքներ կատարելով:

Չորեքշաբթի առաւօտեան թերթերէն ամէնէն լայն տեղ տուողն էր Քօթիտիէն: Ֆիկառօ, Լիպերասիոն եւ Մաթէն կ՚անդրադառնային, վերջինը յիշելով թէ «Ք.ի դէմ քննութիւն բացուած է»:

× Յունաստան եւ Կիպրոս կը հերքեն թէ ԱՍԱԼԱ-ն իրենց քով ապաստան գըտած ըլլայ Պէյրութի դէպքերէն ետք: Ֆրանսայի յունական դեսպանատունը կը յիշէ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարին նախադասութիւնը այդ առնչութեամբ, երբ Թիւրքմէն կը հաստատէր թէ լուրջ տեղեկութիւններ չկան այդ մասին (հայկ. խմբակներու հաստատման Կիպրոս եւ Յունաստան):

× Միշէլ տը լա Ֆուռնիէռ, ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. քարտուղար ,մարդկային իրաւունքներու պատասխանատու, բողոքած է «այն ահաւոր ոճիրին դէմ, որ քանդելով ճամբորդութեանց թրքական գրասենեակ մը, մեռցուց Ֆրանսացի երիտասարդ պաշտօնեայ մը: Ֆրանսա 70 տարի է իր հողին վրայ ապաստան կուտայ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութենէն դժբախտ վերապրողներուն: Պէտք է հասկնան որ զիրենք ընդունող երկիրը չի կրնար գործողութեան դաշտի վերածուիլ Թուրք հպատակներու դէմ»:

Ինչպէս կը տեսնուի այս հակիրճ ակնարկէն, դատապարտում եւ ընդվզում ընդհանուր են եւ տարբեր չէր կրնար ըլլալ:

× Անգարա ցաւակցական հեռագիր ղրկած է Ֆրանսացի քարտուղարուհիի մահուան առթիւ Ֆրանսական կառավարութեան, միւս կողմէ Արտաքին նախարարութիւնը Ֆրանսական դեսպանատան միջոցաւ անգամ մը եւս կը դատապարտէ «Ֆրանսական իշխանութեանց դիրքը, քանի հակառակ անոնց տուած ապահովութեանց, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք չեն առներ»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ ՓԵՏ. 24 - 28)

ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՏԱԽՏԱԿ ՄԸ ԴՈՆԻ ՌՈՍՏՈՎԻ ԻՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՊԱՏԻՆ

Դոնի Ռոստովի Միասնիկեան փողոցը գտնուող համեստ տնակի մը պատին յուշատախտակ մը զետեղուած է, ի յիշատակ աւելի քան քսան տարի հոն ապրած Ռափայէլ Պատկանեանի: Դոնի ափերուն փռուած այդ քաղաքին հետ կապուած են Պատկանեանի կեանքի մեծ մասը եւ անոր գործերուն բազմաթիւ էջերը: Ծնած է Դոնի հայկական գաղութի կեդրոն Նոր Նախիջեւան քաղաքը, որ յետագային միացաւ դրացի Ռոստովի, դառնալով անոր շրջաններէն մէկը: Պատանի տարիքէն Պատկանեան կը մեկնի Պետերբուրգ ուսանելու եւ քառորդ դար ետք կը վերադառնայ իր ծննդավայրը իբրեւ ծանօթ եւ ժողովրդականութիւն վայելող բանաստեղծ: Սկիզբը, հետեւելով իր հօր՝ Գաբրիէլ քհնյ. Պատկանեանի օրինակին, Ռափայէլ Պատկանեան կը հիմնէ մասնաւոր գիշերօթիկ մը, ապա իր նախաձեռնութեամբ քաղաքին մէջ կը բացուի արուեստի դպրոց մը, ուր մինչեւ իր կեանքին վերջը կը ծառայէ որպէս տնօրէն, շարունակելով գրել: Ռափայէլ Պատկանեանի հայրենասիրական բանաստեղծութիւնները, որոնք Հայութեան ուղղուած կոչեր էին վճռական պայքար մղելու յանուն անկախութեան, յանուն հայրենիքի ազատագրութեան, կը տարածուէին ամէնուրեք՝ ուր Հայեր կային: Նոր Նախիջեւանի մէջ գրուած են երգիծական այն բանաստեղծութիւնները, որոնք կը մերկացնէին շահագործողներու անգթութիւնը, անյագ ագահութիւնը, վաճառականներու ագիտութիւնն ու դռուզութիւնը, պաշտօնեաներու կաշառակերութիւնը: Այդ բանաստեղծութիւնները հրատարակուեցան «Նոր Նախիջեւանի քնար» հաւաքածոյին մէջ, որ 1879-ին լոյս տեսաւ Դոնի Ռոստով:

×

ՖՈՒԹՊՈԼ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ «ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Խորհրդային բաժակի մրցաշարքը ըսկսած է անակնկալներով: Այսպէս 1/16 մրցաշարքին իսկ խաղերէն դուրս մնացած են անցեալ տարուան ախոյեանը՝ Մինսկի «Դինամօ»ն, որ պարտուած է Դոնի Ռոստովի ԲՄԱ-էն, եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն, պարտուելով Վոլգոգրադի «Ռոտոր»էն: «Արարատ»ի մրցակիցն էր Կիրովի «Դինամօ»ն, որ մաս կը կազմէ Ա. դասակարգի խումբերուն: Խաղը տեղի ունեցած է Սոչի (Փետր. 24-ին), բաւական ծանր պայմաններու մէջ: Անընդհատ տեղացող ձիւնախառն անձրեւը ի դերեւ հանած է Երեւանցիներու թեքնիքի առաւելութիւնը եւ ո՛չ 90 վայրկեաններուն, ո՛չ ալ 30 վայրկեանի երկարաձգումին կարելի եղած է երկուստեք կոլ նշանակել: Ի վերջոյ, իրաւարարը դիմած է երկուստեք 5 հարուածներու: Առաջին հինգ հարուածներէն ետք արդիւնքը եղած է 4 - 4: Գործադրուած է, ըստ կանոնադրութեան, մինչեւ առաջին վրիպում հարուածելու կանոնը: Այդ պարագային է, որ բախտը ժպտած է փորձառու Արարատցիներուն, որոնց բերդապահը՝ Ալէքսէյ Անտոնեան, կրցած է ետ մղել Կիրովցիներու մէկ հարուածը եւ «Արարատ» իրաւունք ստացած է շարունակելու պայքարը: Մարտ 3-ին, է, որ «Արարատ» իր դաշտին վրայ կը խաղայ բարձրագոյն խումբէն հանդէս եկող Խարկովի «Մետալիստ»ի դէմ, 1/8 մրցաշարքին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ ճամբայ ելաւ դէպի կեդր. Ամերիկա: Յաջորդաբար պիտի այցելէ Նիքարակուա, Փանամա, Սալվատոր, Կուաթեմալա, Հոնտուրաս, Պելիզէ (Նախկին բրիտանական Հոնտուրաս) եւ Հայիթի: Խաղաղութեան պատգամաւոր, Պապին այս ճամբորդութիւնը վտանգաւոր կը նկատուի, մանաւանդ այցելած երկիրներուն մէջ տիրող մթնոլորտին պատճառով:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Ցառաջ»ի, Փետրուար 15ի թիւին մէջ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ երգչախումբի երկրորդ տարեդարձի ձեռնարկին առիթով լոյս տեսած թղթակցութեան մէջ գրած էինք. - «Ձեռնարկ մը որ մեզի կը տանի կարգ մը խորհրդածութիւններու, որոնք նիւթ պիտի դարձնենք յատուկ յօդուածի մը»: Արդարեւ, ահաւասիկ կարգ մը հաստատումներ եւ խորհրդածութիւններ:

Երգչախումբի մը գոյութիւնը, թէկուզ թէ միայն եկեղեցական ծիրէն ներս, դըրական երեւոյթ մըն է, ինքնին: Սփիւռքի ծանօթ պայմաններուն մէջ, երբ գիտենք թէ որքան դժուար է նորահաս սերունդներու շրթներուն վրայ դնել բարբառը մեսրոպեան եւ ներշնչել ոգի հայկազեան, երգչախումբ մը առաւելապէս դպրոց մըն է, հայկականութեան դպրոց: Երգի ճամբով լեզուն է որ կ'ապրի, երգի ընդմէջէն մշակոյթն է որ կը ցայտէ, երգի միջոցաւ ազգ. հպարտութիւնը, զգացումներն ու ապրումներն են որ կ'արթննան ու կը զարգանան: Ուստի, բերրի հող մը որ անհրաժեշտ է մշակել, հերկել: Մեր եկեղեցիներու դերը միայն մեռել թաղել կամ նարօտ կապել չէ, որքան որ այս վերջինը աւելի խանդավառիչ եւ կենդանի լեզուն ըլլայ, միայն պատարագ մատուցանել եւ հոգեհանգստեան արարողութիւններ կատարել չէ, հայ եկեղեցին միայն ծիսակատարութեան վայր չէ, այլեւ ունի ազգային առաքելութիւն, այլապէս վսեմ եւ նուիրական: Ու այդ առաքելութիւններէն առաջինը, պատանիներու եւ երիտասարդներու կրօնական եւ ազգային դաստիարակութիւնն է: Եւ այս կապակցութեամբ երգչախումբը մենաշնորհեալ ազդակ մըն է: Եկեղեցականները եւ առ հասարակ անոնք որոնք կը տնօրինեն մեր եկեղեցիները անկասկած կը բաժնեն այս խորհուրդները, համաձայն են այս հաստատումներուն հետ եւ սակայն շատ անգամ մտածումէն, մտահոգութենէն, ծրագրէն անդին չեն անցնիր: Գուցէ ոմանց համար եւ որոշ շրջաններու մէջ, ոչ տարրերը կան եւ ոչ ալ նիւթական եւ այլ պայմանները կը թոյլատրեն, ինչ որ հասկնալի կրնայ ըլլալ, բայց երբեմն ալ տաղձը կայ, մըշակը կայ եւ կը պակսի պատասխանատուներուն մօտ գործին անհրաժեշտութեան եւ յոյժ կարեւորութեան գիտակցութիւնը: Ամէն պարագայի, հոն, ուր կայ ե ր գ չ ա խ ու մ բ կամ հոն ուր կորիզ մ ը դրուած է ինչ ո ր պարագան է Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ, որ առիթը կուտայ մեզի այս հաստատումներուն եւ խորհրդածութիւններուն, պէտք է զօրավիգ կանգնիլ եւ քաջալերել, որպէսզի այդ կառոյցները ամրապնդուին եւ ծառայեն իրենց ամբողջական նպատակին:

×

Ձեռնարկը, ինչպէս գրած էինք, սկսաւ առաւօտեան պատարագով եւ շարունակուեցաւ հացկերոյթով, եթէ կ'ուզէք սիրոյ սեղանով, մինչեւ իրիկուան ժամերը: Այլ խօսքով ամբողջ օր մը, ինչ որ քիչ մը ձանձրացուցիչ կրնայ ըլլալ: Սակայն, հարցը հոս չէ: Հարցը ներկաներուն մասին է: Սրահին մէջ կար շուրջ երկու հարիւր յիսուն հոգի: Մենք որ գաղութը ընդհանրապէս կը ճանչնանք եւ մասնաւորապէս Պոմոնի շրջանը, սեղաններուն շուրջ տեսանք սակաւաթիւ «տեղացիներ» իրենց ընտանիքներով, այսինքն Պոմոնցիներ, անոնք որոնք տասնեակ տարիներէ ի վեր եկած, հաստատուած սերունդէ - սերունդ ու դիմագիծ մը տուած են այս արուարձանին: Փոխարէն լայն մեծամասնութեամբ նորահաստատ հայրենակիցներ գաղթած Պոլսէն, Հայաստանէն կամ Միջին Արեւելքի զանազան երկիրներէն: Ուրեմն դիմագիծի մեծ փոփոխութիւն մը: Ճիշդ է որ այս վերջին տարիներուն արտասահմանի այլ վայրերէն (ծանօթ քաղաքական պատճառներու հետեւանքով) կամ Հայաստանէն արտագաղթած Հայեր, եւ կարեւոր թիւով հաստատուեցան Ֆրանսայի զանազան հայաշատ կեդրոնները, իրենց հետ բերելով անկասկած նոր արիւն, նոր եռանդ, ինչպէս նաև նոր վարք ու բարք: Ասիկա ճակատագիրն է մեր ժողովուրդին: Սակայն առով կարելի չէ բացատրել բացակայութիւնը անոնց որոնք երէկ կը լեցնէին նոյն սրահը որոնք տարիներու ընթացքին հոսանքին դէմ թիավարելով, իրենց քրտինքով եւ ջանքերով բացին ակօսներ եւ տուին գաղութին իւրայատուկ հայեցի դիմագիծ, համաձայն երկրի բարքերուն, համաձայն երկրի մարդկային, ընկերային, մշակութային արժէքներուն: Այս դիմագիծի պահպանումին մէջ է որ կայ տեղատուութիւն մը, որովհետեւ ի վեր ջոյ կը պակսի կեդրոնական ղեկավարութիւն մը, որովհետեւ ազգային, եկեղեցական, մշակութային, քաղաքական կառոյցներէն ոմանք ժանգոտած են հետեւաբար դատապարտուած անշարժութեան եւ ոմանք ալ կը վրիպին իրենց հիմնական նպատակէն, ներքին թէ արտաքին բացասական ազդակներու հետեւանքով: Ժողովուրդը, զանգուածը միշտ կարելի է զօրաշարժի ենթարկել, կը բաւէ որ տրուի անոր նշանակէտեր, ներկայացուի ծրագրուած աշխատանք եւ մանաւանդ վերահաստատուի վստահութիւնը եւ համոզումը համահայկական շահերուն:

×

Առանց ձեռնարկելու ընկերային ամբողջական վերլուծումի մը վերջին տարիներու, զանազան հորիզոններէ Ֆրանսա հաստատուած Հայերու կապակցութեամբ եւ անոնց ունեցած կամ չունեցած ազդեցութեան, մասնակցութեան տեղական հաւաքական կեանքին մէջ, կ'ուզենք ընել պարզապէս մի քանի հաստատումներ մեկնելով առօրեայ կեանքի պարզած պատկերներէն:

Մէկ մասը այդ հայրենակիցներէն, հաւանաբար ենթակայ ստորադասութեան բարդոյթի, որ չենք հասկնար, բոլորովին դուրս կը մնայ գաղութային կեանքէն եւ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ կ'անցնի համարկումէն ձուլում: Անոնցմէ շատ - շատեր հակառակ որ կուգան հայախօս գաղութներէ կամ ուղղակի Հայաստանէն, հայերէն լեզուն անգամ չեն գործածեր: Այս զանգուածին մէջ կան նաեւ մեծ թիւով խառն ամուսնութիւններ:

Իսկ այլ մաս մը, եռանդով, հաւատքով եւ գործնական կերպով կը միրճուի գաղութային կեանքին, ինչ որ շնորհաւորելի եւ գնահատելի է: Այս գործօն տարրերը առաւելագոյն կերպով արդիւնաւորելու համար իրենց ճիգերը հրամայականօրէն պէտք է ուսումնասիրեն միջավայրը, համակերպին տեղական բարքերուն եւ մանաւանդ մօտենան գործին նոր օղակ մը աւելցնելու մտադրութեամբ այն շղթային որ արդէն խարսխուած եւ բեղնաւորած է տասնեակ տարիներու բերքով: Խզում չկայ անցեալին հետ, երէկուան հետ: Եթէ այսօր հող կայ, տաղձ կայ, ասպարէզ կայ կը նշանակէ թէ մշակներ եղած են, շատ անգամ անանուն, որ դիմագիծ եւ նկարագիր տուած են գաղութին:

Ուստի, ամէն ինչ այսօր չի սկսիր. յաւ է որ այսօրը աւելի թափ առնայ, զարգանայ, պատշաճի օրուան հրամայականներուն, ինչ որ կեանքի բնական օրէնքն է, բայց չմոռնանք վաստակը անոնց որոնք ամենադժուարին պայմաններուն էմջ տուին իրենց լաւագոյնը միշտ վառուան հաւատքով: Թէ ոչ աւազի վըրայ աշխատած կ'ըլլանք:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԹՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Վերջին քանամեակին լուրջ աշխատանք տարուած Հայաստանի մէջ, մեր դրացի ժողովուրդներու միջնադարեան աղբիւրներու ուսումնասիրութեան եւ անոնց մէջ Հայաստանի վերաբերող նիւթերու թարգմանութեան եւ հրատարակութեան մարզերէ ներս: Ակադեմական հրատարակութեամբ շրջանառութեան մէջ դրուած են քաղուածքներ հին յունական, ասորական, բիւզանդական, արաբական, թրքական եւ այլ աղբիւրներէ: Ամէնէն աւելի ուշադրութիւն դարձուած է արեւելեան աղբիւրներուն, որոնց մէջ իրենց յատուկ տեղը ունին արաբ եւ արաբերէն գրող հեղինակներու գործերը: Է. դարուն արաբական խալիֆայութեան կազմութենէն ետք, Ը. - Թ. դարերէն սկըսեալ, արաբերէն ս կ ս ա ն գրել ոչ միայն իրենք՝ Արաբները, այլեւ հպատակ ժողովուրդներու մեծ մասը՝ Պարսիկներ, Ասորիներ, Քիւրտեր, ասիական եւ ափրիկեան շատ մը ժողովուրդներ, ինչպէս նաեւ կարգ մը հայ (արաբացած) հեղինակներ: Միջին դարերուն արաբերէնը դարձաւ ոչ միայն պալատական լեզու, այլեւ ժամանակի մահմետական աշխարհի իմացական մշակոյթի, գիտութեան գլխաւոր լեզուն: Թ. դարէն ըսկըսեալ արաբերէն գրուեցան հարիւրաւոր գործեր, որոնց հեղինակները (արաբ եւ այլ ծագում ունեցող) կուտան ոչ միայն նուաճումներու եւ խալիֆայութեան ներքին ու արտաքին յարաբերութիւններու պատմութիւնը, այլեւ մերթ ընդ մերթ կ'անդրադառնան հպատակ ժողովուրդներու անցեալին, ծագման եւ զանազան երկիրներու աշխարհագրական եւ վարչական - հողային բաժանումներու նկարագրութեան: Այս իմաստով ալ արաբական միջնադարեան աղբիւրները հետաքրքրական են եւ աչքի կը զարնեն ոչ միայն իրենց քանակով, այլեւ տեղեկութիւններու արժէքով եւ հարցերու այլազանութեամբ:

Հայաստան եւ հայ ժողովուրդը յատուկ տեղ ունեցած են արաբ միջնադարեան պատմագրութեան մէջ: Վաղ շրջանի հեղինակներէն մինչեւ արաբ պատմիչներու եւ աշխարհագիրներու երկերուն մէջ Հայաստանի («Արմինա»ի) մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կան: Այդ տեղեկութիւնները կը վերաբերին Արաբներու կողմէ Հայաստանի նուաճումին, Հայերու հերոսական պայքարին, դրացի ժողովուրդներու հետ ունեցած յարաբերութիւններուն, ինչպէս նաեւ հայկական լեռնաշխարհի նկարագրութեան: Այդ նիւթերուն կարեւոր մասը կրնան ամբողջացնել հայ հեղինակներու հաղորդումները:

Միջնադարեան արաբ հեղինակներու տեղեկութիւնները հայ ընթերցողին ներկայացնելու աշխատանքը սկսաւ 1965-ին, երբ արաբագէտ Հ. Նալբանդեանի թարգմանութեամբ եւ ծանօթագրութիւններով Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ «Արաբական աղբիւրները Հայաստանի եւ հարեւան երկրների մասին» ստուար հատորը, որուն մէջ տեղ գտան ԺԳ. դարու հեղինակներ Եաքութ ալ - Համաւիի, Ապուլ Ֆիտայի եւ Իպն Շատատի վկայութիւնները: Տարիներ ետք հայ արաբագէտները անհրաժեշտ նկատեցին դարձեալ անդրադառնալ արաբական աղբիւրներուն:

1981-ին Հայաստանի Ակադեմիայի հրատարակչականը լոյս ընծայեց դարձեալ ԺԳ. դարու հանրածանօթ պատմիչ Իպն ալ - Ասիրի տեղեկութիւնները Հայաստանի մասին («Արաբական աղբիւրներ» մատենաշարի երկրորդ գիրքը): Հատորը բնագրէն հայերէն թարգմանած, յառաջաբանն ու ծանօթագրութիւնները գրած է պատմաբան Արամ Տէր - Ղեւոնդեան:

Իպն ալ - Ասիր միջնադարեան պատմագրութեան մէջ իր յատուկ տեղը ունի բազմահատորնոց «Ալ քամիլ Ֆիլ Թարիխ» («Լիակատար պատմութիւն») աշխատութեամբ, զոր շարադրելու համար հեղինակը օգտագործած է ժամանակի զրոյցները, միջնադարեան աւանդութիւնները եւ իր նախորդներու գիրքերը: Իպն ալ - Ասիրի աշխատութիւնը (արաբչագործութենէն մինչեւ ԺԳ. դարու առաջին երեսնամեակը) կարեւոր աղբիւր է բազմաթիւ ժողովուրդներու միջնադարեան ռազմա - քաղաքական պատմութեան հետազօտութեան համար: Շատ օգտագործուած է արեւելագէտներու կողմէ, անկէ առանձին ժամանակաշրջաններու եւ երկիրներու մասին քաղուածքներ թարգմանուած են զանազան լեզուներով: Շատ հետաքրքրական են Իպն ալ - Ասիրի վըկայութիւնները Է. - ԺԳ. դարերու Հայաստանի վերաբերեալ: Վերին միջագետք ծնած ըլլալով (1160 - 1233) ան, պէտք է ենթադրել, որ տեղեակ եղած է Հայաստանի դէպքերուն շփումներ ունեցած Հայերու հետ:

Արամ Տէր - Ղեւոնդեանի խմբագրութեամբ լոյս տեսած աշխատութեան մասին իր գրախօսականին մէջ («Պատմա - Բանասիրական Հանդէս», 1982 թիւ 4) Ա. Փոլադեան դիտել կուտայ, թէ հատորին մէջ տեղ գտած են հատուածներ Իպն ալ - Ասիրի «Լիակատար պատմութիւն»էն եւ «Պատմութիւն Մուսուլի Ա. Թաբէկներու Պետութեան» երկէն: Յառաջաբանին մէջ հեղինակը կը խօսի արաբական պատմագրութեան ձեւաւորման եւ զարգացման հանգրուաններու մասին: Ապա համառօտ կ'անդրադառնայ Իպն ալ - Ասիրի կեանքին ու գործին, գլխաւոր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով անոր «Լիակատար պատմութիւն» երկի բովանդակութեան եւ աղբիւրներու վըրայ: Կը խօսուի Է. - ԺԳ. դարերու Հայաստանի քաղաքական կացութեան եւ այդ ժամանակաշրջաններուն վերաբերող Իպն ալ - Ասիրի հաղորդած տեղեկութիւններուն մասին:

Սակայն գիրքին արժէքը հոն է, կը նշէ գրախօսողը, որ թարգմանաբար տրուած են Հայաստանի եւ Հայերու վերաբերող հատուածներ արեւելեան այդ կարեւոր աղբիւրներէն: Հատորին մէջ տեղ գտած են նաեւ նիւթեր Հայաստանի դրացի երկիրներու (Վիրք, Աղուանք, Շիրվան, Դերբենդ, Ատրպատական, Վերին Միջագետք, Ասորիք եւ Փոքր Ասիա) պատմութեան վերաբերեալ: Թարգմանութիւնը կատարուած է 1934 - 1935 թուականներուն Գահիրէ 9 հատորներով լոյս տեսած Իպն ալ - Ասիրի «Լիակատար պատմութիւն»էն, որ կը կազմէ գիրքի գլխաւոր մասը (էջ 37 - 346):

Հատորը կը սկսի Նոյի եւ անոր սերունդին մասին Աստուածաշունչի արաբական վարկածէն: Ապա քանի մը կարճ յիշատակութիւններ կը վերաբերին Գ. դարուն սասանեան Իրանի եւ Արշակունիներու յարաբերութիւններուն: Նիւթերը, որոնք տրուած են Իպն ալ - Ասիրի պատմութեան ժամանակագրական կարգով, երբեմն կ'ընդհատուին մէկ կամ քանի մը տարիով եւ միշտ չէ, որ կը ցոլացնեն դէպքերու ամբողջական նկարագրութիւնը: Քանի մը դարաշրջաններու (Է. դարու 30-ական թուականներ - ԺԳ. դարու առաջին երեսնամեակ) վերաբերող այդ տեղեկութիւնները առաւելաբար կ'ընդգրկեն ռազմա - քաղաքական դէպքերու պատմութիւնը թէ՛ Հայաստան եւ թէ՛ դրացի երկիրներու մէջ: Մասնաւորաբար կը շեշտուին հայ արաբական փոխ - յարաբերութիւններուն վերաբերող տուեալները: Այսուհանդերձ հետաքրքրական են նաեւ Իպն ալ - Ասիրի վկայութիւնները Ժ. - ԺԳ. դարերու հանրային - քաղաքական կացութեան, հայ թագաւորներու, իշխաններու գործունէութեան եւ մահմետական զանազան Պետութիւններու հետ ունեցած յարաբերութիւններու, Սելճուքներու, Թաթարներու ասպատակութիւններու եւ բազմաթիւ այլ հարցերու մասին:

Իպն ալ - Ասիրի արաբական պատմագրութեան մէջ ընդունուած ձեւով կը խօսի Հայաստանի պատմութեան այն շրջաններու մասին, երբ երկիրը քաղաքական յարաբերութիւններ ունէր մահմետական Պետութիւններու հետ: Է. դարուն զինք կը հետաքրքրեն արաբական նուաճումները, որոնք շարունակուեցան մինչեւ 654 թուականը: Անկէ ետք ան կը լռէ Հայաստանի այն դէպքերուն մասին, որոնք նկարագրուած են Սեբէոսի ու Ղեւոնդի մօտ: Ապա կրկին կ'անդրադառնայ Է. դարու վերջաւորութեան եւ Ը. դարու սկիզբի արաբական նուաճումներուն: Ը. դարու առաջին կէսի վերաբերեալ ան կը յիշէ արաբեւբիւզանդական եւ յաճախապէս արաբեւխազարական պատերազմները, սակայն ոչ մէկ խօսք 747 - 750 թուականներուն Հայաստան ծագած ապստամբութեան մասին: Հայ իշխաններէն կը յիշուի Տաճատ Անձեւացի (Թագատ ալ - Արմանի), որ կռուած էր նա-

խապէս խալիֆայութեան դէմ եւ ապա անցած Արաբներու կողմը՝ դառնալով Հայոց իշխան կամ պատրիկ:

Թ. դարու առաջին կէսի դէպքերը՝ Բագրատունեաց հզօրացում, Աշոտ Մսակեր Բագրատունիի բարձրացում եւ այլն, Իպն ալ - Ասիրի ուշադրութենէն վրիպած են, սակայն 850 - 852 թուականներու մեծ ապստամբութիւնը մանրամասն կը նկարագրէ, յիշելով իշխանաց իշխանի՝ Բագրատ Բագրատունիի գերութիւնը, Խութեցիներու յարձակումը, Եուսուփ ոստիկանի սպանութիւնը եւայլն: Իպն ալ - Ասիրը կը հետաքրքրեն Բագրատունեաց Թագաւորութեան պատմութեան այն շրջանները, երբ Հայաստան բախումներ կ'ունենայ դրացի մահմետական ամիրաներու հետ: Օրինակ՝ Լաշքարի կոչուած զօրավարը 937-ին Ատրպատականէն ներխուժեց Հայաստան, մեծ վնասներ պատճառելով Վասպուրականի: Անոր դէմ ելաւ Անձեւացեաց Գուրգէն իշխանի որդին՝ Ատոմ (Աթում ալ - Արմանի) եւ սպաննեց զինք: Ժ. դարու երկրորդ կէսէն մինչեւ Սելճուքներու արշաւանքները Իպն ալ - Ասիր կատարեալ լռութիւն կը պահէ, քանի որ Հայոց Թագաւորութիւնը անկախ, հզօր Պետութիւն էր եւ ոչ մէկ մահմետական ամիրայութիւն կրնար սպառնալ անոր: Սակայն սելճուքեան արշաւանքներու եւ յատկապէս Անիի գրաւման մասին մանրամասն կը խօսի: Յատուկ տեղ կը գրաւեն հիւսիսային Հայաստանի Զաքարեան իշխանութեան եւ վրացական զօրքերու ու Խըլաթի Շահ Արմէններու միջեւ ընդհարումներու մանրամասնութիւնները: Վերջապէս, ան կը գրէ Կիլիկիոյ Հայկական Թագաւորութեան եւ Ասորիքի մահմետական ամիրաներու եւ խաչակիրներու փոխ - յարաբերութիւններու մասին:

Այսպէսով, Իպն ալ - Ասիր եւ հայկական աղբիւրները զիրար կ'ամբողջացնեն եւ կամ նոյն դէպքի մասին կուտան տարբեր, բայց զիրար ամբողջացնող մանրամասնութիւններ:

Ա. Փոլադեան շեշտելէ ետք, թէ Իպն ալ - Ասիրի վկայութիւնները հետաքրքրական են եւ որոնց կարեւոր մասը նորութիւն է հայագէտներու եւ արաբագէտներու համար, դիտել կուտայ որ անոնք քննուելու, ուսումնասիրուելու, հայկական եւ դրացի ժողովուրդներու աղբիւրներու հետ համեմատուելու կարիք ունին: Բան մը՝ զոր չէ ըրած Ա. Տէր - Ղեւոնդեան:

Գիրքի ծանօթագրութիւններու բաժնին մէջ Արամ Տէր - Ղեւոնդեան կը բացատրէ բնագրին մէջ գոյութիւն ունեցող միջնադարեան արաբական հարկային եւ ատական յարաբերութիւններուն վերաբերող եզրերը, կուտայ տեղանուններու, անձնանուններու արաբական ու հայկական ձեւերը եւայլն: Հատորը ունի ռուսերէն ամփոփում մը, համառօտագրութիւններու, անձնանուններու, տեղանուններու, ցեղանուններու ցանկեր:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Բ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. - Հայկ. Համագումարի Գործադիր Մարմնէն, հրատարակութեան խընդրանօք, ստացանք երկարապատում հաղորդագրութիւն մը, խորագրուած «Երկրորդ հայկ. համագումարի նախօրեակին», ուր կը պարզուին Ա. համագումարի եզրակացութիւններէն ետք, առանձին գլուխներու ներքեւ. - Մեկնակէտ, ըՍփիւռքահայ ներկայ կացութիւնը, Մենք հարցեր ունինք, Մենք համոզուած ենք, Մեր քաղաքական հաւատոյ հանգանակը, Մեր նպատակը: Կը գոհանանք հրատարակելով վերջին երկու հատուածները, անմիջական ծրագրին վերաբերեալ. -

×

ՄԵՐ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Հայկական Համագումարի Գործադիր Մարմինը ծրագրած է 1983-ին, Յուլիս ամսուան մէջ, Լօզանի տխրահռչակ Դաշնագրի 60-ամեակի առիթով իր Երկրորդ Համագումարը գումարել:

Երկրորդ Հայկական Համագումարը պիտի ըլլայ Հիմնադիր Հաւաք, որուն գաղափարախօսական հիմերն են ԱԶԳԱՅԻՆ, ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ, ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ:

Երկրորդ Հայկական Համագումարը պիտի զբաղի մասնաւորապէս հետեւեալ հարցերով. -

1.- Քաղաքական Հաւատոյ Հանգանակի քննարկում եւ վաւերացում:

2.- Նպատակի քննարկում եւ վաւերացում:

3.- Հայկական Համագումարի կազմակերպութեան կառոյցի ստեղծում եւ կանոնագրի որդեգրում:

4.- Կազմակերպութեան տարբեր Մարմիններու ընտրութիւն:

5.- Հայկական Համագումարի գործունէութիւնները շարունակելու նիւթական ապահովութիւն:

×

ԿՈՉ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Սփիւռքահայ բոլոր գաղութներ, կազմակերպութիւններ եւ անհատներ,

-- որոնք կը տառապին Սփիւռքահայութեան բաժանուած, անզօր եւ աննըկատուած կացութենէն,

-- որոնք գոյութիւն ունեցող ըմբռնումներու եւ տեսակէտներու տարբերութիւնը յարգելով, կը կամենան միասնական ոգիով եւ համազգային գետնի վըրայ գործակցիլ,

-- որոնց ըմբռնումներն ու տեսակէտները Հայկական Համագումարի առաջադրած Քաղաքական Հաւատոյ Հանգանակին եւ Նպատակին, ամբողջութեամբ կամ մասամբ կը համապատասխանեն,

Կը հրաւիրուին իրենց մասնակցութիւնը բերելու Երկրորդ Հայկական Համագումարի Հիմնադիր Հաւաքին:

Մասնակցելու համար կը խնդրուի կանխաւ արձանագրուիլ, ամէնէն ուշը մինչեւ 1983 Ապրիլ 30-ին:

Համագումարի աշխատանքներուն միայն արձանագրուածներ կրնան մասնակցիլ:

Համագումարի վայրը, ճշգրիտ թուականը եւ այլ կազմակերպչական հարցերը միայն արձանագրուած մասնակցողներուն պիտի յայտնուի:

Արձանագրութեանց համար կը խնդրուի հետեւեալ հասցէին դիմել՝

Armenian Congress
P.O. Box 41
3780 Gstaad Switzerland

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄԻՆ

Հայ Արիներուն Տարեկան Հանդէսը

Յառաջիկայ Մարտ 6-ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Փարիզի Սալ տը լա Շիմիի մէջ, Հայ Արիներու Միութեան փարիզեան շրջանը կը ներկայացնէ 52-րդ տարեկան իր հանդէսը: Տարիներէ ի վեր այս ցերեկոյթը ժողովրդական եւ հաճելի օր մը եղած է գաղութին համար: Ամէն տարի, Մարտ ամսուան առաջին Կիրակին, մեր արենոյշները, թեւիկները, սկաուտները եւ գայլիկները կը ներկայանան իրենց խաղերով եւ հայկական պարերով, այլազան յայտագիր մը կը հրամցնեն հանրութեան, արդիւնք՝ իրենց տարած աշխատանքներուն:

Այս տարի ալ հայ արիները պատրաստած են խնամուած եւ նորութիւններով լեցուն յայտագիր մը, բաղկացած խաղերէ, պարերէ, երգերէ, ներկայացումներէ, զաւեշտէ եւ արտասանութիւններէ:

Հանդէսին ներկայ կ'ըլլան Միութեան Լիոնի շրջանի պետը, խմբապետներ, խմբապետուհիներ եւ սկաուտներ: Ֆրանսական սկաուտական շարժման վարիչները իրենց ներկայութեամբ կը քաջալերեն Հայ Արիներու Միութեան գործունէութիւնը: Հրաւիրուած են նաեւ Փարիզի հայկական կազմակերպութեանց մարմիններ, նախկին արիներ: Այս տարի ներկայ կ'ըլլան նաեւ Պելժիոյ Օսթանտ քաղաքի ծովային սկաուտներու խումբը, պետերով. Լիխթընշտայնի իշխան Էմմանուէլ՝ որ երկու տարի առաջ ամառուան բանակումի հրաւիրած էր հայ արիներու խումբ մը:

Վստահ ենք, որ այս տարի եւս մեծ թիւով հայրենակիցներ եւ բարեկամներ պիտի գան քաջալերելու հայ արիները, որոնք այս հանդէսով կը վերջացնեն բսկաուտական շարժումին հիմնադրութեան 75-րդ տարեդարձի տօնախմբութիւնները եւ նոյն ատեն կը յուսան հանդէսին եկամուտը յատկացնել իրենց մասնակցութեան՝ այս ամառ, Քանատա տեղի ունենալիք ճէմպորիին, ուր 15 հազար սկաուտներ պիտի հաւաքուին 80 երկիրներէ: Հայ արիները անգամ մը եւս պիտի մասնակցին ճէմպորիի՝ արիներու եւ արենոյշներու խումբով մը:

Կը յուսանք, որ Մարտ 6-ի ցերեկոյթը արդիւնաւէտ կ'ըլլայ եւ կը նպաստէ հայ արիներու ազգային եւ միջազգային գործունէութեան:

Գ. Մ.

ԴՈՂԴՈՒԹԻ ԴՈՂԴՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Յունուար 22-ին եւ 23-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան լիագումար նիստը: Առաջին անգամ ըլլալով Կեդր. Վարչութեան մաս կը կազմէին նաեւ ուրիշ շըրջաններէ ներկայացուցիչներ, նկատի ունենալով որ վերջին տարիներուն Ընկերակցութիւնը ընդարձակուած էր: Ներկայիս Համազգայինը ունի 36 մասնաճիւղեր, որոնց 20-էն աւելին կը գտնուի Միացեալ - Նահանգներ: Զորս նիստերու ընթացքին արծարծուած են զանազան հարցեր, մասնաւորաբար Կեդր. Վարչութեան քանի մը ծրագիրները՝ Անթիլիասի սեփական հողամասին վրայ համադրոյթի կառուցումը՝ իր ճեմարանով, մարզադաշտով, թատերասրահով, թանգարանով, մանկապարտէզի բաժինով, հայագիտական հիմնարկով, տպարանով. Մարսէյլի ճեմարանը, որուն ծախքերուն մէկ մասը բեռցուած է Կեդր. Վարչութեան ուսերուն. հրատարակչական մեծ ծրագիր մը՝ տպարան, դասագիրքերու եւ գեղարուեստական արժէք ունեցող գիրքերու հրատարակութիւն եւ այլն: Ժողովականներ շեշտը դրած են տնտեսական հարցին վըրայ, ինչպէս նաեւ անդրադարձած նիւթական աղբիւրներու ապահովութեան:

×

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ Արտաքին նախարարը՝ տոքթ. Գարլոս Մաէսօ, Փետր. 3-ին ընդունած է հայկական պատուիրակութիւն մը, բաղկացած Պուէնոս Այրէսէն եւ Մոնթէվիտէօյէն ներկայացուցիչներէ: Նախարարին տրուած է Հայ Դատի ամփոփ պատկերը, յիշելով Ուրուկուէյի կեցուածքը հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն հանդէպ: Արդարեւ, 1970-ին եւ 1982-ին Ուրուկուէյ բանաձեւեր քուէարկած է Խորհրդարանին մէջ: Այս պատուիրակութիւնը անդրադարձած է Ժընեւ գումարուող ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբի ժողովին եւ ցեղասպանութեան վերաբերեալ տեղեկագրին ու 30-րդ ծանօթ պարբերութեան: Նախարարը համակրանքի խօսքեր ուղղած է Հայութեան նկատմամբ եւ յայտնելէ ետք թէ ծանօթ է հայկական հարցի ծալքերուն, շեշտած է թէ Ուրուկուէյ միշտ հաւատարիմ կը մնայ իր քաղաքականութեան եւ պատրաստ է զօրավիգ կենալու Հայութեան պահանջներուն:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Բարթող աղա չունչ մը առաւ. աչքը ուրախութեան կայծ մը փայլատակեց: Հինգ ոսկի շահած էր:

- Իմ բախտէս, իմ չար բախտէս է ասվնասները, հանըմ, շարունակեց մարդուկը լալկանութեամբ. ես բախտաւոր մարդ ըլլայի նէ աղջիկներս ասանկ կը մնայի՞ն, Կատարինէս, Մագթաղինէս. տարիքնին լեցաւ, հանըմ, ի՞նչ պիտի ընեմ, դուռս զարնող չկայ, հարցնող մը չկայ ան քիմեայի պէս աղջիկներս, քիմեա՛, քիմեա՛ ...:

Եւ Բարթող աղա մատին մէկը ողջ աչքին տարաւ՝ արցունք մը սրբելու պէս:

- Ասոնց խամէթը Աստուած կուտայ, Բարթող աղա, ըսաւ տիկինը, հող մի՛ ըներ ... ուշ ըլլայ անուշ ըլլայ:

- Ուշացաւ, հանըմ, ուշացա՛ւ. Մագթաղինէս երեսունը կոխեց, ի՞նչ պիտի ընեմ, ողորմած Աստուած, վերջացուց գործակատարը. երկու ձեռքերով իր ահագին գլուխը բռնելով:

Յետոյ, խկոյն, իբր թէ իր ներքին կսկիծին սթափած եւ ոտքի ելլալով.

- Կը ներէք, հանըմ, գլուխ կը ցաւցընեմ կոր պարապ խօսքերով, պատուէր մը, բան մը ունի՞ք ինծի ըսելու ... ատենը ուշ է, ելլամ տուն երթամ աղջիկներս ...

- Կոստանեան անունով մէկը դեղին մէջ դպրոց բացեր է եղեր, գիտե՞ս Բարթող աղա, ընդհատեց տիկին Մարկոսեան ...:

- Այո՛, հանըմ, Ռուսիայէն եկած մարդ մըն է եղեր, շատ կը գովեն կոր, երկայն մազերով եւ գլխարկով մէկն է. քանի մը հեղ տեսայ փողոցը. շատ մարդ զաւա՛կը անոր դպրոցը կը ղրկէ կոր. շատ գիտնական է եղեր ... հէ՛մ ...

Մարդուկը կեցաւ՝ ըսելիքին գուցէ ինքն ալ տարակուսելով, Տիկինը երեսը նայեցաւ:

- Հէմ ի՞նչ Բարթող աղա ...:

- Հանըմ, շարունակեց գործակատարը՝ դէմքը հեղնական ժպիտի մը մէջ ծըմկելով, տղոցը գլխուն նայի նէ անոնց ի՛նչ չըլլալիքը կը հասկնայ եղեր մինեճիմի պէս ... հէմ կ'ըսէ եղեր քի տղան մեծնայ նէ ի՛նչճի պիտի ըլլայ ... թոհաֆ բաներ ... ինծի հարցնես նէ մարդը ... ի՞նչ եւ է, հանըմ, ինչո՞ւ հարցուցիք:

- Արշակս ատոր դպրոցը երթալ կ'ուզէ կոր. տե՛ս այս իրիկուն այդ մարդը եւ խնդրէ իմ կողմէս որ վաղը անպատճառ հոս գայ:

- Գլխուս վրայ, հանըմ, հիմա չիտակ հոն կ'երթամ, պատասխանեց Բարթող աղա, թիկնոցը փորին վրայ ամփոփելով. եւ խոնարհաբար բարեւելէ յետոյ տիկինը՝ դուրս ելաւ:

Հրէշը ճամբան սա խորհրդածութիւնները կը բանաձեւէր, հրճուանքէն կէս գինով.

- Հի՛նգ ոսկի ... մէկ օրուան մէջ. ասանկ երթայ նէ քանի մը տարիէն կը հարստանամ. այո՛, կը հարստանամ. է՛ ալ ան ատենը ե՛ս չպիտի տամ պէ աղջիկներս ... Բարթող աղային աղջիկները մատով պիտի ցուցնեն. ոտքս, ձեռքս պիտի իյնան. «Բարթող աղա, աղջիկդ, Մագթաղինէդ, ան հրեշտակի պէս, խումբուլի պէս Մագթաղինէդ տուր» պիտի ըսեն. ամանի պիտի գան. «Մատամ, բան մը կ'ընենք» պիտի ըսեմ ... աղէկէն աղէկին, էֆէնտիիմ ... հէ՛մ ասչափ տարի սպասեմ, հէմ հանեմ տէ սանկ մէկո՞ւն տամ ... չէ, չըլլա՛ր, վէսէլա՛մ ...:

«Սա կնի՛կը, ի՛նչ քիպար, ի՛նչ ազնըւական կնիկ պէ՛, կը մըլտար մարդուկը, ոչ հաշիւ կը հարցնէ, ոչ բան ... շնորհքով քէլէփիր է. ո՞ւրկէ ուր ձեռքս անցաւ ... Ֆապրիքան փլեր է ըսեմ, պիտի հաւատայ, նորէն շինել տուր պիտի ըսէ ... Ծօ՛, կեցիր ...

Բարթող աղա յանկարծ կանգ առաւ փողոցին մէջ, ուր մթնշաղին յետին մարմրուքները առարկաներուն գիծերը կը հալեցնէին: Հրաշալի գաղափար մը ծնած էր իր ահաւոր գանկին մէջ:

(Շար. 11)

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Մարտ 6-ին, պատարագի ընթացքին մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի՝

ԽՈՐԷՆ Ա.
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկոսի

յիշատակին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր - Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ:
Կը քարոզէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ:

×

Այս Կիրակի, Մարտ 6, ժամը 10.30-ին Սէն - Շամոնի Հայ Կաթողիկէ մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի, եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՉԱՐՔՃԵԱՆԻ

վախճանման քառասունքին առթիւ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այրի Տիկին Անահիտ Գույումճեան եւ զաւակները Ալիսա եւ Էտի, Տէր եւ Տիկին Սերոբ Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Արարատ Մելտոնեան եւ զաւակը՝ Վազգէն կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 6, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Սեբոբ Սերոբեան իրենց մօրը յիշատակին կը նուիրեն 200 Ֆ. Մոնմորանսիի Հանգըստեան Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 150 Ֆ. «Յառաջ»ին: Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Արթօ Գիլիմլի 200 Ֆ. եւ Այրի Տիկին Անահիտ Գույումճեան 100 ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Պ. Մկրտիչ Մեթելեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ - մօր՝

ՈՎՍԱՆՆԱ ՄԵԹԵԼԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Նալպանտեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Մարտ 6, Իսսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ:
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՍԱԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՃԱՇԸ
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 20:

×

Կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան տարեկան աւանդական ճաշը՝ Ապրիլ 17, Կիրակի, ժամը 13-ին, առաւօտեան հոգեհանգստեան արարողութենէն վերջ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրեն.-
Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 1000 Ֆ.,
Քլօտ Մութաֆեան եւ Մարի Տիֆլօ 500 ֆրանք,
Պ. Գէորգ Ուշագլեան 200 Ֆ.:

Հրանոյշ եւ Արաքսի Գազազեան իրենց կնքամօր՝ Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի յիշատակին 500 Ֆ.:

Նոյն տխուր առթիւ, (Փարիզէն) հայ ընտանիք մը՝ 500 Ֆ.:

×

Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեանի եւ Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեանի եւ փոխան ծաղկեպսակի 200 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.
Այրի Տիկին Սիրանոյշ Տէրտէրեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Աթոյեան 250, Դարբինեան ընտանիք 400, Աթոյեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Գասգասեան 100 Ֆ., Էսկիւլեան եւ Ղազարեան 200 Ֆ.:
Տիրատուրեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան 600, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէրտէրեան 100, Եդուարդ Զաքարեան 50, Տիկին Անահիտ Ղազարեան 50, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Վանոյեան 100, Վանանեան ընտանիք 200, Պ. Քառէն 100, Պ. Կոմէս 100 Ֆ.:
Հայկ Սէրէնկիւլեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Ռմն 500, Յակոբ Տօլպաշեան 100, Տիկին Ճգնաւորեան 100 Ֆ.:

(Շար.)

RADIO - ASK
FM 100 Mghz
Spéciales municipales
les dimanches 6 et 13 mars
de 19 heures à minuit.

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին

SAMEDI 19 MARS à 20 h. 30
SALLE DES FETES DE BAGNEUX
rue Charles Michels
orchestre **« HAGHTANAG »**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Մարտ 5, կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, Ազգային Տան սրահը: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de Tilsitt Paris 17e
ETOILE Tél. 380. 55. 11

Du 1er au 15 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000 F*
quels que soient son âge et son état.
*ou plus si son état le justifie.

Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing
AUSTIN TRIUMPH Pense *Castrol*
Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT - 17e ETOILE. TEL 380 55 11

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Comme chaque année
TRADITIONNELLE
Matinée costumée
pour tous les enfants
thème : **Le Printemps arménien**
DIMANCHE 6 MARS à 15 h.

MUNICIPALES 83

BAGNEUX (Hauts de Seine)

NDLR.— La section RPR de Bagneux nous prie d'insérer le communiqué suivant .—

Investi par Jacques Chirac et la Direction de l'UDF, Joseph Doniguian conduira la liste d'Union d'Opposition RPR - UDF - Apparentés et Non Inscrits.

Né en 1940, d'une famille nombreuse installée à Bagneux depuis 1928, il est le fils de M. Léon Doniguian qui était membre de plusieurs Associations arméniennes et directeur de l'école arménienne locale.

Joseph Doniguian avait, en mars 1982, mis en ballottage, pour la première fois à Bagneux, le candidat du Parti Communiste.

Responsable de liste, il a rassemblé sous son nom des femmes et des hommes issus de toutes les couches sociales et représentant tous les quartiers de Bagneux.

Il a sa permanence : 9, rue Salvador Allende (tél. 656 - 51 - 85) — lieu de réunion d'une équipe bien décidée à vaincre les communistes en place depuis 50 ans.

Le 6 mars, il faut que sorte des urnes une autre espérance pour les habitants de Bagneux.

Joseph Doniguian invite ses compatriotes français d'origine arménienne, demeurant dans la cité, à voter massivement pour la liste qu'il conduira le 6 mars 1983.

— Ne rayez aucun nom sur la liste
— Ne mettez pas deux bulletins de listes différentes dans la même enveloppe, votre vote serait nul
— Consultez la nouvelle loi électorale.

En votant pour Joseph Doniguian, vous renforcerez la liberté d'expression des associations arméniennes.

J. DONIGUIAN

52-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Մասնակցութեամբ փարիզեան, Ալֆորվիլի եւ Լիոնի շրջաններուն Գայլիկ, Թեւիկ, Սկաուտ, Արենոյշ եւ Երէց խումբերուն:

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին:

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique, Paris 7e (métro Invalides)

Նուիրուած սկաուտական շարժման հիմնարկութեան 75-րդ տարեդարձի տարիին վերջաւորութեան, ներկայութեամբ Փարիզի ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերուն եւ խումբերուն:

Հայկական եւ սկաուտական խնամուած յայտագիր, հայերէն ներկայացում, հայկական պարեր, զաւեշտներ, խմբային ներկայացումներ, երգախառն պատկերներ եւ սկաուտական խաղեր, եւ նուագ:

Պիւֆէ:

Մուտք 35 Ֆ.:

Երախաներուն մուտքը ձրի է:

LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

*

ORCHESTRE et CHANTEUR
tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

visitez une des plus belles expositions de France
"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
4
VENDREDI
4 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe - Occidentale
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tél.: 770. 86. 60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R. C. Paris

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 3,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.384

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.384

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ Քոսթա - Ռիքա հասաւ առջի օր, ուր համերաշխութեան եւ հաշտութեան առաջին կոչ մը ըրաւ : Երկրին տարածութիւնը 54071 քառակուսի քիլոմեթր է, բնակչութիւնը կը հասնի երկու միլիոն 179·285-ի, մայրաքաղաքն է Սան - Խոսէ : Բնակչութեան 98%-ը քրիստոնեայ է եւ անոր 90,7%-ը՝ կաթողիկէ, չորս թեմ կայ, տասը եպիսկոպոս : Ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին Յովհ. Պօղոս Բ. 38 ելոյթ պիտի ունենայ : Ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են, քանի ամերիկեան Թայմ շաբաթաթերթն ալ կը շեշտէր թէ Պապին կատարած ճամբորդութիւններուն ամէնէն վտանգաւորն է :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Թուաբանագէտը՝ Վալերի Սենտերով ծանր պատիժ կրեց, փետրուար 28-ին, Մոսկուայի մէջ, ուր դատարանը եօթը տարի արգելափակման եւ հինգ տարի ալ «աքսոր»ի դատապարտեց զինքը, «Պետութեան դէմ գործունէութեան» համար :

ԹԵՀՐԱՆԻ կառավարութիւնը հաւանած է Միացեալ Ազգերու բանագնաց մը ընդունիլ, քննելու համար մարդկային իրաւանց կիրարկման պայմանները երկրին մէջ : Ասիկա հետեւանք է այն տեղեկագրին, ըստ որուն 4500-էն 20 հազար հոգիի դէմ մահավճիռ գործադրուած է, 1979-ի յեղափոխութենէն ի վեր : Խմբութի 4568 հոգիի մասին կը խօսի (79էն 82) բայց Մուճահետիններու պարագլուխը 20 հազար է, կ'ըսէ, թիւը անոնց որոնք գնդակահարուած են քաղաքական իրենց տեսակէտներուն համար :

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ ձերբակալուած ֆրանսացի բժիշկը՝ Տոքթ. Օկոյառ «խոստովաներ» է որ աւազակ մըն է, ըստ խորհրդային Թաս գործակալութեան, որ արձագանգ կը հանդիսանայ տոքթորին տուած մամուլի ասուլիսին, Քապուլի մէջ : Ամէն բան «խոստովանելէ» ետք, բժիշկը «զղջում» ալ յայտներ է... :

ՍԻԹՐՈԵՆԻ (Օլնէ) գործատան բանուորներու գործադուլը վերսկսաւ եւ կրնայ երկար ալ տեւել : Այն տպաւորութիւնը կայ թէ սենտիքաներն ալ տէրը չեն աշխատաւորներուն եւ չեն կրնար զսպել, չափաւորութեան հրաւիրելով : Տնօրէնութիւնը, սակայն, վճռական կը մնայ եւ կը կրկնէ որ բանակցելու հարց չի կրնար ըլլալ :

ՊԵՐԼԻՆԿՈՒԷՐԻ բացման երկար ճառէն խուկ, պարզուեցաւ թէ Իտալիոյ համայնավարներուն խզումը Մոսկուայի հետ, վերջնական բնոյթ ունի այլեւս : 16-րդ համագումարը բացուեցաւ Միլանոյի մէջ եւ Պերլինկուէր կոչ ըրաւ ընկերվարականներուն, որպէսզի դադրին զօրավիգ կենալէ Դեմօ - Քրիստոնեաններուն եւ ձախի միութիւն մը կազմեն իրենց հետ :

ՖՈՒԹՊՈԼԻ բաժակի յաղթող ախումբներու Եւրոպայի բաժակի մրցումներուն, Փարիզ (Ս. Ժ.) յաղթեց Պելժերուն 2 - 0, միւս հանդիպումներուն. - Վիէննա - Պարչելոնա 0 - 0 հաւասար մնացին, նոյնը եղաւ Միւնիխի Պայէրնի պարագան Սկովտիոյ Ալպերտինի հետ, մինչ 1 - 1 հաւասար կը մնային Ինթէռն (Միլանօ) ու Մատրիտի Ռէալը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ

Մինիպիւսի մը ամէնէն առջեւի կարգը նստած տուն կը վերադառնամ : Հանդարտ իրիկուն մը պիտի իջնէ քիչ վերջ : Շուրջս կը դիտեմ ու օդին մէջ կը տեսնեմ խաղաղ հեռացումը արեւի վերջին ճառագայթներուն :

Պէչիկթաշէն դէպի վեր մագլցելու ընթացքին մեր առջեւ կառք մը կը նշմարեմ յանկարծ : Հանդարտ ու պարզ կը քալէ ճիշդ մեր առջեւէն ու կը խափանէ մեր ճամբան : Անսովոր գոյն մը ունի ան, որ ոչ կանանչ է, ոչ ալ դեղին, այլ երկուքին միջեւ : Կառքին ետեւի կողմը, վառ կարմիր գոյնով արձանագրուած են հինգ բառեր.

«Ժառանգութիւն չէ, ճակտի քրտինք է» :

×

Ի՜նչ կարգախօսներ չենք կարդացած բեռնակառքերու, մինիպիւսներու, օթօպիւսներու ետին : Բայց անձնական կառքի մը ետեւ սա նախադասութիւնը շատ շահեկան կը թուի ինծի : Ժառանգութիւն չէ, կ'ըսէ այդ կառքին տէրը, ճակտի քրտինք է : Հօրմէ, մօրմէ, հարուստ հօրեղբայրէ չէ մնացած ան : Ձեռք բերուած է աշխատանքի արդար վաստակով : Կերպով մը սապէս կ'ազդարարէ ան ետեւէն եկողին. բարեկամ, ուշադրութիւն ըրէ, շատ մի' մօտենար ինծի, մի զարնուիր, մի' վնասեր ինծի, ես հէլալ դրամով գնուած եմ :

×

Կառքը դեռ կ'ուշանայ ճամբայ տալու մեզի : Ու աչքերս չեն բաժնուիր վառ կարմիր նախադասութենէն, անոր մէջ որոշապէս տեսնելով այն շնորհալից արհամարհանքը, որ ուղղուած է «ժառանգութեան» նկատմամբ : Ժառանգութիւնը դատապարտող, ճակտի արդար քրտինքը գրուատող պատգամ մը կայ հոն : Անոր մէջ կայ նաեւ երջանկութիւնը այն աշխատասէր մարդուն, որ զերոյէն սկսած է եւ հասած է բարձունքի մը : Անոր մէջ կայ տակաւին հպարտ խոստովանութիւնը խոնարհ մարդուն, որ կ'ըսէ. ես տասնոց չունէի, երբ երիտասարդ էի, ե՛ս իմ կեանքս շինեցի : Հո՛ս կը տեսնեմ նաեւ իմաստուն թելադրութիւն մը. մի՛ վըստահիր հօրդ հարստութեան, վստահէ միայն ճակտիդ քրտինքին :

×

Կառքը միշտ կ'ուշանայ ճամբայ տալու մեզի, սակայն ես իմ նայուածքս կը հեռացնեմ անկէ ու կը խորհիմ ժառանգութեան մասին : Ո՜ր ժառանգութեան մասին սակայն : Կը խորհիմ այն մշակոյթին մասին, զոր մարդը եւ ընկերութիւնը կը ստանայ իր նախնիներէն : Այն գիտութեան, արուեստին, գրականութեան մասին, զոր կը ժառանգենք մեր պապերէն : Այն երգին ու պարին, լեզուի եւ բարբառին մասին, զոր կը ժառանգենք մեր նախնիներէն : Այն բարքերուն, սովորութիւններուն, աւանդութիւններուն, այն պատմական չէնքերուն, աղօթավայրերուն, յուշարձաններուն, այն կամուրջներուն եւ ամբարտակներուն մասին, որոնք իրրեւ օրհնեալ ժառանգութիւն, մնացած են մեզի մեր աշխատասէր նախնիներէն : Չէ՞ որ ազգ մը, ընկերութիւն մը այնքան հպարտ է, որքան մեծ է անոր ժառանգութիւնը անցեալէն : Չէ՞ որ մենք այնքան ամուր եւ յարգարժան ենք, որքան խորունկէն կուգայ մեր արմատը : Ո՞վ կրնայ մերժել արմատի մը ժառանգը : Ո՞վ կրնայ իր ցեղին ու իր ընտանիքին փառաւոր անցեալը մերժել, խորհելով որ ան իր ճակտին քրտինքով շահուած չէ... :

×

Իսկ դրա՞մը, որ կը ժառանգուի :

Է՛հ, ճիշդ է, ես տեսայ բարի, ընկերասէր, նուիրատու մեծահարուստներու անշնորհ ժառանգորդներ, որ ժառանգի տիրանալէ վերջ, տասնոց մը չյատկացուցին հանրանուէր նպատակի : Միայն իրենք կերան, միայն իրենց համար մսխեցին :

Բայց ճիշդ է որ տեսայ նաեւ կծծի ու եսասէր մեծահարուստներու շնորհալի զաւակներ, որոնք իրենց ժառանգած դրամով ըրին այն ինչ որ չէր ըրած իրենց հայրը, անկէ բաժիններ հանել սկսան ուրիշներու ալ, օրհնութիւններ առին չքաւորներէ ու բախտազուրկներէ : Ոչ ոք ըսաւ այդ բարի զաւակներուն. դուն ժառանգորդ մըն ես, այդ դրամը ճակտիդ քրտինքով շահած չես :

×

Ես այս մտածումներուն մէջ թաղուած եմ, երբ վերջապէս «ճակտի քրտինքով» շահուած կառքը եզերք կը քաշուի ու ճամբայ կուտայ մեզի : Քովէն անցնելու ատեն զարմանքով կը տեսնեմ որ հազիւ տասնըութ տարեկան երիտասարդ մըն է վարորդը : Ա՜հ, ոչ, ան շատ երիտասարդ է տակաւին : Ան դեռ ժամանակ չէ գտած աշխատելու եւ հաւաքած դրամով կառք մը գնելու : Ուրեմն կառքին բուն տէրը իր հայրն էր : Հայրն էր որ ամբողջ կեանքի մը ընթացքին ճակտի քրտինք հոսեցուցած էր զերոյէն ճամբայ ելած, տեղ մը հասած, ընտանիք կազմած, կառք մըն ալ գնած էր : Եւ հայրն էր որ հիմա այդ կառքը կը յանձնէր իր նորահաս զաւկին :

Մոռցած էր սակայն կառքին ետեւէն սրբելու իր պերճախօս նախադասութիւնը : Որովհետեւ իր տղուն ճակատը տակաւին չէր քրտնած :

Կ'անցնինք կ'երթանք դեղին - կանանչ կառքին քովէն... :

Ռ. Հ.

ՏԽՐՈՒՆԻ

Հ. ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԳԼԸՆՃԵԱՆ

Խոր ցաւով իմացանք, որ Մարտ 1-ին, Քէսապէն Հալէպ ճամբուն վրայ, կառքի արկածի մը զոհ գացած է, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան նոր եւ խոստմնալից ուժերէն՝ Հ. Համազասպ Վ. Գլընճեան :

Ծնած էր Քէսապ, 1948, Մարտ 5-ին :

Ս. Ղազարի վանք կը մտնէր 1962 Օգոստոս 10-ին, մշտնջենաւոր ուխտը կը կատարէր 1970, Հոկտեմբեր 3-ին եւ քահանայ կը ձեռնադրուէր 1974 Հոկտեմբեր 6-ին :

1975-էն 1976 մնացած է վանք, աշխատակցելով Բազմավէպին եւ Հայ Ընտանիքին : 1976-էն 1979 եղած է փոխ - ուսումնապետ Մուրատ - Ռափայէլեան վարժարանի, 1979-էն 1980 կրկին վանքն է, ուր կը շարունակէ աշխատակցիլ Բազմավէպի եւ Հայ Ընտանիքի :

1980-էն 1982 ուսումնապետն է Պուէնոս - Այրէսի Մխիթարեան վարժարանին եւ 1982-ի վերամուտին ուսումնապետ կը նշանակուէր Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին :

Տարաբախտ վարդապետը մեկնած էր Սուրիա հօրը մահուան տխուր առիթով եւ Փարիզ պիտի վերադառնար Հինգշաբթի օր (Մարտ 3) :

Հայր Համազասպ հեղինակ էր նաեւ գրքոյկի մը, լոյս տեսած 1974-ին, «Վարք Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետի», գրաբարէ թարգմանուած 1240-ի ձեռագրէ մը : Քահանայ ձեռնադրութեան վաղորդայնին ալ, Բազմավէպի մէջ կը հրատարակուէր իր մէկ ուսումնասիրութիւնը Ժաք Մառիթէնի մասին : Ունի նաեւ այլ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ :

Հայր Համազասպի այս վաղահաս եւ եղերական մահը մեծ կորուստ մըն է, ոչ միայն Մխիթարեան Միաբանութեան համար, այլեւ ընդհանրապէս հայ մշակոյթին, որու, հակառակ իր երիտասարդութեան, բերած էր արդէն իր գնահատելի նպաստը, բանասիրական թէ գրական իր գրութիւններով : Դաստիարակչական դետնի վրայ ալ, Հ. Համազասպ Վենետիկէն Պուէնոս - Այրէս, հուսկ՝ Փարիզ, ցոյց տուած էր Մխիթարեան կրթական մշակի իր կոչումը :

×

Մեր խոր ցաւակցութիւնները Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան եւ Սեւրի Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանի տեսչութեան :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՓԵՏՐ. 24 - 28)

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԿՏԱՒՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԵԱՆՔԸ

Քանի մը ամսուան տքնաջան աշխատանքէ ետք Վարդգէս Բաղդասարեան յաջողած է վերականգնել գերմանացի անյայտ նկարիչի մը «Տիրամայրը՝ պարգեւներով» կտաւը, որ կը գտնուի Հայաստանի պետական պատկերասրահը : Արուեստագէտը կրցած է կտաւին տալ հինգ դար առաջուան իր գոյները : Կտաւներ վերահաստատող վարպետը ցայժմ յաջողած է վերականգնել մօտ հազար գործեր, որոնց կարգին բազմաթիւ գլուխ - գործոցներ՝ Այվազովսկիի «Փոթորիկ ծովու մէջ» եւ «Նոյը կ'իջնէ Արարատէն», Պասանոյի «Սամարացիի գթասրտութիւնը», «Կիւսթաւ Քուրպէի «Աղջկան գլուխը», Վան Տայքի «Էջք ի խաչէ»ն եւ այլն : Մոսկուայի, Կիեւի, Թիֆլիսի եւ Խորհ. Միութեան այլ քաղաքներու թանգարանները յաճախ կը դիմեն Վարդգէս Բաղդասարեանի ծառայութիւններուն : Ինք է, որ վերականգնած է նաեւ Էջմիածնի մայր տաճարի հին որմնազարդերը, պատճէնահանած Տաթեւի եւ Դըրնդեւազի տաճարներու որմնանկարները, զորս կարելի է տեսնել Հայաստանի պետական պատկերասրահը :

×

ԱԿԱԴ. ԲԱԲԿԷՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է ակադ. Բաբկէն Առաքելեանի նոր աշխատութիւնը, ուր կը խօսուի Արտաշատի պեղումներուն մասին : Ակադեմականի գլխաւորած խումբը տարիներ զբաղած է Հայաստանի հինաւուրց մայրաքաղաքի պեղումներով : 400 - 500 հեկտար տարածութեան մէջ յայտնաբերուած են սիւնաշարքերով փառահեղ շէնքերու մնացորդներ, զէնքի, աշխատանքի գործիքներու հետաքրքրական հաւաքածոներ, առտնին գործածութեան իրեր, մետաղադրամներ, գտնուած է «Արտաշատեան Ափրոդիտէ» արձանը, զոր արուեստագէտները կը համարին ուշ հելլենիզմի արուեստի լաւագոյն նմոյշներէն մին :

ՕՏԵԱՆ՝ ՕՏԵԱՆԻ ՎՐՁԻՆՈՎ

×

Գրեց՝ Ա. ՔԷԹԻՊԵԱՆ

Երուանդ Օտեան ծնած է 1869, Սեպտեմբեր 19-ին: Արդէն օրօրոցէն, նորածինը ապագայ երգիծաբանի նշաններ կուտար, դէմքին ծամածութիւններով զուարճացնելով զինք շրջապատողները:

Հազիւ սկսաւ առաջին քայլերը առնել՝ ուղեց հակակուսակցական առաքելութեան շարժումին մասնակցիլ՝ Տարօնի եւ Վասպուրականի մէջ. այս պատճառով, 1879-ին երիտասարդ ուժեր հաւաքելու համար, մեկնեցաւ դէպի Եւրոպայի զանազան երկիրները:

1882-ին, Ժնեւի մէջ վարեց փոխ-հիւպատոսի պաշտօնը, իր հօրը բացակայութեան, ծանօթանալով օրուան ականաւոր լրագրապետներուն: Այս ճամբորդութիւններուն ընթացքին, Երուանդ առիթ ունեցաւ իր հրատարակելիք թերթերուն տիտղոսները որոշելու:

Պոլիս վերադարձին, տարի մը յաճախեց Պէրպէրեան վարժարանը, ուր սկսաւ մազերը կորսնցնել. երեւոյթ մը, որ իր լրագրապետական կեանքի՝ ընթացքին՝ սովորական պիտի դառնար:

Դասընթացքի շրջանին, պատանին գլխաւոր հնարքն յղացաւ հրատարակելու թերթ մը, որ լեցնէր նաեւ դպրոցին նիւթական աղքատութիւնը. ձմրան պաղ օրերուն, այսպէս լոյս տեսաւ «Վառարան» թերթը, ձեռագիր:

Երուանդին հակակուսակցական եռանդը վառարանի նման տաք ըլլալով, ուսուցիչին դասախօսութիւններուն առեն իսկ, անոր սխալներէն կը ներշնչուէր, արձակի սրամիտ փորձեր ընելու ... առաքելութեան համար:

Դասի մը պահուն, բարոյականի ուսուցիչը կը հարցնէ անոր.

- Երուանդ, ո՞րն է մարդուն առաջին եւ ամենակարեւոր պարտքը:

Երուանդ ցատքելով գրասեղանին վրայ, կը պոռայ.

- Կռուիլ կուսակցութիւններու կեղտոտ հիմնարկութիւններու դէմ, «կոնտրոլի» տակ առնել անոնց կարգադրութիւնները եւ ջնջել անոնց հնարած սատանայական փորմիւլները եւ «յետին մտքերը»:

Այս խելացի պատասխանին վրայ, կ՚արժանանայ ընդհանուր ջերմ ծափահարութեան:

Երուանդ, քաջալերուած իր առաքելական առաջին յաջողութիւններով, կը հրատարակէ երկրորդ թերթ մը՝ «Անհաշտ» տիտղոսով, դարձեալ ձեռագիր: Ասով կը յայտարարէր անհաշտ պայքար՝ կուսակցական անդամներու յետադիմական «տենտենց»ներու դէմ:

Դպրոցի վարչութիւնը տեսնելով տղուն յառաջադէմ գաղափարներն ու գրական առաքելական ասպարէզին մէջ ունեցած եռանդը, կ՚որոշէ զինքը ղրկել բարձրագոյն վարժարան մը, ուստի կը հեռացնէ զայն դպրոցէն:

Սակայն Երուանդ արդէն յարաբերութեան մէջ մտած էր Պոլսոյ բոլոր լրագրապետներուն հետ եւ կը յաջողէր ամէնուն յօդուածներ հասցնել:

Բայց տեսնելով զանազան կուսակցութիններու պատկանող լրագիրներու ընդդիմութիւնը իր գաղափարներուն, հնարեց նոր միջոց մը, գոհացնելու համար ամէնքն ալ:

Հնչակեաններու թերթին մէջ կը ստորագրէր Երօտ, Դաշնակցականներուն՝ Պարոյր, իսկ Ռամկավարներուն՝ Վահրամ:

Մինչ իր պայքարը առաջ կը տանէր մեծ յաջողութեամբ թերթերու մէջ, իր մէջ զարգացաւ նաեւ օրօրոցէն ստացած սրամտութեան ձիրքը: Իր երգիծական գրուածքներուն աւելի թարմութիւն տալու համար, ազատ ժամերուն՝ (առաւօտեան 9-էն իրիկուան 6-ը) կը շրջագայէր փողոցները՝ նոթեր առնելով անցորդներու կեանքին եւ արտաքինին մասին.

- Ձեր ծննդավայրը, Պարոն:
- Պոլիս:
- Ո՞ր թաղը:
- Հայերուն:
- Ո՞ր Հայերուն:
- Պոլսոյ:
- Չէ՛, ճանըմ, ըսել կ՚ուզեմ ո՞ր կրօնքին պատկանող Հայերուն:
- Դաշնակցական:
- Ձեր անո՞ւնը:
- Քրիստափոր:
- Կոնիո՞մը:
- Հը՞:
- Կոնիոմը, սա անիծուածը, սանկ անունին ետեւ կը դնեն:
- Մականո՞ւն ըսել կ՚ուզէք, էֆէնտիմ:
- Այո՛, ճանըմ:
- Միքայէլեան:
- Սըւոր նայէ ... աւելի շնորհքով մականուն մը չունի՞ք մի. սա անիծուած Միքայէլեանը Քրիստափորին ետեւէն լաւ չերթար կոր. րէվօլիւցիա կը հոտի ... ուրիշ մը չունի՞ք:
- Չէ՛, էֆէնտիմ, եթէ կ՚ուզէք՝ մորս մականունը տամ:
- Հա՛, սանկ շնորհքով բան մը ըլլայ քի...:
- Ջաւարեան:

Այսպէս եւ ասոր նման հարցափորձերով մեր Մեծապատիւ գրագէտը, ամսուայ մը ընթացքին բաւական ատաղձ հաւաքելով, ձեռնարկեց իր երգիծաբանական գործերուն հրատարակութեան: Թէեւ քիչ մը դժուար եղաւ մականուններ գտնելու հարցը:

Այս շրջանին, ծանօթացաւ հրապարակական երկու մեծ գործիչներու, որոնց հետ ունեցաւ սիրալիր տեսակցութիւններ, եւ այդ օրէն ստիպուեցաւ յանձն առնել կեղծամի անհրաժեշտ գործածութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

Manuscrits arméniens illustrés dans les collections de Roumanie

ԽՄԲ. - Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը հրատարակած է վերոյիշեալ խորագիրը կրող Սիլվիա Աճէմեանի շահեկան աշխատութիւնը, Պուքրէշ լոյս տեսած ֆրանսերէն բնագրին վրայ: Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք Փրոֆ. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի ստորագրած նախաբանը՝ որ լաւագոյնս կը ներկայացնէ արդէն ուսումնասիրութիւնն ու հրատարակութիւնը:

×

ՆԱԽԱԲԱՆ

Բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ նուիրուած են արդէն պատմութեանը այն Հայերուն, որոնք Հայաստանի զանազան շրջաններէն, Կիլիկիայէն, կամ աւելի ուշ Խրիմէն եկած՝ հաստատուած են Մոլտավիա, Վալաքիա եւ Թրանսիլվանիա՝ կազմելով կարեւոր համայնքներ: Կազմուած են եկեղեցիներու եւ վանքերու մէջ պահուած ձեռագիրներու ցուցակները, հրատարակուած են ընդօրինակողներու եւ ծաղկողներու անունները թուող յիշատակարաններ եւ երբեմն յարակից դէպքերուն ժամանակագրութիւններ, բայց, նոյնինքն Օրդ. Աճէմեանի ստորագրած մէկ յօդուածէն զատ գիրքը, զոր հաճոյքը ունիմ ներկայացնելու առաջինն է՝ որ զանոնք զարդարող մանրանկարներու մասին խոր ուսումնասիրութիւն մը կը ցուցաբերէ: Պատահականութեան արդիւնք է անկասկած, որ մինչեւ օրս ճանչցուած ամէնէն հին ձեռագիրը «Ստեփան Վոյվոտի երկրին, Աքերման քաղաքի մէջ» 1480-ին ընդօրինակուած ճաշոցն է: Այնքան ալ հաւատալի չի թուիր, իրապէս, որ Հայերը որոնք 1281-ին իսկ Թրանսիլվանիոյ մէջ վանք մը հիմնած էին, հոն եւս, ինչպէս այլ համայնքներու պարագային, կրօնական արարողութիւններուն համար անհրաժեշտ կամ ալ իրենց անձնական գործածութեան համար ձեռագիրներ ընդօրինակած չըլլան: Անհաւանական չէ որ Մոլտավիոյ եօթը քաղաքներուն մէջ փճացուած ձեռագիրներուն մէկ մասը, ինչպէս կը վկայէ Մինաս Թոքատցի, ընդօրինակուած ըլլայ տեղւոյն վրայ, իրականութիւնը այն է, սակայն, որ Ռումանիոյ մէջ ընդօրինակուած ձեռագիրներուն մեծ մասը կը սկսի ԺԷ. դարէն:

Հրատարակուած հինգ ձեռագիրները, հինգն ալ ԺԴ. դարէն, Ռումանիոյ մէջ պահուած ամէնէն հիներէն են. կուգան զանազան կեդրոններէ, - Հայաստանի Տարօն գաւառէն, Կիլիկիայէն, Կիպրոսէն եւ Խրիմէն: Հակառակ որ մաս մը շատ գէշ վիճակի մէջ հասած է մեզի, սակայն ուշագրաւ տարրեր կը բերեն՝ հայկական մանրանկարչութեան ուսումնասիրութեան առընչութեամբ: Այսպէս կը ներկայանայ, օրինակ, Գլուժ Նափոքայի թիւ 12 աւետարանին, ընդօրինակուած Տարօն գաւառին մէջ, Յովհաննէս Ծաղկողէն: Մարկոսի աւետարանին կիսախորանը նուրբ գծագրութիւն մըն է՝ որուն այլեւս չենք հանդիպիր Վասպուրականի աւելի ուշ շրջաններու գործերուն մէջ. նոյնն է պարագան թռչնագիր սկզբնատառերուն՝ որոնք կիլիկեան ձեռագիրները կը յիշեցնեն: Ֆամակուսթայի ճառընտիրը նոր վկայութիւն մըն է այն պաշտպանութեան՝ զոր Կիպրոսի սենեջալէս Ալիծ կը ցուցաբերէր կղզին ապաստանողներուն. անոնց մէջ էր նաեւ Ստեփանոս Գոյներիցանց՝ Կիլիկիոյ Սկեւռա վանքի ծանօթ ծաղկողը: Ինչ կը վերաբերի Սարգիս մանրանկարիչին, որ «ծայրէ ի ծայր ոսկիով» զարդարած է ձեռագիրը, պէտք է հաւանաբար, ինչպէս Օր. Աճէմեան կը խորհի, ԺԴ. դարուն Կիլիկիոյ ամէնէն համբաւաւոր արուեստագէտ Սարգիս Պիծակը ըլլայ: Այս վերջինին ձեռքը ճանչցուած է նմանապէս Գլուժ Նափոքայի թիւ 11 աւետարանի մանրանկարներուն մէջ. այս ձեռագրին, դժբախտաբար, Մատթէոսի եւ Մարկոսի աւետարաններուն առաջին էջերը, Մարկոս աւետարանիչի դիմանկարը եւ լուսանցքային քանի մը պատկերներ միայն ԺԴ. դարէն են:

Երկու վերջին ձեռագիրները մեզ կը տանին Խրիմի կարեւոր հայ համայնքին կողմէ իրագործուած մանրանկարչութեան: Ինչպէս հեղինակն իսկ կը նշէ, Սուրխաթի մէջ ընդօրինակուած Գլուժ-Նափոքայի թիւ 13 աւետարանին մէջ երկու տարբեր ձգտումներ կը նշմարուին.- Խորանները, որոնք երբեմն մարգարէներու նկարներ կը պարունակեն, ինչպէս նաեւ կարգ մը լուսանցքային մանրանկարներ, կը հետեւին կիլիկեան ձեռագիրներու մանրանկարներուն եւ որոնցմէ շատեր, ինչպէս կը հաստատէն նոր գըտնողներու աւելցուցած յիշատակարանները, գոյութիւն ունէին Խրիմի մէջ: Նոյն երկուութիւնը կը յայտնուի ուսումնասիրուած վերջին ձեռագրին մէջ եւս, - Պուքրէշի Հայոց Առաջնորդարանին ձեռագիրը՝ որ 1351-ին Քաֆֆա ընդօրինակուած է: Գալով աւետարանիչներու նկարներուն, անոնք եւս կը ցոլացնեն յար եւ նման Սուրխաթի աւետարանին բայց կարգ մը չնչին տարբերակներով՝ Խրիմի ծաղկողներուն յատուկ ոճը:

Արտատպուած մանրանկարներու մեկնութիւնները կը լրացնեն գիրենք կանխող աւելի ընդհանուր ձեւի նկատողութիւնները: Այս երբեմն շատ համեստ եւ հատուկոտոր գործերու բծախնդիր ուսումնասիրութեան շնորհիւ, զետեղումով մը անոնց ծագման վայրի շրջագիծին մէջ կամ խորացումովը նկարիչի գործունէութեան՝ զայն կարենալ ճշդելու կարելիութեան պարագային, Օր. Աճէմեան մեզի կուտայ, միաժամանակ, ԺԴ. դարու հայկական արուեստին մասին ընդհանուր ակնարկ մը:

ՍԻՐԱՐՓԻ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԼՈՎԴԻՒԻ ՄԷՋ

×

Պլովդիւի հայկական գաղութի անցեալի մասին՝ անոր ձեւաւորման ժամանակէն սկսեալ, գրաւոր եւ այլ նիւթեր քիչ կան: Այս պարագան կը դժուարացնէ Պլովդիւի հայկական գաղութի պատմութիւնը գրել՝ հիմնուած լուրջ փաստերու եւ տուեալներու վրայ: Հայկական գլխաւոր աղբիւրը յիշատակարան մըն է, որուն հիման վրայ համառօտ տեղեկութիւններ կը տրուին Պլովդիւի հայկական գաղութին մասին՝ «Տեղեկութիւն Գրասիրաց եղբայրութեան երեսնամեայ գործունէութեան (1883 - 1913)» գիրքին մէջ: Քանի մը տարի առաջ, Պլովդիւի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ 300-ամեակի կապակցութեամբ, ուսումնասիրութիւն մը գրած էր հանգուցեալ Ներսէս Գասապեան: Այնպէս որ ԺԷ.-ԺԸ. դարերէն մեզի հասած պատմական յիշատակները շատ քիչ են:

Թրքական տիրապետութեան օրով Պլովդիւի հայ համայնքը ունեցած է երկու գերեզմանատուն՝ մէկը նախկին «Թէփէ ալթը» թաղին մէջ, այսօրուան Եռաքիմ Կրուեւ դպրոցի վայրն ու շուրջը, իսկ միւսը՝ հայկական եկեղեցիի բակը, մինչեւ այսօր ալ կան բազմաթիւ ճերմակ մարմարէ տապանաքարեր, որոնցմէ ոմանք մեծ չափեր ունին:

Քննելով հրաշքով փրկուած ու պահպանուած տապանաքարերը, անոնց արձանագրութիւնները եւ պատրաստութեան ձեւը, նկատելի է հետեւեալ պատկերը՝ առաջին շրջանին, ԺԷ. դար, պատկանող տապանաքարերը սովորաբար քառակուսի են, առանց մեծ մշակումի, արձանագրութիւնները մեծ մասամբ փորագրուած են եւ առանց զարդաքանդակներու: Հաւանաբար այդ տապանաքարերը պատկանած են համեստ դասակարգի ննջեցեալներու: Աւելի ետք, ԺԸ. դարուն, տապանաքարերը գերեզմանի չափով ճերմակ մարմարէ սալեր են, մեծամասնութեամբ գըլուն տառերով, գեղեցիկ ձեւաւորուած ու գեղարուեստական զարդաքանդակներով՝ նոճիներ, ծաղկաման, սափոր, ծաղիկներ եւայլն:

Տապանաքարերէն զատ գոյութիւն ունեցած են նաեւ հայերէն արձանագրութիւններ, որոնց մասին միակ վկայութիւնը կը գտնենք Յ. Քիւրտեանի «Պուլկարահայ մշակոյթի յիշատակարաններ» յօդուածին մէջ («Մասիս» տարեգիրք, 1935, էջ 178 - 199): Ան կը յիշէ, թէ «Թոտոր Ֆրուլեւ» փողոցի թիւ 1 բնակարանը, որ պատկանած է ատամնաբոյժ Ստեփան Քէօլէեանի ժառանգորդներուն, երկրորդ յարկին վրայ գտնուող պահարանի (երեք տոլապը) ճակատը գոյութիւն ունեցած է խզաներկով արձանագրութիւն մը՝ երկաթագիր տառերով. «Յիշատակ է ... այցելումն օտայլն Մուրատի որդի մահտեսի Սամուէլին եւ իւր որ (դի) Գէորգին թուին ՌՃՁ (1731) Մարտ ԺԴ-ին»: Հեղինակը հիացումով կը նկարագրէ պատերուն վրայ եղած քանդակները եւ որմնանկարները: Այդ բոլորը այժմ գոյութիւն չունին: Ցաւալի է, որ այդ տան պատի զարդերէն լուսանկար մը իսկ չէ պահպանուած:

Պլովդիւի հայկական գաղութին մէջ ծնունդ առած զանազան տեսակի նիւթական յիշատակներ՝ տապանաքարեր, ձեռագիրներ, արձանագրութիւններով զանազան իրեր, անկասկած տակաւին կարելի է յայտնաբերել եւ ուսումնասիրել, որոնք յաւելեալ լոյս կը սփռեն հայկական գաղութի անցեալին վրայ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

LIVRES REÇUS

MANUSCRITS ARMENIENS DANS LES COLLECTIONS DE ROUMANIE

par SYLVIA AGEMIAN
Préface : SIRARPIE DER-NERCESSIAN
publié par le Catholicossat arménien de Cilicie d'après l'original en français paru aux Editions Méridiane, Bucarest, 1982.

×

MUSTAFA KEMAL

par PAUL DUMONT
Ed. Complexe
1919 - 1924 La Mémoire du Siècle.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Փետրուար 13-ին, կատարուած է էյուպի վերանորոգուած եւ բարեզարդուած Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ օծումը: Պատարագած է Շնորհք Ծ. Վրդ. Գասպարեան: Օծումը կատարած եւ քարոզած է Շնորհք Պատրիարք: Յաւարտ կրօնական արարողութեանց սիրոյ սեղան մը սարքուած է եկեղեցւոյ վերնատունը, նկատի ունենալով որ եկեղեցին չունի ընդունելութեան սրահ մը: Սեղանը վարած է Կարպիս Սրկ. Սէմէրճեան: Եղած են սրտաբուխ նուէրներ:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Փետր. 6-ին, տեղի ունեցած է Սեդրակ Խմէրեանի «Ամերիկա՛, Ամերիկա՛,» թատերախաղի քննարկումը: Գրիգոր Սուքիասեան վերլուծած է թատերախաղին յատկանշական գիծերը, ներկայացուցած է նիւթը եւ խօսած Մուշեղ Մուղալեանի բեմադրութեան մասին: Խօսք առած են նաեւ թատերախաղին հեղինակն ու բեմադիրը:

×

ՀԷԼԻՈՊՈԼՍՈՅ (Գահիրէ) «Յուսաբեր» ակումբին մէջ, Փետր. 9-ին, տօնուած է Վարդանանցը: Բացումը կատարած է Գուրգէն Բանեան: Բանախօսած է տոքթ. Սիլվա Մարթայեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, արտասանութիւններէ եւ խորհրդապատկերէ: Փակման խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Ֆերահեան» վարժարանին մէջ, Փետր. 9-ին, տօնուած է Վարդանանցը, ներկայութեամբ Սերո Խանզադեանի: Յանուն աշակերտութեան Վեհանոյշ Գաբրիէլեան բացումը կատարած է Պարոյր Սեւակի «Բարեւ» քերթուածի արտասանութեամբ, որով ողջունած է Խանզադեանի ներկայութիւնը: Կարո Պետրոսեան ներկայացուցած է Սերո Խանզադեանը, որ իր կարգին խօսք առնելով նշած է, թէ «Հեշտ է հայրենիքի մէջ դպրոց բանալ, ուսուցիչ ճարել. մինչդեռ հոս, այդ բոլորը ասպետական գործ է, հերոսական աշխատանք»: Թելադրած է աշակերտութեան չյուսահատիլ, որովհետեւ նուիրական պարտականութիւն կայ, որ կը սպասէ բոլորի ճիգերուն: Այդ գործը մեր հողերուն ազատագրումն է, մեր ժողովուրդի անժամանցելի դատին պաշտպանութիւնը: Ապա, դպրոցի ուսուցիչներէն՝ Տոքթ. Հըրալն, դասախօսութիւն մը տուած է (անգլերէն) Վարդանանց մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Յունուար 14-ին, տեղի ունեցած է գրական զրոյց մը «Նաւասարդ» ամսաթերթի խմբագրութեան հետ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Վարչութեան: Բացումը կատարած է Երուանդ Գազանճեան: Արծարծուած են զանազան հարցեր, որոնց պարզաբանումին մասնակցած են նաեւ ներկաներ՝ իրենց կարծիքներու արտայայտութեամբ: Արդի նորարական գրականութեան անդրադառնալով ըսուած են՝ «Նորարարութիւնը գրականութեան եւ ընդհանրապէս արուեստի մէջ ընդունելի է մինչեւ այն ժամանակ, երբ ընթերցողին հասկնալի է: Եթէ մենք չենք հասկնար նորարարութիւնը, ի՞նչ բանի կը ծառայէ անիկա»: «Նորարարութիւնը պէտք է ըլլայ բնական, ոչ թէ շինծու, արուեստական»: «Նորարարութիւնը արտայայտման ձեւի մէջ է եւ ոչ թէ թեմայի»: Արմէն Տօնոյեան խօսք առնելով բացատրած է «Նաւասարդ» ամսաթերթին նպատակը, այն է՝ «ստեղծել գրական մթնոլորտը, ի մի բերել գրողները, անոնց համար արտայայտուելու բեմ հանդիսանալ, ապա մասնաւորաբար քաջալերել նոր գրողներ»: Ի պատասխան այն հարցումին թէ, ի՞նչ պէտք է ըլլայ հայ գրականութեան թեման մեր պայմաններուն մէջ, նշուած է. «Գրականութիւնը մեր գոյութեան հիմնաքարն է: Մենք երբեք թիւով այսքան շատ չենք եղած, անշուշտ մեր հոգեկան ու մտաւոր ուժն է, որ այսօր մեզ բազմացուցած է, ուրեմն գլխաւոր առանցքը հայ գրականութեան մէջ մեր գոյատեւման թեման է թէ՛ ըՍփիւռքի եւ թէ հայրենիքի մէջ: Պէտք չէ որ մեր գրականութիւնը գրաղի միայն հայկական հարցերով. այդպիսով չենք կրնար համաշխարհային ճանաչում ստանալ, պէտք է դուրս ելլել ազգային նեղ սահմաններէն, իւրացնել համաշխարհայինը՝ հիմնաքար ունենալով հայկականը: Հայկականի իրականութեան վրայ չօշափենք համամարդկայինը»:

×

ՖՐԷԶՆՈՅԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, Յունուար 15-ին, տեղի ունեցած է Համավասպուրական Հայր. Միութեան տարեկան ճաշը: Բացումը կատարած է Վանիկ Պուլութեան: Բանախօսած է Գուրգէն քհնյ. Նարալեան չեշտելով Վասպուրականի Հայութեան դերը՝ հայկական ազատագրական պայքարի ընթացքին: Խօսք առնելով Մարք Մալխասեան փոխանցած է Արեւմտեան Հայաստանէն իր տպաւորութիւնները, անցեալ ամառ հայկական վեց նահանգներու մէջ իր կատարած ճամբորդութեան առթիւ: Ապա հայկական նուագախումբ մը ստեղծած է խանդավառ մթնոլորտ մը. եղած են նուէրներ ի նպաստ Միութեան:

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Ֆերահեան» վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Փետր. 4-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի կազմակերպած դասախօսութիւնը, որուն նիւթը եղած է «Ի՞նչպէս ունկնդրել դասական երաժշտութիւնը»: Դասախօսը՝ Ալֆրէդ Մարգոյեան, տուած է երաժշտութեան պատմականը, շեշտած անոր դերը կեանքի մէջ, բացատրութիւններ տըւած է նուագարաններու եւ զանազան տեսակի նուագախումբերու մասին:

×

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ (Լոս Անճըլըս) Պրէսի Զըրչ օֆ Նազարինի մէջ, Փետր. 5-ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Ամերիկահայ Միջազգային Քոլէժի: Հանդէս եկած են Արփինէ Փեհլիվանեան (լիրիք քոլորաթուր) եւ Մարօ Փարթամեան (մեցցօ սոփրանօ), հայկական տոհմիկ եւ ժամանակակից դասական երգերու մեկնաբանութեամբ, որոնց դաշնակով ընկերացած է Կլորիա Միքայէլեան:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Փետր. 5-ին, տեղի ունեցած է Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեան ճաշ - պարահանդէսը: Բանախօսած է Արմէն Տօնոյեան անդրադառնալով Ուրֆայի հերոսամարտին եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն: «Անի» նուագախումբի ընկերակցութեամբ երգիչ Յարութ Փամպուքճեան ստեղծած է խանդավառ մթնոլորտ մը. եղած են նուէրներ ի նպաստ Միութեան կրթական եւ մշակութային ծրագիրներու իրականացման:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Երեւանի Մատենադարանը լոյս ընծայած է (հայերէն եւ ռուսերէն) «Բժշկութիւնը հին եւ Միջնադարեան Հայաստանում» գիրքը, որ կը պարունակէ զանազան աղբիւրներէ հետաքրքրական տեղեկութիւններ: Հատորը կազմողը՝ Ստելլա Վարդանեան, ուսումնասիրած է ոչ միայն մատենադարանի ձեռագիրները, այլեւ յոյն, հռոմէացի, արեւելեան պատմագիրներու աշխատութիւնները, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի տեղեկութիւններ կը հաղորդեն հայ բժշկութեան համար: Ստելլա Վարդանեանի առաջին աշխատութիւնը չէ այս: Աւելի քան տասը տարի է, որ ան կ'ուսումնասիրէ վաղ միջնադարու ձեռագիրները: Ան պատրաստած էր ԺԵ. դարու բժիշկ Ամիրդովլաթ Ամասիացի «Անգիտաց անպէտ» դասական աշխատութեան հրատարակութիւնը, որ միջնադարեան բժշկութեան հանրագիտարան մը կը հանդիսանայ: Այդ հատորին մէջ նշուած էին 3500 տեսակ դեղօրայք՝ գրաբար, արաբերէն, պարսկերէն, լատիներէն եւ յունարէն:

Երեւանի Մատենադարանը կը գտնուին բժշկական բովանդակութեամբ շուրջ 1500 ձեռագիրներ, որոնք գրուած են Ե. - Ժէ. դարերուն: Այդ աշխատութիւններու ուսումնասիրութեան մարզին մէջ մեծ վաստակ ունի ակադ. Լեւոն Յովհաննիսեան, որու ղեկավարութեամբ հրատարակուած է ԺԲ. դարու բժշկապետ Մխիթար Հերացիի «Մխիթարութիւն ջերմանց» աշխատութիւնը, որ միակ գործն է, որ ամբողջութեամբ հասած է մեզի: Ակադեմականին գործը կը շարունակեն Ստելլա Վարդանեան եւ Բէլլա Կարապետեան:

×

ՀԱՅ-ՀՆԴԻԿ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, նուիրուած Հնդկաստանի, խորհրդային - հնդկական բարեկամութեան շաբաթի շրջագիծին մէջ, որ կազմակերպուած էր խորհրդային հանրապետութիւններու մայրաքաղաքներուն մէջ: Երեւանի հանդիսութեան խօսք առնելով Խորհ. Միութիւն - Հնդկաստան բարեկամութեան ընկերութեան կայկական բաժնի նախագահ եւ Մատենադարանի տնօրէն Սէն Արեւշատեան դիտել տուած է, թէ Ինտիրա Կանտի Երեւան գտնուած ժամանակ նշած է, որ Հնդկաստան եւ Հայաստան շաղկապուած են բարեկամական յարաբերութիւններով, որոնք կուգան դարերու խորերէն: Խորհրդային - հնդկական տնտեսական յարաբերութիւններու զարգացման իր նպաստը կը բերէ Հայաստան: Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի արտադրած չարժական ելեկտրակայանները, հաստոցները, ժեներաթէօրները, թրանսֆորմաթէօրները եւ այլ սարքաւորումներ կարելի է տեսնել Հնդկաստանի նահանգներու մէջ: Հնդիկ գիտնականներուն օժանդակած են ակադեմականներ Սերգէյ Մերգելեան, Հրաչեայ Բունիաթեան, Մխիթար Ջրբաշեան եւ ուրիշներ: Երեւանի հիմնարկներու եւ ուսումնական հաստատութիւններու մէջ իրենց մասնագիտութիւնը կատարելագործած են հնդիկ բնագէտներ, կենսաբաններ, ուսողագէտներ, երկրաբաններ եւ այլն.: Հնդկաստանի հետ մշակութային կապերը յատուկ տեղ կը գրաւեն հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Այդ դարաւոր կապերը գիտական հետազօտութիւններու նիւթ են, որոնց մասին գրած են մեծ պատմաբաններ ու գրագէտներ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

«Կ'ըլլայ մի՜ ըլլար ... սա Պէպէքին հին տունը փլեր է ըսեմ նէ՜ ... հեռու տեղ, կ'ելլայ կ'երթայ տէ կը նայի՞ ... ես երթայ նէ ... ի՞նչ խըեախ բան կ'ըլլայ պէ՛, ամսէ - ամիս երկու ոսկին ես կ'առնէի ... Մագթաղինէս տեղաւորուելուն պէս Կատարինէխ թրախուման հագըր կ'ընէի ... ծօ ի՞նչ կ'ըսես, Բարթիկ, սա բանը ըսե՞մ, ամիսը երկու ոսկի՞, փարա է պէ՛, փարա՛ ... Ախ, կը շարունակէր հրէշը՝ ձեռքը օդին մէջ շարժելով, հանըմը «սա երկու հարիւր ոսկին առ սա տունը շինել տուր» ըսեր նէ, ծօ՛ ան ինչ պատուական բան կ'ըլլար ... Երկու հարիւր ոսկին առնելուս պէս, տունով տեղով կծիկը կը դնէի, թող հանըմն ալ Բարթող աղա փնտռէր ... ամա, երկու հարիւր ոսկի փարան ո՞ւրկէ պիտի գտնայ տէ ինծի տայ ... խեֆթին ալ մէկն է, մէկէն ի մէկ ելլայ տէ Պէպէք երթայ նէ փլած տունը տեսնելու, վա՛յ պապամ, խերս անիծուեցաւ գնաց. Բարթիկին թեքմէ մը տունէն դուրս. Ե՞տքը, ի՞նչ կ'ըլլայ վիճակս ... աղջիկնե՞րը ինչ կ'ընենք ... չէ՛, չեղաւ, ըլլալիք բան չէ. գործերնիս կ'աւրենք ... հիմակուհիմա սանկ երթանք տէ ... ասոր հինգ ոսկի զարկինք, քիչ փարա չէ. ո՛վ գիտէ, օրին մէկը տունը փլչեր է ըսելու ալ կարգը կուգայ ...»:

Ու Բարթող աղա, վերջնականապէս որոշելով չգործադրել յղացած հոյակապ ծրագիրը, սկսաւ աւելի շուտ քալել չերեփի պէս երկար ու չոր բազուկները երեցընելէն, ամէն մէկ քայլին գլխու համաչափ տատանումներով: Հիմակ ա՛լ ուրիշ նիւթի վրայ կը մտածէր:

– Աս Ռուսիայէն եկած մարդը թոհաֆ մարդ մըն է. ան ի՛նչ մազեր ունի, ես աչուըները, աւազակի աչուընե՛ր ... Շատ գիտնական է եղեր. ո՞վ գիտէ, կըրնայ ըլլալ ... թոհաֆ բան, գլխուն նայելով ի՛նչ ըլլալիքը ի՛նչ չըլլալիքը կը հասկնայ կոր, ամէն մարդ իր զաւակը ցուցունելու կը տանի կոր իրեն. ես ալ մէյ մը Կատարինէս, Մագթաղինէս տանիմ ցուցունե՞մ ...: Մեծերուն ալ կը նայի՞ մի, մէյ մը կը հարցունեմ, ամօթ չէ ես...»:

Բարթող աղայի ներքին կեանքը հետաքըրքրաշարժ մանրամասնութիւններ կը պարունակէր:

Գեղին մէջ հանրածանօթ դէմք մըն էր. չճանչցող չկար զինքը. տարիքը վաթսունի մօտ էր. ամուսնացած էր եւ երկու աղջկան տէր. Կատարինէն եւ Մագթաղինէն: Կինը, մեծղի ու տգեղ, – երբ որ գտնուէր անխորհուրդ եւ անկիրթ մէկը որ իր երեսին զարնէր այդ հրէշին հետ ամուսնացած ըլլալը, – սա պատասխանը ունէր միշտ իր բերնին մէջ.

– Մըսի վրա՛դ, կարգուած ատենիս Բարթիկս սիւլիւնի պէս տէլիխանըն էր. եօքէն սանկ եղաւ. ա՛խ, ան չիչէ՛կը, ան չիչէ՛կը...

Բայց Տիկին Բարթողի այս հաստատումը ջրողներ ալ կային, պնդելով որ երեսունհինգ տարի առաջ ալ ատանկ էր Բարթող աղան, ամուսնացած պահուն: Պանդոյրներու դասակարգին մէջ, հետեւապէս, այս հարցը անլուծելի մնացած էր եւ միշտ վէճերու տեղի կուտար:

Կատարինէն եւ Մագթաղինէն ա՛լ հասուկ աղջիկներ էին. մեծը ... Մագթաղինէն, երեսունչորսը մտած էր, յետոյ ծայր յուսահատութեան մատնելով իր հայրն ու մայրը, մանաւանդ հայրը, քանի որ տակաւին ամուսնութեան ոեւէ յարմար թեկնածու չէր ներկայացած: Բարձրահասակ, մէկ չափի վրայ ճերմկոտիկ աղջիկներ էին, կովի պէս, խոշոր գլուխով, լայն աչքերով, միշտ զոյգ պարտելով միեւնոյն ձեւով, գոյնով, մանրամասնութեամբ հագուած: Գեղին մէջ, ռամիկ եւ հեգնող սրամտութեամբ մը, զանոնք «զոյգ տատրակներ» կ'անուանէին:

Անոնց տարիքին հետ Բարթող աղային մտատանջութիւնը կ'աւելնար, կը սաստկանար. ցաւագին յանկերգի մը պէս պատեհ եւ անպատեհ առիթներու մէջ կը կրկնէր իր կնոջը եւ մտերիմներու, պեխին մէկ թելը մատին պլորելով, ողջ աչքը վրան յառած.

– Աղջիկնե՛րս, կիւզէլի՛մ աղջիկներս, ուզող չի կայ ... տարիքնին լեցա՛ւ, կնի՛կ, խելքդ գլուխդ ժողվէ, ի՞նչ պիտի ընենք. Կատարինէ՛ս, ես՛ Մագթաղինէս, երեսունը անցա՛ւ ... երեսո՛ւնը...:

(Շար. 12)

Պ. Հմայեակ Իչգալըցեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ եւ Էլիզապէթ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ Իրմա Լակարտէր եւ զաւակները Կարին եւ Դաւիթ, Քլոտին Պերճուհի Իչգալըցեան եւ Ժիլպէր Կայառ, Շահրիկեան ընտանիք, Տօնէլեան Արամ, Զիլճեան Սօսի ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԻՉԳԱԼԱՑԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Քիւփճեան)

կսկծալի մահը որ պատահեցաւ Փետր. 22-ին, Պօրտօ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մտերիմ շրջանակի մէջ եւ մարմինը ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Խորէն Ա. Կաթողիկոսի Ֆոնտ»ին՝ Պրոնէն Տիկին Հ. Յովակիմեան 500 Ֆ.:

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE

Région Lyonnaise

Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME
du Dimanche 6 Mars

- Editorial : Solidarité internationale pour Abraham ACHDJIAN
- Informations en langues française et arménienne,
- Dossier de la semaine : Les Arméniens de Chasse-sur-Rhône
- Informations sportives,

Emission en Mars
les dimanches de 10 h. à 12 h. 30

———×———

Emissions arméniennes:
ARMENIE - MAGAZINE
— *Dimanche:* de 10h. à 12h.
ARMENIE - VARIETES
— *Lundi et Vendredi:* de 9h. à 10h.
ARMENIE - CULTURE
— Jeudi : de 20 h. 30 à 22 h. 30
animées par le Nor Séround de Decines

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de Tilsitt Paris 17e
ETOILE Tél. 380. 55. 11

Du 1er au 15 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*
quels que soient son âge et son état.
*ou plus si son état le justifie.
Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro et MG Metro Millésime 83

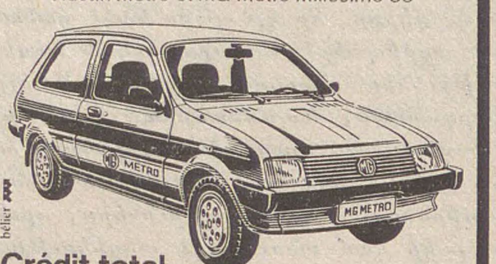

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing.
AUSTIN Pense Castrol
Chez votre concessionnaire Austin

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, RUE DE TILSITT. ETOILE. 380 55 11

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.

Այրի Տիկին Ռօզա Միսաքեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Միսաքեան 500, Այրի Տիկին Մաքինաճեան եւ զաւակները 200, Տէր եւ Տիկին Սահակ Աւետեան, Զօրիկեան Յովհաննէս, Տէր եւ Տիկին Ժօրժ Օյնոյեան, Տիկին Քաջեան, Տէր եւ Տիկին Բարգէն Խժտահարեան 100-ական, Ժամկոչեան ընտանիք 50, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մինասեան 100, Գրիգոր Պրուչեան 100, Զինիճեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Աստուր Մէքէնեան 100, Տիկին Հացագործեան 50 Ֆ., Տիկին Մայրանոյշ Փանոսեան 50, Միրաքեան եղբայրներ 200, Տէր եւ Տիկին Ժօրժ Կալեան 100, Տէր եւ Տիկին Կալեան Կարապետ 50, Տէր եւ Տիկին Ծարուկեան 100, Տէր եւ Տիկին Թուրիկեան 100, Պօղոս Թուրիկեան 100 Ֆ.:

(Շար.)

RADIO - ASK
FM 100 Mghz
Spéciales municipales
les dimanches 6 et 13 mars
de 19 heures à minuit.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville
Comme chaque année
TRADITIONNELLE
Matinée costumée
pour tous les enfants
thème : Le Printemps arménien
DIMANCHE 6 MARS à 15 h.

T F 1

DIMANCHE 6 MARS à 9 h. 30
SAINT GREGOIRE L'ARMENIEN,
PATRON DE PITHIVIERS
avec la participation des Professeurs
Noubar ARPIARIAN de VARENTZ
et
Jean-Pierre MAHE

Toute la Grèce et Chypre
avec AIR GRÈCE
VOLS SPECIANX ALLER - RETOUR
- Paris-Athènes à partir de 1450 F.
- Paris-Héraklion " 1600 F.
- Paris-Larnaca " 2250 F.
PASSEZ VOS VACANCES 1983 A L'HOTEL CLUB :
PREVEZA BEACH EN GRECE
Une semaine en Pension Complète
(vin compris), depuis: 2890 F.
POUR 15 PERSONNES PAYANTES LA 16ème EST GRATUITE
INSCRIPTIONS - BROCHURES :
LE VOYAGE EN GRECE
06, rue de L'Echelle (angle 248 rue Saint-Honoré), 75001 Paris
Tél. 260. 30. 20

52-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Մասնակցութեամբ փարիզեան, Ալֆորվիլի եւ Լիոնի շրջաններուն Գայլիկ, Թեւիկ, Սկաուտ, Արենոյշ եւ Երէց խումբերուն:

Կիրակի Մարտ 6, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30-ին:

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique, Paris 7e (métro Invalides)

Նուիրուած սկաուտական շարժման հիմնարկութեան 75-րդ տարեդարձի տարիին վերջաւորութեան, ներկայութեամբ Փարիզի ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերուն եւ խումբերուն:

Հայկական եւ սկաուտական խնամուած յայտագիր, հայերէն ներկայացում, հայկական պարեր, զաւեշտներ, խմբային ներկայացումներ, երգախառն պատկերներ եւ սկաուտական խաղեր, եւ նուագ:

Պիւֆէ:

Մուտք 35 Ֆ.:

Երախաներուն մուտքը ձրի է:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

— ՄԵԾ ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ —

DANS LES SALONS DE L'HOTEL MERIDIEN
81, boulevard Gouvion St. Cyr, Paris 17e
ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏ 12, ԺԱՄԸ 20.30-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

soirée animée par :

l'orchestre ARMENIAN-SUNSHINE, dirigé par Robert PAPAZIAN
Paul TOSCANO, violoniste de chez Raspoutine et son ensemble
CELINHO BARROS et son orchestre «RYTHMES DU BRESIL»
et des surprises

Սեղանները ապահովել, հեռաձայնելով՝
Մանուկեան - 381 80 82 Ալեքսանեան - 236 96 43 Մառան - 535 85 26

THEATRE DES CHAMPS - ÉLYSÉES
PARIS

DIMANCHE 20 MARS
à 16 heures 45

CHANTS ET DANSES D'ARMENIE

chorale SIPAN-KOMITAS
Direction G. APRIKIAN

ensemble folklorique NAVASART

120 EXECUTANTS

Location : THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES
15, avenue Montaigne - Paris 8e

Direction : M & Mme Bédikian

ՍԵՒԱՆ SEVAN

RESTAURANT SEVAN
SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES
TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ
ՊԵՏԻԿ կ'երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ
1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19
Fermé le lundi

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
5
SAMEDI
5 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.385

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.385

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

ԱՍԱՄ - ՊԵՆԿԱԼ ԹՆՃՈՒԿԸ

Հնդկաստանի Հիւսիս - արեւելեան Ասամ նահանգին ընտրութիւնները, առիթ տուեցին արիւնահեղութիւններու : («Յառաջ» օրին անդրադարձաւ դէպքերուն) : Հազարաւորներ սպաննուեցան՝ փոքրիկներէն մինչեւ ալեւորներ, երկու սեռերէ : Ընդհանրապէս վայրագ ձեւերով : Սպաննուածներուն մեծ մասը Պենկալցիներ էին, որոնք առհասարակ մահմետական են : Պենկալցիները Ասամ նահանգին մէջ եկուորներ կը նկատուին, հակէ նաեւ տեղացի - դրսեցիի հարցը՝ հակակրութիւններու տրամադրութիւններով :

Առաջին անգամ չէ, որ նման բախումներ տեղի կ'ունենան : 1980-ին, արիւնալի ընդհարումներ կ'արձանագրուէին, որուն հետեւանքով Տիկին Կանտի արտակարգ միջոցներու կը դիմէ :

Բայց խօսինք մօտաւոր անցեալին մասին՝ հասկնալի դարձնելու համար, թէ ինչո՞ւ տուեալ շրջանին մէջ, երկու տարբեր ժողովուրդներ հակադիր դիրքերու վրայ կը մնան :

Պրահմափուրթ հովիտին երկու եզերքուն վրայ կը տարածուի այս նահանգը՝ գրաւելով 78.500 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն : Բնակչութիւնը կը ներկայացնէ 20 միլիոն, որուն 60 տոկոսը՝ բնիկ, Հինտու կրօնքին կը պատկանին, իսկ 20 տոկոսն ալ Պենկալցիներէ կը կազմուի, մեծաւ մասամբ մահմետական : Մնացեալ տոկոսը կը պարզեն լեռնական ցեղախումբերը :

Անկախութեան հռչակումէն ետք, նահանգը, որ աւելի ընդարձակ տարածութիւն մը կը ներկայացնէր, աստիճանաբար կը կորսնցնէ հողեր՝ ծնունդ տալով նոր նահանգներու կազմութեան, ինչպէս Նակալէնտ, Մանիփուր, Թրիփուրա եւ Մեկալայա : Նոր նահանգները կը կազմուին ցեղագրական հիմունքներու վրայ :

Անգլիացիներու տիրապետութեան շրջանին, անցեալ դարուն վերջերս, Ասամի թագաւորութիւնը՝ բնակուած Հնդկաարիական եւ Թիպէթ - Պիրման ժողովուրդներով, Պենկալցիներու ներխուժումով կը յատկանշուի՝ Անգլիացիներուն քաջալերութեամբ : Այս վերջինները մղում կուտան Պենկալցիներու Ասամ գաղթին, որպէսզի անոնք աշխատին թէյի տնկարաններուն մէջ (փլանթասիոն) : Կարեւոր թիւով Նեփալցիներ եւս աշխատանք ճարելու մտադրութեամբ հոն կը տեղաւորուին :

Ասամցիները, իրաց այս կացութեան առջեւ, միշտ իրենց դժգոհութիւնը կը յայտնեն : Մասնաւորաբար, երբ կը նկատեն, թէ եկուոր Պենկալցիները աւելի աշխատասէր եւ քիչով գոհացող, յանձն կ'առնեն որեւէ ձեւի եւ բնոյթի աշխատանք կատարել :

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ ազգային - ցեղային հարցերուն առընթեր տնտեսականն ալ իր դերը կը կատարէ հակակրութեանց արծարծումին մէջ : Մանաւանդ Պենկլատէշի կազմութենէն ետք, երբ բնակչութեան խտութեան հետեւանքով Պենկալցիներուն գաղթը աւելի մեծ համեմատութիւններու կը հասնի :

Կարելի չէ անտեսել նաեւ երկու այլ հանգամանքներ եւս : Առաջինը կրօնական, քանի, ինչպէս ըսինք տեղացիները հընդկական կրօնքին կը պատկանին, մինչդեռ Պենկալցիները մեծամասնութեամբ մահ -

(Շար. 4-րդ էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ

Ուրբաթ իրիկուն կէս գիշերին, պաշտօնապէս կը փակուէր Թաղապետական ընտրութեանց Ա. շրջանի (Մարտ 6) ընտրապայքարը :

Նոր վարչակարգի մը հաստատումը, 1981 Մայիսէն ի վեր, երկրին տնտեսական եւ ելմտական դժուարութիւնները, արտաքին առեւտուրի սովորականէն աւելի մեծ բացը, հոս - հոն գործադուլները, խեղաթիւրած են այս ընտրութեանց դիմագիծը, եւ անոր տուած քաղաքական բնոյթի մը, որ պէտք չէ ունենայ :

Քաղաքապետ մը, ամէն բանէ առաջ մատակարար մըն է եւ ինչ հոսանքի ալ պատկանին, լաւ մատակարարներ կան եւ գէշ մատակարարներ : Պարզացնելով հարցը, կարելի է ըսել որ երբ քաղաքապետ մը լաւ մատակարար մը եղած է, հաւանական պէտք է ըլլայ իր վերընտրութիւնը, իսկ եթէ գէշ մատակարար եղած է, ճամբու կը դրուի :

Մեծամասնութիւն թէ ընդդիմութիւն այլեւս միայն կրնան գղջալ որ ընտրութիւնները այսքան քաղաքականացած ըլլան, իրենց իսկ տարած ջանքերով : Եթէ ընդդիմութիւնը որոշ «յոյսեր» ունի, կը բացատրուի անով որ Ֆրանսացին, շատ յաճախ աւելի մէկուն դէմ կը քուէարկէ, քան միւսին թեր, ինչպէս 81-ին Ժիսքարի դէմ էր իր քուէն : Բայց կը կրկնենք, սխալ է քաղաքական բնոյթ տալ այս ընտրութեան եւ տեւականօրէն ամէն բանի միայն երկու դիմագիծ տալ՝ աջ կամ ձախ : Հոս միայն ու միայն մատակարարման հարց է :

Այս ընտրութեան ձեւն ալ չի նմանիր նախորդներուն, 3500-է աւելի բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ, մինչ նոյնն է այդ թիւէն վար բնակիչ ունեցողներուն : Ուր որ փոխուած է, մեծամասնութիւն և համեմատական ձեւերը կը կիրարկուին միաժամանակ, թոյլ տալու համար, որ փոքր խմբակցութիւններ ալ ներկայացուցիչ ունենան, եթէ իրենց ցանկը ստացած է 5%-է աւելի ձայներ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԻՆ Կուաթեմալա ժամանելուն նախօրեակին, 6 երիտասարդներ գնդակահարուեցան, նախագահը մերժած ըլլալով ներումը : Պապին այցելած երկիրներուն չարքին, Կուաթեմալայի նախագահը՝ Ռիոս Մոնթ միակն է որ կաթողիկէ չէ : Ուրբաթ օր, շշուկներ կային ըստ որոնց Յովհ. Պօղոս Բ. կրնայ ջնջել իր այցելութիւնը, քանի նախագահը ձեւով մը ապարէզ կարդաց Պապին, բայց յըստակ ոչինչ կար : Կրնար, ընդհակառակն, երթալ եւ բուռն ելոյթ մը ունենալ : Քոսթա Ռիքայէն ետք, Պապը Նիքարակուա անցաւ, ուր եւս կ'ուզէ տանիլ սիրոյ եւ խաղաղութեան պատգամը : Քոսթա - Ռիքայի մէջ, տասնեակ հազարաւոր երիտասարդներ ողջունած են ընդհանրական Եկեղեցւոյ Պետը, մեծ ոգեւորութեամբ, Պապը շեշտած է թէ պէտք է մերժել թէ՛ դրամատիրութիւնը, թէ՛ հաւաքապաշտութիւնը (քոլեքթի - վիզմ) եւ ընդունիլ միայն՝ մարդկայնութիւնը :

ԱՐԹԸՐ ՔԷՕՍԼԷՐ եւ կինը մեռած գըտնըւած են Լոնտոնի իրենց բնակարանը : Հաւանական կը նկատուի որ միասին անձնասպան եղած են, գրագէտը համա - միտ ըլլալով մահ տալու մեթոտին (էօթանազի) երբ հիւանդ մը անբուժելի է : Անդամ էին արդէն «Վոլոնթարի էօթանազիա Սոսայթի»ին եւ 1981-ին Քէօսլէր նախաբան մըն ալ գրած էր «Ինքնափըրկութեան Ուղեցոյց»ի մը : Գրագէտը, ծընած էր 1905 Սեպտեմբերին Փեշտա եւ միակ զաւակն էր ընտանիքին : Ծագումով, ուրեմն, հրեայ - հունգար, սկիզբը հունգարերէն եւ գերմաներէն գրած է, ապա 1945-էն ետք անգլերէն : Հեղինակ է աւելի քան 12 հատորներու, որոնց մէջ 6 նորավէպ, չորս կենսագրական : Բա՛յց իր գլխաւոր եւ ծանօթ գործն է «Զերօն և Անսահմանը» զոր վերջացուցած է 1940-ին, բայց հրատարակուած է պատերազմի վաղորդայնին : Քաղաքական գրագէտ մը, որ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է շրջան մը, երբ համայնավարութենէն կը հեռանար, 1938 - 39-ին ականատես ըլլալով ստալինեան մաքրագործումներու եւ վերոյիշեալ գիրքին մէջ է, որ կը մերկացնէր ստալինեան վարչակարգը, ճազկելով «ինքնարուխ խոստովանութիւնները : 37 - 38-ի Մոսկուայի մեծ դատավարութեանց ընթացքին : Այս առընչութեամբ, Զերօն եւ Անսահմանը, Ֆրանսա լոյս տեսած առաջին հատորն է, որ դատապարտումն էր ստալինականութեան : Իր առաջին գործն է՝ «Սպանական կտակը» (1938), վերջինը՝ «Բացարձակին փընտըռտուքը» (1981) : Կը տառապէր արեան քանսերէ եւ Փարքինսոնէ, ինչ որ կը բացատրէ կամաւոր մահուան իր ընտրութիւնը :

ՎԱԼԵՐԻ ՅԱՐԻՍ խորհրդային այն առաջին գրագէտներէն, որ դատապարտած է խորհրդային վարչակարգը, մեռաւ առջի օր սրտի տագնապէ, Ջուիցերիա, ուր հաստատուած էր : Ծագումով յոյն, Յարիսի հայրը զոհ գացած է ստալինեան մաքրագործումներու : Հեղինակ է բազմաթիւ գիրքերու, ի շարս որոնց՝ «Կարամազով եղբայրներս», որ Դոստոյեւսկիի վէպը կը փոխադրէ համայնավար շրջանին : 76 տարեկան էր :

ԱԴՐԲԷՅՋԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՓՈԽ - ՆԱԽԱԳԱՀ

ՍՈՒՐԷՆ ԱԴԱՄԵԱՆԻ «ԵՂԵՐԱԿԱՆ» ՄԱՀԸ

«Լիպերասիոն» կը հաղորդէր Ուրբաթ առտու (Մարտ 4), որ «եղեռական» պարագաներու մէջ, մեռած է Ադրբէյջանի Գերագոյն Խորհուրդի փոխ - նախագահը՝ Սուրէն Ադամեան, 70 տարեկանին : Մահը պատահեր է Փետրուար 27-ին, բայց ըստ «խորհրդային» աւանդութեան չեն ճշդըւած մահուան պարագաները, զորս «եղեռական» որակած է տեղւոյն կուսակցական պաշտօնաթերթը՝ Բակինսկիի Ռաբոչիի, որ կը ճշդէ միայն թէ «աշխատանքի հերոս» էր :

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին Կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (70) թիւը, որու իրենց աշխատակցութիւնը բերած են. -

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ — Սփիւռքահայու քրոնիկ
ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ — Վերջ
ՏԱՆԻԷԼ ԼԷՕՎԵՐՍ — Փոէզի վիվանթ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

×

ԽՄԲ.- Վերջերս, Մարսէյլէն... Փարիզ զանազան տարաձայնութիւններ, ուր բացակայ չէր նաեւ որոշ չարամտութիւն մը, մտահոգիչ պատկեր մը կը պարզէին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան ներկայ եւ ապագայ վիճակին մասին : Ստորեւ հրատարակուած Տան վարչութեան հաղորդագրութիւնը յստակ բացատրութիւն կուտայ անցած - դարձածին մասին :

Հաղորդագրութիւն

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը այս վերջին շաբաթները գտնուեցաւ խիստ դժուար եւ անակնկալ կացութեանց առջեւ :

Իր հիմնադրութեան առաջին մէկ օրէն իսկ դրացիները եւ յատկապէս ետեւի պատկից շէնքին բնակիչները չյանդուրժեցին հայկական կեդրոնի մը հաստատման : Օգտուելով գիշերային ձեռնարկներու (նուագախումբ, երաժշտական սարքեր), պատճառած աղմուկի պատրուակէն, չվարանեցան դիմելու ոստիկանութեան՝ կրկնակ բողոքներով : Այդ շրջանին, Մշակոյթի Տունը ջանաց փոխադարձ հասկացողութեան մը գալ. ձեռնարկեց, աղմուկը կասեցնելու մասնագէտի մը պատրաստած տեղեկագրին եւ ցուցմունքներուն վրայ, ձայնարգելութեան աշխատանքներու որոնք, 1977-ին, բարձրացան հարիւր հազար Ֆրանքի : Բայց ի զուր. դրացիները, տարուած հայատեաց զգացումներէ, դիմեցին դատարան : 1979-էն 1981 տեղի ունեցան յաջորդական դատեր՝ որոնք ի վերջոյ Մշակոյթի Տունը դատապարտեցին եօթանասուն հազար Ֆրանքի վնասուց հատուցման եւ առաւել՝ կրկին ձայնարգելման աշխատանքներու : Փաստաբանը, որ իր մօտ կը պահէր թղթածրարը եւ կը զբաղէր հարցով, խորհուրդ կուտար սպասել վճարումի հրահանգին : Վճարումի հրահանգը հասաւ 1982 Նոյեմբերին : 1983 Յունուարին Մշակոյթը Տունը տասը հազար Ֆրանքի կանխավճար մը ըրաւ ձեռնարկելով, միաժամանակ, ձայնարգելման նոր աշխատանքներու : Փետրուար 2-ին, հակառակորդ փաստաբանը տասը հազար Ֆրանքի չէքը ետ կը վերադարձնէր, առարկելով թէ իր յաճախորդները գումարին ամբողջութիւնը կը պահանջեն : Փետրուար 7-ին Մշակոյթի Տունը իր փաստաբանին յայտնեց թէ պատրաստ է վճարելու ամբողջութիւնը, ինչ որ անմիջապէս հաղորդուեցաւ հակառակորդ փաստաբանին՝ որ խոստում տուաւ սպասելու : Երեք օր ետք սակայն, Փետրուար 10-ին, հակառակորդ փաստաբանը հրապարակել կուտար աճուրդի յայտարարութիւն մը : Մշակոյթի Տունը, որ միշտ իր փաստաբանին ցուցմունքներուն եւ խորհուրդներուն հետեւեցաւ, գտնուեցաւ անակնկալ կացութեան մը առջեւ : Անմիջապէս առաջքը առաւ գալիք չարիքին՝ վճարելով իր պարտքը եւ վերջ տալով աճուրդի գործողութիւններուն : Այս առիթով իրենց նիւթական մասնակցութիւնը բերին համակիր միութիւններ :

Անհաճոյ այս դէպքը փակուած է արդէն եւ Մշակոյթի Տունը, ըստ առաջնոյն կը շարունակէ իր գործունէութիւններուն բնական ընթացքը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Մարտ 1, 1983

ՕՏԵԱՆ՝ ՕՏԵԱՆԻ ՎՐՁԻՆՈՎ

×

Գրեց՝ Ա. ՔԻԹԻՊԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեր նոր անձնաւորութիւններէն առաջինը էր Տրապիզոնցի անուանի յեղափոխական «պրօֆօքաթօր» եւ հռետոր՝ մեծարգոյ ընկեր Մարքս Փանջունի: Կարեւոր է հոս ընթերցողին համառօտակի ծանօթութիւն մը տալ անոր անձին ու գործունէութեան մասին:

Հասակով՝ դաշնակցական, քիթով՝ հնչակեան, տարազով՝ ռամկավար: Ծննդեան թուականը անորոշ է. ոմանց համաձայն ծնած է Մարքսի մահուան օրը. ուստի շատերէն նկատուած է անոր յաջորդը: Շարժուձեւին ու արտայայտութեան կերպին նայելով՝ կը պատկանի ազնուական սերունդի, սակայն հերթափ մօրուքը չարդարացներ սոյն տիտղոսը, այլ ընդհակառակն ենթադրել կու տայ բաւական շարժուն հրապարակական գործունէութիւն մը:

Իր ընկերային նշանաբանը՝
«Անկցի կապիտալիզմը,
Անկցի օպաքիւրանթիզմը,
Կեցցէ՛ սօցիալիզմը,
Կեցցէ՛ պրօլետարիան,
Կեցցէ՛ Մայիսի մէկը:

Կեցցէ՛ Մարքսը, Էնգելսը, Լայպնիցը Կաուցկին, Պէպէլը, Փրիւտոմը, Պակունինը, Կրաբոթկինը, Հէկէլը, Լասալը… Փանջունին»:

Երկրորդ անձնաւորութիւնն է գաւառական իրաւունքներու պաշտպան՝ «դիալեկտիքական ցնցող ուժ» ընկեր Մարքս Փանջունիի աջ բազուկն ու խորհրդական՝ ընկեր Էնգելս Սարսափունի:

×

Ծանօթ չըլլալով ընկեր Մարքս Փանջունիի ծննդեան թուականին, ընկեր Էնգելս Սարսափունի մոռցած է ի՛ր իսկ ծննդեան թուականը. ուստի ազատօրէն կը դնէ զայն Էնգելսի մահուան օրը:

Հասակին անսովոր բարձրութիւնն ու վճռականութիւնը ձեռնարկած գործերուն մէջ, արժանի բրած են զինքը Սարսափունի անունին:

Ունի երկու նշանաբան.
«Անկցի՛ Պոլիսը,
Կեցցէ՛ գաւառը»:

Եւ այս չգործադրելու պարագային՝ « Acta, non verba », որ թարգմանի՝ «Սահմանք քաջաց ձեռք իւրեանց»: Ահա հրապարակական այս երկու նշանաւոր անձնաւորութիւններուն է որ ծանօթացաւ Երուանդ առաջին անգամ, Պոլսոյ ազգային հիւանդանոցին մէջ, ամբոխավարական խաղաղ ցոյցէ մը ետք:

Ընկեր Մարքս Փանջունի, ըլլալով արշաւանքին թէորիստը, նուազ անակընկալներու հանդիպած էր քան ընկեր Էնգելս Սարսափունին, որուն միայն աչքերն ու կզակն ազատ մնացած էին բժշկական դարմանումէն, ըլլալով անհրաժեշտ մասեր վիճաբանական առիթներու:

Երբ մեր դրագէտը ներս մտաւ, Փանջունին Մարքսի «Մանիֆէստ»էն հատուածներ կը կարդար, իսկ Սարսափունին քունին մէջ առաջ կը մղէր ամբոխը՝ ոստիկաններու դէմ:

- Զա՛րկ, դուրս չպրծէ սա անիրաւը, հա՛, սա՛նկ … - կը պոռար վերմակին տակէն:

Ընկեր Փանջունի, որ մինչեւ այն ատեն Մարքսի սիրոյն համբերած էր անոր կանչուըրտուքներուն, համբերութիւնը կորսնցնելով՝ պոռաց ընկերոջ երեսն ի վեր.

- Ծօ՛, ձայնդ պիտի քաշե՞ս թէ ոչ. մեր պրեսթիժը վար իջեցուցիր Պարոնին առջեւ:

Ընկեր Սարսափունի աչքերը բանալով զարմացած դիտեց նորեկը, ապա ցած ձայնով հարցուց ընկերոջ.

- Ո՞վ է սա չաուլաթանը:

- Ծօ՛, սուս կեցիր… - հազիւ ժամանակն ունեցաւ ըսելու Փանջունին:

- Ինծի չաուլաթա՜ն … Ծօ՛, դո՛ւ, այծի ծնունդ…

- Ծօ՛, սըւոր նայէ մէյ մը, ինծի այծի ծնո՞ւնդ … Պէպէլի, Էնգէլսի, Մարքսի, Կաուցկիի չանթերը իջնեն գլխուդ:

- Գետինը մտնեն Պէպէլն ալ, Մարքսն ալ, դո՛ւն ալ, կեղտոտ պրօլետար:

Բարեբախտաբար վրայ հասան հիւանդապահները եւ Մարքսի մէկ շնորհքն էր որ Սարսափունին վերպայէն աէքթայի չանցաւ: Բժիշկին օգնականները բռնի ուժով հազիւ կրցան հեռացնել մեր յարգելի երգիծաբանը մեծարգոյ քաջերու սենեակէն:

«Անկցի՛ Պոլիսը,
Կեցցէ՛ գաւառը», կը լսուէր դեռ հեռուէն Սարսափունիի ձայնը:

×

Այս դէպքին յաջորդ օրն իսկ Երուանդ սրտնեղած հեռացաւ Պոլիսէն: Իր կեանքին մնացած տարիներուն ալ մեր երգիծաբանը առիթն ունեցաւ հանդիպելու իր ծանօթ բարեկամներուն, բայց այս անգամ փողոցին մէջ … եւ հիւանդապահներու բացակայութեան:

Իր յաջորդ շրջանին գործունէութիւնը պիտի ամփոփենք հետեւեալ ցուցակին մէջ, անկարելի ըլլալով պատուական անձնաւորութեան բազմակողմանի ձեռնարկները մի առ մի թուել եւ յիշել հրատարակած թերթերուն տիտղոսները, որոնք իր հագուստներէն աւելի ստէպ կը փոխէր:

×

1893-ին ընտրուեցաւ Հանրային Պարտուց Վարչութեան անդամ:

1894-ին՝ «Հայրենիք»ի աշխատակից:

1896-ին՝ «Մխութիւն»ին:

1897-ին՝ ագարակի հաշուակալ:

1899-ին՝ հնավաճառանոցի միջնորդ:

1902-ին՝ ձուլիչի պաշտօնեայ:

1904-ին՝ ադամանդի վաճառական:

1905-ին՝ ձուլարանի պաշտօնեայ:

Իր կենսագիրներէն ոմանց համաձայն, 1905 - 1915 թուականներուն, ամէն օր թերթ մը հիմնած է:

1915-ին՝ աւելածու … առաքելութեան համար:

1915 - 1916 թարգման թրքերէնէն ֆըրանսերէն :

1916-ին՝ ֆրանսերէնէ - թրքերէն:

1917-ին՝ Օսմանեան պետական բանտերու պատուոյ անդամ:

×

Մեր յարգելի Օտեանը, կեանքի վերջին շրջանը անցուց լարուած գործունէութեամբ: «Ճակատամարտ»ին, «Ծանթ»ին եւ նման յարձակողական տիտղոսներ կրող թերթերուն մէջ սկսաւ քարոզել միութիւն եւ եղբայրութիւն կուսակցութիւններու միջեւ. սակայն տեսնելով անոնց ընդդապլուխ վարմունքը իր բարձր ըմբռնումքային տեսակէտներուն հանդէպ, իր անծանօթ կենսագիրներէն ոմանք կ'իմացնեն, թէ միտք ունէր հիմնելու հակակուսակցական «Փայլակնակայծակաչանթ» անունով թերթ մը:

Սակայն աւելի ստոյգ աղբիւրներ կ'իմացնեն թէ ան իր վերջին շրջանին, նուիրուած է չարժապատկերի արուեստին եւ հիմնած է «Հայկական սինեմա» թերթը: Այս ալ աւելցնենք (իբր ընթերցողին երկրորդական ծանօթութիւն) թէ մահուան անկողինին վրայ մեծ երգիծաբանը ստիպուեր էր կեղծամն ալ ծախու հանել՝ հիմնելու համար ամսաթերթ մը.

«Կուսակցութեան զոհերը»:

«Հայ Ընտանիք»

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐԸ

ՄՇՈՅ Ս. ԱՌԱՔԵԼՈՑ ՎԱՆՔ

Միջին դարերուն եւ նոր ժամանակներու հայկական մշակոյթի այս ծանօթ կեդրոնը կը գտնուի Մուշ քաղաքէն 4 - 5 քմ. հարաւ - արեւելք, Արածանիի վտակ Մեղրագետի ձախ օժանդակներէն մէկուն միջին հոսանքի շրջանը, Ծիրանակատար լերան ստորոտը:

Կը յիշատակուի նաեւ այլ անուններով՝ Ղազարու վանք, Եղիազարի վանք, Թարգմանչաց վանք, Երկոտասան Առաքելոց վանք եւայլն: Կ'ենթադրուի, թէ Ղազարը (Տէր Ղազար) վանքի 1125 թուականի նորոգութեան մասնակցողներէն մէկն է: Ըստ աւանդութեան, Գրիգոր Լուսաւորիչ 12 առաքեալներու մասունքներ ամփոփած է վանքի խորանին մէջ, որու պատճառով ալ վանքը ստացած է Ս. Առաքելոց անունը: Վանքը ծանօթ է որպէս Թարգմանչաց գերեզմանատուն, ուր, ըստ աւանդութեան, ամփոփուած էին Մովսէս Խորենացիի, Ղազար Փարպեցիի, Դաւիթ Անյաղթի, Մամբրէ Վերծանողի, ինչպէս նաեւ Մամիկոնեան քանի մը իշխաններու աճիւնները:

Մշոյ Ս. Առաքելոց վանքի մատենագրական, կրթական գործունէութիւնը բեղնաւոր եղած է: Մասնաւորաբար ԺԲ. - ԺԶ. դարերուն, վանքի առաջնորդներ Ղուկաս Վարդապետի (ԺԲ. դար), Եսայի Եպիսկոպոսի (1200 - 1204), Ներսէս Մշեցի վարդապետի (ԺԳ. դար), Կարապետ Բաղիշեցի Արքեպիսկոպոսի (ԺԵ. - ԺԶ. դարեր) եւ այլոց ժամանակ, որոնցմէ շատեր գրիչներ են, հեղինակներ կամ տաղասացներ: Վանքը ունէր իր կրթարանը, ուր ուսանած են Ներսէս վրդ. Գլաձորեցի (ԺԳ. դար), Ներսէս վրդ. Մշեցի (ԺԳ. դար), Կարապետ Բաղիշեցի (ԺԵ. - ԺԶ. դարեր) եւ ուրիշներ:

Վանքը ունէր իր գրչութեան դպրոցը, որուն ընդօրինակած կամ գրած ձեռագիրներէն քանի մը հատը մեզի ծանօթ են եւ հասած են մեր օրերը: Հոս կատարուած են նաեւ զանազան մատեաններու վերանորոգումներ ու վերակազմութիւններ, ծաղկազարդումներ, կազմարարական աշխատանքներ եւ, հաւանաբար, մագաղաթի մշակում: Ծանօթ են մանաւանդ ԺԵ. դարու առաջին կէսին գրուած Աստուածաշունչը, ԺԵ. դարու վերջերը նորոգուած Աւետարանը եւ ԺԶ. դարու 20-ական թուականներուն ընդօրինակուած Յայսմաւուրքը, որոնց կցուած գրիչներու յիշատակարանները շատ արժէքաւոր են:

Մշոյ Ս. Առաքելոց վանքի հետ կապուած է ԺԵ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԶ. դարու սկիզբի գրիչ, տաղասաց եւ նոյն վանքի առաջնորդ Կարապետ վրդ. Բաղիշեցիի բեղնաւոր գործունէութիւնը: Ան ծնած է Բաղէշ (Պիթլիս), ԺԵ. դարու 70-ական թուականներուն՝ Ստեփանոս եւ Ալամշահ ամոլի ընտանիքին մէջ: 1496-ին, արդէն աբեղայ էր, երբ հանած ու նորոգած է Աւետարան մը, նոյն վանքին մէջ 1526-ին ընդօրինակած է Յայսմաւուրքը: 1540-ին Կարապետ Բաղիշեցի կը դառնայ Արքեպիսկոպոս եւ կը նշանակուի Առաքելոց վանքի առաջնորդ: Վանահայր եղած ժամանակ ան գրագած

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Խրուշչեւի յուշերը կարդալով ընթերցողը մուտք կը գործէ վիթխարի կայսրութեան՝ Խորհ. Միութեան ամրակուռ եւ խորհրդաւոր սրբավայրէն ներս, ձեւով մը մաս կը կազմէ ,գաղտնի հզօր խմբակի մը, քաջատեղեակ՝ առաջին կարգի պատասխանատու վկայ մըն է, որ կը պատմէ դրուագներ, պատմական դէպքեր եւ կ'ընէ նկարագրութիւններ, որոնց շատ անգամ կը դժուարանանք հաւատալ, ա՛յն աստիճան որ անտեղեակ ընթերցողին տրամաբանութիւնը կը շփոթի, մի՞թէ կարելի է…: Բայց մէկ բան կայ որ կասկածէ դուրս է, այն է՝ այդ յուշերուն իրականութիւնը, բան մը՝ որ Սվէթլանայի (Սթալինի աղջիկը) եւ Միլովան Ճիլասի գրութիւնները կը փաստեն շատ մը դէպքերու վերաբերմամբ:

Խրուշչեւի անկեղծութիւնը կասկածի չդնելու համար ըսենք, որ եթէ ա՛ն, ընդհանրապէս կը դատապարտէ Սթալինի անվերջանալի մաքրագործումները, որոշ չափով ինքզինքն ալ դատապարտած կ'ըլլայ, որովհետեւ իբրեւ հաւատարիմ գործակից, տասնեակ տարիներ, մասնակից եւ գործակից եղած է շատ մը մաքրագործումներու, մասնաւորաբար Ուկրանիա, որոնք անկասկած, արմա՛տ կը ձըգեն իր ճակտին, ան անկեղծօրէն կը խոստովանի իր յանցանքը, սակայն ամէն բան չըսեր … Բազմաթիւ օրինակներ կը բերէ մօտէն ծանօթ ընկերներու անմեղութեան եւ անհիմն եւ ծիծաղելի ամբաստանութիւններուն մասին եւ կ'ընդունի իր վատութիւնը, որովհետեւ պաշտպանել զանոնք, կը գրէ, իմ անձս վտանգել էր պարզապէս:

Ստորեւ, Խրուշչեւի յուշերէն քաղուած մաս մը, մասնաւորաբար Սթալինի վերջին տարիներու կեանքի շրջանէն, գոնէ փոքր գաղափար մը տալու համար թէ ի՛նչ աստիճան թունաւոր եւ մտահոգիչ մթնոլորտի մը մէջ ապրեցան եւ գործեցին Խորհ. Միութեան ղեկավարները. Պոլիտպիւրոյի եւ քարտուղարութեան ամենամտերիմ շրջանակէն սկսած, մինչեւ երկրորդ եւ երրորդ կարգի կուսակցականներն ու վարչականները, որոնց համար բնական մէկ փոքրիկ տհաճութիւնը բաւական էր ճակատագրական վախճանի մը յանգելու. Խրուշչեւ կը խոստովանի, թէ իր երկար տարիներու պաշտօնավարութեան ընթացքին, բազմաթիւ անգամներ կարծած է թէ իր վերջին ժամը հասած է … պարագան նոյնն էր, կը գրէ, Պոլիտպիւրոյի բոլոր անդամներուն համար անխտիր. կը վստահեցնէ, թէ Սթալին եթէ քիչ մը եւս ապրէր, Մոլոթով, Միկոյեան եւ Բերիա պիտի մաքրագործուէին անկասկած, պարզապէս Սթալինի հիւանդագին կասկածամտութեան զոհ երթալով:

Ցախտենական մաքրագործումի շրջանը որ վերջացաւ Բ. պատերազմի նախօրեակին՝ բանակին գլխատումով, վերըսկսաւ ա՛լ աւելի ահռելի կերպով պատերազմի վաղորդայնին, շարունակելու համար մինչեւ իր մահը: Պատմական իրողութիւններէ անդին Խրուշչեւի յուշերը կը նկարագրեն Սթալին մը զոր չէինք ճանչնար, կասկածամիտ, ոխակալ, ամբարտաւան և մանաւանդ ի յայտ կը բերեն աշխարհի մեծագոյն Պետութիւններէն մէկուն ղեկավարութեան աներեւակայելի մէթօտներն ու կենցաղը …:

×

Սթալինի վերջին տարիները, համեմատաբար շատ աւելի դժուար շրջան մը եղան մեզի համար, պետական մեքենան կիսով անդամալուծուած վիճակ մը կը ներկայացնէր, կուսակցական եւ սահմանադրական կանոնները բոլորովին կ'անտեսուէին. Ըստ սովորութեան Սթալին Պոլիտպիւրոյի անդամներէն փոքր խմբակ մը կը զատէր եւ իր թաթին տակ կը պահէր. ասոնք օրուան 24 ժամերուն, իր տրամադրութեան տակ պէտք է մնային, իսկ միւս անդամները Կրեմլինէն կը հեռացուէին: Բնաւ չէր հրաւիրեր զանոնք, տեսակ մը մէկուսացման պատիժ կ'ենթարկուէին. մնաց որ մեզմէ ոեւէ մէկը կրնար, մէկ օրէն միւսը, մէկ խմբակէն միւսը անցնիլ, առանց որեւէ պատճառի, բոլորս ալ իր կասկածամտութեան կամ տրամադրութեան ենթակայ պատանդներ էինք:

(Շար. 1)

է նաեւ վանքի համադրոյթի կառոյցներու վերանորոգումով, իսկ 1555-ի վիմագիր արձանագրութեան համաձայն, կառուցած է տաճարի զանգակատունը: Կարապետ վրդ. Բաղիշեցի հեղինակն է 6 տաղերու: Նահատակուած է Մշոյ դաշտին մէջ:

ԺԲ. դարուն Առաքելոց վանքի վարդապետներէն Ղուկաս եւ Գրիգոր փայտի վրայ հրաշալի գծագրած ու փորագրած են: Ծանօթ է անոնց ձեռային աշխատանքի պսակը կազմող տաճարի եփենոսեայ երկփեղկանի նկարազարդ ու նրբաքանդակ դուռը, որ պատրաստուած է 1134-ին եւ Ս. Աշխարհամարտի տարիներուն Երեւան բերուած է գաղթականներու ձեռամբ: Ներկայիս այդ մանրակերտը կը գտնուի Հայաստանի պատմութեան թանգարանը: Երեւանի Մատենադարանի գըլխաւոր մուտքի դուռը պատրաստուած է անոր նմանութեամբ:

Մինչեւ Ս. Աշխարհամարտը վանքը ունէր կալուածներ, անասուններ եւ բաւական եկամուտ կը ստանար: Այդ եկամուտներու շնորհիւ վանքին կողքին կը բանէր փոքր գիշերօթիկ կրթարան մը՝ 30 - 40 աշակերտներով, իսկ Ի. դարու սկիզբէն նաեւ որբանոց մը՝ աւելի քան 50 որբերու համար, որոնք գրաճանաչ կը դառնային վանքին դպրոցը:

Արեւմտեան Հայաստանի տասնեակ վանքերու եւ հարիւրաւոր եկեղեցիներու հետ Մշոյ Ս. Առաքելոց վանքը եւս կողոպտուած եւ քանդուած է Ս. Աշխարհամարտին՝ Մեծ Եղեռնի տարիներուն: ԺԹ. դարու վերջերը եւ Ի. դարու սկիզբները Առաքելոց վանքը բազմիցս կապ ունեցած է հայկական ազգային ազատագրական շարժումներու հետ, երբեմն ապաստանարան դառնալով Թրքական բռնակալութեան դէմ մարտնչող հերոսներու համար, իսկ երբեմն ալ վերածուած՝ ամուր հանգրուանի: 1901-ին հոն մղուած ինքնապաշտպանութեան անհաւասար մարտերուն ժողովրդական հերոս, զօրավար Անդրանիկ, ճեղքելով վանքը պաշարած Թրքական ջոկատի շղթան, ազատած է սակաւաթիւ ֆէտայիներու խումբը թշնամիի օղակէն:

Մշոյ Ս. Առաքելոց վանքը հայկական միջնադարեան ճարտարապետական ամբողջական համադրոյթ մըն էր՝ բաղկացած տաճարէ, զանգակատունէ, շուրջի պարիսպէ, գաւիթէ, ժամատունէ, գերեզմանատունէ եւ օժանդակ այլեւայլ շէնքերէ:

Վանքին համադրոյթը շրջափակուած էր երկաթէ դռներով, աշտարակաւոր պարիսպներով, որոնք անոր կուտային բերդի ամրութիւն: Պարիսպներէն դուրս, արեւելեան կողմը կը գտնուէր գերեզմանատունը («Գերեզման Թարգմանչաց»), ուր կային առաւելաբար ԺԳ. - ԺԴ. դարերու կարգ մը նրբաճաշակ խաչքարեր: Ականատեսներու վկայութեամբ մինչեւ Ի. դարու սկիզբները հոն կը գտնուէր Դաւիթ Անյաղթի գերեզմանին վրայ դըրուած փառահեղ խաչքարը:

ԹԱԴԵՒՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Գրողներու ընկերակցութեան յիսնամեակին առիթով կազմակերպուած Բ. գըրական - գեղարուեստական ցերեկոյթը նուիրուած էր Պարոյր Սեւակի, եւ տեղի ունեցաւ Փետրուար 27, Կիրակի օր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ: Օրուան բանախօսն էր Կարիկ Պասմաճեան, իսկ Տիկին Մարիէթթա Մանուկեան ստանձնած էր արտասանական բաժինը:

Ցերեկոյթը սկսաւ Գրողներու Ընկերակցութեան նախագահ Աւետիս Ալիքսանեանի բացումի խօսքերով, ապա խօսքը տրուեցաւ օրուան բանախօսին:

Հակառակ անձրեւոտ օրին, սրահը լեցնող բազմութիւնը որ եկած էր լսելու «բանախօսութիւն» մը Պարոյր Սեւակի մասին, հետզհետէ ունեցաւ զարմանքի, հիասթափումի, դայրոյթի ապրումներ յաջորդաբար, քանի որ ենթարկուած էր պաղ ջրցանի մը ազդեցութեան, «բանախօսութիւն» դիմակով: Ազդեցութիւն մը որ կրնար արթնցնել «Ապրիլ Մէկ» վերտառութեամբ հսկայ ցուցատախտակ մըն ալ սրահի մուտքին:

Բանախօսութիւնը որ յաճախ կը նըկատուի այլեւս ժամանակավրէպ ու ձանձրացնող բան մը, լոյսի արագութեամբ անցքով մը վրէժը լուծեց Կիրակի այդ սրահը գտնուողներէն: Վստահաբար ոչ մէկ տեղ, երբեք զանգուած մը հրաւիրուած է բանախօսութեան մը, որ տեւէ տասը - տասներկու վայրկեան եւ տակաւին որու ընթացքին բանախօսը մըտահոգութիւնը ունենայ «երկու վայրկեան շահելու», ընագիրէ մը քանի մը տող ներկայացնելու աճապարանքին մէջ...: Եւ կամ դէշ - աղէկ աշխատութիւն մը ներկայացուցած, պարտականութիւնը կատարած մէկու մը հանգըստութեամբ պատգամէ. «Ես բոլիքս աւարտեցի, եթէ հարցումներ կան, երեք վայրկեան ունիք, կը ջանամ պատասխանել». ընդամէնը տասներկու վայրկեանոց բանախօսութենէ մը ետք, ի՞նչ շըռայլութիւն երեք վայրկեան տրամադրել միակ հարցումին, զոր պէտք էր հարցնել եւ որ սակայն վրիպեցաւ ընդհանուր շփոթանքին մէջ. «Չէ՞ք խորհիր Պ. Բանախօս, որ լաւագոյն է նախ մտիկ ընել «բանախօսութիւն»ը եւ յետոյ ուղղել մեր հարցումները, եթէ ունենանք»...:

Ի՛նչ հեգնանք. Պ. Ալիքսանեան բացումի իր խօսքերուն մէջ կ'ըսէր, անդրադառնալով Գրողներու Ընկերակցութեան յիսնամեայ գործունէութեան. «յիսուն տարուան անցեալ ունի այս Միութիւնը. իրաւ է թէ այսօր, տխրական դէմքերու անհետացումով շատ բան փոխուած է Ֆրանսահայ մշակութային կեանքին մէջ, սակայն ան կը նմանի Փարիզը խորհրդանշող նաւուն որ կը տատանի միշտ, բայց չընկղմիր»: Եթէ նոյնիսկ պահ մը մոռնանք կատարուած անփութութիւնը, սրահ մը մարդու քիթին խնդալու եզակիօրէն խիզախ այս փորձը, մեզ չէ՞ր սակայն այնքան անմիջական կենդանի ժխտումով մը հակասել Պ. Ալիքսանեանի բարի լաւատեսութեան...:

Ցայտագրին Ա. մասը վերջացաւ Տիկին Մարիէթթա Մանուկեանի կողմէ ընտրուած Պ. Սեւակէ վեց քերթուածներու արտասանութեամբ, որոնք հաւատարիմ օրուան հակասութիւններու մըթնոլորտին՝ բոլորն ալ հայրենասիրական կտորներ էին, մինչ Պ. Պասմաճեան քիչ առաջ ըսեր էր Պ. Սեւակի մասին թէ արեւելահայ բանաստեղծութեան մէջ Շիրազեան ազգայնաշունչ լալկանութեան քով բերած էր տարբեր շունչ մը, որ թերեւս առաջինն էր Չարենցեան երկաթեայ գրականութեան շրջանէն յետոյ, երեսուն տարիներու միջոցէ մը վերջ:

Բ. մասը նուիրուած էր ամբողջովին «Անլռելի Զանգակատուն»էն հատուածներու, երաժշտութեան ընկերակցութեամբ. այս մասը ներկայացուց կրկին Տիկին Մ. Մանուկեան, որուն մօտ ակներեւ էր ջանքը իր զգացածը, ապրումը փոխանցելու ներկաներուն, եւ մտահոգութիւնը՝ Պ. Սեւակի ամէն մէկ բառը, կէտը հասկնալի դարձնելու:

Թէեւ աւելորդ բոլորովին, սակայն վերջին նշում մը, պէտք չէ՞ր արդեօք գոնէ երկու խօսքով ամենապարզ տեղեկութիւն մը տալ նախապէս, «Անլռելի Զանգակատան» մասին, որպէսզի գոնէ կանխուէին անտեղի ծափեր ամէն հատուածէ վերջ:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. - Ուրբաթ, Փետրուար 18, ժամը 17.30-ին տեղի ունեցաւ Կրընոպլի եւ Տօֆինէի Հայ Մշակոյթի Տան բացման հանդիսութիւնը: Որոշուած ժամէն առաջ խուռներամ բազմութիւն մը արդէն հաւաքուած էր եւ հիացումով կը դիտէր սրահին պաճուճանքը: Նախկին շարժանկարի սրահը իր կերպարանքը ամբողջովին փոխած էր, շնորհիւ ճարտարապետ Ժան - Փիէռ Էնկրարի (կինը Հայուհի է), որ ձրի աշխատեցաւ սրահի յատակագիծի պատրաստութեան եւ իրագործման մէջ:

Հանդիսութեան ներկայ էին Ազգ. Ժողովի նախագահ Լուի Մերմազ, Կրընոպլի երեսփոխան - քաղաքապետ Իւպէռ Տիւպըտու, շրջապատուած Թաղապետական խորհուրդի անդամներով, ծերակուտական Ռեմոն Էսփանիաք, Լիոնի եւ շրջակայքի հոգեւոր հովիւ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան եւ հիւրեր՝ Լիոնէն, Վիէնէն, Մոնփըլիէէն եւ այլ շրջաններէ:

Սրահի նախասենեակի ցուցափեղկերուն մէջ ներկայացուած էին Հայութեան նըւիրուած գիրքեր, արձանիկներ, Տօֆինէ բնակող հայ արուեստագէտներու իւղանկարներ, ինչպէս նաեւ գործեր Անժել Ծերմակեանի, Արթիւր Կօշկակարեանի, Տէր - Մարգարեանէ եւ արձանագործ Թորոսէ:

Հանդիսութիւնը վարեց Էտուար Մանուկեան: Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան կատարեց սրահի օրհնութիւնը, որմէ ետք խօսք առնելով Մշակոյթի Տան տնօրէնը՝ Ժան Մառանճեան, ողջունեց ներկաները եւ շեշտեց. «Այսքան մեծ տարողութեամբ աշխատանք մը իրագործելու համար հարկ եղաւ անսահման զոհողութիւն: Այսօր շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր անոնց, առաջին հերթին քաղաքապետութեան, որոնք ընդառաջելով մեր դիմումին, մեզի ընծայեցին բոլոր կարելի միջոցները, որպէսզի իրականացնէինք մեր ծրագիրը: Շնորհակալութիւն նաեւ Իզէռի Ընդհ. Խորհուրդին, նիւթական եւ բարոյական իր աջակցութեան համար, ինչպէս նաեւ բոլոր այն կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք մասնակցութիւն բերին զանազան աշխատանքներու»:

Խօսք առնելով քաղաքապետը ըսաւ. «Երբ հայկական պատուիրակութիւն մը դիմեց մեզի իր Տունը ունենալու համար, մենք հաստատ գիտէինք, թէ հայ ժողովուրդը իր ձեռնհասութեամբ պիտի կարենայ աքանչելի վայրի մը վերածել զայն, հոն համախմբելու համար արուեստի ու մշակոյթի իր գործերը: Կը մաղթենք, որ այս Տունը դառնայ բոլոր Հայերուն հաւաքավայրը»:

Ազգային Ժողովի նախագահը՝ Լուի Մերմազ, որ ունեցած է հայ դասընկերներ եւ պատերազմի տարիներուն ծանօթացած հայ մարտիկներու, խօսք առնելով շեշտեց. «Մեր կառավարութիւնը կ'ընդունի մշակոյթի բազմազանութիւնը. անիկա երկրի մը հարստութեան մէկ մասն է: 1981 Մարտին, Հանրապետութեան Նախագահը՝ Լօրիանի մէջ կատարած յայտարարութեամբ մը, դիտել կուտար թէ ժողովուրդի մը համար մեծագոյն վիրաւորանքը իր լեզուի ու մշակոյթի կաշկանդումն է: Ուստի կը յարգենք ու կը քաջալերենք զանոնք: Հայերը հաւատարիմ մնալով իրենց լեզուին, քաղաքակրթութեան եւ պատմութեան, մեծ դեր խաղացին մեր երկրի բարգաւաճման, նեղ օրերուն իրենց արիւնը թափելով յանուն ազատութեան:

Ապա գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Ալէքսանդր Սիրանոսեան (Ռոմանէն), խօսելէ ետք հայ երգի եւ Կոմիտասի մասին, դաշնակի վրայ նուագեց քանի մը կտորներ: Վալանսի «Սարդարապատ» պարախումբը, ընկերակցութեամբ նոյնանուն նուագախումբին, ներկայացուց հայկական ժողովըրդական պարեր, ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ մը:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ կանանց կողմէ պատրաստուած հիւրասիրութեամբ մը:

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Ու խեղճ մարդը ապահովապէս պիտի լար, եթէ իր հարստահարուած աչքերը իրենց լալու ընդունակութիւնը կորսընցուցած չըլլային առ յաւէտ:

Տիկին Բարթող, աղէտաւոր իրականութիւնը յիշեցնող էրկանը այս ողբին՝ ուրիշ պատասխան չունէր եթէ ոչ երկու ձեռքերը գլխուն տանիլ, աչքերը յուսահատ պաղատանքով երկինք վերուցած:

Բարթող աղային արհեստը տարօրինակ էր, ճիշդ իր մարմնին պէս: Բազմաճիւղ էր ան: Գեղին աղքատ ընտանիքներուն միս եւ նպարեղէն կը ծախէր ձեռքի վըրայ: Ահագին զամբիւղ մը ունէր կռնակին ի վար կախուած, որուն մէջ կը գտնուէին մսի կտրուանք, բրինձ, ալիւր, շաքար, խահուէ, լուբիա, սիսեռ, ամէնքն ալ հոտած, մգլոտած, բորբոսած: Աղքատ ընտանիքներու մեծամեծ դիւրութիւններ կ'ընծայէր Բարթող աղա: Ամէն բան թէ՛ վար գինով կուտար եւ թէ ապառիկ, երկու առաւելութիւններ որոնք աղքատը թէ՛ գինաթափ կ'ընեն, թէ կը կողոպտեն: Մարդը իր արհեստին վաշխառուն էր: Իրաւ, հրապարակին գինէն վար գինով իր ապրանքները կը վաճառէր, սակայն պայմանով մը, իր չքաւոր յաճախորդները եթէ որոշուած պայմանաժամուն պարտքերնին չկարենային վճարել, տոկոս կը բանէր: Երբեմն, նոյնիսկ շատ անգամ, վճարումը այնքան կ'երկարէր եւ միւս կողմէ տոկոսը այնքան կ'աճէր բաղադրեալ տոկոսը հաշուով, որ վերջապէս օրին մէկը դրամը գանձելուն երբ Բարթող աղա մանրամասն հաշիւ մը ընէր, զմայլումով կը հաստատէր թէ օրինակի համար, օխան երեք ղրուշի քշած գարշելի միսին օխան իսկապէս վեց ղըրուշի եկած էր:

- Կնի՛կ, կ'ըսէր յափշտակութեանը մէջ իր խոճկորի դունչը երերցնելէն, ասանկ չընեմ նէ ընտո՞ր կ'ապրինք, հապա աղջիկնե՞րը ընտոր կը կարգենք... Ա՛խ, սա Մագթաղինէս մէյ մը տեղաւորէի...:

Հետզհետէ, սակայն, իր արհեստին դաղտնիքներուն թափանցելով, Բարթող աղա մղուած էր ապօրէն եւ նողկալի ճամբաներու: Իր գործին կարեւորագոյն ճիւղը մսավաճառութիւնը ըլլալով, մարդուկը զայն աւելի շահաբեր ընծայելու համար, իր այլակերպ գանկին մէջ անարդ խորհուրդ մը ծներ էր, զոր կը գործադրէր ահաւոր ճարպիկութեամբ եւ խղճի անայլայլ հանդարտութեամբ:

Ամէն առտու, մութնուլուսուն, զամբիւղը կռնակը, ցամաքէն Ղալաթիա կ'երթար, ժողվելու համար լեհ մսավաճառներուն խանութի թափթփուքները շատ վար գնով, կոփի լղրճած փայծաղներ, գոմէշի հոտած կոկորդներ, զազիր գլուխներ, փորոտիք, թոք, լեարդ եւ կենդանիներուն մարմնին էն վարնոց մասերը: Ու ետ կը դառնար, զառիվերներէն գրեթէ ճանկռթուելով, հեւալով, փշալով, կքած այդ ահագին զամբիւղին տակ, կատարած ճիգէն պաղած աչքը աւելի դուրս ցցուած, ծաղկաւեր դէմքը քրտնաթաթաւ:

Տուն հասնելուն՝ խոհանոցին մէջ կը թափէր զամբիւղին գարշահոտ պարունակութիւնը. արիւնաշաղախ կտորներ՝ իրարու փակած, խառնուած, փաթթուած դուրս կ'իյնային, մէկ զանգուածով, որուն առջեւ ծալապատիկ կը նստէր Բարթող աղա գոհունակութեան լայն հառաչով մը, թեւերը սոթտած, մէջքէն վար կախած ճենճոտ գոգնոց մը: Ու կը սկըսէր զատել, ըղեղը աղիքէն, երիկամունքը թոքէն, սիրտը լեարդէն ու կը շարէր զանոնք իրարմէ անջատ, կոյտ կոյտ. ամէն մէկ դէզը ամբողջացնելէն ետքը շեղ ակնարկ մը նետելով իր յաճախորդներուն եղօտ ցուցակին վրայ, իւրաքանչիւրին ճաշակին, պահանջին, կարողութեանը համեմատ կատարելու համար ընտրութիւնը:

Կինը հոն էր, ան ալ իր կարշնեղ բազուկները մերկացուցած, արթուն աչքով հսկելով էրկանը աշխատութեանը վըրայ, երբեմն դիտողութիւններ յանդգնելով, որոնց Բարթող աղա կը պատասխանէր գործ, ահաւոր բիբը անոր վրայ յառելով արհամարհօտօրէն:

(Շար. 13)

ԼԻՈՆ. - Պ. Կարապետ Փափազեան եւ զաւակըՀայկ, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ցաօինա եւ զաւակները, Տիկին Ֆրանկեան, Տէր եւ Տիկին Քորթօշեան, Այրի Տիկին Թարվէզ Կարապետեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Պայծառ Կարմիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Փափազեան սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԵՐՈՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Քորթօշեան)

մահը, որ պատահեցաւ Զորեքշաբթի, Մարտ 2-ին, Լիոն Ժիւլ - Կոմոն հիւանդանոցը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Մարտ 5-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կիյոթիէռի Նոր գերեզմանատունը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տրջանային վարչութիւնը եւ մասնաճիւղերը կ'ողբան մահը՝

ՏԻԿԻՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

որ ծառայած է տարիներ շարունակ Կապոյտ Խաչին եւ նախագահած է Տրջանային Վարչութեան, բարձր պահելով անոր փառքը։ Այս տխուր առիթով իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Հ Ա Ց
ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ՔՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ
Անտիյիի, Մոնմորանսիի
եւ Սէն - Ռափայէլի մէջ։

Երրորդ Տարիքի Անձերու Համար։ Հանգստաւէտ պայմաններու մէջ, Ընտանեկան հարազատ մթնոլորտ, Բժշկական տեւական հսկողութիւն եւ խնամք։ Քաղաքներու ժխորէն եւ ապականած օդէն հեռու՝ բնութեան ծոցին մէջ, հաճելի եւ մաքուր միջավայր։

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
Maisons de Retraite
à Andilly, Montmorency et St. Raphaël
Pour les Personnes du Troisième-Age
Confort moderne, Ambiance familiale, Surveillance et soins médicaux permanents, Cadre paisible, dans la nature, loin de la pollution et des bruits de la ville.
S'adresser à l'A.A.A.S
77, Rue La Fayette — 75009 Paris
Tél.: 878. 02. 99 et 281. 17. 80

(Շար. Ա. էջէն)

մեռականներ են։ Երկրորդը՝ լեզուական խնդիրն է, որովհետեւ, թէեւ անգլերէնը կը մնայ պաշտօնական լեզուն, միւս կողմէ սակայն պենկալերէնը կը դառնայ Նահանգին բնակչութեան մէկ յատկանշական մասին լեզուն։

Քաղաքական - ցեղագրական, տնտեսական, կրօնական եւ լեզուական խնդիրները միշտ ցայտուն կը մնան, մասնաւորաբար ուսանողութեան շրջանակներուն մէջ։ Ասոնք՝ տեղական ազգայնական տրամադրութիւններուն դրօշակիրները կը դառնան, պահանջելով, որ դրսեցիները, յատկապէս 1980-էն ետք իրենց շրջանը հաստատուած Պենկալցիները ետ վերադառնան։ Այլ խօսքով Պենկլատէշ հաստատուին։

Հարցը միշտ հրապարակի վրայ կը մնայ։ Նոր Տելհի կրնա՞յ դրական լուծում մը առաջարկել Ասամցիներուն եւ Պենկալցիներուն։ Տարակուսելի կը մնայ ասիկա։ Ուրեմն՝ պէտք չէ զարմանալ, եթէ երբեք այլ առիթներով ալ գոյութիւն ունեցող հակակրութիւնները արիւնալի բախումներու վերածուին։

Թ. Ա. Թ.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.

Այրի Տիկին Սիրուհի Շիշմանեանի թաղումին՝ Տիգրան Եղուարդ Շիշմանեան 200, Ժան - Քլօտ եւ Այտա Էքալ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Արսլանեան 200, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մինասեան 100 Ֆ., Այրի Տիկին Եազըճեան 100, Տէր եւ Տիկին Տամլամաեան 100, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կալեանս 100 Տէր եւ Տիկին Սերոբ Պօյաճեան 50, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Պօյաճեան 50, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Օհանեան 50, Տէր եւ Տիկին Սմբատ Նազարէթեան 50 Ֆ.։

(Շար.)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին

SAMEDI 19 MARS à 20 h. 30
SALLE DES FETES DE BAGNEUX
rue Charles Michels
orchestre « **HAGHTANAG** »

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի պտոյտը, օթօքառով, Կիրակի, Մայիս 15, Փրովէն եւ շրջակայքը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արմենուհի Միսաքեանի յիշատակին, «Յառաջ»ին կը նուիրեն. -

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ.- Տէր եւ Տիկին Աստուր Քէօսէեան 200 Ֆ.։

ՓԱՐԻԶԷ.- Տիկին Պերճուհի Միրաքեան - Թէրզեան 200 Ֆ.։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն. -

Տիկին Արտաշամ Ասլանեան 500 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

×

Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան (Մարսէյլ) 500 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ 500 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին։

Շիրինեան - Տակառեան ընտանիք 500 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

×

Տէր եւ Տիկին Զաքրեան 500 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին։

×

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Շահինեան 300 Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանին։

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Շահինեան 300 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Օգափ. Կայանին։

×

Տէր եւ Տիկին Պելօ 100 Ֆ. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան՝

Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 20.45-ին Սէն - Թ'Անթուանի Ժ. Ս. Ա. սրահին մէջ։

J. S. A.
3, rue Acacia, St.-Antoine, 13015 Marseille

Բանախօսութիւն՝ «Հայ Աշուղական Երգն ու Երաժշտութիւնը»։

Բանախօս՝ Պ. ԽԱԶԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

Մասնակցութեամբ աշուղական երաժշտութեան երգիչներու եւ նուագողներու։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Offre d'emploi
TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy
Cherche chauffeur transports en commun employé plein temps, ayant plus de 25 ans et un permis depuis plus de deux ans.
Téléphoner : Madame Yeramian 508-51-36

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris
CLUB DES JEUNES
Soirée Dansante
SAMEDI 12 MARS à 21 heures
Participation aux frais : 35 F

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de Tilsitt Paris 17e
ETOILE Tél. 380. 55. 11

Du 1er au 15 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*
quels que soient son âge et son état.
*ou plus si son état le justifie.
Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing.
AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol
Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT. 17e ETOILE. TEL 380 55 11

DIMANCHE 20 MARS
de 18 heures à 24 heures
à L'ELDORADO
Discotèque 4, bd. de Strasbourg, 75010 Paris M° Strasbourg - St.-Denis
GRANDE SOIRÉE DANSANTE
de la
JEUNESSE ARMENIENNE DE FRANCE
partie artistique : YORGANT'S
— BAR — BUFFET — TENUE CORRECTE EXIGEE —
ENTREE : 50 F RESERVATION : le soir 208-76-49 la journée 606-27-51
UNE SOIREE FOLLE... FOLLE... FOLLE...

OPTIMA Tours
Printemps en Arménie

— PAQUES du 26 Mars au 6 Avril
Prix Paris / Paris 4 800 F tout compris
— Cérémonies du 24 AVRIL en ARMENIE du 20 au 30 Avril accompagné par Sonia COUMRYANTZ
— Du 20 Avril au 4 Mai
— Du 8 au 15 Mai
— Du 11 au 23 Mai
— Du 11 au 23 Juin

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN
OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI
*
ORCHESTRE et CHANTEUR tous les soirs
AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
6
DIMANCHE
6 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 70

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.386 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.386

ՎԵՐՋ

Մնացորդացը իր ուժը աւելի չգրուածէն կ'առնէ ու չպատկերածէն քան գրուածէն: Անաւարտ՝ կը դառնայ ընդմիշտ հացադրելի: Կը հարստանայ հատումով: - Թերեւս անոր արդիականութիւնը:

×

Կը խօսի այն չորրորդ ստմանսխոնին մասին, որ երկրաչափական բառ մը չէ, կ'ըսէ. «այն շատ յստակ հոգեվիճակը, ուր գիտես որ կաս, բայց չես այս աշխարհին, կը մնաս կապուած քու շուրջի իրերուն դրութեան, քու բոլոր զգայարանքներովդ, ըլլալով հայր, դրող, հայ, ներող ու տառապող, մահուան մէջ մըտած այնքան իրաւ անձուկին հետ շիջող կեանքին, բայց չկրնալով ազատագրուիլ աշխարհէն» (374): Հոգեվիճա՞կ մը միայն, թէ կեցութիւն մը, օրէնքը արուեստագէտին, երբ ան կ'ուզէ երթալ մէթութեան: Աւանդական Որբէոս՝ դէպի ընկըղմած կինը: Երբ գիտէ, որ չկայ ուրիշ աշխարհ եւ չի պատկանիր ո'չ ասոր, ո'չ անոր, ո'չ իրերուն, ո'չ գիրերուն : Երկակենցաղ կենդանի՝ որ տեղ չունի:

×

Ան եղաւ «մեր» մէջ միակը, որ գնաց մինչեւ իր կարելիութիւններուն ու կարողութիւններուն ծայրը, մտաւ բեւեռային գօտի, իր շրջուած պատկերին կամ հակապատկերին նման, որ էր Տ. Զրաքեան: Լուսաւոր, գրեթէ բացատրողական էջերու ետին, վարժապետականին, ճնշուած՝ հաւանական ընթերցողներու աչքերէն, կը գրէ չգրուելիք փորձառութիւն մը : վկայութիւնը վիհի մէջ իջնողի մը գիրն է: Մեծ տրամութեան մը բեռով: Տըրտմութիւնը՝ վերջին: Որուն հանդէպ կը պահէ միշտ ուշադիր գրողի իր թեթեւութիւնն ու լրջութիւնը:

×

Իր երեւակայական քննադատները կը գրեն իր մասին, երբ մեռած է - Նորէն երեւակայութեամբ: Մահ մը կայ այս շրջադարձումին մէջ, մահը ենթակայութեան: Ինքն իրմէ կը խօսի երրորդ դէմքով. երբեմն կը մտնէ առաջին դէմքը, նրբութեամբ, եւ այդ տողերը կը թուին մէջբերումներ, միշտ երեւակայական, առանց չակերտի: Իր հէքեաթին ուրուականով կը յօրինէ երկրորդ դէմքը: Դիրքերու այլազանութիւն: Դիմակներ: Կը ձգտի տեսակ մը չէզոքութեան, անանձնականութեան: Կը հասկցուի՞ ինչու այնքան հազուադէպօրէն կը մերկանայ : Ցաւախառն պիտի ընէ բոլոր ճչան խոստովանութիւններ սպասողները: Անանձնական ձայնը, որուն այնքան ուժով կը ձըգտէր Մեծարենց իր վերջին ոտանաւորներուն մէջ, անկնիք, անհամ, անտարբեր խօսքը չէ անշուշտ՝ այլ ան՝ որ տէր չունի, դիրք ու տեղ չունի: Որ փափուքմըն է, հազիւ լսելի - «մէկը կը փափսայ ականջին» (646), վերջին էջին վրայ: Եւ կը դրէ՝ ունկնդիր այդ փափուքին, որ ո'չ դուրսէն է ոչ ալ ներսէն, որ կը տանի գրողը գրչէն բռնած, կը գրգռէ անդադար իր ռիթմին մէջ, անօրինակ անկախութեամբ մը ցանկութենէն, կամքէն, ներշնչումէն. «Օշական գրեց ուրիշներուն վրայ, ուրիշներէն անկախ: Գրեց իր ալ վրայ, իրմէ անկախ: Իր վարձքն ու պատիժը՝ իր ստեղծումները»:

×

Իր «Թատրոնը»: Անոր տուած գնահատականը իր կողմէ գիս կ'ապշեցնէ, կը զգաստացնէ պահ մը: Զայն «կը դաւանի իրեն մնայուն վաստակ մը» (257), վէպերուն չափ: Իր խաղերուն կուտայ ընծայականը «նորութեան, իրաւութեան, խորութեան, բեմականութեան, մարդկայնութեան» (293): Կը ստիպուիմ տպուածներէն մաս մը վերստին կարդալ, անտիպները չեմ ճանչնար: Կ'առնեմ Ստեփաննոս Սիւնեցին և Սասունցի Դաւիթը: Երկուքն ալ չափածոյ քնարախաղ: Առաջինին մէջ կը յաւակնի նուաճած ըլլալ «մեղքին և երկինքին մարտնչումը». «միջնադարեան այդ հէքեաթէն Օշական հանած է մեր օրերու տրամ մը, այնքան այդ մարդերը կը տառապին իրենց հոգիին խորը, ինչպէս իրենց մարմիններուն երեսին» ... «Ստեփաննոս Սիւնեցի»ին մէջ բառը ազատ է դրական որեւէ կնիքէ» (280) : Գրութիւնը կը փորձեմ կարդալ, չեմ կրնար: Պահեր կան, նոյնիսկ վիճակներ, բայց կը նեղէ վակներեան կարելի օփերային այս լիպրեթօն: Տաղաչափութիւնը: Քառանդամ հատածներու անտանելի խժառուք մը: Անհեթեթ բառային շրջումներ, հպատակող ոչ մէկ «ներքին» տրամաբանութեան: Երկու սիրահարներ կը խօսին.

Սմբատ - Նո՞ւն :
Հեռացած՝ շատոնց արդէն
է այս տեղէն:

Ալամ - Իրա՞ւ: Ո՞ւր է հիմա:
Սմբատ - Հեռու ասկէ:

Լեռան կատար կայ անմատոյց
Անձաւն անոր:
Հոն՝ մարդու հոտ,
Ուխտաւորի
Ամուրի (էջ 84):

Ուրիշ տեղ՝ անկարելի սղում. «Զոյգ մ'հրեշտակ աջին ձախին / սուրերն իրենց կրակ՝ ափին, / կը պաշտպանեն մարմինն անոր» (90): Պատահականօրէն կ'իյնամ սա տողին վրայ. «կախուած քեզմէ է իմ հոգին» (58). մի հարցնէք Պ. Օշականին շրջումին իմաստը, բայց աննկատ չի մընար մեծատարած յօրանջը, որմէ Ալեքսանդր Փանոսեան մը՝ կամ մերօրեայ Ադդարեաններ անգամ պիտի խուսափէին: Ո՞ւր կը թափառէր Օշականի ականջը այս տողերու գրուած պահուն: Այսպէս՝ էջերու վրայ, առանց որ ձեր ճիգը վարձատրըւի: Չեմ խօսիր գլխաւոր անձնաւորութեանց հոգեբանութենէն, թղթեղէն մարմինէն, տաս - տափարակ: Սասունցի Դաւիթը՝ նոյն կաղապարով: Կը յուսամ, որ այս խաղերը օր մը կը ներկայացուին, բեմը ըլլալով անոնց միակ չափանիշը : Թերեւս ԻԱ. դարու սկիզբը: Մինչ այդ սակայն՝ կը շարունակեմ մտածել, որ իր Թատրոնը շատ վար է վէպէն:

×

Վերլուծումի նախագիծ:

«Ապրումը» իր մօտ, քիչ մը հինցած բանալիներուն պէս, ամէն դուռ կը բանայ. անշուշտ դուները բաց էին նախատեր, որ յղացքները, իմաստները տարբեր ապրում մըն է արդէն ինքնին: Օշական կամ ան, որ Օշական կը կոչեմ, չի դիտեր, որ յղացքները, իմաստները տարբեր ունին. կը ծնին ու կը մեռնին: Պատմականօրէն որոշադրեալ, իրենցմէ դուրս այլ համակարգերու լարերուն կապուած: «Ապրում»ը ԺԹ. դարու ծնունդ է, կուգայ գերմանական իտէալիզմէն ու ռոմանթիզմէն դէպի Պերկսոն որ զայն կը բիւրեղացնէ (Գիտակցութեան անմիջական տուեալները գրքին մէջ), կ'անցնի Փրուսթին: ԺԷ. դարուն մարդիկ իրենց «ապրումները» չէին ապրեր: Ոչ ալ հին Յոյները: Եսքիլէսի մօտենալ հոգեբանական դիտակէտէ կը նշանակէ ամբողջ մեր դարաշրջանի «ենթակայութիւնը» հեռածգել հին Յունաստան, Ագամեմնոնի վրայ: Երբ Օշական կը գրէ, ինքզինք արդարացի կերպով վեր կը դնէ պատմութենէն, թէեւ նոյն ատեն կը ձգտի կեանք որսալու. չանդրադառնար, որ պատմութիւնը կուգայ բառերուն մէջէն, որ մեր յղացքները տարածելի չեն բոլոր ժամանակներուն, իբրեւ յարադրոյ ճշմարտութիւններ: Մեծ «իրաւ» ամբողջատիրական ռոմանթիք մըն է ան:

×

«Իրաւ»ին համար ալ կրնաս ընել նման հնէաբանական վերլուծման նախագիծ:

×

Հինցած բաներ: Կը գրէ տեղ մը. «Այսպէս ներկայացած Օշականի գործը ոչ օքէ այնքան հարազատութեամբ բացատրելի է, որքան իրմէ: Մի' մօտեցնէք «Ներաշխարհ»ը եւ իր «Մեկնողական»ը («Բիւզանդիոն»ի մէջ) այս ուսումնասիրութիւնը թելադրող մտայնութեան: Զրաքեան կը ջանայ բացատրել, արդարանալ, հասկցուելու ճամբով: Օշական այդ հարցը հիմնովին կ'ուրանայ: Ինք չէ ապրած հասկցուելուն, սիրուելուն տագնապները,

Գրեց՝

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

որպէսզի ատոնց վրայ շահարկէր: Օշական իր կեանքէն առած ապրումները պիտի անձնաւորէ, մասնաւորէ»... (3)* : Հինցածը՝ ոչ միայն Զրաքեանի ինքնադատութեան փորձին տրուած մեկնաբանութիւնն է, այլեւ Օշականի յաւակնութիւնը ունենալու գործին գերագոյն իմաստը եւ զայն հարազատութեամբ բացատրելու: Չի գիտեր, եւ հոս է որ արուեստի հասկցողութիւնը կը նահանջէ իր մէջ, որ դիրք մը հարազատութեամբ բացատրելու մտայնութիւնը կը սպաննէ երկը, անոր պարտադրելով նախադրոյ կամ ապադայ ճշմարտութիւն մը: Գրքին մէջ, իրողութիւնը այլ է սակայն: Օշական ոչինչ կը բացատրէ, այլ կուտայ «իր ապրումները կեանքէն»: Միտումներ կը բացայայտէ: Բացատրելուն եւ բացայայտելուն տարբերութիւնը կը վրիպի գրչէն:

×

Կը նոյնանայ իր սերունդին, ժամանակին, ժողովուրդին. «Գրել իր պատրանքները պիտի նշանակէր մեր ժողովուրդին վերջին կէս դարը հանդիսաւորել» (91) : Միշտ աւելի է ինքզինքէն: Իրմէ անդին: Ինչ որ կ'արտօնէ իրեն դրելը տարածել ամբողջութեան վրայ: Անանձնանալ : Գրելով կը միաւորէ սփռուած, կտորակուած «ժողովուրդ» մը: Գիրը կը վերածէ յօդաւորումի: Կը հիմնէ այսպէս «ժողովուրդին» մէկութիւնը:

×

«Օշական չի գար Սփիւռքէն, բայց կուգայ Սփիւռքին» (551) :

×

Եթէ վայրը ըլլար
աճոռը կ'ընտրէիր

×

Իր հաշւոյն ըսուած երեւակայական քննադատէն. «Օշական «հասկցած» է Թուրքը: Բայց չէ կրցած հասկնալ իր ժողովուրդը» (605): Ուրիշ տեղ. «Մենք հազիւ մօտեցած ենք իրեն» (253). կամ՝ «Մենք մոռցած ենք մեր մշակոյթը» (482): Մօտիկութեան հարցը: Ինչ որ «մօտ» է մեզի կը մնայ անթափանց, կամ մոռցուած, կամ կորսուած, կամ խուսափուկ, կամ անտեսուած, կամ կորսուած, խրացուելիք: Գրելը, որուն կը բեռցնենք ճանչնալու հարկը - կ'ուզենք, որ հասնի ճըշմարտութեան - կը թուի դիւրին, երբ անոր յղումի վայրը «օտարն» է: Հոս՝ դահիճը, իբրեւ օտարին գերագանց պատկերը: Իսկ մեզամօտը, ինչ որ ենք թերեւս, կը խուսափի հետազօտութեան ճիգէն, թաթէն, խուրացումէն: Մօտիկութիւնը այն է, որ կորսնցուցած ենք, ըսկիզբէն: Կը կառչինք անոր շուքին՝ հարազատին: Անոր բացակային: Կը վախնանք: Վախը կորուստն իսկ է մօտիկութեան, դրացնութեան: «Լուսինն ու մենք դրացի էինք» կ'ըսէ լիբանանեան երգը: Սփիւռք ըլլալ, ո'չ միայն հանդուրժել է այդ կորուստը, այլեւ ընդունիլ զայն, տանիլ իր աւարտին: «Սփիւռքը իմ ժողովուրդին հերքումն է» կ'ըսէ (458), որովհետեւ մօտիկութեան ո'չ մէկ կարելիութիւն կ'ընծայէ, հակառակ բոլոր կարելի հաղորդակցութեան միջոցներուն: Կը հերքէ ժողովումն անգամ: Իր ճիգը, «կեանքը» բռնելու, փրկելու «մնացորդացը», բանտարկելով զայն բառերու «մոխիրին» մէջ, հսկայ փորձ մըն է մօտենալու այդ մեզի անհունօրէն մօտիկին, մօտենալու մօտիկութեան, որ կը հիմնէ ամէն ժողովուրդ իբրեւ ժողովեալ բազմութիւն վայրի մերձաւորութեան: Գիտես, որ մօտիկութիւնը ամենահեռաւորն է հեռաւորին: Մօտիկին ու մօտին միջեւ կայ պզտիկ, աննըշմարելի հեռաւորութիւնը, որուն շընորհիւ մէկն ու միւսը կ'ըլլան փոխադարձօրէն մօտենալի:

×

Աղէտն ու մօտիկութիւնը: Գրեթէ հակադիր իրարու, եթէ հնարաւոր է նման հակադրութիւն: Բայց այնքան մօտիկ իրարու: Այն ատեն՝ մօտիկութիւնը կը պարփակէ աղէտը, որուն մօտն է: Կամ հակառակը:

×

Իր դիրքերուն թղթեղէն դէզը պիտի ուզէր, որ ըլլար հիմք ու հայրենիք. բառեր կան որ բերանդ չես կրնար առնել :- Սրբարան մը: Տապան մը: Գիրերը մանր, շեղ, մաշած ի բնէ, վերջնական: Զոհարերում մը՝ որով սրբանար, սրբուէինք, մաքրուէինք, միանայինք: Բայց գիրքերուն բազմութիւնը կ'արգիլէ նման հայրացում:

×

(Ինչպէս անհասկացողութիւնը՝ հաղորդումին, քննադատական շեշտ մը երբեմն անհրաժեշտ է ձայնին հեռաւորումի արտաքին նշանը):

Բանաստեղծութեան շատ որոշ, տիպար ըմբռնում մը պիտի գրէի, զինք կը տանի դէպի Դուրեան, դէպի Թէքէեան : Գերարժեւորում՝ կարծես վախը ըլլար անարժէքութեան: Չի խնդրականացներ

(Շար.ը կարդալ՝ Դ. էջ)

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՔՐՈՆԻԿ

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Դեկտեմբեր 26, 1982

Եւ ահա դէպի Լոս - Անճըլըս թռչող օդանաւի մէջ եմ նորէն: Լոս - Անճըլըս՝ զոր սկսանք կէս - կատակ, կէս - լուրջ Լոս Արմենոս ալ կոչել, իր 135.000-ի մօտեցող հայ բնակչութեան ակնարկելով: Սակայն ես հայկական կամ անձնական գործով չեմ երթար հոն: Կ'երթամ իբր անդամ Ամերիկայի արդի լեզուներու եւ գրականութեանց փրոֆէսէօրներու միութեան, որուն համագումարը այս տարի Լոս - Անճըլըս տեղի կ'ունենայ: Կ'երթամ, այլ խօսքով, իբրեւ համալսարանիս ներկայացուցիչներէն մէկը, վարչական գործով: Սակայն գիտեմ որ անխուսափելի եւ անյետաձգելի է շփումը, հայ շրջանակներու հետ: Օդակայանէն դիս առնողը հայ պիտի ըլլայ, ու պիտի մխրճուինք գաղութի կեանքին մէջ:

Առաւօտեան, երբ Պոսթընի օդակայանը ձգեցի, ձիւնհալ կար: Դեկտեմբերեան կարճատեւ ձիւնամրրիկին յաջորդած էր նոյնքա՛ն կարճատեւ արեւոտ, տաքուկ ժամանակաշրջան մը: Հինգ ժամ ետք, երբ կ'իջնեմ Լոս - Անճըլըս, գարնանային ջինջ, զով, արեւոտ ու պայծառ օր մըն է: Չկայ այս քաղաքի խեղդիչ, շնչառական հիւանդութիւններ պատճառող smog-ը, որ մուժի, մշուշի, մառախուղի եւ օդային ամէն ապականութեան խառնուրդ մըն է:

Պատշաճ է թերեւս որ առաջին դէմքը՝ զոր կը նշմարեմ օդակայանի մեծ սրահին մէջ, դերասանի մը երեսն է: Մեծ աստղ մը չէ. անունը չեմ յիշեր, սակայն վերջին ֆիլմը, որուն մէջ տեսայ զինք, եւ ուր փոքր դեր մը ունէր, լաւ կը յիշեմ: Կ'անցնի արագ, կը կորսուի բազմութեան մը մէջ, որ կը բաղկանայ Չինէրէ, Ճափոններէ, Ֆիլիփինցիներէ, Մեքսիքացիներէ, մի քանի Պէյրութահայերէ եւ, ինչո՞ւ չէ, հոս - հոն նաեւ ընիկ Ամերիկացիներէ:

Տեսարանը երկու իրականութիւն կը յիշեցնէ ինծի: Նախ՝ թէ ըստ 1980-ի Պետական մարդահամարին, Լոս - Անճըլըսի բնակչութեան աւելի՛ բարձր համեմատութիւնը օտար երկիրներ ծնած է, քան նոյնիսկ Նիւ - Եորքինը (որ առաջ կը համարուէր գաղթականութեան կեդրոն): Ապա՝ թէ բոլոր ապրող Մեքսիքա եւ Գարիպեան կղզիներու մէջ ծնած բնակչութեան մէկ - եօթներորդը այլեւս հաստատուած է Միացեալ - Նահանգներու մէջ: Գաղթականութեան ծով մը, որուն հոսանքներուն վարժ ձուկ մըն է Սփիւռքահայը:

Նորայրը կը հասնի, իր ինքնաշարժով: Տասնեւմէկ տարի առաջ այս երիտասարդը ամիս մը աշակերտս եղած է, Հայ Օգնութեան Միութեան Սոֆիա Ցակոբեան հիմնադրամով ստեղծուած ամառնային դպրոցին մէջ, ուր հայ գրականութեան եւ մշակոյթի պատմութիւն կը դասաւանդէի: Նորայրը Քեսապահայ է, կը պատկանի հայութեան ամէնէն եզակի հաւաքածոներէն մէկուն, որոնց հիւսիս - արեւմտեան Սուրիոյ լեռներուն մէջ տեղաւորուած գիւղաշարքը (Քեսապ, Ջընարճըք, Գէորգիւնէ, Էքիզօլուք, Գարատուրան), հակառակ իրենց յաճախ թրքական անուններուն զուտ հայաբնակ գիւղեր էին, 7000-ի մօտ բնակչութեամբ: Ներկայիս, Սփիւռքի պատմութիւնը նորէն կրկնած է ինքզինք, եւ Պէյրութ ու Լոս - Անճըլըս աւելի՛ մեծ է Քեսապահայերու թիւը, քան՝ Քեսապ: Գարեգին Բ., Աթոռակից Կաթողիկոսը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Քեսապցի է ... բան մը՝ որ Քեսապցին չարտօներ այլ Հայերուն որ մոռնան, եթէ մոռնալ ուզող ըլլայ: Նմանապէս, Լոս - Անճըլըսահայ Քեսապցին իրաւունք ունի հպարտ ըլլալու իր «գիւղացի» Գաբրիէլ Ինճէճիկեանով, խիզախ հիմնողն ու տնօրէնը Ամերիկայի առաջին հայկական ամէնօրեայ (Ֆերահեան) վարժարանին:

Նորայրի հետ ըլլալ՝ կը նշանակէ խօսիլ նման բաներու մասին, որովհետեւ հինգ տարեկանին այս երկիրը բերուած այս երիտասարդ քեսապահայը այսօր գործունեայ է Քեսապի Հայրենակցական Միութեան մէջ ու խմբագիրը՝ Քեսապահայ տարեգիրքին: Այդ հատորը ընթերցողը անմիջապէս կը տեսնէ թէ ո՛ր Քեսապցին ամուսնացած է, զաւակ ունեցած, վըկայական ստացած կամ վախճանած: Ամէն Քեսապցի կը թուի ազգական ըլլալ՝ ուրիշ ամէն Քեսապցիի: Կրնայ զանազանել բազմանդամ տոհմերու բողոքական ու առաքելական ճիւղերու պատկանող անդամները՝ պապերէն մինչեւ ծոռեր: Կը յիշէ թէ որուն մեծ հայրը կամ ամիօն Հնչակեան էր (անցեալին Ս. Դ. Հ. Կուսակցութիւնը զօրաւոր եղած է Քեսապի մէջ), եւ որը՝ Դաշնակցական կամ ուր․ Ահա այս մեծ ընտանիքին տարեգիրքը ու մօտ 200 էջնոց հատոր մը խմբագրելով զբաղած է Նորայր, ու նման գործի մը ներկայացուցած բարդութիւններու մասին կը խօսինք:

Միաժամանակ, անշուշտ, կը քշէ: Լոս - Անճըլըս ապրիլ կը նշանակէ ստուկ ըլլալ ինքնաշարժիդ, որովհետեւ այս հսկայ քաղաքը իսկապէս քաղաք մը չէ, այլ միայարկ - եռայարկ շէնքերու տարածք մը, որուն երկարութիւնն է մօտ 90 քիլոմեթր, լայնքը՝ մօտ՝ 60: Այդ «մեկալոբոլիսը», որ արուարձաններու շարք մըն է եւ ոչ լուրջ կեդրոն ունեցող տեղ մը, միայն Լոս - Անճըլըս կոչուող հին շրջանը չէ: Կը խնայեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն՝ աշխարհագրութեան դասը, գոնէ առայժմ: Հոս ըսեմ միայն, որ Լոս - Անճըլըսի մեծ թաղերէն են Ուէսթ («արեւմտեան») Հոլիվուտը եւ Հոլիվուտը, ուր 1918-էն ետք կեդրոնացած էր ամերիկեան շարժանկարի արուեստը, եւ ուր այսօր գրեթէ ոչի՛նչ կը մնայ այդ օրերէն: Այսօր, Հոլիվուտը Քորէացիներու, Միջին արեւելահայերու, Մեքսիքացիներու եւ դեռ ուրիշներու շրջանն է: Միայն Հոլիվուտի մէջ 30.000-ի մօտ հայութիւն կայ: Կը քշենք անոր փողոցներուն ու պողոտաներուն մէջ, ու կը տեսնենք հայերէնով եւ անգլերէնով գրուած (նաեւ՝ արաբերէն, պարսկերէն, չինեըէն, քորէերէն) ցուցատախտակներ: Կը կենանք կարկանդակ - կաքոյ ծախողի մը մօտ («Փանոս») եւ կը գնենք պէյրութա - ֆրանսական յօրինումով շինուած կաքօներ: Կ'երթանք Նորայրին մ օ ր ռանը, ճաշելու:

Կը պնդէ որ Ալեք Փիլիպոս դպրոց - եկեղեցւոյ համալիրին առջեւէն անցնինք: Կը համաձայնիմ: Ցանկարծ, երբ դանդաղ քշելով կ'անցնինք եկեղեցւոյ առջեւէն, կը տեսնեմ քահանային կիսադէմքը, դրան առջեւ կեցած, ծխականի մը հետ կը խօսի: Սիրտս ոստում մը կ'ունենայ: Կան մարդիկ, որոնց կիսադէմքը (փրոֆիլ) աւելի՛ անմոռանալի է, քան նոյնիսկ իրենց դէմքը: Կը խնդրեմ Նորայրէն, որ կեցնէ ինքնաշարժը: Կ'իջնեմ, կը մօտենամ: Քահանան կը նայի ինծի, չի ճանչնար: Ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս ճանչնայ: «Բարեւ»ի տեղ կ'ըսեմ, - «Դուք 1950-ական տարիներուն Հալէպ, Հայկազեան վարժարանին մէջ կրօնք դասաւանդա՞ծ էք, Տէր Հայր»: Զարմացած, որ իր ձեռքը թօթվողը նման բան կ'ըսէ, վարանոտ «այո» մը կը պատասխանէ: Կը ծռիմ, ձեռքը կը համբուրեմ. այս զինքը կը զարմացնէ, եւ, սրտաբուխ ու ինծի համար շատ անսովոր ըլլալով, զի՛ս ալ կը զարմացնէ: Այս նախկին ուսուցիչ - քահանան կը յիշեմ մէկ յատակ պատճառաւ: Իբր կրօնքի ուսուցիչ, մեզմէ կը պահանջէր որ գոց սորվէինք «Հաւատամք»ը: Երբ զայն գոց կը սորվէի, 10 տարեկանիս, առաջին անգամ ըլլալով, անոր ու «Հայր Մեր»ին գրաբարը ուզեցի հասկընալ, սկսայ հարցնել հարցումներ՝ հօրս, եւ սկսայ տեսնել թէ ի՛նչ աղաւաղումներով ու սխալներով մենք կ'արտասանենք մեր աղօթքները, կ'երգենք մեր շարականներն ու պատարագները: (Այդ օրերուն, մեր ռատիօժամերը քիչ էին, եւ սովորաբար անսխալ աշխարհաբարով «օժտուած»...): Ուրեմն, այս քահանան այսպէս տեսնելը, ինծի համար, մանկութիւն ու գրաբար յիշեցուց յանկարծ, քիչ մը Փրուսթեան յիշողական ցնցումով...:

Լոս Անճըլըս այցելող որեւէ Հայ, եթէ ինծի նման ծնունդով Միջին - Արեւելքցի է, կ'ենթարկուի մի քանի նման ցնցումներու: Քսաներկու տարի առաջ Միջին Արեւելք մը ձգեցի երբ պատանի էի, եւ ահա «ան», բարքերը փոխուած, կը դեգերի Լոս Անճըլըսի պողոտաներուն մէջ, կամ յանկարծ կը ցնցէ, եկեղեցւոյ մը դարպասին առջեւ:

Դեկտեմբեր 29, 1982

Թերեւս ընթերցողը ինքզինքին հարց տայ, թէ ինք ինչո՞ւ «կ'ենթարկուի» նման նիւթերու ընթերցումին, - նիւթերու՝ որոնք թէ՛ մանրամասնօրէն ... մանրամասնութիւններ կը ներկայացնեն, թէ՛ ալ՝ անձնական դիտակէտէ մը կը տեսնեն զանոնք: Հայ ընթերցող մը, ի վերջոյ, վարժուած է ակնկալելու որ հայ թերթը առարկայականօրէն տայ Սփիւռքահայութեան կեանքի պատկերը, առանց այս անձնականութեան դրոշմին:

Սակայն չի՛ տար, ընդհանրապէս: Հայ թերթը, իր սովորական խմբագրական ու թղթակցային միջոցներով, եւ զանազան համայնքային պայմաններու բերումով, Սփիւռքահայութեան կեանքի բազմակողմանի իրականութիւնները չի ներկայացըներ լիօրէն: Ինչո՞ւ: Հոս մամուլի անցեալն ու ներկան քննելու պատշաճ տեղը չէ, եւ ուրեմն կը բաւականանամ թըւելով մի քանի տուեալներ: (Ա). - Սփիւռքահայ ամէն գաղութի գլխաւոր հայատառ թերթ կը փորձէ տալ համայնքի պաշտօնական կեանքի պատկերը, եւ այդ ճիգին մէջ յաճախ յաջող է ան: Ամերիկայի մէկ անկիւնը նստած, «Յառաջ» կարդալով կրնամ գաղափար մը կազմել թէ ի՛նչ երգահանդէս, դասախօսութիւն կամ ցուցահանդէս տեղի ունեցաւ ի Փարիզ: Նմանապէս՝ պէյրութահայ, պոլսահայ կամ Լոս - Անճըլըսահայ մամուլի հաւատարիմ ընթերցողը պաշտօնական կազմակերպութիւններու ստեղծած պաշտօնական - հանրային կեանքին բաւական լաւատեղեակ կ'ըլլայ: (Բ). - Սակայն հայ մամուլը ենթակայ է կուսակցական, համայնքային եւ խմբագրական (յաճախ աւանդապաշտ) հասկացողութիւններու բազմազան հակակշռին, ինչ որ կը նշանակէ թէ շատ մը ոչ - պաշտօնական, սակայն նշանակալից իրականութիւններու չակնարկեր մեր մամուլը: Զգայացունց լուրեր, նոյնիսկ երբ իրականութեան վըրայ հիմնուած են, չեն տրուիր սովորաբար, կամ կը տրուին քօղնոտ ակնարկներով միայն: Ասիկա կը նկատուի ընկերային լուրջ եւ «պատասխանատու» մօտեցում: (Գ). - Վերջապէս, հայ մամուլին կը պակսին թղթակիցներ: Ամերիկեան կամ եւրոպական ամէն թերթ ունի գրախօս - քննադատներ, ընկերային կեանքը հիւմըրով կամ լրջութեամբ վերլուծողներ, տնտեսական ու գիտական մարզերը հետախուզողներ, տեղական - համայնքային երեւոյթները ներկայացընող թղթակիցներ: Հայ մամուլը ընդհանրապէս սահմանափակ կարողութիւններ ունի, անշուշտ կամքէ անկախ պատճառներով: Ցաւելեալ՝ ինքզինքը կը կաշկանդէ, ի սէր համայնքային ու բարոյասիրական «քաղաքավարութեան» մը, որուն յաճախ համաձայն չեմ ես: Երբեմն պէտք է մերժել զոհուիլ քաղաքավարութեան ինչ որ չի նշանակեր անպայման գռեհիկ ըլլալ:

Այս հարցը յաճախ խօսակցութեան նիւթ եղած է ինծի համար, քանի որ ունիմ մի քանի անկեղծ, եւ ուրեմն երբեմն կոպիտ խօսող բարեկամներ, որոնք լաւ գիտեն թէ ես հակամէտ եմ «Յառաջ»ի մէջ գրելու մանրամասնօրէն, անձնական դիտակէտէ, եւ յաճախ ... երկար: Կը յանդիմանեն զիս այս երեքին համար, ու ես կ'ընդունիմ թէ այդ «մեղքերէն» երրորդը կը գործեմ: Սակայն կը մերժեմ առաջինն ու երկրորդը՝ իբրեւ յանցանքներ: Ըստ իս, Վահէ Օշական իրաւունք ունէր դանդատելու (դասախօսութեան մը ընթացքին) թէ մեր գրողները շատ անտեսած են կեանքի իսկակա՛ն առօրեան, իրենց հրապարակագրային գրութիւններուն մէջ, ուր մեր ընկերային իրականութիւնը չէ ներկայացուած անձի մը տեսած մանրամասնութիւններով: Ակնարկելով Մատթէոս Մամուրեանի լրագրական գործունէութեան, 1870 - 1890 թուականներու Իզմիրեան ու Պոլսահայ մամուլին մէջ, ան ըսաւ (մօտաւորապէս), - «մեր գրողները թէ՛ իրենց գրականութեան, թէ՛ ալ հրապարակագրութեան մէջ ամօթխածութիւն, վախկոտութեան կը հասցնեն: Նայեցէք սա Մամուրեանին, որ մասնակցեցաւ թրքահայութեան կեանքի համայնքային պայքարներուն եւ տագնապներուն, ճանչցաւ Պատրիարքներ, Ռուսինեանի նման հանրային դէմքեր, Օտեանի նման գըրողներ: Բայց եւ այնպէս իր թղթակցութիւններն ու յուշագրութիւնները օրուան իսկական պայքարներուն, անձնաւորութիւններուն, վէճի նիւթերուն, եւ ընկերային իսկական կեանքէն ո՛չ մէկ ակնարկ կը պարունակեն: Այլաբանական (ալլեկորիք) բարոյախօսութեամբ զբաղեցաւ մարդ մը, որ եթէ յանդուգն ըլլար իր թղթակցութիւններուն եւ կամ գոնէ իր յետադարձ ակնարկներուն մէջ, պատմական գանձ մը ձգած կ'ըլլար մեզի:

Համաձայն եմ: Խօսող, վիճող, շատ մը ընկերային իրականութիւններու մէջ մխրճուած ապրող ժողովուրդ ենք մենք, սակայն «ամօթխած» ու վերացական, թէ՛ մեր գրականութեան, թէ՛ ալ հրապարակագրութեան մէջ: Եթէ Մեծ Անփոխարինելին՝ Յակոբ Պարոնեան, Սամաթիայի ճկնորսներուն գինետուներուն մասին իր երգիծական (սակայն լեզուին ու բարքերուն հաւատարիմ) կտորները գրած չըլլար, այսօր մենք Պոլսոյ համեստ խաւերու մասին ի՛նչ պիտի գիտնայինք: Իմ նպատակս է այս «Սփիւռքահայու Քրոնիկ» շարքին մէջ ներկայացնել մէկ Սփիւռքահայու առօրեան գոնէ, իր անձնական ու հանրային եզրերով: Չեմ կրնար երաշխաւորել, մեծ ու պարփակիչ խօսքերով, թէ «այս կամ այդ» է հայութեան իրականութիւնը, գոյավիճակը, առօրեան: Սակայն ամէն դիտակից Սփիւռքահայ վկայ մըն է այդ առօրեայի մէկ երեսակին, իր ներաշխարհով եւ իր փորձառութեամբ: Նոյնիսկ այս «Քրոնիկ»ին ՁԵՒԸ (երբեմն ոստոստուն, երբեմն հապճեպ) իմ առօրեայի «Հայելի»ն է, այն իմաստով որ կը յարմարի եւ անխուսափելի արդիւնքն է իմ կեանքիս, - ոստոստուն, ամերիկացի կեանքէ ՝ամերիկահայու կեանքի. իմ փոքրաւանէս՝ Նիւ Եորքի կամ Լոս Անճըլըսի հայաշատ շրջաններ. անգլերէնէն՝ հայերէնի. ամերիկեան գրականութենէն՝ հայ գրականութեան. Պաղեստինցիին պայքարէն՝ հայկական պայքարին, եւլն.: Եւ ուրեմն իմ նպատակս, թերեւս քիչ մը ամբարտաւան նպատակս, իբրեւ մերօրեայ իրականութեան վկայ ներկայանալն է, - իբր ականատես, իբր իր ներաշխարհով եւ ինչո՞ւ չէ, իր գործունէութեամբ մեզի պարտադրուած Սփիւռքեան կեանքին մէջ ձեւով մը «պեճերուող» վկայ:

Մեր մամուլը պէտք ունի մեր կեանքը դիտողին ու անոր մասին մտածողին: Անշուշտ «Յառաջ»ի էջերը գրկուած չեն անոնցմէ: Օրինակ, այս թերթը կ'արտատպէ Պոլսոյ «Մարմարա» թերթի խմբագիր Ռոպէր Հատտէճեանի գրեթէ ամէնօրեայ կարճ, փիլիսոփայութեան հակամէտ ակնարկները, որոնք սուր դիտող եւ լուրջ խոկացող, բարոյական փնտռող մարդու մը ներքին - արտաքին կեանքի «Քրոնիկ»ն են, եթէ կ'ուզէք, սակայն աւելի վարժ ու սեղմ գրիչի մը հակակշռին տակ, եւ օրաթերթի մը յաճախակի պահանջքներուն յարմարող, ուրեմն՝ շատ աւելի կարճ: Անոր գրութիւններն ալ մէկ մարդու դիտանկիւնէն տեսնուող աշխարհը կը ներկայացնեն, - փառասէր գրողներու, նիւթապաշտ քաղքենիներու, համեստ Հայերու, ապրող, սիրող ու մեռնող մարդոց աշխարհը:

Պիտի փակեմ այս երկար «փակագիծի մէջ» գրի առնուած տողերը, զորս գրի առի, որովհետեւ Լոս Անճըլըսի անհաստատելի եռուզեռն ու կոպիտ առօրեան պարտադրեցին ինծի նման մտորումներ: Այդ քաղաքը «Հայ կեանք» ունի, այնպէս, ինչպէս Պոլիս ունէր զայն՝ 1890-ին կամ Պէյրութ՝ 1970-ին, բայց որ գրեթէ չկայ աւելի նօսր հայ բնակչութիւն ունեցող, կամ աւելի հանդարտ շրջաններու մէջ:

Հոս Հայը երբեւ հայ մէջտեղ ելած է ներկայիս, ու կ'ապրի երբեւ հայ, ամէն մարզի մէջ, - Հայը կրնայ քաղաքական մարզի մէջ իր Հայութիւնը օգտագործել (Կառավարիչ Տէօքմէճեան, դատախազ Փիլիպոսեան, երեսփոխան Փաշայեան, Ֆըրբեզնոյեն), կամ սեռային իր կեանքը ապրիլ, երբեւ հայ (հոս, անշուշտ, անուններու պէտք չկայ)։ Իր տնտեսական - վաճառականական կեանքը կրնայ ուրիշ Հայերու հետ չփումներէ բաղկանալ ու անոնց «զումարը» ըլլալ. իր հանրային (դպրոցական, եկեղեցական) ու զուարճային կեանքը (ճաշարաններ, քլիւպներ, ակումբներ), ուրիշ Հայերու հետ կամ միշտ հայախառն շրջանակի մէջ կրնայ անցընել, եւայլն։ Այլ խօսքով, այսօր Լոս Անճըլըսի մէջ 50.000 - 75.000 Միջին - Արեւելքցի, նորեկ հայ կայ, որ լիովին կ'ապրի հայկական, ընկերային բազմակողմանի կեանք, որքան ալ այդ ընէ Ամերիկայի մշակոյթի ու դաղտնի ոստիկանութեան թաթին տակ։ Եւ անշուշտ հոն, ուր Հայը կ'ապրի բազմակողմանի ընկերային կեանք, (այսինքն՝ միայն կիրակի օրը, եկեղեցւոյ մէջ, կամ Ուրբաթ գիշեր, երկու ժամ, հանդէսի մը ընթացքին չէ որ հայ է) - հոն՝ կայ ամէն կատակերգութիւն, ողբերգութիւն, ամէն գեղեցիկ երեւոյթ եւ ամէն գայթակղութիւն, կայ մերօրեայ Արխաղոմ Աղա եւ (ինչո՞ւ չէ), կան մերօրեայ Փանջունիներ...։

Ահա այս բազմակողմանի ընկերային կեանքն էր, որ տեսայ քիչ մը, Լոս Անճըլըս գտնուած ատեն, եւ որուն մասին շատ աւելի բան լսեցի, զանազան անձերէ։ Եթէ այս «Քրոնիկ»ը փորձէ նկարագրել կամ վերարտադրել առօրեայէն քաղուած դէպքեր ու խօսակցութիւններ, պատճառը զգայացունցի փնտռտուքը չէ, այլ՝ առօրեայի իսկական, ոչ - վերացական ու ոչ - բարոյախօսական պատկերացումը։

Լոս Անճըլըսի վերջին զգայացունց դէպքին մասին երեք պատմութիւն լսեցի, երկու օրուան մէջ. երեք անձեր, երեք քիչ - մը տարբեր սակայն ի հիմէ իրարու նման «տարբերակներ» պատմեցին, նոյն դէպքին մասին։ Կ'արժէ համադրել զանոնք, ֆրանսահայուն տալու համար որոշ գաղափար մը, մեր յարափոփոխ կեանքի այս հանդրուանի ծայրայեղութիւններէն մէկու մասին։ Ուրեմն...։

Լսած էի թէ Պէյրութահայերու միջեւ վէճ մը պատահած էր, ու վէճի ընթացքին, հայ երիտասարդ մը սպաննուած։ Դէպքը հետեւեալն է, - պէյրութահայերու յաճախած քլիւպներէն մէկուն մէջ, հայ երգչուհի մը կ'երգէ, ու երգերէն մէկը սկսելէ առաջ, մի քանի խօսք կ'ըսէ։ Ներկաներէն մէկը յարմար կը տեսնէ բարձրաձայն քննադատել երգչուհին, եւ իր պարագաները, ու «ստախօս» կոչել զայն։ Ուրիշ ներկայ մը «Լռէ՛ ծօ, դուն ո՞վ ես որ նման բաներ կ'ըսես մեր յարգելի երգչուհիին», կը պոռայ անշուշտ ... շատ աւելի համեմուած ոճով։ Բարկութիւն - հայհոյանքներու տեղատարափ. այս 2 անձերու ընտանեկան պարագաներն ու բարեկամներն ալ ներկայ են անշուշտ, խճողուած քլիւպին մէջ եւ կը միջամտեն, մէկ կողմէն հանդարտեցնելու փորձեր կատարելով, միւս կողմէն՝ երբեմն հայհոյելով։ Ցայտնի կ'ըլլայ որ վէճ - կռիւ պիտի ծագի։ Երգչուհին, որ քաջ ալ անձ մը ըլլալու է, բարձրախօսէն ու բեմէն կ'ըսէ, - «խնդրեմ այս հարցը ուրիշ տեղ եւ ուրիշ ատեն կարգադրեցէք»։ Ներկաները, որոնց թիւը շատ մեծ է, համաձայն են։ Երկու դերակատարներն ու իրենց պարագաները կը մեկնին։ Մեկնելէ առաջ, ըստ հի՛ն օրերու սովորութեան, ժամադրութիւն կ'առնեն, եւ մէկ - երկու օր ետք, առտու - կանուխ, դեռ պարապ, ասֆալթածածկ փարքինկի մը մէջ իրենց ինքնաշարժերով կուգան։ Այս անգամ, 3 կողմ, - 2 վիճող կողմերը, հանդերձ ընտանեօք (ընտանիքի այր անդամներուն), եւ մի քանի յարգուած ուրիշ անձեր, որոնց սահմանուած դերն ու նպատակն է «անուշի կապել» հարցը, հաշտեցնել կռուազանները։ Երկար բանակցութիւններէ ետք, այդպէս ալ կ'ըլլայ։ Շրջանակի մը մէկ կողմը կեցած են մէկ խմբակի անդամները, միւս կողմը՝ միւս խմբակի, մէջտեղը՝ պարագլուխներն ու խաղաղաւէր, հաշտեցնող անձերը։ Անշուշտ պէտք է յիշել որ ներկաներուն մեծամասնութիւնը, ի միջի այլոց ան, որ պիտի զոհուէր, անմեղ են. եկած են, որովհետեւ Միջին արեւելեան աւանդական սովորութիւնը մեզմէ կը պահանջէ պաշտպանել ընտանիքի մը անդամին «պատիւը», որ ընտանիքին հաւաքական պատիւն ալ է, և ուրեմն՝ ներկայ են իբր շքախումբ - թիկնապահ։ Վերջապէս, բանակցութիւնները կը վերջանան, խօսքեր կ'ըսուին, ամէն մարդու պատիւը կը փրկուի, եւ երկու շարք զուգահեռ կը կազմեն, կը քալեն դէպի ինքնաշարժերը։

Այդ վայրկեանին, մէկ շարքէն 16 տարեկան լակոտ մը, որ մեծցած է Պէյրութի կրակներուն տակ ու նոր եկած Ամերիկա, կը հայհոյէ ու կ'արտայայտէ իր դժգոհանքը. ըստ իրեն՝ հաշտութիւնը «ամօթ» է, արատ մը կը ձգէ իր կողմի պատիւին վրայ, ով գիտէ ի՛նչ տրամաբանութեան համեմատ։ Այս մրթմրթացող լակոտին ձայնը յստակ կը հասնի միւս շարքին մէջ գտնուող հասուն մարդու մը, որ կը զայրանայ այս անպատկառութենէն, եւ իր բարկութիւնը կ'արտայայտէ, շարքէն դուրս ելլելով ու «սո՛ւս եղիր, ճան լակոտ» ըսելով եւ ... պատանին ապտակելով։ Սակայն Պէյրութ մեծցած մեր երիտասարդութիւնը, որ փողոցներու վրայ թափած կրակին մէջ «հասունցած» է, չի դիմանար հասուն, «աղա» մարդոց այս վարուելակերպին։ Եւ իր մերժումը կ'արտայայտէ Պէյրութի քաղաքացիական պատերազմին յատուկ ձեւերով։ Պատանիին ձեռքը կ'երթայ իր բաճկոնին տակ, ուր ատրճանակ մը ունի, եւ կը սկսի զայն դուրս քաշել, միաժամանակ պոռալով։ Ատրճանակին փողը, սակայն, իր գօտիին մէջ մխրճուած - փաթթուած է, չելլեր, ու կատղած պատանին ինքնամոռաց մատը ըլթակին կը դնէ։ Ատրճանակը կը կրակէ, փամփուշտը իր զիստն ու սրունքը լրջօրէն կը վիրաւորէ։ Անշուշտ այս բոլորը, հայհոյանքէն՝ ապտակ ու կրակոց, մէկ - երկու շփոթ երկվայրկեանի մէջ կը պատահի։ Ցրուող, դէպի ինքնաշարժ քալող անձերը ամէն ինչի տեղեակ չեն. կը լսեն բարձր ձայն, ապա՝ կրակոց։ Եւ երկվայրկեանի մը մէջ կը շարժին Պէյրութի պատերազմի վեթերաններու բնազդով, - իւրաքանչիւր մարդու ձեռքը կը թռի պահուած ատրճանակին, եւ վեց - եօթը հոգի կրակ կը բանան, «միւս կողմի» կամ դիմացի շարքի մարդոց վրայ։ Նման պրկուած պայմաններու մէջ բոլորովին անբնական չէ այս։ Արդիւնք, - մէկ մեռեալ, երեք վիրաւոր։ Երբ ոստիկանութիւնը կը հասնի, ոչ միայն ատրճանակներ կը գտնէ, այլ նաեւ, ինքնաշարժերէն մէկուն մէջ պահուած՝ Արմալայթ - 15 մը, որ ամերիկեան բանակի գործածած արագահարուածին (միթրայլէօզ) մէկ տեսակն է։

Անշուշտ դէպքը կարելի է գայթակղեցուցիչ նկատել, եւ ես լսեցի մէկ անգամ գոնէ այս պատմութիւնը, տեսակ մը «քարոզ»ի հետ խառնուած, ողբերգական շեշտով պատմուած, «տեսէ՛ք, ի՛նչ փըճացած ժողովուրդ ենք» բարոյախօսութեամբ։ Ամերիկայի հայ մամուլը զոհին մահուան (շեշտենք՝ անմեղ զոհին մահուան) անդրադարձաւ, առանց ցաւալի մանրամասնութիւնները տալու։ Այս կը նկատուի «պատասխանատու» վարուելակերպ։ Սակայն նման զգայացունց լուրի մը մասին առարկայականօրէն (այսինքն՝ առանց չափազանցութեան, առանց բարոյախօսական քարոզի) չգրելը ծառայութիւն մը չէ հայութեան. նոյնիսկ՝ հակառակն է, քանի որ դէպքին տեղեակ չեղող անձեր տասը - քսան տարբերակ կը լսեն ու կը պատմեն, եւ շնորհիւ հեռաձայնին, Լոս Անճըլըսէն՝ Գանատա, Նիւ Եորք եւ դեռ ո՛վ գիտէ ուր՝ սուտ եւ աւելի սարսափելի պատմութիւններ կը տարածուին։

Անկասկած որ միշտ «ռիսք» կամ վըտանգ մը կայ թղթակից մը կրնայ նման դէպք «շիտակ» չնկարագրել, - սակայն շեշտենք որ նոյնիսկ վկայ ներկաները երբեք նոյն ձեւով չեն պատմեր նման պատմութիւն։ Այդ վտանգը ինքնին չի կրնար պատճառ ըլլալ մամլոյ լռութեան։ Ամէն պարագայի, այս դէպքը մեր «փըճացած» ժողովուրդ ըլլալը չի «փաստեր»։ Աւանդական ու արեւելեան ժողովուրդ ենք յաճախ, հակումներով՝ որոնք անխուսափելիօրէն շեշտուեցան Լիբանանի երկարատեւ եւ ահաւոր պատերազմի օրերուն։ Չեմ գիտեր ինչո՞ւ մեր բարոյախօսները պէտք կը զգան չափազանցելու - այսօր՝ փճացած ժողովուրդ ենք. վաղը՝ փառաւոր ու մաքրամաքուր բարոյականի տէր, եւայլն...։

Լոս Անճըլըս այցելողը չի կրնար խուսափիլ նման ընդհանրացումներէ, սակայն բարեբախտաբար աւելի բարդ ու բազմակողմանի ենք, իբր ժողովուրդ եւ հաւաքականութիւն, քան մեր մասին գըրուածները, մե՛ր իսկ մամուլին մէջ։

■

Poésie vivante

par

Daniel LEUWERS

HAERES

André Frénaud

(Gallimard, 310 pages, 125 F.)

André Frénaud est un des grands poètes de ce temps. Né en 1907 (tout comme Char, Guillevic, Clancier: année faste!), sa naissance au poème fut en revanche assez tardive. Son receuil inaugural, *Les Rois mages*, date de 1943, que suivront, au fil des décennies, *Il n'y a pas de paradis* et *La Sainte Face:* trois titres qui ont des résonances religieuses, tant il est vrai que le poète ne cesse de privilégier la rumination ontologique avant de s'abîmer dans ce qu'il appelle «la grande néantisation brouillonnante et sacrée».

Fruit de quinze années d'inspiration et de travail, son dernier recueil *Haeres* pose, comme l'indique son titre latin (l'héritier) le problème de cet héritage inacceptable mais accepté qu'est pour Frénaud la vie. Si des morts nous sommes les inévitables héritiers, nous en sommes bien plus encore les mortels survivants: inconfortable condition qui provoque la colère sourde du poète et l'incline à une insatisfaction assumée.

Il y a là, dans un rugueux langage questionneur où se conjuguent tous les registres (le tragique y côtoie l'ironie mordante et même le franc éclat de rire), tout l'univers d'André Frénaud si proche des représentations naïves et merveilleuses de l'art roman lorsqu'il se fraie un chemin vers l'énigmatique lumière de «l'éternel éphémère renouveau».

Tous les ouvrages d'André Frénaud sont disponibles chez Gallimard.

ANDRE FRENAUD

Quelques courts poèmes d'*Haeres*

LA CLE

Le poète peine, éclairé par sa recherche,
et l'objet qu'il a su faire, qu'il te confie, étranger,
c'est la clé pour entrer dans ta maison.

LA PORTE

Le poème, c'est la porte qui s'ouvrira.
Et la lumière, déjà tu t'y confondais...
Est-ce à toi la faute
si, à peine sur le pas,
te voilà retourné dans l'opaque?

LE PERE

Le père était notre enfant qui s'est égaré,
nous le suivons à la trace, à chaque pas
nous nous éloignons de lui.

BEAUX ANGES EN BRIONNAIS

Virevoltes et cabrioles,
rigoureuses postures
de ces beaux anges,
pour plaire à Dieu.

typman,
Monceaux - l'Etoile

IMAGE D'UN ETERNEL RETOUR

Tu dépasses, tu es encore là, tu poursuis...
Tu n'accéderas pas.
La quête, c'est de tourner autour
du lieu inabordable.

Sanctuaire Celte, Martigny, 23 Octobre 1980

ՎԵՐՋ

(Շար. Ա. էջէն)

ատիկա եւ ինքզինքին թոյլ կուտայ չհասկնալ Սարաֆեան: Մեծարենցի ու Վարուժանի առջեւ իր հիացումները կեղծիքներ չեն անշուշտ, բայց գիս չեն խաբեր: Դուրեանի հայրենասիրական քերթուածները եւ Թէքէեանի «ամբողջական գործին» պարունակութիւնը կը կազմեն «մեր» բանաստեղծութեան ոտանաւոր դերեզմաննոցը (ի դէպ երկուքն ալ գրած են անմերձելի «Թրքուհի»ներ): Որեւէ բան կը նշանակէ՞ սա հաշիւը. 156 էջ Դուրեանի մասին, 300 էջ, ըստ իր թելադրանքին Թէքէեանի մասին (ձեռագիրը «կորսուած է, բայց «Սփիւռքը եւ Իրաւ Բանաստեղծութիւնը 106 էջ ունի), Մեծարենցի մասին՝ 60 էջ, Վարուժանի համար՝ նոյնպէս 60: Խորքին մէջ՝ ըսելիք չունի վերջիններուն մասին: Իսկ Թէքէեանի տողերուն մէջ գովաբանուած արժանիքները չեն հանդուրժուիր. կը տեւէ գերահռչակէ զգաստ ու խորհող ոտանաւորճին, անոր հնչեակին գրաստային ընթացքը, միշտ ու նոյն «ապրումը», եւ այլն: Հետաքրքրութիւնը, որ կը պարգեւի - Անկարելի Անցքի - ընթերցումին (տես Մ. Նշանեան, ԿԱՄ 1), հարկատու է Թէքէեանէն վեր հանգամանքներու: Իսկական կենագործում մը: Ինչ որ մակարդակ կ՚աւելցնէ այլապէս անդառնալի կերպով շիջած արտադրութեան մը: Օշականի ցուցմունքներով՝ Սփիւռքի ընթացիկ բանաստեղծները եղան հետեւելու այս ոչ - յանձնարարելի բանաստեղծին, որ, անշուշտ, ինքն իրմէ անկախ, քանի մը կատարեալ քերթուածներ ստորագրած է, բոլորովին ներհակ իր խմբագրական տողերուն: Արրդիւնքը դիտէք: Պատասխանատու՞ն. հետեւակ խելքը եւ ամէն գնով հայր մը ճարելու անհամբերութիւնը:

×

- Ձեր սերունդը կը թուի տարբեր ունենալ Օշականի հանդէպ: Կան նոյնիսկ, որ անոր ոճն ու լեզուն կը կապկեն:

- Անուններ, խնդրեմ:

- Ջանց կ՚ընեմ:

- Կ՚ատեմ անտեղի, վախկոտ ակնարկութիւնը: Անվստահելի մամուլի մը յատուկ: Անցնինք: Սա «սերո՛ւնդը»: Կարելի՞ է խօսիլ անգոյ բանի մը մասին. «ինչ որ սերունդ կը կոչենք, խումբն է մարդոց, որոնք իրենց ժամանակը յուզող խնդիրներուն դիմաց կեցուածքի որոշ նոյնութիւն մը կը պարզեն» (Համ. Թ. 236): Այս իմաստով «սերունդ» գոյութիւն չունի: Միայն «ստեղծում» կրնայ ըլլալ, եթէ եղաւ:

- Հապա՝ տո՞ւրքը...

- Այդ «սերունդ» ձեր կոչածը Օշական չյայտնաբերեց: Օշական ունէր, եւ ունի իր մոլի հիացողները եւ թունդ հերքողները: Կոյր, հաւասար կուրութեամբ: Ես գտայ Օշականը, օր մը, գրադարանի մը մէջ, Սփիւռքը եւ Իրաւ Բանաստեղծութիւնը հատորով, Թէքէեանի առիթով: Մտածել տուող գիրք մը՝ որ չի կրնար Թէքէեանը սիրցնել: Որովհետեւ՝ Թէքէեան Մալէզեան մըն էր, բարելաւուած, կոկուած, «պոտլերափագփուն», բայց Մալէզեան մը, ի վերջոյ: Ցետոյ՝ մէկէն Մնացորդացը:

- Ձեմ կարդացած:

- Գրողներ, իր նախկին աշակերտները չէին ու չեն կարդացած: Թերեւս երկար դեգերումներու չդիմէր Որբունի, եթէ «Փարիզի տղաքը» չբաւարարուէին Մնացորդացը «թրիք» հռչակելով:

- «Օշական չի գար Սփիւռքէն, բայց կուգայ Սփիւռքին», բայց «խաւար նորա ոչ եղեւ հասու» կ՚ըսէ Աւետարանիչը:

- «Սերունդը» տարբեր ունի Օշականին եւ գիտէ հատուցանելու եղանակը: Տուրքը կը համապատասխանէ տուիքներու: Գանք արտադրութեան, որուն մեռեալ տարրը անծանօթ ըլլալու չէ ձեզի, բայց որուն բոլոր էջերուն մէջ, հարց մը, խընդիր մը, հարցադրութիւն մը կայ: Մոռցէք պատասխանները: Պատասխանը շուտ հինցող ապրանք մըն է: Հարցումները կ՚ապրեցնեն եւ Ձեզ ու մեզ կը կանչեն: Տուրքը կ՚ենթադրէ օրէնքի սարք, կարգաւորման սկզբունքներ, փոխանակութիւն, ժառանգութեան կարելիութիւններ, մնալու համար տնտեսական փոխաբերութեան ծիրին մէջ: Տուրքին մէջ «ազդեցութիւն» մի՛ տեսնէք, որ չէր կրնար գալ անկէ: Տուրքը ստացում, ըմբռնում ու վերադարձ է. կը վերահաստատէ յաջորդութիւնը՝ ստանձնուած: Ճիշդ է, որ Օշական չի գար Սփիւռքէն, բայց կուգայ Սփիւռքին. կը մնար այս գալուստը ընդունիլ, բացուիլ անոր:

- Ո՞չ մէկ գովեստ:

- Ո՛չ մէկ անտեսող ստուածացում: Գրականութիւնը ապանդատուն չէ, ոչ ալ ձիարշաւարան:

×

Գաղափարներու զուգակցութիւնը սահման մը ունենալու է, որ գրողը կը բաժնէ բանասէրէն: Իր «կեանքին մեթոտը» կոչածը իմաստ մը ունի տողերու շրջարկին մէջ, իբրեւ կատարեալ նրբաբանութիւն, հռետորութեան օքսիմորոն: Բայց երբ տգէտ գրականագէտ մը Դուրեանի առիթով կը խօսի «կեանքի ոճը»էն, կ՚անդրադառնանք անհեթեթութեան, վարնգի «ոճը» - գրիչը, եղէգը, ծղոտը, յետոյ՝ չարք, կարգ, դասաւորում, ըլլալու կերպ - արուեստին յատուկ բերում մըն է: Արուեստին ու կեանքին հեռաւորութիւնը կամրջելի չէ փոխաբերութեամբ, ինչ ալ ըլլայ անոր զօրութիւնը:

×

Անոր անկարելի ցանկութիւնը. «կեանքը» ամբողջովին փոխադրել տեղ մը, որ չըլլար միայն գիրքերուն աշխարհը: Պարապ ու մեծ ու շքեղ պալատ մը, քաղաք մը կ՚երեւակայեմ, ուր հին կեանքը շարունակուէր քեզմէ, ինձմէ անկախ: Ցարակայ, առանց փոփոխութեան, ինչպէս յաւիտենութիւնը: Անոր համար դուրսէն դիտող հանդիսատեսներ ըլլայինք: Ութոփի մը, երանաստան մը՝ որուն միւս անունը Միւզէ Կրէվէն է: Կամ կեանքի դիականացումը, որ կը նմանի կեանքին, անոր դիմակը ունի, բայց չէ գայն. քիչ մը նման Մ. Տիւշանի «հում առարկային», պէտքարանի ծակին, որ կը փոխադրենք թանգարան: Կան վիպասաններ, որոնք իրենց կենդանի խօսքը նախ՝ պիտի արձանագրեն ձայներիզի վրայ, յետոյ՝ պիտի գայն յանձնեն թուղթին: Գըրուած՝ վէպը նման է որեւէ վէպի, եթէ չըլլար հրատարակիչին կամ գրողին ծանուցումը: «Կեանքը» առանց - յօրինումին կը պատկանի անուշիկ միթաբանութեան մը, որ մարդիկ կը ստեղծեն բաց մը, պակաս մը գոցելու ցանկութեամբ: «Կեանքը» յօրինում է, գիրքին մէջ, գիրով, եւ գիրը նոյնքան «բնական» է այլեւս մեզի, որքան կեանքին իբրեւ թէ «անեղծութիւնը»: Ի զուր է գայն փորձել արտաքսել «բնութենէն»: Եթէ կորուստ մը կայ կեանքի «յորդութենէն», այլազանութենէն, գոյնէն ու համէն գիրերուն մէջ, այդ կորուստը կը հիմնէ, կը կազմաւորէ գրականութիւնը: Գրողը կը ծնի երկրորդ անգամ, երբ կը ստանձնէ այս կորուստը: Կը ծնի կորուստին:

×

Կը ստանձնէ հակասութիւնները վերագրելով զանոնք անձին հակադիր «ապրումներուն»: Իր եսն է որ կը համադրէ զանոնք, առանց հակադրութիւնը ջնջելու: Ցօղ մը: Բայց բնաւ չի մշակեր հատուածը, գերազանցապէս հակադիր բեւեռներու վրայ բիւրեղացում: Կոտորակում, հերձում, բեկորումը անձին: Իր քով, ծորումներ, հոսումներ, թորումներ: Կարծես դաշոյնը անցած չըլլար, կամ անոր անցումէն վերջ տակաւին շարունակուէր բխումը:

×

«Գրականութենէն դուրս ուրիշ ո՛չ մէկ յուզում» (82): Ո՛չ միայն յուզումը իբրեւ գրականութիւն յուզող, յարուցանող ուժ, այլ գրականութիւնը յուզում: Գրական յուզումը: Գրականութենէն դուրս ուրիշ ոչինչ քան գրականութեան յուզումը: - Իսկ կեանքը: - Ցուզումը ինքնին, ամբողջովին, լիովին գրականութեան մէջ: Ո՛չ յուզիչ, ո՛չ յուզական: Անյուսօրէն գրականութիւնն է ամէն տեղ: «Բոլոր ճամբաները միայն Հռոմ չեն տանիր: Կը տանին նաեւ գրականութեան» (82): Ճամբաները Հռոմէն անդին կը տանին կայսերական միւս մայրաքաղաքին՝ գրականութեան, որ Հռոմը կ՚ընէ Հռոմ: Միշտ Հռոմի մէջ Հռոմը կը փնտռեմ: Միակ կեդրոնը աշխարհին գիրքն է, ինչ որ կը պակսի աշխարհին: - Մահը, ուրախութիւնը, արեան ու մտքին բաւիղները, փողոցը, մարդիկն ու կիները, ինքզինք կը տանին դըրականութեան: - Գրականութիւնը կ՚ը ջնջէ ամէն յուզում, որ ինքը չէ. քեզ կը գրկէ ամէն ինչէ. նաեւ իրմէ:

×

Երբեմն պիտի արթննար կենսահմայքէն, աչքերը մեծ, յոգնած բանար, պատռուէր վարագոյրը, անդրադառնար պիտի՝ գիրքերը տարուեր են ընդհանուր շարժումէ մը անտեսանելի, չփոթեցուցիչ, մտահոգիչ, որ վէպ, պատմուածք, բանաստեղծութիւն, դատում կը դարձնէ դժուար, դժբախտ ու մթին փորձառութիւնը գրականութեան: Ուրեմն՝ իր կեանքը, քաղաքները, փախուստը սպաննիչ փողոցներէն, ծովակը, կիները ջնջըւեր են ի սպառ, հեռացեր անհետ, չկան արդէն կամ տեսակ մը բանդագուշանք ու միրաժ: Կը մնար գիրքերուն լուռ ազմուկը, անոնց իւրայատուկ կեանքը առանց կեանքի: Էջը պիտի առնէր նորէն, որ վէպը էր, ճերմակ, պրկէր պիտի նորէն ջիղերը, կրկնուէին կոր ճիգերը, անտեղիտալի բնազդով, կամքով, գիտակցութեամբ, վախով, վերադառնալու անոր որ կրնար «անցեալ» ըլլալ, եղած էր ալ արդէն: Գիրերը միակ ներկան պիտի ըլլային, անհանդուրժելի, բիրտ, սուտ ու պարապ ու անհրաժեշտ: Գրելը կը խոնարհուէր անցեալով: Կը շրջապայէր յիշատակի մը առանցքին շուրջ, անհաւանական ներկան սփռումն էր:

×

Գրականութիւնը բան մը չէ: Իր ուժը:

×

«Ժամանակներու ներկան կ՚ընտրեմ ես...» կ՚ըսէ քնարական հերոսը (Փորձ Տարա - Գրութեան մասին), եւ դուն գիտես, որ պատմութիւն չունիք: Դուք հիմա դուրս էք ժամանակէն, օրէն, պահէն, որ անցաւ: Ձեր մարմնէն: Կալուածէն, հարստութենէն: Ե՞րբ էք: Ցարակայ ներկայութիւն, ուր ոչինչ կ՚ամբարուի, կ՚ամփոփուի եւ ուր ոչինչ կը կորսուի: Կը կորսուի միայն այն ինչ որ եղաւ:

×

Իր խօսքը, իբրեւ վիպասանութիւն, թատրոն թէ քննադատութիւն ընդելուզուած, ունի իր վայրը, ուրկէ կուգայ, որուն բնութեան տակ, ճնշումին, բեռին կամ ողնաբեկ կամ օդատարած, արձակ թեթեւութեան տակ կ՚ապրի: Որմէ չի կրնար հրաժարիլ, խուսափիլ, փախչիլ: Որը միշտ կը հաստատէ: Այո կ՚ըսէ, կ՚ընդունի, կարծես պարտք ունենար, պարտք մը՝ կորուստին:

×

Կորսուածը այս կամ այն չէ. հող մը, հողի կէս մը, կաթողիկէ մը, պատմութիւն մը, հնութիւններ, արտ մը, որ ունէինք եւ չունինք այլեւս: Կորսուածը կորուստն է, անոր իմաստը, անոր անունը, հետքը: Անգիտութիւն:

×

Կորուստը ամբողջովին անտեսել չէ յայտարարել. «Հողերը որ ունենաք, թէ բեւս չերթաք»: Իմա՝ մի՛ ուզէք պարապ տեղ: Ասոր՝ ինք պիտի ըսէր «ցեղին» գերագոյն պարտութիւնը, հոգեկան, այսինքն նաեւ մարմնական անկումը: Հարցը այն է որ մշակոյթի նորօրեայ պաշտօնեաները կը կարծեն այս անկումը ծածկել իրենց անմշակ գլուխը քօղարկելով անհաւանական այդ մշակոյթով: Կը պանան իրենք իրենց նոյնիսկ անապաստանումը: Խորքին մէջ պահանջատէրներ էին ատենին, որովհետեւ պահանջը տիրութեան պատրանքը կուտայ: Մշակոյթը գիրենք չի հետաքրքրեր բնաւ. անոր տակ կը պահուի իշխանութեան համար տարուած պայքարը: Ամէն պարագայի՝ համատարած կ՚իշխէ կորուստը կորսնցնելու խուլ միտումը, սկզբունքը:

×

Այսքան գիրք, այսքան ճառ, հրապարակախօսութիւն, թղթեղէն դէզ, ատտիճաններէն ամբակոծում կը տարածուի ընդհանուր պարապի մը վրայ խելքի, մտածումի, յիշողութեան: Բայց թերեւս աւելի կարեւոր է տեղ գրաւել, սրահ լեցնել, խօսք առնել քան բանով մը յափշտակուիլ, սիրել, յիշել, ապրիլ այս գրութիւնը:

×

Իր մտածումը, գիրը, «ապրումները» կը հանդիսաւորեն վերջը, կը պարզեն, կուգան վերջէն: Ձի պատկանիր ո՛չ մէկ սերունդի, գիտէ, ո՛չ կամուրջ է, ո՛չ ալ լուսանցք, որովհետեւ կը գրէ վերջը: - Բայց ի՞նչ է մտածումը վերջի: Սահմա՞ն մը՝ որմէ անդին ոչինչ ըլլար: Վերջի՞ն մտածումը, որմէ ետք չըլլայ ուրիշ մտածում: Վերջի՞ն գիրքը, որուն յաջորդէր ո՛չ մէկ ուրիշ գիրք տուեալ բարբառով: - Վերջը անշուշտ ներկայ է վերջնապէս եւ կը բանի այդ բոլորին մէջ ինչպէս «մշակոյթներու մահկանացութեան» խորքին, բայց չէ զանոնք: Անիկա խօսքին ծայրագոյն ու պրկուած ընդլայնումն է գրականութեան ժողովումին մէջ ինքն իր վրայ: Ուր իմաստը կը սպառի, կը կատարուի: Ուր «ցեղը» կ՚ըլլայ իր կարելիութիւններն ու իր հակադիրը՝ իր ջնջումը: Կամ դուցէ իր հեռաւորումէ ինքն իրմէ: Շրջանակ: - Գրականութիւնը իբրեւ ժողովում կը դառնայ անկարելի: Տեղի կ՚ունենայ, այն ինչ ինք կը կոչէ տարօրինակ, շատ տարօրինակ եւ անօրինակ բառով մը՝ «ինքնասփռում» (82): Ոչ ինքնահերքում: Ինքնաճանաչումէն ինքին սփռումը: Աստանդումը: Ձկայ հողի: Այլ միայն ճերմակ ու փոփորակէզ ու մետաղային, իր գլաններու, առաձբերու, մեքենաներու թաւալով արեւմտեան կողմ դարձող, շրջուող երեկոն: Հարկ է ասկէ անդին մտածել գրականութիւն մը իբրեւ ցրուում: - Բայց արդեօք գրականութի՞ւն է ատիկա:

×

Ինչ որ գրականութիւն կը կոչես գրականութիւնը չէ: Ոչ միայն գրականութիւն առանց գրականութեան, այլ անդին քան գրականութիւն:

×

Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան Ժ հատորով կ՚աւարտի վերջապէս արեւմտահայ գրականութիւնը: Գիրքը կը փակէ ժամանակը, ասոր անհաւանական եւ անընդհատ ձգձգումը, երազութեան պատրանքը: Ինչ որ աղէտը ընդհատեց, իր կատարումը կը գտնէ խօսքին մէջ: Ոչինչ փրկուած է: Աղէտին գանցո՞ւմը: Ոչ ոք պիտի կրնար: Աւելին է այլեւս որ տեղի ունենայ Կ. Պոլսոյ անկումը:

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(*) Ձակերտներէ վերջ եկող թիւը կը յղուի Համապատկեր Արեւմտահայ Գրականութեան Ժ. Հատոր, Յ. Օշական, Կաթողիկոսութիւն Մեծ Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, 1982: Բոլոր միւս մէջբերումները «երեւակայական» են:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
8
MARDI
8 MARS
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.387 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.387

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԶԳԱԼԻ ՆԱՀԱՆՋ ՄԸ Կ'ԱՐՁԱՆԱԳՐԷ

ԲԱՅՑ... ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔԸ՝ ԿԻՐԱԿԻ

Սովորութիւնը յարգուեցաւ։ Ծանօթ է, որ Ֆրանսայի մէջ թաղապետական ընտրութիւնները կը շահի ընդդիմութիւնը, անկախ անոր հոսանքին։ Այդպէս եղաւ 1977-ին եւ պէտք է ըսել թէ այն ատեն ձախին (այսինքն՝ ընդդիմութեան) յաղթանակը շատ աւելի ծաւալուն եւ ջախջախիչ էր, առաջին հրջանէն իսկ։ Ամէն պարագայի մէջ, մեծամասնութեան նահանջը անակնկալ մը չէր, ընդհանուր ձեւով, եթէ նոյնիսկ կրնայ զարմացնել որոշ քաղաքներու մէջ եւ ասոնց կարգին ամէնէն յատկանշականն է՝ Կրընոպլը։ Տոֆինէի մայրաքաղաքը ընկերվարութեան բերդն է եւ ընկերվարական քաղաքապետը, 18 տարի է, փորձ-քաղաքի մը վերածած էր Կրընոպլը, որ տեսակ մը խորհրդանիշն էր ընկերվարական երեւակայութեան իրականացումներուն։ Մեծամասնութիւնը, այս առաջին հրջանին, կը կորսնցնէ 15 քաղաք, ասոնց մէջ ընկերվարականները՝ 8 եւ համայնավարները՝ 7։ Ասոնց կարգին, Կրընոպլէն զատ՝ Նանթ, Թուլուզ, Պրէսթ, Ավինեոն, Առլ, Փուասի, Ռենս, Թուրքուէն, Ռուպէ, Փեսաք, Էփինալ եւայլն։ Ընդդիմութիւնը կը պահէ իր քաղաքները եւ Փարիզի մէջ է, որ Շիրաքի ցանկերը շատ մեծ յաղթանակ մը կը տանին, առաջին հրջանին իսկ տէր դառնալով 18 թաղամասերու 20-ի վրայ։ Այս հրջանին մէջ ալ յատկանշական է 18-րդ թաղամասը, ուր Շիրաքի աջ բազուկը՝ Ժիւփէ, ձայներու 53,8 առ հարիւրով ծանր պարտութեան կը մատնէ ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Լիոնէլ Ժոսփէն։ Այս վերջինը՝ իր եւ մեծամասնութեան պարտութիւնը կը բացատրէ սա բանաձեւումով.– «Դժուար է ժողովրդական ըլլալ տագնապի ատեն»։ Փարիզի մէջ, ուրեմն, 2 թաղամաս մնացած է համեմատականի, 13րդ եւ 20րդ թաղամասերը։ Առաջինին մէջ, համեմատականը, որքան ալ տարօրինակ թուի, ի նպաստ ՀՀՀ-ի (Շիրաքի) թեկնածուին՝ Թուպոնի է (49,5%) ընդդէմ ընկերվարական թեկնածուին, Քիյէսի (մրցակիցը Շիրաքի՝ Փարիզի քաղաքապետի աթոռին) որ 40,43% կը ստանայ եւ թաղամասի մը մէջ, ուր ձախը միշտ մեծամասնութիւն եղած է։

Մեծամասնութեան պարտեալներու մէջ, ընկերվարական Ա. քարտուղարէն զատ կան նաեւ նախարարներ, ինչպէս՝ Էովլին Ավիս, Ժաք Լանկ, Ժան Լը Կառէք, Քաթրին Լալիւմիէռ, Լուի Մեքսանտօ, Ժան Լօրէն, Քրիսթիան Փիէռէ. Այլ անձնաւորութեանց կարգին՝ Աուէթ Լակիյէ, որ Լիլլի մէջ ձայներու 4,35%-ով չի կրնար մասնակցիլ Բ. հրջանին։

Ընդհանուր ձեւով եթէ 15 քաղաք ընդդիմութեան ձեռքը կ'անցնին, 138 ուրիշներ տէր չեն փոխեր, բայց 68 հատ համեմատականի կը մնան, որոնց մէջ՝ Լիլ, ուր Փիէր Մոռուա նպաստաւոր դիրքի մէջ է, 46,34%-ով ընդդէմ ՀՀՀ-ի՝ 42,94%-ին, բայց Մարսէյլի մէջ, նոյնը չէ Կասթոն Տըֆէռի վիճակը, որ «փափուկ» համեմատականի մէջ է 2-րդ հրջանը, ուր 48,88 կը ստանայ, մինչ ՀՀՀ-ի թեկնածուն 44,10, բայց զանազան աջերը 4,39 առած են մէկ ցանկով եւ 2,63 միւս ցանկով։ Քաղաքին 4-րդ հրջանին մէջ, քաղաքապետի աթոռին Տըֆէռի մրցակիցը՝ Կոտէն, դիւրին յաղթանակ մը կը տանի, առաջին հրջանին իսկ ընտրուելով 63,08 առ հարիւրով, մինչ ընկերվարականը 33,40 կը ստանայ միայն։

Մեծամասնութենէն վերընտրուած են Լուի Մերմազ, Ազգ. Ժողովի նախագահ, Միշէլ Քրէփօ, Լուի լը Փենսէք, Ֆր. Ապատի, Ժան Օռու, Ժան-Փիէր Քոթ, Ֆրանսուա Օթէն, Միշէլ Ռոքար, Լօռան Ֆապիուս, Ժաք Ռալիթ եւ անշուշտ՝ Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի, որ Ալֆորվիլի մէջ կը ստանայ ձայներու 55,60 առ հարիւրը, մինչ ընդդիմութիւնը, որու ցանկը կը գլխաւորէր՝ Աթճեան, 29,29 առ հարիւր կ'առնէր։ Յիշենք թէ հոս համայնավարները ցանկ ունէին Ֆրանչեսքիի դէմ, ինչ որ աւելի փայլ կուտայ իր յաղթանակին, մինչ Կասթոն Տըֆէռ, առաջին անգամ ըլլալով համայնավար ունէր իր ցանկին վրայ, ինչ որ չօգնեց իրեն (թերեւս նոյնիսկ՝ վնասեց)։

Պանէեօյի մէջ, համայնավար քաղաքապետը, որու մատակարարութիւնը գնահատուած է անխտիր կերպով (այսինքն՝ ոչ-համայնավարներու կամ հակահամայնավարներու կողմէ իսկ) վերընտրուեցաւ։ Ռավերա ձայներու 62,25 կը ստանար, հակառակորդ ցանկը, զոր կը գլխաւորէր Ժոզէֆ Տօնիկեան 37,75։ Առաջինը ունի՝ 35 հոգի, միւսը՝ 8։

Հոս, աւելորդ չէ, թերեւս, բացատրել ընտրական նոր դրութիւնը, որպէսզի յստակ ըլլայ մեծամասնութեան եւ համեմատականի հարցը, քանի ոմանք չեն հասկնար թէ՝ եթէ ընտրութիւնը համեմատականի վրայ էր, ինչո՞ւ Բ. հրջան մը կայ։ Իրականին մէջ, թէ՛ մեծամասնութիւն կայ, թէ՛ համեմատական։ Այլ խօսքով (հարցը միայն 3500-էն վեր բնակչութիւն ունեցող քաղաքներու համար է), որեւէ ցանկ կ'անցնի երբ ստացած է ձայներու յիսունէն աւելին եւ կ'ընտրուի ցանկին վրայ ներկայացուած թեկնածուներուն կէսը, մնացեալ կէսը (հոսկէ՝ համեմատականը) կը բաժնուի միւս ցանկերուն, համեմատաբար ստացուած ձայներուն, մէջն ըլլալով յաղթող ցանկը, ինչ որ կ'ապահովէ իրեն անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը թաղապետութեան մէջ։

Իսկ Լէ Մուլինոյի մէջ, ընդդիմութիւնը, Սանթինիի գլխաւորութեամբ կը պահէ իր դիրքը ընդդէմ Տիւքոլոնէի (համայնավար) (55,02 եւ 20,03)։

Վիլէօրպանի մէջ, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շառլ Էռնիւ համեմատականի մնացած է 49,43 առ հարիւրով, ինչ որ լաւ դիրք մըն է, թէեւ Էռնիւ դիւրին կ'ընտրուէր իր հրջանին մէջ, ուր 1977-ին ձայներու 60 առ հարիւրը ապահոված էր։

Յիշենք նաեւ թէ ձեռնպահութիւնը շատ փոքր էր, ինչ որ ըսել կուտայ մեծամասնութեան թէ ընդդիմութիւնը՝ զօրակոչի ենթարկուած էր «իր շարքերը»։ Քուէարկողներու համեմատութիւնն է 77,5 առ հարիւր։ Մեծամասնութիւնը ստացած է ձայներու 46,6 առ հարիւրը, ընդդիմութիւնը՝ 51%, ինչ որ կը թարգմանուի՝ Ձախ եւ Աջ պարզացուած որակումներով, որ չի համապատասխաներ Ֆրանսայի բուն դիմագիծին։ Քննադատել ընկերվարական մատակարարումը, ձայնել սխալներ չի նշանակեր՝ աջ ըլլալ, ինչպէս չհաւանիլ այդ «աջ»ին քաղաքականութեան կամ որոշ ծայրայեղութեանց, երբեմն, չի նշանակեր անպայման ձախ ըլլալ։ Ֆրանսացի ժողովուրդին մէկ կարեւոր մասը, որքան ալ «քաղաքականագէտներ» Կիրակի գիշերէն Երկուշաբթի առտու, փորձեն վերլուծել քուէներու իմաստը, կեդրոնի մօտ, չափաւոր ժողովուրդ մըն է, որ առաւելաբար իր անտրամադրութիւնը կ'արտայայտէ իր քուէով, երբ չի պատկանիր կուսակցութեան մը։ Մնաց որ, ինչպէս ըսինք առաջի օր ալ, սխալ էր - եւ է - քաղաքականացնել այս ընտրութիւնը եւ քաղաքականացնելով է, որ ընդդիմութիւն եւ մեծամասնութիւն ժողովուրդը մղեցին «քաղաքական» քուէ մը տալու, փոխանակ միայն մատակարարման վիճակով զբաղելու։ Եւ որովհետեւ ժողովուրդը դժգոհ է, իր քուէին ալ իմաստը պարզապէս դժգոհութեան արտայայտութիւն մըն է, երկիրը վարողներու նկատմամբ։

×

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ-ԴԵՄՈԿՐԱՏ

ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Արեւմտեան Գերմանիոյ կանխահաս ընտրութիւնները անակնկալ մը չբերին, քանի կը սպասուէր որ քրիստոնեայ-դեմոկրատ եւ ազատական յաղթեն։ Այլ խօսքով ժողովուրդը վաւերացնէ ներկայ համախմբման կառավարութիւնը եւ վարչապետ Քոհլ, հաւանաբար կը նախընտրէ որ բացարձակ մեծամասնութիւն ստացած չըլլայ, ինչ որ զինքը դէմ առ դէմ պիտի դնէր ընկերվարական ընդդիմութեան հետ։

Քոհլի կուսակցութիւնը ձայներու 48,8 առ հարիւրը ստացաւ, ազատական կուսակցութիւնը՝ 6,9 (կը կորսնցնէ 4% բաղդատմամբ 1980-ի), Սոսիալ-Դեմոկրատները՝ 38,2 (1980-ին՝ 42,2) եւ նորութիւնը՝ «կանանչները», որոնք 5,6 առ հարիւրով իրենց ներկայութիւնը օրէ օր աւելի զգալի կը դարձնեն։

Գերմանիոյ այս ընտրութիւնները մասնաւոր նշանակութիւն ունին Ֆրանսայի համար, դրամական եւ տնտեսական դետնի վրայ։ Քոհլի յաղթանակը, ամրապնդելով մարքը, կը տկարացնէ ֆրանքը, որ հաւանաբար արժեզրկուի, բայց նաեւ տնտեսական դետնի վրայ, նպաստաւոր է, քանի զարկ կուտայ գերմանական տնտեսութեան եւ Ֆրանսայի արտածումները կրնան աւելնալ։ Գերմանիա գլխաւոր յաճախորդն է Ֆրանսայի։

Քոհլի յաղթանակը, հազիւ հինգ ամսուան գործունէութենէ մը ետք, կը գոհացնէ Միացեալ-Նահանգները եւ առաջին շնորհաւորողը եղած է արդէն՝ Ռեկըն։ Յետ-պատերազմեան Գերմանիոյ, վեցերորդ վարչապետն է, որ ընտրապայքարի ընթացքին, ճշդած էր թէ պիտի կառավարէ՝ կեդրոնը։ Ատրնաուրէն ի վեր, քրիստոնեայ-դեմոկրատները այս համեմատութեամբ չէին յաղթած։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

×

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶ

Մոսկուա տեղի ունեցած մարմնամարզի խորհրդային ձմեռնային ախոյենութեան մրցաշարքին յաջող արդիւնքներ ձեռք ձգած են Հայաստանի մարզիկները։ Այսպէս, 60 մեթր արգելավազքի մէջ պրոնզէ մետալի արժանացած է Ժան Մխիթարեան (Լենինականէն), իսկ երեւանցի Գրիգոր Պետրոսեան եւ լենինականցի Յովհաննէս Ստեփանեան գրաւած են չորրորդ եւ հինգերորդ տեղերը։ Հայաստան խմբային դասաւորման մէջ երրորդ հանդիսացած է։

×

ՆԵՏԱՐՁԱԿՈՒՄ

Երեւանի պատանեկան ախոյենութեան մրցաշարքի անհատական պայքարի մէջ բարձրագոյն արդիւնքներ ձեռք ձգած են Սիրանոյշ Ենգիբարեան (Դինամոյական), Գայեանէ Արշակունի եւ Ժաննա Շահինեան (Սպարտակցիներ)։ Պատանիներէն ախոյեան հանդիսացած են Յարութիւն Բաղոյեան, Գէորգ Յարութիւնեան եւ Սամուէլ Աբրահամեան։ Ընդհանուր խմբային դասաւորման մէջ առաջին հանդիսացած է Երեւանի մարզական Կոմիտէի դպրոցին խումբը։

×

ՓԻՆԿ ՓՈՆԿ

Չեխոսլովաքիոյ Պրիվեդնէ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած փինկ փոնկի Չեխոսլովաքիոյ ախոյենութեան մրցաշարքին, որուն կը մասնակցէին 22 երկիրներէ մարզիկներ, յաջող արդիւնքներ արձանագրած են խորհրդային խումբի անդամները։ Անիտա Զախարեան կէս-աւարտականներուն 2-3 արդիւնքով պարտուած է Չեխուհիէն, բայց խմբային դասաւորման մէջ Խորհ. Միութիւնը առաջին հանդիսացած է։

×

ԺԻՒՏՕ

«Սպարտակ» մարզական ընկերութեան ժիւտոյի մրցաշարքին, Հայաստանէն երկու մարզիկներ՝ Բարկէն Բաբայեան (60 քիլօ) եւ Տիգրան Ալեքսանեան (78 քիլօ), երրորդ հանդիսացած են։

×

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Ալմա Աթա տեղի ունեցած «Սպարտակ» մարզական ընկերութեան կեդրոնական խորհուրդի ախոյենութեան մրցաշարքին Հայաստանէն մասնակցած են տասը մարզիկներ, որոնցմէ միայն երկուքը յաջողութիւն ունեցած են։ Այսպէս, 48 եւ 51 քիլօ ծանրութեան դասակարգերու պրոնզէ մետալները շահած են կիրովականցի Արմէն Կիրողեան եւ լենինականցի Գէորգ Աւետիսեան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ էռ - Ֆրանսի դրասենեակը եղեռնափորձի հետեւանքով քարուքանդ եղած է եւ իրաքցի տնօրէնն ալ, ծանրօրէն վիրաւորուելէ ետք, մեռած է։ Իրաքեան իշխանութիւնները Սուրիա - Իրան վարչակարգերու գործակալներուն կը վերագրեն ահաբեկչական արարքը։

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ մէջ աշխատաւորական ընդդիմութիւնը յաղթած է պահպանողական վարչակարգին դէմ, որ իշխանութեան գլուխն է՝ 1975-էն ի վեր։ Առաջին մտահոգութիւնը՝ տնտեսական վերականգնումն է։

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ զանգուածային ցոյց մը տեղի ունեցած է վիժումը արտօնող օրինագիծին դէմ։

ԲՈՒՌ ՄԸ ԽՕՍՔ ԽՈՐԷՆ ՎԵՀԱՓԱՌԻ ՇԻՐՄԻՆ ԱՌՋԵՒ

Սգաւոր բայց հաւատաւոր հայ ազգի զաւակներ․

Ահաւասիկ հասանք այն վերջին հանգըրուանին, երբ երէկ առաւօտէն սկսած աղօթքի, խունկի եւ շարականի օծումով թաթաւուն արարողութեանց շարքը կը յանգի այսպէս իր գագաթնակէտին եւ վերջին անգամ ըլլալով «երթաք բարով» կ՚ըսենք այն Վեհաբառին, որ քանի՛ անգամ այս Մայրավանքին մէջ ձեզի ըսաւ «բարով եկաք»: Կը յիշէ՞ք․ քանի՛ անգամ Մայրավանքի Տաճարին մէջ, Անթիլիասի այս բակին մէջ իր ձայնը հնչեց եւ արձագանգեց մեր բոլորի հոգիներուն մէջ․․․:

Հաւատացէ՛ք, ո՛վ սիրելի եղբայրներ եւ քոյրեր, հաւատացէք, որ երբ բանաք ձեր հոգիին դռները պիտի լսէք իր ձայնը, որովհետեւ այժմ երբ մարմինը չկայ՝ իր կեա՛նքն է իր խօսքը, իր գո՛րծն է իր պատգամը․ եւ, մի՛ մոռնաք, այդ խօսքը առատ է, որովհետեւ իր կեանքը լեցուն էր, այդ խօսքը պերճաբարբառ է, որովհետեւ իր գործը բերրի էր, առոք էր մեր ժողովուրդի պատմութեան անդաստանին մէջ:

Այս պահուն, սա թարմ հողով ծածկըւած շիրմին դիմաց, բնականօրէն մեր բոլորի սրտերը յուզուած են: Բայց կ՚ուզեմ որ բոլորս ալ պէտք եղածին պէս, պէտք եղածին չափ լիապէս մա՛րդ ըլլանք, ամբողջապէս հա՛յ ըլլանք Աստուծոյ գիտակցութեան եւ ազգի խղճին դիմաց: Այսինքն քա՛ջ ըլլանք, յուզումէն վեր կարենանք բարձրանալ եւ մեր մտքով ու կամքով նայինք պատմական այս պահուն, որ խիրաքանչիւրիս կեանքին մէջ կարեւոր թուական մըն է:

Լսեցէ՛ք հիմա: Լսեցէ՛ք իր իսկ խօսքը իր քահանայական ձեռնադրութեան քառասուներորդ հանգրուանին, երբ ինք իր կենդանի բարբառով արտասանեց հետեւեալ բառերը․ «Անձերը կուգան ու կ՚երթան, Կաթողիկոսները կը գործեն ու կ՚անցնին․ միակ մնայունը Հայոց Հայրապետական Ս․ Աթոռն է, միակ կանգունը՝ Հայոց Ս․ Եկեղեցին է, միակ յաւիտենականը՝ Հայոց Ժո՛ղովուրդն է: Եկող ու գործող եւ անցնող անձերը, այս պարագային Կաթողիկոսները, իրենց ըստանձնած պարտականութեանց խղճամիտ եւ անձնուրաց կատարումին մէջ կը գըտնեն իրենց հոգեկան գոհունակութիւնը, իրենց մատուցած անշահախնդիր ու բազմարդիւն ծառայութեանց մէջ կը տեսնեն իրենց վարձատրութիւնը»:

Վեհափա՛ռ, դուն ըսիր որ կ՚անցնին Կաթողիկոսները․ այո՛ կ՚անցնին, բայց սոսկ իբրեւ մարմին: Բայց մենք կը հաւատանք, որ չեն անցնիր Խորէն Կաթողիկոսները, չանցան Զարեհ Կաթողիկոսները, ինչպէս չանցան Գարեգին Կաթողիկոսները, Պետրոս Կաթողիկոսները, Բաբգէն Կաթողիկոսները, Սահակ - Արմատ - Կաթողիկոսները Անթիլիասի մէջ: Այս դամբարանը, զոր դուն քու ձեռքերովդ շինեցիր Կաթողիկոսներու յուշարձան չէ․ «Անլռելի Զանգակատուն» է ան ամէն մէկ Հայուն, որ գիտէ հոգիի աչքերով դիտել այս մատուռը:

Սիրելի՛ք,

Մեր գրագէտներէն մէկը ըսած է․ «Կեանքը որքան իրաւ, ուժգին, աղխատալի թափով համբուրելի կը դառնայ, երբ անոր քովիկէն անցընէն մահուան մագնիսը» (Յ․ Օշական): Ամէն մէկուս համար մահը կայ, ուզենք կամ չուզենք: Սա պահուն սակայն, երբ մահուան մագնիսը անցաւ մեր քովէն, դպաւ մեզի, գիտնանք «համբուրելի» արժէքը կեանքին: Ամէն մէկս, իւրաքանչիւրը իր չափին մէջ, իւրաքանչիւրը իր ձեւին մէջ, փոքրն ու մեծը, հարուստն ու նուազ հարուստը, կարողն ու նուազ կարողը, այրը թէ կինը, ամէն մէկը իր լուման ունի այս ազգին տալիք՝ Կաթողիկոսէն սկսեալ մինչեւ ամէնէն խոնարհ աստիճանի վրայ գտնուող մարդը: Գիտցէք ձեր պարտականութիւնը կատարել․ ա՛յս է պատգամը Վեհափառին: Որովհետեւ՝ կեա՛նքն է կենսականը:

Երբ մահուան այս պատկերը կուգայ իմ աչքիս առջեւ, երբ մահուան մագնիսը կ՚անցնի քովիկէս, կը զգամ թէ ես որքան կեանքը պէտք է արժեւորեմ: Կ՚ուզեմ որ դուք ալ գիտնաք, որ այն շունչը որ Աստուած դրած է մեր մարմինին մէջ, այն արեւը որ Աստուած բացած է այս երկնքին վրայ, պէտք է արժեւորել: Մի՛ վատնէք կեանքը․ մի՛ սպառէք արեւը առանց գործի: Արեւին՝ գործ - արեւով պատասխանեցէք: Որպէսզի երբ երթաք, երբ մահուան մագնիսը հպի ձեր մարմիններուն՝ գործերը չողան ձեր ընտանիքներուն եւ ձեր մեծ ընտանիքի՝ ազգի կեանքին մէջ:

Ինքը գործեց: Եւ այսօր իր գործին իրբեւ արդիւնք դուք կը տեսնէք այն բոլոր իրականացումները, որոնք բարիք են, բարիք՝ մեր ժողովուրդին համար: Ժողովուրդի մարդ էր, ինչպէս ըսի եկեղեցիին մէջ:

Այսօր յանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ես կը յայտարարեմ, որ Ժողովուրդին համար այժմ կառուցւող ժողովրդային բնակարանները պիտի կոչուին ԽՈՐԷՆԱՇԷՆ, ի յիշատակ, ի յարգանս եւ յերախտագիտութիւն բազմավաստակ եւ ժողովուրդին համար ծառայած մեր սիրելի Վեհափառին:

Ոչինչ առաւ այս հողէն: Ամէն ինչ առաւ Աստուծմէ եւ տուաւ Աստուծոյ: Եւ կը հաւատամ որ Աստուած կ՚ընդունի իր հոգին երկնային խաղաղութեան մէջ:

Չեմ կրնար խօսքս փակել, առանց անգամ մը ես յիշելու իր խօսքերը, քիչ մը անձնական հանգամանքով․ թոյլ տուէք ինծի այս անձնական ակնարկութիւնը: Երբ Վեհափառը իր ձեռքը դրաւ իմ գլխուս վրայ, Կաթողիկոսական օծման պահուն, ասկէ շուրջ վեց տարիներ առաջ, Անթիլիասի խորանին վրայ, այն առեն խօսք մը արտասանեց, զոր այժմ ես կը լսեմ այս անգամ իր գերեզմանէն․ «Այս պահուս, բաւ ան, - Մեր սիրտը անհուն ուրախութեամբ կը զեղու եւ Մեր հոգին անսահման գոհունակութեամբ կը հրճուի, որ ամենաբարին Աստուած Մեզի շընորհեց հնարաւորութիւնը ո՛չ միայն հովանաւորելու պատմական նշանակութիւն ներկայացնող Մեր արժանաւոր Աթոռակցին ու յաջորդին՝ Տ․ Գարեգին Ս․ Արքեպիսկոպոսին ընտրութիւնը, այլ նաեւ Մեր իսկ ձեռքով կատարելու իր հանգիսաւոր օծումը՝ հազարաւոր հաւատացեալներու, եւ հայ թէ օտար, եկեղեցական թէ պետական անձնաւորութիւններու երկիւղած ներկայութեան: Ա՛Լ ՎԱԽ ՉՈՒՆԻՆՔ ՄԱՀԷՆ, ՈՉ ԱԼ ՄԵՌՆԵԼԷՆ: Որովհետեւ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Ս․ Աթոռը յանձնեցինք վստահելի ձեռքերու: Հետեւաբար, «ուրախութիւն մեր լցեալ է»:

Որքա՜ն ծանր կը կշռեն ինծի համար այս բառերը այս պահուն: Բայց սիրելի՛ Միաբանակից եղբայրներ, Առաջնորդ Հայրեր, վարդապետ եւ աբեղայ հայրեր, սիրելի ազգային ժողովականներ, սիրելի ժողովուրդ՝ բոլոր ձեր կազմակերպութիւններով, բոլոր ձեր միութիւններով անխտիր, կ՚ուզեմ որ գիտնաք, ով որ Հայու արիւն եւ Քրիստոսի հաւատք ունի, մեր եկեղեցւոյ մկրտութեամբը կնքուած՝ իմ սրտիս մէջ տեղ ունի: Կ՚ուզեմ որ բոլորդ ալ այդպէս զգաք՝ ձեռքերս զօրացնէք, ոտքերս ամրացնէք, միտքս պայծառացնէք եւ սիրտս ամրապնդէք, որպէսզի մեր հոգեւորականներուն եւ մեր աշխարհական ժողովականներուն հետ կարենանք այս Աթոռին անունը պայծառ պահել, մեր ազգին անունը չեն ընծայել, ոչ թէ մեր գալիք սերունդներուն մէջ այլ նաեւ ամբողջ աշխարհի մէջ ե՛ւ Լիբանանէն ներս, ե՛ւ Լիբանանէն դուրս՝ մեր բոլոր թեմերուն համայն հայութեան կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ այլ ազգերու եւ եկեղեցիներու առջեւ:

Այս նուիրական եւ յուզիչ պահուն լըսեցէք իմ երկրորդ խօսքս․

Սիրելի՛ք,

Երբ որ մենք ՄԷԿ ըլլանք, երբ որ ՄԻԱՆԱՆՔ, երբ որ ՄԻԱՍԻՆ ԳՈՐԾԵՆՔ՝ մենք ՈՒԺ ենք, մենք ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ենք, մենք ՅԱՐԳԵԼԻՈՒԹԻՒՆ ենք աշխարհին մէջ:

Տեսանք այսօրուան յարգանքը, տեսանք անցեալ օրերու յարգանքը, որ Պետութիւնը այս երկրին ու ուրիշ Պետութիւններու ներկայացուցիչներ ընծայեցին մեր ժողովուրդին, Խորէն Վեհափառի անձին մէջէն: Կը փոխանցեմ ձեզի իրենց մէկ տպաւորութիւնը «այս հայութիւնը շինել գիտէ, միասին ապրիլ գիտէ եւ միասին քալել գիտէ դէպի իր ապագան»: ՄԷ՛Կ ԸԼԼԱՆՔ․ ՄԷ՛Կ ՄՆԱՆՔ․ ՄԻԱՍԻ՛Ն ԳՈՐԾԵՆՔ: Կրնանք ունենալ տարակարծութիւններ, կրնանք ունենալ փոքր - փոքր հաշիւներ: Մարդ ենք, տկար ենք երբեմն, բայց գիտնանք նաեւ ազդօրէն բարձրանալ տկարութենէն՝ յանուն եկեղեցիին, յանուն ազգին, յանուն Հայ ժողովուրդի խրաւունքներուն եւ ապագայի յաղթանակին, յանուն Հայ ժողովուրդի ազատութեան, ամբողջականութեան հասնելու երջանիկ պահուն: Միշտ տեսիլքը վառ մնայ ձեր մէջ: Բայց տեսիլքը երբ ձեր աչքերուն մէջն է՝ ձեր ձեռքերը իրարու հետ թող ըլլան, ձեր ոտքերը իրարու հետ թող քալեն, որպէսզի աշխարհի մարդիկը ըսեն «Հայեր կ՚անցնին, յարգա՜նք Հայութեան»:

Սիրելինե՛ր,

Որքա՜ն հոգեկանօրէն երջանիկ զգացի ինքզինքս այս պահուն, այս տխրութեան ու կսկիծի ծանր պահուն, մխիթարութեան ինչ խոր ապրում եղաւ ինծի համար երբ զգացի իմ հոգիիս մէջ եւ զգաց մեր Միաբանութիւնը եւ ամբողջ Ազգային Իշխանութիւնը, ամբողջ հայ եկեղեցին, մեզի հետ միասին, Ս․ Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի պատրիարքութեանց մասնակցութիւնը մեր ցաւին: Անոնց ներկայացուցիչը այստեղ է: Վստահաբար Կ․ Պոլսոյ Աթոռն ալ պիտի միանար մեզի, եթէ երբեք աշխարհի չարերը այնպէս չտնօրինէին որ մեր Պատրիարքը չկարենար իր ներկայութիւնը ունենալ այստեղ: Բայց կը զգանք զինքը մեր հոգիին մէջ ներկայ: Հետեւաբար, այժմ ես խօսքը կուտամ Ս․ Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի ներկայացուցիչ՝ Տ․ Կիւրեղ Եպիսկոպոսին, որ յատուկ գրութեամբ մը կը բերէ իր մասնակցութիւնը սուգի այս օրուան բայց մշտալոյս յոյսի այգաբացին:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ․

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

Փետրուար 15, 1983

Անթիլիաս

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ ժողովուրդի կազմաւորման շըրջանին հին աշխարհի քաղաքակրթ կարգ մը ժողովուրդներ արդէն ունէին կանոնաւորուած երաժշտութիւն՝ լարային, փողային եւ այլ երաժշտական գործիքներու խումբեր: Գործիքային եւ երգեցիկ բազմանդամ խումբերու գործունէութիւնը արմատաւորուած էր անոնց հոգեւոր եւ աշխարհիկ կեանքին մէջ:

Այսպէս, հայկ․ երաժշտական արուեստի ծագման շրջանին արդէն մշակուած էին երաժշտութեան տեսութեան որոշ դրութիւններ եւ ուսուցման որոշ եղանակներ: Պատմութեան էջերէն յայտնի է թէ որքան ընդհանուր գիծեր կային Հայերու եւ դրացի ժողովուրդներու աւանդներու, պաշտամունքի ձեւերու, ար-

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷ՛Ն)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Ահաւասիկ ինչ ձեւով կը կատարուէին ընդհանրապէս Պոլիտբիւրոյի նիստերը, պաշտօնական հրաւէր կամ օրակարգ գոյութիւն չունէր, երբ Սթալին իր տաչայէն մեկնելով կը հասնէր Կրեմլին, կեդրոնական կոմիտէի քարտուղարութեան միջոցով մեզ կը հրաւիրէր․ կը հաւաքուէինք ժողովասրահը կամ աւելի յաճախ Կրէմլինի սինեման․ ֆիլմէն վերջ, այս կամ այն հարցին շուրջ խորհրդակցութիւններ կ՚ըլլային․ Սթալին ցերեկուան իր քունէն յետոյ ժամը 19- - 20-ի ատենները կը մտնէր սինէմայի սրահը: Բաւական ճոխ էր շարժանկարի մեր պաշարը, պէտք է ըսել որ այս ֆիլմերը, Արեւմտեան Եւրոպայէն բերուած պատերազմական աւարներ էին, մեծ մասով ամերիկեան, ֆրանսական եւ գերմանական: Սթալին միշտ ինք կ՚ընտրէր ֆիլմերը ընդհանրապէս ՔԱՈՒ - ՊՕ-յի ֆիլմեր, զորս շատ կը սիրէր․․․: Այս ֆիլմերը օտար լեզուով ըլլալուն, ունէինք շարժանկարի «նախարար» մը որ մեզի բարձրաձայն կը թարգմանէր բոլոր լեզուներն ալ, թէեւ այդ լեզուներէն ոչ մէկուն ծանօթ էր․ կանխաւ իրեն կը բացատրէին ֆիլմին նիւթը, եւ ան ալ իր ուզած կամ հասկցած ձեւով մեզի կը պատմէր ․․․ եւ երբ ըսելիք մը չգտնէր կը սկսէր, «տեսէք հիմա փողոց կ՚ելլէ, կ՚երթայ դէպի ձին, ձին կը նստի հիմա կը վազէ»․ Բերիա կը շարունակէր՝ «տեսէք հիմա կանգ կ՚առնէ», այսպէս յաճախ կը կատակէինք եւ կը չփոթէինք խեղճ Պոլշաքովը․ Սթալին միշտ կը փորձէր գաղափարաբանութիւն մը գտնել ամէն մէկ ֆիլմի մէջ, ամէն վայրկեան հայհոյանքներ կը տեղացնէր այս կամ այն հերոսին վարուելակերպին եւ արեւմտեան քաղքենի մտայնութեան վրայ: Այս շարժանկարային երեկոյթները կ՚երկարէին մինչեւ առաւօտեան ժամը մէկը կամ երկուքը, սա մեզի համար անկարեւոր բայց ստիպողական ժամանց մըն էր, բայց եւ այնպէս կ՚ընդունիմ որ երբեմն պետական կամ կուսակցական կարեւոր խնդիրներ կը կարգադրուէին, դադարներու ընթացքին․ բայց դեռ կայ շարունակութիւնը․ ըստ սովորութեան կ՚առաջարկէր՝ «է՛հ տղաք, երթանք բաներ մը ուտենք, ի՞նչ կը խորհիք»․ մեզի համար ժամն էր երթալ հանգչելու, ինչպէս միշտ, առաւօտուն մեր պաշտօնին գլուխը պէտք է ըլլայինք, մինչ ան առտուները չէր աշխատեր, անօթի կամ ոչ, անտրամադիր կամ ոչ, բոլորս միաբերան «այո՛, շատ լաւ կ՚ըսէինք, մնաց որ շատ անօթի ենք․․․»․ այս սուտը բնազդային դարձած էր մեզի համար: Կառքերը մեզ կը տանէին Սթալինի տաչան, ընդհանրապէս Մալենկով եւ Բերիա կը նստէին Սթալինի կառքը, իսկ ես սովորաբար Բուլկանինի հետ կ՚ըլլայի, կառքերը ամէն անգամ նոյն ճամբով չէին երթար մինչեւ գետ, այլ տարբեր - տարբեր ուղիներ կ՚առնէին, փոխանակ կեդրոնական պողոտան առնելու: Երբ օր մը Սթալինի կառավարին հարցուցի, «մի հարցներ, բաւ, մենք լուր չունինք, ան է որ մեզի կը հրամայէ այս կամ այն փողոցէն անցնիլ, առաջուընէ բնաւ չենք գիտնար․այո՛, կանխաւ ոչ մէկուն կը հաղորդէր անցնելիք ճամբան, ոչ իսկ իր անձնական պահակներուն: Ամէն անգամ որ Սթալինի տաչան երթայինք, սովորութիւն ունէինք իրարու ցոյց տալու եւ համրելու բոլոր նոր կղպանքները, որ աւելցած կամ փոխուած էին մեր նախորդ այցելութենէն ի վեր․ բազմատեսակ կղպանքներ կը պաշտպանէին պարտէզի ցանկապատը, տաչան ամբողջովին շրջապատուած էր երկու կարգ պատերով, որոնց առանցքին պահապան շուներ կը հսկէին, ասկէ զատ տան մէջ այլազան ելեկտրական ահազանգներ եւ պաշտպանութեան միջոցներ հաստատուած էր․ անշուշտ, Սթալին Խորհ․ Միութեան ղեկավարն էր, եւ այդ պատճառով ալ, վտանգի տակ էր համայնավարութեան թշնամիներուն կողմէ, բայց եղածը չափազանցութիւն էր:

(Շար․ 2)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

քունական եւ ազնուական սովորութիւններու, եւ հանրային այլ եւ այլ երեւոյթներու միջեւ:

Արտաշէսի ամուսնութեան եւ Թաղման հետ կապուած ծէսերը, մեր հնագոյն աւանդելներն ու վէպերը, հայկ. Թատրոնը, երաժշտական գործիքները եւ այլ երեւոյթներ այդ ընդհանրութեան արտայայտութիւններն են, անկասկած: Կանգ չառնելով մանրամասնութիւններու, ազգային առանձնայատկութիւններու, եւ փոխազդեցութիւններու վրայ, այնուամենայնիւ, կարելի է ըսել, որ արուեստի այն ձեւերն ու միջոցները, որոնք գոյութիւն ունեցած են հին աշխարհի դրացի ժողովուրդներու մօտ, եւ որոնք աւելի յատուկ եղած են ստրկատիրական հասարակարգին, առաւել կամ պակաս չափով գոյութիւն ունեցած են նաեւ հին Հայաստանի մէջ: Այսուհանդերձ, յատկապէս գուսանական արուեստը մեր մէջ ունեցած է իր բնորոշ ազգային յատկանիշները եւ զարգացած է իր ինքնուրոյն ճանապարհով:

Ինչպէս այլ ժողովուրդներու երգիչ երաժիշտները, նոյնպէս մեր հին գուսանները կրթած են սերունդներ եւ իրենց արուեստը փոխանցած իրենց յետնորդներուն: Այսպէս եղած են նաեւ մեր վարձակները:

Մալխասեան, իր բառարանին մէջ, վարձակ բառին կուտայ հետեւեալ բացատրութիւնը. կին գուսան, որ կը պարէ եւ կ'երգէ խնճոյքներու եւ հանրային վայրերու մէջ: Ըստ Գէորգ Գոյանի, մինչեւ մեր Թուագրութեան սկիզբը, վարձակները հանրային վայրերու պարող եւ երգող կին գուսաններն էին: Գոյան կը նշէ, որ Արշակունեաց շրջանին, տղամարդ գուսաններու հետ մէկտեղ «միմոսներ» դարձան նաեւ կին գուսանները: Դառնալով դերասաններ, վարձակ կանայք կը դառնային իրենց տաղանդի նրբանուր եւ հարուստ երկրպագուներու սիրուհիները:

Մեր պատմութենէն մենք կը յիշենք հետեւեալ կին արուեստագէտներու անունները. -

Նազենիկ, Սիւնեաց Բակուր Նահապետի հարճը:

Երկրորդը, Հայոց իշխանուհի Փառանձեմն է, որ իր ամուսինի՝ Գնէլ իշխանի յուղարկաւորութեան գլխաւորած է «ողբասաց կանանց» խումբը, ստանձնելով ողամօր դերը: Հարկ է ենթադրել, որ այս դերը ստանձնելու համար Փառանձեմը պէտք է ունենար նախնական պատրաստութիւն, որովհետեւ այս սգոգան արարողութիւնները տեղի կ'ունենային լաւ մշակուած կանոններով: Հինգերորդ դարու հեղինակներ՝ Փաւստոս Բիւզանդ ու Մովսէս Խորենացի պատկերաւոր ձեւով կը պատմեն թէ ինչպէս ողամարդիկ եւ կանայք ծափ ընելով, փողի, փանդիռի եւ վինի հնչիւններու տակ ծէսին համապատասխան կը պարէին կաքաւելով:

Երրորդը՝ չնորհալի բանաստեղծ, երգահան եւ երգչուհի Սահակդուխտն է, Ստեփանոս Սիւնեցիի քոյրը, որ ապրած է 8-րդ դարուն:

Չորրորդը՝ Խոսրովիդուխտն է, որ նոյնպէս ապրած է 8-րդ դարուն եւ որ ծանօթ է Վահան Գողթնեցիի յիշատակին նուիրուած իր ստեղծագործութիւններով:

Մեր պատմութենէն ի յայտ կուգայ թէ այդ շրջանի ազնուականութեան շռայլ կեանքի հետ միասին կը տիրէր ընտանեկան բարոյական եւ կրթա - դաստիարակչական համակարգը: Նախարարական անուանի տոհմերն ունէին իրենց տոհմային վիպասանութիւններն ու զրոյցները, հետեւաբար ունէին նաեւ իրենց յօրինող ու կատարող գուսանները: Այդպիսիներէն էր Մամիկոնեաններու տոհմը: Գուսանները ոչ միայն ցանկալի եւ սիրելի մարդիկ էին ազնուականութեան համար, այլեւ թերեւս անոնց ընտանեկան կազմի անզուգական անդամները, որոնք իրենց նշանակալից լուման ունէին աճող սերունդի կրթա - դաստիարակչական գործին մէջ:

Այստեղ յիշենք որ միջնադարեան բարձր հոգեւորականութիւնը եւս իր հերթին զգալի չափով նոյն ազնուականութեան ծնունդը պէտք է եղած ըլլար. եւ որքան որ ուժեղ ըլլային անոր քրիստոնէական աստուածապաշտական հակումները, անոր հոգիի թէկուզ եւ հեռաւոր ծալքերուն մէջ պէտք է որ ամուր եղած ըլլային վաղ տարիներու ընտանեկան դաստիարակութեան սաղմերը:

Այդ նոյն հոգեւորականները անընդհատ շփման մէջ էին ժողովուրդի եւ գուսաններու հետ եւ անկարելի է, որ անոնց մէջ չգտնուէին եզակիները, որ ականջալուր ըլլալով ժողովուրդի աշխարհիկ արուեստին, անտարբեր մնային իրենց գործերուն մէջ: Սակայն, այդպիսի գործերը հրապարակ չէին կրնար ելլել:

Շարունակելէ առաջ, նայինք «տաղ» բառի բացատրութեան: Տաղ կը նշանակէ երգ, ոտանաւոր, նուագելի քերթուած: Իսկ տաղասաց՝ յօրինող կամ նուագող: Այս նոյն իմաստն ունի գուսանական երգըն ու ինքը գուսանը: Գուսան՝ կը նշանակէ բանաստեղծ, երաժիշտ երգիչ: Այսպիսով, այս երկուքն ալ՝ գուսան եւ տաղասաց՝ բանաստեղծ - երգահանի ու երգիչի մասնագիտացած կոչումը կ'արտայայտեն:

Ցամենայն դէպս, տաղային արուեստը նոյն այն բարձր արուեստն է՝ հայ մտաւորականութեան գործունէութեան արգասիքը, որու նախնական փառահեղ օրինակներէն է «Վահագնի ծնունդը» զոր գրի առած է Մովսէս Խորենացի՝ Գողթան գաւառի երգիչներէն:

Գուսանական տաղերը կը բաժնուէին մի քանի տեսակի: Անոնց մէջ կային սիրոյ եւ ուրախութեան երգերը, սեղանի երգեր, ծաղրական եւ այլ երգեր: Աւելի ուշ, երբ պատերազմական ձախորդութիւններու հետեւանքով սկսաւ դէպի օտար երկիրներ գաղթի ալիքը, հանդէս եկաւ ղարիբի երգը:

Գուսանական լիրիկական տաղերը իրենց յուզական կողմով, ընդհանուր առմամբ, մօտ են ժողովրդական երաժշտութեան. մանաւանդ եթէ մեր ուշադրութիւնը դարձնենք յատկապէս երաժշտութեան, անպայման կը զգանք ստեղծագործութեան բարձրորակ աստիճանը:

«Հայրենիք» ԱՐՓԻ

(Մնացեալը Յաջորդով)

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

———×———

Փետրուար 27-ին, Մխիթարեան վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Նախկին Սանուց Միութեան նոր վարչութեան ընտրութիւնը: Նախորդ վարչութիւնը երկու տարուան իր գործունէութեան հաշուետուութիւնը տալէ վերջ, տեղի ունեցաւ նորին ընտրութիւնը, որ հետեւեալ կազմը ունի:

Նախագահ՝ Արթօ Գասպարեան, փոխ - նախագահ՝ Միհրան Քիւրքճեան, քարտուղար՝ Մկրտիչ Դերձակեան, փոխ - քարտուղար՝ Հրայր Հրաչեան, գանձապահ՝ Կարպիս Անդրէասեան, փոխ - գանձապահ՝ Եդուարդ Տէր - Յակոբեան, խորհրդական՝ Ժիրայր Գասպարեան:

Իսկ որպէս լրացուցիչ անդամներ՝ Գ. Ծրճրեան՝ քարոզչութեան, իսկ Գ. Գարակէօզեան՝ յայտարարութիւններու բաժիններու վարիչներ ընտրուած են:

Ինչպէս նախորդ վարչութիւնը, կասկած չունինք որ նոյն ալ պիտի արդարացնէ իր վրայ դրուած յոյսերը՝ ամէն կերպով օգտակար հանդիսանալու՝ Սամուէլ - Մուրատեան վարժարանին:

Յ. Գ.

Յ. Գ.- Նոր վարչութիւնը կը խնդրէ բոլոր նախկին աշակերտներէն, որոնք ցարդ չեն անդամագրուած Միութեան, որ հաճին դիմելու վարչութեան՝ հետեւեալ հասցէով՝ ղրկելով նաեւ տարեկան անդամավճարը՝ որ է 100 Ֆ.:

Union des Anciens Elèves
Moorat-Raphaël
26, rue Troyon, 92310 SEVRES

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ (Լոս Անճըլըս) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Փետր. 12-ին, տօնուած է Փետրուարեան Ապստամբութեան 62-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Լեռնավայր» կոմիտէին: Յայտագիրը վարած է ընկ. Անդրանիկ Շանլեան: Բացումը կատարած է ընկ. Կարպիս Հինտոյեան: Բանախօսած է ընկ. Կարօ Պետրոսեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Յասմիկ Տէյիրմէնճեան արտասանութեամբ եւ Գէորգ Թէրճանեան՝ ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Եղած են նուէրներ ի նպաստ Հայ Կեդրոնի ֆոնտին:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ մէջ, Փետր. 13-ին, տօնուած է Մարաշի հերոսամարտի 63րդ տարեդարձը: Նոր Մարաշ Թաղամասի հայ երեք յարանուանութեանց եկեղեցիներուն մէջ ոգեկոչուած են Մարաշի հերոսամարտի նահատակները: Կէսօրին, Մարաշի Հայր. Միութեան Տան մէջ տրըւած է ճաշ մը, որուն մասնակցած են նաեւ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր ներկայացուցիչները: Մարաշի հերոսամարտին ամփոփ պատմութիւնը տալէ ետք (1920, Յունուար), Միութեան միամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը ներկայացուցած է ատենապետը՝ Փանոս Կէրտանեան: Խօսք առած են Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան, Հ. Մանուէլ վրդ. Տապաղեան, Վեր. Աբրահամ Սարգիսեան եւ Շահանդուխտ, շեշտը դնելով նահատակներու տեսիլքին հաւատարիմ մնալու, հայօրէն ապրելու, հայ բարքերու պահպանման հրամայականին վրայ: Միութեան ջանքերով սկսած է կառուցումը «Գերմանիկ կեդրոն»ի (նախկին «Գերմանիկ» չարժանկարի սրահի հողին վրայ), որուն մանրատիպը եւ յատակագիծը ցոյց տրուած են ներկաներուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐՎԵԿԻԱՅԷՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՅՑԵԼԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկու օրով Հայաստան այցելած է Նորվեկիոյ Մշակոյթի նախարարութեան պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ նախարարին: Պատուիրակութեան ընկերացած է նաեւ Նորվեկիոյ Մոսկուայի դեսպանը: Հիւրերը ընդունուած են վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանի կողմէ, որ խօսած է Հայաստանի արձանագրած նըւաճումներուն մասին՝ գիտութեան, տընտեսութեան, թէքնիքի եւ մշակոյթի մարզերու մէջ. շեշտելով նոյնատեն հայ ժողովուրդի երախտագիտութիւնը նորվեկիացի մարդասէր Ֆրիտեօֆ Նանսէնի հանդէպ, որ գործօն մասնակցութիւն ունեցած է օտարութեան մէջ դեգերող գաղթական Հայերու ճակատագրի որոշման մէջ: Ներկայիս Երեւանի փողոցներէն մին կը կրէ Նանսէնի անունը: Պատուիրակութեան անդամները ծանօթացած են Հայաստանի կեանքին, տեսարժան վայրերուն, այցելած են թանգարանները եւ Մատենադարան: Մշակոյթի նախարար Գուրգէն Առաքելեանի կողմէ ընդունուելէ ետք հիւրերը այցելած են Էջմիածին եւ հանդիպում մը ունեցած Վազգէն Ա.ի հետ: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը խօսելէ ետք ուղղափառ եկեղեցիներու՝ կաթողիկէ, յոյն, ռուս եւ այլ եկեղեցիներու հետ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ կապերուն մասին, յայտնած է թէ Քենթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսի հրաւէրով մօտ ատենէն պիտի այցելէ Անգլիա:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Վերջապէս, երբ որ աւարտէր իր գործը, չուրջը պրպտող ակնարկ մը կը պըտըտցունէր, իբր թէ վախնար որ անզգոյշ աչք մը յանկարծ կրնար տեսնել ինչ որ տեղի պիտի ունենար, ու կ'ըսէր կնոջը.

- Խրատիկ, սա երէկ գիշերուան զարկածս բեր:

Խրատիկ հանըմ, ինքն ալ կասկածոտ նայուածքէ մը յետոյ դէպի խոհանոցին պատուհանները, մթերանոցի դուռ մը բանալով սառկած շան մը փայտացած դիակը դուրս կը քաշէր, պոչէն բռնած: Բարթող աղա՝ կապկային ճարպիկութեամբ մը սուր երկար դանակով մը զինուած՝ կենդանիին վրայ կ'իյնար, նախ գըլուխը կոճղէն կը զատէր, մորթը կը քաշէր կը հանէր մատներու վարժ շարժըւածքներով, ու տասը վայրկեան ետքը շան մորթազերծ կարմիր մարմինը կը փռուէր հոն, քստմնելի եւ զազիր: Իսկոյն մսագործը, հիմակ փոքր կացինով մը զինուած, մոլեգնօրէն կը կոտրատէր դիակը յօշյօշ, ոտքերը, գլուխը, կռնակը, կուրծքը անճանաչելի մասերու վերածելով, շնչասպառ, ահռելի բիբը յառած արիւնլուայ, սիրտխառնուք կըտորներուն վրայ, պաղած աչքը անշարժ եւ սարսափելի:

Եւ ահա շան դիակը կ'անհետանար, պատրաստուած կոյտերու մէջ ցրուելով իր զարշելի պատառները, իր գոյութիւնը երբեք զգալի չընելով. բայց առնուազն վեց եօթը օխա ստուարացնելով ամբողջովին կշիռը:

Շատ քիչ անգամ երբ որ Խրատիկ հանըմ, իբրեւ կին, իր դժգոհութիւնը յայտնէր պիղծ կենդանիներու այդ անարգ ու նողկալի չահագործումին համար, Բարթող աղա մէկ պատասխան մը ունէր.

- Կնի'կ, աղջիկները մնացին, առնող չի կայ. փարա պէտք է փարա՛: Կատարինէս, Մագթաղինէս, երեսունը անցա՜ն, խեղճ գլուխդ ժողվէ, կնիկ, վերջերնիս ո՞ւր պիտի երթայ...

Մութ գիշերներ, Բարթող աղա, ոտքը տրեխներով, թիկնոցին ներքեւ փոքր անձայն հրացան մը պահած, ուշ ատեն, դուրս կ'ելլար, շուն, կատու զարնելու: Իր տունը, գեղին էն հեռաւոր անկիւնը, լերան սահմանակից, ամայի եւ լուռ, շատ նպաստաւոր դիրք մը ունէր այսօրինակ որսորդութեան մը համար:

Կամաց, զգուշաւոր քայլերով, գլուխը ուսերուն մէջ քաշած, աչքը չորս դին, տուներու, ցանկորմներու, պատերու տակէն կ'անցնէր գողի մը պէս, աղմուկ, ոտնաձայն լրտեսելով, ամենաչնչին շշուկի մը կանգ առնելու համար: Ու յանկարծ կը կծկուէր անկիւն մը, թէկնոցին տակէն կը հանէր հրացանը, ուսին կը կռթնցունէր, նշան առնելով քանի մը քայլ անդին ինք իր վրայ պլորուած շան մը, որ կը քնանար, վտանգին անգիտակ:

Եւ ահա սուր, օրհասական կաղկանձ մը կը բարձրանար մութին մէջէն. կենդանին կ'իյնար՝ զալարուելով, շանթահար. որսորդը խկոյն վրայ կը հասնէր, պարկի մը մէջ կը նետէր դիակը, կը շալկէր, ա՛լ արագ քայլերով տուն կը դառնար, իր յաճախորդներուն վազուան պարէնը հայթայթած:

Բարթող աղա, իր եւ յարակից փողոցներուն մէջ շուները չատցնելու ամէն խնամք կը տանէր: Անոնց համար մեծ գուրգուրանք ցոյց կուտար: Ամէն մարդ, անոր ոճրագործ դիտաւորութեան անտեղեակ, բարեսիրտ մարդ ըլլալուն մէկ նշանը կը համարէր այդ տարապայման չնասիրութիւնը: Իր մերձեցումէն խեղճ կենդանիները խոյս չէին տար, վասնզի ճամբան անցած ատենը, չորցած հացի կտորուանք եւ ոսկոր կը նետէր անոնց, զամբիւղին մէջէն հանելով: Անոր պարտէզին դուռը մշտաբաց էր, շուները կը մտնէին կ'ելլէին, իրենց օրապահիկին հետամուտ, բայց շատ անգամ այդ հիւրասէր դռնէն ներս կեանքերնին վրայ տալով: Շունի սով տիրած ատենը, հէք կատուներն էին որ կը տուժէին, որոնցմէ մեծ քանակութեամբ կը բուծանէր Բարթող աղա իր տան շրջանակներուն մէջ:

(Շար. 14)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն .-

Տէր եւ Տիկին Մարթէն Մարեան 500 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՆՈՒԷՐ

ՆԻՍ. - Օր. Հերմինէ Միքաճեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Խորէն Ա. Կաթողիկոս Ֆոն - տ»ին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ժագլին Թէրզիպաշեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ մօրաքրոջ՝ Վարսենիկ Պալեանի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեանէ 10.000 Ֆ. Եկեղեցւոյս նորագութեան համար :

×

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.

Այրի Տիկին Պերճուհի Փափազեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գասպարեան 200, Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Նաճարեան 200, Պ. Սիմոն Փափազեան 100, Պ. Լութվիկ Եմինէճեան 100, Տէր եւ Տիկին Սահակեան 100, Տէր - Զաքարեան ընտանիք 100, Մարգարեան ընտանիք 100, Արամ Գասպասեան 50, Եմենէճեան ընտանիք 50, Տիկին Քոնչեան 50, Տէր եւ Տիկին Քոլկարեան 50, Մարիամ Գասպարեան 50, Տիկին Ժոզէֆին Տէյիրմէնճեան 100, Տէր եւ Տիկին Իվոն Գալայճեան 50, Տիկին Ալիս Պալալեան 100, Պ. Լեւոն Մարիքեան 100, Պ. Ժիրայր Պալալեան 100 Ֆ. :

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ամանորի առթիւ. - Ա. Բ. (Լ ի ո ն) Տէր եւ Տիկին Պօրղաքեան 500 Ֆ., Տիկին Մօրրը 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Սիմոնեան 1000 Ֆ. իրենց ծնողաց յիշատակին Օր. Գ. Գէորգեան 100 Ֆ. Վահրամ Մավեանի յիշատակին, Տիկին Մ. Գործունեան 500 Ֆ. Տիկին Ն. Սապունճեանի յիշատակին փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Ռ. Պէշիրեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պ. Ալեանաքեան 1000, Պ. Ա. Տօնէլեան 1000 Ֆ. իր քենիին՝ Տիկին Ա. Իչգալացեանի յիշատակին փոխան ծաղկեպսակի եւ իր կնոջ՝ Ա. Տօնէլեանի յիշատակին :

×

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները. - Այրի Տիկին Մարի Գարգիւլահեան, Այրի Տիկին Ոսկերիչեան, Այրի Տիկին Գույումճեան, եւ Տէր եւ Տիկին Մօրիս Ղազարեան 500-ական Ֆ., Պ. Յարութիւն Բէքմէզեան 300, Այրի Տիկին Ոսկերիչեան 100 Ֆ. աղքատախնամին, Ոմն՝ 100, (Վալանսէն) Օր. Ավճեան 100 եւ 100 ԺԱՖ-ին :

Լիոնէն Պ. Արման Պահատուրեան, Փետրուար ամսոյն Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Հայկազեան միօրեայ վարժարանի աշակերտութիւնը պատուեց ճաշով մը :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ երիտասարդներ կը փնտռեն նկարներ եւ քարթ - փոսթալներ Հայաստանի եւ Հայերուն վերաբերող, 1940-էն առաջուան :

Դիմել. -

Manuel Andréassian
48, rue de la Convention
94270 Le Kremlin-Bicêtre
tél. 658-31-70

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

MERCREDI 9 MARS à 20 h. 30
l'organisation
TERRE ET CULTURE
présente
Projection commentée de diapositives sur :
L'Iran du Nord, La Syrie, La Turquie

Un repas est prévu à 19 h. 30

CLUB DES JEUNES
Soirée Dansante
SAMEDI 12 MARS à 21 heures
Participation aux frais : 35 F

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու
Ընկերակցութեան նոր հասցէն
SOCIETE DES GENS DE LETTRES ARMENIENS DE FRANCE
B.P. 98.09
75421 Paris Cedex 09

Կը խնդրուի այսուհետեւ՝ Ընկերակցութեանս ուղարկուած ամէն տեսակ նամակ, թերթ եւ գիրք ղրկել վերոյիշեալ հասցէին :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Կը խնդրուի Սփիւռքի մամուլէն արտատպել :

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան՝

Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 20.45-ին Սէն - Թ'Անթուանի Ժ. Ս. Ա. սրահին մէջ :

J. S. A.
3, rue Acacia, St.-Antoine, 13015 Marseille

Բանախօսութիւն՝ «Հայ Աշուղական Երգն ու Երաժշտութիւնը» :

Բանախօս՝ Պ. ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

Մասնակցութեամբ աշուղական երաժշտութեան երգիչներու եւ նուագողներու :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի պտոյտը, օթօքառով, Կիրակի, Մայիս 15, Փրովէն եւ շրջակայքը :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Offre d'emploi

TEBROTZASSERE
1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy

Cherche chauffeur transports en commun, employé plein temps, ayant plus de 25 ans et un permis depuis plus de deux ans.

Téléphoner : Madame Yeramian 508-51-36

ԼՐԱՏՈՒ - ԱՐՈՒԵՍՏԻ

NEON GROUPE

Խրիսթոս Վուլուքլիս, Այտա Գազարեան, Ֆելիքս Հանէռ կը ներկայացնեն. - իւղանկար - գծագրութիւն - փորագրութիւն :

Մարտ 4-էն Ապրիլ 1 :

B.N. de Grèce
65, av. F.D. Roosevelt, 75008 Paris

×

ՕՆԱ
(Անահիտ Ս.)

գործերը կը ներկայացնէ Մարտ 5-էն 15 ժամը 10-էն 19 :

1, rue Victor-Hugo, Pantin

LYON - LYON - LYON - LYON - LYON
JEUDI 17 MARS à 20 h. 30

CONFÉRENCE - DÉBAT

(en français)
au foyer de l'église
donné par M. Onnig JAMGOTCHIAN,
sur le thème :
— les banquiers et les marchands arméniens du XVIIème siècle.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ .-

Շաւիլէն, Մարտ 3-ին 400 Ֆ.ի ինտ'Էփառներ չէք մը ղրկողէն, կը խնդրուի անունն ու հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի վարչութեան :

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de Tilsitt Paris 17e
ETOILE Tél. 380. 55. 11

Du 1er au 15 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*
quels que soient son âge et son état.
*ou plus si son état le justifie.
Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro et MG Metro Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing
AUSTIN Pense Castrol
Chez votre concessionnaire Austin

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, RUE DE TILSITT_ETOILE.380 55 11

THEATRE DES CHAMPS-ÉLYSÉES
PARIS

DIMANCHE 20 MARS
à 16 heures 45

CHANTS ET DANSES D'ARMENIE

chorale SIPAN-KOMITAS
Direction G. APRIKIAN

ensemble folklorique NAVASART

120 EXECUTANTS

Location : THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES
15, avenue Montaigne - Paris 8e

ԱՊՐԻԼ 24

24 AVRIL en Arménie

DU 16 AU 29 AVRIL
14 JOURS

DU 21 AU 29 AVRIL
8 JOURS

accompagné par Varoujan Sarkissian

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261-51-13
Mº Pyramides

Départ de Lyon
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Départ de Marseille
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Org. Lic. A 1037

Cabinet TERZIYAN
(TOUTES ASSURANCES)
21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 282 01 41
20 ANNÉES D'EXPÉRIENCE A VOTRE SERVICE
POUR TOUS VOS PROBLÈMES D'ASSURANCES
n'hésitez pas à nous consulter
ՁԵՐ ՏՈՒՆԸ, ԿԱՌՔԸ, ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ, ԳՈՀԱՐԵՂԷՆՆԵՐԸ,
ՄՈՒՇՏԱԿԸ, ԿԵԱՆՔԸ ՅԱՐՄԱՐԱԳՈՅՆ
ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵ՞Լ Կ'ՈՒԶԷՔ
ՄԻ ՎԱՐԱՆԻՔ ԴԻՄԵԼՈՒ
ԹԷՐԶԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
9
MERCREDI
9 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.388 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE No 15.388

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

ՖՐԱՆՔԸ ՉԻ ՏՈԿԱՐ ՄԱՌՔԸ ԿԸ ՋՕՐԱՆԱՅ

———×———

Ինչ որ անխուսափելի էր՝ պատահեցաւ, Երկուշաբթի օր, սակարանը : Հետեւանք էր ոչ այնքան Ֆրանսայի Թաղապետական ընտրութիւններուն արդիւնքին, որքան Գերմանիոյ Քրիստոնեայ - Դեմոկրատներու յաղթանակին : Արդարեւ, բոլորը յարձակեցան մառքին վըրայ, «թեթեւնալով» ֆրանքներէն, բայց անակնկալը պատահեցաւ երբ Պանք տը Ֆրանսը յանկարծ դադրեցաւ միջամտելէ, ձգելով ֆրանքը իր ճակատագրին, ինչ որ ստիպեց Գերմանիոյ դրամատունը՝ Պունտըսպանքը միջամտելու : Գործելակերպը հետեւեալն է՝ ՍՄԷ-ի (Սերփան Մոնէթէռ Էօրոփէէն) ծոցը ֆրանքը նուազագոյն սակ մը պարտի պահել դոյչ մառքի բաղդատմամբ, եւ երբ չի տոկար, Պանք տը Ֆրանսը հրապարակ կ'իջնէ եւ ինք կը գնէ ծախուող ֆրանքները փոխարէն տալով պահեստի իր տարադրամները (տըվիզ) : Ասիկա բրաւ Երկուշաբթի առտու կանուխ, յետոյ Թողուց եւ ֆրանքը ինկաւ արտօնուած իր նուազագոյնին կամ ինչպէս կ'ըսեն յատակին (փլանշէ) որ է՝ 2,89 մէկ դոյչմառքի համար : Մինչ այդ երկու միլիառ տարադրամ հանած էր եւ ծանօթ է, որ հակառակ մեծ փոխառութեանց, Պանք տը Ֆրանսի տարադրամի եւ ոսկիի պահեստները շատ «թեթեւցած» են : Թէեւ մասնագէտները կը գտնեն որ Պանք տը Ֆրանսը վարպետօրէն գործած է, բայց հարցը կը մնայ, ֆրանքը կրնա՞յ շարունակել տոկալ... : Կացութիւնը փափուկ է ֆրանսական կառավարութեան համար, որ ընտրական երկու շրջանի մէջտեղն է : Ոմանց համար գալ շաբթու անխուսափելի է ֆրանքին արժեզրկումը (3-րդ) մինչ անկարելի չի նկատուիր նաեւ մառքի միակողմանի վերարժեւորում մը, ինչ որ Քոհլի «նուէրը» կրնայ ըլլալ Միթերանի :

Ամէն պարագայի մէջ, ֆրանքին դիրքը, դրամահոսութեան դէմ տարուած պայքարին ամբաւարարութիւնը, որոշ շրջաններու մէջ, ինչպէս Մարսէյլ՝ անապահովութիւնը (զոր օգտագործեց ընդդիմութիւնը), դրամական պահեստներուն սպառումը, արտաքին պարտքերու յաւելումը նպաստաւոր մթնոլորտ մը չէին կրնար ստեղծել Ֆրանսայի մէջ, ինչպէս նկատել կուտայ, ի մէջ այլոց, Լը Մոնտ, ընդունելով հանդերձ թէ դիւրին չէ կառավարել տագնապի ատեն եւ Ձախը ատոր փորձը կ'ընէ եւ «կը վճարէ» ատոր համար : Աւելի քան ուրիշներ, պէտք է յստակ կերպով ըսէ թէ ի՛նչ կ'ընէ, ո՞ւր կ'ուզէ երթալ եւ ի՞նչպէս :

×

Կիրակի օրուան արդիւնքներու վերլուծումը կը շարունակէ սխեմակներ լեցնել : Միշտ հետաքրքրական է նկատել թէ քաղաքական հոսանքներ շատ խելացի կը գտնեն քուէարկողը, երբ իրենց ի նպաստ կը քուէարկէ, բայց զոհ գացած կ'ըլլայ հակառակորդին անվայել ընտրապայքարին, երբ դէմ քուէարկէ կամ տունը նըստի : Այսպէս է նաեւ այս անգամ : Ու ամէն տեսակ բան կարելի է կարդալ ու լսել եւ չզարմանալ կարդալով «Մաթէն»ի մէջ, որպէս խորագիր . - «Երբ չափաւոր Ֆրանսան ձախ կը քուէարկէ եւ յեղափոխական Ֆրանսան՝ աջ»... :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ դատարանը մինչեւ 35 տարի բանտարկութեան դատապարտեց երեք արաբ քաղաքացիներ, որոնք ամբաստանուած էին Լոնտոնի Իսրայէլի դեսպանին դէմ մահափորձին համար : Դեսպանը չէ մեռած, բայց ամբողջովին անդամալոյծ է եւ կոյր : Այս պատիժները ամէնէն ծանրերն են, որոնք տրուած են անգլիական դատարանի մը կողմէ, մահափորձի պարագային :

ԱՆԳԱՄԱՑԷՆ հասած լուրերու համաձայն, որոնց աղբիւրն է՝ զինուորական օրէնքի մամուլի սպասարկութիւնը 23 հոգի կախաղան հանուած են, վերջին 48 ժամուան ընթացքին : Դատապարտուած էին ահաբեկչական սպանութեանց ամբաստանութեամբ եւ մաս կը կազմէին մահուան դատապարտուած 110 հոգինոց խմբակի մը :

ՔԱՆԱՏԱՅԻ դաշնակցային կառավարութիւնը հարիւր հազար քանատական տոլարի (շուրջ 570 հազար Ֆ.) պարգեւ մը խոստացեր է որեւէ տեղեկութեան համար, որ թոյլ տայ իրեն ամբաստանելու Օթաուայի մահափորձներու հեղինակները (Ապրիլին եւ Օգոստոսին, թուրք դիւանագէտներու դէմ) : «Լիպերասիոն», որ այս լուրը կուտար Մարտ 5-ի իր թիւով, կ'ըսէ թէ երկու հայկ. կազմակերպութիւններ տէր եղած էին արարքներուն, որոնց հետեւանքով մեռած էր Օթաուայի թուրք զինուորական կցորդը եւ վիրաւորուած դեսպանատան առեւտրական կցորդը :

ԶՈՆԿՈՒԼՏԱՔԻ (Թուրքիա) ածխահանքերուն մէջ, շատ ծանր արկածի մը հետեւանքով 75 հանքագործներ մեռած են, 86՝ վիրաւորուած եւ 30 ուրիշներ ալ անհետացած : 220 հանքագործներ աւելի քան 6 ժամ արգելափակուած մնացած են 300 մեթր խորութեամբ : Զոնկուլտաք Անգարայի հիւսիս - արեւմուտքն է, 200 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ :

ԻԳՈՐ ՄԱՐՔԵՎԻՉ, երաժշտագէտ եւ խմբավար, մեռաւ սրտի տագնապէ մը, Նիսի մէջ, 70 տարեկան էր : Ծագումով ռուս, աւելի ծանօթ է որպէս խմբավար քան յօրինող :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 1 - 3)

ՄԱՌԵՇԱԼ ՅՈՎՀ. ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ, Գրողներու Տունը տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, նուիրուած մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի : Խօսք առնելով Սավա Դանգուլով անդրադարձած է մառեշալին կեանքին ու գործին : Յուշեր պատմած են մառեշալ Ս. Ռուդենկօ, զօրավարներ Մ. Գրիգորենկօ և Ն. Անտիպենկօ, փոխ - ծովակալ Վ. Զերոկով :

×

«ԱՆՈՅՇ» ՕՓԵՐԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ ներկայացուած է Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերան :

Ծանօթ է, որ օփերան առաջին անգամ Լենինականի մէջ է, որ բեմ հանուած է՝ հեղինակին ջանքերով եւ ղեկավարութեամբ՝ 1912-ին : Աւելի քան 70 տարի ետք երաժիշտին հայրենակիցները դարձեալ ձեռնարկած են «Անոյշ»ի բեմադրութեան, զոր իրականացուցած է Լենինականի Մռավեան թատրոնի բեմադիր Կարէն Աբրահամեան, քաղաքի երաժըշտական ուսումնական հաստատութիւններու եւ մշակոյթի տուներու արուեստագէտներու ուժերով : Ներկայացման ղեկավարն է Գասպար Թորիկեան : Անոյշի դերով հանդէս եկած է Կ. Մկրտըչեան :

ՄԱՆՈՒԷԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԴԱՏԸ

ԴԱՏԱԽԱԶԸ

ՄԻՇՏ ՎԵՑ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

———×———

Քանիցս ձգձգուած, Հ. Մանուէլի դատավարութեան նոր նիստ մը տեղի ունեցած է Փետրուար 28-ին : Ստորեւ Պոլսոյ թերթերուն տուած մանրամասնութիւն - ները այդ մասին. -

Փետրուար 28-ին շարունակուեցաւ Հայկօ Մանուէլ Երկաթեանի դատավարութիւնը Պոլսոյ Պաշարման Վիճակի թիւ 1 զինուորական ատեանին առջեւ, Թուրքիոյ և թրքութեան դէմ գործունէութիւն ցոյց տուած ըլլալու յանցանքին համար :

Դատախազը պնդեց իր տեսակէտին վըրայ եւ պահանջեց, որ Երկաթեան 6 տարի 8 ամիս ծանր բանտարկութեան դատապարտուի :

Դատախազը յայտնեց որ Երկաթեան վրդ. Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ որպէս տեսուչ պաշտօնավարած ատեն, Թուրքիոյ եւ թրքութեան դէմ գործունէութիւններ ցոյց տուած, 1980, Ապրիլ 24-ին Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանի սրահին մէջ 24 Ապրիլ 1915-ի ցեղասպանութեան տարեդարձին առթիւ երեկոյթ մը կազմակերպած է : Երկաթեան այս հանդիսութեան առընչութեամբ, բեմայարդարումի պարտականութիւնը ստանձնելով բեմին վրայ զետեղած է դանկեր, փլցուած եկեղեցիներու բեկորներ, սպաննուած մարդոց նկարներ եւայլն : Այս բոլորին կողքին, Երկաթեան Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ, Թուրքիոյ եւ թրքութեան դէմ երեւակայական եւ շինծու դիտելիքներ մշակելով, այդտեղ ուսանող հայ տղոց թշնամութիւն ջամբած եւ զանոնք առելավառ զգացումներով պատրաստած է : Այս ամբաստանութիւնները հաւաստիացուց Միքայէլ Սադլամ եւ նոյնինքն Երկաթեան, նախ քան դատավարութեան պատրաստուած հարցաքըննութեան միջոցին, 16 էջերէ բաղկացեալ իր խոստովանութիւններով :

Պաշտպան փաստաբանը Երկաթեանի ազատ արձակումը խնդրեց ու յայտնեց, թէ Երկաթեան եթէ ազատ արձակուելէ ետք արտասահման, Երուսաղէմ երթայ, իր հրապարակութիւններուն պատճառաւ զայն չեն ապրեցներ : Այս պատճառաբանութեամբ հաստատեց, որ Երկաթեանի արտասահման խոյս տալը անհնարին է : Դատական Խորհուրդը, Երկաթեանի ազատ արձակումը մերժեց եւ պաշտպանութեան համար դատավարութեան նիստը յետաձգեց Մարտ 18-ին :

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՄԸ՝

ՔԷԹԻ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ՝ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Հռոմի մէջ, 58 տարեկանին, սրտի տագնապի մը զոհ գացած է ան՝ որ աշխարհի ամէնէն արտակարգ երգչուհիներէն մէկը կը նկատուէր, ձայնին տեսակէտով եւ որակով եւ մանաւանդ՝ կարելիութիւններով : Ժամանակակից մեծագոյն մեծծօ - սոփրանօ (այսպէս կը խորագրէ «Լիպերասիոն» Երեքշաբթի առտու), ծնած էր 1925-ին Մասաչըսէցի Նահանգը (Միացեալ - Նահանգներ) եւ երաժշտական ուսումը կատարած Թէնճըլվուտի դպրոցը : Նիւ - Եորքի եւ Քոլոմպիա Եունիվերսիթիի մէջ հետեւած է պարի, երգի եւ թատրոնի դասական ուսման : Մաս կազմած է Նիւ - Եորքի Արմէնիըն Ֆոլք Կրուփ-ին, ապա առաւելաբար աշխատած է Իտալիա Տէլ Վիկոյի հետ : Հոն կ'ամուսնանար Լուչիանօ Պերիոյի հետ (կը բաժնուէր 1965-ին) որու մասին կ'ըսէր . - «Գիտէ կատարելապէս օգտագործել ձայնս, որովհետեւ գիտէ ա ն ո ր բոլոր թերութիւնները եւ բոլոր առաւելութիւնները : Ինչ որ ստեղծած է ինծի համար, չափի վրայ շինուած հագուստներու նման են» : Ինքնատիպ եւ սովորականէն բոլորովին դուրս երգչուհի մըն է, մանաւանդ անոր համար որ դասականէն՝ ռոք, Մոնթեվերտիէն (որու մեծ մասնագէտ էր) Պիթլ'ս կրնար երգել նոյն տաղանդով : Սթրավինսկի իրեն համար գրած է՝ «Էլէճի ֆոր ՃՖՔ» : Կը սիրէր զարմացնել եւ ատոր համար չէր վարաներ տարօրինակ հագուստներով ներկայանալէ : Կրնար նոյնիսկ սխալ երգել, ինչ որ դիւրին պէտք չէ ըլլայ մեծ երգչուհիի մը համար : Դերասանական խառնուածքն ալ թոյլ կուտար իրեն նմանութիւններ ընել : Դասաւանդած է ու նաեւ յօրինած : Ժամանակակից ձայնական արուեստին մէջ՝ նորարար մը նկատուած է եւ բազմաթիւ փորձեր ըրած է մարդկային ձայներուն վրայ, շնորհիւ նաեւ իր բնածին հետաքրքրութեան եւ իմացական կարողութեան : Միմոսութիւն ալ կ'ընէր, հնարած ըլլալով տեսակ մը մեղեդի, որ կը վերարտադրէր գծուած նկարաշարքերու զանազան կացութիւններն ու ազմուկները եւ շատ կը սիրէր այդ ինքնատիպ ելոյթով վերջացնել իր մէկ երգահանդէսը, երգելէ ետք՝ Մոնթէվերտի, Շուպէռթ, Շէօնպերկ, Սթրավինսկի եւ Պերիօ : Բոլորը շեշտած են և այսօր՝ աւելի կը շեշտեն, իր սրամտութիւնը, երաժըշտական բացառիկ զարգացումը եւ զգայնութիւնը : Թերթերը համակարծիք են իր մէջ տեսնելու համար երաժշտական ժամանակակից կեանքի մեծագոյն դէմքերէն մին, ամբողջական եւ եռանդուն : «Լիպերասիոն» կը վերհրատարակէ հատուած մը անցեալ շաբթու հրատարակած իր հարցազրոյցէն, արուեստագիտուհիին հետ :

Կիրակի գիշեր, Հռոմի մէջ, սիրտը դադրած է բաբախելէ : Քիչ ետք հեռատեսիլէն պիտի երգէր՝ Էնթէռնասիոնալը Մարկսի հարիւրամեակին նուիրուած յայտագրի մը մէջ :

Մեծ ձայն մը, արուեստի լրիւ ըմբըռնումն ունեցող տիվա մըն էր՝ Քէթի Պերպերեան, որ կը լռէ ընդմիշտ : Կը մնան սալերը, որոնց մեծ մասը, թէև, սպառած է, ինչպէս կը յիշատակէ «Լիպերասիոն» :

Գալ Երկուշաբթի Փարիզի Աթենէ թատրոնը, շարք մը պիտի ներկայացնէր երաժշըտական իր ստեղծագործութիւններէն :

× Ֆրանսական մամուլը մեծ տեղ կուտար Քէթի Պերպերեանի Երեքշաբթի առտու : Լիպերասիոնէն զատ, Քոթիտիէն, Մաթէն, Իւմանիթէ եւայլն : Նոյն օրուան, իտալական օրաթերթերը նաեւ էջեր կը նուիրէին արուեստագիտուհիին, զոր «անփոխարինելի» կ'որակեն, մինչ՝ «Ծիրընալէ» կը շեշտէ՝ «մէկ ձայնով, հազար ձայն կորսնցուցինք» :

ՅԱՌԱՋԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ՝

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Հայերը Արժանթին գաղթած են ԺԹ. դարու 80-ական թուականներուն, սակայն հայկական գաղութը ձեւաւորուած է եւ ստուարացած առաջին եւ մանաւորաբար երկրորդ աշխարհամարտէն ետք: Արժանթինի Հայերը մեծ մասամբ գաղթած են Կիլիկիայէն՝ Այնթապ, Հաճըն, Մարաշ եւ այլ քաղաքներէ, հաստատուելով Պուէնոս Այրէս, Մար տէլ Փլաթա, Ռոսարիօ, Գորտոպա եւ Մենտոսա: Ներկայիս աւելի քան 80.000 Հայ կ'ապրի Արժանթին, ուր գոյութիւն ունի ազգային կեանքը ղեկավարող հաստատուն ենթակառոյց մը: Բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, միութիւններ եւ կրթական ու մշակութային հաստատութիւններ եռուն կեանք ու շարժում ստեղծած են գաղութին մէջ, որուն յաճախ արձագանգ կը հանդիսանայ «ՅԱՌԱՋ» Գաղութէ - Գաղութի իր սիւնակներուն մէջ:

1982-ի դպրոցական վերամուտին Պուէնոս Այրէսի Մխիթարեան վարժարանի հայկական բաժնի պատասխանատու կը նշանակուէր Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերէն Յարութիւն վրդ. Պզտիկեան: Արժանթինի դպրոցական արձակուրդներու առթիւ քանի մը օրէ Փարիզ կը գտնուի Հ. Յարութիւն վարդապետ, որուն հետ շահեկան նկատեցինք հարցազրոյց մը ունենալ, աւելի մօտէն ճանչնալ փորձելով յիշեալ գաղութը եւ իրազեկ դառնալու ականատեսի իր վկայութիւններուն: «Յառաջ»ի հարցազրոյցը կատարեց Հրանդ Աճէմեան:

ՀԱՐՑՈՒՄ .- «Յառաջ» Գաղութէ - Գաղութի սիւնակին մէջ յաճախ արձագանգ կը հանդիսանայ Արժանթինի հայկական կեանքի զանազան երեսներուն: Հեռուէն այս լուրերը գոտեպնդիչ կը թուին բնականաբար, սակայն կ'ուզենք գիտնալ, թէ ի՞նչ է իսկական պատկերը գաղութի կեանքին, ըստ ականատեսի ձեր վկայութեան:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ .- Յստակ պատկեր մը տալու համար պէտք է ըսել, որ Հարաւային Ամերիկան ո՛չ Միջին Արեւելքի կը նմանի, ո՛չ ալ Եւրոպայի. անոնց երկուքին խառնուրդը կարելի է նկատել: Ինչու: Նախ՝ հայկական դետնի վրայ, ունի միջին արեւելեան կառոյց մը, գրեթէ պաշտօնապէս ընդունուած կառավարութեան կողմէ: Ընկերային դետնի վրայ աւելի մօտ է Եւրոպայի, հետեւաբար, կ'ունենանք ազգային եռուն կեանք մը՝ եւրոպական մօտեցումով: Ուստի, դուք կրնաք լսել ազգային եռուն կեանքի մը (դասախօսութիւններ, մշակութային երեկոյթներ, ճաշեր, ոգեկոչման հանդիսութիւններ եւայլն, եւայլն) արձագանգը, բայց մօտեցումը չի ներկայացներ անեղ-ւոյն ղեկավարութիւնը, որ միշտ կը գանդատի:

Հ .- Ի՞նչպէս կառուցուած է Հարաւ. Ամերիկայի հայկական գաղութը:

Պ .- Գաղութային կառոյցին առանցքը կը կազմէ Հայ Կեդրոնը, որուն վարչութիւնը ընտրուած է ժողովրդավարական ձեւով՝ ուղղակի քուէարկութեամբ: Հայ Կեդրոնի վարչութիւնը կը ղեկավարէ Առաջնորդարանը, անոր ենթակայ վարժարանները եւ կ'ընտրէ Առաջնորդը: Հայ Կեդրոնը ունի ներկայացուցչական հանգամանք մը. գաղութը կը ներկայացնէ յաչս Պետութեան: Բացի Հայ Կեդրոնէն կան հայկական դասական բոլոր կազմակերպութիւններն ու միութիւնները: Հայրենակցական միութիւններու մէջ ամէնէն գործօնն ու զօրաւորն են Մարաշցիներն ու Այնթապցիները, որոնք ունին իրենց հոյակապ եւ հսկայական կեդրոնները: Պոլսեցիները եւս ունին իրենց վարժարանը եւ ակումբը, օժտուած զանազան յարմարութիւններով: Մինչեւ 1950, գաղութը ունեցած է շուրջ 50 ամէնօրեայ վարժարաններ, որոնք, սակայն, անպաշտօն եղած են: Իւրաքանչիւր թաղամաս ունեցած է իր դպրոցը, որոնցմէ ոչ մէկը պաշտօնական բնոյթ ունեցած է (ֆրանսահայ միօրեայ դասընթացքներու պէս, բայց ամէնօրեայ բնոյթով): Այդ դպրոցներէն անցած սերունդն է, որ այսօր հայախօս է եւ պահած ազգային աւանդութիւնները: Հետզհետէ դպրոցական պետական ծրագիրները խստանալով անկարելի դարձած է այդ վարժարաններու գոյութեան պահպանութիւնը: Ուստի, 1956-ին Մխիթարեան Միաբանութիւնը՝ Հ. Ստեփան վրդ. Ֆերահեանի ջանքերով, բացած է Հիւսիս. եւ Հարաւ. Ամերիկաներու առաջին երկրորդական վարժարանը, պետական բնոյթով: Ասոր հետեւած է Խրիմեան վարժարանը, որ աւելի ընդարձակ կարելիութիւններ ունեցած է: Այս վարժարանը հիմնուած է կուսակցութեան (Հ. Յ. Դ.) կողմէ եւ իր պաշտօնը եղած է սերունդներ պատրաստել ազգային կեանքի ղեկավարութեան համար: Հոս կարեւորութեամբ պէտք է շեշտել, որ այս դպրոցը միակ հաստատութիւնն է, որ աշակերտ մը կ'արտաքսէ, եթէ ան հայերէնի համար բաւարար միջին չունենայ: Ապա բացուած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ճեմարանը, Մարի Մանուկեան երկրորդական վարժարանը, Պահչէճեան եւ Արծրունի նախակրթարանները, Պոլսեցիներու վարժարանը (Վիսէնթէ Լոփէսի մէջ), որ այս տարի երկրորդական բաժին ունեցաւ: 7 դպրոցներու մէջ կ'ուսանին 3500 - 4000 աշակերտներ: Բոլոր այս վարժարանները մանկապարտէզ ունին: Իւրաքանչիւր դպրոց իր կողքին ունի նաեւ եկեղեցի մը: Հայ Կեդրոնէն դուրս գաղութին ամէնէն մեծ կառոյցը Հ. Յ. Դ.ի Տունն է, որ կը գտնուի մայր եկեղեցւոյ դիմաց: Տունը ունի ամբողջական մշակոյթի տան մը բոլոր ստորաբաժանումները: Յիշեալ բոլոր հաստատութիւնները կառուցուած են ժողովուրդի նիւթական միջոցներով:

Հ .- Ի՞նչ դեր ունին ակումբները գաղութի կեանքին մէջ:

Պ .- Պուէնոս Այրէսի ակումբները գաղութին մէջ կը խաղան այն դերը, զոր ունի Հալէպի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարտէզը (օրինակ մը տալու համար): Այսինքն՝ իւրաքանչիւր ակումբ ունի հսկայ տարածութիւն մը եւ օժտուած է զանազան յարմարութիւններով, ամէն հետաքրքրութեան գոհացում տալու: Հետեւաբար, այս ակումբները միշտ լեցուն են. հոն կը յաճախեն Հայեր ժամանցի, հայրենակիցներու եւ ծանօթներու հանդիպելու նպատակով: Այս ակումբներու մէջ տեղի կ'ունենան նաեւ զանազան ձեռնարկներ:

Հ. - Ի՞նչի կը վերագրէք այս հսկայ եւ անսովոր եռուզեռը այդ գաղութին մէջ եւ մանաւանդ, այս երեւոյթին դիմաց, ղեկավար դասուն դժգոհութիւնը կամ անբաւարար գոհունակութիւնը:

Պ. - Այս անսովոր եռուզեռը պէտք է վերագրել ժողովուրդի հայրենասիրութեան ոգիին եւ հայապահպանման հանդէպ ունեցած մտահոգութեան: Ղեկավարները նոյնքան հայրենասէր են եւ նոյնքան մտահոգութիւններ ունին. կը ջանան իրենց հանդէպ ցոյց տրուած վստահութիւնը արդարացնել գաղութին նիւթական ենթակառոյցը զօրացնելով, երբեմն նոյնիսկ անտեղի համեմատութեամբ:

Հ. - Ինչո՞ւ անտեղի համեմատութեամբ:

Պ. - Որովհետեւ Արժանթինի գաղութին մէջ չափազանց զգալի է նոր սերունդին պահանջները գոհացնելու ենթակառոյցը, սակայն կը բացակայի անոր հոգեբանութեամբ հարցերուն մօտեցումը: Բացատրենք: Երէց սերունդը ոչ մէկ կասկած կ'արթնցնէ հայրենասիրական իր ճիգին համար: Ընդհանրապէս նիւթական բարւոք վիճակի տէր անձեր են եւ ահա, 10 - 15 տարիներէ ի վեր կը գտնուին անակնկալ երեւոյթի մը առջեւ, այն է՝ տասնեակներով հայ համալսարանականներու ասպարէզ գալուստը, որ մտայնութիւններու խոր տարբերութիւնները յայտնի կը դարձնէ: Երէց եւ նոր սերունդի մտայնութեան բախումը մեծագոյն ցաւերէն մին է գաղութի հայկական կեանքին:

Հ. - Դարմա՞նը:

Պ. - Լաւագոյն եւ ամէնէն օգտակար գործունէութիւնը պիտի ըլլար կամրջ կամաց պատասխանատուութիւններ յանձնել տեղւոյն վրայ ծնած նոր սերունդին, առանց կորելու կապը՝ հինին եւ նորին միջեւ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կոմիտասի հաւաքած գուսանական «Ակնա - Երգեր»ուն մէջ կը գտնենք այնպիսի յատկանիշներ, որոնց գոյացումը կարելի է վերագրել այս նոյն շրջանի սելճուքեան փուլին: Նոր գիծեր կը յայտնաբերուին մեղեդիներու ձեւային յատկանիշներուն մէջ: Այստեղ երեւան կու գան հնչիւնային այնպիսի յարաբերութիւններ, որոնք մեղեդիի հնչումին լարւածութիւն եւ նրբութիւն կը հաղորդեն: Բայց եւ այնպէս, այս բոլորը նորութիւններ չեն ամբողջովին: Երեւոյթի այս սաղմերը հանդէս եկած են նախապէս՝ Վահան Գողթնեցիի նուիրուած շարականին մէջ:

×

Զարգացած ֆէոդալիզմի շրջանին Մերձաւոր Արեւելքի մէջ մեծ ժողովրդականութիւն ձեռք կը բերեն աշուղները, գուսանները եւ տաղասացներու արուեստը շարունակողները: Տաղաչափական բազմազան եւ հարուստ ձեւերու ինչպէս նաեւ արտայայտչական ճկուն միջոցներու շնորհիւ այդ արուեստը 18 - 19-րդ դարերուն հայ քաղաքային միջավայրի մէջ կը սկսի դառնալ իշխողը:

Հետաքրքրական է նկատել, որ աշուղական արուեստը կը զարգանայ նախ Նոր Ջուղայի մէջ, 17-րդ դարու 30-ական թուականներուն, ապա՝ Կ. Պոլսոյ եւ Թիֆլիս, 18-րդ դարուն:

Այսպէս, սկզբնական շրջանին, աշուղական արուեստը կը զարգանայ բնաշխարհէն դուրս. օտար վայրերու մէջ ապ...

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԹԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Տաչա հասնելուն մեր «նիստ»ը եւ աշխատանքները կը շարունակէինք ... եթէ կարելի է նիստ կամ աշխատանք որակել այս հաւաքոյթները: Այդ օրերուն, ո՛չ Պոլիտբիւրօն, ո՛չ կեդրոնական կոմիտէն եւ ո՛չ ալ Պրէզիտիոմը կը գումարուէին կանոնաւորաբար, բայց Սթալինի այս «նիստերը» կը բանէին զուիցերական ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ: Արդարեւ, եթէ երկու կամ երեք օր չկանչուէինք, կը սկսէինք մտահոգուիլ. յայտնի էր որ Սթալին՝ առանձնութենէ կը սարսափէր, չէր ուզեր մինակ մնալ, այդ էր պատճառը որ առաւօտ կանուխ կամ ուշ գիշեր կը կանչէր մեզ, սենեակէն զատ, զանազան պատրուակներ կը ստեղծէր մեզ իր մօտ պահելու համար, պարապ եւ անվերջանալի խօսակցութիւնները կ'երկարաձգէր ժամերով, պարզապէս առանձին չմնալու համար, կը կարծեմ թէ իր մեծագոյն մտահոգութիւնը օր մը՝ Կրէմլինէն Տաչա կամ Տաչայէն Կրէմլին ճամբուն վրայ, թակարդի մը մէջ իյնալու վախն էր: Կասկածամտութիւնը այն աստիճանի հասած էր այլեւս, որ մեր նշանաւոր կերուխումներուն, Սթալին կը զգուշանար որեւէ կերակուր կամ խմիչք առնելէ, մինչեւ որ մեզմէ մէկը կամ միւսը չսկսէր ուտել. սկսած էր կասկածիլ նոյնիսկ տարիներով հաւատարիմ իր ծառաներէն, ո՛չ մէկուն վրայ վստահութիւն ունէր այլեւս: Անշուշտ խոհարարները միշտ իր սիրած կերակուրները կը պատրաստէին, եւ մենք որ գիտէինք իր մտազբաղումը, ամէն մէկս տարբեր տեսակ կերակուր մը կը սկսէինք ուտել որպէսզի Սթալին համարձակի ճաշել. երբ սեղանին ծայրը ուրիշ կերակուր մը տեսնէր եւ սիրտը ուզէր, ձեւով մը ինծի կամ ուրիշի մը ուղղուելով կ'ըսէր. «Նիքիթա կամ Միկոյեան, տես այնտեղ ինչ համեղ կերակուր մը կայ, չառիր, չե՞ս սիրեր միթէ, առ, տես ինչ համով բան է» եւ այսպէս մեր ուտելէն ետք, ինքը կ'անցընէր իր առջեւ, իսկ մենք սիրած կամ չսիրած, ստիպուած պիտի ուտէինք որպէսզի ինքն ալ համարձակի ուտել, բոլորս ալ կը լծուէինք այդ գործին, բացի խորամանկ Բերիայէն, որ չեմ գիտեր ինչպէս, հաւատացուցած էր թէ ստամոքսէն կը տառապի եւ միմիայն բանջարեղէն կ'ուտէ. իրապէս, ամէն անգամ իր տունէն մասնաւոր պատրաստուած ուտելիք կը բերէին իրեն. Սթալինի ծառան, Մաթրիոնա Բեդրովնան, սեղան կը բերէր եւ «ահաւասիկ խոտդ» կ'ըսէր եւ կը ծաղրէր, անշուշտ մենք ալ կ'ընկերակցէինք, իրապէս շատ յաճախ հում բանջարեղէն կ'ուտէր, աւելի ճիշդ կը լափէր մատներով, շատ քիչ անգամ պատառաքաղ կը գործածէր:

Այս յաճախակի եւ անվերջանալի կերուխումները սարսափելի բան մըն էին մեզի համար, արեւածագին տուն կը վազէինք մաքրուելու, սուրճ մը առնելու, եւ պաշտօնատուն վազելու համար: Օրուան մէջ կը ջանայի քիչ մը քնանալ, որովհետեւ կրնար պատահիլ որ նոր հրաւէր մը ստանամ գիշերուան համար եւ եթէ իր ներկայութեան ճաշասեղանին վրայ քունը յաղթէր, կրնար գէշ վերջանալ մեզմէ ոեւէ մէկուն համար: Այս կերախումներու ընթացքին, ալքոլի գործածութիւնը վտանգաւոր չափազանցութիւններու կը հասնէր. պատերազմէն առաջ ալ շատ կը խմէինք Սթալինի սեղանին շուրջ, անվայել մոլութեան գերի էին մասնաւորաբար Ժտանով եւ Զերպակով, որոնք շատ հաւանաբար զոհ գացին ալքոլամոլութեան: Շատ լաւ կը յիշեմ, ժամանակ մը Բերիա Մալէնկով եւ Միկոյեան, ... կարող, հետեւելու Սթալինի կոնծելու ... բազութեան, սպասարկուները կաշառած էին, որպէսզի գինիի փոխարէն գունաւոր ջուր լեցնեն իրենց գաւաթները: Օր մըն ալ Զերպակով գինովութեան մէջ այս դաւադիրներուն գաղտնիքը դուրս տուաւ, երբ Սթալին իմացաւ որ գինի կը խափէին, կատղեցաւ եւ սարսափելի փոթորիկ մը պայթեցաւ մեր գլխուն. Զերպակով զզուելի կեղծաւոր մըն էր, ան շատ յաճախ կը խմէր, պարզապէս հաճոյք պատճառելու համար իր տիրոջ, որ կը հրճուէր, երբ մէկն ու միւսը սեղանին տակ կը փռուէին գինով ու ծիծաղելի դիրքի մէջ. իրեն համար մեծ հաճոյք մըն էր, իր սեղանակիցները նուաստացնել եւ ծիծաղիլ անոնց տկարութեան վրայ:

(Շար. 3)

րող արուեստագէտը կը յօրինէ եւ կ'երգէ տեղական լեզուով, իր ապրուստը ապահովելու համար: Յատկանշական է սակայն, որ երբ այդ արուեստը կ'արմատաւորուի Հայաստանի մէջ, առաջնահերթ կարեւորութիւն կը ստանայ ազգայնացման հարցը: Գրել՝ հայերէն եւ ազգային տարրերով հարստացնել երաժշտութիւնը: Բայց հակառակ այսպիսի աշխատանքներու, հայ մտաւորականութիւնը այդ ժամանակ, անհիմն կերպով կը մերժէ աշուղներու արուեստը ընդունիլ որպէս «հայկական» եւ չի գնահատեր անոր գեղարուեստական արժանիքները:

Բայց եւ այնպէս աշուղները յաճախ իրենց խումբերով, կը դառնան խրախճանքներու անզուգական մասնակիցները, սիրոյ եւ գինիի երգիչները, պարային նուագի կատարողները: Վերջապէս, քաղաքի թէ՛ գաւառներու՝ մղիչ ուժը: Աշուղական արուեստի բնորոշ յատկանիշն է իմաստալից խօսքը, բարոյական խրատը, խրախուսանքը, եւ հայրենասիրական քարոզը: Եւ ինչպիսին էին գուսանները, անոնց արուեստը շարունակող աշուղները եւս կը մասնակցին սուգի հանդէսներու:

Գուսանական արուեստի մէկ անբաժան մասնիկը եղած են սազանդարները: Ինչպէս յիշած էինք նախապէս, տարբեր ժամանակաշրջաններու անոնք կոչուած են վարձակ, մտրուպ (պարսկերէն), գուսանչի, սազանդար երգիչ: Եւ որովհետեւ հին ժամանակ - բանաստեղծութիւնը, կը յօրինուէր երգելով եւ երգելու համար, երաժշտական եղանակն ու խօսքի չափական ձեւը սերտօրէն կապուած էին իրարու. նոյնպէս՝ կատարողները, յօրինողներուն հետ կը կազմէին մէկ ամբողջութիւն:

Աշուղական արուեստը այսօր մեզի կը ներկայանայ համամարդկային ամենէն խոր զգացումներով եւ ներթափանցուած արեւելեան իմաստութեամբ եւ յուզականութեամբ, եւ մանաւանդ ձեւերու ծով հարստութեամբ:

Գարեգին Լեւոնեան իր «Աշուղները եւ իրենց Արուեստը» ուսումնասիրութեան մէջ կը նշէ բանաստեղծական 20 հիմնական ձեւեր, որոնց հետեւած են աշուղները: Գլխաւորներն են. դիւբեյթը, թասլիբը, ղազելը, դիւանին, սեմային, ղօշման, մուխամմազը, չարքին, եւլն.:

Հայկ. աշուղական արուեստը տուած է քանի մը հանճարեղ դէմքեր. Նաղաշ Յովնաթան, Սայաթ Նովա եւ իրենց հետեւորդներու շարքը:

19-րդ դարու առաջին կէսին մենք կը հանդիպինք գուսանա - աշուղական ստեղծագործութիւններու, որոնք հիմնուած են Սայաթ - Նովայի հզօր տաղանդով վերաձուլուած այն զանձերուն վրայ, որոնք իրենց մէջ խտացնելով միջնադարեան տաղասացներու եւ գուսաններու արուեստի նուաճումները, կը դառնան հայ աշուղական ստեղծագործութեան բարձրակէտը: Այսպէս, Սայեաթ Նովան կը դառնայ աշուղներու «վարպետը» եւ իրենց համար բարձրագոյն հեղինակութիւնը:

Թէեւ 19-րդ դարու առաջին կէսին չունեցանք երկրորդ Սայեաթ Նովա մը, բայց եւ այնպէս մենք ունեցանք բազմաթիւ աշուղներ որոնք զգալիօրէն հարստացուցին հայրենի աշուղական արուեստը: Յիշենք Շիրինը, Թուրինջը, Իվանը եւ ուրիշներ:

Վերջապէս, երբ մենք կը հասնինք 19րդ դարու ութսունական թուականներուն կը տեսնենք ժողովուրդի յիշողութեան մէջ պահպանուած գուսանական երաժշտութեան ձայնագրման եւ մշակման ըսկիզբը:

Կոմիտասի կողքին, հայ գուսանական երգերու ձայնագրութեամբ զբաղած են Արշակ Բրուտեան, Դեմուրեան, Մելիքեան, Տիգրանեան եւ շատ մը ուրիշներ: Ձայնագրուած երաժշտական նիւթերը մեզի կուտան յստակ պատկերացում գուսանական երաժշտութեան տեսակի բազմազանութեան, ռիթմական հարստութեան, բովանդակութեան եւ ձեւի կատարեալ ներդաշնակութեան մասին:

Այս նիւթերէն շատերը իրենց վրայ կը կրեն նաեւ հեռաւոր մեր անցեալի կնիքը, եւ կը վկայեն մեր ժողովուրդի ստեղծագործ ոգին: Այդ երգերուն մէջ հնչիւններու լեզուով արձանագրուած է Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, անոր մտքերն ու զգացումները. զգացումները այն ժողովուրդին՝ որ դարեր շարունակ տանջուած է օտար բռնակալներու լուծին տակ, բայց երբեք չէ մոռնուած յուսահատութեան եւ չէ դադրած ազատագրութեան համար պայքարելէ:

×

Անցեալի հայ երաժշտութեան սակաւ ուսումնասիրուած ճիւղերէն մէկն է՝ բանաստեղծական նպատակամէտ խօսք - ասմունքի եւ երգ ու նուագի համադրութիւնը ներկայացնող այս արուեստը, որուն ստեղծողներն ու մշակները եղած են յաջորդաբար՝ վիպասանները, ստրկատիրական շրջանին. գուսանները, աւելի ուշ. իսկ աշուղները, ուշ միջնադարեան շրջանէն մինչեւ այսօր:

ԱՐՓԻ

«Հայրենիք»

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Փետրուար 19, երեկոյեան ժամը 9-ին, Ալֆորվիլի Սալ տէ Ֆէթի մէջ տօնուեցաւ Վարդանանցը, հովանաւորութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի: Հանդէսը կազմակերպուած էր Ս. Մեսրոպ Կրթարանի եւ Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ «Լուսաւորիչ» երգչախումբին կողմէ: Հանդէսին ներկայ էր Ալֆորվիլի քաղաքապետ եւ Հանրային Ապահովութեան Ենթանախարար՝ Ժօզէֆ Ֆրանչեսքի:

Յայտարարուած ժամէն առաջ ընդարձակ սրահը լեցուած էր հանդիսականներով: Հանդէսին բացումը կատարեց Ալֆորվիլի եւ Շրջակայից հոգեւոր հովիւ՝ Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան, որ սեղմ գիծերու մէջ ներկայացուց Վարդանանց դիւցազնամարտի պատմական եւ ազգային նշանակութիւնը: Սկսելով Հայաստանի բաժանումէն (387-ին), համառօտ ակնարկ մը նետել Ս. Մեսրոպի կատարած գրոց գիւտին, Աստուածաշունչի հայերէն թարգմանութեան, Ե. դարու մըշակութային մեծ շարժման, որոնք պատրաստեցին Վարդանանց սերունդը: Աւարայրի պատերազմը, ըսաւ Ներսէս Ծ. Վրդ., հայ ժողովուրդի հայրենասիրութեան, հերոսութեան եւ մարտական ոգիին գերագոյն գագաթն է:

Ապա՝ սկսաւ յայտագրի գործադրութիւնը: Յայտագիրը վարեց վարժարանի Կրթական Յանձնախումբի անդամուհիներէն Տիկին Զարուհի Քէչիշեան:

Առաջին բաժնին մէջ մանկապարտէզի եւ հայերէնի միօրեայ դասընթացքի հետեւող աշակերտներու կողմէ մեկնաբանուեցան երգեր եւ ոտանաւորներ, նուիրուած Վարդանանց քաջերու: Որքան յուզիչ էր տեսնել բեմին վրայ փոքրիկ աշակերտ - աշակերտուհիներ, որոնք այնքան հպարտութեամբ կ'արտասանէին «Քաջ Վարդանի թոռն եմ ես»: Մանկապարտէզի աւարտական դասարանի աշակերտներ ֆրանսերէնով արտասանեցին խմբովին «Ազատն Աստուած այն օրից» ծանօթ բանաստեղծութիւնը:

Միօրեայ վարժարանի աշակերտներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Դէպի Լուսին» թատերախաղը: Տիկին Անահիտ Զապունեան եւ Օրդ. Սօսի Թորոսեան ապրումով արտասանեցին երկու քերթուածներ Վահան Թէքէեանէն՝ «Խորհուրդ Վարդանանց» եւ «Եկեղեցին Հայկական»:

Կէս ժամ դադարէ ետք, սկսաւ յայտագրին երկրորդ մասը:

Եկեղեցւոյ «Լուսաւորիչ» երգչախումբի եւ միօրեայ վարժարանի աշակերտներուն կողմէ ներկայացուեցաւ Վարդանանց թատերախաղը, ուր հետզհետէ բեմին վրայ երեւցան քաջն Վարդան իր զինուորներով, Յովսէփ Կաթողիկոս, Ղեւոնդ Երէց, որոնք իրենց հոգեցունց ճառախօսութիւններով ժողովուրդը ներշնչեցին պատերազմի դաշտ իջնել եւ կռուիլ «Վասն Յիսուսի եւ վասն Հայրենեաց»: Բեմին վրայ տեսնուեցան վիրաւոր հայ զինուորներ, հայ եւ պարսկական բանակներու ընդհարումը: Մտովին փոխադրուեցան դէպի Հայոց աշխարհ, Աւարայրի դաշտ, ուր Հայեր իրենց գերագոյն պայքարը մղեցին հայրենիքի եւ ազգի փրկութեան համար: Վարդանի մահուան տեսարանէն ե տ ք, Տիկին Յովհաննէսեան, նախ ֆրանսերէն արտասանեց «Լռեց, ամպերը», յետոյ շատ յուզիչ կերպով վերջացուց մեներգով: Յայտագրի վերջին մասին մէջ հանդէս եկաւ «Լուսաւորիչ» երգչախումբը, տոքթ. Լեւոն Մոմճեանի ղեկավարութեամբ՝ որ երգեց Արփա - Սեւան», «Լռեց, Ամպերը», «Երեւան», «Գորանի» եւ «Իմ Եղեգն» երգերը, որոնք գնահատուեցան ներկաներուն կողմէ երկար ծափերով: Խումբի գլխաւոր մեներգիչն էր Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ սարկաւագներէն՝ Մեսրոպ Տուման:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Հայրապետական Պատուիրակը՝ փակման իր խօսքը ըսելու: Ան յիշեց մեր ազգային պատմութենէն երեք կարեւոր դէպքեր որոնք սերտօրէն կապուած են իրարու: Հայոց քրիստոնէութեան դարձը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչով՝ Դ. դարու սկիզբը, ճիշդ դար մը ետք Հայոց գրերու գիւտը Ս. Մեսրոպով՝ եւ Վարդանանց ճակատամարտը: Այս երեքը կերտեցին եւ մեծ դրոշմ մը թողուցին մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Դրուատեց Աւարայրի հերոսներուն աննկուն ոգին: Իր խօսքի վերջաւորութեան գնահատեց հանդէսի կազմակերպիչները, որոնք ըսաւ, ուզեցին այս գիշեր մեզի ապրեցնել Վարդանանց ոգիով: Միաբերան երգուած Տէրունական աղօթքով վերջ գտաւ այս հանդէսը:

Շնորհիւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանին, վերջին քանի մը տարիներուն, նոր եռանդ եւ ոգեւորութիւն ստեղծուած է Ալֆորվիլի գաղութին մէջ: Գոհունակութեամբ կը հետեւինք եկեղեցւոյ եւ դպրոցին տարած դրական եւ շինիչ աշխատանքներուն: Եկեղեցւոյ «Լուսաւորիչ» երգչախումբը քանիցս հանդէս եկաւ հեռատեսիլէն, մասնակցեցաւ զանազան հանդիսութեանց եւ միշտ գնահատուեցաւ հասարակութեան կողմէ: Ուրախ ենք որ հետզհետէ Ալֆորվիլը կը վերադառնէ իր նախկին կենսունակութիւնը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի Վարչութիւնը Բարեկենդանի առթիւ կազմակերպած էր հաւաքոյթ մը, Փետրուար 27-ին, որպէս պատուոյ հիւրեր հրաւիրելով երէց խաչուհիները: Ստեղծուած հաճելի մթնոլորտի մէջ հրամցուեցան պահոց կոլոլիկներ եւ տեղի ունեցաւ պատշաճ հիւրասիրութիւն մը:

Խօսք առնելով յանուն Վարչութեան Զարուհի Թորոսեան ողջունեց ներկաները: Երգերով եւ պարերով ստեղծուեցաւ խանդավառ մթնոլորտ մը: Երէց խաչուհիներու կողմէ խօսք առնելով Տիկին Պայծառ Մաղաքեան, յաջողութիւն մաղթեց երիտասարդներուն, ոգեկոչեց հանգուցեալ անդամներու յիշատակը եւ շեշտը դրաւ հայ կնոջ տիպարին վրայ:

Հաւաքոյթի ընթացքին եղան սրտաբուխ նուէրներ, որոնց ցանկը կուտանք առանձին:

ԷԼԻԶԱԲԷԹ ԱԼԱՇԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Ցերեկները, որսորդը դարանամուտ կը սպասէր իր պարտէզին ծառերուն ետին՝ փիփիկներուն անցքը լրտեսելով, յանկարծակիի բերելու համար զանոնք՝ իրենց մանրակրկիտ գթուրտուքներուն միջոցին: Աղեխարշ մլաւիւն մը եւ ողորմուկ ակնարկ մը դէպի անծանօթ թըշնամին, ու փիփիկը կը փռուէր թաթիկներու թեթեւ ջղայնացումներէ ետքը:

Բարթող աղայի ամէնէն մեծ հաճոյքներէն մէկն էր նաեւ դիտել՝ տանիքներու վրայ, ցանկապատներու քով, պարտէզին ու փողոցներուն մէջ տարփավառ պայքարները շուներուն եւ կատուներուն՝ բեղմնաւորութեան խելայեղ ճիգերնուն անձնատուր: Ասանկ պարզշատ տեսարանի մը առջեւ, մէկէն կանգ կ'առնէր, աչքը լայնաբաց, դէմքին ծակտիքները զմայլանքի ծամածռմամբ մը ճմրթկուած, ու թելադրական, հրաւիրող բացագանչութիւններ կ'ունենար:

- Հա՛ պապամ, հա՛ օղլում, ձեզ տեսնեմ, շատցէ՛ք, բազմացէ՛ք...

Ձմեռը, բաղդատմամբ ուրիշ եղանակներու, որսը առատ չէր ըլլար, ինչ որ մեծ դժգոհութիւն կը պատճառէր Բարթող աղային, որ գրեթէ ամէն օր կը գանգատէր այդ մասին իր կնոջը, չիւլ աչքը կատաղութեան բոցով լեցուն.

- Կնի՛կ, ապրանքը ապրանքին կուտամ կոր ... ասոր վե՞րջը, շուն չմնաց, կընիկ, շուն չմնաց. ձմեռը գործերնիս քէսատ է ... աղջիկները ըսես՝ հարցընող փնտռող չի կայ, Կատարինէ՛ս, եա՛ Մագթաղինէ՛ս երեսունը անցաւ, կնի՛կ երեսո՛ւնը ... ա՛խ...:

Սակայն, Բարթող աղա, իր բազմաթիւ չքաւոր յաճախորդներուն մէջ մէկ քանի հարուստներ ալ ունէր, որոնք թէեւ անբաժան կը մնային իր շունի եւ կատուի համեղ բաշխումներէն, բայց ասիկա ըլլալու պատճառ մը չէր որ անոնք մարդուկին անարդ շահագործութեան ճարակ չդառնային. ընդհակառակն, իր աւազակի բովանդակ նենգաւոր տաղանդը զանոնք կողոպտելու միջոցներուն անդադըրում յղացմանը կը յատկացնէր, ու կը յաջողէր:

Բարթող աղա Մարկոսեաններու տան հայթայթիչն ու գործակատարն էր տարիներէ ի վեր, ու հոն շահած էր եթէ ոչ համակրութիւն, գոնէ տեսակ մը գութ բնութենէն ապաշնորհուածի իր ցաւագար շարժուձեւերովը եւ իր «Կատարինէս, Մագթաղինէս» յաւիտենական լալկանութեամբը:

Մարկոսեան էֆէնտիի մահուընէն ետք՝ հանըմը Բարթող աղայի յանձնած էր նաեւ իր կալուածներու հասոյթներուն հաւաքման գործը, շահագործութեան նոր եւ անակնկալ հորիզոն, որուն պայծառութիւնը շլացուցած էր մարդուկին աչքը եւ հոգին հրճուանքէ դողացուցած:

Իր չերեփի պէս երկար ու բարակ թեւերը երերցնելէն, գորշ բիբը տարապայման կայծով մը հրդեհուած, կնոջը վըրայ վազած էր այս լուրը աւետելու:

- Կնի՛կ, սուս եղիր, սո՛ւս ... գործերնիս աղէկ է. հանըմին իրաւնքները պիտի ժողվեմ ... է՛ ա՛լ հոգդ մ'ըներ, կնիկ, աղջիկնիս ուզող - ուզողի պիտի ըլլայ ... գաւալը Կատարինէս, եա՛ Մագթաղինէս, վա՛խ եավրում, վա՛խ...:

Յետոյ նստած էր իր արդաւանդ գանկին մէջ նենգութեան, աճպարարութեան նորանոր ոստայններ հիւսելու, անոնց ցանցերուն մէջ բռնելու, կաշկանդելու համար այս պարարտ ճանճը, որ յիմարօրէն եկած ինկած էր հոն:

Հակառակ իր երկարամեայ խարդախ ու կեղծարար կեանքին, այս հրէշը երջանկութիւնը ունեցած էր բարի, անկեղծ, անխարդախ մարդու անուն մը շինելու. ոչ ոք կը կասկածէր անկէ, նոյնիսկ հաւատացողներ կային թէ Բարթող աղան՝ աղքատ ընտանիքներու ապրուստին ընծայած իր դիւրութիւններովը՝ նախախնամական դեր մը կը կատարէր, դեղին աղքատախնամ մարմնին գործը դիւրացնելով:

Երբ որ տեսնային փողոցներէն անոր տաժանքոտ անցքը՝ ահագին զամբիւղին տակ կքած, մխմխոններ կը գտնուէին զինքը մեղքցող.

- Սա խեղճ մարդուն քաշա՛ծը, պատառ մը հացի համար ... վա՛խ վա՛խ, վա՛խ...

(Շար. 15)

Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր - Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր - Յակոբեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արէն Նշանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Մելքիզ Նշանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Բարսեղ Նշանեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ Տամլամեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, տալոջ, հօրաքրոջ եւ խնամիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Նշանեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 3-ին, 92 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ մտերիմ շրջանակի մէջ, Շաբաթ, Մարտ 5, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Պանթէօ - Փարիզիէնի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ». -Մեր ցաւակցութիւնները Տէր - Յակոբեան, Նշանեան եւ Տամլամեան ընտանիքներուն։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը կ'ողբայ մահը իր վեթերան ընկերուհի Զըւարդ Տէրտէրեանի (Տէտօեան) եւ այս առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Փետր. 27-ի հաւաքոյթին առթիւ. - Տիկին Օհանեան 200, Տիկին Գապայեան 150, Տիկին Առաքելեան, Տիկին Ճիրանեան, Տիկին Գիզիրեան, Տիկին Մելքոնեան, Տիկին Փանոսեան, Տիկին Սասունեան, Տիկին Մաղաքեան, Տիկին Ինկիլիզեան, Տիկին Շահինեան, Տիկին Մանուկեան, Տիկին Տօնիկեան, Պարոն Մաքի, Տիկին Աբրահամեան, Տիկին Խաչիկեան Ժանէթ, Տիկին Խաչիկեան Մակի 100-ական Ֆ., Տիկին Գալայճեան, Տիկին Թորոսեան, Տիկին Յովսէփեան, Տիկին Պայրամեան, Տիկին Եազըճեան, Տիկին Տօնիկեան, Տիկին Գասպարեան, Տիկին Սահակեան 50-ական Ֆ.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանթէօ - Քաշանի մասնաճիւղի պտոյտը, օթօքառով, Կիրակի, Մայիս 15, Փրովէն եւ շրջակայքը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Այրի Տիկին Արփինէ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Նաւասարդեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խաչատուրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժաք Վերժէ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Խաչատուրեան, Այրի Տիկին Մաննիկ Պալըգճեան, Պ. Ղազարոս Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր, մօրեղբօր՝

ԽԱՉԻԿ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Շաբաթ, Մարտ 5-ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 10, ժամը 16ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Խաչատուրեանի, զաւակներուն, Տիկին Պալըգճեանի եւ Խաչատուրեան ընտանիքներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Ազատ Կէնիւէ, իրենց քրոջ Տիկին Արտեմիս Սըռանի մահուան քառասունքին առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Ժան - Քլօտ Գուլյումճեանէ 300 իրենց ամուսնութեան առթիւ եւ 100 Ֆ. Պ. Վահրամ Լիւլէճեանէ։

×

Տէր եւ Տիկին Ժանօ Փափազեան իրենց հօրաքրոջ Տիկին Մարիամ Կամկամեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի 200 Ֆ. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ։

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան՝

Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 20.45-ին Սէն - Թ'Անթուանի Ժ. Ս. Ա. սրահին մէջ։

J. S. A.
3, rue Acacia, St.-Antoine, 13015 Marseille

Բանախօսութիւն՝ «Հայ Աշուղական Երգն ու Երաժշտութիւնը»։

Բանախօս՝ Պ. ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆ

Մասնակցութեամբ աշուղական երաժշտութեան երգիչներու եւ նուագողներու։

Offre d'emploi

TEBROTZASSERE

1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy
Cherche chauffeur transports en commun, employé plein temps, ayant plus de 25 ans et un permis depuis plus de deux ans.
Téléphoner : Madame Yeramian 508 - 51 - 36

LYON - LYON - LYON - LYON - LYON
JEUDI 17 MARS à 20 h. 30

CONFÉRENCE - DÉBAT

(en français)
au foyer de l'église
donné par M. Onnig JAMGOTCHIAN,
sur le thème :
— les banquiers et les marchands arméniens du XVIIIème siècle.

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

MERCREDI 9 MARS à 20 h. 30
l'organisation
TERRE ET CULTURE
présente
Projection commentée de diapositives sur :
L'Iran du Nord, La Syrie, La Turquie
Un repas est prévu à 19 h. 30

CLUB DES JEUNES
Soirée Dansante
SAMEDI 12 MARS à 21 heures
Participation aux frais : 35 F

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ՄՕՏ ՕՐԷՆ
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ
ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ
Ձեր տուներուն մէջ

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de Tilsitt Paris 17e
ETOILE Tél. 380. 55. 11

Du 1er au 15 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*
quels que soient son âge et son état.
*ou plus si son état le justifie.
Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing.
AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol
Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT. 17e ETOILE. TEL 380 55 11

FERRERO
9, rue de l'Hôtel de Ville
GENEVE

CARZOU

œuvres récentes

Vernissage le 10 mars

PROMOTION EXCEPTIONNELLE

ALLER 26 mars — PARIS ATHENES PARIS — RETOUR 2 avril

VOL SPECIAL

1300 FF

INSCRIPTIONS:
ANITA TACHDJIAN ARPI BODURYAN
au 296 37 70

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE « LA GRECE A LA CARTE »
AUPRES DE : VOYAGES VACANCES AU SOLEIL
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296-37-70
Lic. 1539

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

– ՄԵԾ ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ –

DANS LES SALONS DE L'HOTEL MERIDIEN
81, boulevard Gouvion St. Cyr, Paris 17e
ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏ 12, ԺԱՄԸ 20.30-էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

soirée animée par :

l'orchestre ARMENIAN-SUNSHINE, dirigé par Robert PAPAZIAN
Paul TOSCANO, violoniste de chez Raspoutine et son ensemble
CELINHO BARROS et son orchestre « RYTHMES DU BRESIL »
et des surprises

Սեղանները ապահովել, հեռաձայնելով՝
Մանուկեան - 381 80 82 Ալեքսանեան - 236 96 43 Մառան - 535 85 26

LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

ORCHESTRE et CHANTEUR
tous les soirs

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
10
JEUDI
10 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.389
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.389

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ - ՏԷԼՀԻԻ մէջ, ուր կը շարունակուի ոչ - ուղեկիցներու համագումարը, ընդհանուր ձգտումը՝ անկախ քաղաքականութիւն վարել է, բացի Քասթրոյէն, որ աւելի «խորհրդայնամիտ» մըտայնութիւն մը կը չեչտէ: Պատկառելի պատուիրակութեամբ մը գլուխը ժամանած է Եգիպտոսի նախագահը՝ Մուպարաք եւ կարգ մը տեսակցութիւններ ունեցած: Հիւսէյն Թաղաւորի, Ամին Ճեմայէլի, Քուէյթի եւ Քաթարի էմիրներու հետ հանդիպումները հաւանաբար նպաստեն վերցնելու բանադրանքի այն վերաբերումը, զոր արաբական Պետութիւնները կը կիրարկեն Եգիպտոսի նըկատմամբ:

ՄԱՐՏ 8-ԻՆ, կիներու Միջազգային Օրուան առթիւ, կիները ցոյցեր ըրին, քիչ մը ամէն կողմ: Փարիզի մէջ ցուցահանդէս մըն ալ կազմակերպուած է բողոքելու համար կիներու եղած չահագործումներուն դէմ, ծանուցումներու եւ այլ մարզերու մէջ: Պարզ է որ սեռերու հաւասարութիւնը լաւ սկզբունք մըն է, մանաւանդ աշխատանքի պայմաններուն եւ աշխատավարձքերու մէջ, բայց կինն ալ պէտք է այնքան խելացի ըլլայ, որ չափազանցութեան չերթայ եւ գիտակցի թէ ի վերջոյ, իր մեծագոյն յաղթանակը՝ կին մնալ է....:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՄՕՌՈՒԱ բաւական անհաճոյ կացութեան մատնուեցաւ գիւղատնտեսութեան ցուցահանդէսին բացման, ուր հազար հողագործներ հրմըշտկեցին Մօռուան, թշնամական խօսքեր ըրին, բողոքելով կառավարութեան գիւղատնտեսական քաղաքականութեան դէմ: Այլեւս պարզ է որ Մօռուա քաւութեան նոխազն է վարչակարգին եւ օր մը՝ «հաշուեցոյցը վճարողը» ինք պիտի ըլլայ...:

ՊԱՊԸ կը շարունակէ իր այցելութիւնները հաշտութիւն եւ սէր քարոզելով: Կուաթեմալայի մէջ, ուր, ինչպէս գըրեցինք, 6 երիտասարդներ գնդակահարուեցան իր ժամանումին նախօրեակին, դատապարտեց բիրտ ուժն ու չարչարանքը: Յովհ. Պօղոս Բ. չեշտեց. - «Հաւատքը մեզ կ'ուսուցանէ թէ երբ մարդը հըրըմես, երբ անոր իրաւունքները բռնաբարես, երբ զայն չարչարես՝ Աստուծոյ դէմ ոճիր կը գործես: ... Բոլոր գաղափարականներու մարդիկ, որ գէս կը լըսէք, հնազանդեցէ՛ք պաղատանքիս, վերածուեցէ՛ք արժանաւորութեան պաշտպաններու, պահպանելու համար ձեր եղբայրներուն կեանքը»: Պապին վերջին հանդրուանն էր՝ Հայիթի, տարօրինակ գաղութ մը, ուր վուտու ծէսը (ափրիկեցի ստրուկներու կողմէ բերուած ժի. դարուն) կը զինակցի կաթողիկէութեան հետ:

ՖՐԱՆՔԸ քիչ մը աւելի լաւ կը տոկար երեքշաբթի եւ կրցած էր սակը պահպանել տօլլարին նկատմամբ, 2,85-ի սահմանը մնալով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պօմէթի բանտին բժիշկները ամբաստանութեան տակ առնուեցան, «բարեացակամութեան վկայագիր»ներ տուած ըլլալով Ռոպէր Քէշիշեանի (ճանչցուած որպէս մաքսանենգ թմրեցուցիչի) առողջական վիճակին մասին: Հաստատուած է թէ ենթակային քանաէրը այն չէ, ինչ որ ըսուած է եւ կրնար բանտն ալ խնամուիլ: Կը կարծուի որ ներկայիս Քէշիշեան լաւ օրեր կ'ապրի Իտալիա:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 4 - 7)

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ, Խորհ. Միութեան Երաժիշտներու Միութեան կազմակերպութեամբ, տեղի ունեցած է նուագահանդէսներու շարք մը, նուիրուած Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու երաժըշտութեան: Այդ շրջագիծին մէջ երեկոյթ մըն ալ նուիրուած է հայ երաժըշտութեան: Մեկնաբանուած են Գեղունի Չթչեանի փողի եւ դաշնակի համար գրած սոնաթը, Էմին Արիստակէսեանի դաշնակի սիւիթը, Ադամ Խուդոյեանի ջութակի սոնաթը, եւ Առնօ Բաբաջանեանի թիւ 3 քառեակը՝ նուիրուած Շոստակովիչի յիշատակին: Երեկոյթի ընթացքին հայ երաժշտութեան մասին խօսած է Ն. Շահնազարով, իսկ յայտագրի վերջաւորութեան Առնօ Բաբաջանեան դաշնակի վրայ նուագած է Արամ Խաչատրեանի յիշատակին նուիրած իր «Էլեգիա»ն:

×

ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐ ԿԸ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Արեւելքի ժողովուրդներու արուեստի պետական Թանգարանին մէջ (Մոսկուա) բացուած է Հայաստանի սիրող նկարիչներու գործերուն ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են աւելի քան 80 նմոյշներ, առնուած՝ Հայաստանի ժողովրդական արուեստի պետական Թանգարանի հաւաքածոյէն: Այս առթիւ, Թանգարանին տնօրէնը՝ Ա. Տիտովկին, ըսած է, թէ ցուցադրուած գործերը աչքի կը զարնեն կերպարներու բազմազանութեամբ, իրականութեան ընկալման անմիջականութեամբ, գեղարուեստական լուծումներու ինքնուրոյնութեամբ:

×

ՖՈՒԹՊՈԼ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԴՈՒՐՍ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄՐՑԱՇԱՐՔԷՆ

Խորհրդային բաժակի 1/8 աւարտականներէն դուրս մնացած է «Արարատ», որ Մարտ 3-ին Հոկտեմբերեանի դաշտին վրայ կ'ընդունէր Խարկովի «Մետալիստ»ը: Խաղէն հազիւ 15 - 20 վայրկեան անցած, պարզուած է որ Երեւանցիները հոս եւս (ինչպէս նախորդ հանդիպումին՝ Սոչի) պիտի զրկուէին իրենց գլխաւոր զէնքէն՝ թէքնիք առաւելութենէն եւ արագաշարժութենէն, եւ այս՝ ձիւնի հետեւանքով դաշտի աննպաստ վիճակի պատճառաւ: Առաջին կոլը նշանակած են հիւրերը, օգտուելով «Արարատ»ի բերդապահ Ալեոշա Անտոնեանի սխալէն, որ այդ օր միակը չէ եղած: 31-րդ վայրկեանին Խորէն Յովհաննիսեան նշանակած է հաւասարութեան կոլը, իսկ առաջին կիսախաղի վերջին վայրկեանին փենալթի մըն ալ վերածած է կոլի: Երկրորդ կիսախաղին Երեւանցիները շարունակած են անընդհատ գրոհել, բայց ոչ մէկ արդիւնքի կրցած են հասնիլ, մինչ մրցակիցները յաջորդաբար 3 կոլեր նշանակած են եւ խաղը վերջ գտած է 2 - 4 արդիւնքով՝ «Արարատ»ի պարտութեամբ:

Ինչպէս կը տեսնուի, խորհրդային բաժակի մրցաշարքը, որ սկսած էր անակընկալներով, կը շարունակէ զարմացնել ստնադնդակի սիրահարները: 1/16 մըրցաշարքէն դուրս մնացած էին արդէն անցեալ տարուան ախոյեանութեան հինգ մեծերէն երկուքը՝ Մինսկի «Դինամօ»ն (ախոյեանը) եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն (դասաւորման 4-րդը): 1/8 մրցաշարքէն դուրս մնացած է Մոսկուայի «Սպարտակ»ը, որ անկէ առաջ տասը անգամ տիրացած էր բաժակի, սակայն այս անգամ՝ իր դաշտին վրայ, 2-ի դէմ 3 կէտով պարտուած է Դոնեցկի «Շախտեռ»էն: Մրցաշարքէն դուրս մնացած են նաեւ Մոսկուայի «Տորպեդօ»ն եւ Դոնի Ռոստովի ԲՄԱ-ն:

Բաժակի յաջորդ մրցաշարքին՝ քառորդ աւարտականներուն (Մարտ 11-ին) կը մասնակցին ԲԿՄԱ-ն, Լենինգրադի «Զէնիթ»ը, Մոսկուայի «Դինամօ»ն, Դնեպրոպետրովսկի «Դնեպր»ը, Դոնեցկի «Շախտեոր»ը, Քութայիսի «Տորպեդօ»ն եւ Խարկովի «Մետալիստ»ը: Այս հանգրուանին անոնց կը միանայ նաեւ Կիեւի «Դինամօ»ն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ԱՆՑԵՐ Է ...

ԲԱՑՑ ՉԻ ՄՈՌՑՈՒԻՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

×

ԽՄԲ. - 1973 Փետրուար 11-ին էր, որ Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ, բացումը կը կատարուէր այն յուշարձանին, որ «պատմական» դեր պիտի խաղար ֆրանքօ-թրքական յարաբերութեանց մէջ: Արդարեւ արարողութեան վաղորդայնին, (որու ընթացքին խօսք առած էին նախարար՝ տոքթ. Ժոզէֆ Քոմիթի եւ քաղաքապետ - երեսփոխան՝ Կասթոն Տըֆէռ) Փարիզի թուրք դեսպանը՝ Հասան Էսատ Ըշըք գլուխը կ'առնէր Անգարա կ'երթար, դիւանագիտական միջադէպ մը ստեղծելով, անակնկալ ծաւալ մը տալով դէպքին եւ առիթ՝ Հայերու ցեղասպանութեան մասին ալ քարոզչութեան դուռ բանալով: Տասը տարի ետք, դեռ «հոն են», ըստ երեւոյթին, քանի նոյն դեսպանը, այժմ նախկին, թրքական նոր լրատու շաբաթաթերթի մը- «Նոքթա»ի (Կէտ) առաջին թիւին իսկ հարցազրոյց մը տուած է այդ յուշարձանին եւ ընդհանրապէս յուշարձաններու մասին, խընայելով երկրի մը որու անունը չուզեր տալ: Ինչո՞ւ...:

×

«Նօքթա» - Հայկական Յուշարձանի դէպքը կը հաճի՞ք պատմել մեզի:

Հ. Է. Ըշըք. - Կը խորհիմ որ այն երկիրները, որոնք Թուրքիոյ բարեկամ ու մանաւանդ զինակից Պետութիւններ են պէտք է խուսափին Թուրք ժողովուրդի արժանապատուութիւնն ու պատիւը վիրաւորող շարժումներէ:

Այս պատճառաւ կարելի չէր անշուշտ հանդուրժել Թուրք ժողովուրդին արժանապատուութիւնը վիրաւորող յուշարձանի մը: Աւելին, այսպիսի յուշարձանի մը կառուցումի մասին տարի մը առաջ լուր ստացուած էր: Թուրք կառավարութեան կողմէ կատարուած ձեռնարկներէ յետոյ Ֆրանսական կառավարութիւնը տեղեկացուցած էր որ պիտի չարտօնուի այս յուշարձանին բացումը:

Հակառակ ասոր, երբ տարի մը վերջ այդ յուշարձանը բացուեցաւ, բնականաբար պէտք էր յայտնէինք որ չէինք իւրացներ ու չէինք բաժներ կացութիւնը:

Երբ երկրի մը մէջ այդպիսի յուշարձան մը կը բացուէր, այդ երկրի դեսպանին առաջին գործը պէտք է ըլլար անմիջապէս հայրենիքը գալ ու կացութեան մասին տեսակցիլ իր կառավարութեան հետ:

«Նօքթա». - Դէպքը ինչ ձեւով լուծման յանգեցաւ:

Հ. Է. Ըշըք.- Դժբախտաբար, այս դէպքը ապագային փափաքելի ձեւով լուծում չգտաւ: Այդ կէտին մէջ, Ֆրանսական կառավարութեան նման, այն առենուան Թուրք կառավարութիւնն ալ անհրաժեշտ կարեւորութիւնը չէր տուած: Հոս բան մը յիշեցնել կ'ուզեմ: Աւելի վերջ, այդ յուշարձանին դուրսէն տեսնուելուն արգելք ըլլալու համար կարգ մը միջոցներ ձեռք առնելու հարցը մէջտեղ նետուեցաւ: Ֆրանսական կառավարութեան դիրքորոշումին մէջ խելացի եւ տրամաբանական կեցուածք մը կար, հասկցած էր մեր տեսակէտին իրաւացիութիւնը:

Բայց, գիտէք թէ այդ օրերուն Թուրքիոյ մէջ ընտրութիւններ կը կատարուէին եւ կուսակցութեան մը իշխանութեան գլուխ գալը խնդրոյ առարկայ կը դառնար: Այդ կուսակցութեան վարիչները սկսած էին յայտնել թէ Ֆրանսայի դէմ անտեղի զգացականութիւն մը ցոյց տըրուած էր: Անշուշտ Անգարայի Ֆրանսական դեսպանատունն ու հետեւաբար Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ ուշադրութեամբ կը հետեւէին այս զարգացումներուն: Ուստի, այս պայմաններուն մէջ հարկ չտեսան նաեւ յուշարձանին շուրջ որեւէ միջոց ձեռք առնել:

«Նօքթա». - Այսինքն, ըսել կ'ուզէք թէ Թուրքիա անտարբե՞ր մնացած էր:

Հ. Է. Ըշըք. - Եթէ Թուրքիա անտարբեր մնացած ըլլար այսպիսի յուշարձաններու կառուցման, ի՞նչ կ'ըլլար: Այսպէս կ'ուզեմ պատասխանել այդ հարցումին: Անմիջապէս աւելցնեմ նաեւ թէ բարեկամ եւ զինակից երկրի մը մէջ կառուցուած առաջին հակաթուրք յուշարձանը չէ Ֆրանսայինը:

«Նօքթա». - Կրնա՞ք ըսել թէ որ երկրի մէջ ...

Հ. Է. Ըշըք. - Ֆրանսայի յուշարձանէն առաջ ալ, թերեւս Թուրքիոյ հետ Ֆրանսայէն շատ աւելի բարեկամական յարաբերութիւններու տէր ուրիշ երկրի մը մէջ մէկէ շատ աւելի յուշարձաններ կառուցուած են:

«Նօքթա». - Կրնա՞ք ըսել թէ ԱՄՆ-է այս կէտը:

Հ. Է. Ըշըք. - Ձեր գնահատանքին կը մնայ...

«Նօքթա». - Եթէ Թուրք կառավարութիւնը անհրաժեշտ կեցուածքը ցոյց տըւած ըլլար, կը խորհի՞ք որ արդիւնքը տարբեր ըլլար:

Հ. Է. Ըշըք. - Եթէ առենին, անհրաժեշտ զգայնութիւնը ցոյց տուած ըլլայինք եւ մեր բարեկամ ու զինակիցներուն բացատրէինք թէ այսպիսի յուշարձաններու կառուցումը կարելի չէ հաշտեցընել Թուրքիոյ բարեկամութեան եւ զինակցութեան հետ, կը խորհիմ թէ ոչ այդ երկրին մէջ եւ ոչ ալ անկէ յետոյ Ֆրանսայի կամ ուրիշ երկիրներու մէջ յուշարձաններ չէին տեսնուեր:

ՅԱՌԱՋԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ՝

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. - Երբ շեշտը կը դնէք երիտասարդութեան աշխատելու վճռականութեան եւ անոր մտահոգութիւններուն վրայ, այն տպաւորութիւնը կ՚ունենանք, որ գաղութին մէջ երիտասարդութիւնը զգալի ներկայութիւն մըն է: Կարելի՞ է երիտասարդական աշխատանքներու եւ շարժումի մասին տեղեկութիւններ ունենալ:

Պ. - Արժանթինի գաղութին մէջ աչքի կը զարնէ երիտասարդութիւնը, որ խմբուած է գլխաւորաբար կուսակցական, մ շ ա կ ո ւ թ ա յ ի ն եւ մարզական կազմակերպութիւններու մէջ, ինչպէս՝ Հ. Մ. Ը. Մ., Համազգային, Հ. Բ. Ը. Մ., «Արաքս» երգչախումբ եւլն.: Ամէնէն աւելի կազմակերպուածը Մխիթարեան Սկաուտութիւնն է՝ 150 անդամներով, որ ունի իր թերթը՝ «Հումուս», ուր առաջին փորձերը կը կատարուին տեղածին Հայուն փափաքները արտայայտելու: Հայ Արուեստագէտներու Միութիւն մը կայ, որ այս տարի անդրանիկ ցուցահանդէսը կազմակերպեց: Երիտասարդական բոլոր միութիւնները կը գտնուին կուսակցութիւններու հովանաւորութեան տակ, քանի որ կարիք ունին անոնց նիւթական եւ գաղափարական օժանդակութեան: Երիտասարդութեան միայն կը պակսի գործելու ազատ ասպարէզը:

Հ. - Ի՞նչ է պատկերը հայ մամուլին:

Պ. - Գաղութին մէջ կը հրատարակուին «Արմենիա» օրաթերթը, «Սարդարապատ» եւ «Շարժում» շաբաթաթերթերը, «Սեւան» ամսաթերթը, Մխիթարեան Արիներու «Հումուս» ամսաթերթը, հայ երեք յարանուանութեանց առաջնորդարաններու թերթերը, որոնք՝ նկատի ունենալով գաղութին յարաբերաբար միջակ թիւը, ազգային առողջ վիճակի մը վկայութիւնը կը հանդիսանան: Իւրաքանչիւր թերթ ունի հայերէն եւ սպաներէն բաժիններ: Հայախօսութեան պատկերը քաջալերական է, մանաւանդ, երբ նկատի ունենանք այն պարագան, որ գաղութը կազմուած է առաւելաբար Կիլիկիայէն գաղթած Հայերով, որոնք թրքախօս եղած են մեծ մասամբ եւ որոնց զաւակները այսօր դարձած են հայախօս, շնորհիւ կուսակցութեանց եւ վարժարաններու թափած արդիւնաւոր ճիգերուն:

Հ. - Գաղութին կազմակերպութիւններն ու հաստատութիւնները՝ զանազան հոսանքներու ներկայ, իրարու հետ փոխադարձ յարաբերութիւններ կը մշակե՞ն:

Պ. - Պուէնոս Այրէսը պէտք է նկատել ընդհանրապէս Հարաւ. Ամերիկայի ազգային կեանքի կեդրոնը եւ ուրախալի է տեսնել, թէ որքան հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերուի գաւառի եւ շրջակայ երկիրներու գաղութներու նկատմամբ: Այսպէս, Խրիմեան դպրոցի աշակերտները տարին քանի մը անգամ կ՚երթան Գորտոպա ելոյթներ ունենալու կամ կազմակերպուած ձեռնարկներուն մասնակցելու: Նոյնը կ՚ընէ նաեւ Հ. Բ. Ը. Մ.ը, Մոնթէվիտէոյի, Գորտոպայի եւ այլ շրջաններու գաղութներուն հետ: 1983-ի համար կը նախատեսուի Հարաւ. Ամերիկայի հայ սկաուտութեան միացեալ բանակում մը՝ Գորտոպայի լեռներուն մէջ նախընտրաբար: Ներքին ճակատի վրայ կայ հայկական մթնոլորտ մը, վնասակար լարուածութիւն գոյութիւն չունի, կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու միջեւ՝ համեմատաբար այլ գաղութներու, կը տիրէ իրարհասկացողութեան եւ գործակցութեան որոշ ոգի մը:

Հ. - Ի՞նչ մակարդակ ունի հայկական վարժարաններու մէջ մայրենի լեզուի ուսուցումը:

Պ. - Նախ նշենք, որ հայերէնի պահերը չափազանց նախանձելի են՝ շաբաթական շուրջ 20 ժամ, այսինքն՝ օրական 4 ժամ կանոնաւոր դասաւանդութիւն: Այս արտաքին երեւոյթը, դժբախտաբար, ինքնախաբէութիւն է, որովհետեւ կարելի է հանդիպիլ երիտասարդներու, որոնք 12 տարի հայկական վարժարան յաճախելէ ետք թերթի մը առաջին էջը ամբողջութեամբ կարդալու ի վիճակի չեն: Այս կը նկատենք մեր համայնքի ամէնէն տկար կէտը: Դժբախտաբար, տարիներէ ի վեր Հայ Կեդրոնը հետամուտ չէ եղած հայերէնը պաշտօնապէս ներառնելու վարժարանի պետական ուսումնական ծրագրին մէջ եւ արժեւորելու զայն: Եւ այս՝ հակառակ անոր, որ հայկական գաղութը յարգուած ու սիրուած է պետական շրջանակներու կողմէ: Հայերէնը կը դասաւանդուի կէսօրէ ետք, որպէս «յաւելեալ բեռ», քանի որ մաս չի կազմեր ուսումնական պաշտօնական ծրագրին: Եթէ այս հարցը կարգադրուի, գաղութին կեանքը կը վերակենդանանայ:

Հ. - Հինգ ամսուան փորձառութենէ ետք, ի՞նչպէս կը տեսնէք գաղութին ապագան:

Պ. - Հակառակ տեղացիներու յոռետեսութեան, անձնապէս լաւատես եմ Արժանթինի հայկական գաղութի ապագային նկատմամբ: Ամէնէն հիմնական երեւոյթը, զոր նկատած ենք հոն, երիտասարդներուն մէջ արթնցող հետաքրքրութիւնն է Հայկ. Հարցին նկատմամբ և ծարաւը՝ միշտ աւելի բան մը գիտնալու եւ պրպտելու: Մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը ունին Սփիւռքի այլ գաղութներու նկատմամբ եւ համոզուած են, որ եթէ երէցները չյաջողին զոհայում տալ իրենց պահանջներուն, իրենք վճռած են ելք մը գտնել: Հակառակ անոր, որ այս երիտասարդները նուազ հայախօս են, սակայն նուազ Հայ չեն քան իրենց ծնողները:

Հ. - Ունի՞ք մասնաւոր փափաք մը:

Պ. - Ի հարկէ, կը մաղթենք որ կարելին չափ արագօրէն իրագործուին այն տեսակէտները զորս պարզեցինք, որպէս Թարգման գաղութի երիտասարդութեան արտայայտած մտահոգութիւններուն: Սերունդ մը կորսնցնել՝ կը նշանակէ ամբողջ գաղութի մը ազգային կեանքը կորսնցնել:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ

Խորհրդարանը վերջերս միաձայնութեամբ վաւերացուց կառավարութեան ներկայացուցած Ընտանեկան Օրինագիծը, որով, այսուհետեւ, կիները այրերուն հետ համահաւասար իրաւունքներ կ՚ապահովեն ընտանեկան կեանքին մէջ:

Այս նոր Օրինագիծը կարեւոր քայլ մը կը նկատուի սեռերու հաւասարութեան մարզին մէջ: Արդարեւ, սոյն վաւերացումէն առաջ, յոյն այրը օրէնքով կը նկատուէր ընտանիքին պարագլուխը: Եւ սոյն հիման վրայ ալ իր վերջին խօսքը ունէր բոլոր ընտանեկան խնդիրներուն ընթացքին: Ամուսնացած կին մը, մինչեւ նոր Օրինագիծին վաւերացումը, պարտաւորուած էր իր ամուսինին արտօնութիւնը ձեռք ձգել առեւտրական առանձին գործառնութիւն մը կատարելու եւ այդ բնոյթի աշխատանքի մը ձեռնարկելու համար: Պարտաւոր էր, նոյնպէս, իր ամուսինին հաւանութիւնը ապահովել ընտանիքին զաւակները արտասահման ուղարկելու եւ կամ ալ, այս եւ այն դըպրոցը ղրկելու համար:

Արդարութեան նախարար Մանկաքիսի տեսակէտով, Նոր Օրինագիծը պարզօրէն «սկիզբ» մըն է: Շահեցանք ճակատամարտը, կ՚ըսէ ան: Միաժամանակ կ՚աւելցնէ, - բայց հարցն այն է, որ պէտք է այսուհետեւ յաջողինք օրէնքին տրամադրութիւնները գործադրութեան դնել: Այլ խօսքով զանոնք գործնական դարձնել, իրականութեան վերածել: Նախարարը կ՚ընդգծէ, թէ տուեալ օրէնքով այրերն ու կիները հաւասար իրաւունքներ կ՚ապահովեն ընտանեկան հարցերու կարգադրութեան եւ տրուած որոշումներուն մէջ: Նախարարը կը մատնանշէ, թէ Յունաստանի մէջ առաջին անգամն ըլլալով, շնորհիւ նոր վաւերացուած օրէնքին, ամուսնալուծում մը կարելի կը դառնայ երկու կողմերու համաձայնութեան պարագային: Իսկ եթէ տակաւին անկարելի դառնայ, ամուսնալուծում մը ի զօրու կ՚ըլլայ չորս տարուան բաժանումէ մը ետք:

Մանկաքիս կը ճշդէ Օրինագիծին քանի մը կարեւոր կէտերը: Կը ներկայացնենք զանոնք.

Ամուսնացած այրերն ու կիները, օրինական հարցերուն մէջ, կրնան իրենց առանձին մականուններովը ներկայանալ, կամ ալ՝ ընտանիքին անունովը:

Ապօրինի յարաբերութեամբ ծնած երախան, համահաւասար իրաւունքներ կ՚ապահովէ ամուսնութենէն ետք ծնած զաւակներուն հետ:

Բաժանումի պարագային, ոչ բարենպաստ պայմաններու մէջ գտնուողը իրաւունք կ՚ունենայ առնուազն մէկ երրորդը ձեռք ձգել այն հարստութեան, որ ապահովուած է ամուսնութեան ընթացքին: Պայման է սակայն, որ ենթական փաստէ, թէ տուեալ հարստութիւնը ամուսնութեան ընթացքին ձեռք ձգուած է:

Այս նոր Օրինագիծը, որ ի դէպ կը քննադատուի պահպանողական շրջանակներուն եւ եկեղեցիին կողմէ, կարեւոր նախաքայլ մը կը նկատուի, երկու սեռերու հաւասարութեան ճամբուն մէջ, Աթէնքի Ընկերվարական կառավարութեան համար:

Կարեւոր, բայց ոչ ամբողջական, քանի դեռ օրէնքով լուծելի հարցեր կը մնան հրապարակի վրայ, ինչպէս, օրինակ, վիժումին օրինականացումը:

Թ. Ա. Թ.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Կը յիշեմ անգամ մը, կուսակցական բարձր պաշտօնատարներու առջեւ, առաջարկեց որ պարեմ ուկրանական ազգային պարը, պէտք էր ցատքել, ծռիլ կրունկներուն վրայ եւայլն, եւայլն, ինծի համար տաժանելի բան մը, բայց եւ այնպէս պարեցի ջանալով պահել շրթներուս ժըպիտը ... այս առթիւ կը յիշեմ որ Միկոյեանին ըսի. «Երբ Ստալին պարել կ՚առաջարկէ, խելօքը կը պարէ» ... այս անվերջանալի եւ տաժանելի ճաշերուն Ստալին անընդհատ իր անցեալէն դրուագներ կը պատմէր. զինքը աքսորած էին Վօլօկտայի շրջանը՝ ուր շատ մը քաղաքականներու հետ, կ՚ուղարկէին նոյնպէս հասարակ դատապարտեալներ. «այս չարագործներուն մէջ լաւ մարդիկ ալ կային, ես աւելի զանոնք կը յաճախէի. երբ քանի մը ռուբլի ձեռք կը բերէինք կը վազէինք կապելաները, նախ դրամը ցոյց կուտայինք որպէսզի մեզ ներս առնեն, եւ մինչեւ վերջին կոպէկը կը կոնծէինք. քաղաքականներուն մէջ սորբին արարածները շատ էին, գիս օր մը դատի կանչեցին այդ հոպիտները, որովհետեւ կը խմէի չարագործներու հետ»: Ձեզ գիտեր թէ այդ ընկերային դատարանը ինչ որոշեց իրեն մասին, անշուշտ ո՛չ ոք կը համարձակէր այդ հարցումը ընել, բայց ինչ որ յստակ է, այն է՝ թէ Ստալին վաղուց ալքոլի երկրպագու մը եղած է, կը խորհիմ թէ իր ալքոլամոլութիւնը ձեւով մը ժառանգական էր, որովհետեւ իր հօր մասին պատմած ժամանակ, չէր մոռնար յիշել թէ իր հայրն ալ շիշերը շատ կը սիրէր եւ դրամ չունեցած օրը, ի հարկին չէր վարաներ իր գօտին ծախել ալքոլ գնելու համար, եւ ըսել որ Վրացին, երբեք իր գօտիէն չի զատուիր, նոյնիսկ մահուան սպառնալիքի տակ. «Հայրս, կը պատմէր, Ստալին, շատ անգամներ իր գօտին ծախած է. երբ տակաւին շատ փոքր էի, ինծի կը սորվեցնէր խմել»: Չեմ գիտեր, թէ ինչ բան կը լարէր զինքը, մեզ զարմացնե՞լ կ՚ուզէր արդեօք, թէ մեր քթին կը խնդար, երբ մեզի կը պատմէր իր քաջագործութիւնները, թէ ինչպէս Կովկասի մէջ, մէկ օրուան մէջ 48 վերստ կտրած էր դահուկներով, եւ 24 կաքաւ որսացած էր 24 փամփուշտներով միայն, միեւնոյն ծառին վրայ թառած կաքաւները մէկը միւսին ետեւէն վար առնելով, երբ շատ լաւ գիտենք, թէ առաջին հըրացանի հարուածին թռչունը իր տեղը դամուած չի մնար. իսկ 48 վերստ կտրել դահուկներով, այն ալ Կովկասի մէջ, պարզապէս զառանցանք է կ՚ըսէր Բերիա. իսկ ես աչքերովս տեսայ որ զէնք գործածելու մէջ շատ ձախաւեր էր: Օր մը իր պարտէզին մէջ թռչուններու վրայ կրակած ժամանակ, մազ մնաց որ Միկոյեան զոհ երթայ իր ձախաւերութեան, զէնքը քննած ժամանակ անուշադրութեամբ կրակեց ճիշդ Միկոյեանի ոտքերուն տակ, խիճերը օդը հանելով, քիչ մը աւելի վեր՝ եւ խեղճ Միկոյեան ոչ եւս էր ... ոչ ոք ձայն հանեց ...:

Այս կերուխումներէն աւելի գէշ բան մը կար սակայն այն է՝ իրեն հետ արձակուրդի երթալ. անշուշտ Ստալինի կողմէ ճաշի կամ արձակուրդի հրաւէր մը, շատ պատուաբեր բան էր կուսակցութեան վարիչներուն համար, բայց աւելի պրկումի կ՚ենթարկէր հիւրը, որ միշտ օրէնքով հլու հնազանդ, ստիպուած էր ընդունիլ ամէն ինչ, ըլլայ հաճոյակատար և ընկերային, կուլ տալ ամէն ինչ, բայց երբեմն ալ օգտակար գործ կատարել: Երբ պաշտօնով Մոսկուա կանչուեցայ, Ստալին շատ անգամներ զիս հրաւիրեց արձակուրդի. միշտ առանձնութեան վախն էր, որ կը մղէր զինք ուրիշներու ներկայութիւնը փնտռելու: «Նիքիթա եկուր երթանք հարաւ, վստահ եմ դուն ալ արձակուրդի պէտք ունիս», միշտ «շատ-շատ ուրախութեամբ» կը պատասխանէի, հակառակ որ կը նախընտրէի տեղս մնալ, մերժելը յիմարութիւն պիտի ըլլար. եւ այսպէս ամէն անգամ կ՚երթայի իրեն հետ, եւ ամէն անգամ իսկական տանջանք մըն էր ինծի համար, Բերիա զիս մխիթարելու համար կ՚ըսէր, «քանի որ մէկերնուս մէկը պէտք է նահատակուի, ընդունէ թէ այդ հերոսը դուն ես»: Անգամ մը որ արձակուրդս առանձին կ՚անցընէի, հեռաձայնեց եւ զիս կանչեց իր մօտ Պորժոմի, նոյնը ըրած էր Միկոյեանի, Բերիայի եւ մի քանի ուրիշներու՝ որոնք Կովկաս կը գտնուէին, հաւաքուեցանք բոլորս մեծ վիլլայի մը մէջ, նախկին թանգարան մը, տնային ոչ մէկ յարմարութիւն, բոլորս մէկ կը պառկէինք մեծ սենեակի մը մէջ, գրեթէ մէկս միւսին վրայ. հոս, ամէն բան իրմէ կախում ունէր, ամէն բան իր ուզածին պէս պէտք է ըլլար, օրը կը սկսէր իր զարթնումով, մինչ ան կը քնանար մենք պէտք է սպասէինք որ արթննայ ...:

(Շար. 4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Մանրապատումներ

ԱՊԱԿԻԻ ԳԻՆԸ

×

Քաղաքացի Սերոբ Քերոբեան սախպոզարար պէտք ունէր ապակիի : Բակին երախաները գնդակով հարուածած - ջարդած էին պատուհանի ապակիներէն մէկը եւ ցուրտը կը թափանցէր ներս : «Առանց ապակիի տուն չգաս», - պատուիրած էր իրեն տիկին Փեփրոնէ, առաւօտ կանուխ՝ գործի երթալու ատեն :

Սերոբ նախ շուկայ կ'իջնէ՝ վարձակառքով, որպէսզի գործի չուշանայ : Անիկա մէկ ռուբլի : Վարձակառքով ալ կը հասնի հիմնարկ, որովհետեւ շուկայի մէջ ապակիի ապրդին փնտռտուքը երկար տեւած էր : Անիկա երկու ռուբլի : Հսկիչներէն ձրի կը տեղեկանայ, որ ապակիի վաճառքը, չես գիտեր ո՛ր խնլացիի ցուցմունքով, քաղաքին ծայրը փոխադրուած է. կ'որոշէ դադարը եւս զոհել այդ նպատակին : Տրոլեյպուսով մինչեւ տեղ հասնիլը՝ ժամանակ մըն ալ կ'անցնի դադարէն : Եւ քանի որ խանութն ալ դադարի մէջ էր, ստիպուած արագ կը վերադառնայ գործի, դարձեալ վարձակառքով : Անիկա ալ չորս ռուբլի, առանց հաշուելու իր պարապ վազքը :

- Ընկեր Սերոբ Քերոբեան, եղա՞ւ, - կը յանդիմանեն զինք հսկիչները եւ դեկուցագիր մը կը ներկայացնեն տնօրէնին :

Գործէն ետք Սերոբ դարձեալ խանութ կ'երթայ եւ, ի վերջոյ, ապակին թեւին տակ, կը յայտնուի տան շեմին :

- Բերի, - կ'ըսէ թեթեւցած :

- Ի՞նչը, - կը հարցնէ տիկին Փեփրոնէ :

- Ուզածդ՝ 60 կոպէկնոց ապակին, որ ինծի նայեցաւ 6 ռուբլիի, վրան գումարելով քայքայուած ջիղերս եւ գրաւոր նկատողութիւնը :

×

ՉԿԱՅ ՉԱՐԻՔ՝ ԱՌԱՆՑ ԲԱՐԻԻ

Այցելու մը հեռու գիւղէ կուգայ, սառած յոգնած : Առաջարկուած աթոռին նստելուն պէս կը քնանայ :

- Ի՞նչ խնդրով եկած էք, - կը հարցնէ իրեն քարտուղարուհին :

Պատասխան չկայ :

- Ձեզի հետ եմ, քաղաքացի՛, - ձայնը կը բարձրացնէ աղջիկը :

- Հը՞, - տեղէն կը ցատքէ այցելուն :

- Կը հարցնեմ, թէ ի՞նչ խնդրով եկած էք :

- Ընկեր Քարտաշեանի հետ գործ ունիմ :

- Այսօր չըլլար :

- Իսկ Մանթաշեանը կրնա՞մ տեսնել :

- Ուրբաթ օր :

- Անտաշեա՞նը :

- Պէտք է սպասէք, ժամը մէկին դադարի գացած է, բայց տակաւին չէ եկած :

Յուսահատ այցելուն դարձեալ կը քնանայ : Մինչեւ ժամը 4 :

- Քաղաքացի՛, - ձայն կուտայ քարտուղարուհին, - երթալու ժամանակը չէ՞ :

- Ո՞ւր : Անտաշեանը եկա՞ւ :

- Չեկաւ, բայց իմ երթալու ժամանակը եկաւ, դռները պէտք է կղպեմ :

- Կղպէ, աղջիկ ջան, կղպէ, բաց եղած ատեն ի՞նչ օգուտ :

-Լաւ քնացաք, բայց նորէն ալ կը դժգոհիք :

- Չեմ դժգոհիր : Եթէ կ'ուզես՝ լաւ մը թարմացայ : Սուտ չէ, երբ կ'ըսեն՝ չկայ չարիք, առանց բարիքի...

ԷԴ. ՇԱՀԻՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ

ԳԱՒԱՌԷՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.-

Մեծ յաջողութիւն արձանագրեց Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Վարչութեան կազմակերպած «Ղարաբաղի Մելիքները» երգախառն ներկայացումը, որ տեղի ունեցաւ Փետրուար 27-ին, Կիրակի երեկոյեան : Հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր Պոմոնի Հայոց Եկեղեցւոյ սրահը : Արդէն որոշեալ ժամանակէն առաջ գրաւուած էին բոլոր աթոռները :

Ներկայացումին ղեկավարութիւնը ըստանձնած եւ անոր մասնակցութիւն բերած էր ծանօթ դերասան Թրադօշ : Երբ ղեկավարութիւն կ'ըսենք՝ միշտ ակնարկելով դերասան Թրադօշի, կ'ուզենք նշել որ ան հաւաքեց իր շուրջը հաճոյակատար եւ արուեստասէր երիտասարդ - երիտասարդուհիներ և անոնց մէջ որոնեց բեմական ընդունակութիւններ, թաքուն ձիրքեր և ըստ այնմ աշխատեցաւ զանոնք մշակելով : Իսկ իր մասնակցութիւնը, Պոմոնի ժողովուրդին համար եղաւ հիացում մը, յայտնութիւն մը ամբողջ խաղարկութեան ընթացքին : Մինչ, անձնապէս ինծի համար, անսպասելի եւ ապշեցուցիչ թուեցաւ, երբ անակնկալ երեւումը կատարեց բեմին վրայ՝ վանականի իր ծպտումով : Բ. Աշխարհամարտէն առաջ Աթէնք եկած էր : Ես տակաւին դպրոցական աղջիկ մը, պատեհութիւնը եւ հաճոյքը ունեցայ վայելելու իր վարպետ խաղարկութիւնը :

Ջերմօրէն կ'ողջունենք, անխտիր, համակրելի բոլոր դերակատարները, որոնք խանդավառ տրամադրութեամբ կրցան գրաւել թէ՛ երէցը եւ թէ՛ կրտսերը, եւ իրենց համեստ բաժինը բերել թատրոնի փառքին : Բոլորն ալ իրենց խաղարկութեամբ, երգերով եւ նուագով ջերմացուցին եւ զուարթացուցին ներկաներուն սրտերը : Ակներեւ էին թափուած ճիգերը, մատուցուած զոհողութիւնը եւ մանաւանդ ներդաշնակ համագործակցութիւնը, որոնք անտես չմնացին :

Պ. Մնակեանին թատերական յաջող ներկայացումները Մարսէյլի Հայը ցարդ կը յիշէ : Անկէ ի վեր դերասան Թրադօշ եկաւ յագուրդ տալու ժողովուրդին ծարաւին :

Պոմոնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնն ալ օգտուելով պատեհութենէն, իր կազմակերպած սոյն ձեռնարկով անգամ մը եւս Պոմոնի հայրենակիցները հաւաքեց, որպէսզի թէ՛ զուարթ եւ հայկական օփէրէթ մը վայելեն եւ թէ՛ Հայը Հայուն քով բերելով, ցեղին ոգին թեւածէ բոլորին վրայէն :

Ահաւասիկ հաւաքոյթ մը՝ որուն պարգեւած ուրախ եւ ոգեւորիչ քանի մը ժամերը աւելի ամրապնդեցին Կապոյտ Խաչի ընկերուհիներուն հաւատքը եւ եռանդը շարունակելու համար ազգանըւէր գործը :

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, ընկերակցութեամբ Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեանի եւ երեսփոխաններ Խաչիկ Պապիկեանի, Մելգոն Էպլիղաթեանի, Սուրէն Խանամիրեանի եւ Արա Երեւանեանի, Փետրուար 24-ին պաշտօնական այցելութիւն մը տուած է Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Ամին Ճէմայէլի, անձնապէս եւ յանուն Կաթողիկոսութեան շնորհակալութեան յայտնելու համար Նախագահին, Խորէն Ա.ի վախճանման առթիւ իր ցաւակցական այցելութեան եւ արտայայտած համակրանքին՝ հանդէպ Կաթողիկոսութեան եւ հայ համայնքին : Տեսակցութեան ընթացքին Գարեգին Բ. անդրադարձած է Խորէն Ա.ի բերած նպաստին Լիբանանի : Նախագահը իր կարգին մեծ գնահատանքով արտայայտուած է Լիբանանի համար երջանկայիշատակ Հայրապետի մատուցած ծառայութեան մասին, հաստատելով թէ անոր յիշատակը անմոռանալի պիտի մնայ Լիբանանի պատմութեան մէջ :

Գարեգին Բ., ընկերակցութեամբ Լիբանահայոց Առաջնորդին, նոյն օրը այցելած է նաեւ Պապական Նուիրակ՝ Լուչիանօ Անճելոնիի, որուն միջոցաւ շնորհակալութիւն յայտնած է Պապին : Խօսակցութեան նիւթ դարձած է Հայց. Եկեղեցւոյ եւ Հռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցիներու յարաբերութիւններու առաւել եւս սերտացումը, որուն համար Հայրապետն ու Պապական Նուիրակը իրենց պատրաստակամութիւնը յայտնած են զօրացնելու յարաբերութիւնները ընդմէջ Վատիկանի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան :

×

ՀԱԼԷՊԻ «Աղաճանեան» սրահին մէջ, Յունուար 16-ին, տեղի ունեցած է Սօսի Մինասեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հայ Կաթողիկէ Աղքատախնամ Միութեան : Ներկայ եղած են թեմին առաջնորդը՝ Սուրէն Եպիսկ. Գաթարոյեան, հայ յարանուանութեանց հոգեւոր ներկայացուցիչներ եւ հոծ բազմութիւն մը : Բացումը կատարած է Աղքատախնամի ատենապետը՝ Մինաս Մալճեան, իսկ փոխ - ատենապետը՝ Խաչիկ Ափրիկեան, ներկայացուցած է լիբանահայ երգչուհին եւ անդրադարձած անոր քսանամեայ փորձառութեան եւ վաստակին : Սօսի Մինասեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Մարուշ Երայեանի, մեկնաբանած է օտար եւ հայ երաժիշտներէ գործեր, այս վերջիններէն՝ Կոմիտաս, Ալ. Յարութիւնեան, Ալէմշահ, Պատմագրեան, Ալ. Հեքիմեան, Ալան Յովհաննէս, Կանաչեան եւ Սրուանձտեանց : Փակման իր խօսքին մէջ Սուրէն Եպիսկ. վեր առած է երգչուհիին արուեստը եւ գըրւատած անոր քսանամեայ վաստակը :

Յունուար 21-ին, Սօսի Մինասեան երգահանդէս մըն ալ տուած է Հոմսի «Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ, Սահակեան վարժարանի հոգաբարձութեան հրաւէրով :

×

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ մեռած է կրթական կեանքի մէջ աւելի քան երեսնամեայ վաստակ ունեցող մշակ մը՝ Արմենիա Սագինեան - Կարապետեան : Նախակրթութիւնը ստացած է Թեհրանի Ժան տ'Արք դպրոցը, ապա բարձրագոյն ուսումը առած է Ֆրանսա եւ Միացեալ - Նահանգներ՝ հոգեբանութեան, գրականութեան եւ մանկավարժութեան ճիւղերու մէջ : Վերադառնալով Պարսկաստան, հիմնած է «Սանդուխտ» դպրոցը, որուն տեսչութիւնը վարած է աւելի քան 30 տարի : Մանկավարժութեան աընթեր նուիրուած է նաեւ գրականութեան, գրելով պատմուածքներ, առածներ եւ այլն, մեծ մասամբ անգլերէն, զորս հայերէնի թարգմանած է Լէոնթին Մասումեան : 1959-ին Հայ Կին Միութիւնը լոյս ընծայած է Արմենիա Սագինեան - Կարապետեանի «Նրանք երբեք չեն վերադառնում» պատմուածքներու հաւաքածոն : Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, ուր դամբանականով մը Արտակ Արք. անդրադարձած է ողբացեալի անձին եւ գրական - կրթական վաստակին : Դամբանականներ խօսած են նաեւ Սամուէլ Խաչիկեան եւ Յովհաննէս Տէր - Պետրոսեան :

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Ա.

ՄԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ

Այնպէս որ, ամիրային աղջիկը առանց վարանելու իր կալուածներուն յանձանցումը վստահած էր Բարթող աղային՝ իբրեւ գերազանցապէս ուղղամիտ մէկու մը, հակառակ անոր արտաքին գարշելի երեւոյթին նկատմամբ զգացած խորին հակակրութեանը : Մարդը սգաւոր կնոջ այս տրամադրութիւնը սկսած էր շահագործել արագօրէն, վստահ թէ անիկա՝ իր ցաւերուն, կսկիծներուն անձնատուր՝ երբեք չպիտի վրդովէր իր ննդաւոր հաշիւները :

Երբեմն, քանի մը ամիսը հեղ մը, կուգար հանրմին տեղեկութիւններ տալու կալուածներու վիճակին վրայ, մանրամասն հաշիւ ներկայացնելով, զոր հազիւ թէ մտիկ կ'ընէր ան : Առաջին անգամ, շէնքերու ընդհանուր նորոգութեան անհրաժեշտութիւնը չեչտած եւ հաւանութիւն առած էր : Այս պատրուակին տակ, Բարթող աղա կլորիկ գումար մըն էր շորթած : Եւ ա՛լ այնուհետեւ արդարանալի պատրուակները իրարու ետեւէ շարած էր, ամսական եկամուտին ծայրէն պոչէն կտրելու գողնալու համար : Այսօր վարձուոր մը առած քալած կ'ըլլար՝ կէս ամսականը ուտելով. միւս օր՝ ուրիշ մը ամսական վարձքը գեղչած կ'ըլլար խանութէն ելլելու սպառնալիքով. ուրիշ անգամ՝ բուն փոթորիկ մը տան մը քիւր խախտած կ'ըլլար, որուն վերականգնումը առնուազն երկու ոսկիի կը նայէր. վերջապէս ամիս չէր անցներ որ Բարթող աղա մէկ քանի ոսկի չի գրպաներ՝ իր ստացած հինգ առ հարիւր վարձատրութենէն զատ :

Իր համբաւաւորութեան սովորական այցելութիւններէն մէկը տուած էր տիկին Մարկոսեանին, որուն դէմ նոր դաւեր կը նիւթէր, կողոպուտի նոր ծրագիրներ կը պատրաստէր ճամբան գացած միջոցին ... Քիչ - քիչ խաւարը կը տիրէր համապարփակ. Բարթող աղա կորեց իր խորհրդածութիւններուն թելը, երկյարկ, լայնանիստ տան մը առջեւ հասած ըլլալով :

Կոստանեան վարժարանն էր :

×

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Երկու ամիս առաջ, իրիկուան մը դէմ, Հ... գիւղի փողոցներէն ուշագրաւ եւ տարօրինակ մարդ մը կ'անցնէր, երկայնահասակ, հագած լայնածաւալ բեըլըին մը, թաղիքէ լայնեզր գլխարկին տակէն մազերը վար կախուած յորդառատ : Փողոցը խաղացող լաճերը այս երեւոյթին ի տես՝ պահ մը դադրեցուցին իրենց խաղերը եւ տեսակ մը պակուցմամբ իրարու ցոյց տուին զայն. «չարխալը մա՛րդը» : Իսկապէս քառորդ դար առաջ, Պոլսոյ հեռաւոր թաղերուն մէջ, գլխարկաւոր մարդ մը հազուագիւտ երեւոյթ էր : Պատուհաններէն՝ կիներ ու աղջիկներ ապշութեամբ դիտեցին այդ անակնկալ անցքը. «Քա նայեցէք, Ֆրէնկ կ'անցնի կոր...» :

Մարդը իր առաջ բերած այդ իրարանցումին անգիտակ կ'երեւար, թանձր եւ կարմիր շրթներէն բուրօ մը կախած, ատեն - ատեն թեթեւ մուխ մը դուրս կուտար : Նայուածքը խուզարկու եւ անձկոտ բան մը ունէր. թէ՛ կ'անցնէր եւ թէ շէնքերը կը դիտէր ուշադրութեամբ, փողոցի անկիւններու վրայ կենալով տատամսոտ. յառաջանալու վարանելով :

Վերջապէս անցորդի մը մօտեցաւ :

- Խնդրեմ, պարոն, կարո՞ղ էք ինձ ասել թէ ո՞ր տեղ է հայկական եկեղեցին :

Անցորդը վերէն վար չափեց օտարականը, գլխարկաւոր ու երկարամազ հայ մը տեսնելուն զարմանքով :

- Դուք Հա՞յ էք, բարեկամ :

- Հայ եմ պատասխանեց մարդը ժըպտելով՝ սիկարը առանց հեռացնելու շըրթներէն, ինչո՞ւ էք զարմանում, միթէ չե՞մ նմանում Հայի ... խնդրեմ ցոյց տուէք ինձ եկեղեցին :

Անցորդը, իր զարմանքը շարունակելով հանդերձ, ստիպուեցաւ առաջնորդել օտարականը, միտքէն ըսելով. «Ի՜նչ թոթափ Հայ» :

(Շար. 16)

Տիկին Գոհարիկ Սալլաղեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մուսէեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Տիտիէ եւ զաւակները, Տիկին Իվոն Աղաճանեան եւ զաւակները, Քէշիշեան եւ Պահատրեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մօր - եղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱԼԼԱՂԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 25-ին, Վիլէօրպան, 76 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Երկուշաբթի, Փետրուար 28-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյն եւ մարմինը ամփոփուած է Լիոնի Կիյօթիէռ գերեզմանատունը:

×

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յարութիւն Սալլաղեանի մահուան առթիւ Տիկին Տիրուհի Մուսէեան նուէրեց 200 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.-

Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արա Աբելեան - Պօղոսեան Կապոյտ Խաչին 100 Ֆ., Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 200 Ֆ., «Յառաջ»ին 200 Ֆ. (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Պ. Ռընէ Ճիտէճեան 250 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիկին Զարուհի Տէր - Յակոբեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները. - Սիւզան Աւետեանի քառասունքին հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Աստուր Մէքալեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Մէքալեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Մէքալեան, Այրի Տիկին Մարիճա Մէքալեան, Տէր եւ Տիկին Խժտահարեան 100-ական Ֆ., Այրի Տիկին Փառանձեմ Օյնոյեան, Տոնօ Անտրէ 50-ական Ֆ.:

Սաթենիկ Քիւրտիճեանի քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Բարունակ Քիւրտիճեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ենովքեան, Այրի Տիկին Թումիկեան, Տէր եւ Տիկին Խժտահարեան 100ա-կան Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ռընէ Քիւրտիճեան 200 Ֆ.:

Ողբացեալ Արմենակ Գումրուեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան 500, Մուսայէլեան Պօրիս 300, Գափլանեան եղբայրք 150 եւ 150 Դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Կիրակոսեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս եւ Յարութիւն Կիրակոսեան 100-ական եւ 100-ական Դըպրոցին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գարաօղլանեան, եւ Տէր եւ Տիկին Թորոսեան, Սեմերճեան եղբայրք, Ժան Խլօյեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Մկրտիչեան, Արթօ Տէր - Մինասեան ընտանիք, Նաճարեան Խաչիկ եւ Սինանեան 100-ական, Երուանդ Ճըրըգեան, Պալեան Ռօպէր, Նէվշէհիրլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ենովքեան, Ժորժ Գասպարեան 50-ական, Մինասեան եղբայրք 100 Դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Կազարեան 50 եւ 50 Դըպրոցին:

UGAB - Jeunes

CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

JEUDI 10 MARS à 20 h. 30

RECITAL ALTO PIANO

HASMIG SURMELIAN

Premier prix et Diplôme Supérieur du Conservatoire Royal de Musique de Bruxelles

JACK CHIRINIAN

Premier prix du Conservatoire National Supérieur de Musique

BRAHMS — BARTOK — DJELALIAN
ENESCO — VIEUX — SCHUMANN

— entrée libre —

soirée - disco

SAMEDI 12 MARS à partir de 22 h.

CONCOURS DE ROCK'N ROLL

prix aux trois premiers

Participation aux frais :
membre 35 F — non membre 50 F

tenuue correcte exigée

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

Ձեր տուներուն մէջ

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

CLUB DES JEUNES

Soirée Dansante

SAMEDI 12 MARS à 21 heures

Participation aux frais : 35 F

GALA

AU PROFIT DU

TEBROTZASSERE

LE

8 MAI

à

16 h. 30 précises

AU

PAVILLON BALTARD

94130 NOGENT SUR MARNE

Offre d'emploi

TEBROTZASSERE

1, bd. du Nord, 93340 Le Raincy

Cherche chauffeur transports en commun, employé plein temps, ayant plus de 25 ans et un permis depuis plus de deux ans.

Téléphoner : Madame Yeramian 508 - 51 - 36

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան՝

Շաբաթ, Մարտ 12, ժամը 20.45-ին Սէն - Թ'Անթուանի Ժ. Ս. Ա. սրահին մէջ:

J. S. A.

3, rue Acacia, St.-Antoine, 13015 Marseille

Բանախօսութիւն՝ «Հայ Աշուղական Երգն ու Երաժշտութիւնը»:

Բանախօս՝ Պ. ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆ

Մասնակցութեամբ աշուղական երաժըշտութեան երգիչներու եւ նուագողներու:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Toute la Grèce et Chypre

avec **AIR GRECE**

VOLS SPECIAUX ALLER - RETOUR

- Paris-Athènes à partir de **1450 F.**
- Paris-Héraklion " **1600 F.**
- Paris-Larnaca " **2250 F.**

PASSEZ VOS VACANCES 1983 **A L'HOTEL CLUB :**
PREVEZA BEACH EN GRECE

Une semaine en Pension Complète
(vin compris), depuis: 2890 F.

POUR 15 PERSONNES PAYANTES LA 16ème EST GRATUITE

INSCRIPTIONS - BROCHURES :

LE VOYAGE EN GRECE

06, rue de L'Echelle (angle 248 rue Saint-Honoré), **75001 Paris**

Tél. 260. 30. 20

TRANSTOURS organise:

Grande Croisière en Mer Noire

à bord du navire TARASS CHEVTCHENKO

DU 23 AVRIL AU 7 MAI

15 jours dont 7 jours en ARMENIE — 1er Mai à EREVAN

Aller : Toulon — Tunis — Athènes — Pirée — Varna — Yalta — Erévan
Retour : Par avion Erévan — Kiev — Paris.

PRIX PAR PERSONNE, croisière et séjour en Arménie:

Cabine à 4 personnes : 5.460 F
Cabine à 2 personnes : 6.595 F

19 avril - 5 mai : **Paris - Moscou - Erévan**
2 - 15 avril : **Marseille - Moscou - Erévan**
9 - 22 juillet : **Paris - Leningrad - Moscou - Erévan**
4 - 19 août : **Lyon - Paris - Moscou - Erévan**
5 - 20 août : **Paris - Moscou - Erévan**
6 - 19 août : **Marseille - Moscou - Erévan**
6 - 21 septembre : **Paris - Moscou - Erévan**
3 - 18 septembre : **Marseille - Moscou - Erévan**
4 - 19 octobre : **Paris - Moscou - Erévan**

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

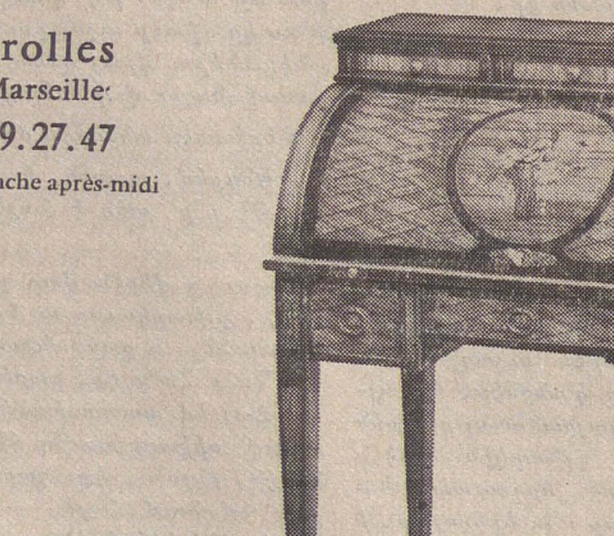

visitez une des plus belles expositions de France

" Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն "

Direction :

M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS

ambiance avec

BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

ՊԵՏԻԿ կ'երգէ

ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19

Fermé le lundi

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
11
VENDREDI
11 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.390 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE No 15.390

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԴԷՄ

ԱՐԱՐՔԻՆ ՏԷՐ ԵՂԱԾ ԵՆ «ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏ ՄԱՐՏԻԿ»ՆԵՐԸ

ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ, ԵՐԵՔ ՎԻՐԱՒՈՐ, ՈՐՈՆՑ ՄԷԿԸ՝ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ

Եուկոսլաւիոյ մայրաքաղաքին մէջ է, որ Չորեքշաբթի առտու մահափորձ մը կատարուած է Թուրք դեսպանին՝ Կալիփ Պալքարի դէմ, երբ կառքը կեցած էր կարմիր ազդանշանի մը, Պելկրատի կեդրոնը, ոչ շատ հեռու Թրքական (400 մեթր) դեսպանատունէն։ Դեսպանը արտաքին նախարարութիւն կ'երթար, երբ յարձակումը կատարուած է։ Ըստ տեղական աղբիւրներուն երկու զինուած երիտասարդներ կրակած են կառքին վրայ, ապա իրենց եւ երկու պահակներու միջեւ կրակի փոխանակութիւն եղած է, որուն հետեւանքով մեռած է անցորդ երիտասարդ Եուկոսլաւ մը, 25 տարեկան, դեսպանին վարորդը թեթեւօրէն վիրաւորուած է, վիրաւորուած են նաեւ ուրիշ անցորդ մը եւ յարձակող երկու հայ երիտասարդներէն մէկը, որ հիւանդանոց փոխադրուած է, մինչ միւսը կը յաջողէր խոյս տալ։ Եուկոսլաւ Թանիուկ գործակալութիւնը, նոյն իրիկունը հաղորդած է ոստիկանութեան առաջին պաշտօնական զեկոյցը, ուր կ'ըսուի թէ ճշդուած է մահափորձին երկու հեղինակներու ինքնութիւնը։ Առաջինը, «ծանրօրէն վիրաւորուած», կ'աւելցնէ զեկոյցը, լիբանանեան անցագրի տէր է, Յարութիւն Գրիգոր Լեւոնեան անունով, միւսը՝ նաեւ լիբանանեան անցագրի տէր՝ Ալեքսանդր Էլպէքեան։

Չորեքշաբթի կէսօրէ ետք է, որ Փարիզի եւ Պէյրութի մէջ, արարքին տէր եղած է Հայերու Ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկներու Քոմանտօ մը։ Ռօյթըր, մամուլի անգլիական գործակալութիւնն ալ կը յայտնէ, որ Աթէնքի իր գրասենեակը «կամացուկ մը» նամակ մը յանձնուեր է, ուր վերոյիշեալ կազմակերպութիւնը կ'ըսէ թէ զարկած է Պելկրատի Թուրք դիւանագէտը։ Մամուլը այս առթիւ կը յիշէ թէ այս շարժումը ինքզինքը ծանօթացնել տուած էր, առաջին անգամ, 1975 Հոկտեմբերին, Վիէննայի եւ Փարիզի դեսպաններու մահափորձերով։ Տուած զեկոյցին մէջ, ՀՑԱՄ-երու շարժումը կը յայտնէ թէ՝ «ներկայ՝ աշխարհի 4 ծագերուն, պիտի զարնէ Թուրքիոյ կառավարութեան ներկայացուցիչները, ուր որ ըլլան, ձեռք ձգելու համար Անգարայէն, Հայ ժողովուրդի իրաւունքը կազմելու ազատ եւ անկախ Պետութիւն մը։ Հրաւէր կը կարդայ Թուրք կառավարութեան որ իր ներկայացուցիչներուն հետ ձեռնարկէ բանակցութիւններու, որոնք պէտք է յանգին Հողերու վերադարձին»։

«Ֆրանս - Սուար» Չորեքշաբթի իրիկուն, լուրը տալով կը հաղորդէր թէ դեսպանը սպաննուած է։ Յետագային կը ճշդուէր թէ ծանրօրէն վիրաւորուած է գլուխէն եւ ողնայարէն եւ խոր մահուան մէջ է։ Այս առընչութեամբ՝ Եուկոսլաւիոյ նախագահը՝ Փեթար Սթամպոլիչ հեռագիր մը ղրկած է զօր. Էվրէնի, ուր կ'ըսէ թէ ինչ որ կարելի է պիտի ըլլայ փրկելու համար դեսպանը, որ 46 տարեկան է։

Հինգշաբթի առտու, փարիզեան օրաթերթերը բաւական լայն տեղ կուտային դէպքին։ Ամէնէն կարճն էր՝ «Մաթէն», որ լրատուութիւն մը կ'ընէր միայն, ոչ իսկ ամբողջական։ Աւելի ճիշդ հիմնուած էր նախորդ իրիկուան լուրերու վրայ, ինչ որ ըսել կուտար նախ իրեն թէ յարձակողներուն ինքնութիւնը չէ ճշդուած եւ կրնայ՝ - «Քիւրտ մը կամ Հայ մ'ըլլալ», աւելցնելու համար թէ՝ վերջը ՀՑԱՄ-ները տէր եղած էին մահափորձին։

«Լիպերասիոն», «Ֆիկառօ», «Քօթիտիէն տը Փարի» գրեթէ նոյն լուրերը կուտային։ «Լիպերասիոն» կը գրէ թէ. - «Կալիփ Պալքարի եւ իր վարորդին շատ ծանր վէրքերէն զատ, 25 տարու երիտասարդ Եուկոսլաւ մը սպաննուած է եւ երկու ուրիշներ վիրաւորուած, փախուստին ատեն յարձակողներուն, որոնք բազմութեան վրայ կրակած են, ըստ Եուկոսլաւ Թանիուկ գործակալութեան»։ «Ֆիկառօ» կը թուէ ցանկ մը մահափորձերու եւ եղեռնափորձերու 1975-էն ցայսօր։ «Քօթիտիէն» նաեւ կուտայ ցանկը, կ'աւելցնէ թէ 1975-էն ի վեր, Հայերու Ցեղասպանութեան Արդարադատ Մարտիկները տէր եղած են մահափորձերու, կատարուած զինեալ մարդոց կողմէ, բայց թիրախ ունենալով միայն Թուրք դիւանագէտներ, աշխարհի ամէն կողմը։ «Ֆրանս - Սուար», որ նախորդ իրիկուն մեռած ներկայացուցած էր դեսպանը, Հինգշաբթի առտու կը ճշդէր թէ ծանր վիճակի մէջ է եւ կուտար նոյն լուրերը։

«Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ» աւելի կը նկարագրէր դեսպանին վիճակը, որ վիրաբուժական գործողութեան, բայց շատ վտանգաւոր վիճակի մէջ է, արդէն բժշկապետը յայտնած է թէ չէ ելած իր խոր մահաքունէն։ Ցայտնելէ ետք թէ մեռած է անցորդ Եուկոսլաւ ուսանող մը, կ'ըսէ թէ վարորդը՝ Նեճաթի Քայա թեթեւօրէն վիրաւորուած է, բայց հայ երիտասարդին վիճակը շատ ծանր է։ Այս առթիւ թերթը կը յիշէ թէ նոյն շարժումն էր (ՀՑԱՄ) որ տէր եղած էր Պուրկասի (Պուլկարիա) Թուրք հիւպատոսարանին կցորդին մահափորձին, անցեալ Սեպտ. 9-ին։ Տալով նաեւ ցանկը ցարդ կատարուած ահաբեկումներուն. անոնց առաջին թուական կուտայ ոչ թէ 1975 այլ՝ 1973 (Եանըքեանէն, հաւանաբար) եւ կ'ըսէ թէ 24 դիւանագէտ սպաննուած են ու կը վերջացնէ սապէս. - «Շարժումը կ'ըսէ թէ մէկուկէս միլիոն Հայ ջարդուած է Թուրքերու կողմէ 1915-ին, բայց Թուրք յաջորդական կառավարութիւնները բուռն կերպով ուրացած են»։

Հինգշաբթի, Մարտ 10-ի, Փարիզ հասած Թուրք օրաթերթերը (որոնք Գերմանիա կը հրատարակուին) շատ մանրամասնութիւններ չէին տար, նոյնիսկ արարքը ստանձնող ալ «տակաւին» չէ եղած կը գրէին։

×

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Վերջին պահուն, Հինգշաբթի առտու, ժամը 10-ի լուրերու ընթացքին, Ֆրանս - էնթէռ կը հաղորդէր թէ երկրորդ հայ երիտասարդն ալ ձերբակալուած է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ իր հերթական նիստին կարգ մը որոշումներ առաւ «հակասեռապաշտ» բնոյթ կրող օրինագիծ մը պատրաստելով։ Կնոջ իրաւունքներու նախարարուհիին ներկայացուցած այդ օրինագիծը կը ճշդէ, օրինակ, թէ մամուլի եւ ծանուցումի մէջ որեւէ վարկաբեկիչ ներկայացում, որ կը վնասէ կնոջ դիմագիծին, կրնայ դատական հետապնդման նիւթ դառնալ։ Նախարարաց Խորհուրդը նաեւ ցամաքային բանակի սպայակոյտին նոր պետ նշանակեց զօր. Ռընէ Էմպօ փոխարինելու համար զօր. Ժան Տըլօնէն, որ իր հրաժարականը տուած էր, յայտնելէ ետք իր մտավախութիւնները երկրին պաշտպանութեան համար, ապագայի ծրագիրներու պատճառով, որոնք նկատի խսկ չէին առնուած։

ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ մէջ անծանօթներ կրակած են Չորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք գիշերը զանազան խանութներու վրայ, որոնց երկուքը Հայերու կը պատկանէին, միւսներն ալ՝ Ալժերացիներու եւ ուրիշներու։

ՓՕԼ ԺԵՐԱԼՏԻ, Ֆրանսայի երիցագոյն բանաստեղծը մեռաւ ամերիկեան հիւանդանոցը 98 տարեկանին։ Իր ամէնէն ծանօթ գործն է՝ «Դուն եւ Ես»։

ԹՈՄՍՈՆ սախլուեցաւ զոհանալ Թելեֆունքընը գնելով, տրուած ըլլալով որ արեւմտեան Գերմանիոյ Քարթելներու գրասենեակը «ո՛չ» ըսած է Կրինտիկը գնելու ծրագրին։ Թոմսոն 75 առ հարիւրը կ'առնէ Թելեֆունքընին, ինչ որ «մխիթարութեան պարգեւ» մը կը նկատուի, քանի որ Կրունտիկը, նոյնիսկ իր նիւթական դժուարութիւններով չի բաղդատուիր Թելեֆունքընին հետ, որ հազիւ կէսը կը ներկայացնէ Կրունտիկի, որպէս ընկերութիւն։ Թոմսոն, ազգայնացուածներու մէջ է։ Կը պարփակէ 120 ընկերութիւններ, որոնց՝ 77-ը Ֆրանսական եւ 14 խառն։ 130 հազար պաշտօնէութիւն ունէր 1982 Յունիս 30-ին, որոնց 110 հազարը՝ Ֆրանսայի մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԱՒԱՐՏ

Աւելի քան երեսուն տարիներ առաջ, դէպի եւրոպական եւ ափրիկեան քանի մը երկիրներ իմ առաջին շրջապտոյտիս ընթացքին, գիս շատ տպաւորած էր Պարչէլոնայի մէջ անաւարտ նշանաւոր եկեղեցի մը։ Միայն ճակատ մըն էր ան, եկեղեցիի մը ճակատը։ Բայց ի՜նչ հոյակապ ճակատ։ Քարակերտ խոյանք մըն էր դէպի երկինք, հակայաչունչ ու վեհաշուք, ժանեակի մը նման բանուած զարդերով եւ անկիւնները մէկզմէկու կապող նուրբ սիւներով ու արձանիկներով։ Այդ սքանչելի ճակատին ետեւ ոչինչ կար սակայն։ Ճակատին պատուհաններէն ետեւի երկինքը կ'երեւէր միայն։ Կարծես թէ ամբողջ շէնք մը փուլ եկած էր եւ փլուզումէն ազատած էր միայն ճակատամասը։ Մինչդեռ շէնքին ամբողջութիւնը երբեք չէր շինուած։ Զբօսաշրջիկները կը նայէին այդ եկեղեցիին եւ զանազան զրոյցներ կը լսէին անոր այդպէս անաւարտ մնացած ըլլալուն մասին։ Կը լուսանկարէին զայն, յետոյ կը մեկնէին անմոռանալի բան մը տեսած ըլլալու տպաւորութիւնով։

Ես ալ նոյնը ըրած էի արդէն։

Բայց երկրորդ անգամ մը, մօտ տասնըհինգ տարի վերջ, երբ դարձեալ նոյն քաղաքը գացի զայն տեսնելու համար յատկապէս, ես եկեղեցիի այն ճակատին մէջ նշմարեցի աշխարհի բոլոր անաւարտ գործերուն սրտաճմլիկ ողբերգութիւնը։ Ժամանակը ի՜նչեւ եւ ինչեր կիսատ չէր թողած, ի՜նչեր ու ինչեր չէր զրկած իրենց վերջաւորութեան հասնելու ուրախութենէն։ Եկեղեցիին դիմաց անցած, կը ջանայի երեւակայել թէ ի՞նչպիսի կերպարանք մը, ի՞նչպիսի ոճ մը եւ խորհուրդ մը պիտի ունենար ամբողջ տաճարը, եթէ երբեք վերջացած ըլլար ան։

×

Լուսահոգի հայրս մեծ երաժշտասէր մը չեղաւ բնաւ։ Բայց մասնաւոր տկարութիւն մը ունէր քանի մը գլուխ - գործոցներու նկատմամբ, որոնց հնատիպ ձայնապնակները գնած, տուն բերած էր։ Ասոնցմէ մէկն էր Շուպէրթի Ութերորդ Համանուագը, «Անաւարտ»ը, զոր իր կտորները յաճախ կը նուագէինք կրամաֆոնին վրայ։ Մինչեւ հիմա աչքերուս առջեւ է թէ հայրս ինչպէս վերացած, գլուխը կը ճօճէր եւ շրթներով հետեւիլ կը ջանար, ամէն անգամ որ կը հնչէր երկրորդ մասին մայր եղանակը։ Կանուխ տարիքէս հմայուած էի այդ կտորէն եւ եթէ ապագային այնքան շատ պիտի սիրէի երաժշտութիւնը, այս համանուագը մեծ դեր պիտի խաղար ատոր մէջ։

Բայց Ութերորդ Համանուագը իր մէջ ունէր եւ միշտ ունեցաւ ուրիշ բան մըն ալ, որ սիրտս ճմլեց անպայման։ Ատիկա իր անունն իսկ էր, իր «անաւարտ» եղած ըլլալը։ Այդ գործը մտիկ ընելու ատեն, անկարելի էր որ չտառապէի անբացատրելի կսկիծով մը, որ կարծես կարեկցութիւն մըն էր հեղինակին հանդէպ։ Գիտէի որ Շուպէրթ մեռած էր կանուխ տարիքի մէջ։ Կը կարծէի ուրեմն որ այս գործը կիսաւարտ մնացած էր կանխահաս մահուան պատճառով։ Այս մտածումը կը փոթորկէր հոգիս, ընդվզում կը պատճառէր ստեղծագործ ուղեղներու ու միտքերու վրայ ժամանակին տուած ջարդին դէմ։

Այդ ընդվզումը ունեցայ ամէն անգամ որ տեսայ պատկառելի ուղեղի մը անակնկալ չիջումը։ Մարդկային ուղեղ մը որքա՜ն դանդաղ կշռոյթով կը բեռնաւորուի, որքա՜ն երկար ժամանակի ընթացքին կը լեցուի գիտելիքներով ու ստեղծագործ մտածումներով։ Անոր իւրաքանչիւր փայլատակումը երկար տարիներու ընթացքին կուտակուած ուժանիւթէ մը ծագում կ'առնէ։ Ի՜նչ տքնութիւն, ի՜նչ աշխատանք, ի՜նչ յամառութիւն՝ տիրանալու համար այդ ուժանիւթին։ Այդպիսի ուժանիւթ մը ինչո՞ւ յանկարծ ոչինչ դառնայ մէկ ակնթարթի մէջ, ինչո՞ւ անհետանայ առանց ուրիշի մը փոխանցուելու, այնպէս ինչպէս կը փոխանցուի թշուառ դրամն ու ոսկին, այսինքն այն միւս հարստութիւնը. որ դարձեալ տարիներու ընթացքին, որ սակայն երբեք չանհետանար երկրագունտին վրայ, այլ միայն տէր կը փոխէ։

Ինծի համար, պատկառելի իւրաքանչիւր ուղեղի մահը միշտ նմանեցաւ ուրեմն Պարչէլոնայի եկեղեցիին կամ Շուպէրթի Անաւարտ Համանուագին։ Որովհետեւ, խորհեցայ, երբեք պիտի չգիտնանք թէ այդ ուղեղը դեռ ինչեր կարող էր տալ մարդկութեան, ինչպէս որ երբեք պիտի չգիտնանք թէ ինչի պիտի նմանէին Պարչէլոնայի եկեղեցին կամ Շուպէրթի համանուագը, եթէ անոնք կիսաւարտ մնացած չըլլային։

Ժամանակը մեծագոյն ուսուցիչն է, բայց ասա՛ղ, ան կը սպաննէ իր աշակերտը, ըսած էր Պէրլիոզ։

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 4 - 7)

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի Գրողներու Տունը տեղի ունեցած է Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութեան նուիրուած երեկոյթ մը։ Խօսք առնելով գրողներ եւ քննադատներ անդրադարձած են բանաստեղծին կեանքին ու գործին, շեշտելով այն նպաստը զոր Պարոյր Սեւակ բերած է խորհրդային մշակոյթի գանձարանին։ Ունկնդրուած է բանաստեղծին ձայնը երիզակի վրայ արձանագրուած։ Ապա երաժշտութեան ընկերակցութեամբ արուեստագէտներ հատուածներ արտասանած են «Անլռելի Զանգակատուն»էն, ինչպէս նաեւ այլ քերթուածներ։

ՀԱՅԵՒՉԵԽ ԿԱՊԵՐՈՒ ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԱԾ ՓԱՍՏԵՐ

Ա.

Հայ եւ չեխ կապերու պատմութիւնը շատ հին է: Սակայն այդ կապերը աշխուժացած են մասնաւորաբար ԺԹ. դարու կէսերուն, երբ երկու ժողովուրդներն ալ մտահոգուած էին ազգային ազատագրութեան եւ ազգային նոր մշակոյթ ստեղծելու հարցերով: Փոքրաթիւ երկու ժողովուրդներու վիճակներու նմանութիւնը կը թելադրէր զիրար ճանչնալու եւ իրարմէ սորվելու ձգտումը:

Մինչեւ վերջերս միայն կցկտուր տեղեկութիւններ կային այն մասին, որ Դժ. դարու չեխ հռչակաւոր ճամբորդ, թարգմանիչ ու գիտնական Վոյտա Նապրստեկ եղած է ջերմ հայասէր եւ բնագրէ թարգմանած է հայկական առասպելները: Ծանօթ էր նաեւ, որ ան՝ հերթական ճամբորդութեան ձեռնարկելէ առաջ, իր օրագրին մէջ թողուցած է այսպիսի գրութիւն մը. «Ես կը մեկնիմ, ինծի հետ տանելով իմ ճամբորդական առարկաները ու իմ հայկական գիրքերը»: Այսքան միայն...

Բայց չուրջ տարի մը առաջ Պրահայի Վոյտա Նապրստեկ Թանգարանին մէջ (այս թանգարանը հիմնած է ինք Վոյտա Նապրստեկ, անցեալ դարու 80-ական թուականներուն) յայտնաբերուեցան նիւթեր, որոնք ոչ միայն եկան փաստելու Նապրստեկի հայասէր ու հայագէտ ըլլալու ենթադրութիւնը, այլեւ կարելիութիւն ընծայեցին բացայայտելու հայ-չեխական կապերու նոր մանրամասնութիւններ:

Այդ մանրամասնութիւններէն ամէնէն հետաքրքրականը, թերեւս, ճամբորդ եւ գրող Եոզէֆ Վինչի (1842 - 1907) երկամեայ ճամբորդութիւնն է Հայաստան (դժբախտաբար, Վոյտա Նապրստեկի թանգարանին մէջ կուտակուած հարիւր - հազարաւոր դիւանային նիւթերու մեծագոյն մասը տակաւին մշակուած չէ եւ առայժմ ստիպուած եմ վկայակոչել պատահականօրէն գտնուած փաստաթուղթերը եւ Վինչի նուիրուած մասնագիտական մէկ յօդուած միայն):

Եոզէֆ Վինչ ԺԹ. դարու ամէնէն հռչակաւոր չեխ ճամբորդներէն է: Եղած է Նապրստեկ ամոլի, Էմիլ Հոլուբի, Եան Ներուդայի եւ Սվատոպլուկ Չեխի մտերիմը: Եօթանասունական թուականներուն ճամբորդած է Դանիա, Աւստրիա, Իտալիա, Պալքաններ եւ այլուր: Այնուհետեւ, Նապրստեկի խորհուրդով, 1881-ին ճամբորդած է Արեւմտեան Հայաստան. «Փրոֆէսէոր Վինչի անհանգիստ հոգին շարունակ նոր, անծանօթ երկիրներ կը փնտռէ: Էմիլ Հոլուբի օրինակով կ'ուզէ Ափրիկէ երթալ, սակայն ընկերը՝ Վոյտա Նապրստեկ, իրեն կը թելադրէ ճամբորդել ի'ր իսկ երազած երկիրը՝ Հայաստան: Հնագոյն մշակոյթ ունեցող քրիստոնեայ Հայերը, որոնք ծանր փորձութիւններու կ'ենթարկուին դրացի մահմետականներու կողմէ, Եւրոպայի մէջ մեծ թիւով երկրպագուներ ունէին, Վոյտա Նապրստեկ մէկն էր այդ երկրպագուներէն: Հայերէն սորված էր եւ ունէր հայագիտական գրականութեան մեծ հաւաքածոյ մը»:

Փրոֆ. Վինչ քանի մը ամսուան մէջ կը պատրաստուի այդ ճամբորդութեան. կը սորվի հայերէն եւ թրքերէն, կապ կը րստեղծէ գերմանացի քարտէզագիր, Մերձաւոր Արեւելքի մասնագէտ Հէնրիխ Կէյպերտի հետ: Վերջինս Վինչի կը թելադրէ մինչ այդ բոլորովին չուսումնասիրուած երկրամասի՝ Տիգրիսի եւ Եփրատի շրջանի քարտէզը գծել:

Ըստ նախնական ծրագրի, Եոզէֆ Վինչ Հայաստան պիտի գար Եգիպտոսի վրայով: Սակայն ծանօթ է, որ Սուտան ծագած մահտիական ապստամբութիւնը ստիպած էր զինք շեղիլ այդ ճամբայէն: Ամէն պարագայի տակ, Վինչ կ'երթայ Երուսաղէմ, կը հանդիպի Եսայի Պատրիարքին, որ իրեն կուտայ յանձնարարական մը, ուր մասնաւորաբար կ'ըսուի. «Աստուածահաճոյ Հիւպատոսարանի խնդրանքով գրաբերիս պարոն Եոզէֆ Վինչի, որ կ'այցելէ Հայաստան եւ որ իր պայազատութեամբ ու իր գովելի վարքով սիրելի ու պատուելի հանդիսացած է ոչ միայն իր ազգին, այլեւ օտար ազգերուն, կը յանձնարարենք, որ հիւրընկալէք հայկական նահապետական բնատուր մարդասիրութեամբ՝ եթէ հանդիպի կամ այցելէ ձեզի»:

1882-ի գարնան արդէն Վինչ կը գծէ Բինկէօլի քարտէզը: «Երբեմն առանձին, երբեմն տեղացի հայ ուղեկիցներու հետ, չափող գործիքները ուսին, ան կ'անցնէր վայրի լեռներով ու կիրճերով, քաջաբար կը դիմանար Քիւրտերու յարձակումներուն...»: Ան յաճախ կը ստիպուի թաքցնել իր իսկական գրաղումը եւ ներկայանալ իբրեւ ոսկի փնտռող ճարտարագէտ: Ցետագային, կասկածելի չերեւալու նպատակով, ան կը շրջի տեղացի Հայու մաշած տարազով: Այսուհանդերձ, 1883-ի ամառը Եոզէֆ Վինչ յաջողութեամբ կ'աւարտէ ծրագրուած աշխատանքը: Իր ջանքերուն գլխաւոր արդիւնքը կ'ըլլայ այն՝ որ կը յայտնաբերէ Տիգրիսի արեւելեան եւ արեւմտեան ակունքները, կը գծէ 16.278 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող հողամասի մը քարտէզը: Ան նոյն ատեն կը հաւաքէ ազգագրական բնոյթով բազմաթիւ նիւթեր, զրի կ'առնէ իր տպաւորութիւնները (ամենայն հաւանականութեամբ այդ նիւթերը կը գտնուին Վոյտա Նապրստեկի թանգարանը: Ներկայիս այդ թանգարանի աշխատակիցը՝ հայագէտ Ադելա Կրժիկավովա կը փնտռէ զանոնք):

Արդէն իսկ գտնուած փաստաթուղթերը (լուսանկարներ, նամակներ, յանձնարարականներ եւայլն) կը հաստատեն, որ Եոզէֆ Վինչ, Հայաստան գտնուած տարիներուն, սերտ կապերու մէջ եղած է հայ մտաւորականներու եւ ազգային դէմքերու հետ: Վինչ յատկապէս հետաքրքրուած է Էրզրումի Սանասարեան վարժարանով (ծանօթ է, որ Պրահա վերադառնալէ ետք ան ջանացած է հոն բանալ նոյնատեսակ հաստատութիւն մը): Չեխ ճամբորդը հանդիպումներ ունեցած է Մաղաքիա Եպիսկ. Օրմանեանի, Սանասարեան վարժարանի ուսուցիչներու եւ այլոց հետ: Ծանօթ չէ ստոյգ ժամանակը, բայց ան գտնուած է նաեւ Երեւան եւ Թիֆլիս, այցելած է հայ մտաւորականներու (Երեւանի մէջ, օրինակ, հանդիպած է բժիշկ Լեւոն Տիգրանեանցի): Վինչ հաւանաբար Թիֆլիս գտնուած է 1882-ին, այն ժամանակ, երբ հոն էր նաեւ իր դասընկերը՝ Սվատոպլուկ Չեխ (ի դէպ, սա եղա չեխ առաջին հեղինակն է, որուն գործը՝ «Գիւղին սուրբը» պատմուածքը, թարգմանուած է հայերէն եւ նոյն այդ թուականին՝ 1882-ին, լոյս տեսած «Ազդարար» շաբաթաթերթին մէջ):

Գտնուած նամակներէն մէկը կը պատկանի Վոյտա Նապրստեկի գրիչին: Նամակը հասցէագրուած է Վինչի եւ ուր բսուած է. «Ներփակ կը ղրկեմ հայկական սիրուած չորս երգերու առաջին երկու տողերը: Թերեւս պարոն Լեւոն (Հ. Ղեւոնդ Ալիշան) Ձեզի կ'ըսէ, թէ արդեօք կարելի՞ է ձեռք ձգել այդ երգերու ձայնագրութիւնները տպագրուած կամ ձեռագիր, որոնց համար ես անմիջապէս կը վճարեմ: Մխիթարեաններու մասին Ձեր ընդարձակ տեղեկութիւններուն ես կը սպասեմ անհամբերութեամբ»:

Եոզէֆ Վինչ Վենետիկի Մխիթարեաններու մօտ գտնուած է Հայաստան ճամբորդելէ առաջ (Նապրստեկ վերոյիշեալ նամակը գրած է 1881ի Հոկտեմբեր 18ին) եւ, հաւանաբար, հոն ալ սորված է հայերէնը: Առայժմ դժուար է այդ հարցին պատասխանել: Առհասարակ, թէ' Վոյտա Նապրստեկի եւ թէ' Եոզէֆ Վինչի Հայաստան ճամբորդութիւնները բազմաթիւ հարցեր երեւան կը հանեն: Կարեւորը այն է՝ որ արդէն իսկ ուղեցոյցները կան, եւ պարզ է, թէ ո'ւր եւ ի'նչ պիտի փնտռենք:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱՃԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄ

Չինաստան, որ գրեթէ մէկ միլիառէն աւելի բնակչութիւն ունի, կ'աշխատի նուազեցնել իր երկրին փոքրամասնութիւնները ներկայացնող հաւաքականութիւններուն աճի տոկոսները: Արդարեւ, այս վերջինները, ի տարբերութիւն Հաներուն, այսինքն՝ Չինացիներուն, աճի բարձր թիւեր կ'արձանագրեն:

Օրինակ: Հայնան կղզին, Չինաստանի հարաւը գտնուող ծովին շրջագօտիին մէջ, Լի եւ Միայօ փոքրամասնութիւնները, օրէնքին տրամադրութիւններուն հետեւելով, իրաւունք ունէին բնտանիքի հաշուով մինչեւ չորս զաւակ ունենալ: Անցեալ տարուան Հոկտեմբերէն ի վեր այդ թիւը կը սահմանափակուի երկու, առաւելագոյնը երեք ծնունդներու միջեւ:

Պատասխանատուներէն մէկը կը շեշտէ, թէ մինչեւ վերջերս փոքրամասնութիւնները զերծ կը մնային բուն Չինացիներուն համար սահմանուած նորմերէն, - քաղաքներու մէջ մէկ, իսկ գիւղական շրջաններու մէջ երկու զաւակ ունենալու պարտադրութիւններէն:

Չինաստան կը հաշուէ 55 փոքրամասնութիւններ, ընդհանուր բնակչութեան շուրջ եօթը տոկոսը: Այս իրողութիւնը ակնյայտնի ըլլալով հանդերձ, վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան, թէ փոքրամասնութիւններուն աճը 1960-ական թուականներէն ի վեր աւելցած է 68,4 տոկոսով: Անդին, բուն Չինացիներունը՝ 43,8:

Փոքրամասնութիւններուն հաւատարմութեան կապը Փեքինի հետ, առնչ պարզած թիւէն եւ աճի տոկոսներէն աւելի կը կշռէ, քանի այս վերջինները, ընդհանրապէս, սահմանամերձ գօտիներու վրայ կը գտնուին: Մշակոյթի Յեղափոխութեան ընթացքին, այս վերջինները ձուլումի քաղաքականութեան կ'ենթարկուին: Այժմ, Փեքին, կը ձգտի առնչ հաւատարմութիւնը ապահովել: Ասիկա քաղաքականութեան մը մէկ շատ պարզորոշ երեսը կը ներկայացնէ, որովհետեւ, ինչպէս բսինք, փոքրամասնութիւնները ընդհանուր առումով ռազմագիտական արժէք պարզող շրջաններուն մէջ կը գտնուին, ինչպէս՝ Ներքին Մոնկոլիա, Թիպէթ, Եունան եւ այլուր:

Մինչեւ վերջերս Փեքին այսպէս բսած «աչք կը գոցէր» փոքրամասնութիւններուն արտակարգ յաւելումին վրայ: Այժմ, ըստ չին պատասխանատուի մը, ծնունդներու թիւին նուազումը, աւելի ճիշդ է ըսել սահմանափակումը, միայն Չինացիներուն հետ կապ չունի: Ըսել է, ուրեմն, թէ փոքրամասնութիւններն ալ այսուհետեւ ենթակայ կը մնան ընդհանուր սահմանումին:

Պատճառները կը մնան հասկնալի: Որովհետեւ, մինչ Չինաստանի ընդհանուր

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԹԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Օր մը մեզ յայտնեց թէ Հունգարիոյ մենատէրը Ռագոզի՝ Կովկաս արձակուրդի պիտի գայ, «հեռաձայնեց ինծի հաւանութիւնս առնելու համար, նախընտրելի է որ ձեզմէ մէկը հեռաձայնէ իրեն, որ հոս գայ»: Պատուիրեց, ինչ որ՝ ըրինք: «Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ Ռագոզի միշտ գիտէ իմ ո'ւր գտնուիլս, յայտնապէս որոշ տեղեկութիւններ ունի ... պէտք է զայն զգուշացնել...» եւ ահա Ռագոզի կասկածելիներու ցանկին մէջ ... թշնամի սպասարկութեան ծախուած եւայլն, եւայլն, մինչդեռ խեղճը, պարզապէս կը հեռաձայնէր կեդրոնական քարտուղարութեան, ուրկէ կ'իմանար Սթալինի գտնուած վայրը: Ուրեմն Ռագոզի մեզի միացաւ եւ մասնակցեցաւ մեր կերուխումներուն, օր մըն ալ զայրացած մեր երեսին տուաւ, «ի՞նչ է այս եղածը, ո՞ւր կը տանի այս գինեմոլութիւնը», Ռագոզի շիտակ - շիտակ խօսող մարդ էր. շատ լաւ գիտէինք թէ իրաւունք ունի, բայց մենք ալ արդարացուցիչ շատ մը պատճառներ ունէինք, վստահ եմ որ բոլորս ալ ներքնապէս իրաւունք կուտայինք Ռագոզիի, բայց մեր արժանապատուութիւնը վիրաւորուած էր. Բերիա պատմեց Սթալինի, որ մեզ խմաններու խմբակ մը որակած էր. «շատ աղէկ, պատասխանեց ըՍթալին, կը տեսնուինք». նոյն գիշերը Սթալին սկսաւ իր գործը. Նախ սկսաւ շամբանեայով, յաջողեցաւ երկու - երեք շիշ պարպել տալ Ռագոզիի, չեմ գիտեր որքան ալ գինի, ես սկսայ վախնալ որ գէշ բան մը պատահի խեղճ Ռագոզիին, այդքան բան կուլ տալէ ետք, չհասկցայ թէ ի՞նչպէս կրցաւ դիմանալ, երբ առաւօտեան մօտերը մեկնեցաւ ... յաջորդ օր Սթալինի տրամադրութիւնը շատ բարձր էր, «տեսա՞ք, թէ ինչ վիճակի բերի զինքը» կը կրկնէր բոլորին: Սթալին դեռ ժամանակ մը մնաց Պօրժոմի, միւսները ճամբեց, մնացինք ես ու Միկոյեան. վերջապէս օր մըն ալ յաջողեցանք ճողոպրիլ եւ վերադառնալ մեր արձակուրդի վայրերը:

Կը յիշեմ դիպուած մը, կարծեմ 1951-ի ամառն էր (1952-ին Սթալին Մոսկուա մնաց), երբ ինք արձակուրդ չառնէր, բոլորս ալ նոյնը կ'ընէինք. Աֆօն գացած էր այդ տարի, զիս կանչեց Սոչիէն, Միկոյեանն ալ Սուխումիէն, օր մը որ երկուքս կը պտտէինք, Սթալին, որ մեզ չէր տեսած կը պոռար. «վերջացած եմ, ո'չ ոքի վրայ կրնամ վստահիլ, ո'չ իսկ իմ վրաս», այս ակամայ խոստովանութիւնը մեզ քարացուց, որովհետեւ մինչ այդ, մեծ էր իր զօրութիւնը եւ ամէն բան կարենալ ընելու իր յաւակնութիւնը, մինչդեռ, այդ պահուն մեր առջեւ կը տեսնուէր մտաւոր փլուզումի ենթակայ՝ հիւանդագին եւ անողոք կասկածամտութենէ վարակուած ծերունի մը, որ հզօր Խորհրդային Միութեան առաջնորդն էր, եւ որուն տեսակէտները եւ որոշումները աներեւակայելի հետեւանքներ կրնային ունենալ, ներքին կամ միջազգային հարցերու վերաբերմամբ, իսկապէս մտահոգիչ էր կացութիւնը. մենք բոլորս իր շուրջը, յետաձգեալ դատապարտեալներ էինք, այնքան ատեն որ իր վստահութիւնը կը վայելէինք, մեզի թոյլ կուտային որ ապրինք եւ աշխատինք բայց երբ այդ վստահութիւնը պակսէր, ձեզի կը սպասէր անվերադարձ ճամբորդութիւն մը, այս ճակատագիրը ունեցան զէնքի ամենամտերիմ իր ընկերներէն զատ անհամար անանուն կամ պատասխանատու համայնավար ընկերներ, որոնք պատուաւոր կերպով աշխատեցան կուսակցութեան եւ երկրին համար եւ զոհ գացին դիւային մեքենայութիւններու՝ Սթալինի տիրակալութեան ամբողջ շրջանին, եւ այդ տիրակալութիւնը շա'տ - շա'տ երկար տեւեց...:

Ինչպէս ըսի, իր կեանքի վերջին տարիներուն, գրեթէ առօրեայ սովորութիւն դարձած էին այս «հաւաքոյթները», ինծի հետ խմբակին մաս կը կազմէին Մալէնկով, Բերիա եւ Բուլկանին, այս վերջինը քիչ անգամ կը մասնակցէր նիստերու ճաշերուն, օր ըստ օրէ աւելի ակներեւ կը դառնար Սթալինի մտաւորական եւ ֆիզիքական անկումը, յաճախ յիշողութիւնն ու խելքը կը դաւաճանէին իրեն:

(Շար.. 5)

ՄԱՀՈՒԱՆ 150-ԱՄԵԱԿ

ՅՈՀԱՆՆԷՍ ՊՐԱՀՄՍ

(1833 - 1897)

Այս անունին երգահանը, բարձր մշակոյթի տէր անձ մը եղած է եւ մեծ դասականներու շարքին անուն: [illegible]

Պրահմսի երաժշտութիւնը [illegible]

[illegible] Պախ, Մոցարթ, Պեթհովէն եւ Պրահմս [illegible] «Երեք Պ»երը [illegible]

Յոհաննէս Պրահմս շատ խորացած է [illegible] երաժշտական կառոյցի ալքերուն մէջ: Պախի, Մոցարթի, Հայտընի, Հէնտըլի [illegible]

թիւններու արուեստին, բայց իր ոճը, իբրեւ Պեթհովէնի վիպապաշտութեան շարունակութիւնը՝ կ'ընդունուի այսօր: Մեծապէս գնահատուած են նաեւ իր հոգեւոր երաժշտութեան հայող յօրինումները. իր օրուս 109 երկը, ութ ձայնի վրայ շարադրուած, հոյակապ կտոր մըն է: Իր հունգարական պարերը, իր «քաթուրմէն» դաշնակի կտորները, շատ մեծ ժողովրդականութիւն վայելած են՝ ամէնուրեք: Իր առաջին շրջանի դաշնակի յօրինումները, մեծապէս Շումանի ազդեցութեան ենթարկուած կը գտնենք: Իր փոփոխակները (վարիասիոն) եւ ուրիշ արժէքաւոր երկեր ալ, բացայայտօրէն Պեթհովէնի դրոշմը կը կրեն, եւ անոր ոճին շարունակութիւնն են: Այս կտորներուն մէջ, բնաբանները, շատ անգամ, Մոցարթէ, Հայտընէ ու Հէնտըլէ առնըւած են: Պրահմսի գործերը, մեծ մասամբ, լուրջ եւ սրբաշունչ դրոշմ մը ունին եւ հոգեկան ներաշխարհային կեանքի մը, հրաշալի արտացոլացումին՝ իբր միջնորդ կը ծառայեն:

Պրահմս, շատ սիրուած եւ յարգուած անձնաւորութիւն մը եղած է՝ իր ժամանակակիցներէն: Իր համբաւը այնքա՛ն մեծ էր, որ Վիէննայի քաղաքապետութիւնը յարմար դատած է անոր աճիւնները Պեթհովէնի ու Շուպերթի դամբարաններուն առընթեր զետեղել:

Գալով իր յօրինումներուն, իր կենդանութեան իսկ, անոնք ամէնուրեք խանդավառութիւն ստեղծած են, իսկ իր կեանքի վերջաւորութեան, իր գործերը, երաժշտահանդէսներու յայտագիրներուն մէջ, առաջնակարգ տեղեր գրաւած եւ անվերջ ծափահարուած են: 1874-ին, ան Պերլինի գիտութեան ակադեմիայի անդամ անուանուեցաւ իսկ Քէմպրիճի ու Պրէսլաուի Համալսարանները, անոր «պատուոյ տոքթ.»ի տիտղոս շնորհեցին: Պրահմս 1886-ին, Բրուսիական արուեստի ու գիտութիւններու կարգերուն ասպետ անուանուեցաւ եւ 1889-ին Համպուրկ քաղաքի պատուոյ քաղաքացի եղաւ: Պրահմս Թատերական երաժշտութիւն գրել չէ ուզած, իր նախերգանքները Թատերական բնոյթ չեն կրեր երբեք, այլ՝ Թարգմանը կը հանդիսանան մեր ներաշխարհի ապրումներուն: Կրնանք ըսել, թէ ան միշտ երգի ու խմբերգի սիրահար եղած է եւ այդ ուղղութեամբ ալ անվերջ աշխատած: Այս մարզին մէջ ալ, Պրահմսի վաստակը մեծ եղած է, իսկ երգերը՝ գնահատուած:

Յոհաննէս Պրահմս, ծնած է 1833-ին Համպուրկի մէջ: Հայրը զինուորական նուագախումբի անդամներէն էր: Բարեսիրտ, քաջ պարող ու զուարթ անձ մը եղած է ան: Պրահմսի մայրը, իր ամուսինէն տասնըեօթը տարու մեծ էր ու կը կաղար, բայց հիանալի կերակուր կ'եփէր: Քառասունը մէկ տարեկան, տունը մնացած աղջիկ մըն էր, երբ Պրահմսի հօրը հետ ամուսնացաւ: Քրիսթինա Պրահմս, ո՛չ միայն իր ամուսինը իր եփած կերակուրներով առինքնած, այլ եւ անոր երկու սիրասուն զաւակներ ալ պարգեւած էր: Երեսուն տարուան ամուսնութեան շրջանի մը մէջ քիչ անգամ անհամաձայնութիւններ անոնց երջանկութիւնը խանգարած էին: Աղքատ էին, բայց երջանիկ: Պրահմս ընտանիքի անդամները իրենց տան մէջ, երգեցիկ Թռչուններ կը պահէին եւ անոնցմով այնքան տարուած էին, որ իրենք ալ երգելու անդիմադրելի պահանջքը կը զգային՝ իրենց մէջ:

Հայր Պրահմս, օր մը տեսաւ, որ իր տղան դաշնակին վրայ նուագել կ'աշխատէր ու եռանդի գալով, մտածեց տղուն երաժշտութեան դասեր առնել տալ. «Թերեւս օր մը Համպուրկի պետական նուագախումբին մէջ կարեւոր տեղ մը կրնայ գրաւել» կ'ըսէր: Յոհաննէս Պրահմս, ըսկըսաւ դաշնակի դասեր առնել ու քիչ ատենէն «Հրաշք Մանուկ»ի համբաւին տիրացաւ: Երաժշտութեան ուսուցիչներ, տղուն երաժշտական կարողութեան վրայ զարմացած կը Թելադրէին կատարելագործել անոր տաղանդը: Եկաւ ժամանակ մը, երբ Պրահմս դաշնակի բոլոր նրբութիւններուն տեղեակ դարձաւ բայց ան իր մէջ կը զգար երգահանի մը կոչումը եւ մանաւանդ գերման երգեր յօրինելէ մեծ հաճոյք կ'առնէր: Սկիզբը, իր օրապահիկը շահելու համար, գրօսավայրերուն մէջ կը նուագէր, ու բաւական դրամ կը շահէր, բայց ասիկա իրեն բաւարարութիւն չէր տար. հետեւաբար, մըտադրեց յուսով երգահանութեան ձեռնարկել: Պրահմս գերման «լիտ»եր յօրինելով գործի սկսաւ: Ունէր մեծ եղբայր մը՝ Ֆրիցը, որ նոյնպէս գեղեցիկ երգեր կը յօրինէր: Ան մինչեւ իր կեանքին վերջը, երգեր յօրինելէ պիտի չդադրէր եւ իբր «սխալ Պրահմս» մը պատմութեան պիտի անցնէր: Յոհաննէս այդ օրերուն ունէր միակ մտասեւեռում մը՝ անմահացընել «Պրահմս» անունը:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

[illegible]

բնակչութեան տարեկան աճը մէկ տոկոսէն քիչ աւելի պատկեր կը պարզէ, անդին, փոքրամասնութիւններունը կը հասնի 4 տոկոսի, մօտաւոր հաշուով:

Փեքինի պաշտօնատարները հարցը կը դնեն զուտ ժողովրդագրական գետնի վրայ: Իրականութեան մէջ սակայն, կը մտահոգուին սահմանամերձ գօտիներ բընակող ոչ - Չինացի տարրին արտակարգ յաւելումով: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, վերջին հաշուով ցեղային տարբեր դիմագիծեր ներկայացնող 55 փոքրամասնութիւնները, մօտաւորապէս 67 միլիոնի հասնող Թիւ մը կը ներկայացնեն:

Ոմանք կրնան ըսել, թէ մէկ միլիառէն առաւել բնակչութեան մը մէջ, ի վերջոյ 67 միլիոնը ի՞նչ կը ներկայացնէ: Հարցը այս ձեւով առնուած, կրնայ տարօրինակ Թուիլ: Բայց միւս կողմէն, փոքրամասնութիւններուն Թիւը անտեսել կարելի չէ առնել, մանաւանդ ասոնց յարաճուն աճը եւ սահմանամերձ շրջաններ բնակելու պարագան:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Աւետարանական քոլէժի ատենամարզանքի յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Փետր. 18-ին, վարժարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է հարցազրոյց մը Լիբանանի հայկական օրաթերթերու խմբագիրներուն հետ, նըպատակ ունենալով աւելցնել հետաքըրքրութիւնը հայ աշակերտութեան՝ հայ մամուլին նկատմամբ: Շեշտուած է հայ մամուլին դերը հայապահպանման գործին մէջ, աւելցուելով թէ «հայ մամուլը դաստիարակչական դպրոց մըն է, որ կոչուած է զօրաշարժի ենթարկելու հայ ժողովուրդը, անոր մէջ սրելով քաղաքական գիտակցութիւնը եւ ազգային պահանջատիրական պայքարի ոգին»:

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Համազգայինի Տունը, Փետր. 20-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, որուն նիւթը եղած է «Հայ մշակոյթի ծագման եւ զարգացման հոլովոյթը»: Դասախօսը՝ Մովսէս Հերկելեան, նախ հպանցիկ ակնարկով մը անդրադարձած է հայ ժողովուրդի ծագման ու կազմաւորման հանգրուաններուն, հիմնուելով հին ու նոր պատմաբաններու, ազգագիրներու վարկածներուն վըրայ. ապա նշած է, թէ հայ կեանքը կը սկսի նախնադարէն, վկայութեան կոչելով Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ յայտնաբերուած ժայռապատկերները, որմնանկարները, որոնք ինքնուրոյն արուեստի յուշարձաններ են եւ կը խօսին հայ ժողովուրդի կենցաղին ու մշակոյթին զարգացման հանգրուաններուն մասին: Դասախօսութենէն ետք ցուցադրըւած են լուսապատկերներ:

×

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Թեմին մէջ Ղեւոնդեանց տօնը ամէն տարի կը նշուի եկեղեցւոյ մը մէջ, ուր ներկայ կ'ըլլան Թեմին բոլոր քահանաները: Այս տարի ընտրուած է Ճիւնիի Ս. Յարութիւն Եկեղեցին: Արարողութեան նախագահած է առաջնորդը՝ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեան, որ քարոզով մը անդրադարձած է քահանայութեան կոչումին: Իր խօսքի աւարտին Առաջնորդը շեշտած է մեր ժողովուրդին ակնկալութիւնը այսօր իր քահանաներէն, նշելով որ Ղեւոնդեանց տօնը առիթ մը պէտք է ըլլայ Հայց. Եկեղեցւոյ սպասաւորութեան լծուած բոլոր քահանայ հայրերուն ինքնաքննութեան եւ վերանորոգութեան:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Փետր. 13-ին, տեղի ունեցած է «Շնորհալի» երգչախումբի հիմնադրութեան 55-ամեակին նուիրուած համերգը, ղեկավարութեամբ Եդուարդ Ցակոբեանի եւ երգէոնի ընկերակցութեամբ Շամիրամ Դարմանեանի: Յայտագրի աւարտին, առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան, ղեկավարին յանձնած է «Ներսէս Շնորհալի» շքանշանը, զոր շնորհած է էր Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս: Իրիկունը, Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, որու ընթացքին խօսք առնելով ներկայացուցչական դէմքեր, գովաբանած են երգչախումբն ու անոր ղեկավարը:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ մեռած է լիբանանահայ բեմայարդար Տիգրան Շիրինեան: Ծնած էր 1929-ին՝ Պէյրութ. նախակըրթութիւնը ստացած է Ս. Նշան վարժարանին մէջ: Հասակ առնելով Ս. Նշան Եկեղեցւոյ, Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ «Համազգային»ի շրջապատին մէջ, Տիգրան Շիրինեան տարիներ ծառայած է այդ կազմակերպութիւններուն: Աւելի քան 30 տարի եղած է միակ եւ անձնուրաց բեմայարդարը «Գասպար Իփէկեան» Թատերախումբին, որուն հետ շրջած է գաղութէ գաղութ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱՆՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

- Շատ չանցած՝ եկեղեցի հասան. օտարականը քահանայ մը տեսնել ուզեց: ժամկոչ մը տէրտէրներուն խուցը առաջնորդեց զինքը, ժամարար քահանային ներկայացնելու համար, որ եօթանասունամեայ կէս զառամած ծերուկ մըն էր եւ որուն շուրթերը գրեթէ միշտ կ'երերային, աղօթք մը մրթմրթալու համար: Նորեկը յափշտակութեամբ համբուրեց քահանային դողդոջ ձեռքը եւ հրաման ուզեց նստելու:

Առանց վերարկուին եւ գլխարկին, զորս դուրսը Թողած էր, օտարականը ոչ նուազ տարօրինակ էր իր կերպարանքով: Բաճկոն մը հագած էր, պարզ եւ հինկէկ, վիզէն մինչեւ վար կոճկուած, առանց փողկապի եւ առանց ճերմակ օձիքի: Մէջքը պրկող կաշիէ գօտիէն արծաթ շղթայ մը կախուած էր, որուն ծայրը կ'անհետանար բաճկոնին մէկ գրպանին մէջ: Նեղ, մաշած տաբատ մը անոր նիհար սրունքները կը կաղապարէր, լայն արատներով ծածկուած. միակտուր կաշիէ կօշտ ու խոշոր կօշիկներ ունէր, որոնք, յայտնապէս շատ տառապած էին եւ հեռու չէր այն ժամանակը ուր անոնք պիտի հրաժարէին պատսպարելէ այդ ոտքերը: Կլոր, Թուխ դէմքը, Թաւ մօրուքով մը շրջանակուած, կոշտ գիծեր ունէր, գռեհիկ, անգութ արտայայտութեամբ: Լայնաբաց սեւ աչքերը խիստ ու սեւեռուն էին, մութ շողիւններով, արհամարհոտ եւ խուզարկու: Ցափշտակիչ եւ աւազակային բան մը կար այդ դէմքին վրայ՝ սեւ, առատ, գեղեցիկ վարսերուն տակ, որոնք քմահաճօրէն կը խռուանային անոր զանկէն մինչեւ ծոծրակն ու քունքերը, ըմբոստ խոպոպներով: Առատ պեխ մը, խնամքով յարդարուած պլորուած ու մարտական, կ'աւարտէր, կը լրացնէր Թափառիկ արկածախնդիր ասպետի այդ տիպարը, որուն մեր օրերուն մէջ՝ խաչագող անունը կուտան:

- Ո՞ւր տեղէն կուգաք, ո՞վ էք, օրհնած, հարցուց քահանան, իր աղօթքներուն եւ կրօնական խոկմունքներուն մէջ այդպէս ընդհատուելուն նեղացած:

- Տէր հայր, Կովկասից գալիս եմ, պատասխանեց օտարականը՝ տեղաւորուելով աթոռի մը վրայ մտերմական համարձակութեամբ մը եւ սիկառէն մուխի բարակ գուլայ մը արձակելով, անուանւում եմ Արգար Կոստանեան ... Շվէյցարիայում պեդագոգիա ուսնելուց յետ վերադարձայ Հայրենիք, հայ մանուկին դաստիարակութեան գործովը զբաղուելու... Կովկասում ունենք կիմնազիաներ, ծխական վարժարաններ. ես կարող էի մեծ դիրք ձեռք բերել, առատ փող էին առաջարկել ինձ, որպէսզի յանձն առնեմ մի կարեւոր պաշտօն հէնց այդ կիմնազիաների մէկում, բայց ես մերժել եմ: Ես ուզում եմ ոչ Թէ փող այլ անձնուէր ծառայութեամբ օգտակար լինել մեր մանկըլոներին, հօն ուր նոքա պայմանների բերմամբ չեն կարող օգտուել պեդագոխիայի փրկարար սիստեմից: Ես պաշտում եմ գաղափարը, տէրհայր, ինձ փող հարկաւոր չէ, ինձ հարկաւոր է գործը, գործը՝ հեռաւո՛ր, լքուա՛ծ անկիւններում, ուր հայ մանկտին Թողուել է իր ճակատագրին ... ափսո՛ս, ափսո՛ս...

Կովկասցին մէկէն ի մէկ բռնկած էր, բերնին անկիւնը ճերմակ լորձունք մըն էր գոյացած. աչքերը տարտամ ու շօգարձակ եղած էին, այդ մութ ցածլիկ խուցին պատերէն անցնելով եւ Թափառելով «հեռաւո՛ր, լքուած անկիւններում»: Իր շեշտերուն ընկերացող գլխի շարժումները ոտքի հանած էին վարսերը, որոնք հիմա մինչեւ աչուըները կ'իջնային: Խեղճ քահանան՝ իրեն անհասկնալի բարբառով մը լիրտուած գահավիժուած այդ բառերով կարկուտին տակ ափ ի բերան եւ ապշահար՝ Կովկասցիին կը նայէր, ինչպէս պիտի նայէր խելագարի մը:

- Ձեր զարմանքը հասկանում եմ, տէր հայր, շարունակեց մարդը դառն ժպիտով մը, ես տեսնում ձեզ ոչ ոք չի խօսել, ես գաղափարները տարօրինակ են Թւում ձեզ, այո՛, բայց քիչ ժամանակում պէտք է ամէն ինչ հասկանաք ... Պիտի հասկանալ, տէր հայր, Թէ առանց պեդագոխիայի հայ մանուկը մեռնում է, հայ տղամարդը փճանում է, հայութիւնը ջնջւում է, այո՛, ջնջւո՛ւմ է հայութիւնը, տէ՛ր հայր ... ափսո՛ս...

(Շար. 17)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Սէն Թ՚էթիէն.– Պ. Հայկազ Աստուրեան 160 Ֆ.:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Սէն - Մօրիս տը Պէնոյէն՝ Յակոբ Գըրիգորեան Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ միջոցաւ հետեւեալ նուէրները ըրած է.- 1000 *Ֆ. Հայ Դատին,* 500 *Ֆ. Կապ. Խաչին,* 500 *Ֆ. Հայկազեան վարժարանին եւ* 200 *Ֆ. «Յառաջ»ին:*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԻՈՆ. - Ողբացեալ Տիկին վերոն Փափազեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Զատիկ Համբարձումեան* 100 *Ֆ. Կարապետ Յովակիմեան* 100 *Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:*

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Շաքէ Մուսաեանի, ամուսնոյն եւ զաւակներուն իրենց հօր՝ Յարութիւն Սալլագեանի *մահուան առթիւ:*

Այս տխուր առթիւ, մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի 200 *Ֆ. Տէր եւ Տիկին Բեքմեզեանէ եւ* 300 *Ֆ. Տիկին Վարդուհի, Օրիորդներ՝ Թագուհի եւ Շուշան Մուսաեանէ:*

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Վարսենիկ Պալեանի *կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնին կը նուիրեն. - Տիկին Մառի Ֆէրմանեան* 200 *Ֆ., Տիկիններ՝ Մաքրիկ Մէսթճեան, Վարդանոյշ Նալպանտեան, Անահիտ Շալճըեան, Անժէլ Շէքէրեան, Էթիլ Րէիսեան* 100-*ական Ֆ.:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.

Աբրահամ Պօզեանի *հոգեհանգստին առթիւ Տիկին Պօզեան եւ զաւակները* 250 *Ֆ., Այրի Տիկին Ճանտիկեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Արապիկեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Պապաեան* 100, *Տէր եւ Տիկին Ճանտիկեան* 100 *Ֆ.:*

Գեղամ Տէր - Ղուկասեանի *հոգեհանգըստեան առթիւ իր զաւակները* 150 *Ֆ.:*

Այրի Տիկին Մարի Խաչատուրեանի *Թաղման առթիւ իր ընտանիքին կողմէ* 50 *ֆրանք:*

Կարապետ Թիւթիւնեանի *յիշատակին իր այրին եւ զաւակները* 100 *Ֆ. եւ Տէր եւ Տիկին Քերքիկեան* 100 *Ֆ.:*

Տիկին Ռօզա Միսաքեանի *մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Միսակ Միսաքեան* 200, *Պ. Յովսէփ Օհանեան* 50, *Այրի Տիկին Մաքինաճեան* 100 *Ֆ.:*

(Շար.)

×

Ալֆորվիլի Մշակութային Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Բէքմէզեանէ (Պանեօյէն) 300 *Ֆ. իրենց զաւկին Վազգէնի ծընունդին առիթով: Ինչպէս նաեւ* 2500 *Ֆ. Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչէն:*

×

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները. - Հանգուցեալ՝ Անդրանիկ Օպոզեանի *մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան, Կարապետեան, Պահարեան* 1000 *ֆրանք: Մարսէյլէն՝ Հայկազ Մարտիրոսեան* 150 *Ֆ., Պերճ Մարտիրոսեան* 100, *Կիւրկէրեան ընտանիք* 50 *Ֆ.:*

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

– ՄԵԾ ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ –

DANS LES SALONS DE L'HOTEL MERIDIEN
81, boulevard Gouvion St. Cyr, Paris 17e
ՇԱԲԱԹ ՄԱՐՏ 12, ԺԱՄԸ 20·30-ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

soirée animée par :

l'orchestre ARMENIAN-SUNSHINE, dirigé par Robert PAPAZIAN
Paul TOSCANO, violoniste de chez Raspoutine et son ensemble
CELINHO BARROS et son orchestre « RYTHMES DU BRESIL »
et des surprises

Սեղանները ապահովել, հեռաձայնելով՝
Մանուկեան - 381 80 82 *Ալեքսանեան* - 236 96 43 *Մառան* - 535 85 26

CROIX ROUGE ARMENIENNE
SECTION ISSY-CLAMART

MATINÉE DANSANTE

au profit du Centre de Vacances de Normandie
sous la Présidence du
Dr. NORA DAMLAMIAN-DER AGOPIAN
animée par l'orchestre GROUNG
élection de Miss CROIX-ROUGE

Dimanche 27 Mars, de 16 heures à minuit
THEATRE MUNICIPAL D'ISSY-LES-MOULINEAUX

Réservation des tables : Navassartian 985-36-53
Ohanyan 631-81-94
Berberian 736-31-88

Entrée 40 F
Etudiants 25 F

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԶԱՏԻԿԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ
ԱՊՐԻԼ 29ԷՆ 8 ՄԱՅԻՍ

Fêtes Pascales grecques à Athènes

DU 29 AVRIL AU 8 MAI

VOYAGE ORGANISE PAR LA CROIX BLEUE, SECTION LYON
Aller retour par avion — Séjour de 9 jours dont 6 en demi-pension
Visites guidées des iles et monuments — 3 soirées folkloriques typiques
PRIX : 3100 F

Pour renseignements et inscriptions, téléphoner :
dans la journée : 888-92-51 — 233-72-45
après 20 heures 30 : 854-22-93

UGAB - Jeunes
CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris

soirée - disco

SAMEDI 12 MARS à partir de 22 h.
CONCOURS DE ROCK'N ROLL
prix aux trois premiers

Participation aux frais :
membre 35 F — non membre 50 F
tenuue correcte exigée

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise
Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME
du Dimanche 13 Mars

- **Editorial :** A la veille de la révision du procès de Péniamine Evengülu
- Informations en langues française et arménienne
- Informations sportives
- **Dossier de la semaine :** Le cœur artificiel, avec le Docteur Georges Képénékian, en direct posez des questions en téléphonant au 825-69-21

Emission en Mars
les dimanches de 10 h. à 12 h. 30

—×—

Emissions arméniennes:
ARMENIE - MAGAZINE
— Dimanche: de *10h.* à *12h.*
ARMENIE - VARIETES
— Lundi et Vendredi: de *9h.* à *10h.*
ARMENIE - CULTURE
— Jeudi : de 20 h. 30 à 22 h. 30
animées par le Nor Séround de Decines

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղին

SAMEDI 19 MARS à 20 h. 30
SALLE DES FETES DE BAGNEUX
rue Charles Michels
orchestre **« HAGHTANAG »**

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄՕՏ ՕՐԷՆ *ՄՕՏ ՕՐԷՆ*

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆԸ

Ձեր տուներուն մէջ

SEJOUR A BELLEFONTAINE

Le Comité Central de la Croix Bleue des Arméniens de France et ses sections organisent **un séjour dans ses bâtiments de Bellefontaine du 2 au 9 avril inclus**
s'adresser aux sections ou écrire :
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou tél : 16-3-969-71-72
16-3-987-08-73

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

CLUB DES JEUNES

Soirée Dansante

SAMEDI 12 MARS à 21 heures
Participation aux frais : 35 F

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de Tilsitt Paris 17e
ETOILE Tél. 380. 55. 11

Du 1er au 15 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*
quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro et MG Metro Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/Leyland Leasing.

AUSTIN Pense Castrol

Chez votre concessionnaire Austin

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, RUE DE TILSITT-ETOILE-380 55 11

ԱՊՐԻԼ 24

24 AVRIL en Arménie

DU 16 AU 29 AVRIL
14 JOURS

DU 21 AU 29 AVRIL
8 JOURS

accompagné par Varoujan Sarkissian

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261-51-13
M° Pyramides

Départ de Lyon
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Départ de Marseille
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Org. Lic. A 1037

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.391

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.391

ԹՂԱԹՊԵՏԱԿԱՆ

ԿԱՍՏՈՆ ՏԸՖԷՌ՝

«ԵԹԷ ՊԱՐՏՈՒԻՄ, ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻՄ»

Թաղապետական ընտրութիւններու նախօրեակին, մթնոլորտը սաստիկ լարուած է եւ մեծամասնութիւն եւ ընդդիմութիւն զիրար նախատելու համար, միջոցներու վրայ ալ խտրականութիւն չեն դներ:

Վերջին զգայացունց նորութիւնը տեղի ունեցաւ Մարսէյլ, երբ քաղաքապետ - նախարարը՝ Կ. Տըֆէռ յայտարարեց թէ կը հրաժարի կառավարութենէն, եթէ չվերընտրուի Կիրակի: Զայնասփիւռը - Ֆրանս - Էնթէռ - չէր յաջողած դէմ առ դէմ հանել երկու հակառակորդները՝ Տըֆէռ եւ Կօտէն (այս վերջինը, որ ընտրուեցաւ անցեալ Կիրակի, Մարսէյլի քաղաքապետ կը դառնայ եթէ Տըֆէռ չվերընտրուի) եւ գոհացաւ տեսակ մը՝ քովքովիով: Տեսակ մը, քանի Մարսէյլի պանդոկի մը մէջ, կողք - կողքի սրահներ գրաւեցին երկու հակառակորդները եւ կարգով պատասխանեցին լրագրողներու հարցումներուն: Զախողած ոճրափորձը, բաւական «կեր» կը հայթայթէ եւ Տըֆէռի ակնարկութիւններն ալ բաւական վարկաբեկիչ էին: Ծանօթ է որ երկու հոգի իրենց ռումբերով «օդը կ'ելլէին» առջի օր, ռիւ տիւ Տրակոն, ոչ շատ հեռու մեծ սինակոկէն: Ճշդուեցաւ թէ ենթակաները երկրորդական թըիւաներ, էին, բայց յայտնի չէ թէ թիրախը իսկապէս սինակոկն է՞ր, եթէ այո, հրահանգողը ո՞վ է եւն., եւն.: Իրաց այս կացութեան մէջ, քաղաքապետ - նախարարը չի վարանիր աչքին վերագրելու, որպէսզի անապահով մթնոլորտը շեշտուի եւ ատիկա օգտագործուի Տըֆէռի դէմ: Բայց ինք ալ չկրցաւ բոլորովին ուրանալ, թէ շըփումներ կատարուած են «Մարսէյլ - ապահովութիւն» ցանկի պատասխանատուներուն հետ, որպէսզի Բ. (իր) շրջանին մէջ իրեն քուէ տան, ինչ որ կրնայ զարմացնել, եթէ ընդունուի թէ այդ ցանկը «աջ» կը նկատուի: Տըֆէռ նաեւ լաւ լուրեր տուաւ իր առողջութեան մասին, յայտնելով թէ հակառակ իր 72 տարիներուն շատ աւելի կայտառ է քան իրմէ երիտասարդներ, որոնց դէմքին վրայ յոգնութիւն կը տեսնէ:

Կան դեռ ուրիշ փափուկ շրջաններ, ինչպէս Փարիզի 13-րդ Թաղամասը, ուր Շիրաքի թեկնածուն լաւ դիրքի մէջ է ընդդէմ՝ Քիլէսի, որ թեկնածու էր Շիրաքի աթոռին: Անթոնի ՀՀՀ.ի ցանկը կը գլխաւորէ Փաթրիկ Տէվէճեան (նախկին քաղաքապետը՝ համայնավար էր):

Ամէն պարագայի մէջ, նոր բան չկայ ըսելիք ընտրութիւններու մասին, որոնց քաղաքականացումը բոլորովին խեղաթիւրեց բուն դիմագիծը: Կիրակի, ուր որ դեռ քուէարկութիւն կայ, շատ բան կախում ունի «կանանչներէն» եւ ձեռըն - պահներէն:

×

ՊԷԼԿՐԱՏ

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

Երէկ վերջին պահուն, երկու տողով հաղորդած էինք թէ ձերբակալուած էր նաեւ երկրորդ հայ երիտասարդը՝ Րաֆֆի Ալեքսանդր Էլպէքեան:

«Այժմէականութիւնը» անցնիլը եւ դէպքին աշխարհագրական դիրքը պատճառ են, որ փարիզեան օրաթերթերը դադրին լայն տեղ տալէ: «Մոնտ»ը, Հինգշաբթի իրիկուն կը գրէր՝ «թէ Փարիզի եղեռնափորձէն ետք՝ նոր ոճիր մը գործուած է Պելկրատ, Թուրքիոյ դեսպանին դէմ», աւելցնելով թէ արարքին տէր եղած են ՀՅԱՄ-ները: Նկարագրութեան մէջ, կը յայտնէ թէ երբ երկու երիտասարդները փորձած են խոյս տալ մերձաւոր պարտէզ մը, սկսած են կրակել անցորդներու վը - րայ, որոնք փորձած էին միջամտել եւ 25 տարեկան երիտասարդ մը մեռած է եւ հանգստեան կոչուած գնդապետ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած: Ուրբաթ առաւօտ ալ «Ֆիկարօ» կը գրէ թէ եուկոսլաւ մամուլը կը մեծարէ «քաջ Զէյքօ Միլիվո - ժովիչը սպաննուած ահաբեկիչներէն մէ - կուն կողմէ, զոր կը փորձէր բռնել եւ ինքնաբ գնդապետը, որ վիրաւորուած է միւսին կողմէ, զոր կը փորձէր կեցնել» եւ թարգման կը հանդիսանայ բնակչու - թեան ընդվզումին ի տես՝ «այս աննա - խընթաց ոճիրին Եուկոսլաւիոյ մէջ»:

Թուրք թերթերն ալ, Ուրբաթ օր, նոյն լուրերէն զատ, բան մը չէին ըսեր, նոյնիսկ շփոթութիւն կայ ԱՍԱԼԱ-ի եւ Ցե - ղասպանութեան Մարտիկներու միջեւ մէկ թերթէն միւսը: Միլլիյէթ «վախ» կը յայտնէ որ երկու հայ երիտասարդները մահուան չդատապարտուին, Եուկոս - լաւիա փոխվրէժէ վախնալով:

×

Թուրք դեսպանին վիճակը միշտ շատ ծանր երակուած էր փրոֆ. Սեքուլովիչի կողմէ, քանի Պալքար միշտ խոր մահաքունի մէջ է, մէկ գնդակը ծանր վնաս - ներ բերած ըլլալով ուղեղին, միւսն ալ ուսէն ողնայարը անցած ըլլալով:

×

Նոր լուր չէր տրուեր սակայն հայ երիտասարդին մասին, հակառակ անոր որ, սկիզբէն՝ վիճակը ծանր նկատ - ւած էր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆԱՄԱԿԱԲԵՐԸ ՎԱՂԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ՊԻՏԻ ԳԱՅ

Այս առաւօտ տանս պատուհանէն կը տեսնէի նամակաբերը, որ սուլելով, երգելով կը քալէր, ուսէն կախուած պա - յուսակէն անկախ՝ ձեռքին մէջ պահա - րաններու տրցակ մը բռնած: Մտաւ մեր փողոցէն եւ քանի մը քայլ նետեց: Յոյս մը ծագեցաւ մէջս. արդեօք մեզի ալ նամակ մը ունէ՞ր: Գիտէի որ անտեղի էր այդ ակնկալութիւնը: Բնակարանս նոր է եւ հասցէն քիչերու ծանօթ: Ուրեմն դը - րեթէ ոչինչ կը ստանամ այս հասցէին: Նորէն ալ սակայն յոյս մը ունեցայ. նամակաբերը նամակ մը չունէ՞ր ինծի համար, ծրարիկ մը, երկտող մը: Զունէր: Անցաւ մեր տան առջեւէն եւ գնաց քովի շէնքը: Եւ քանի որ մեր փողոցը անել է, քովի շէնքն ալ՝ փողոցին վերջինը, ան շուտով աւարտեց իր գործը, վերադար - ձաւ, շարունակեց իր ճամբան միշտ սուլելով, միշտ ուրախ տրամադրութիւն մը՝ դէմքին վրայ, միշտ քանի մը պահարաններ ձեռքին մէջ:

Եւ սակայն նամակաբերը չի գիտեր թէ ինչ բովանդակութիւն ունին այն պահարանները զորս կը ցրուէ առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Երբեմն չի՞ հետաքրքրուիր արդեօք թէ ինչ կը տանի տուներէ ներս. լա՞ւ լուր, գէ՞շ լուր: Այսպէս սուլելով ու անհոգ, երբ պահարան մը կը սահեցընէ դրան մը սեմէն, կամ երբ դրան մը զանգակը հնչեցնելէ ետք պահարան մը մը կը յանձնէ սիրտը վեր ելած տանտիկնոջ մը, կը խորհի՞ արդեօք թէ կրնայ անհաճոյ լուր մըն ալ բերած ըլլալ ամբողջ ընտանիքին համար: Նամակները միշտ լա՞ւ լուրերով լեցուն են: Կամ գաղափար ունի՞ թէ կարօտի, սիրոյ, գուրգուրանքի որքա՜ն քաղցր տողերով լեցուն են այդ նամակներէն այն մէկ քանին, որոնք զետեղուած են հայհոյութիւններով, կշտամբանքներով, պաղ արտայայտութիւններով լեցուն ուրիշներու քով: Նամակաբերը պահանջքը կը զգա՞յ զանազանելու զաւկի մը կարօտով լեցուն նամակ մը՝ հեռաձայնի վարչութեան այն հաշուեցուցակէն որ յանձնուած է թըղթատարութեան...:

Ի՜հ, նամակաբերը թերեւս ձանձրացած է պահարան ցրուելէ: Կ'արժէ հաշուել թէ իր կեանքին մէջ քանի՞ նամակ, քանի՞ ծրար բաշխած է պտըտելով տունէ - տուն ամէն օր, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Սկզբնական շրջաններուն թերեւս ան շատ լաւ կը զանազանէր զինքը դիմաւորողներուն հակոտնեայ սա կամ նա տրամադրութիւնները. ուրախութեան այն ճիչը, որ մէկու մը բերնէն կ'արձակուէր զինքը իր դրան սեմին տեսնելով, կամ անձկալից այն նայուածքը, որով զինքը կը դիմաւորէր գէշ լուրի սպասող ուրիշ մէկը: Սկզբնական շրջաններուն թերեւս քիչ մը աւելի կը յուզուէր մէկուն կամ միւսին այդ տրամադրութիւններէն: Հիմա վարժուած պէտք է ըլլայ, եր զգացումները կոշկոռ կապած են թերեւս իր ափ մը պայուսակը լեցնող սա նամակներուն բովանդակած ինչ - ինչ փոթորիկներուն դիմաց: Թերեւս հետաքրքիր անգամ չէ թէ ո՞ւրտեղերէ կուգան անոնք: Իրեն համար կարեւորը այն է թէ ո՞ւր պէտք է երթան ու յանձնուին:

Նորէն ալ սակայն նամակաբերը գիտէ իր թաղին շատ մը տուներուն պատմութիւնները: Գիտէ թէ հոս իր զաւկէն ամէն օր նամակ սպասող մայր մը կը բընակի: Հոն իր ծնողքէն դրամ սպասող աշակերտ մը կը բնակի: Անդին, իր քըրոջմէն քանի մը տողի կարօտ կին մը կը բնակի: Գիտէ որ մարդիկ կան, որոնք պատուհանի մը առջեւ նստած, փողոցին իր երեւումին կը սպասեն: Երբեմն ալ չի գիտեր թէ յուսախաբութեան ինչպիսի փոթորիկ մը կը ստեղծէ, երբ կ'անցնի ու կ'երթայ առանց այս կամ այն դրան զանգը հնչեցնելու:

Նամակաբերը ահաւասիկ հարիւր, երկու հարիւր, հազար տարիէ ի վեր այսպէս կը քալէ փողոցներուն մէջ կամ ճամբաներուն վրայ, բերելու համար կարօտակէզ ողջոյն մը, որուն վրայ փակցըւած են աշխարհի ամէնէն հեռաւոր երկիրներուն նամակադրոշմները: Բայց չկա՞ն ողջոյններ ալ որոնք կ'ուշանան, կամ պարզապէս բնաւ չեն գար, կամ եթէ կուգան, կուգան անվերջանալի պանդըխտութեան մը տառապանքը արթըն - ցընելու:

Նամակնե՛ր: Սիրոյ եւ կարօտի նամակնե՛ր: Ականջներուս մէջ կը հնչէ Դանիէլ Վարուժանի ձայնը.

Կը գրէ մայրս. - «Ով իմ որդեակս
պանդուխտ,
Դեռ մինչեւ ե՞րբ պիտի անծանօթ
յուսնի տակ
Օրերդ անցնին, դեռ մինչեւ ե՞րբ
հեգ գլուխդ
Ես չսեղմեմ լանջքիս տաք»:

×

Նամակաբերը կը հեռանայ, կ'երթայ, բայց վաղը կրկին պիտի անցնի մեր փողոցէն, սուլելով, երգ մը մրմնջելով:

Բ. Հ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՆԿՈՒԼՏԱՔԻ ածխահանքին արկածին զոհերու թիւը օրէ - օր աւելցաւ: Զորս օր ետք հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ 99 մեռեալ եւ 86 վիրաւոր: Բնակչութիւնը վրդովուած է եւ կ'ամբաստանէ իշխանութիւնները, որոնք ապահովութեան պէտք եղած միջոցները ձեռք չեն առած, արկածէն ետք ալ բժշկական օգնութիւնները յապաղումով հասած են:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ամերիկացի դեսպանատան Ա. քարտուղարը փերսոնա նոն կըրաթա (անբաղձալի անձնաւորութիւն) հռչակուած է խորհրդային իշխանութեանց կողմէ եւ արտաքսուած: Թաս-ի հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ թէ լրտեսութեան յանցանքի վրայ բռնուած է:

ՊԱՊԸ Հռոմ վերադարձաւ Մարտ 10-ին: Հաստատուեցաւ թէ Լեհաստան, նոր այցելութիւն մը պիտի կատարէ, Յունիս 16-էն 22:

ՔԷԹԻ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ ԱՃԻՒՆՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՈՒԻՆ

Համաձայն իր կտակին, Քէթի Պէրպէրեանի մարմինը դիակիզուեցաւ Հռոմի մէջ, Հինգշաբթի օր եւ աճիւնները կը փոխադրուին Միացեալ - Նահանգներ:

Ըստ իր եղբօր եւ աղջկան (որոնք Իտալիա ժամանած են այս տխուր առ - թիւ) փափաքին մասնաւոր հոգեհան - գստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 13-ին, ժամը 17-ին Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Եկեղեցւոյ մէջ, որու հրաւիրուած են իտալացի երաժիշտներ եւ արուեստագէտներ: Հոգեւոր հովիւը պիտի անդրադառնայ տարաբախտ երգչուհիին արուեստին եւ անոր բերած ծառայութեան, սկզբնական շրջանին, հայ եկեղեցական երաժշտութեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 4 - 7)

ԳԼԱՁՈՐԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ 700-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի պետական պատկերասրահի Եղէգնաձորի մասնաճիւղի սրահներուն մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են Գլաձորի համալսարանի 700-ամեակին նուիրուած՝ շըրջանի նկարիչներու գործերը: Վաթսունէ աւելի աշխատանքներ կը պատկերացնեն պատմական Վայոց Ձորի լեռներն ու կիրճերը, հին վանքերն ու ամրոցները: Հետաքրքրութիւն ստեղծած են մասնաւորաբար Վ. Մաթեւոսեանի՝ Ուլգիւր լեռան եւ անոր վանքին նուիրած կտաւները: Այդ վանքը միջնադարու հայ անուանի ճարտարապետ Մոմիկի յուշարձանն է:

×

ԶՕՐԱՅՐ ԽԱԼԱՓԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Զօրայր Խալափեանի «Եւ վերադարձընելով ձեր դիմանկարը» վէպի ռուսերէն հրատարակութիւնը դարձեալ գրաւած է խորհրդային ընթերցողներու ուշադրութիւնը իր գրականութեան վրայ: Քննադատներ սոյր պատճառը կը համարեն այն՝ որ հեղինակը կ'արծարծէ հրատապ, բայց հայ գրականութեան մէջ տակաւին տկար բացայայտուած թեմա մը, այն է՝ մեծ քաղաքներու թէքնիք եւ գիտական մտաւորականութեան կեանքը: Ցիանամեայ հեղինակին երկրորդ վէպն է այս: Անկէ առաջ այդ սեռով լոյս տեսած էր իր «Մեռնող - յառնող» գիրքը, ուր կը խօսուէր բանահաւաքներու կեանքին ու գործին մասին: Զօրայր Խալափեան դըրականութիւն մուտք գործած է «Հեղեղ» վիպակով, զոր ան գրած էր Երեւանի համալսարանի բնա - ուսողագիտութեան ճիւղին մէջ ուսանելու վերջին տարին: Ուսանողները այդ վիպակի հերոսներուն մէջ իրենք զիրենք կը տեսնէին: Երէկուան այդնոյն ուսանողներուն, բայց արդէն մեծցած, մասնագէտներուն նուիրուած են իր յաջորդ վիպակները՝ «Երիցուկի թերթիկները» եւ «Ո՞րտեղ էիր, մարդ Աստծոյ»: Ան փորձած է նաեւ թատերագրութիւնը: Իր գրած «Դպրոցական կատակերգութիւն», «Վունդերքինդը» թատերախաղերը եւ այլ գործեր միշտ կը բեմադրուին Երեւանի թատրոններու մէջ: Իր «Օրօրոցային» գործը մեծ յաջողութիւն ունեցած է Մոսկուայի եւ Լենինգրադի թատերասէր շրջանակներու մէջ:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԿԱՊԵՐՈՒ ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԱԾ ՓԱՍՏԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ջեխերու աւանդական հայասիրութեան օրինակ մըն է նաեւ Քարէլ Հանսա ճամբորդի գործունէութիւնը: Իր անունը պէտք է դնել Պայրընի, Նանսէնի, Բրիւսովի ու մեր ժողովուրդի այլ մեծ բարեկամներու անուններու կողքին:

1934-ին Պրահա լոյս տեսած «Մշակութային դէմքերու բառարան»ին մէջ Քարէլ Հանսա ներկայացուած է այսպէս. «Արեւելեան ճամբորդ, գրող: Ծնած է 1890-ին Վիէննա: Կը ճամբորդէ, կ'ուսումնասիրէ աշխարհագրութիւն, տնտեսութիւն, մշակոյթ եւ կրօնք: Զանազան հաստատութիւններու մէջ կը դասախօսէ: Հանսայի գործերէն են՝ «Արեւելքի սարսափները», «Հարեմը ճշմարտութեան լոյսի տակ», «Ամառը հարաւալաւական երկինքի տակ», «Թափառումներ արեւելքի մէջ» եւայլն»:

«Արեւելքի սարսափները» գիրքը կը խօսի Հայերու եւ Հայկական Եղեռնի, ինչպէս նաեւ Եղեռնի ականատես հեղինակի եւ իր անձնազոհ մարդասիրութեան մասին: Ուրեմն, համառօտ ներկայացնեմ վերոյիշեալ գիրքը, որ հեղինակին ծախքերով լոյս տեսած է 1923ին՝ Պերուն քաղաքը եւ ներկայիս բոլորովին անծանօթ է չեխ ընթերցողին: Ցամենայն դէպս, հեղինակի ու անոր գրքի գոյութեան անտեղեակ էին նոյնիսկ չեխ հայագէտները:

Գիրքը ունի երեք բաժիններ: Առաջին բաժնին մէջ՝ «Հայերու պատմութիւնը», «Հայերու կրօնքը», «Հայոց լեզուն եւ հայ գրականութիւնը», «Մխիթարեան Միաբանութեան պատմութիւնը», «Հայաստանի եւ Հայերու տնտեսական ու մշակութային նշանակութիւնը» գլուխներով, Քարէլ Հանսա իր ընթերցողը կը ծանօթացնէ մեր ժողովուրդի պատմութեան, մշակոյթին եւ կը շեշտէ այն դերը, զոր Հայերը ունեցած են քաղաքակիրթ ազգերու ընտանիքին մէջ: Գիրքին երկրորդ բաժինը նուիրուած է բուն Եղեռնին: «Անցեալ դարերու խաւարէն», «Հայերու զանգուածային աքսորը», «Աքսորի հանգրուանները», «Թուրք կառավարութեան նպատակները եւ Հայերու աքսորը», «Տեղահանութիւնը եւ անոր հետեւանքները», «Բռնի խլամացում», «Ալէպպօ կամ Հալէպ» գլուխներու մէջ Հանսա անսահման կսկիծով կը նկարագրէ գաղթի ու կոտորածներու սարսափները, խորաթափանց մօտեցումով կը վերլուծէ Թուրք բարբարոսներու հայասպան քաղաքականութեան պատճառները, ցասումով կը դատապարտէ Թուրքերու մոլեռանդ ազգայնամոլութիւնն ու Եւրոպայի անտարբերութիւնը:

«Քաղաքակրթութեան եւ մարդասիրութեան անունով խօսող բոլոր ժողովուրդներու ճակատին յաւերժօրէն անջնջելի պիտի մնայ հայ ժողովուրդի ողբերգութեան սարսափելի խարանը, ժողովուրդ մը՝ որ ութ դար դիմացաւ, բայց այսօր կը մեռնի թուրք բարբարոսներու աքիւնոտ ճիրաններուն մէջ: Զգուած բախտի քմահաճոյքին, իրենք զիրենք «փոքր ժողովուրդներու պաշտպան» յորջորջող Եւրոպացիներէն լքուած, հայ ժողովուրդը կը բնաջնջուի անկիրթ ու մոլեռանդ Թուրքերու ձեռքով, տասնեակ հազարներով կը քշուի արաբական անապատները, ուր կը մեռնին անօթութենէ, ծարաւէ ու հիւանդութիւններէ՝ ի զուր հայցելով մերձաւորներու գութը...»:

Գիրքին երրորդ բաժինը նուիրուած է արաբական երկիրներու մէջ ապաստան գտած գաղթականներու՝ կոտորածներէ ու բռնի խլամացումէ հրաշքով ազատած սովեալներու եւ որբերու կեանքին: «Հայ ժողովուրդի փրկուած բեկորներու կեանքը այսօր», «Պատկերներ գաղթականներու ճամբարներէն», «Լիբանանի հայ որբերու հետ» եւ այլ գլուխներու մէջ հեղինակը թողուցած է թանկագին նիւթեր, պատմական հաւաստի փաստաթուղթեր: Այս գլուխէն կ'իմանանք նաեւ, որ Քարէլ Հանսա մինչեւ 1922-ի Դեկտեմբերը մնացած է հայ գաղթականներու հետ եւ եղբայրական ու անձնազոհ օգնութիւն ցուցաբերած մեր ժողովուրդի հալածուած բեկորներուն: Հանսա հայրենիք վերադառնալով ոչ միայն կը գրէ «Արեւելքի սարսափները» գիրքը, ոչ միայն հայանպաստ դասախօսութիւններ կուտայ (իր վկայութեամբ, դասախօսութիւններու ընթացքին օգտագործած է լուսապատկերներ), այլեւ կը հիմնէ «Հայ որբերու օգնութեան հիմնադրամ» մը եւ հանգամանականութիւն կը կազմակերպէ: Ասոր ապացոյցն է գիրքի վերջաւորութեան տպագրուած յայտարարութիւնը, որմէ մաս մը կը մէջբերեմ.

«Ազատ հայրենիքի քաղաքացիներ. այս գիրքի կարճ եւ շատ համառօտ բովանդակութենէն դուք իմացաք հայ ժողովուրդի սարսափելի տառապանքներու մասին: Հարիւրհազարաւոր բնաւեր կանանց ու որբացած երախաներու անունով կը խնդրեմ նուէրներով աջակցիլ Ջեխոսլովաքիոյ Կարմիր Խաչի կողքին «Հայ որբերուն օգնելու Հանսայի ֆոնտ»ին: Գոյացած գումարով կը գնուէին հագուստներ, ճերմակեղէն, կօշիկներ եւ իբրեւ նուէր կը բաժնուէին գաղթականներու զանազան ճամբարներու մէջ ապաստանած որբերուն...»:

Հատորին մէջ տեղ գտած են նաեւ հեղինակին կողմէ առնուած վաւերական լուսանկարներ:

Պրահա իմ վերջին այցելութեան ընթացքին փորձեցի նոր տեղեկութիւններ հաւաքել ոչ միայն Նապրստեկի ու Վինչի, այլեւ Հանսայի մասին: Գտայ այն տունը, ուր ապրած էր Հանսա: Ցաւով ու զարմանքով իմացայ, որ Հանսա միայնակ (կինը կանուխէն կորսնցուցած ու երախայ չէ ունեցած) մեռած է 1967-ին: Զինք ճանչցող դրացիները պատմեցին, որ կեանքի վերջին տարիներուն Հանսա իր ժամանակը կ'անցընէր դրացիներու երախաներուն համար գիրքեր կարդալով: «Անսահման բարի ու կրթուած ծերունի էր», - ըսաւ իր դրացուհիներէն մէկը: Նաեւ անսահման համեստ՝ պիտի աւելցնեմ ես, որովհետեւ ան գոնէ չեխ հայագէտներուն կը ներկայանար ու անոնց կը ծանօթացնէր իր դիւանը: Ո՞վ գիտէ, թերեւս շատ արժէքաւոր նիւթեր կան այդ դիւանին մէջ, զոր, Հանսայի դրացիներու վկայութեամբ, տարած է ազգականուհի մը, որուն ո՛չ անունը գիտէին, ո՛չ ալ բնակած վայրը: Այսուամենայնիւ, յուսանք որ Քարէլ Հանսայի դիւանը գտնուի: Յուսանք նաեւ, որ յառաջիկային, նոր յայտնուած նիւթերու հիման վրայ, կարենանք ամբողջական դարձնել հայեւչեխ կապերու հետաքրքրական եւ ուսանելի պատկերը:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՓՈԼ ՌԻՔՈԼՖԻԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ՄԱՍԻՆ

ՆԻՍ. - Նիսի «Գրականութեան, Գիտութեան եւ Արուեստի Ընկերակցութիւնը», որ հերթական բանախօսութիւններ կը սարքէ ամէն շաբաթ, Մարտ 5-ի բանախօսութեան համար հրաւիրուած էր Պ. Փօլ Ռիքոլֆին, իբր նիւթ ունենալով՝ Հայերը, իրենց պատմութիւնն ու արուեստը:

Պ. Ռիքոլֆի, որ արհեստով հանքային ճարտարագէտ է, առիթներ ունեցած է այցելելու պատմական Հայաստանի քանի մը գաւառները, ինչպէս նաեւ՝ Սովետական Հայաստան, եւ իրեն հետ բերած՝ բազմաթիւ շահեկան ու ինքնատիպ լուսանկարներ: Գրքերու ճամբով պրպըտելով նաեւ մեր ժողովուրդին անցեալն ու ներկան, եկած էր հաղորդելու ամփոփ, բայց ճշգրիտ տեղեկութիւններ հաղորդելու իր հետաքրքիր ունկնդիրներուն:

Բանախօսը, ուրեմն, նախ արտայայտուեցաւ պատմական աշխարհագրութեան մասին, քարտէզներու միջոցաւ բացատրելով թէ Հայաստանի սահմանները շատ փոփոխական եղած են, Մեծն Տիգրանի շրջանին ընդարձակուելով մինչեւ Կապադովկիա, Պաղեստին ու Միջագետք, կծկուելով կամ ընդլայնելով պարբերաբար, համաձայն՝ պարագաներուն: Հակիրճ կերպով խօսեցաւ հայ ժողովուրդին կազմաւորման մասին, չմոռնալով յիշել պատմահայր Հերոդոտոսի վարկածը, ըստ որում Հայերը Պալքաններէն եկած են Փիւգիացիներուն հետ, խորտակած՝ Հիթիթներու կայսրութիւնը եւ տեղաւորուած՝ հայկական բարձրաւանդակին վրայ: Ծանրացաւ Ուրարտուի հզօր պետութեան, Հայկազանց Արշակունեաց, Բագրատունեաց, Արծրունեաց եւ Ռուբինեանց թագաւորութիւններուն վրայ, հասնելով մինչեւ Օսմանեան տիրապետութիւն, Համիտեան ջարդերը, 1915-ի ցեղասպանութիւնը եւ ապա՝ Հայաստանի անկախութեան հռչակումը, Սեւրի դաշնագիրը ու Սովետական Հայաստանի կազմաւորումը:

Պ. Ռիքոլֆի ճշդեց թէ Սով. Հայաստանը ներկայիս գոյութիւն ունեցող միակ հայկական Պետութիւնն է, որ իբր հողամաս թէեւ ամենափոքրն է Սովետ. Միութեան բաղկացուցիչ 15 հանրապետութիւններէն, բայց գիտութեան, արուեստի ու մշակոյթի մարզին մէջ ամէնէն կարեւորներէն է:

Միակ բանախօսութեան մը տեւողութեան կարելի չէր անշուշտ մանրամասնօրէն պատմել ամէն ինչ: Պ. Ռիքոլֆի կրցաւ տալ անհրաժեշտութիւնը, իր ֆրանսացի ունկնդիրներուն մօտ արթնցնելով մեծ հետաքրքրութիւն՝ հանդէպ հայ ժողովուրդին ինքնուրոյն մշակոյթին, ազգային եկեղեցիին եւ քաղաքակրթական դերին, իբր օղակ՝ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

Վստահաբար, այդ ունկնդիրներէն շատեր պիտի փորձուին աւելի ընդարձակ ծանօթութիւններ ձեռք բերել գրքերու ընդմէջէն, դիտելէ վերջ մանաւանդ Պ. Ռիքոլֆիի լուսարձակած նկարները ինչ-նատիպ:

Ատոնց շնորհիւ տեսանք Ուրարտական Էրէբունի եւ Կարմիր - Բլուր բերդաքաղաքները, Գառնիի հեթանոսական տաճարը ու ապա քրիստոնէական շրջանի յուշարձանները, ինչպէս Էջմիածնայ Մայր - Տաճարը, Հռիփսիմէի եկեղեցին, Զուարթնոց տաճարը, Սեւանայ, Հա-

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Կը յիշեմ օր մը, Բուլկանինի կողմը դառնալով բաներ մը մռլտաց, չկարենալով յիշել անունը, լռեց եւ սկսաւ շեշտակի դիտել զինք, ու յանկարծ պոռաց, «հէ՛յ դուն այդտեղ, անունդ ի՞նչ է» - «Բուլկանին». «այո՛, այո՛, անշուշտ, ճիշդ այդ պիտի ըսէի». երբ այսօրինակ դէպքեր պատահէին, Սթալին շատ կը զգուշանար եւ չէր ուզեր որ մենք նկատենք բան մը, որ զինք շատ կը մտահոգէր. երբեմն մեր խմբակին կը միանային Կականովիչ եւ Վորոշիլով, Սթալին այս վերջինը բնաւ չէր հրաւիրեր, բայց ան առանց հրաւէրի կ'ուգար կամ կը հետաձայնէր որ պիտի գայ: Արդէն, աւելի քան 10 տարի առաջ Սթալին սկսած էր կասկածիլ Վորոշիլովէն, որպէս Անգլիացիներու ծախուած լրտես ... չեմ գիտեր ի՛նչ ատտիճանի հիւանդկախ մը պէտք է ըլլալ, կասկածելու համար այս վէթէրանէն՝ որուն հետ տասնեակ տարիներ ապրած եւ պայքարած էր. հակառակ իր կասկածին, Սթալին խոհեմ կը մնար, որովհետեւ ո՛չ կուսակցութիւնը, ո՛չ ալ բանուորութիւնը կրնար ընդունիլ այսպիսի ամբաստանութիւն մը: Վորոշիլովի անկարողութիւնն ու փառամոլութիւնը կարելի է քննադատել, բայց կասկածէ դուրս է անոր պատուաւորութիւնն ու հաւատարմութիւնը: Կը յիշեմ օր մը Պոլիդբիւրոյի նիստի ընթացքին, նշմարելով Վորոշիլովը՝ կատղած շան մը պէս պոռաց. «Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Վորոշիլով Պոլիդբիւրոյին մէջ սպրդած է», «բայց ընկեր Սթալին, դուն է որ զինք անդամ նշանակած ես», պատասխանեցինք: Այս դէպքէն յետոյ, մեր մէջ այդ մասին կը խօսէինք եւ կը զարմանայինք թէ ինչպէ՛ս Սթալին այդպիսի բան կրնայ ըսել. այն աստիճան մեծ էր մեր հաւատքը: Ուրիշ անգամ մը, արձակուրդի էինք, այդ օր իմ ներկայութեանս առաջին անգամ ըլլալով սկսաւ իր կասկածները յայտնել Մոլոթովի մասին, թէ իր կարծիքով Մոլոթով ամերիկեան գործակալ մըն է եւայլն, եւայլն, եւ ի՞նչ էր կասկածանքին պատճառը. իմացեր էր որ Մոլոթով որ Միացեալ - Նահանգները կը գտնուէր, Ուաշինկթընէն Նիւ - Եորք շոգեկառքով ճամբորդած է, ուրեմն անձնական վակոն մը ունի, եւ եթէ անձնական վակոն ունի, դրամը ուրկէ՞ ճարած է, պարզ է որ Մոլոթով Ամերիկացիներուն ծախուած է. ջանացինք հասկցնել թէ Միացեալ - Նահանգներուն մէջ անձնական վակոն գոյութիւն չունի, թէ շոգեկառքերը ընկերութիւններու կը պատկանին եւ ո՛չ Պետութեան. ամէն պարագայի Սթալին հեռագրեց Վիշինսկիի՝ որ այն ժամանակ Միացեալ Ազգերու մեր ներկայացուցիչն էր, որ քննութիւն մը բանայ եւ իրեն տեղեկագիր մը պատրաստէ Մոլոթովի նիստուկացին մասին, եւ թէ իմանայ թէ Մոլոթով անձնական վակոն ունի՞ թէ ոչ: Ի հարկէ Վիշինսկի անմիջապէս պատասխանեց թէ Մոլոթով անձնական վակոն չունի եւ չի կրնար ունենալ եւայլն, եւայլն.: Այս դէպքը կը պատմեմ գաղափար մը տալու համար թէ ի՞նչ աստիճանի մտային ախտաբանական խեղճութեան մէջ կը գտնուէր Սթալին իր վերջին տարիներուն եւ ի՞նչ մտահոգիչ կացութեան մէջ կ'ապրէր երկրին ղեկավարութիւնը այդ օրերուն...: Ինչպէս ըսի, Մոլոթովի եւ Միկոյեանի դէմ ուղղուած կասկածամտութեան հետեւանքն ա՛յն եղաւ, որ այս երկուքը կուսակցութեան 19-րդ համագումարին հեռացուեցան Պոլիդբիւրոյէն, կը զգայինք որ Սթալին՝ փորձանք մը կը պատրաստէր անոնց գլխուն, բոլորս ալ շատ մտահոգ էինք այդ մասին: Սոյն համագումարէն ետք կանխամտածուած ծրագրի մը համաձայն, Մոլոթովի եւ Միկոյեանի դէմ մեկուսացման քաղաքականութիւն մը ծայր տուաւ: Ես անձնապէս շատ ազդուած էի, որովհետեւ մեծ յարգանք ունէի Մոլոթովի հանդէպ, իբրեւ արտաքին գործերու վարիչ, վերին աստիճան քաջատեղեակ եւ մշակուած, իր մեկուսացումը վնասակար կը նկատէի մանաւանդ բարբար միջազգային հարցերու նկատմամբ. Կը սիրէի նոյնպէս Միկոյեանը, իր տրամաբանական դատողութեան, իր նկարագրին, եւ մանաւանդ՝ արտաքին առեւտրական մարզէն ներս իր ունեցած մեծ յաջողութեան համար:

(Շար. 6)

գարծինի եւ Գեղարդայ վանքերը, եւայլն։

Ապա անցնելով պատմական Հայաստանի գաւառները, բանախօսը ցոյց տուաւ վանայ մէջնաներդը եւ Աղթամարի քանդակազարդ Ս. Խաչ Եկեղեցին, որ ճարտարապետական գոհար մըն է ինքնին, Կարսի Եկեղեցին որ Թանգարանի վերածուած է ներկայիս եւ Անի-էն քանի մը յուշարձաններ, ինչպէս բերդերն ու պարիսպները, Ս. Փրկիչ Եկեղեցին կիսաւեր, Ս. Գրիգոր Եկեղեցին (Ապուղամրենց), Տիգրան Հոնենցի շինած Ս. Գրիգոր Եկեղեցին, եւայլն։

Երբ կարգը եկաւ Անի-ի Մայր Եկեղեցիին հրաշափառ գեղեցկութեան, ներկաները չկրցան զսպել հիացման ինքնաբուխ բացագանչութիւն մը, գեղեցկութիւն՝ որ իր վեհ համաչափութեան մէջ միայն զոյգ Արարատներու վեհապանծ ուրուագծին հետ կրնար բաղդատուիլ։

Եւ Արարատի մասին խօսելով Պ. Ռիքոլֆի բացատրեց թէ ան եղած է եւ կը մնայ Հայոց ազգային գաղափարներուն եւ զգացումներուն բեւեռը հիմնական։

Բանախօսը վերջացնելէ առաջ, ցոյց տուաւ նաեւ քանի մը նմոյշներ Հայաստանի ներկայ ճարտարապետութենէն, ճշդելով որ ան իր ներշնչումը կը փնտռէ միջնադարեան ազգային ոճին մէջ։ Ծանրացաւ մանաւանդ Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի յուշարձանին վրայ, յայտարարելով թէ իր տեսած բոլոր յուշարձաններէն ամէնէն տպաւորիչն է եւ հոն կարելի չէ չյուզուիլ ու չհաղորդուիլ այն անբացատրելի խորհուրդով որ նոյնինքն ճարտարապետական յղացումէն եւ տեսականօրէն լուռող մխոտիք երաժշտութենէն կը բխի։

Պ. Ռիքոլֆի չմոռցաւ խօսիլ նաեւ ըՍփիւռքահայութեան մասին, ճշդելով ի մէջ այլոց թէ ներկայիս Ֆրանսայի մէջ կ'ապրին երեք հարիւր հազար Հայեր, որոնց երեք հազարը Նիսի մէջ։

Այդ երեք հազարէն տասնեակ մը միայն ներկայ էին սակայն սրահին մէջ, որ կը յորդէր 200-ի մօտ Ֆրանսացի ունկնդիրներով։ Մինչ կը փորձէինք հասկնալ թէ ինչո՞ւ համար մեր ազգակիցները կը փայլէին իրենց բացակայութեամբ, բարեկամ մը բացատրեց, կատակով.

«Ցայտագրին մէջ ճաշ չկա՛ր...»։

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Ե Ւ
ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆ

Հեղինակ՝
Վաչէ Ծ. վրդ. Իգնատիոսեան

×

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՈՍԿՈՅ
(Գիսաւոր Աստղեր թիւ 5)
Հայացուց՝ Հ. ԱՒԵՏԻՔ ԹԱԼԱԹԻՆԵԱՆ
Վենետիկ (Ս. Ղազար)

ԾՆՆԴԵԱՆ 150-ԱՄԵԱԿ

ԵՈՀԱՆՆԷՍ ՊՐԱՀՄՍ

(1833 - 1897)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այդ օրերուն, անուանի ջութակահար մը, Պրահմսի առաջարկեց ընկերանալ իր երաժշտական շրջապտոյտին։ Պրահմս սիրով ընդունեցաւ։ Նուագահանդէսներու շրջապտոյտի ընթացքին, անոնք Հաննովէր եկան։ Հոն Պրահմս դարուն մեծահռչակ ջութակահար Եոզէֆ Եոախիմի հետ ծանօթացաւ. անոր յայտնեց իր փափաքը եւ իր յօրինած կտորները՝ անոր ներկայութեան նուագեց։ Եոախիմ անոր նուագը լսելէ ետք, Պրահմսի արտակարգ կարողութեան համոզուեցաւ եւ խնդրեց, որ անգամ մը Շումանի ներկայութեան նուագէ։ Շուման, իր ժամանակին, վիպապաշտ դպրոցի մեծագոյն ներկայացուցիչն ու թագաւորն էր։ Նախապէս Պրահմս Շումանի ղրկած էր իր երկերէն վերաւորուած, բայց Եոախիմի թախանձերը, որովհետեւ բազմազբաղ Շուման, այդ գործերը առանց աչքէ անցընելու, պարզապէս ետ ղրկած էր։ Պրահմս թէեւ վիրաւորուած, բայց Եոախիմի թախանձանքներուն վրայ, հաւանեցաւ Շումանի ներկայութեան նուագել։ Ինք, Շումանը, իր երեւակայութեան մէջ, ջղային, մարդատեաց ու հպարտ երաժիշտ մը ներկայացուցած էր, բայց երբ անոր բնակարանը գնաց, իր առջեւ գտաւ խնդումերես, ընկերական ու երջանիկ մարդ մը, որ միաժամանակ ունէր արժէքաւոր դաշնակահարուհի կողակից մը։ Պրահմս, դաշնակի վրայ իր ստեղծագործութիւններէն հազիւ թէ քանի մը նախադասութիւններ նուագած էր, երբ Շուման «վայրկեան մը» ըսելով ընդմիջեց «Ձեր նուագը տիկինս Գլարան ալ անպայման պէտք է ունկնդրէ»։

Երբ տիկինը եկաւ, Պրահմս իր նուագը շարունակեց եւ Շումանը իր յօրինումներով ապշեցուց, որովհետեւ Շումանի տքնաջան աշխատութեամբ լուծել չկրցած երաժշտական խնդիրները, Պրահմս այնքան դիւրութեամբ ահա՝ իր առջեւ կը պարզէր։ Շուման արտաքինով պարզ եւ անշուք բայց տաղանդաւոր այս երիտասարդին անունը եւ համբաւը ամէն կողմ տարածեց։ Ան այս նպատակով, իր բարեկամներուն, ապա քաղաքի երաժըշտասէր հասարակութեան՝ զայն ներկայացուց։ Ասիկա Պրահմսի համար իր կեանքին մեծագոյն յաջողութիւնը եւ իր ասպարէզին ու փառքի ճամբուն մէջ յաջողելու գրաւականը եղաւ։ Պրահմս, այնքան երջանիկ էր, որ յետագային իր գործերուն մէկ մասը, Շումանի նուիրած կը գտնենք։

Այս տաղանդաւոր հոգին, որքան կը փափաքէր դեռ տարիներով Շումանի եւ Գլարայի բարեկամութիւնը վայելել, բայց այդ օրերուն, իր բարերարին մտային խանգարման հետեւանքով, հիւանդանոց դրուիլը, եւ երկու երկար տարիներ, այնտեղ տուայտիլը, ցաւալիօրէն այդ վայելքին արգելք պիտի ըլլար։ Շումանի վաղաժամ մահէն ետք, 1862-ին, Պրահմս Վիէննա այցելեց. քաղաք մը, որուն ուրախ մթնոլորտը իր խառնուածքին շատ կը համապատասխանէր, եւ ուր ինք երաժիշտ բարեկամներ գտնել եւ ազնուականներու տղոց դաս տալ պիտի կարենար։ Այս անուանի երաժիշտը, որ իր վարքագիծով ու խառնուածքով կատարելապէս Պէթհովէնը կը յիշեցնէր, աշխարհի մէջ միակ անձ մը սիրած էր, այսինքն իր մայրը։ Ան իր ամէն բանն էր աշխարհի վրայ։ Իր սիրտը անոր համար միայն պիտի տրոփէր։

Պէթհովէն ալ ժամանակաւ, նոյն նըւիրական զգացումը սնուցած էր իր մօր հանդէպ։ Այս սէրը այնքան բուռն էր, որ երբ այդ սքանչելի էակը վախճանեցաւ, իր մօր յիշատակին, հոյակապ երգ մը յօրինեց «Գերմանական Ողբերգ» անունով։ Այս կտորը Վիէննայի մէջ երբ հանրութեան ներկայացուեցաւ, տարուան երաժշտական ամէնէն աչքառու յօրինումը նկատուեցաւ։ Պրահմս այդ կտորը շատ յուզուած ղեկավարեց իսկ իր հայրը, որ հանդէսին ներկայ էր, իր արցունքները չկրցաւ զսպել։ Համպուրկցի այս երաժիշտը, քսան տարեկան էր երբ, վերջնականօրէն Վիէննա հաստատուեցաւ, եւ մինչեւ կեանքին վերջն ալ, անկէ չհեռացաւ։ Մօրուք ալ ձգած էր։ Այս մարդը, Պէթհովէնի նման, իր հագուածքին եւ զգեստներուն կարեւորութիւն չէր տար։ Վիէննայի ազնուականները, զինքը մաշած ու գունատած զգեստներու մէջ տեսնելով, շատ կը յուզուէին, թէեւ իրեն զգեստներ ղրկեցին, բայց մեր երգահանը զանազան պատրուակներով, զանոնք չհագաւ երբեք։ Զարմանալի բնաւորութեան տէր էր ան։ Ունեւոր եղած ատենն ալ, զգեստեղէնի համար դրամ չէր կրնար ծախսել, բայց ուտելիքի ու խմելիքի համար, լիաբուռն կուտար։ Պրահմս, ինչպէս ըսինք, Պէթհովէնի շատ կը նմանէր։ Առանձնութենէ կ'ախորժէր, մանաւանդ՝ իր կեանքի վերջին շրջաններուն։ Կը սիրէր իր սենեակը առանձնանալ եւ իր դաշնակի առջեւ նստած՝ իր յօրինումներուն նուիրուիլ։ Պէթհովէնի նման, տունին ամէն անկիւնը նօթաներ կը դնէր, իսկ անկողնին վրայ անոնցմէ այնքան դիզած էր, որ իրեն պառկելիք տեղ չէր գտներ։ Պէթհովէնի նման կոչումներ ալ կ'ընէր։ Երբ Քէմպրիճի համալսարանը իրեն «Պատուոյ Տօքթէօռ»ի տիտղոսը շնորհեց, ինք ալ իր կարգին ճմռթկած բացիկի մը վրայ, քանի մը տողով շնորհակալութիւն գրելով, զայն Անգլիա ուղարկեց։ Կ'ըսէին թէ իր առաջին համանուագը Պէթհովէնի իններորդին շարունակութիւնն էր։ Թէ՛ երգահանութեան մէջ եւ թէ իր կեանքով Պրահմս, Պէթհովէնի շարունակութիւնը կը համարուէր։ Երկուքն ալ Գերմանիա ծնած, իրենց կեանքին մեծ մասը Վիէննա անցուցած, երկուքն ալ բնութեան սիրահար էին։ Երկուքն ալ դասականի վարպետները էին, եւ իրենց մէջ, բարի սիրտ մը կը կրէին. եւ սակայն երկուքն ալ իրենց բարեկամներուն հանդէպ կոշտ վերաբերմունք ցոյց տալէ կ'ախորժէին։ Երկուքն ալ, մօր սէրը, ամէն բանէ վեր կը համարէին։

Այս երկուքին համար ալ, երաժշտութիւնը «սուրբ» գործ» մըն էր, մասնաւորաբար Պրահմս, իր յօրինումներու վրայ, շատ նուրբ ու մանրակրկիտ կ'աշխատէր, ամէն մէկ նիշի վրայ հաշիւներ ընելով եւ իր մեղեդիները կշռելով։ 1876-ին վերջացուցած իր առաջին համանուագը, տասը տարուան մէջ գրած էր։ Նշանաւոր ղեկավար, Հանս Ֆոն Պիւլով Պրահմսի այս գործը «Պէթհովէնի տասներորդ համանուագը» անուանած էր։ Վերոյիշեալ անձնաւորութեան համաձայն, երաժշտութեան աշխարհի այս երեք «Պ»երը, Պախ, Պէթհովէն, Պրահմս, իրարու շարունակութիւնն էին։ Պէթհովէն, Պախի եւ Պրահմս ալ Պէթհովէնի ճամբէն՝ ընթացած էր։ Պրահմսի երաժշտութիւնը, դասականը իր լրումին մէջ կը ներկայացնէր։ Հակասութիւններու մէջ կեանք վարող, անուանի այս երգահանին իւրաքանչիւր երկը, ուսողական բարդ խնդիրէ մը տարբերութիւն չէ ունեցած։ Պրահմս, իր նախապատւութիւնը սենեակի երաժշտութեան կուտար։ Այս կարգէն, բաւական գործեր արտադրած է ան. իսկ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, չորս համանուագ միայն գրած է։

Այս վերջիններէն, ամէնէն աւելի սիրուածն ու նուագուողը անոր երրորդ համանուագն է. ան ունի նաեւ ջութակի միակ քոնչերթօ մը, որ իր սիրելի ու նշանաւոր ջութակահար, Եոախիմի նուիրած է։ Այս կտորն ալ, ջութակի գրականութեան անուանի երկերէն մէկը կը հանդիսանայ։ Պրահմս չէ ամուսնացած թէեւ, բայց իր յօրինած գեղեցիկ երկերը՝ իր զաւակները կ'անուանէր։ Անոնցմով կը մխիթարուէր, անոնցմով կը զուարճանար։ Իր կեանքի վերջաւորութեան, իր սիրելի բարեկամներուն կորուստը, այս զաւակներն էին՝ որ կը փոխարինէին։ Պրահմս, երջանիկ երգահան մը եղած էր միշտ։ Բայց օր մըն ալ, ահա պատահեցաւ անխուսափելին։ Այս երկաթի նման, առողջ ու յաղթանդամ հսկան, հիւանդացաւ եւ անկողին ինկաւ։ Վաթսունը չորս տարեկան էր եւ ահա խլիրդը զինքն ալ կը զգետնէր։ Իր վերջին հիւանդութեան միջոցին «դեռ ինքզինքս հասկցնել չսկսայ անգամ» կ'ըսէր եւ կը յուսար թէ յետագային ամէն մարդ զինքը պիտի ըմբռնէր։ Կը յուսար դեռ երկար ապրիլ ու գործել եւ զինքը ամէնուրեք պարտադրել։ Բայց իր փափաքը չիրականացաւ։ Մահուան մանգաղը այս արժէքաւոր երգահանն ալ շուտով հնձեց, զայն անմահ երգահաններու կարգին դասելով։

Պրահմս, գրած է, ի մէջ այլոց «Գերման մեռելական քայլերգը, «զանթաթա» մը՝ Ռինալտօ անունով, ռափսոտիներ (նուագախումբի եւ երգչախումբի համար), եւ երգչախումբի այլեւայլ յօրինումներ։

Ունի ցիկան երգերու ալպոմ մը։ Իսկ լարային գործիքներու համար, գրած է չորս համանուագ, երկու դաշնակի քոնչերթօ, ջութակի քոնչերթօ մը, ջութակի եւ թաւջութակի համար՝ կրկնակի քոնչերթօ մը, ակադեմական փառատօնի համար՝ նախերգանք մը, «Ողբերգական նախերգանք» մը. լարային երեք գործիքներու համար քառանուագ մը, լարային երկու գործիքներու համար «քէնթէթ» մը, լարային երկու գործիքներու համար «սէքսթէթ մը», դաշնակի, ջութակի, թաւջութակի ու սրինգի համար զանազան սոնաթներ ու 16 վալսեր։

Ասոնցմէ զատ ան յօրինած է Մաճառ պարեր, պալլատներ, ռափսոտիներ, ցայգանուագներ, ֆանթէզիներ, եւայլն, եւայլն։

Պրահմս մեծ եղած է իր ժամանակին, բայց այսօր ալ ան իր մեծութենէն բան կորսնցուցած չէ երբեք։ Իր անմահ երկերը, միշտ պիտի նուագուին խանդավառօրէն եւ մաս պիտի կազմեն երաժիշտներու յայտագիրներուն։

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Կովկասցին այս վերջին բառերը դառնաշունչ հեչտով մը արտասանած էր, բեմբասացի մը պէս մատը օդին մէջ երկընցուցած, մազերը աւելի ցիրուցան, աչքերը չանթարձակ, սեկառը բերնին անկիւնէն կախուած միշտ։ Քահանան, վտանգ մը նախազգալով, ինքն իր վրայ ամփոփուեցաւ, ճերմակ մօրուքը ձեռք առաւ, ի՛նչ ընելիքը չգիտնալով։

- Տէր հա՛յր, զգում եմ որ վրդովուել է ձեր հանդիստը, բայց դուք իբր կրօնի պաշտօնեայ, իբր ժողովուրդի առաջնորդ, պարտաւոր էք լինելու ուշ դնել իմ ասածներին ... Կովկասում իմացել եմ թէ Թրքահայաստանում եւ Պոլսում ոչինչ չէ եղել դաստիարակութեան սուրբ գործին պրոպականդին համար, հէնց էն րոպէին որոշել եմ թողնել ամէն ինչ, փայլուն ասպարէզ, առատ փող, ապահով ապագայ, ճամբայ եմ ընկել դէպի էս կողմեր կատարելու այն ինչ որ չեն արել, չեն կարողացել անել հայ կրթութեան մշակները ... Ափսո՛ս, ափսո՛ս, մինչ աշխարհ լուսաւորւում է, տէր հայր, մենք Հայերս խաւարումն ենք մահ գալիս ... ոչ ոք չի հետաքրքրուել մեզմով, ոչ ոքի հոգսը չէ եթէ մի օր տգիտութեան անդունդը գլորուենք ... Մենք մեր ձեռով պիտի վերականգնել, լուսաւորել, առաջդիմել, եւ սա ի՞նչպէս կարելի է, եթէ ոչ մեր դաստիարակութեան հնացած սիստեմը դէ՛ն գցելով եւ ընդունելով պեդաքոխիայի փրկարար սիստեմը, որը հիմնած, որը տարածած, որը ազդակած է Պեստալոցցին. Պեստալլոցցիին ճանաչո՞ւմ էք, տէր հայր։

- Ձէ՛, օրհնած, չեմ ճանչնար, ո՞վ է ստանպոլցի՞ է, հարցուց ծերուկը։

- Ի՞նչ էք ասում, տէր հայր, աղաղակեց Կովկասցին խենթի պէս երկու բազուկները օդին մէջ շարժելով, ի՞նչ էք ասում, Պեստալոցցին չճանաչէ՛լ, սա մի՛ մեծ, ահագին թերութիւն է, սա այսպէս ասած մի անըմբռնելի, անհնարին ոճիր է ... Ստամպոլցի, օ՛հ, օ՛հ, օ՛հ, միթէ էս հողը, էս օդը կարո՞ղ են Պեստալոցցիներ արտադրել ... Ափսո՛ս, ափսո՛ս տէր հայր, որքան վիշտ էք պատճառել ինձ ձեր տգիտութեամբը, ձեր անհասկացողութեամբը, եւ այժմ իրաւամբ մտածում եմ, եթէ ժողովրդեան քարոզիչները էսքան անծանօթ են լուսաւորութեան ֆակտորներին, ապա ուրեմն ի՛նչ են լինելու պարզ անհատները, օ՛հ, օ՛հ, օ՛հ ... Եւ մարդը երկու բռունցքովը մազերը յափշտակեց՝ զգացած վիշտէն խելայեղ եւ լուռ։

Այս դադարէն օգտուելով՝ ծերուկ տէրտէրը այդ անտանելի կացութենէն փըրկուելու համար դիւցազնական որոշում մը տուաւ։

- Օրհնած, բաւ. խիստ ու կտրուկ շեշտով մը, ես ծերացած լմնցած մարդ եմ. աղօթքէ ու պատարագէ դուրս խելքս բանի մը չի հասնիր, այդ բաներուն համար երիտասարդներու դիմեցէք ... ինծի ըսէք թէ այս վայրկեանին ինէ ի՞նչ կ'ուզէք։

Մարդը, կարծես իր ցնորքէն սթափած, մատներովը վարսերը դէպի ետեւ սանտրեց եւ յանկարծ փոխելով իր կշտամբական շեշտը. ողոքիչ, գրեթէ պաղատական եղաւ.

- Մի պնակ կերակուր եւ մի ինչ որ քընելու տեղ։

Եւ աւելցուց, տարատին գրպանները ծեծելով.

- Ափսո՛ս, ափսո՛ս, փողս սպառել է, տէր հայր...

(Շար. 18)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.–

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 250 Ֆ. կը նուիրեն Կապ. Խաչի Օգափո - խութեան կայանին (առանց «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մինաս Ֆրանկիւլեանի իրենց զարմիկին Յովակիմ Կէլեճեանի մահուան առթիւ որ պատահեցաւ (Ամերիկա), նոյնպէս իր այրիին՝ Տիկին Ռօզը Մառի Կելենեանի եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին Երանուհի Վարժապետեանի, Պ. Մելիքեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրեցեալ տալոջ, կնոջ եւ ազգականին, Տիկին՝ Անժէլ Մելիքեանի (ծնեալ՝ Վարժապետեան) մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԳ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընդհանուր ժողովի բոլոր ընկերուհիները, Մարտ 19-ին ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ:

Օրակարգ. - Գործունէութեան զեկուցում: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ՝

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին

SAMEDI 19 MARS à 20 h. 30
SALLE DES FETES DE BAGNEUX
rue Charles Michels
orchestre « **HAGHTANAG** »

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԷՆՍԷՆ. - Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սողոմոնեան 1000 Ֆ. կը նուիրեն Խորէն Ա. Կաթողիկոսի Ֆոնտին:

×

Տէր եւ Տիկին Գ. Սողոմոնեան 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Արմենուհի Մի - սաքեանի յիշատակին:

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour sa colonie de vacances de JUILLET et AOUT 1983
Infirmière ou étudiant en médecine (4ème année), cuisinier, aide-cuisinier, moniteurs(trices), coursier
Ecrire : **Croix Bleue des Arméniens de France**
17, rue Bleue, 75009 Paris

Լրաբեր Արուեստի

ՎԻԳԷՆ

Կ'ԵՐԳԷ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պէյրութի Համազգայինի վարչութիւնը կը հաղորդէ որ Վիգէն կ'երգէ Մարտ 22-ին, 24-ին, 25-ին եւ 27-ին:

— ՃԱՇ —

Ի ՊԱՏԻՒ ՎԵԹԵՐԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը, իր վեթերան ընկերուհիներուն ի պատիւ կէսօրուան ճաշ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 20-ին:

Centre Social d'Estressin

Այս առթիւ 65-էն վեր դաղութիս բոլոր հայրենակիցները ճաշի հրաւիրուած են

Ընկերակցիլ փափաքողներուն ճաշագին՝ 50 Ֆ. չափահասներուն, 30 Ֆ. 10 տարեկանէն վարերուն:

Այլ մանրամասնութիւններու համար՝ հեռաձայնել Տիկին Գլումճեանին:

Հեռ. - 85 - 29 - 75

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de MARSEILLE - VILLE
organise le Samedi 19 Mars de 22 heures à l'aube
dans les salons du « CHATEAU DES FLEURS » 18, bd. Michelet, Marseille

SA NUITEE DANSANTE

sous la prédidence d'honneur de :
Monsieur et Madame JEAN GHARIBIAN
Secrétaire Général de l'U.G.A. - ARDZIV

cette soirée sera animée par l'ex-orchestre de Radio Monte-Carlo :
PATRICE VALMONT
et le groupe arménien HAIK'S

Réservation :

Mme Der Kasparian	(91) 90-33-88	Photo Rex	(91) 39-16-04
Mme Frangulian	(91) 91-48-85	Mme Tutundjian	(91) 33-54-36
Mme Jamouzian	(91) 90-21-60	Mme Tutellian	(91) 50-68-71

SPECIAL MOIS DE MARS
LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI
*

Animé par la celèbre chanteuse grecque

FLESSA LIA

au piano le chanteur arménien
ARSEN
chanteur tzigane MINAS
groupe de danse FOLKLORIQUE
danse orientale avec AÏDA
HARRIS LASCARIS
Bouzouki MICAELIS

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

GALA

AU PROFIT DU

TEBROTZASSERE

LE
8 MAI
à
16 h. 30 précises
AU
PAVILLON BALTARD
94130 NOGENT SUR MARNE

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ՄՕՏ ՕՐԷՆ

ԵՐԺԱՆԿՈՒԹԵԱՆ
ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ

ՊԱՂՏԱՍԱՐ
ԱՂԲԱՐԸ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆԸ

ՁԵՐ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

THEATRE DES CHAMPS - ÉLYSÉES
PARIS

DIMANCHE 20 MARS
à 16 heures 45

CHANTS ET DANSES D'ARMENIE

chorale SIPAN-KOMITAS
Direction G. APRIKIAN

ensemble folklorique NAVASART

120 EXECUTANTS

Location : THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES
15, avenue Montaigne - Paris 8e

DIMANCHE 20 MARS
de 18 heures à 24 heures
à **L'ELDORADO**
Discotèque 4, bd. de Strasbourg, 75010 Paris M° Strasbourg - St.-Denis

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

de la
JEUNESSE ARMENIENNE DE FRANCE
partie artistique : **YORGANT'S**

— BAR — BUFFET — TENUE CORRECTE EXIGEE —
ENTREE : **50 F** RESERVATION : **le soir 208-76-49 la journée 606-27-51**

UNE SOIREE FOLLE... FOLLE... FOLLE...

OPTIMA Tours

Printemps en Arménie

— **PAQUES du 26 Mars au 6 Avril**
Prix Paris / Paris 4 800 F tout compris
— **Cérémonies du 24 AVRIL en ARMENIE**
du 20 au 30 Avril
accompagné par Sonia COUMRYANTZ
— Du 20 Avril au 4 Mai
— Du 8 au 15 Mai
— Du 11 au 23 Mai
— Du 11 au 23 Juin

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
15

MARDI
15 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.392 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE No 15.392

ԹԱՂԱՊԵՏԱԿԱՆ՝ Բ. ՇՐՋԱՆ

ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՔԶԻՆՔ ԿԸ ԳՏՆԷ

ԹԷԵՒ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 30 ՔԱՂԱՔ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

ՇԻՐԱՔ ՅԱՂԹԵՑ ՓԱՐԻԶԻ 20 ԹԱՂԱՄԱՍՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՏԸՖԷՌ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

×

Առաջին հաստատումն այն է, որ Բ. շրջանը չէր նմանէր Ա. շրջանին եւ չեղաւ անոր ամբողջացումը, ինչպէս կ'ակըն-կալէր, հաւանաբար, ընդդիմութիւնը: Պարզուեցաւ թէ Ա. շրջանի ձեռնպահնե-րը մեծամասնութեան հոսանքին կը պատ-կանէին եւ նաեւ ուրիշ հակասութիւն մը երեւան ելաւ, այն որ Ա. շրջանին ընդ-դիմութեան համար քուէարկողներուն մէկ մասը Բ. շրջանին մեծամասնութեան ի նպաստ քուէարկեց: Ամէն պարագայի մէջ նկատելի է, որ ձեռնպահներու թիւը երբեք այսքան ցած չէ եղած թաղապե-տական ընտրութեան մը համար, հա-զիւ 20,31%:

Հետաքրքրական այլ երեւոյթ մը, այս երկրորդ շրջանին, այն է որ ուր որ «դժուար» էր մեծամասնութեան թեկնա-ծուներու դիրքը, ինչպէս՝ Մարսէյլ եւ Պելֆոր, շատ աւելի դիւրին անցան քան հոն՝ ուր դիւրին կը կարծուէր: Այսպէս Մարսէյլի Բ. շրջանը (2րդ, 3րդ եւ 7-րդ թաղամաս) Կասթոն Տըֆէռ, ո-րու վերընտրութիւնը բնաւ ապահով չէր նկատուեր, ստացաւ 29·351 ձայն (52,9%) մինչ ընդդիմութեան թեկնածուն 26·042 (47): Երկուքն ալ աւելի ձայն կը ստա-նային քան առաջին շրջանը (23·301 եւ 21·020), բայց Տըֆէռ կ'օգտուէր, հաւա-նաբար համայնավար ձայներէն: Արդա-րեւ, առաջին անգամն է, որ Մարսէյլի քաղաքապետը համայնավար առած էր իր ցանկին վրայ: Նոյնն է ուրեմն Պելֆորի մէջ, ուր Ժ. Փ. Շըվէնըման ստացաւ 11·548 ձայն (52,17%):

Ընդհանուր ձեւով, ինչպէս ըսինք Բ. շրջանը «հերքեց» Ա. շրջանի պատկերը, ինչ որ, թէեւ կը մխիթարէ մեծամասնու-թիւնը, բայց չի դադրիր, Փոփըրէնի կամ Ժոսփէնի համար իսկ «ազդարարութիւն մը» ըլլալէ, եւ խորագիրն ալ է «Իմա-նիթէ»ի:

Մարտ 6-ին եւ 13-ին, մեծամասնու-թիւնը 31 քաղաք կորսնցուց (30 հազարէ աւելի բնակիչ ունեցող) եւ մեծ պարտ-եալն է՝ համայնավար կուսակցութիւնը, որ կը դադրի գրաւելէ հետեւեալ թաղա-պետութիւնները. - Կռաս, Առլ, Ռենս, Փուասի, Սավիներ, Լըվալուա, Ռոնի, Ֆրանքոնվիլ, Սէն - Քանթէն, Սէն - Թ'է-թիէն, Շել, Սէթ, Պեզիէ, Նիմ, Աթիս - Մոն, Կաներ:

Բ. շրջանին վերընտրուեցան 10-ի վրայ ինը նախարար, որոնք են. - Տըֆէռ, Տը-լոռ (Քլիշի), Պեռեկովուա (Նըվէռ), Շըվէնըման (Պելֆոր), Էտիթ, Քրէսոն (Շաթելրօ, հոս քաղաքը կ'առնուի ընդ-դիմութեան ձեռքէն), Էռնիւ (Վիլէօր-պան), Փ. Մօռուա (Լիլ), Էովէ (Ռէնն), Պըռուա (Նըվէռ): Նիմի մէջ պարտուե-ցաւ Տիւֆուա:

Մեծամասնութեան մեծ պարտութիւնը կ'արձանագրուի Փարիզի մէջ, ուր Շի-րաք, բոլորին համար յաջողած է «մեծ շլէմը»(թղթախաղի մէջ, երբ հակառա-կորդը ոչ մէկ ձեռք կը վերցնէ) 20 թա-ղամասերով: 18-ը արդէն առած էր Ա. շրջանին, կը մնային 13-րդ եւ 20-րդ թա-ղամասերը, առաջինին մէջ Քիլէս (որ թեկնածուն էր Շիրաքի աթոռին) կը պար-տուէր ստանալով միայն 32,180 ձայն (47,2), իսկ Թուպոն՝ 36·006 (52,8): 20-րդ թաղամասին մէջ, կացութիւնը ե-ռանկիւն էր, ինչպէս կ'ըսեն, քանի Շի-րաք մերժած ըլլալով Լը Փէնի հետ գի-նակցիլ, ծայրայեղ աջի թեկնածուն ա-ռանձին կը ներկայանար: Հոս ալ Պարիա-նի (ՀՀՀ) կը յաղթէր, թէեւ ծայրը ծայ-րին, 50,4 առ հարիւրով, մեծամասնու-թիւնը կ'առնէր 41% եւ Լը Փէն 8,5, ինչ որ բաւական յատկանշական է ժողովըր-դական թաղամասի մը համար: Բայց յատկանշական շատ բաներ երեւան ելան այս ընտրութեան առթիւ, որ ի սկզբանէ կորսնցուց իր տեղական եւ անձնական (այսինքն՝ անձերու հետ կապ ունեցող եւ ոչ՝ հոսանքներու) բնոյթը: Այսպէս ձախը կը նկատէ որ ժողովրդական «մասսան» միշտ իրեն չէ քուէարկած, ընդհակառակն յաճախ ընդդիմութեան տուած է իր քը-ուէն, երբեմն փոխելով մէկ կիրակիէն միւսը, ինչպէս ըսինք վերը:

Գաղթող աշխատաւորները Ֆրանսա բե-րողը նախկին վարչակարգը եղած է, այ-սինքն շատ յստակ է որ նոր վարչակարգը, ոչ միայն նորեր չբերաւ 1981-էն ի վեր, այլեւ «կըպեց» դուռը, ոմանք ալ ար-տաքսեց, երբ ապօրինի կացութեան մէջ էին: Հակառակ այս իրողութեան, ինք վճարեց Ժիսքարի շրջանի հաշուեցայցը, քանի որ բազմաթիւ շրջաններու մէջ, գաղթող աշխատաւորներու ներկայու-թիւնը (օրինակ՝ 20-րդ, Մարսէյլ եւլն.) դեր խաղաց մեծամասնութեան դէմ: Հա-մայնավարները նաեւ կը գտնեն որ ըն-կերվարականներու ձայները իրենց վրայ չեն կեդրոնացած, հոն ուր մեծամասնու-թեան ցանկը համայնավար մը կը գլխա-ւորէր եւ առով կը բացատրեն իրենց պարտութիւնը: Յստակ է որ կուսակցու-թիւնը տկարացած է այս պարտութիւն-ներով: Ընդդիմութիւնը, որքան ալ «յաղ-թանակապաշտութիւն» (թրիոմֆալիզմը) ցուցաբերէ չի կրնար չհաստատել թէ իր ակնկալած յաղթանակը չէ (կը խոր-հէր 50-ի մօտ քաղաք առնել մեծամաս-նութենէն) բացի Փարիզէն: Նկատելի կէ-տերն են նաեւ՝ կարգ մը լափալիսեան իրողութիւններ, որոնք միշտ կը կրկնը-ւին: Օրինակ՝ ընդհանրապէս Ֆրանսացին չուզեր որ ընկերվարականը գինակցի հա-մայնավարին հետ, իր խառնուածքին ա-ւելի մօտ է կեդրոն - ձախը, այդ իսկ պատճառով ամէնէն անընդունելի որա-կումն է՝ աջ եւ ձախ, որ բնաւ չի հա-մապատասխաներ երկրին պատկերին: Ով որ ընդդիմութեան մէջ է, կամ կը քննադատէ ընկերվարական - համայնա-վար մատակարարումը, անպայման աջ չէ, ինչպէս անպայման ձախ չէ, ան որ ըն-կերվարական մակդիրի տակ կը պտըտի: Ներկայիս նորէն ձայները 50/50 ըլլա-լով, պարզացումով մը Ֆրանսայի կէսը ձախ կ'ըլլայ, կէսն ալ՝ աջ, ինչ որ բա-ւական ծիծաղելի է:

× Ընդդիմութեան շահած քաղաքներու մէջ յաղթողը՝ ՀՀՀ-ն է, որ 30-ի վրայ 17-ը կ'առնէ: Այս առընչութեամբ յիշենք որ Անթոնիի մէջ, համայնավարը յաղթեց (ծայրը ծայրին թէեւ) 50,7%-ով, ստա-ցած էր 14·367 ձայն, մինչ ընդդիմու-թեան ցանկը զոր կը գլխաւորէր Փաթրիք Տէվէճեան 49,2 (13·948 ձայն) ինչ որ 419 ձայնի տարբերութիւն մըն է միայն եւ իրեն կուտայ 11 աթոռ, 34 ալ՝ մեծա-մասնութեան:

Ընտրութիւն մը եւս վերջացաւ, եւ ո-րովհետեւ Ֆրանսան միշտ կամ ընտրա-կան շրջանի նախօրեակին է, կամ վաղոր-դայնին, կամ ընտրական շրջանի մէջ, կը մնայ հիմա պատրաստել 1985-ի երեսփո-խանական ընտրութիւնները...:

× Ֆրանքը հաւանաբար կրէ արժեզր-կում մը, թէեւ Ելմտական նախարարը բացատրեց թէ ֆրանքը չէ որ տկար է, այլ՝ մարքը որ զօրաւոր է, եւ ան պէտք է հետեւանքը քաշէ: Այլ խօսքով՝ կա-րելի է մխիթարել հիւանդ մը, ըսելով իրեն թէ ինք չէ որ հիւանդ է, այլ՝ յան-ցաւորը այն միւսն է՝ որ առողջ է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 4 - 7)

ՃԱՏՐԱԿԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒԱԿՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ԳԱՐԻԿ ԿԱՍՊԱՐՈՎԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային երկու կրոսմայսթէրնե-րու՝ պաքուցի Գարիկ Կասպարովի եւ լվովցի Ալեքսանդր Բելեաւսկիի խաղով, Փետր. 26-ին, Մոսկուա սկսած էին 1984-ին աշխարհի ախոյեան Անատոլի Կարպովի հետ խաղալու իրաւունքի յա-ւակնորդներու քառորդ աւարտականի մրցումները: Արդէն աւարտած են երեք խաղաշրջաններ: Առաջին խաղաշրջանի 65-րդ քայլին, Կասպարովի առաջարկով հանդիպումը վերջ գտած է ոչ ոքի հավա-սարութեամբ, ինչ որ կէսական միաւոր կ'ապահովէ կողմերուն: Երկրորդ խաղա-շրջանի 38-րդ քայլին հայ վարպետը յաղ-թանակ մը տանելով արդիւնքը վերածած է 1,5-ով կէսի, ի նպաստ իրեն: Երրորդ հանդիպումը եւս, ինչպէս նախորդները, մեծ հետաքրքրութիւն առեղծած է ճատ-րակի մասնագէտ եւ սիրող շրջանակնե-րու մէջ: 25-րդ քայլին կողմերը գտնուած են հաւասար դիրքերու վրայ եւ դաշինք մը կնքուած է, արդիւնքը վերածելով 2 - 1-ի, ի նպաստ Գարիկ Կասպարովի:

×

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Անգլիա հրատարակուող ծորճ կրու երաժշտական հանրագիտարանի 19-րդ հատորին մէջ, խորհրդային երաժշտական արուեստի նուիրուած բաժնին, կարեւոր տեղ տրուած է նաեւ հայկական երաժըշ-տութեան: Յօդուածը, զոր գրած են Ռո-բեր Աթայեան եւ Սվետլանա Սարգսեան, հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու-տայ հայկական ժողովրդական երաժըշ-տութեան աղբիւրներու եւ սեռերու, ինչ-պէս նաեւ անոր տեսական հիմքերուն մա-սին: Հատորին մէջ տեղ գտած են «Կը-ռունկ», «Անտունի», «Լուսայ հորովել» եւ դասական դարձած ժողովրդական այլ երգերու ձայնագրութիւնները: Ի դէպ, հանրագիտարանի նախորդ հատորներու մէջ ալ ընդարձակ յօդուածներ կային Կոմիտասի, Արամ Խաչատրեանի եւ ան-ւանի այլ երաժիշտներու մասին:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱԼԻՒՄԻՆԻՈՒՄԻ ԳՈՐԾԱՏԱՆ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՐԶԻՆ ՄԷՋ

Հայրենի լեռնաշխարհի գեղեցկութիւ-նը, Հայաստանի պատմութիւնն ու ներ-կան, ձեռք ձգուած նուաճումները, ինչ-պէս նաեւ իրենց գործակիցներու առօր-եան կը պատկերացնեն ալիւմինագործ նկարիչներու կտաւները, որոնք ներկա-յացուած են գործատան մշակոյթի պա-լատին մէջ բացուած ցուցահանդէսին: Գործատան բանուորները մեծ մասամբ կը մասնակցին նաեւ թատերական, երգի ու պարի, ժողովրդական նուագարաններու համոյթի եւ այլ խումբերորու: Հայաս-տանի մէջ մեծ անուն ունի պարախում-բը, որ հանդէս եկած է ոչ միայն Հա-յաստանի զանազան քաղաքներու մէջ, այլեւ Հունգարիա, Աւստրիա, Արեւմըտ-եան Գերմանիա, Փորթուկալ, Ցունաս-տան, Սպանիա:

×

«ՀԱՅԵԼԵԿՏՐԱՄԵՔԵՆԱՅ» ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ալեքսանդր Սպենդիարեան տուն - թան-գարանին մէջ տեղի ունեցած է «Հայելեկ-տըրամեքենայ» ձեռնարկութեան գրակա-նութեան եւ արուեստի ժողովրդական հա-մալսարանի հերթական հաւաքոյթը, որ նուիրուած է Վակնէռի, անոր մահուան հարիւրամեակին առթիւ: Ժողովրդական համալսարանը ունի երաժշտութեան, շարժանկարի, գրականութեան եւ բե-մարուեստի լսարաններ, ուր կը յաճա-խեն զանազան տարիքի ու մասնագի-տութեան տէր աւելի քան 200 հոգի: Ձեռնարկութիւնը ունի իր բանաստեղծ-ները, արձակագիրները, լրագրողնե-րը, որոնք հանդէս կուգան թերթերու մէջ: Անոնց համար դասախօսութիւն-ներ կը կարդան փորձառու արուեստա-գէտները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԿՐԱՏԻ Թուրք դեսպանը մեռաւ Ուրբաթ օր, 48 ժամուան խոր մահաքու-նէ մը ետք եւ մարմինը Թուրքիա փո-խադրուեցաւ: Այս առթիւ, զօր. Էվրէն ճառ մը խօսած է եւ յայտնած թէ թափուած արեան գինը պիտի վճարուի: Միւս կողմէ, Ինթըրնէշընըլ Հէրըլտը, արձագանգելով երկրորդ հայ երիտա-սարդին ձերբակալութեան, կը ճշդէ որ Րաֆֆի Ալեքսանդր Էլպէքեան բռնուած է արարքէն ութ ժամ ետք, Նովօ Սատ, Պելկրատէն 70 քիլոմեթր հիւսիս:

ԼՈՒԻՋՈՆ ՊՈՊԷ, հեծանիւի նախկին ա-խոյեան, որ 3 անգամ յաղթած է Ֆրան-սայի շրջանին եւ ամէնէն ժողովրդական դէմքն էր այդ ճիւղին, մեռաւ 58 տարե-կանին, քանսէրէն, Պիարիցի մէջ: Տարի-ներէ ի վեր ծովարուժութեան հաստա-տութիւն մը կը վարէր:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ ձերբակալուած Ֆրանսացի բժիշկը ութ տարի բանտար-կութեան դատապարտուեցաւ: Փաստա-բան ալ չէ ունեցած: Ֆրանսայի Արտա-քին նախարարութիւնը դիմումներ պիտի ընէ փրկելու համար բժիշկը, որ գացած է օգնելու ժողովուրդին:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ վերաքննիչ հիմնարկը մերժեց վաւերացնել Սիթրոյէնի տնօրէ-նութեան 4 պաշտօնազրկումները, հետե-ւանք խռովութեանց եւ բիրտ ուժի գոր-ծածութեան: Նոյնն է Ռընոյի համար: Տնօրէնութիւնը չընդունիր այս կարգադ-րութիւնը որ կը քաջալերէ նման ընթացք-ներ եւ վերաքննութիւն կ'ուզէ: Սէ - Ժէ - Թէ շատ գոհ է եւ բնական կը գտնէ այս «նուէրը»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՐՓԱՄԱՐՏ

Կալինինգրադ տեղի ունեցած ծանրա-բարձութեան մրցումներուն, որոնց մաս-նակցած են խորհրդային 12 հանրապե-տութիւններէ 150 երիտասարդ ծանրա-բարձներ, կէս - թեթեւ ծանրութեան դա-սակարգին ախոյեան հանդիսացած է Գա-րեգին Խալաթեան, ընդհանուր արդիւն-քով բարձրացնելով 235 քիլօ: Կէս - մի-ջին ծանրութեան դասակարգի ախոյեանը դարձած է Աշոտ Յովհաննիսեան՝ 310 քիլօ բարձրացնելով:

ՀԱՄԵՐԳ ՄԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գրեց՝ Խ. ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Վստահ ենք թէ յաճախ ձեզի ալ կը պատահի, որ յանկարծակի որոշումով կ'երթաք բարեկամի մը տունը, ծանօթի մը աշխատանոցը, յայտնի նկարչի մը ցուցահանդէսին, հռչակաւոր երաժիշտի կամ նուագախումբի մը համերգին, ձեր բնակատեղիէն քիչ կամ շատ հեռու գտնուող գեղածիծաղ ծովեզերքը, կամ նոյնիսկ ձեր հոկայ, խնամեալ խայտաբղէտ ծաղիկներով եւ ծառերով լի պարտէզը լքելով կ'երթաք ձեր տան կոնակը գտնուող եւ միայն բնութեան հոգածութեան ենթակայ պուրակը, քիչ մը քալելու, տարբեր օդ շնչելու, փոխուելու համար:

Զեմ գիտեր, թէ խորհելով կ'ընէք, կամ ենթագիտակցութեամբ: Ես կը կարծեմ, թէ մարդիկ գիտակցութեամբ կ'առնեն այս կարգի քայլերը: Պարզապէս հեռանալու համար առօրեայ դէպքերէն, որոնք անխուսափելի են մարդուս կեանքին մէջ, եւ դիտելու համար ձեր նմաններուն տարբեր երեսները, պահ մը մոռնալու ձեր դժուարին աշխատանքը, արհեստը, արուեստը, որոնք միշտ հաճելի չեն թուիր ձեր աչքերուն կամ միշտ ալ ախորժալուր չեն հնչեր ձեր ականջներուն, կ'ուզէք ուրիշին բրածը դիտել, ուրիշին բրածը լսել, եւ հակառակ ձեր բազմաքրքրաց վիճակին կ'ուզէք փախուստ տալ, հեռանալ սովորական միջավայրէն եւ դուրս գալ:

Անցեալներս, հաւանաբար այս հոգեվիճակին ընդմէջէն, քանի մը, բառին իսկական իմաստով երաժշտասէր բարեկամներուս հետ որոշեցինք երթալ ֆրանսացի տաղանդաշատ, ծանօթ, արժէքաւոր երաժիշտի մը համերգին, ըսինք, փոխուելու, մեր բրածը մոռնալու, ոչ խօսելու, այլ ունկնդրելու համար: Որքա՜ն լաւ է, եթէ մարդ կարենայ ուրիշներ ունկնդրելու հաճոյքին ներթափանցել...: Գացինք, սակայն, նախապէս չէինք ապահոված մեր տեղերը: Միամտութեամբ խորհելով, թէ դիւրութեամբ պիտի գտնէինք տեղ մը: Սակայն, գոնէ մի քիչ զգոյշ շարժելով համերգին որոշուած ժամէն ճիշդ երեսունեւհինգ վայրկեաններ առաջ հասանք Մարսէյլի փառաւոր Սէն - Վիքթոր Եկեղեցին, ուր տեղի պիտի ունենար համերգը: Աւա՜ղ, մեր զգուշութիւնն ալ բան չբերաւ մեզի: Ամիսներով հացի սովութեամբ տառապող կամ անապատներու մէջ օրերով կաթիլ մը ջուրի կարօտով այրող մարդոց նման, արդէն այդ ժամերուն Ֆրանսացի երաժշտասէր հասարակութիւնը խուռներամ բազմութեամբ մը եւ չափազանցութիւն չըլլար, եթէ ըսենք նոյնիսկ ֆիզիքական բռնի ուժով կը խուժեր դէպի առաջ, ուքը ներս դընելու եւ դուրս մնալու հաւանական վըտանգէն ազատելու համար: Խոստովանինք որ մենք ալ նոյն ձեւով փորձեցինք յառաջանալ: Ո՛վ հեղնանք, չեղաւ: Ներս կ'առնուէին միայն անոնք, որոնք արդէն օրեր առաջ տոմսակները գնած էին, եւ ծիծաղաշարժ ակնարկներ սահեցնելով մեր երեսին, կարծէք պապական հանդիսաւոր թափօրով մուտք կը գործէին համերգասրահէն՝ եկեղեցիէն ներս: Քառասուն վայրկեան յետոյ կրցանք ներս մըտնել եւ անկիւն մը կծկուելով ունկնդրել համերգը:

Մոցարթի, Ռավէլի, Ժոլիվէի այնքան քնքուշ, անոյշ, հոգի շոյող ստեղծագործութեանց ընթացքին մեր միտքն ու հոգին խորասուզուած բազմաթիւ հարցերուն, մեր հարցերուն մէջ, այդ դեղահիւս գործերու փարթիխոննեբուն մէջ գոյութիւն չունեցող Թմբուկի Փորթիսիմօ եւ մարքաթօ հարուածներով սկսան տառապիլ:

Զեմ գիտեր թէ որքան հաճոյք տուի այս իրապէս որակով եզակի համերգէն, որուն ընթացքին աչքիս առջեւ եկան, անզգալաբար, ակամայ, հայկական համերգասրահներուն ողբագին պարապութիւնը, արուեստագէտներուն բեմի վըրայի հաւանական կսկծալի, սակայն արդարացի յուզումնալի հոգեվիճակը, համերգներու նախօրեակին տոմսակ ծախելու համար տունէ - տուն, խանութէ - խանութ շրջող անձնուէր օրիորդ կամ տիկինները, դերակատար արուեստագէտներուն այս կամ այն բարեկամական շրջանակին մէջ կատարած խնդրանքները, մեր կազմակերպիչ, ղեկավար դասակարգին արուեստասիրական կամ աւելի ճիշդ ոչ արուեստասիրական մօտեցումը, խեղճ ու կրակ մեր գեղարուեստական ձեռնարկները եւ վերջապէս մեր ժողովուրդին մեծամասնութեան անհոգութիւնը, անհետաքրքրութիւնը, անզգայնութիւնը արուեստի հանդէպ, արուեստագէտի հանդէպ, մեր մշակոյթին հանդէպ, որուն այնքա՜ն պէտք ունինք այսօրյատկապէս Սփիւռքի մէջ: Մեր մայր հայրենիքէն հեռու բոլոր ափերուն վրայ: Ամէնուրեք: Ամէն ժամ:

Միթէ այդպիսի տեսիլքով չէ՞ որ գործեց մեր երաժշտութեան առաքեալը՝ Կոմիտասը, մեր պատմութեան ամենադէչ սեւ օրերուն: Զգիմե՞ց մեր մշակոյթի ամենաժողովրդական արուեստին՝ երգին, երաժշտութեան: Երիտասարդութիւնը խանդավառելու, ինքնավստահութեան, ինքնաճանաչումի, հպարտութեան հըրահրելու, եւ նոյն երիտասարդութիւնը ինքնամոռացումի սարսափահար ճիրաններէն ձերբազատելու համար, երգել չտուա՞ւ, չերգե՞ց, մամիկին, պապիկին շրթներէն եւ սրտերէն բխած աղօթքները, հայ մշակին, հողագործին գութաներգը, կալի երգը, իր որդւոյն կարօտով կիզուող մօր թախիծը, եւ վերջապէս այլաբանութեամբ լի «լորիկ»ներու, «ծիրանի ծառ»երու, եւ «գարուն ա»ներու սրտայոյզ մեղեդիները:

Այսօր Սփիւռքի մէջ շատ աւելի պէտք ունինք սրահներ լեցնելու, արուեստագէտներ - բառին իսկական առումով - քաջալերելու, խմբական կամ հաւաքական աշխատանք տանող պարախումբերը, նուագախումբերը յոյսով լեցնելու:

Համոզուած ենք, թէ այսօր կայ նոր սերունդին մէջ մտային, հոգեւոր, մշակութային զարթօնք մը, կայ սակայն նաեւ ազգային զարթօնք մը, բարեբախտաբար, որոնք իրարմէ բաժնել դժուար, կամ աւելի ճիշդ անկարելի է: Անձեր կը ճանչնանք մեր շուրջ, երիտասարդներ, որոնք մշակոյթի սա կամ նա ճիւղին սիրոյն եւ ազդեցութեամբ մօտեցած են մեր մտահոգութիւններուն, մեր ցաւերուն, դառնալով նաեւ երկրին աւելի քաղաքակիրթ տարրերը: Այո, շատ քիչ են այդպիսիներուն թիւը, այսօր: Եթէ կ'ուզենք որ շատնան անոնք, տոկուած ենք աւելի լրջութեամբ, աւելի գիտակցութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ մօտենալու, բանախօսութեան, համերգի, թատրոնի սրահներուն, ճարտարապետութեան եւ քանդակագործութեան արուեստներուն և յատկապէս գիր ու գրականութեան: Աւա՜ղ, թափուր են դեռ այսօր այս հոգեւոր պտղատու ծառերու պարտէզները:

Այսքան մտմտուքներուս ընդմէջէն կը չարունակէր հնչել Մոցարթեան, Ռավէլեան եւ Ժոլիվէեան զմայլեցուցիչ, հոգեղրաւ, հիանալի երաժշտութիւնը բերնէ - բերան լեցուն Սէն - Վիքթոր Եկեղեցւոյ կամարներուն ներքեւ: Այսպէս առանձին, անձայն եւ անչչուկ խօսելով, չարչարուեցայ: Զկրցայ վայելել Ռավէլեան այնքա՛ն սրտայոյզ երաժշտութիւնը, մտաբերելով մեր համերգասրահներուն վախազդու պարապութիւնը, Սփիւռքի մէջ: Սակայն, մխիթարուեցայ պահ մը, խորհելով Հայաստանի Սպենդիարեան Օպերայի տան եւ Ֆիլհարմոնիայի համերգասրահներուն: Մխիթարութիւն փնտռեցի նաեւ Լամարթինի «Սիրել, աղօթել, երգել, ահաւասիկ իմ կեանքս» խորիմաստ նախադասութեանը մէջ, զոր կարծէք թէ Ան յղացած է սփիւռքահայութեան համար Ջայն զգաստութեան հրաւիրելու համար: Միթէ պէտք չունի՞նք այսօր գիրքը աւելի սիրելու, եկեղեցիներ լեցնելու, այսինքն՝ աղօթելու՝ իրարու լաւ մաղթանքներ ընելու եւ յաղթահարելով մարդկային բնածին տկարութիւնները, ըստ կարելւոյն, այդ մաղթանքները իրականացնելու եւ երգելու...:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐ ՎԵՐԱԿԵՐՏՈՂԸ

Ազգագրագէտ, երաժիշտ Վարդան Բունիի՝ քսանական - երեսնական թուականներուն ծաւալած գործունէութիւնը, բուռն կեանքով ապրող հայկական երաժշտական մշակոյթի հետաքրքրական արտայայտութիւններէն մէկն էր:

1920-ական թուականներուն Երեւանի մէջ երաժշտական եռուզեռ կը տիրէր: Հիմնուած էին հայկական պետական առաջին սէնֆոնիք նուագախումբը, օփերայի արուեստանոցը. Հրապարակի վըրայ էին «աստուածային Սաշա»ն (քամանչահար Ալէքսանդր Յովհաննիսեանի՝ Սաշա Օղանեզաշվիլի անունը կուտար Թումանեան), անոր մրցակիցը՝ Լեւոն Կարախան, եւ արեւելեան մեղեդիներու այլ նուիրեալներ:

Երեւան, Բաքու եւ Թիֆլիս իրարու կը յաջորդէին ժողովրդական արուեստի մրցումները, համոյթները, ղեկավարութեամբ երաժիշտներ Ալէքսանդր Ալէքսանդրեանի եւ Արամ Մերանգուլեանի: Այնպէս կը թուէր, թէ ժողովրդական նուագարաններու ոլորտին մէջ նորութիւն մտցնելու տեղ չէր մնացած: Սակայն այդ կարծիքը չէր բաժներ ստեղծագործող, անհանդարտ բնաւորութեան տէր, ժողովրդական նուագարաններու վերափոխման իղձով այրող Վարդան Բունի:

Ան սկսած էր մեծ եռանդ պահանջող աշխատանք մը՝ բազմաթիւ տարիներ նուիրելով մեր ժողովրդական նուագարաններու թէ՛ կառուցուածքի վերափոխման եւ թէ՛ ձայնի աւելի հնչեղութեան յանդուգն նախագծումներուն:

Ալ. Սպենդիարեան տուն - թանգարանի տնօրէն Ծովակ Համբարձումեան կը պատմէ.

- Ես յաճախ կ'երթայի Բունիի տունը, որ կը գտնուէր Աբովեան եւ Պուշկին փողոցներու կորուածքին մօտ, Ուսուցչի տան դիմացը: Բունիի բնակարանը լեցուն էր վերափոխուած տասնեակ նուագարաններու նմոյշներով՝ դիւանային նիւթերով, նկարներով: Այդ ամբողջ իսկական հանրագիտարան մը կը կազմէր եւ Բունիի հետ մօտէն հաղորդակցողը այդ տունէն կ'ելլէր, մասնաւորաբար, հայկական ժողովրդական նուագարաններու հանդէպ մեծ ակնածանքով եւ խորունկ յարգանքի զգացումով դէպի անոնց տաղանդաւոր վերակերտողը: Զինք շատ կը մտահոգէր ժողովրդական նուագարաններու ապագան եւ մեծ աշխատանք կը տանէր նոր ժամանակներուն անոնց նոր դեր ու հնչողութիւն տալու համար:

Ո՞րն էր անոր յղացման հիմնաքարը: Ի հարկէ, նախ եւ առաջ, ուսումնասիրել

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՎԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

19-րդ համագումարէն ետք, Մոլոթով եւ Միկոյեան շարունակեցին վարուիլ առաջուան նման, մեր հաւաքոյթներուն գալու սովորութիւնը պահեցին, նոյնիսկ առանց հեռաձայնելու կամ արտօնութիւն խնդրելու: Կանխաւ մեզմէ կ'իմանային Սթալինի ուր ըլլալը, Կրեմլին կամ տնակը, եւ շատ «բնական» կերպով կը ներկայանային, առաջուան նման զանոնք կ'առաջնորդէին ներս, բայց յայտնի էր որ Սթալին գոհ չէր, կը զգայինք իր նեղուիլը. միահեծան տիրակալին վստահութիւնը վերաշահելու համար կը ջանային միշտ Սթալինի մօտը ըլլալ, այս ձեւով կը յուսային ոչ միայն կուսակցութեան մէջ իրենց դիրքը պահել, այլեւ իրենց կեանքը ազատել, իսկ մենք օր ըստ օրէ աւելի կը զգայինք այն վտանգը, որ կը սպառնար մեր ընկերներուն: Օր մըն ալ Սթալին կատղեցաւ, «Այլեւս չե՛մ ուզեր այս երկուքը այստեղ տեսնել» հրամայեց իր պաշտօնէութեան, որ իր զանըուած վայրը չյայտնեն անոնց: Այն ատեն Միկոյեան եւ Մոլոթով դիմեցին Բերիային, Մալէնկովին և ինծի, որպէսզի ջանանք Սթալինը մեղմել և պաշտպանել զիրենք: Հակառակ արդէլքին, որոշեցինք հ ա ւ ա ք ո յ թ ն ե ր ո ւ ն օրն ու վայրը յայտնել մեր ընկերներուն եւ այսպէս ամէն անգամ որ սինեմա երթայինք, Մոլոթով եւ Միկոյեան մէջտեղ կ'ելլէին: Անշուշտ Սթալինը մեղմել դիւրին բան չէր, հարցափորձեց իր պաշտօնէութիւնը իմանալու համար թէ իր պատուէրներըկը գործադրուէ՞ն թէ ոչ. ի վերջոյ գուշակեց թէ մենք էինք տեղեկատուները եւ փոթորիկ մը փրցուց մեր գլխուն, իր ակնարկը աւելի չեշտակի ուղղելով Մալէնկովին՝ կը պոռար, «կը կարծես թէ չե՞մ գիտեր թէ դուն ես մատնիչը, կը բաւէ, կը բաւէ, մի ըսեր թէ ուր եմ, չեմ կրնար հանդուրժել»: Համոզուեցանք որ նախընտրելի է չշարունակել, որովհետեւ ո՛չ միայն Մոլոթով եւ Միկոյեան օգուտ մը չէին կրնար ակնկալել այս կացութենէն, այլեւ վըտանգ կը սպառնար մեզի. մտային լարուածութիւնը կրնար զինքը առաջնորդել փոթթարագոյն ելքին, թէ՛ մեզ եւ թէ՛ անոնց համար, այդ օրէն սկսած սպառողական դիրք բռնեցինք սպասելով վախճանին ... Բացարձակապէս համոզուած եմ որ եթէ Սթալին քիչ մը աւելի երկար ապրէր Մոլոթովի եւ Միկոյեանի վախճանը ողբերգական պիտի ըլլար...:

Այստեղ կ'ուզեմ նոյն ատեն, քանի մը խօսք ըսել Սթալինի եւ Բերիայի յարաբերութիւններուն մասին: Մասնաւորաբար պատերազմի առաջին շըրջանին, երբ մեր բանակները կը նահանջէին բոլոր ճակատներուն վրայ եւ երբ Սթալին որոշ չափով կորսնցուցած էր ո՛չ միայն իր հեղինակութիւնը, այլեւ կամքը, Բերիա դարձած էր աւելի քան անպատկառ եւ ամբարտաւան, իր ազդեցութիւնը Սթալինի եւ իր շրջապատին վըրայ հասած էր իր գագաթնակէտին: Ճակատէն վերադարձիս նկատեցի որ Սթալին ամբողջովին շրջապատուած էր Վրացիներէ ... շաշլիկի մասնագէտ վարպետ խոհարար մը կար, որ բանակի զօրավարի աստիճան ունէր, ամէն մէկ այցելութեանս կը նշմարէի որ իր պատուանշանները կ'աւելնային, հաւանաբար իր յաղթանակները շաշլիկներու պատրաստութեան վրայ կը կատարէր: Օր մը Սթալին նշմարեց որ տեսակ մը «հիացումով» կը դիտէի այդ պատուանշանները. սպառնական ակնարկ մը նետեց վըրաս, կը կռահէր թէ ինչ է միտքս, ես ալ զգացի թէ ի՛նչ էր իր միտքը. ես լռեցի, ինք ալ ձայն չհանեց: Բոլորս ալ կը խորհէինք թէ այս խոհարարը իր փայլուն համազգեստով եւ բազմաթիւ շքանշաններով կատարեալ անարգանք մըն էր, բայց ո՞վ կրնար բողոքել: Կար ուրիշ Վրացի մը որուն պաշտօնն էր ուտեստեղէն, գինի եւ մանաւանդ գառնուկ հայթայթել շաշլիկի համար, սակայն միայն զօրամասի զօրավարի աստիճան ունէր, մէկ քանի ուրիշներ ալ շատ մը պատուանշաններ կը ցուցադրէին:

(Շար. 7)

տակաւին ԺԸ. դարուն եւրոպական գըրեթէ բոլոր երկիրներուն մէջ տարածուած սէնֆոնիք նուագախումբերուն փորձառութիւնը, մասնաւորաբար անոնց մէջ գործածուած լարաւոր եւ փայտեայ փողաւոր նուագարաններու հնչողութեան փոխ-յարաբերութիւնները: Բունիի նըպատակն էր ժողովրդական նուագարաններու՝ իր կողմէ հիմնուելիք նուագախումբին մէջ գործածել սէնֆոնիք նուագախումբի գործիքներու հնչողութեան համակարգի կարգ մը համաչափութիւններ: Այսպէս, Վարդան Բունիի տունը, զոր ան վերափոխած ու դարձուցած էր նուագարաններու ստեղծման արհեստանոց մը, ծնած էր քամանչաներու ամբողջ նոր համակարգ մը՝ «քոնթրըպաս քամանչայ», «թաւջութակ քամանչայ», վերջապէս՝ «ալթ քամանչայ», «սոփրանօ քամանչայ» եւ ամէնէն փոքրը՝ «փիքոլօ քամանչայ», որ Բունիի յղացումով պէտք է կատարէր ձայներու ամէնէն բարձրի հնչեցման դերը: Յիշատակուած հնչական վերափոխման ժամանակ համապատասխան փոփոխութիւններու ենթարկուեցան նաեւ հայկական ժողովրդական փայտէ փողաւոր նուագարանները:

Այդ վերափոխումները տակաւին սկիզբն էին. անհրաժեշտ էր իմաստաւորել վերափոխուած նուագարաններու տեղն ու դերը արեւելեան գործիքներու նուագախումբերուն մէջ:

Հաստատակամ բնաւորութեան տէր Վարդան Բունի 30-ական թուականներուն ստեղծեց իր վերափոխած նուագարաններուն տիրապետող քանի մը տասնեակ երաժիշտ-մեկնաբաններէ բաղկացած նուագախումբ մը, որուն ելոյթները մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրէին: Իւրաքանչիւր նուագահանդէսէ առաջ Բունի խօսք կ'առնէր ու մատչելի բացատրութիւններով հանդիսականը հաղորդակից կը դարձնէր իր բազմամեայ տքնաջան աշխատանքի արդիւնքներուն:

Նուագախումբին ելոյթը սովորաբար կը բացուէր Սպենդիարեանի «Պարսկական փառերգ»ով կամ «Ղայթարմա»ով: Այնուհետեւ կը մեկնաբանուէին գրեթէ բացառաբար նուագախմբային գործեր: Ականատեսները կը յիշեն, որ ունկնդիրները ի՛նչ խանդավառ ծափերով կը գընահատէին, ստիպելով կրկնել կարգ մը գործեր:

Նուագախումբը հանդէս եկած է Միջին Ասիոյ Հանրապետութիւնները, Հիւսիսային Կովկասի քաղաքները, ապա Մոսկուա եւ Լենինգրադ, ամէնուր արձանագրելով մեծ յաջողութիւն: Մոսկուայի Երաժըշտանոցի դասախօսներ Միխայիլ Իպոլիտով-Իվանով եւ Գրիգորի Լիւբիմով հիացական տողեր նուիրեցին Բունիի ըստեղծած այդ ինքնատիպ նուագախումբին:

Անցած է մօտ կէս դար: Բունիի կատարած նուագարաններու վերափոխումները իրենց արձագանգը գտան Ուզբեկիստանի եւ այլ վայրերու արեւելեան գործիքներու նուագախումբերու կազմին մէջ: Աւելին, Բունիի երբեմնի յղացումները այսօր գործնական լուրջ մեկնակէտեր դարձած են ժողովրդական նուագարաններու վերափոխումով զբաղող զանազան ազգի վարպետներու, այդ կարգին նաեւ քամանչահար Մարտին Խաչատրեանի եւ Գրիգոր Փափազեանի համար: Վարդան Բունիի սկզբունքներու հետեւողութեամբ պատրաստուած կսմիթաւոր եւ աղեղնաւոր նուագարաններու ամբողջ շարք մը այսօր կը զարդարեն Հայաստանի ազգագրութեան պետական թանգարան, Երեւանի պատմութեան թանգարանը, Ալ. Սպենդիարեան տուն-թանգարանին առընթեր ստեղծուած ժողովրդական նուագարաններու մնայուն ցուցադրութիւնը:

Բունիի աշխատանքին մասին գնահատանքով արտայայտուած են երաժիշտներ Ռոմանոս Մելիքեան եւ Մուշեղ Ագայեան: Վերջինս Մոսկուայէն Բունիի գրկած նամակին մէջ գրած է, թէ անոր կազմած համոյթը ամէն գնով պէտք է պահպանել, թէ անհրաժեշտ է աւելի կատարելագործել ժողովրդական նուագարանները եւ հասարակութիւնը հաղորդակից դարձնել ժողովրդական երաժըշտութեան արժէքներուն:

Ծանօթ է այն մեծ համակրանքը, զոր Ալեքսանդր Սպենդիարեան կը տածէր Վարդան Բունիի հանդէպ: Տակաւին 70 տարի առաջ ան գրած է Բունիի. «Հաւանաբար, յառաջիկային կը մեկնիմ Կովկաս՝ գրի առնելու ժողովրդական մեղեդիները եւ անպայման կը հանդիպիմ Նախիջեւան, ուր կը յուսամ, որ դուք չէք մերժեր, ձեր մեկնաբանութեամբ, արեւելեան երաժշտութիւն ունկնդրելու հաճոյքը պատճառել ինծի»:

Վերջապէս, Սպենդիարեանի վերաբերող յուշերու մէջ կը կարդանք. «Վերջին ժամանակները, իր մահէն առաջ ան շատ կը խօսէր արեւելեան նուագախումբի մասին, կը խորհրդակցէր Բունիի հետ եւ յաճախ կ'այցելէր անոր արուեստանոցը»:

Ու այսպէս, անուանի ազգագրագէտ Վարդան Բունիի բեղնաւոր գործունէութիւնը, որ մեր երաժշտական մշակոյթի կարեւոր էջերէն է, կը սպասէ իր հետազօտողներուն:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ, ԽԵՂՃՈՒԹԻՒՆ...

Երբեմն կը զգաս, որ լերան մը նման ուժեղ եւ տպաւորիչ ես: Հոգիիդ խորերէն ահաւոր ուժեր դուրս պոռթկալ կ'ուզեն, ինչպէս հրաբուխի մը կողերուն մէջ եռեւեփող եւ գալարուող հուրը: Այն բարձունքէն, ուր Աստուած քեզ ստեղծած է, կը նայիս համայնապատկերին, որ կ'երկարի ոտքերուդ տակ եւ կ'անդրադառնաս որ կ'իշխես բոլորին վրայ: Եթէ ձեռքդ երկարես, կրնաս մէկ հարուածով փշրել ամէն ինչ, ճզմել, խորտակել, կամ ընդհակառակն, կրնաս շոյել, սիրել, գգուել: Քե՛զ է որ կը դարպասէ բնութիւնը իր ընդերքէն դուրս բերած բոլոր բարիքներով, եւ քո՛ւ շուրջ է որ կը դառնան նմաններդ, արժանանալու համար մէկ ժպիտիդ, մէկ բառիդ, բարեկամական մէկ հպումիդ կամ ողջոյնիդ:

Քիչ յետոյ կ'անդրադառնաս որ ոչինչ մըն ես երկրագունտին վրայ: Գոյութիւն ունի՞ս, կամ չունի՞ս, ոչ մէկ բան կը փոխուի շուրջդ, ոչ ոք կը տեսնէ ու նըկատի առնել կ'ուզէ քեզ: Իսկ եթէ յամառիս մարդոց համար գոյութիւն ունենալ ուզելու, յամառիս՝ մարդոց ուշադրութիւնը հրաւիրելու կամ ձայնդ լսելի դարձնելու, անոնք քեզի պահիկ մը կը նային արհամարհանքով ու անհամբերութեամբ, սպասելով որ շուտով դարձեալ դադրիս գոյութիւն ունենալէ: Կը զգաս որ կաթիլ մը անգամ չես յուսահատօրէն անծայրածիր սա ովկիանոսին մէջ, հողի փշրանքի մը չափ իսկ կարեւորութիւն չունիս սա սալաքարերուն վրայ, ուր կը ճզմուիս եկող գացողին ներբաններուն տակ:

×

Նոյն անձն ես մինչդեռ, նոյն անցեալէն կու գաս, աչքերուդ մէջ միշտ նոյն փայլը, լեզուիդ վրայ միշտ նոյն բառերն ու բարբառը, ուղեղիդ մէջ միշտ նոյն մտածումներն են: Բայց առաւօտուն Կիւլիվէրն էիր, կէսօրէ վերջ Լիլիփութեան թզուկ մը դարձար: Քիչ վերջ դարձեալ հզօր պիտի զգաս դուն քեզ, հսկայի մը չափ ուժեղ, կարեւոր, տաղանդաւոր, ճարպիկ: Նոյն անձն ես: Բայց որքա՜ն տարօրինակ է, որ հասակդ ամէն վայրկեան կը փոխուի, քանի որ մէկ կը շըրջապատուիս հսկաներէ, մէկ ալ՝ գաճաճներէ:

×

Համալսարանական օրերէս պատկեր մը միշտ աչքերուս առջեւ մնացած է ահա երեսուն տարիէ ի վեր: Ընկերաբանութեան դասախօս մը ունէինք: Երկրին ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերէն մէկը էր: Երբ ամպիոն կը բարձրանար, կը զարհուրէի իր հմտութենէն: Գիտութիւնը գետի մը նման իր բերնէն մեր վրայ կը հոսէր ու կը խեղդէր մեզ: Հսկայ մըն էր ան, հակառակ իր նիհար դէմքին ու ոչ-հուժկու մարմնին: Ամբողջ աշակերտութիւնը կը հիանար անոր վրայ, ո՛չ ոք վէճի նիւթ կը դարձնէր իր հեղինակութիւնը:

Օր մը, իր դասէն ելլելէ քիչ վերջ, համալսարանի ամենամօտիկ կայանէն օթօպիւս մը առի: Սաստիկ խճողուած էր փոխադրամիջոցը եւ հազիւ կրցած էի ներս մտնել: Քիչ վերջ տեսայ որ նոյն օթօպիւսին մէջն էր համալսարանի ուսուցիչս: Ե՞րբ յաջողած էր մտնել, չեմ գիտեր, բայց տեղ մը գտած էր բազմութեան մէջ, եւ մէկ թեւին տակ հազիւ կը յաջողէր սեղմել իր կաշիէ պայուսակը, մինչ միւսով դժուարութեամբ կը կախուէր վերի օղակէն: Բազմութիւնը իր վրայ անխնայ կը ճնշէր ամէն կողմէ եւ ան, տկար տերեւի մը նման մէկ այս կողմ կը հակէր մէկ այն կողմ: Միջոց մը հազիւ կրցաւ տէր դառնալ իր ռէփուպլիք գլխարկին, որ դէպի անդին պիտի գլորէր անցորդի մը արմուկին զարնուելով:

Նայեցայ իր խեղճ վիճակին եւ տեսակ մը ընդվզում զգացի մէջս: Իր վրայ այնքան անխղճօրէն ճնշողները գաղափար ունէի՞ն թէ ինչպիսի հսկայ մըն էր այդ մարդը: Զինքը հրող-հրմշտկողները ի՞նչ կը կարծէին արդեօք երբ իրեն կը նայէին, կամ երբ բնաւ չէին նայեր դէպի իր կողմը:

Բնաւ չեմ մոռնար: Այդ պահուն երեւակայեցի թէ ի՞նչ կը պատահէր, եթէ օթօպիւսը լեցուն ըլլար միայն իր աշակերտներով:

Չէ՞ որ այդ սիրելի դասախօսը յանկարծ կը հսկանայանար իր աշակերտներուն միջեւ, կը վերագտնէր իր նախկին դիմագիծը, արձանի մը նման կը զատորոշուէր շուրջը յարգանքով պարապութիւն մը բացող ամբոխին մէջ:

×

Միշտ նոյն պատմութիւնն է...:
Մարդոց մեծութիւնը եւ խեղճութի՛ւնը...:

Ռ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ

պատմուածներ

Հեղինակ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ
Յառաջաբան՝ Կ. Փօլատեան

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Քահանան, որ անշուշտ հեռի էր հաւատալէ թէ այդ այցելութիւնը առանց մէկ անախորժ եզրակացութեան մը կրնար յանգիլ, մօրուքը ձեռք առաւ նորէն, անձկոտ եւ խռոված: Իր վրայ աւազակի մը տպաւորութիւնը ձգող այդ այցելուն ինչպէս ե կ ե ղ ե ց ի ի ն մէջ վար դնել. իսկ ճամբելու համար դրամ տալ հարկ էր, գաղափար մը որուն հետ քահանայ մը երբեք չհաշտուիր: Սակայն, երկու շարեաց փոքրագոյնը ընտրելու համար, առաջին պարագային կայանք տուաւ: Ժամկոչ մը կանչեց եւ պատուիրեց, որ իրենց խուցին մէջ պառկելու տեղ մը եւ պնակ մը կերակուր տան անօթի Կովկասցիին:

- Օրհնած, ըսաւ, ես վաղը պատարագաւոր եմ. ինծի ներեցէք, ստիպուած եմ աղօթել:

Մարդը ժամկոչներուն խուցը փոխադրուեցաւ: Գայլի մը անյագութեամբը կերաւ, պատառները առանց ծամելու կուլ տալով եւ չնշմարելով որ ժամկոչ աղբարները քիթ բերան կը ծռէին իրենց ուտելիքին վրայ իջնող այդ յանկարծահաս թաթառին հանդէպ: Ճաշէն ետքը, սիկառը տեղաւորեց բերնին անկիւնը եւ խ օ ս ա կ ց ո ւ թ ե ա ն բռնուեցաւ ժամկոչներուն հետ, զատ զատ հարցնելով անոնց ո՛վ եւ ո՛ւսկից եկած ըլլալը:

Քիչ քիչ ունկնդիրները յափշտակուեցան կովկասցիին եռանդոտ խօսուածքէն, մանաւանդ երբ իմացան որ Եւրոպան պտըտած էր ան: Եւ շատ չփոթեցան երբոր՝ մանկավարժութեան բարիքները թուելէ յետոյ՝ սա հարցումը ուղղեց իրենց.

- Իսկի որեւէ գաղափար չունի՞ք մանկավարժութեան մասին, Պեստալոցցիին չէ՞ք ճանաչում:

Եւ անոնց ժխտական լռութեան վրայ.

- Ափսո՛ս, ափսո՛ս, ազգը փճանում, կորչում է հեռաւո՜ր, լքուա՜ծ անկիւններում... ճիշդ որ ժամանակին եմ հասել. բայց ի՞նչ էիք լինելու եթէ ես ծնած չլինէի:

×

Կոստանեան բնիկ Ղարաբաղցի էր: Անառակ եւ արկածախնդիր, պատանեկութեան երկիցս արտաքսուած էր Գէորգեան ճեմարանէն, եւ քանի մը տարի հետապնդուած շիկերէի մը պէս՝ Կովկասի սարերն ու ձորերը թափառելէն յետոյ, ինքզինքը յաջողած էր Եւրոպա նետել: Հարուստ մեկենասի մը միամտութիւնը մէկ քանի տարի շահագործած էր՝ Պերլինի, Փարիզի եւ Ժընեւի սալարկներուն վրայ, խաղարաններու եւ հանրատուներու անկիւնը ապրելով ամօթալից ու վատշուէր կեանքը բոլոր այն քայքայուած, զարշահոտ տիպարներուն որոնք, օրին մէկը, յանկարծ դիմացդ կը ցցուին կեղծ համալսարանականի կամ սուտ բանաստեղծի տիտղոսի մը մաքրագործումին տակ: Օտար եւ անծանօթ անկիւններու անհունութեանը մէջ, անոնք կիրքի չնացնող մրրիկներուն մէջ կը տապլտկին, մինչեւ ղունչերնին մխրճուած քաղաքակրթութեան յետին կոյուղիները, ուսկից վերջապէս օր մը դուրս կը շպըրտին բարբարոս ձեռքէ մը, հոգինին, մարմինին շարաւալից, ու կ'երթան իրենց ապականութեան թեփերը ցանցելու մաքուր, կոյս հողերու վրայ: Ասոնցմէ էր Կոստանեան, որ Պոլիս նետեր էր ինքզինքը՝ ռուսահայ մանկավարժի մորթին տակ, պատրող, շլացնող ծրագիրներով բեռնաւոր, շահագործութեան արկածախնդրութեան անկոխ գետիններու ի խնդիր:

Յաջորդ օրը, գեղին մէջ ամէնուն բերանն էր Պ. Արգար Կոստանեանին երեւումը: Անձէ-անձ, տունէ-տուն՝ անոր անուան շուրջ յերիւրուած պատմութիւնները հսկայ համեմատութիւններ կ'առնէին, հասնելով հիացումի եւ ապշութեան այն գերագոյն աստիճանին, զոր միայն ամբոխին ռամիկ եւ արգաւանդ երեւակայութիւնը կրնար ստեղծել: Կովկասցին յաղթական մուտք մը ըրաւ այն սրճարանը, ուր կը հաւաքուէր գեղին երիտասարդութիւնը, տգէտ ու խանդավառ: Շուրջը խռնուեցան, բերանբաց: Մարգարէի մը տիրական շեշտերը գործածեց, բորբոքեցաւ, գոռաց, ազգային վերածնունդը ջատագովեց՝ դաստիարակութիւնը հիմ առնելով: Ազգին մտաւոր ու բարոյական անկումը նկարագրեց անանկ սրտաճմլիկ, մըթին եւ տխուր գիծերով որ այտերու վըրայ արցունքներ իսկ երեւցան:

(Տար. 19)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վեհանոյշ Պայրամեան իր ամուսնոյն՝ Հայկ Պայրամեանի մահուան վեցերորդ տարելիցին ի յիշատակ կը նուիրէ 100-ական Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, Կարմիր Խաչին եւ Կապոյտ Խաչին (տանիլ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին։

– ՃԱՇ –

Ի ՊԱՏԻՒ ՎԵԹԵՐԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը, իր վեթերան ընկերուհիներուն ի պատիւ կէսօրուան ճաշ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 20-ին։

Centre Social d'Estressin

Այս առթիւ 65-էն վեր գաղութիս բոլոր հայրենակիցները ճաշի հրաւիրուած են

Ընկերակցիլ փափաքողներուն ճաշագին՝ 50 Ֆ. չափահասներուն, 30 Ֆ. 10 տարեկանէն վարերուն։

Այլ մանրամասնութիւններու համար՝ հեռաձայնել Տիկին Գլումճեանին։

Հեռ. - 85 - 29 - 75

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընդհանուր ժողովի բոլոր ընկերուհիները, Մարտ 19-ին ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ։

Օրակարգ. - Գործունէութեան զեկուցում։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ երիտասարդներ կը փնտռեն նկարներ եւ քարթ - փոսթալներ Հայաստանի եւ Հայերուն վերաբերող, 1940-էն առաջուան։

Դիմել. -

Manuel Andréassian
48, rue de la Convention
94270 Le Kremlin-Bicêtre
tél. 658 - 31 - 70

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

organise :

EXPOSITION DE PEINTURE
de CHOUCHANE MALASSIAN

« La Terre d'Arménie :
ses églises, ses Hommes illustres »
ainsi que certaines personnalités contemporaines

VENDREDI 18 MARS à 20 h. 30 vernissage
SAMEDI 19 MARS à partir de 15 heures
entrée libre

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30, rue de Tilsitt Paris 17e
ETOILE Tél. 380. 55. 11

Du 1er au 15 mars 83

REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*

quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing

AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol

Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT. 17e ETOILE. TEL 380 55 11

THEATRE DES CHAMPS - ELYSÉES
PARIS

DIMANCHE 20 MARS
à 16 heures 45

CHANTS ET DANSES D'ARMENIE

chorale SIPAN-KOMITAS
Direction G. APRIKIAN

ensemble folklorique NAVASART

120 EXECUTANTS

Location : THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES
15, avenue Montaigne - Paris 8e

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ ներքին եւ արտաքին նորոգութիւնները Ք'աւարտին մօտերս, եկեղեցւոյս վարչութիւնը, ներկայիս մերազն ժողովուրդին կը ծանուցանէ, թէ հետեւեալ հանդիսութիւնները կազմակերպուած են նորոգչական աշխատանքներուն ի նպաստ.-

Մարտ 17, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ՝

ՏՈՔԹ. ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

Նկարչական ցուցահանդէսը

Եկեղեցւոյս Մշակութային Տան «Վ. Պօղաճեան» սրահին մէջ։ Նըկարներուն նիւթն է Հայց. Առաքլ. Եկեղեցին։ Ցուցահանդէսի բացման առթիւ քոքթէյլ մը կը տրուի ժամը 19-էն սկսեալ։

Մարտ 26, ՇԱԲԱԹ՝

Ապէյի Սէն Վիքթորի մէջ անսամպլը էնսթրիւմանթալ տը Փրովանս նուագախումբի մասնակցութեամբ՝ համերգ մը ՔԼԷՄԱՆ ԶԱՖԻՆԻ-ի ղեկավարութեամբ։ Խումբը կը նուագէ Կոմիտասի, Յարութիւնեանի, Միրզոյեանի, Մոցարթի եւ Պախի գործերէն սոլիստ՝

ԺԱՆ ՏԷՐ ՄԷՐԿԷՐԵԱՆԻ (ջութակ)

Այս համերգը դրուած է կարդինալ ԷՋԱԿԱՐԱՅԻ եւ Արեւմտեան Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ հովանաւորութեան, ինչպէս նաեւ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ եւ ԳԱՌՆԶՈՒԻ նախագահութեան ներքեւ։

Մարտ 27, ԿԻՐԱԿԻ՝ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ եւ կուտայ օրուան պատգամը։

Յետ Ս. Պատարագի ճաշ մը պիտի տրուի Քոնֆորտ Փալմպիչ պանդոկի ճաշասրահին մէջ ի նպաստ եկեղեցւոյս նորոգութեան։ Ճաշին մասնակցիլ փափաքողները իրենց տոմսերը կրնան ապահովել եկեղեցւոյս քարտուղարութենէն՝

EGLISE ARMENIENNE — 339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

ՀԱՅ ՏԻՍԻՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐՈՒ

VIDEO - CASSETTES
(SECAM - VHS)

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՍԱԼԵՐՈՒ ԵՒ ՋԱՅՆԵՐԻՉՆԵՐՈՒ ՃՈԽ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ

(Արտադրութիւն ԱՐԳԱ հաստատութեան)

EN VIDEO CASSETTES :

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ
գունաւոր (sous-titré en anglais)

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ
սեւ-ճերմակ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆԸ
սեւ-ճերմակ

EN CASSETTES ET DISQUES :

ԵՐԳԻՉՆԵՐ՝
Մանուէլ
Ատիս Հարմանտեան
Գառնիկ Սարգիսեան
Փօլ Պաղտասարեան
Գէորգ Թէրճանեան
Յովիկ Գրիգորեան
Յարօ Բուբեան
Վարուժ
Աւօ Սարգիսեան
Յարութ Փամպուքճեան
Ռոզի Արմէն
Մարօ Փարթամեան
Անտրէ Տաճիկ

ՆՈՒԱԳՆԵՐ՝
Հայաստանի պարախումբ
Հայաստանի ծազի խումբ
Ժագ Գոնեան
Րաֆֆի Յակոբեան
Հայկ. ժողովրդական պարեր
Շիրակ նուագախումբ

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

Դիմել գրաւոր՝
HAY DISC
9-11, GRANDE RUE, 93250 VILLEMOMBLE

Կամ հեռաձայնել՝
282 - 01 - 41

DIMANCHE 20 MARS
de 18 heures à 24 heures
à L'ELDORADO

Discotèque 4, bd. de Strasbourg, 75010 Paris M° Strasbourg - St.-Denis

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

de la
JEUNESSE ARMENIENNE DE FRANCE
partie artistique : YORGANT'S

— BAR — BUFFET — TENUE CORRECTE EXIGEE —
ENTREE : 50 F RESERVATION : le soir 208 - 76 - 49 la journée 606 - 27 - 51

UNE SOIREE FOLLE... FOLLE... FOLLE...

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de MARSEILLE - VILLE

organise le Samedi 19 Mars de 22 heures à l'aube
dans les salons du « CHATEAU DES FLEURS » 18, bd. Michelet, Marseille

SA NUITEE DANSANTE

sous la prédidence d'honneur de :
Monsieur et Madame JEAN GHARIBIAN
Secrétaire Général de l'U.G.A. - ARDZIV

cette soirée sera animée par l'ex-orchestre de Radio Monte-Carlo :
PATRICE VALMONT
et le groupe arménien HAIK'S

Réservation :

Mme Der Kasparian	(91) 90 - 33 - 88	Photo Rex	(91) 39 - 16 - 04
Mme Frangulian	(91) 91 - 48 - 85	Mme Tutundjian	(91) 33 - 54 - 36
Mme Jamouzian	(91) 90 - 21 - 60	Mme Tutellian	(91) 50 - 68 - 71

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

SOIRÉE DANSANTE

organisée par
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE Section de BAGNEUX-CACHAN

SAMEDI 19 MARS à 20 heures 30
SALLE DES FETES DE BAGNEUX, rue Charles Michels

animée par l'orchestre «HAGHTANAG»

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
16
MERCREDI
16 MARS
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. — Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. — Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.393

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

58e ANNÉE — No 15.393

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ որոշ բարեփոխում մը շատ հաւանական կը նկատուէր Երեքշաբթի առտու եւ անկարելի չէր, որ յայտարարուէր նոյն օրը կամ Չորեքշաբթի Նախարարաց Խորհուրդի նիստէն ետք, բայց ամէն պարագայի մէջ, մինչեւ շաբթու վերջ՝ անպայման: Եթէ սկիզբը (Թաղապետական Ա. շրջանէն ետք) նախարարապետին ալ յաջորդ մը կը փնտռուէր, Բ. շրջանէն ետք յստակ էր որ Մօռուա պիտի յաջորդէ Մօռուային: Ընդհ. կարծիքն այն էր որ դահլիճը շատ աւելի սեղմ պիտի ըլլայ (15 - 16 անդամ) եւ պիտի «զոհուին» ենթանախարարութիւնները: Նախագահ Միթերան ինք պիտի ներկայացնէր փոփոխութիւնները հեռատեսիլէն, եւ պարզէր Թաղապետականներէն քաղած դասը:

Օփէփ-ի (քարիւղ արտածող երկիրներու կազմակերպութիւն) 13 անդամները, որոնք օրերէ ի վեր լուծումի մը չէին համներ Լոնտոնի մէջ, կրցան ի վերջոյ միջին ճամբայ մը գտնել: Մինչեւ վերջը վիճաբանութիւնները շատ բուռն եղած են, միջադէպ մըն ալ ծագած է, որու բնոյթը բաւական հեռու է քարիւղէն...: Արդարեւ, արաբական էմիրներու քարիւղի նախարարին Մուսան եկեր է եւ մարդը քերթուած մը հրապարակեր է ստուտական թերթի մը մէջ, ուր չափածոյ՝ կը պատմէ Ժողովին անվերջանալի բանակցութիւնները եւ Նիժերիոյ Նախարարին ալ կուտայ գործը խանգարողի եւ որեւէ կարգադրութիւն արգիլողի դերը: Այս վերջինը՝ Տիքքօ, իրար կ'անցնի («բարեկամ մը» ձեռքը հասցուցած է...) եւ կը բողոքէ՝ «ծիծաղելի կը դարձնէք Օփէփ-ը...»: Իրեն՝ միայն Լիբիոյ Նախարարը զօրավիգ կը կենայ, միւսները շատ զուարճալի գտած են իրենց բանաստեղծ - պաշտօնակիցի տողերը: Երեքշաբթի առտու Ֆրանսական թերթերը հրատարակած էին խնդրոյ առարկայ քերթուածը...: Ամէն պարագայի մէջ, Օփէփ-ը որոշեց տակառ գլուխ 5 տոլար աժանցնել քարիւղը եւ ծախել 29 տոլարի, փոխանակ 34-ի եւ նուազեցնել նաեւ արտադրութիւնը:

ՄՕՐԻՍ ՌՈՆԷ, Ֆրանսական շարժանկարի ամէնէն հմայք ունեցող դերասաններէն մէկը, մեռաւ 55 տարեկանին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, ինչպէս կ'որակուի քանսերը: Հակառակ տարիքին, արդէն աւելի քան 80 ֆիլմ դարձուցած էր: Ծնած Նիս, աշակերտած է Ռընէ Սիմոնի եւ Անրի Ռոլանի եւ թատերական առաջին յաջողութիւնները գտած Անտրոմաքէի մէջ՝ Պիւռոսի դերով: 21 տարեկան է, երբ Պէքեր իրեն կը յանձնէ շարժանկարի առաջին դերը «Ցուլիսի ժամադրութիւն» ժապաւէնին մէջ: Համբաւ կը չինէ սակայն՝ «Վերելակ կառափնատին համար» ֆիլմով: Բաժնուելէ ետք Մառիա Փաքոմէ, երկու տարի առաջ վերամուսնացած էր Ծափլինի կրտսեր աղջկան հետ, որմէ մանչ մը ունեցաւ վերջերս: Ամիսներէ ի վեր հիւանդ, Ռոնէ, հաւատարիմ իր վերապահ, ազնիւ նկարագրին կը շարունակէր ֆիլմ դարձնել (վերջինը՝ Վատիմի հետ) եւ ժպտիլ, քօղարկելով իր ներքին տագնապը, մահուան նախօրեակին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, մահապատիժ ուզուած է 14 հոգիի դէմ, որոնք ամբաստանուած են թէ ֆաշիստ մենատիրութիւն մը կ'ուզէին հաստատել երկրին մէջ: Ամբաստանեալները անդամներ են եղեր «Երիտասարդ իտէալիստներու» կազմակերպութեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 9 - 10)

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇՆԵՐ

Օդեսա տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան «Բարեկամութեան բաժակ»ի մրցաշարքին, որուն մասնակցած են աշխարհի ամէնէն ուժեղ մարզիկները, հաստատուած են համաշխարհային 12 մրցանիշներ: Առաջին մրցանիշը հաստատած է Հայաստանի ներկայացուցիչը՝ Օգսէն Միրզոյեան, որ հանդէս կուգար 56 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն: Հայ մարզիկը ընդհանուր արդիւնքով բարձրացուցած է 282,5 քիլօ, երկուքուկէս քիլոյով գերազանցելով պուլկար ծանրաբարձ Անտոն Կոջաբաշեւի համաշխարհային մրցանիշը: Միրզոյեան առանձին վարժութեան ընթացքին, 159 քիլօ ուժէն բարձրացնելով՝ կէս քիլոյով բարելաւած է իրեն իսկ պատկանող համաշխարհային մրցանիշը: 60 քիլօ ծանրութեան դասակարգէն Եուրի Սարգսեան, ոչ մէկ մրցակից ունենալով, բարձր արդիւնքներ չէ ցուցաբերած և դոհացած է ախոյեանի կոչումով:

Համաշխարհային նոր մրցանիշներ հաստատած են նաեւ 19-ամեայ ծանրաբարձ Եուրի Զախարովիչ, Լէօնիդ Տարանենկօ եւ Անատոլի Պիսարենկօ:

×

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի Երիտասարդական պալատին մէջ բացուած է կին նկարիչներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են քանի մը տասնեակ գծագրութիւններ, կտաւներ, յարդարական եւ կիրառական արուեստի գործեր: Աչքի զարկած են ցուցադրուած արծաթեայ նրբահիւս եւ ճաշակաւոր վզնոցները, գօտիներ, ապարանջաններ, ինչպէս նաեւ ասեղնագործուած նուրբ աշխատանքներ, հայկական գորգեր ու կարպետներ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԵՐՋԻՆ ՅՈՅՍՆ ԱԼ ՄԱՐԵՑԱՒ

Խորհրդային բաժակի քառորդ աւարտականները եւս անակնկալներ վերապահեցին արձանագրուած արդիւնքներով: Այսպէս, Խարկովի «Մետալիստ»ը 1/8 աւարտականներուն «Արարատ»ը դուրս ձգելէ ետք մրցաշարքէն, 3-ի դէմ 4 կէտով յաղթած է Քութայիսի «Տորպեդօ»ի եւ անցած կէս - աւարտականներուն: Միւս կողմէ Լենինգրադի «Զէնիթ»ը 1-ի դէմ 3 կէտով պարտութեան մատնելով Կիեւի «Դինամօ»ն, ոչ միայն զայն զրկած է բաժակի մրցաշարքը շարունակելու կարելիութենէն, այլեւ մարած է Երեւանցիները եւրոպական մարզադաշտերու վրայ տեսնելու հազարաւոր երկրպագուներու վերջին յոյսը: Ծանօթ է, որ «Արարատ» կրնար մասնակցիլ ՈՒԷՖԱ-ի մրցաշարքին, եթէ անցեալ տարուան խորհրդային ախոյենութեան դասաւորման 2-րդ, 3-րդ եւ 4-րդ տեղը գրաւող խումբերէն մէկը՝ Կիեւի եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ները, կամ Մոսկուայի «Սպարտակ»ը դառնար բաժակակիր: Արդ, 1/16 աւարտականներուն արդէն մրցաշարքէն դուրս մնացած էին Թիֆլիսի «Դինամօ»ն եւ Մոսկուայի «Սպարտակ»ը, քառորդ աւարտականներէն ալ՝ Կիեւի «Դինամօ»ն: Ուստի, «Արարատ»ի յոյսերը մարեցան: Ի դէպ, քառորդ աւարտականներուն ԲԿՄԱ 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթած է «Դընեպր»ի, Դոնեցկի «Շախտեոր»ն ալ Մոսկուայի «Դինամօ»ի (3 - 1):

Կէս - աւարտականները տեղի կ'ունենան Մարտ 19-ին: ԲԿՄԱ - Մետալիստ եւ Զէնիթ - Շախտեոր հանդիպումներու յաղթականները Մայիս 9-ին կը խաղան աւարտականը:

ՄԱՀՈՒԱՆ 100-ԱՄԵԱԿ

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

Մարտ 14-ին լրացաւ Կարլ Մարքսի մահուան հարիւրամեակը: Ան՝ որուն անունով միլիոնաւորներ կ'երդնուն: Ծնած էր 1818 Մայիս 5-ին Թրէվ (Հռենանի): Երրորդ զաւակն էր հրեայ փաստաբանի մը, բողոքական դարձած: Դասական ուսումէ ետք, 17 տարեկանին կ'առնէ իր պաքալօրէան եւ կ'արձանագրուի Պոնի իրաւաբանական համալսարանը, ապա՝ Պերլինի: 1843-ին կ'ամուսնանայ Իէնի Ֆոն Վէսթֆալընի հետ, մինչ համալսարանը Հէկել կը կարդայ եւ կը յաճախէ երիտասարդ հեկելիստներու ակումբը (Տոքթորքլուպ):

Կամաց - կամաց կը թողու իրաւաբանական իր դասընթացքները, փիլիսոփայութեան նուիրուելու համար: Իէնայի համալսարանը կը ստանայ տոքթորայի տիտղոսը, ներկայացնելէ ետք աւարտաճառ մը Դեմոկրիտէսի եւ Եպիկուրոսի վրայ: Հեկելիստները դժուարութիւններ ունէին ուսման նուիրուելու, ինչ որ կը ստիպէ Մարքսը լրագրութեամբ զբաղելու: Իր առաջին յօդուածը, զոր կը գրէ «Անճալ զԱլըմանա»ի գրաքննութեան կ'ենթարկուի: Իր ժամանակը կ'անցընէ Թրէվի, Պոնի եւ Քէօլնի միջեւ, կ'աշխատակցի Ռայնիշէ Ցայթունկի, որու տնօրէնը կը դառնայ յետագային: Հոն է որ առաջին անգամ կը հանդիպի Էնկէլսի: Երբ փրուսիական կառավարութիւնը թերթը կ'արգիլէ, Մարքս Փարիզ կը գաղթէ: Կ'աշխատակցի «Ֆրանքօ-գերմանական Աննալ»ներու առաջին (եւ վերջին) թիւին: Առիթն ունի հանդիպելու Փրուտոնի, Լուի Պլանի, Փիէր Լըռուի եւ Բագունինի: Կը բարեկամանայ Հայնրիխ Հայնէի հետ:

Մարքս եւ Էնկէլս կը պայքարին ընկերվարութեան կարգ մը տարբերակներուն դէմ, «փոքր - քաղքենի» ինչպէս՝ Փրուտոնի ընկերվարութիւնը, զոր հիմնական քննադատութեան կ'ենթարկեն «Փիլիսոփայութեան թշուառութեան» մէջ (1847): 1847 - 48 շրջանին, ընդառաջելով համայնավարներու Լիկային (յեղափոխական ընկերութիւն մը, որու կապուած են), կը գրեն «Համայնավար կուսակցութեան Մանիֆեստը», հանրածանօթ յայտարար մը՝ դասակարգերու պայքարին եւ պրոլետարիատի յեղափոխական դերին տեսութեան: 1848-ի յեղափոխութիւնները իրենց տեսակէտներուն առաջին փորձաքարը կը կազմեն:

Փարիզէն, պարտադրաբար Պրիւսէլ անցած, առեն մը հոն կը մնայ, ապա՝ Գերմանիա, նախքան վերջնապէս Լոնտոն հաստատուիլը: Նիւթական ծանր պայմաններու մէջ կ'ապրի, մեղմացած միայն Էնկէլսի յարատեւ օժանդակութեամբ: Կը ձեռնարկէ հսկայ աշխատանքի մը, որ կը ձգտի տնտեսական գիտութիւն մը հիմնելու, ուր կը տեսնէ ընկերային բոլոր գիտութեանց բանալին եւ հիմը՝ որեւէ արդար քաղաքականութեան: 1859-ին կը հրատարակէ «Քաղաքական տնտեսութեան քննադատութեան նպաստ»ը, ապա 1867-ին «Կապիտալ»ի առաջին հատորը: Հոն կ'ուզէ յայտնաբերել դրամատիրական ընկերութեան ընդհ. օրէնքը եւ անոր փոխարինումը գերագոյն ընկերութեամբ մը: Հեռու չէ սակայն քաղաքական պայքարներէն: Փարիզի Քոմիւնի դէպքերէն կը քաղէ յեղափոխական ռազմավարութեան մը սկզբունքները («Քաղաքացիական պատերազմը Ֆրանսայի մէջ», 1871): 1872-ին, Լա Հէյի Միջազգայնականի համագումարին, կը խզէ Բագունինի անիշխանականներուն հետ:

1873-էն 80, հիւանդութիւնը եւ նիւթական ծանր տագնապը անտանելի կը դարձնեն իր կեանքը: 1880-ին, Էնկելսի հետ կը հանդիպի Ժիւլ Կէտի և Փօլ Լաֆարկի՝ խօսելու համար Ֆրանսական բանուորական ծրագրին մասին:

Դժբախտութիւնը կը շարունակէ սակայն զինքը հալածել, 1881ին մեծ աղջիկը կը մեռնի լեարդի խլիրդէ: Ինք ալ շատ տկար է, Ալժէ եւ Մոնթէ - Գարլօ կ'ապրի շրջան մը, նախքան Լոնտոն վերադառնալը, ուր կը մեռնի: Թաղուած է Հայկէյթ: Թաղման ներկայ են կինը, Էնկելս, որ կ'ըսէ. - «մեր շրջանի մեծագոյն միտքը դադրեցաւ մտածելէ»:

Անաւարտ ձգած է Կապիտալը, զոր կը լրացնէ Էնկելս, օգտագործելով Մարքսի թողած նոթերը:

Մարքսիզմը իր սկզբունքներուն համար օգտագործած է արեւմտեան արդի մտածողութեան գլխաւոր հոսանքները, ի մասնաւորի՝ գերմանական դասական փիլիսոփայութիւնը, անգլիական քաղաքական տնտեսութիւնը եւ Ֆրանսական երազատես ընկերվարութիւնը: Մարքսիզմը կը պարփակէ, ուրեմն, փիլիսոփայութիւն մը՝ տիալեքտիքական եւ պատմական նիւթապաշտութիւնը, ընկերութեան գիտութիւն մը, մասնաւորաբար անոր տնտեսական հիմը, հուսկ՝ քաղաքական վարդապետութիւն մը՝ գիտական ընկերվարութիւնը:

Մարքսի համար, համայնավարութիւնը իրագործելի իտէալ մը չէ, այլ՝ պատմութեան անհրաժեշտ ընթացքը: Ընկերային յեղափոխութիւնը կ'անցնի պրոլետարիատի քաղաքական պայքարէն՝ նուաճելու եւ քանդելու համար քաղքենի պետութիւնը: Այս երկարաշունչ պայքարը կ'ենթադրէ, ինք ալ, պրոլետար քաղաքական, կարգապահ կուսակցութիւն մը: Յեղափոխութեան յաղթանակէն ետք, պրոլետարիատի մենատիրութիւնը (Մարքսի համար, մենատիրութիւնը կ'ողեկոչէ միայն, այդ շրջանին, հին եւ արդիական ժողովրդավար յեղափոխութիւններ) պարտի դէմ դնել հակայեղափոխութեան եւ մանաւանդ՝ կազմակերպել առանց դասակարգի ընկերութիւն մը:

×

Կարելի չէ, անշուշտ, այս հակիրճ տողերով, պատկերացնել մարդ մը եւ վարդապետութիւն մը, որ ցայսօր կը շարունակեն տիրապետել աշխարհի ճակատագրին վրայ: Եթէ խորհրդային աշխարհը նկատի առնուի իբրեւ իրագործումը մարքսիզմի, կարելի է ըսել թէ չէ յաջողած, չըսելու համար թէ ձախողած է, առնուազն ինչ կը վերաբերի տնտեսական քաղաքակնութեան եւ դասակարգերու ջնջումին: Տիրապետող դասակարգեր միշտ կան, երկրէ երկիր կրնայ անոնց բնոյթը փոխուիլ, փաստ՝ Նոմենքլատուրան: Բայց եւ այնպէս, կարելի չէ ժխտել թէ Մարքս իր դրոշմը դրաւ ոչ միայն ի՛ր դարուն վրայ, այլեւ մանաւանդ՝ 20-րդ դարու: Տեսութիւնները միշտ գեղեցիկ են, իրագործումն է, որ ամէն ինչ կը խախտէ, դաւաճանելով իսկ ծրագրուած իտէալ ընկերութեան, որքան առեն որ մարդը կը շարունակէ գայլ մը մնալ մարդուն համար:

Ամէն պարագայի մէջ, 1983 Մարտ 14ը կը նշէ հարիւրամեակը փիլիսոփայական մեծ մտքի մը, որ յեղաշրջեց մարդկութիւնը:

Քաղեց՝ Ա. Մ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆԻ

ԼՈՆՏՈՆԻ «ԱՆԿԼՕ ԱՐՄԻՆԻԸՆ ԳԼԱՊ»Ը

Ա.

ՓՈՂՈՑԸ՝ ուր կը փնտռեմ 790 թիւը հիմա, մէկն է Լոնտոնի երկար փողոցներէն. ու ես սկսած եմ սխալ ծայրէն, թիւ 1-էն: Պէտք կ'ըլլայ քալել ուրեմն փողոցին ամբողջ երկայնքը, սպասելով որ քայլերուս հետ թիւերը բարձրանան հետզհետէ եւ հասնին մինչեւ 790:

Կանգ կ'առնեմ վերջապէս: Սովորական խանութ մըն է այդ թիւը կրողը: Չկայ սակայն «Անկլօ Արմինիըն Գլապ»ը որուն համար ինկած եմ փողոց: Ո՛չ, ճիշդ է թիւը. կրնա՞մ սխալ փողոց մտած ըլլալ արդեօք: Որովհետեւ՝ չէնքը որուն դիմաց ձեռքերս յուսահատօրէն ծալած, կեցած եմ հիմա, հնակարկատի հին խանութ մըն է պարզապէս, պզտիկ, անշուք: Դրան ապակիին վրայ փակցուած՝ հազիւ հարսանեկան հրաւէրի մը զոյգ թեւերուն մեծութիւնը ունեցող թուղթի կտորի մը վրայ տպուած է անգլիերէն լեզուով. - «Անկլօ Արմինիըն Գլապ»:

Շփոթութիւնս կատարեալ է հիմա: Ո՛վ որ է տէրը՝ պիտի կարենայ ինծի ըսել առնուազն թէ ուր է «Ակումբ»ին տեղը, կը մտածեմ՝ ու առանց երկար տրնտրնալու կը բանամ դուռը ու կը մտնեմ ներս: Հինցած կաշիի անախորժ հոտ մը յանկարծ կը զարնուի երեսիս:

- Անկլօ Արմինիըն Գլապը կը փնտռեմ, կ'ըսեմ անգլիերէնով:

- Հա՞յ էք. կ'ըլլայ պատասխանը՝ յիսունը անցած, միջահասակ մարդու մը՝ որ բացուող դրան հետ, կօշիկներու խառն դէզի մը մէջէն կ'ելլէ ոտքի, կը մօտենայ դրան, ու երբ կը նկատէ որ հայերէն կը խօսիմ՝ կը սրբէ ձեռքը վիզէն կախուած գոգնոցին վրայ ու կ'երկարէ զայն ինծի:

- Հրամմեցէ՛ք, խնդրեմ:

- Շնորհակալ եմ, կ'ըսեմ, կ'աճապարեմ, կ'ուզեմ «Ակումբ» հանդիպիլ քանի մը վայրկեան:

- Ա՛ս է Գլապը, կը պատասխանէ խօսակիցս, կարծես վիրաւորուած, ձայնին մէջ համոզիչ շեշտ մը դնելով, ու կը պնդէ որ նստիմ: Կը նայիմ չուրջս ու տեղ մը կը փնտռեմ նստելու: Կը վերցնէ կօշիկներու դէզ մը սնտուկներէն մէկուն վրայէն՝ ու ոտքով կը հրէ զայն դէպի իմ կողմս: Կը դիտեմ չուրջս՝ ուր ոչինչ կայ ինծի ծանօթ հայկական ակումբներուն սարքաւորումն ու մթնոլորտը յիշեցնող: Եւրոպական օրացոյցի մը մէջէն պատռուած՝ կիսամերկ աղջկան մը նըկարը միակ զարդն է պատին, գամուած այնտեղ չորս անկիւններէն, կարճ ու տափակ գլուխներ ունեցող գամերով:

Շփոթութիւնս ծածկելու փորձով մը կարգ մը հարցումներ կ'ընեմ «Ակումբ»ին մասին: Տրուած տեղեկութիւնը ամփոփ ձեւի մէջ կ'ըլլայ մօտաւորապէս հետեւեալը.

- Անարժանաբար ես եմ հիմնադիրը Գըլապին եւ նպատակս եղած է հայ ժողովուրդը ծանօթացնել օտարներուն՝ Անգլիացիներո՛ւն մասնաւորաբար: Մնայուն անդամներ չունինք անշուշտ, բայց տեղական թերթերուն տուած յայտարարութիւններուս շնորհիւ կ'ունենանք զանազան այցելուներ աշխարհի չորս կողմերէն:

Այստեղ, նստած իր աթոռին ետեւէն, խաւաքարտերու դէզի մը տակէն դուրս կը բերէ երկար, կարմիր գիծերով, կազմըւած տետրակ մը՝ որ Արեւելքի մէջ կօշկակարները կը գործածեն սովորաբար ապսպրուած կօշիկներուն չափը առնելու համար, կը տարածէ զայն առջեւս, ու կը խնդրէ որ գրեմ այցելուի տպաւորութիւններս այնտեղ:

Տետրակը լեցուն է գրեթէ: Գիրերու տեսակներ շարուած են քով - քովի: Հայ նախակրթարաններու գեղագրութեան համեստ ուսուցիչները յիշեցնող գիրերէն՝ մինչեւ գիրերը՝ արհեստաւոր, անուս Հայերու, որոնք մատիտը անկասկած տարած են շրթունքին՝ գրելու սկսելէ առաջ: Գիրեր տակաւին, տարիներ առաջ դէպի Ամերիկա գաղթած Հայերու, որոնց հայկական ուսումն ու դաստիարակութիւնը կանգ առած են իրենց գիւղէն մեկնած օրն իսկ, եւ որոնք այսօր կը գրեն իրենց մայրենի լեզուն տասնամեայ մանուկի մը անվստահութեամբ ու զգուշութիւնով:

«Գովելի են Անկլօ Արմինիըն Գլապի ճիգերը ազգապահպանման գործին մէջ» - կը գրէ անցորդ մը՝ բռնուած թակարդէն կարծես պատուաւոր կերպով դուրս եկած ըլլալու համար:

«Հայ ժողովուրդի ճակատագրին մէկ պզտիկ պատկերը կը ներկայացնէ Անկլօ Արմինիըն Գլապը, որ հակառակ աննըպաստ իր պայմաններուն՝ վառ կը պահէ հայկական ոգին: Շա՛տ ապրի Պ. Պասմանը» - կը վերջացնէ ուրիշ խանդավառ հայրենակից մը: Բոլոր տողերուն ետին կ'ընդնշմարուի լուռ ժպիտ մը սակայն՝ որ գծուած ու մնացած է գրողին դէմքին վրայ, առանց բառերուն մէջ անցնելու: Հակառակ անոնց մեծ մասին լրջութեան, ծածուկ շեշտ մը կայ կարծես՝ որ ըսուածներուն այնքան ալ միամիտ չըլլալը կը փախսայ: Աւելի անկեղծ գտնուած է գանատահայ երիտասարդ մը սակայն, որ տեղական թերթերուն մէջ հանդիպելէ ետք յայտարարութեան, Լոնտոնի մէջ անցընելիք իր միակ օրուան կէսը արամադրած է Գլապը գտնելու, ու վերջապէս գտնելէ ետք զայն՝ չէ կրցած պահել զուարթ իր տրամադրութիւնը միւսներուն պէս, եւ էջերէն մէկուն գագաթին արձանագրած է ամենայն անփափկանկատութեամբ. - «Եկայ, տեսայ, յուսախաբ եղայ»:

Վ. Մ.

(Մնացեալը Յաջորդով)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

Երկրորդ տարին ըլլալով է, որ Լուսաւորութեան նախարարութեան հաստատած Մայրենիի Օլիմպիադան, այսինքն՝ Ողիմպիականը, հայերէնի եւ հայ գրականութեան, տեղի ունեցած է վերջերս, Երեւանի դպրոցներէն մէկուն մէջ: Մասնակցած են առաջին երկու փուլերուն մէջ յառաջադոյն տեղերը ապահոված երկու հարիւրէ քիչ մը աւելի աշակերտներ:

Դիտել տանք, թէ առաջին Ողիմպիականը տեղի ունեցած էր անցեալ տարի, եւ, որուն, մասնակցած էին 190 աշակերտներ: Այս վերջինները, ի տարբերութիւն ներկայ տարեշրջանի Ողիմպիականին, միայն մէկ նիւթ ունեցած էին՝ շարադրութիւնը: Ներկայացողներէն ոչ մէկը յաջողած էր ապահովել մրցանակ մը: Միայն 41 հոգիի շարադրութիւնները նկատուած էին «խրախուսելի»:

Ներկայ Ողիմպիականը նիւթերու բազմազանութիւն ունեցած է՝ ազատ կամ որեւէ նիւթ շարադրութեան համար: Այս ծիրին մէջ նաեւ գրական ստեղծագործութեան մը ներկայացում - մեկնաբանումը: Վերջապէս, քերականական կէտերու մատնանշումներ, օրէնքներու սահմանումներ եւայլն:

Մասնակցողներէն 42-ը ընտրած է հայերէնը, 111-ը՝ որեւէ նիւթի մը շուրջ շարադրութիւնը, իսկ 46-ն ալ գրական երկի մը վերլուծումը:

Պատկերը ցոյց տուած է, թէ, ինչպէս ըսուեցաւ, մեծամասնութիւնը նախընտրած է ընտրել «ազատ թեման»: Անիկա նկատուած է գոհացուցիչ երեւոյթ, քանի աշակերտները կարելիութիւնը ունեցած են իրենց ընտրած նիւթին մասին անձնական տեսակէտներ յայտնել, հեռու մընալ դրքունակ նկարագրութիւններէ եւ մեկնաբանութիւններէ:

Արդիւնքը եղած է հետեւեալը, - երկրորդ եւ երրորդ կարգի մրցանակներ ապահոված են եօթը աշակերտներ՝ երեք եւ չորս: Գնահատանքի արժանացած են 43 հոգի: Պատկերը գոհացուցիչ նկատելով հանդերձ, իրողութիւնը մնացած է բացայայտ, այն թէ՝ «ազատ թեմա» ընտրողներէն ոչ մէկը յաջողած է ձեռք ձգել առաջին մրցանակը:

Մայրենի լեզու, - այս պարագային եւս առաջին մրցանակ չէ շնորհուած ոեւէ մէկուն: Այս երեւոյթը, ինչպէս արձանագրուած է Սով. Դպրոց շաբաթաթերթին մէջ, «մտահոգութեան առիթ է տալիս»: Մասնաւորաբար, երբ նկատի առնուի, թէ դատակազմին անդամները խստապահանջ չեն եղած, ընդհակառակն, բարեացակամ վերաբերում ցոյց տուած են: Ուրեմն, ինչպէս մատնանշուած է շաբաթաթերթին մէջ, «սովորողների հասուն, սխալներից ու թերութիւններից զերծ աշխատանքների պակասի մասին է, որը պէտք է, առաջին հերթին, անհանգստացնի մեր դպրոցներում Հայոց լեզու եւ գրականութիւն դասաւանդող բոլոր ուսուցիչներին»:

Այս իրողութիւնը, սակայն, չանտեսեր այն փաստը, որ նախանցեալ եւ այս տարուան մրցաշարքերուն ընթացքին յառաջդիմութիւններ նկատելի դարձած են: Արդարեւ, 42 մասնակցողներէն 18-ին շարադրութիւնները, լեզուական - քերականական կանոններու ճիշդ գործածութեամբ, արժանացած են դատակազմին բարձր գնահատութեան (երեք հոգի ըստացած են մրցանակ): Դիտողութիւն մը, - Շատերու մօտ նկատուած է վերամբարձ փքուն նախադասութիւններ կազմելու ձգտումը: Ահա թէ ինչու շաբաթաթերթը արձանագրած է, թէ բազմաթիւ շարադրութիւններ, - ազատ նիւթեր եւ հայերէն, - պարզ կերպով ցոյց տուած են, որ դպրոցներուն մէջ «վատ է կազմակերպւում լեզուի գործնական ուսուցումը»:

Գրական նիւթեր ընդգրկող շարադրութիւններուն մէջ առաւել ստուգանով ցայտուն դարձած են թերութիւնները: Ողիմպիականը, մանաւանդ առաջին երկու փուլերուն ընթացքին տեղի ունեցած մաղումներէն ետք, իբրեւ քննութիւններուն մասնակից ունեցած է հայկ. դըպրոցներուն ամէնէն յառաջադէմ աշակերտները: Ինքնատիպ, անհատական դատումները շարադրելու ճիգերը նկատելի մնացած են: Բայց այդ փորձերը, շաբաթաթերթին համաձայն, շատ քիչ եղած են: Ասոր ապացոյցը տեսնուած է արդիւնքներուն մէջ, - 46 շարադրութիւններէն միայն 5-ը արժանացած է դատակազմին ուշադրութեան: Ընդհանուր թերիներէն նկատուած են բառապաշարի, խօսուն պատկերացումներուն «աղքատութիւնը», անհարկի շեղումները ընտրուած նիւթէն:

Վերջին կէտ մը՝ նկատելի դարձած, - տղոց թիւը՝ 32 հոգի, ընդհանուրին մէջ: Շատ քիչ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Որքան դիւրին է, յանուն արտաքին ազատութեան, ճզմել մարդուն ներքին ազատութիւնը:

ՌԱՊԻՆՏՐԱՆԱԹ ԹԱԿՈՐ

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԹԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Օր մը գիս փառաւորապէս կշտամբեց այդ զօրավարին ներկայութեան որ երբեմն մեր սեղանին ալ կը մասնակցէր, մեզմէ ոչ ոք կը ճանչնար այդ մարդը եւ սակայն ստիպուած էինք պետական փափուկ հարցերու վրայ վիճիլ իր ներկայութեան. այս տեսակ բարքեր, զզուելի էին, բայց աւա՜ղ, ոչինչ կրնայինք ընել: Կը կարծեմ որ ճիշդ պատերազմի այդ տարիներուն է որ Սթալին սկսաւ մտովին սայթաքիլ:

Պատերազմէն վերջ Բերիա նշանակուեցաւ Պոլիտպիւրոյի անդամ, իր զօրութիւնը այնքան շեշտուեցաւ որ Սթալին սկսաւ կասկածիլ եւ զարմանալի կերպով վախնալ. չէի հասկնար իր վախին պատճառը. շատ վերջն է որ հասկցայ՝ երբ յայտնաբերեցի այն ահռելի կազմակերպական մեքենան որ Բերիա ստեղծած էր մաքրագործելու համար ո՛վ որ ալ ըլլար ... անշուշտ, Սթալինն էր որ կը հրամայէր եւ Բերիա կը գործադրէր, բայց մեքենային տէրը Բերիան էր, եւ օրին մէկը կրնար այդ մեքենան իր հաշւոյն գործածել, կը խորհիմ թէ այդ էր իր մտահոգութեան պատճառը: Օր ըստ օրէ աւելի զգալի կը դառնար այս նոր կասկածամտութեան եւ վախին գործած աւերը, մինչեւ որ օր մը նշանաւոր կերուխումներէն մէկուն ընթացքին, իր շուրջը դարձող սպասարկողներուն նայելով բարկութեամբ հարցուց. «Ինչո՞ւ այսպէս շրջապատուած եմ Վրացիներով»: Բերիա պատասխանեց անմիջապէս. «բայց ընկեր Սթալին, անոնք քու հաւատարիմ սպասաւորներդ են»: Սթալին գայթակղած՝ «Ըսել կ'ուզես որ Ռուսերը հաւատարիմ չե՞ն ինծի», ըսաւ: Բերիա՝ «ո՛չ, այդպէս բան մը չըսի», պատասխանեց: Սթալին ա՛լ աւելի բարկացաւ. «Թքեր եմ իրենց հաւատարմութեան վըրայ, դո՛ւրս չպտտէ բոլորն ալ»: Բերիա գլուխը կախ դուրս սպրդեցաւ ծեծ կերած շան մը պէս. շաշլիկի զօրավարներն ու խոհանոցի միւս բոլոր Վրացիները կորսուեցան, Ռուսեր եկան անոնց տեղ: Բերիա խոհանոցէն հեռացաւ, սակայն իր զօրութիւնը մնաց. վստահ եմ որ նոյնիսկ Սթալին անկարող էր դատելու այդ զօրութեան ահաւորութիւնը...: Վրացիներու մեկնումէն ետք Բերիա որ նախկին չէկիստ մըն էր, շարունակեց իր հսկիչի դերը, Սթալինի պաշտօնէութեան սպասաւորներուն եւ անձնական պահակներուն վրայ, որոնք մեծ մասով՝ իրեն երախտապարտ չէկիստներ էին: Ծերացած Սթալին այլեւս չէր հասկնար թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ իր շուրջը: Օրինակի համար Ներքին Ապահովութեան նախարար Ապագումովի մասին, ան կը կարծէր զայն ըլլալ փայլուն եւ հաւատարիմ գործակատար մը, մինչդեռ Ապագումով իսկ եւ իսկ Բերիաի մարդն էր, կը գործէր Բերիայի խորհուրդներով եւ Սթալինի կը ներկայացնէր միմիայն այն՝ ինչ որ հաճոյք կը պատճառէր ծեր առաջնորդին, աւելին, որեւէ տեղեկագիր ներկայացնելէ առաջ, կ'անցնէր Բերիայի գրասենեակէն...:

Նոյն ժամանակները Սթալին օրինագիծ մը հրապարակեց, ուր կը դատապարտէր կարգ մը Մինկրելներ, (Բերիա Մինկրել էր) որոնք աւելի թրքասէր քաղաքական հակումներ ցոյց կուտային, անշուշտ այս բոլորը պարզ զրպարտութիւններ էին, եւ ես բացարձակապէս վստահ եմ որ Բերիան մեկուսացնելու համար էր որ Սթալին այս ծրագիրը յղացաւ, բայց ի վերջոյ ծերացած եւ տկար՝ նախընտրեց լքել: Թէեւ խորամանկ եւ անողոք Բերիան, մեծ վարպետութեամբ առաջարկեց երթալ եւ պատժել այդ դաւաճան հայրենակիցները, այդ երեւակայական թշնամիները: Սթալին չէր կրնար ժխտել իր իսկ օրինագիծը, իսկ մենք՝ Ռուսերս, պարզապէս օտարականներ էինք, երբ խնդիրը կը վերաբերէր Վրաստանի, մեզմէ ոչ մէկը կը համարձակէր առաջարկութիւն մը բերել. եւ այսպէս հազարաւոր անմեղներ անհիմն անբաստանութիւններու հիման վրայ սպանդանոց ղրկուեցան դառնուկներու պէս:

(Շար. 8)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋԻՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի Ս. Շուսեւ ճարտարապետութեան Թանգարանին մէջ Փրոֆ. Ջիմ Թորոսեանի աշխատանքներուն ցուցահանդէսը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է հասարակութեան մօտ: Այցելուները ծանօթացած են հայ ճարտարապետին աւելի քան քառորդ դարու ընթացքին կերտած գործերուն՝ վարչական եւ բնակելի շէնքեր, ճարտարապետական մեծ կոթողներ, յուշարձաններու նախագիծեր, անոնց հիման վրայ իրականացուած կառոյցներ, որոնք ներկայացուած են լուսանկարներով: Ցուցադրուած են նաեւ Ջիմ Թորոսեանի իւղաներկ, ջրաներկ եւ գծագրական գործեր: Ցուցահանդէսի օրերուն ներկայացուած է նաեւ ճարտարապետին գործունէութեան նուիրուած փաստանկար մը:

×

ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՀՄԻԶԵԱՆԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՐ ԵՐԳԱՐԱՆ ՄԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Ոսկեփորիկ» խորագրով նոր երգարան մը, զոր կազմած ու խմբագրած է Նիկողոս Թահմիզեանը: «Ոսկեփորիկ»ը, որ կը նշանակէ հազուագիւտ արժէքներու շտեմարան, աւանդութիւն ունեցող խորագիր մըն է. միջնադարուն այդ անունով կազմուած է ընտիր երգերու հաւաքածոյ մը: Երգարանի գոհարներու ներկայ գանձարանը կազմուած է 114 երգերէ (բոլորն ալ ձայնագրութիւններով), որոնք կ'ընդգրկեն մեծ ժամանակաշրջան մը՝ Մեսրոպ Մաշտոցէն մինչեւ Կոմիտաս: Յառաջաբանին մէջ, որ գրուած է հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն, հեղինակը համառօտ կ'անդրադառնայ հայ երգի պատմութեան ժամանակաշրջաններուն՝ Դ. դարէն մինչեւ Ի. դարու սկիզբը: Կը ներկայացուի զանազան ժամանակներու ստեղծուած հոգեւոր եւ աշխարհիկ երգերու ընտրանին՝ հին Հայաստանի հոգեւոր, հայկական միջնադարեան ժողովրդական, ժողովրդական - գուսանական եւ աշուղական, նոր շրջանի ժողովրդական երգերու նմոյշներ:

«Ոսկեփորիկ»ը կը բացուի Մեսրոպ Մաշտոցի «Անկանիմ առաջի քո» երգով: Տեղ գտած են Սահակ Պարթեւի, Մովսէս Խորենացիի, Ստեփանոս Սիւնեցիի, Անանիա Շիրակացիի, Գրիգոր Նարեկացիի, Գրիգոր Մագիստրոսի, Յովհաննէս Սարկաւագի, Նաղաշ Յովնաթանի, Սայաթ - Նովայի, Ջիվանիի, Տիգրան Չուխաճեանի, Կարա - Մուրզայի, Մակար Եկմալ - եանի եւ շատ ուրիշներու երգերէն նմոյշներ: Երգարանին մէջ առնուած են նաեւ Մեսրոպ Թաղիադեանի, Միքայէլ Նալ - բանդեանի, Աւետիք Իսահակեանի խօս -

քերով անծանօթ հեղինակներու յօրինած երգերը, Ակնայ եւ Վանի ժողովրդական երգեր եւայլն: Վերջին էջերը յատկացուած են Կոմիտասի ձայնագրած 15 երգերուն: Նիկողոս Թահմիզեան հեղինակն է հայ երաժշտութեան պատմութեան նուիրուած հարիւրէ աւելի աշխատութիւններու եւ յօդուածներու, որոնք լոյս տեսած են հայերէն, ռուսերէն եւ անգլերէն: Գրած է «Ներսէս Շնորհալին երգահան եւ երաժիշտ», «Երաժշտութեան տեսութիւնը հին Հայաստանում», «Մակար Եկմալեանի կեանքը եւ ստեղծագործութիւնը» եւ այլ աշխատութիւններ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՔԷՊԷՔԻ Երաժշտանոցի 40-րդ տարեդարձին առթիւ, անոր եօթը մասնաճիւղերու ուսանողներէ կազմուած 99 հոգինոց նուագախումբը, Փետրուար 17 - 21, Քէպէքի եւ Օնթարիոյի եօթը տարբեր քաղաքներու մէջ նուագահանդէսներ տըւած է, ղեկավարութեամբ Րաֆֆի Արմէնեանի, որ 1980-էն ի վեր տնօրէնն է Մոնրէալի Երաժշտանոցի նուագախումբին:

×

ՓԻՐԷՕՍԻ (Աթէնք) «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան» վարժարանի սրահին մէջ, Փետր. 21-ին, տեղի ունեցած է Կայ. Խաչի Վարչութեան կազմակերպած դասախօսութիւն - հաւաքոյթը: Բացումը կատարելով ատենապետուհին՝ տիկին Սիրարփի Մինասեան, անդրադարձած է Վարչութեան աշխատանքներուն եւ ծրագիրներուն: Դասախօսած է տիկին Սօսէ Թէրզեան՝ «Հոգեկան խաղաղութեան եւ երջանկութեան խորհուրդներ» նիւթին շուրջ:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Փետրուար 19ին, Հ. Յ. Դ. «Ահարոնեան» կոմիտէի կազմակերպած Փետրուարեան Ապստամբութեան տօնախմբութեան ընթացքին, 24 երիտասարդներ՝ որոնք աւարտած են դաստիարակչական եռամսեայ շրջանը, իրենց երդումը կատարելով մտած են Հ. Ե. Դ.ի շարքերը, նախագահութեամբ ընկ. Ռապըրթ Ասատուրեանի:

×

ՄՈՆՐԷԱԼԻ ձայնասփիւռը, Փետրուար 21-ին, հարցազրոյց մը ունեցած է Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչ - ընկ. Անդրանիկ Պետրոսեանի հետ: Հարցազրոյցի ընթացքին, զոր վարած է Ժան Փիէռ Կուըլէն, համառօտ կերպով ներկայացուած է հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, ԺԹ. դարու Հայութեան քաղաքական եւ ազգային զարթօնքը, Եղեռնը եւ Թուրք կառավարութեան հետապնդած նպատակները, անկախ Հայաստանի գոյութիւնը եւ Հայութեան ներկայ վիճակը: Հուսկ, ներկայացուած են հայ ժողովուրդի քաղաքական պահանջները Թուրքիայէն:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Լոս Անճըլըս) Հայ Կեդրոնին մէջ, Փետրուար 8-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Հ. Ե. Դաշնակցութեան: Դասախօսած է Սալբի Յարութիւնեան - Ղազարեան՝ «Ժողովրդային շարժումներու դերը» նիւթին շուրջ:

×

ՓԻՐԷԱՅԻ (Աթէնքի շրջան) «Տիմոթէքոն» թատերասրահին մէջ, Փետրուար 27-ին ներկայացուած է Մալխասի Ջարթօնք»ը, բեմադրութեամբ Արշաւիր Գազանճեանի: Վէպը թատերախաղի վերածած է Կարապետ Գալֆայեան: Համազգայինի թատերախումբի անդամներու խաղարկութիւնը գնահատուած է ներկաներու կողմէ:

×

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Փետրուար 20-ին, տեղի ունեցած է սեմինար մը՝ մամուլի, հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի ներկայացուցիչներուն հետ ազդուկերպով խօսելու պատրաստութիւն եւ փորձառութիւն ձեռք ձգելու համար: Սեմինարը կազմակերպած է Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» Կոմիտէն:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ մեռած է մտաւորական կանանց ներկայացուցիչներէն մին՝ Արմինէ Յակոբեան, յառաջացած տարիքին: Աղջիկը՝ Պոլսոյ Ասլանեան ընտանիքի, որ գաղթած է Սոֆիա, ուր ստացած է իր նախակրթութիւնը: Բարձրագոյն ուսումը առած է Վիէննայի Երաժշտանոցը եւ թատերական բարձրագոյն վարժարանը, որմէ ետք դերեր ստանձնած է քանի մը թատերախաղերու մէջ (գերմաներէն): Համբաւը կը հասնի Հայաստան, ուրկէ կը հրաւիրուի (1925-ին) մասնակցելու պետական թատերախումբի ներկայացումներուն: Հոն կ'ամուսնանայ ճարտ. Բախչօ Յակոբեանի հետ եւ կը թողու բեմը: Այնուհետեւ Արմինէ Յակոբեան ամուսնոյն հետ կը փոխադրուի Թեհրան, ուր տարիներ կը ծառայէ հայ բեմին եւ գաղութի մշակութային կեանքին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

L'étonnante histoire de l'OPEP

×

ԽՄԲ. - Վերոյիշեալ խորագրին ներքեւ, Փիէր (Պետրոս) Թերզեան խիստ շահեկան հատոր մը լոյս ընծայած է, որ մեծ ընդունելութիւն գտաւ տեղական մամուլին մէջ: Ստորեւ «Լիպերասիոն»ի գրախօսականը, որ լաւագոյնս կը ներկայացնէ գիրքը:

×

L'OPEP tente de ne pas mourir. Noyés dans les flots de la surproduction, les 13 membres de l'organisation qui avait mis l'Occident à genou tentent désespérément de retrouver une cohésion qui les sauve de l'effondrement des prix. En vingt ans d'existence, c'est un des trois ou quatre grands tournants dans la vie de l'OPEP. On ne le comprend pas sans connaître les autres. C'est tout l'intérêt du livre de Pierre Terzian. Bras droit de Nicolas Sarkis, un des grands experts pétroliers au monde, Terzian connaît son OPEP sur le bout des doigts. Sous - directeur du Centre Arabe d'études pétroliers, il a travaillé pour un des meilleurs bulletins pétroliers,«Le pétrole et le gaz arabes», et pour le «Petro Money Report» du «Financial Times». Expert et journaliste, il a participé à la plupart des sommets de l'organisation depuis dix ans. Il maîtrise les chiffres, mais connaît surtout personnellement les acteurs du drame. Cette double qualité lui permet de retracer une saga déjà connue en en renouvelant l'histoire. Nourri à ces deux sources, le livre tient l'équilibre entre la synthèse de référence et le roman vrai.

Un prologue décrit les précurseurs, Mossadegh en Iran, l'opposition de gauche au Vénézuéla. L'action débute par une conférence tenue sous le soleil épuisant de Bagdad, le 10 novembre 1960. Six journalistes sont présents. Les décisions prises sont passées sous silence par la presse internationale. Pourtant le petit groupe de Bagdad vient de poser les fondements de ce qui deviendra la plus puissante organisation jamais créée par des pays sous-développés.

Les premiers actes retracent la lutte des pays producteurs pour s'affranchir de la dictature des grandes compagnies. Arrive la grande émancipation de 1973-74. Terzian raconte le premier choc pétrolier jour par jour, mais prend aussi du recul pour faire le point sur une question fort débattue à l'époque : dans quelle mesure les Etats-Unis ont favorisé le quadruplement des prix. La prise en otages des 13 ministres par Carlos fournit un intermède à grand spectacle. Gros plan sur Yamani caché sous une table, puis rédigeant ses dernières volontés un pistolet braqué sur lui. La dernière partie met en scène la lutte pour l'hégémonie pétrolière menée par l'Arabie Saoudite, et contestée par un Iran puissant, effacé puis renaissant.

Factuelle, cette histoire n'est pas dépassionnée. L'auteur ne cache pas ses regrets de ne pas avoir vu l'OPEP se transformer en fer de lance d'un Tiers-monde décidé à prendre ses destinées en main.

LAURENT JOFFRIN

« LIBERATION » (5/6 mars)

L'étonnante histoire de l'OPEP, Pierre Terzian. Collection «le sens de l'histoire», édition Jeune Afrique. 394 pages.

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Գիւղին երիտասարդներէն անոնք որ ազգասիրական կամ կրթասիրական ձըգտումներուն պոռոտ եւ շնչասպառ ցուցադըրանքը ընելու համար դիւրին եւ յարմար առիթներու դարանամուտ էին, այդ յանկարծահաս, լորձունքոտ, հերարձակ քարոզիչին վրայ գտնել կարծեցին իրենց փնտռած, հետապնդած առիթներէն լաւագոյնը: Սեղմուեցան անոր շուրջը, անոր բուռն այպանանքներուն, սրտցաւ ձաղկումներուն, վերանորոգիչի, ազատաբարի բարձրասլաց, թարթարէնեան յայտարարութիւններուն «այո՛, այո՛, իրաւունք ունի, մենք ալ ատանկ մարդու մը պէտք ունինք» արձագանգեցին:

Կովկասցին, որ շուրջիններուն հոգեբանութիւնը կը լրտեսէր, խանդավառութեան գերագոյն րոպէին վճռական հարուածը տուաւ, ոտքի կայնած, աչքերը կիսախուփ, երնոսացած, երկար բեղերին տակէն երկու բազուկները երկնցուցած խաղաղութեան լայն ժեստի մը մէջ, կարծես Մովսէս մարգարէ մը, որ Աստուծոյ պատուիրանքները կը հաղորդէր իր ժողովուրդին:

- Սիրելի հայրենակիցներ, մի՛ յուսահատուէք, ահա մերձենում է ձեր փրկութեան մօմէնտը. մի բինչ որ կարճ ժամանակում աշխատութեամբ եւ զոհողութեամբ դուք լինելու էք հաւասար եւրոպական մեծ ժողովրդներին ... Վստահեցնում եմ ձեզ, պատուական եղբայրներ, թէ ես երբեք յոյս չունէի այս հեռաւոր անկիւններում հանդիպել ձեզ նըման ազնիւ, եռանդոտ տղամարդների. գործս դիւրացած պէտք է լինի հէնց որ դուք կամենաք ձեր թանկագին աջակցութիւնը նուիրել ինձ: Ասացէք, խնդրեմ, ձեր աջակցութեանը կարո՞ղ եմ բոլորովին վստահ լինել:

- Այո՛, այո՛, պոռացին չորս կողմէն երիտասարդ ձայներ:

Կովկասցիին շուրթերուն վրայ երանութեան ժպիտ մը թրթռաց: Ձեռքը ճակտին տարաւ եւ պահ մը խորունկ մտածման մէջ ընկղմած երեւցաւ:

- Խորին շնորհակալութիւն, սիրելի հայրենակից. ըսաւ վերջապէս ակնարկը չորս դին պտըտցնելով տարտամօրէն. մ'ս էի սպասում ձեզանից ... եւ երբ ասացի թէ մի բինչ որ կարճ ժամանակում հաւասարուելու էք եւրոպական մեծ ժողովրդներին, սա մի պոռոտանք, սա, այսպէս ասած, մի դատարկ խօսք չէր ... Դաստիարակչական մի նոր, մի փըրկարար սիստեմ, որին ես հեղինակել եմ, եւ որ կարող է մեծ ապշութիւն, մեծ ըսքանչացում Պեստալոցցիներին եւ Հերպարտներին իսկ, մի սիստեմ որը դեռ գաղտնի եմ պահել, գալու է հրաշքներ գործել ասա, ձեր շրջաններում, ուր տգիտութիւնը դարերէ ի վեր բոյն է դրել, ափսո՛ս, ափսո՛ս...

Ներկաները՝ այս պատգամորոտ աւետումին վրայ իրարու նայեցան երկիւղած սքանչացմամբ մը: Կարծեցեալ մանկավարժը՝ բոլորշի նայուածքի մը մէջ՝ ըմբռշխնեց բոլոր քաղցրութիւնը յաղթանակին, զոր տարած էր շուրջը հաւաքուող բերանաբաց եւ ցաւագին միամտութիւններուն վրայ:

Յետոյ, առանց տպաւորութիւնը պաղեցնելու, խնդրեց ներկաներէն անոնց մէ, որոնք յանձն առնէին այդ ծառայութիւնը ընել իրեն, տեղւոյն ազգային վարժարանը առաջնորդել զինքը, «մի արագ ակնարկ գցելու համար անդ»:

Չորս կողմէն ճարտարուորեցան, այդ առաջնորդութեան պատիւը իրարու ձեռքէ խլելու ապուշ մարմաջէ մը բռնուած, այն ատեն որ Պ. Կոստանեան, բարեհաճ ժպիտով մը, ստիպուեցաւ ինք ընտրել իր առաջնորդները, մէկիկ - մէկիկ մատնանշելով զանոնք, իբր թէ ըստ բախտի, բայց իսկապէս էն բարեկեցիկ երեւոյթ ունեցողները զատելով.

- Պարոնի՛ն ... պարոնի՛ն ... պարոնի՛ն ... պարոնի՛ն...

Զատուած չորս պարոնները տեսակ մը հպարտութեամբ առաջ անցան, որոնց հետեւեցաւ Կովկասցին՝ բոլոր ներկաներուն ժպտաշուրթն հրաժեշտներ բաշխելէ յետոյ:

(Շար. 20)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, գրաւոր թէ մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Իրենց մօր յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն. -

Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան 1000 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, 1000 Ֆ. Աղքատախնամին, 500 Ֆ. Դըպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին։

Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան 1000 Ֆ. Իսիի եկեղեցւոյ դպրոցին, 1000 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, 500 Ֆ. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին։

Ստանալ «Յառաջ»էն։

×

Պ. Մարտիրոս Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէրտէրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան համայն պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԶՈՒԱՐԹ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Մարտ 19, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ սռսկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի՝ բաց Խորանով։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ուրբաթ, Մարտ 18, ժամը 19-ին Հըսկում, նախագահութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ բոլոր եկեղեցականներուն։

×

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, Մարտ 18, ժամը 20.30-ին դասախօս՝

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Նիւթ.- Սփիւռքը, իր պատմութիւնն ու զարգացումը։

– ՃԱՇ –

Ի ՊԱՏԻՒ ՎԵԹԵՐԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը, իր վեթերան ընկերուհիներուն ի պատիւ կէսօրուան ճաշ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 20-ին։

Centre Social d'Estressin

Այս առթիւ 65-էն վեր դաղութիս բոլոր հայրենակիցները ճաշի հրաւիրուած են Ընկերակցիլ փափաքողներուն ճաշագին՝ 50 Ֆ. չափահասներուն, 30 Ֆ. 10 տարեկանէն վարերուն։

Այլ մանրամասնութիւններու համար՝ հեռաձայնել Տիկին Գլումճեանին։

Հեռ. - 85 - 29 - 75

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԿԻՆ ԱՆԳԱՄ, ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ

Շաւիլէն, Մարտ 3-ին 400 Ֆ.ի բէս տ'էփառնեըի չէք մը ղրկողէն որ իր անունն ու հասցէն հաղորդէ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Մարտ 21-ին, ժամը 20.30-ին։

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne, 92600 Asnières

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընդհանուր ժողովի բոլոր ընկերուհիները, Մարտ 19-ին ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ։

Օրակարգ. - Գործունէութեան զեկուցում։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

CONFERENCE A SEVRAN

La Croix Bleue Arménienne de Sevran, le Centre Culturel Communal et le Centre d'Animations et de Loisirs (CAEL) organisent dans le cadre **«Série Connaissance de l'Arménie»** une 1ère conférence-débat avec projection de diapositives **«de l'Ourartou à nos jours»** commenté par Mme Béatrice Bricout-Kasparian.

En 2ème partie, **«la Question Arménienne»** par le Dr. Jacques Bricout.

Présentation et signature du livre
«La société arménienne au 19e siècle»

AUDITORIUM DE C.A.E.L.
VENDREDI 18 MARS à 20 h. 30
Entrée 16 F

LES FILMS COSMOS PRÉSENTENT

A LA DÉCOUVERTE DE L'ARMÉNIE

UNE GIFLE

UN FILM DE HENRIK MALIAN

Avec Mher Mkrtchian, Sofiko Tchiaoureli, Achot Adamian Galina Beliaeva.

COSMOS

76, rue de Rennes. Tél. : 544.28.80
Métro : St-Sulpice

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
9. Rue de Madrid — 94140 Alfortville

organise :

EXPOSITION DE PEINTURE
de CHOUCHANE MALASSIAN

« La Terre d'Arménie :
ses églises, ses Hommes illustres »
ainsi que certaines personnalités contemporaines

VENDREDI 18 MARS à 20 h. 30 vernissage
SAMEDI 19 MARS à partir de 15 heures
entrée libre

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

RECHERCHONS

EMPLOYE (ES, EES) DE RESTAURANT
avec connaissance
de cuisine arménienne
TELEPHONER:

271. 14. 77

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE
Ensemble

SAYAT NOVA

VENDREDI 18 MARS à 20 h. 30
EGLISE SAINT HERMELAND
Place de la République
BAGNEUX

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ՝

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

SOIRÉE DANSANTE

organisée par
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE Section de BAGNEUX-CACHAN

SAMEDI 19 MARS à 20 heures 30
SALLE DES FETES DE BAGNEUX, rue Charles Michels

animée par l'orchestre « H A G H T A N A G »

SPECIAL MOIS DE MARS

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

*

Animé par la celèbre chanteuse grecque

FLESSA LIA

au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane **MINAS** — **groupe de danse** **FOLKLORIQUE**

danse orientale avec AïDA

HARRIS LASCARIS — **Bouzouki MICAELIS**

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

RESERVATION
tél. 375.05.30

PROMOTION EXCEPTIONNELLE

ALLER
26
mars

PARIS
ATHENES
PARIS

RETOUR
2
avril

VOL SPECIAL

1300 FF

INSCRIPTIONS :

ANITA TACHDJIAN — ARPI BODURYAN
au **296 37 70**

*

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE « LA GRECE A LA CARTE »
AUPRES DE : VOYAGES VACANCES AU SOLEIL
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296 - 37 - 70

Lic. 1539

DÉPART POUR L'ARMÉNIE

cérémonies du 24 avril et du 1er mai

organisé par les Anciens Combattants d'Origine Arménienne des Hauts-de-Seine

départ le 19 avril
retour le 5 mai

— EXCURSIONS — RÉCEPTIONS —

BANQUET OFFERT PAR LES ANCIENS COMBATTANTS
EN PRÉSENCE DE HAUTES PERSONNALITES ARMÉNIENNES D'EREVAN

Inscriptions : M. KEHIAYAN
124, avenue Henri-Barbusse, 92140 Clamart — tél. 642 - 73 - 10
MARSEILLE — M. CHEHIRIAN Ed.
119, av. de St. Jérôme, 13013 Marseille — tél. (91) 66 - 24 - 25

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
17
JEUDI
17 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.394
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.394

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼ՝ ՖՐԱՆՍԱ

———×———

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Իլթէր Թիւրքմէն, կ'ամբաստանէ կարգ մը երկիրներ, ի շարս որոնց՝ Ֆրանսա, որ «կը հանդուրժեն եւ զօրավիգ կը կենան ահաբեկիչներուն»: Անգարա արտասանած իր ճառին մէջ (Կալիփ Պալքարի յուղարկաւորութեան), Թիւրքմէն իր hիացումը յայտնած է եուկոսլաւ կառավարութեան, որու շնորհիւ «հայ ահաբեկիչները, որոնք զարկած են Թուրք դեսպանը, արդարութեան ձեռքէն պիտի չազատին»:

Լիբանանի դէտերու համաձայն, կը գրէ «Ֆիկարօ», ակնարկելով Ֆրանսայի, Թուրք նախարարը դիտել տուած է թէ «երկիր մը կը մնայ կեդրոնը եւ կը շարունակէ ապաստանն ըլլալ հայ ահաբեկիչներուն: Ուրիշ երկրի մը մէջ, ահաբեկիչներուն զօրավիգ կեցող կայ եւ անոնք կը վայելեն իշխանութեան հանդուրժողութիւնը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԼԻՋԷ զեկոյցով մը յայտնեց թէ Նախագահ Միթերան Մարտ 23-ին միայն պիտի խօսի ժողովուրդին եւ այն ատեն կատարուած պիտի ըլլայ կառավարական բարեփոխումը: Մամուլին տուած լուրերը անմիջական բարեփոխման մը մասին, որու արձագանգ եղած էինք երէկ, սխալ չէին եւ հաւաստի աղբիւրները լաւատեղեակ էին, բայց վերջին պահուն Միթերան որոշած է յետաձգել, առանց յայտնելու բուն պատճառները: Կը կարծուի որ Նախագահը միշտ կ'ուզէ ցոյց տալ թէ վճռողը ի՛նք է, թէ կառավարութիւնները խմբագրատուներու մէջ չեն կազմուիր եւայլն, եւայլն: Ասկէ զատ, կը կարծուի նաեւ թէ Ֆրանքին «առողջութիւնը» շաբթու ընթացքին կրնայ իր դերը խաղալ: Հոս Ֆրանսա եւ Գերմանիա փոքր խնդիր մը ունին: Առաջինը կ'ուզէ որ Գերմանիա վերարժեւորէ մարքը, Գերմանիա կ'ուզէ որ Ֆրանսա արժեզրկէ իր դրամը: Ամէն պարագայի մէջ, ենթադրութիւնները կը շարունակուին եւ ոմանք նոր նախարարներ կը կարծեն տեսնել Ժոսփէնի (կըթութի՞ւն), Ժօքսի Նվարցընպերկի մէջ, կամ մեկնողներ՝ Ռալիթի, Ժոպէրի, յառաջացումներ՝ Ֆրանչեսքիի, Ֆապիուսի, Քրէսոնի եւայլն: Հարկ է սակայն համբերել շաբաթ մը եւս:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին առեւտուրը 22,5 միլիառ Ֆրանքի շահ արձանագրած է 1982-ին, մինչ բաց ունեցած էր նախորդ երեք տարիները:

ԿՈԼԸՍՏԱՆԻ (Հարաւային Պարսկաստան) մէջ կախաղան հանուած է Հէյտար Քէշավարձ անուն մարդ մը, որ ափիոնի մեծ առուծախ ընող մըն էր: Գործադրութիւնը կատարուած է 2000 թմրեցուցիչ գործածողներու առջեւ, որոնք ողջունած են այդ արարքը «Ալլահ աքպար» (Աստուած մեծ է) պոռալով: Լուրը կուտայ Թեհրանի Քայհան թերթը:

ԹՈՐԻՆՈՅԻ մէջ մեծ դայթակղութիւն մը երեւան ելած է, որ կը ցեխոտէ ձախ (համայնավար եւ ընկերվարական) թաղապետութիւնը, քաղաքին եւ Փիէմոնի շրջանին: Վեց ընկերվարականներ բանտն են, բայց ուրիշ ամբաստանութիւններ ալ կ'ըլլան, այնքան ծաւալուն է կաշառակերութեան այս պատմութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 11 - 14)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ

Թունուզի խորհրդային մշակութային կեդրոնին մէջ բացուած է հայկական յարդարական - կիրառական արուեստի ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են խեցէէ առարկաներ, փայտի վրայ կատարուած փորագրութիւններ, գորգեր, ժանեկազարդեր եւ ոսկերչական իրեր: Ցուցահանդէսի պաշտօնական բացման ներկայ եղած են դիւանագիտական մարմնի ներկայացուցիչներ, լրագրողներ եւ մտաւորականներ:

×

ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾՆԵՐԸ

Միջին դարերուն Հայերու գործածած յատուկ երաժշտական նշաններու՝ խազերու ծագման ու վերծանումին նուիրուած գիտական նոր աշխատութիւնը, հակառակ իր փոքր ծաւալին, մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է: Գրքոյկին հեղինակն է Մատենադարանի աշխատակից Նիկողոս Թահմիզեան: Երեւանի Մատենադարանը այցելողներու ուշադրութիւնը կը գրաւէ ԺԴ. դարուն ընդօրինակուած «Գանձարան»ը, ուր ժամերգութեան մարգարտաշար տողերուն մէջ կան զանազան կէտ գիծեր, կէտեր, փակագիծեր, ալիքագիծեր: Ասոնք խազեր են՝ որոնց գաղտնիքը բացայայտելու կը ձգտին գիտնականները: Ի՞նչ են խազերը, ձայնանիշե՞ր թէ մեղեդիի շարժումը, կշռութային կառուցուածքը նշող երգի նշաններ. այս հարցումին յստակ պատասխան չեն տուած տակաւին մասնագէտները: Պարզուած է, որ հայ բանահիւսութեան աւանդութիւնները կազմաւորուած են հին դարերուն: Հետաքրքրական է նշել, որ հին դամբարաններու պեղումներու ժամանակ հնախոյզները յաճախ գտած են վարպետօրէն պատրաստուած փողաւոր նուագարաններ: Աւատական յարաբերութիւններու կազմաւորման դարաշրջանին յառաջացած եւ բուռն զարգացում ունեցած է հայկական շեփորային երաժշտութիւնը:

Խազերու վերծանումով զբաղած են շատ մը գիտնականներ: Այդ մարզին մէջ բացառիկ դեր խաղացած է Կոմիտաս, որ կը համարուի հայ ազգային երաժշտութեան ոճերու, ճիւղերու եւ սեռերու լաւագոյն վարպետը: Ծանօթ է, որ Կոմիտաս 20 տարի ուսումնասիրած է խազեր պարունակող ձեռագիրները: Դժբախտաբար, Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն, Կոմիտասի այլ աշխատութիւններու կարգին կորսուած է նաեւ խազերու վերծանումի հարցերուն նուիրուած անոր մենագրութիւնը: Մեր օրերուն հին հայկական ձայնագրութեան յատուկ աշխատութիւն մը նուիրած է Երեւանի Երաժշտանոցի դասախօս Ռոբեր Աթայեան: Իր կարծիքով խազագրութիւնը ձեւաւորուած է Ը. - Թ. դարերուն եւ իր տեսակէտը հիմնաւորելու համար կատարած է հին ձեռագիրներու մանրազնին վերլուծումը, յանգելով այն եզրակացութեան՝ որ դարերու ընթացքին կատարելագործուած խազերու համակարգը հարստացած է զանազան նոր նշաններով: Ժամանակի ընթացքին հարստացած է նաեւ օժանդակ դեր կատարող կարգ մը նշաններով: Սկիզբը խազերը դրուած են պարբերութեան բառերու վերի մասը՝ իրարմէ անջատ, իսկ ԺԱ. դարէն գրութեան բարդանալու հետեւանքով խազերը մտած են տողերու մէջ եւ ձուլուած՝ պարբերութեան մէջ: Մասնագէտներ կը գտնեն, որ արդէն իսկ հողը պատրաստուած է հինաւուրց երաժշտութեան տեսական հիմքերու մեկնաբանման հարցին քիչ առենէն մօտենալու համար:

ԼԱ ՀԷ

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԷՎԻՆԿԻՒԼԻ-Ի ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

ՆՈՐ ՎՃԻՌԸ՝ ՄԱՐՏ 28-ԻՆ

Ինչպէս գրած էինք Յունուար 29/30-ի մեր թիւով, Բենիամին Էվինկիւլիւի փաստաբանին խմբագրատուն այցելութեան առթիւ, Մարտ 14-ին, այս անգամ Լա Հէի մէջ տեղի կ'ունենար Բենիամին Էվինկիւլիւի վերաքննութեան դատը:

Մտքերը թարմացնելու համար, յիշենք դէպքերը հակիրճ ձեւով. - Ռոթերտամի մէջ, Յուլիս 21-ին մահափորձ մը կը կատարուէր Թուրք հիւպատոս՝ Քէմալէթթին Տէմիրէրի դէմ: Զորս երիտասարդներ հիւպատոսին կառքին վրայ կրակ կը բանային, բայց հիւպատոսը ոչ իսկ կը վիրաւորուէր: Կրակը կը շարունակուէր հետեւող կառքին վրայ, ուր տեղ գրաւած էին հոլանտացի ոստիկաններ, որոնք կը փոխադարձէին եւ կը վիրաւորուէր ու կը ձերբակալուէր հայ երիտասարդ մը՝ Բենիամին Էվինկիւլիւ: Հոկտեմբեր 23ին, Ռոթերտամի պատժական դատարանին առջեւ տեղի կ'ունենար հայ երիտասարդին դատավարութիւնը (մանրամասնութիւնները տուած էինք Հոկտեմբեր 26-ի թիւով) եւ երկու շաբաթ ետք կը տրուէր վճիռը՝ վեց տարի բանտարկութիւն, հիմնուած սա կէտերուն վրայ. - Բենիամինի դէմ նկատի կ'առնուէր մեղսակցութեան յանցանք մը, հիւպատոսին մահափորձին արարքին մէջ, նոյնպէս հիւպատոսին կառքին վարորդին: Յաւելեալ կէտ մը՝ հետեւող կառքին ոստիկաններու վրայ կրակ բանալը: Հոս, սակայն, հայ երիտասարդը յանցաւոր չէր նկատուեր որպէս ոստիկանները սպաննելու նպատակ ունեցող մէկը, այլ միայն սպառնալիքի փորձ ընող ոստիկաններուն վրայ: Մարդասպանութեան հարցին մէջ անպարտ կը հռչակուէր, բայց յանցանք կը նկատուէր նաեւ զէնք կրելու պարագան:

×

Մարտ 14-ին վերաքննութեան դատավարութիւնը, որ այս անգամ տեղի կ'ունենար Լա Հէ, տարբեր բնոյթ կը կրէր, այն իմաստով որ՝ մինչ առաջին անգամ առաւելաբար նկատի կ'առնուէին դէպքերը եւ կը քննուէին թեքնիք երեւոյթները, Երկուշաբթի օր, դատարանը իր դիմացը ունէր «մարտիկ մը», «զինուոր մը» եւ դատը կը ծանրանար այդ կէտին վրայ:

Այս նիստին, պաշտպանութեան միակ վկան էր՝ տոքթ. Իվ Թերնոն:

Տոքթ. Թէրնոն նախ յայտնած է թէ որպէս վիրաբոյժ կը յարգէ կեանքը ու կը յիշէ իր հրատարակած գործերը նացիական ոճիրներու վերաբերեալ: Հակիրճ կերպով կը վերյիշէ դէպքերը, շեշտելով թէ խզում չկայ 1915-ի ցեղասպանութեան եւ այսօրուան միջեւ, ոդեկոչելով անցուդարձերը անկէ ի վեր, (Ազգերու դաշնակցութիւն, Խաղաղութեան ժողով, Լօզան, Ալեքսանտրէթ եւայլն, եւայլն): Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք է, որ առաջին անգամ կը գործածուի ցեղասպանութիւն (ժէնօսիտ) բառը եւ Հայերը կ'անդրադառնան թէ դարուն առաջին ցեղասպանութիւնը գործուած է իրենց դէմ: Դիմումներ կ'ըլլան զանազան ժողովներու (Սան - Ֆրանսիսքօ), բայց ոչ մէկը դրական ընթացք մը ստացած է: Աւելին՝ երբ որեւէ բանի ձեռնարկեն Հայերը, Ազգանուէանն Ուխտի անգամ Թուրքիա գլուխ կը ցցէ, կը բողոքէ ու տոքթ. Թէրնոն կը թուէ օրինակներ, ինչպէս Մարսէյլի յուշարձանը, եւայլն, եւայլն: Այս պլոքէ կացութենէն կը ծնի նոր մըտայնութիւն մը, 65էն 75ի շրջանին և երկու մեթոտներ կը կիրարկուին, զինեալ պայքարին մէջ: Մէկը՝ որեւէ թիրախ կ'առնէ, միւսը՝ միայն Թրքական, գործունէութիւնը կը կեդրոնանայ Թուրք դիւանագէտներուն դէմ: Երբ իրենց խօսուի ահաբեկչութեան դէմ, կը բացատրեն թէ քաղաքական լեզուն արդիւնք չէ տուած, թէ այլապէս հայ երիտասարդութիւնը պիտի մոռնայ իր ինքնութիւնը եւ անհետանայ, թէ այս ձեւով է որ կ'արծարծուի հայկ. հարցը: Տոքթ. Թէրնոն կ'եզրակացնէ թէ Լա Հէի պէս քաղաքի մը մէջ, ուր կայ Արդարութեան միջազգային ատեան մը, այդ ատեանը ոչինչ ըրած է: Ինք կը հաւատայ դեռ քաղաքական լուծումի մը, տիալօկին, որպէսզի ոչ ոք դիմէ ծայրայեղ միջոցներու:

Այս յայտարարութենէն ետք եղած են նաեւ զանազան հարցումներ: Բենիամին Էվինկիւլիւ, որ հայերէն արտայայտուած է, ըսած է թէ այլ ուղի մը չկար Հայոց ձայնը լսելի դարձնելու, պաշտպանելու համար մեր իրաւունքը: Շեշտած է թէ սպաննելը նպատակ մը չէ, ինք մարտիկ մըն էր, որ Հոլանտա ղրկուած էր: Հայերը ոչ ադամանդ ունին, ոչ քարիւղ: Հարց տուած է՝ ի՞նչ ըրին Հոլանտացիք, երբ իրենց երկիրը գրաւուեցաւ:

Իրեն եղած է վերջին հարցում մը՝ Եթէ ազատ արձակուէիք, նոյն բանը կրկին կ'ընէի՞ք:

Բենիամին կը պատասխանէ. - Ես իմ պարտքս կատարած կը նկատեմ:

Կարգը եկած էր մէթր Օռիի, որ բուռն պաշտպանութիւն մը ըրած է, ներկայացնելով մարտիկ մը: Կ'ուզէ որ Թուրքիա խորհի եւ ուրիշ ճամբայ մը գտնուի:

Նիստը սկսած էր 9.30-ին եւ վերջ կը գտնէր 15.30, կէս ժամուան դադարով մը, ցերեկին:

Նոր վճիռը կը տրուի Մարտ 28-ին:

×

«Հայկ. ցեղասպանութեան արդարադատ մարտիկներ»ը մամուլին յանձնած են յայտարարութիւն մը, ուղղուած Եուկոսլաւիոյ ժողովուրդին եւ կառավարութեան, որու մէջ կը բացատրեն իրենց գործած արարքին դրդապատճառները: Հակիրճ պատմականէ մը ետք, կը յիշեն թէ առաջին անգամ 1975 (Վիէննա) ըսկըսած են, Թուրք դիւանագէտներու ընդմէջէն՝ հարուածելով Թուրք Պետութիւնը, ապա կը թուեն իրենց հեռանկարները. - Թուրք հանրային կարծիքը մղել կառավարութենէն պահանջելու բանակցիլ, միջազգային հանրային կարծիքին ցոյց տալ թէ բարեացակամութիւնը Թուրքիոյ նկատմամբ չի կրնար կայունութիւն ապահովել Միջին - Արեւելքի մէջ, ստիպել ոչ - ուղեկից երկիրները մտածելու եւ միջամտելու երկու պլոքներուն (ամերիկեան եւ խորհրդային) մօտ եւայլն, եւայլն.: Եւ որովհետեւ, կ'աւելցնէ յայտարարութիւնը համակրանքի պէտք ունին, կ'ուզեն իրենց պայքարը տանիլ հայ - թրքական ծիրին մէջ միայն, խուսափիլ ցեղապաշտ բնոյթ տալէ իրենց պայքարին, վնասել Թուրք տնտեսութեան եւայլն, եւայլն.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆԻ

ԼՈՆՏՈՆԻ «ԱՆԿԼՕ ԱՐՄԻՆԻԸՆ ԳԼԱՊ»Ը

(Բ. եւ վերջ)

Եւ կարգը իմս էր հիմա: Կը փորձեմ պահ մը քննել տրամադրութիւնս: Ե՞ս ալ յուսախաբ եղած էի արդեօք. որոշապէս ոչ: Զայրացա՞ծ՝ երբեք: Ի վերջոյ ինչո՞ւ չգնահատել աշխատանք մը՝ որ ծիծաղելի իսկ թուող իր միամտութեան մէջ կը կատարուի հաւատքո՛վ առնուազն եւ ազգասիրութիւնը, միամիտ ազգասիրութիւն մը ունի որպէս հոգեյատակ:

- Ուրիշ ի՞նչ գործունէութիւն կ'ունենաք, կը հարցնեմ, «շարժում»ին կարեւորութիւն տալով զինք գոհ ձգած ըլլալու բարի մտադրութիւնով մը:

- Զանազան. - Կ'ըլլայ իր խիտ պատասխանը նախ, բայց կը շարունակէ քիչ յետոյ: Օրինակ, անձամբ ներկայ եղած եմ Արամ Խաչատուրեանի Լոնտոնի մէջ տրուած նուագահանդէսին: Յետոյ ներկայացած եմ իրեն բեմին ետեւ, նկարուած միասին, եւ նկարները յաջորդ կիրակի բաժնած ժողովուրդին, եկեղեցիին բակին մէջ, պատարագի արարողութենէն ետք: Հակառակ անոր որ «Գլասիք միւզիք» ըսուածը բնաւ մօտիկ չեմ կրնար ըսել ես, գացի եւ այնտեղ նստած մնացի երկու - երեք ժամ, պարզապէս Արամ Խաչատուրեանը դիտելու համար: Տեսնայիր, ի՛նչ նուագահանդէս էր: Խաչատուրեանը հետաքրքրուեցաւ Գլապով, բաւական տեղեկութիւններ տուի իրեն:

- Մեղք որ այցելուներու տոմարդ քիչ մը աւելի փոքր չէ, կրնայիր միասին տանիլ թերեւս. կ'ըսեմ թաքուն չարութիւնով մը:

- Այդ այդպէս է, բայց գիտէ՞ք որ փորձեցի զինք Գլապ բերել. չեղաւ սակայն. մարդը ազատ ժամանակ չունէր որ: Ասոնցմէ զատ կան անշուշտ զանազան գաղութներէ հասնող նամակները: Զքաւոր ընտանիքներ, անհատներ, որոնք այս կամ այն ձեւով լսած են Գլապին մասին, կը գրեն եւ նիւթական օժանդակութիւն կ'ուզեն: Ես ի՞նչ կրնամ ընել, ինչպէ՞ս կրնամ հասնիլ բոլորին:

Ու ըսածը աւելի համոզիչ դարձնելու համար՝ պահարաններ, թուղթի կտորներ ու քայքայուած մի քանի տետրակներ պարունակող տուփի մը մէջէն նամակ մը կը քաշէ դուրս, ու հպարտութիւնով մը որ ամբողջ ազգին բեռը իր ուսերուն վրայ կրող մարդու գոհունակ գիտակցութենէն կը բխի, կը հրէ զայն դէպի իմ կողմս որ կարդամ:

Ցունաստանէն ստացուած երկտող մըն է՝ ուղղուած Գլապին Վարչութեան, ուր նամակագիրը՝ յայտնելէ ետք թէ ինչպէս հեռուներէն իսկ ծանօթ են արդէն այս կազմակերպութեան մարդասիրական ու ազգասիրական գործունէութեան, կը խնդրէ որ նիւթական օժանդակութիւն մը ընեն իրեն՝ յանուն Հայ ժողովուրդին, յանուն Աստուծոյ. որովհետեւ, երեք զաւակներն ալ՝ հիմա չափահաս ու կարգուած, ոեւէ ձեւով օգտակար չեն ըլլար իրենց ծերացած ծնողքին:

-Ի՞նչ կը պատասխանէք այս նամակներուն, կը հարցնեմ, կապոյտով եզերուած պահարանը վերադարձնելով իրեն:

- Անշուշտ իմ նիւթական միջոցներս թոյլ չեն տար որ յատկացումներ ընեմ ասդին - անդին: Վերջերս գրեցի մեր մի քանի մեծ կազմակերպութիւններուն, խնդրելով որ տարեկան գումար մը տրամադրեն ինծի որպէսզի կարենամ գոհացում տալ այս կարգի դիմումներուն: Երկուքէն՝ պատասխան իսկ չստացայ, իսկ երրորդը մերժած էր պարզապէս, ըսելով որ խնդրանքս իրենց ծրագիրներուն մաս չի կազմեր դժբախտաբար:

Անկլօ Արմինիըն Գլապի ատենապետը անկեղծ է անկասկած ու հաւատացո՛ղ ալ՝ երբ կը պատմէ հիմա այդ բոլորին մասին:

Հերթը իմս է հիմա: Կը լեցնեմ կէս էջը «այցելուներու տոմար»ին ու տետրակը կ'երկարեմ իրեն՝ նորոգութեան սպասող կօշիկներու դէզի մը վրայէն:

- Մէյ մը սա գրածդ կարդա ալ մըտիկ ընենք, կ'ըսէ Պասման, դէմքին՝ գոհունակ ժպիտով մը՝ որ հպարտութեան կը վերածուի խկոյն, ընթերցումը աւարտելէս ետք:

Պարտքս հիմա լրուլի կատարած՝ կ'ելլեմ ոտքի, մեկնելու համար: Կ'ելլէ նաեւ ինք, կարծես անակնկալի եկած: Իր ցած աթոռին տակէն՝ դուրս կուգայ նաեւ Գլապին սեւ կատուն որ անմռունչ մնացած էր մինչ այդ:

- Ո՞ւր այսպէս, երթալ չկայ, կէսօրին այստեղ պիտի ճաշենք, Գլապին հիւրն էք այսօր:

Ի զուր կը խնդրեմ որ անտեղի դժուարութիւններ չստեղծէ այլապէ՛ս ալ բազմազբաղ իր միճակին մէջ: Յայտնի է սակայն որ կարելի պիտի չըլլայ համոզել զինք: Վար կը դնեմ ուրեմն ձեռքի ծըրարս դարձեալ: Ինք կը կղպէ արտաքին դուռը ու միասին կ'անցնինք խանութին ներքնամասը՝ ուր վարագոյր մը կը բաժնէ պզտիկ խոհանոց մը: Տօրակին տակ այստեղ՝ իրարու վրայ դիզուած պնակներ, քանի մը դանակ ու պատառաքաղ անդին, պարպուած՝ թիթեղէ մի քանի տուփ ու կրակարանին վրայ տապակ մը, որուն՝ մի քանի անգամ գործածուելով արդէն իսկ սեւցած իւղին մէջ պիտի պատրաստուի կէսօրուան մեր ճաշը:

Անկլօ Արմինիըն Գլապի ատենապետը պաշտօնական իր հանդամանքէն դուրս ելած՝ պարզ չարքային մը կ'ըլլայ հիմա ու թեւերը սոթթած, սեղանին գզրոցէն կը հանէ մի քանի հաւկիթ, կը դարնէ զանոնք մէկիկ - մէկիկ մրոտած տապակին շրթունքին, ու դեղնուցները՝ լիայուսիններու նման կը ձգէ իրարու ետեւէ՝ ճարճատելու վերջին ճիգ մը ընող իւղին մէջ: Հիմա աւելի մտերմական է նաեւ՝ ու մէկ կողմէն կ'ընէ արկածախնդրական - գոնէ իրեն այդպէս թուող - պատմութիւնը իր անցեալին:

Մտքին մէջ թարմ է տակաւին յիշատակը Վանքին՝ ուր մտած է ասկէ շուրջ երեսուն հինգ տարիներ առաջ եկեղեցական ըլլալու նպատակով: Իր նախկին դասընկերները արքեպիսկոպոս են հիմա: Ի՛նչ ընէ, իրեն «նասիպ չէ եղեր», ինչպէս կը հաւատայ ինք: Յետոյ, Վանքէն դուրս՝ հացի կռիւ: Աւելի վերջ՝ պանդխտութիւն, բանակ, թափառում երկրէ - երկիր ու Փարիզի մէջ ամուսնութիւն անգլիացի աղջկան մը հետ, որմէ ետք, մըշուշոտ այս երկինքին տակ, իր նախնիքներէն իրեն մնացած վերջին աւանդը՝ Պասմաճեանը, տակաւ կը կծկուի, կը կծկուի, վերջապէս վերածուելու համար Պասմանի:

Ու Պասման այստեղ է հիմա, տարիներէ ի վեր, նուիրուած իր ժողովուրդին ծառայութեան: Բաց է իր դուռը ոեւէ ազգակիցի առջեւ եւ անո՛նց մանաւանդ՝ որոնք օտար ըլլալով հանդերձ՝ կը ճանչնան, կը յարգեն ու կը սիրեն այս ժողովուրդը: Պասման կ'աշխատի օրն ի բուն, կը նորոգէ անգլիացիներուն մաշած կօշիկները, եւ ինչ որ կը շահի, կը տրամադրէ «ազգային ֆըրոփականտ»ին, իր հասկցած ձեւով, իր կարողութեան ու պայմաններուն ներած չափով:

Ժամ մը ետք երբ հրաժեշտ կ'առնեմ Պասմանէն, կը զգամ թէ գոհ է շատ, հակառակ անոր որ աշխատանքը մնացած է երեսի վրայ, քանի մը ժամէ ի վեր:

Իր Գլապով, հին կօշիկի դէզերով եւ այցելուներու տպաւորութիւնները պահանջող խոշոր իր տետրակով՝ ծաղրանկարի մը նիւթը կրնար ըլլալ Պասմանը, եւ խնկապէս, այցելութեանս ամբողջ տեւողութեան, մէկէ աւելի անգամներ մասնաւոր ճիգով մըն է որ կարելի եղաւ պահել լրջութիւնս: Հիմա՝ երբ դուրսն եմ սակայն, ու թանձր մշուշը նստեր է ամէն կողմ, տխրութիւն մը պատած է զիս: Հակառակ հեռաւորութեան՝ կ'որոշեմ քալել, Անկլօ Արմինիըն Գլապէն միասին դուրս բերած պարզ ու բարի հայութիւնս կարծես աւելի ներզօր ապրելու համար՝ ինը միլիոն բնակիչ ունեցող հսկայ այս քաղաքին մէջ: Ու հաշիւ կ'ընեմ մտովի, թէ արդեօք քանի զոյգ կօշիկ ստիպուած պիտի ըլլայ նորոգել այս Հայը, որպէսզի կարենայ վճարել անգլերէն թերթերու տուած իր ծանուցումին մէկ տողը միայն: Թերեւս գիշե՛րն ալ աշխատի այսօր, որպէսզի ինծի հետ, Հայու մը համար կորսնցուցած իր ժամերը կարենայ շահիլ: Կ'ամչնամ ես ինձմէ՝ ծիծաղելիին մէջ վսեմը տեսած չըլլալուս...:

Կը զգամ տխուր հիմա, ու քալելով յոգնելով՝ կ'ուզեմ կարծես մեղքս քաւել...:

(Հայու Բեկորներ)

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պիւտճէներու կրճատումներուն եւ սահմանափակումներուն հայող ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ Ամերիկացիք կը ձգտին խնայողութիւններ կատարել իրենց զինուորական բնոյթի օժանդակութիւններուն ուղղութեամբ, Միացեալ - Նահանգներու Նախագահը 4,6 տոկոսի յաւելում կը պահանջէ Քոնկրէսէն, 1984 տարեշրջանի պիւտճէին համար, որ կը սկսի յառաջիկայ Յուլիսին:

Ընդհանուր գումարը կը հասնի 14,5 միլիառ տոլարի: Ճա՞ռ է: Վերջին հաշւով տուեալ գումարը կը ներկայացնէ տոկոսը Դաշնակցային պիւտճէին եւ 4 տոկոսը Փենթակոնի հաստատած վարկերուն:

Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Նախարարին համաձայն, սահմանուած գումարը՝ զինուորական օժանդակութեան դետնին վրայ, տարեկան 44 տոլարի կը հասնի, իւրաքանչիւր Ամերիկացիին համար:

Այս օժանդակութիւնը կարեւոր ազդակ կը նկատուի Ուաշինկթընի արտաքին քաղաքականութեան համար: Միացեալ - Նահանգները, ըստ Արտաքին Նախարարին, պէտք ունին պաշտպանելու իրենց արտաքին ռազմագիտական շահերը: Միաժամանակ՝ զարկ տալով իրենց տնտեսութեան: 1975-էն ցայսօր, ամերիկեան տնտեսութեան ծաւալումին կէսը կ'ապահովուի Երրորդ Աշխարհին կողմէ, քանի այդ Աշխարհը կ'իւրացնէ 40 տոկոսը Միացեալ - Նահանգներու արտածումներուն:

Նախագահին ներկայացուցած 14,5 միլիառ տոլարի պիւտճէն, հետեւեալ ստորաբաժանումները կը կրէ: 53 տոկոսը՝ տոր կը պարփակուի տնտեսական օժանդակութեան շրջագիծին մէջ՝ երկկողմանի եւ բազմակողմանի: 43 տոկոսը՝ զինուորական օժանդակութիւն եւ 4 տոկոսն ալ այլ ծրագիրներու ի նպաստ յատկացումներ (օժանդակութիւն գաղթականներու, համագործակցութիւն, ոչ - զինուորական ծրագիրներու իրականացում եւայլն):

Բայց այս թիւերն ու տոկոսները խա-

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Հետեւաբար այդ անկայուն վտանգաւոր շրջանին կրկին Բերիայի դիրքն ու հեղինակութիւնը զօրացաւ որովհետեւ մարդուկը խորամանկ եւ կարող էր, չէինք յաջողեր, առանց իր միջամտութեան, տեղեկագիր մը ներկայացնել Սթալինի. միշտ կը ջանար իր տեսակէտները հրամցնել մեզի պնդելով թէ Սթալինի տեսակէտն է, իսկ եթէ հակառակէինք, նոյնպէս ամէն ջանք կը թափէր Սթալինի առջեւ վարկաբեկելու համար այս կամ այն տեսակէտը, բայց անմիջապէս կարծիքը կը փոխէր երբ զգար թէ Սթալին համաձայն պիտի չըլլայ ... այսպէս էր Բերիան:

Պատերազմի վաղորդայնին նոյն այդ շրջանին, Մալէնկովի հեղինակութիւնն ու դիրքն ալ հետզհետէ կը զօրանար բայց այդ դիրքը պարբերաբար կը վտանգուէր, տրուած ըլլալով որ ի վերջոյ բոլորս ալ տիրակալին քմահաճոյքին ենթակայ էինք: Հետեւաբար, օրին մէկը, չեմ յիշեր ինչ պատուակով, հրաժարեց զայն Պոլիտպիւրոյի քարտուղարութեան պաշտօնէն եւ ճամբեց զինք Կեդրոնական Ասիա: Բերիա օգնութեան հասաւ Մալէնկովին եւ յաջողեցաւ զինքը ետ վերադարձնել: Այդ օրէն սկսեալ այս երկուքը անբաժան ընկերներ դարձան. մեր նշանաւոր կերուխումներուն՝ Սթալին յաճախ կը կատակէր. «ահա մեր երկու հռչակաւոր սրիկաները եկան» ըսելով: Ես հետաքրքրութեամբ կը դիտէի այս ընկերութիւնը, շատ լաւ գիտէի որ Բերիա՝ ո՛չ կը սիրէր եւ ո՛չ ալ կը յարգէր Մալէնկովը, այլ կը գործածէր զինք իր մութ նպատակներուն համար ... կը յիշեմ, օր մը մօտաւորապէս այս բառերով արտայայտուեցաւ անոր մասին. «սա թուլամորթ մարդը այծ մըն է պարզապէս, եթէ կապած չպահես զինքը, կը քալէ կ'երթայ, բայց Ռուս մըն է և գործնական է, օր մը կրնայ ծառայել»: Ահա այս էր Բարիայի բարեկամութեան բանալին: Մալէնկովի հետ իմ յարաբերութիւններս, մտերիմ եւ ընկերական էին, շատ անգամ արձակուրդներուն միասին կամ դրացի կ'ըլլայինք: Օր մը, երբ Սթալինի մօտ կը գտնուէինք երկուքս, վերջապէս ըսի իրեն. «կը զարմանամ որ չես նկատեր Բերիայի խաղերը, կը կարծես թէ կը յարգէ՞ քեզ, ես վստահ եմ որ ոչ մէկ կարեւորութիւն կուտայ քեզի»: Երկար լռութենէ մը ետք Մալէնկով պատասխանեց. «անշուշտ կը տեսնեմ, բայց ի՞նչ կրնամ ընել», «պարզապէս կ'ուզեմ որ հասկնաս, այո՛, հիմա բան չես կրնար, բայց օրը կուգայ...»: Իրապէս Սթալինի ծերութեան հետ իմ մտահոգութիւնս ալ կ'աւելնայ: Սթալինի մահը զիս կը սարսափեցնէր. հակառակ իմ անձնական համոզումներուս՝ Սթալին կը ներկայացնէր Խորհրդային Միութեան բողջականութիւնն ու շարունակութիւնը եւ նոյնիսկ իրաւացի կը գտնէի իր շատ մը մաքրագործումները՝ կուսակցութիւնն ու երկիրը պաշտպանելու համար դաւաճաններու կասկածելի նպատակներէն: Իր մահէն յետոյ ի՞նչ պիտի ըլլար երկրին վիճակը, հարցում մը որ կը տանջէր զիս. իրապէս համոզուած էի որ ամէն ջանք պէտք է թափել որպէսզի Բերիա չյաջողի ղեկավար դիրք մը գրաւել կուսակցութեան մէջ, որովհետեւ վստահ եմ որ Բերիա կարող էր նոյնիսկ յեղափոխութեան ձախողութիւնը առաջ բերելով, դրամատիրական ուղղութեամբ առաջնորդել երկիրը:

×

ՍԹԱԼԻՆԻ ՄԱՀԸ

Սթալինի վերջին տարիներուն նոր փոփոխութիւն մը նկատելի դարձաւ: Բերիա սկսաւ յարգանքի պակաս մը ցոյց տալ Սթալինի հանդէպ, նոյն իսկ վիրաւորական ակնարկութիւններ կ'ընէր մեր առջեւ, առանց վախի, որովհետեւ գիտէր թէ մեզմէ ո՛չ մէկը մատնութիւն պիտի ընէր, ես շատ զգոյշ կը մնայի, որովհետեւ եթէ նոյն իսկ փոքր չափով իր չարախօսութիւններուն իրաւունք տայի, կրնար շատ բնականաբար Սթալինի պատմել ըսուածը, ամբաստանել զիս իբրեւ հակասթալինեան եւ ժողովուրդի թշնամի. եւ որովհետեւ շատ աւելի մտերիմ էր անոր հետ քան թէ ես, կրնաք գուշակել հետեւանքը:

(Շար. 9)

բուսիկ կը մնան։ Օրինակ՝ առնցմէ մէկը՝ ծրագիրներու օժանդակութեան նըպաստող փոնտը, գլխաւորաբար կը ծառայէ զէնքերու գնումին։ Արդարեւ, իրականութեան մէջ, «ապահովութեան օժանդակութիւնը» կը ներկայացնէ 63 տոկոսը Քոնկրէսէն պահանջուածին։ Ասիկա մըցանիշ մը կը հաստատէ թ՛է իբրեւ գումար, թ՛է իբրեւ տոկոս։

1981-ին, երբ Ռեկըն իշխանութեան գըլուխը կ՚անցնի, «բարեկամ» նկատուած Պետութիւններուն ընծայուած զինուորական օժանդակութիւնը 5,3 միլիառ տոլար կը ներկայացնէ։ 1982-ին ասիկա կը բարձրանայ 7,1 միլիառի։ Սպիտակ Տունը 1983-ին համար կը պահանջէ 8,8 միլիառ տոլար, սակայն Քոնկրէսը կը վաւերացնէ 7,8 միլիառի պիւտճէ մը։ Այժմու պահանջը, զուտ զինուորական օժանդակութեան մարզին մէջ, կը մնայ 9.2 միլիառ։

Զինուորական օժանդակութեան «առիւծի բաժինը», ամերիկեան զէնքերու գընումին սահմանուած վարկերը կը մնան, չափազանց նպաստաւոր պայմաններու մէջ։ Յաճախ 3 տոկոսէն նուազ շահարաժինով եւ այս ալ վճարելի տասը, քսան, նոյնիսկ երեսուն տարիէն։

Տնտեսական օժանդակութեան փոնտ-ը, իր կարգին, նպաստներ կը յատկացնէ Միացեալ - Նահանգներուն համար քաղաքական եւ զինուորական խըրայատուկ արժէք ներկայացնող Պետութիւններու։

Միացեալ - Նահանգներուն հետապնդած նպատակները կը մնան.

1. - Հակազդել խորհրդային զինուորական օժանդակութեան եւ ներկայութեան Երրորդ Աշխարհի շարք մը երկիրներու մէջ։

2. - Ամրապնդել կապը որոշ երկիրներու հետ, օրինակ՝ Եգիպտոս, որուն ռազմական պարենաւորումը, Միացեալ - Նահանգներուն կողմէ, օր աւուր կը ծաւալի։

3. - Զօրացնել զինական ուժը «սահմանային երկիրներու», օրինակ Թուրքիա, նաեւ այն կառավարութիւններուն, որոնք հակակառավարական եւ, հետեւաբար, հակամերիկեան արձակաղէններու թիրախ կը դառնան։

4. - Պաշտպանել Միացեալ - Նահանգներուն եւ անոր կողքին Արեւմուտքի քարիւղի ճամբաները։

5. - Պաշտպանել զինուորական կայանները՝ Յունաստան, Մարոք եւ այլուր։ Ապահովել պարենաւորումի ուղիները ամերիկեան ուժերուն, բախումի մը պարագային։

Միացեալ - Նահանգներու Նախագահին ներկայացուցած պիւտճէին գրեթէ 51 տոկոսը, զինուորական օժանդակութեան մարզին մէջ, կը վերաբերի Մերձաւոր Արեւելքին։ Անկէ ետք կուգան Հարաւ. - Եւրոպա՝ 17, Ափրիկէ՝ 10, Լատին Ամերիկա՝ 7, Հարաւ. - Արեւելեան Ասիա՝ 12 միլիոն տոլար։ Այլ շրջաններ, նուազ կարեւոր, կը բաժնեն մնացեալը։

Իսրայէլ կը գրաւէ առաջին տեղը՝ 2,48 միլիառ տոլարով։ Կը յաջորդէ Եգիպտոս՝ 2,05 միլիառով։ Մնացեալը կը վերաբերի այլ երկիրներու։ Թուրքիա՝ 930 միլիոն տոլար, Փաքիստան՝ 525 միլիոն, Սպանիա՝ 412 միլիոն, Յունաստան՝ 280 միլիոն եւ Հարաւ. - Քորէա՝ 230 միլիոն։ Անոր կը յաջորդէ Սալվատոր՝ 205 միլիոն տոլարով։

Ամէնէն առարկելի եւ վիճելի կէտը կը մնայ Թուրքիան, որուն յատկացուելիք գումարը, նախկինին բաղդատմամբ, 165 միլիոն տոլարի յաւելում կը կրէ, իբրեւ զուտ զինուորական օժանդակութիւն, մինչ անդին Յունաստան իր նախկին գումարը կ՚ապահովէ։ Աւելին՝ տնտեսական ոչ մէկ օժանդակութիւն ձեռք կը ձգէ։

Թուրքիոյ տրուած նախապատուութիւնը պատճառ կը դառնայ, որ Միացեալ - Նահանգներու յունական լոպին, այլ խօսքով ճնշումի խմբակցութիւնը, անմիջապէս զօրակոչի ենթարկէ իր ուժերը։ Սպիտակ Տան տուած բացատրութիւնը կը մնայ այն, որ Թուրքիա անել կացութեան առջեւ կը գտնուի եւ անհրաժեշտ կերպով պէտք ունի զինուորական լայն օժանդակութեան։ Իրանի Յեղափոխութիւնը, ըստ Ուաշինկթընի, հիմնական պատճառ կը նկատուի Թուրքիոյ զինուորական ուժին զօրացումին, քանի անիկա կը գտնուի խորհրդային սահմանագլուխին մօտ։ Միւս կողմէ, Սպիտակ Տունը որոշ զիջումներ կատարելու տրամադրութիւն ցոյց կուտայ, եթէ Յունաստան իր հողամասին վրայ գտնուող ամերիկեան կայաններուն վերաբերեալ Ուաշինկթընի կարգ մը պայմանները ընդունի։

Զինուորական օժանդակութիւնները կարգ մը «բարեկամ» կամ «դաշնակից» Պետութիւններուն ուղղութեամբ, վիճելի հարցեր կը մնան Քոնկրէսին համար։ Օրինակ, խելացի՞ք է վարկերու սահմանումը, նիւթական օժանդակութեան յատկացումը Թուրքիոյ, որ սնանկութեան դուռը հասած է։ Երբ այս վերջինը ի վիճակի չէ նոյնիսկ իր յետնեալ պարտքերը վճարելու։։ Կամ օրինակ Իսրայէլի, որ ամերիկեան օժանդակութեան մէկ մասը կը յատկացնէ Այսրյորդանանի մէջ իսրայէլեան գաղութներ հիմնելու, կէտ մը, որ կը հակասէ Ուաշինկթընի քաղաքականութեան։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Սկաուտական շարժումին հիմնադրութեան 75-րդ տարեդարձին առթիւ վերջին երկու տարիները (1982 - 1983) յոբելենական տարիներ յայտարարուեցան Սկաուտական Համաշխարհային Կոմիտէին կողմէ։ Բոլոր ազգերու սկաուտական միութիւնները կազմակերպեցին բացառիկ հանդէսներ, ազգային եւ միջազգային բանակումներ, ինչպէս նաեւ դանազան հրատարակութիւններ, նուիրուած՝ Պէյտըն Փաուլի, որ 1908-ին հիմնեց սկաուտական առաջին խումբը։ Շատ մը երկիրներ տպեցին նամականիշներ, նշելու համար այս տարեդարձը, եղան փոխադարձ այցելութիւններ, կազմուեցաւ սկաուտական շարժման ի նպաստ հիմնադրամ մը՝ Շուէտի թագուհիին նախագահութեամբ։

×

Հայ Արիներու Միութիւնն ալ, իր կարգին, տօնեց եւ մասնակցեցաւ բանակումներու եւ հանդէսներու. արենոյշներու եւ արիներու խումբեր մասնակցեցան Գանֆէրշթէկի (Զուիցերիա) միջազգային բանակումին։ Հայ Արիներու Միութիւնը 1982-ի տարեկան իր հանդէսը նուիրած էր 75-րդ տարեդարձին, իսկ այս ամառ պիտի մասնակցի Ալպէռթա (Քանատա) տեղի ունենալիք համաշխարհային ճէմպորիին, հարիւր երկիրներէ 15 հազար սկաուտներու կողքին։ Հայ արիները պատրաստած են 30 սկաուտներէ եւ արենոյշներէ բաղկացած խումբ մը։ Ի դէպ, առաջին անգամն է, որ այսքան մեծ թիւով կը մասնակցին համաշխարհային ճէմպորիի մը։

×

Կիրակի, Մարտ 6-ին, հայ արիները կազմակերպած էին իրենց 52-րդ տարեկան ցերեկոյթը, նուիրուած 75-րդ տարեդարձի վերջաւորութեան։ Ներկայ էին ֆրանսական սկաուտական խումբեր, Պելժիքայէն 40 ծովային սկաուտներ, ֆրանսական սկաուտութեան ընդհ. պետը, Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, հայ կաթողիկէ համայնքի էկզարք Գրիգոր Եպիսկ. Կասպարեան, հայ եկեղեցիներու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, Լիոնի եւ շրջակայքի սկաուտական պետը՝ խմբակով մը եւ հոծ բազմութիւն մը։ Վիէննայէն յատկապէս եկած էր Լիխթէնշթայնի իշխան Էմմանուէլ։

Յայտագիրը վարեցին Սուրէն Փանոսեան (հայերէն) եւ Միշէլ Աւագեանց (ֆրանսերէն)։

«Դէպի ազատ դաշտեր» տողանցքի երգով եւ պատուիրակներու բեմ բարձրացումով սկսաւ հանդէսը։ Ապա գայլիկները ներկայացուցին «Հանգարտ օր մը»ն, տեսարան մը ապագայ անջրպետային կեանքէ։ Թեւիկներ մեկնաբանեցին պարեր ու երգեր, որմէ ետք խմբապետներն ու սկաուտները բեմադրեցին հայերէն զուեշտ մը։ Ալֆորվիլի թեւիկներն ու գայլիկները ներկայացուցին երգախառն պատկեր մը՝ «Ձեմ ուզեր աշխատիլ»։ Բոլորն ալ յաջող էին եւ գնահատուեցան ներկաներուն կողմէ։ Իբրեւ նորութիւն՝ Ալֆորվիլի շրջանը, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ, հիմնած է իր առաջին «սկիւռ»ներու խմբակը, 6 - 8 տարեկան ապագայ գայլիկներ։

Հայ Արիներու Միութեան ընդհ. պետը՝ Գուրգէն Մեծատուրեան, ուղերձով մը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց հանդէսը կազմակերպողներուն, օրուան հիւրերուն եւ ներկայ բազմութեան, որ ամէն տարի կուգայ քաջալերելու Հայ Արիներու Միութիւնը, հաստատելով անոր 54 տարիներու դերին. ապա խօսելով Յուլիսին Քանատա տեղի ունենալիք համաշխարհային ճէմպորիի մասին, շեշտեց հայ արիներու մասնակցութեան կարեւորութիւնը։ Ընդհ. Պետը խօսքը վերջացուց յայտնելով Հայ Արիներու Միութեան հաւատարմութիւնը Հայութեան, հայ լեզուին եւ հայ մշակոյթին, մաղթելով նոր յաջողութիւններ Միութեան։

Խօսք առնելով Ֆրանսական Սկաուտական Միութեան միջազգային պետը՝ Օր. Գիլէռ Գազէն, շնորհաւորեց Հայ Արիներու Միութիւնը, շեշտելով ֆրանսական սկաուտական միութեանց անխախտ բարեկամութիւնը։

Մեծ անակնկալ մը վերապահած էին Պելժիքայէն եկած 40 ծովային սկաուտները, որոնք բեմ բարձրանալով հայերէն երգեցին «Կաքաւիկ»ը, խանդավառութիւն ստեղծելով սրահին մէջ։

Դադարէն ետք Ալֆորվիլի շրջանը ներկայացուց «Երկրախոյզին վերադարձը», որմէ ետք խմբապետներ մեկնաբանեցին հայկական նուագներ։ Յայտագիրը վերջ գտաւ հայկական տոհմիկ պարերու շարքով մը՝ արիներու, արենոյշներու, թեւիկներու, խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ։ Գոյնզգոյն տարազներ, գեղեցիկ պարեր, յաջող ներկայացում մը, արդիւնք՝ ամիսներու պատրաստութեան։ Շնորհաւորելի են բոլորը։

Հրաժեշտէն առաջ բեմին վրայ հաւաքուեցան հանդէսին բոլոր մասնակցողները, լսելու համար Սերովբէ Արք.ի փակման խօսքը։ Հայրապետական Պատուիրակը շնորհաւորելէ ետք Հայ Արիներու Միութիւնը գեղեցիկ հանդէսի կազմակերպութեան առթիւ, շեշտեց անոր գործունէութիւնը յօգուտ նոր սերունդի եւ այն մեծ վարկը, զոր ունի միջազգային սկաուտական աշխարհին մէջ, ուր սիրել ու յարգել կուտայ Հայութիւնը եւ իր սկաուտութիւնը՝ հարիւրէ աւելի ազգերու ընկերներուն կողմէ։ Ապա կոչ ըրաւ աջակցելու հայ արիներուն, «որովհետեւ բսաւ, անոնց պետը եւ բոլոր ղեկավարները մեծ նուիրումով եւ զոհողութիւններով, տարիներէ ի վեր կ՚աշխատին հայ մանուկներու կրթութեան համար, պատրաստելով ապագայ գիտակից Հայեր»։

«Տէրունական աղօթք»էն ետք, հայ արիները երեք հուռռաներով իրենց շնորհակալութիւնն ու երախտագիտութիւնը յայտնեցին բոլորին։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Հիմա փողոցներէն անցած ատենը սըրճարաններէն, խանութներէն ամէն մարդ դուրս կ՚ելլէր այդ նշանաւոր այցելուն տեսնելու համար։ Մանկավարժը իր հետեւած ճամբուն այդ տենդոտ իրարանցումին անտարբեր ցոյց կուտար ինքզինքը՝ իր երիտասարդ առաջնորդներուն հետ կարեւոր խօսակցութեան մը բռնըւած ձեւանալով։ Վերջապէս թափորը հասաւ վարժարան, վիթխարի խարխարուած շէնք մը, որուն քստմնելի երեւոյթին առջեւ մանկավարժը կանգ առաւ սարսափահար, եւ գրեթէ լալահառաչ.

- Էլի ի՞նչ էք ասում, պռաց. էս գըրտանում հնարաւո՞ր է սերունդ պատրաստել, ափսո՜ս, ափսո՜ս։

Ներսը, ընդարձակ սրահին մէջ, կարգ կարգ մակաղուած մատաղ գանկեր՝ հետաքրքրութեան եւ սարսափի արտայայտութեամբ անշարժ մնացին այդ անսովոր այցելուին դարձած։ Վարժապետը որ արդէն իմացած էր Կովկասցիին երեւումը, կապկպուեցաւ անոր առջեւ եւ տեսակ մը խստութեամբ, իրեն ուղղուած հարցումներուն կարմրելով ու կակազելով պատասխանեց։ Ուր որ մտաւ ելաւ, ինչ որ տեսաւ քննեց, մանկավարժը մէկ բացագանչութիւն մը ունեցաւ իր զգացումը, իր տպաւորութիւնը յայտնող.

- Ափսո՜ս, ափսո՜ս ... սերունդը փըճանո՛ւմ է։

Այցելութիւնը աւարտելէ ետքը երբ որ վարժարանէն դուրս ելան, մանկավարժը երկինք նայեցաւ, ուր արեւը իր զենիթին հասած էր։

- Ախըր ժամանակը անցնում է, եւ մենք չենք զգում, պարոններ ... Ստամոքսը բողոքում է, միթէ կարող չե՞նք մի ինչ որ պան գտնել ներս խփելու. ես սովոր չեմ ինձ մօտ փող վերցնել ... հէ՞, ի՞նչ էք ասում ...

Զօրս երիտասարդները իրարու երես նայեցան՝ զիրար յանդիմանելով լռելեայն որ ատանկ մէկ մարդ մը անօթի ձգած էին մինչեւ այդ վայրկեանը։ Եւ ահա վէճ մըն է ծագեցաւ նորէն. իւրաքանչիւրը կ՚ուզէր իր տունը տանիլ ռուսահայը, չհանդուրժելով որ ուրիշ մը այդ անբաղդատելի պատուին արժանանայ. ի վերջոյ Կոստանեան ստիպուեցաւ միջամըտել քըքջաձայն.

- Խօ՛, ի՛նչ սիրուն տղամարդկանց եմ հանդիպել ... Էլլի ինձ համար մի պնակ կերակուր բաւ է՝ ո՛ւմ մօտ կ՚ուզէ լինի։ Աւելորդ է վիճիլ մի էսքան չնչին պանի համար, պարոնին մօտ կը ճաշեմ ... համաձա՞յն էք։

Միւսները ստիպուեցան համակերպիլ այս գերազոյն փափաքին։ Մանկավարժին ընտրածը չորսին մէջ էն հարուստ երեւոյթ ունեցողն էր։

Ք...եան ընտանիքը, գիւղին էն ազդեցիկ հարուստներէն, գրկաբաց ընդունելութիւն մը կատարեց կովկասահայ մանկավարժին, որ մեծարուած հացալից սեղանին վրայ ահագին աւերում գործեց. պոլսական համադամներէն իւրաքանչիւրին նախշուն դրուատիքները շռայլելով՝ հետզհետէ որ անոնք կ՚երեւային իր անկուշտ աչուըներուն առջեւ։ Ճաշէն յետոյ, ընտանիքին անդամներուն պարզեց իր մանկավարժական տեսութիւնները, յայտնելով թէ իր սեփական մեթոտները գործադրելու համար Հ... գիւղի մատաղ սերունդին վրայ՝ մտադիր էր վարժարան մը հիմնել, թէեւ ատոր համար դրամը բացարձակապէս կէ պակսէր։

Իրիկուան, ընտանիքին հայրը, բարեմիտ եւ ազնիւ Կեսարացի մը, գործին հետաքրքրուելով՝ երկար բարակ տեսնըւեցաւ մանկավարժին հ ե տ, չհասկցած կէտերը իր որդւոյն բացատրել տալով։ Իր բախտէն, ռուսահայը հոն կ՚իյնար այնպիսի ատեն մը, ուր դեղին կարգ մը չոջ աղաները սաստիկ հակառակութեան մէջ էին ազգ. վարժարաններու հոգաբարձութեան եւ թաղ. խորհուրդին հետ այն ամենափցուն պատճառներէն մէկովը, որոնցմով գրեթէ միշտ պառակտուած են Պոլսոյ թաղերը։ Հակառակորդ կուսակցութեան պետն ալ, դիպուածով, այդ Կեսարացին էր, որ խակոյն՝ այդ մարդուն եւ ա ն ո ր փայփայած ծրագրին մէջ տեսաւ աքանչելի գործիք մը, առիթ մը հոգաբարձութեան եւ թաղ. խորհուրդին գլուխը ճզմելու համար։ Նոյն գիշերն իսկ իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը խոստացաւ մանկավարժին եւ յորդորեց զայն որ անմիջապէս գործի սկսի։

(Շար. 21)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ովսաննա Քոսայեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քոսայեան, Մկրտիչ եւ Յարութիւն Քոսայեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մարտ 20, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցին՝
ՆՈՒԱՐԴ - ՌՈԶԻՆ ՔՈՍԱՅԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զարուհի Տէր - Յակոբեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Եւգինէ Պօղոսեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Արա Աբել - եան - Պօղոսեան - կը նուիրեն 300 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին. (տանալ՝ «Յառաջ»էն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ օր, Մարտ 19, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին՝ սոսկալի չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի՝ բաց Խորանով։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ուրբաթ, Մարտ 18, ժամը 19-ին Հըսկում, նախագահութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ բոլոր եկեղեցականներուն։

×

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, Մարտ 18, ժամը 20.30-ին դասախօս՝
Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ
Նիւթ.- Սփիւռքը, իր պատմութիւնն ու զարգացումը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Մարտ 21-ին, ժամը 20.30-ին։

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne, 92600 Asnières

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ ընդհանուր ժողովի բոլոր ընկերուհիները, Մարտ 19-ին ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ։

Օրակարգ. - Գործունէութեան զեկուցում։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

CONFERENCE A SEVRAN

La Croix Bleue Arménienne de Sevran, le Centre Culturel Communal et le Centre d'Animations et de Loisirs (CAEL) organisent dans le cadre **«Série Connaissance de l'Arménie»** une 1ère conférence-débat avec projection de diapositives **«de l'Ourartou à nos jours»** commenté par Mme Béatrice Bricout-Kasparian.

En 2ème partie, **«la Question Arménienne»** par le Dr. Jacques Bricout.

Présentation et signature du livre
«La société arménienne au 19e siècle»
AUDITORIUM DE C.A.E.L.
VENDREDI 18 MARS à 20 h. 30
Entrée 16 F

– ՃԱՇ –

Ի ՊԱՏԻՒ ՎԵԹԵՐԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻՆԵՐՈՒ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը, իր վեթերան ընկերուհիներուն ի պատիւ կէսօրուան ճաշ մը կը կազմակերպէ Կիրակի, Մարտ 20-ին։

Centre Social d'Estressin

Այս առթիւ 65-էն վեր զաղութիս բոլոր հայրենակիցները ճաշի հրաւիրուած են

Ընկերակցիլ փափաքողներուն ճաշագին՝ 50 Ֆ. չափահասներուն, 30 Ֆ. 10 տարեկանէն վարերուն։

Այլ մանրամասնութիւններու համար՝ հեռաձայնել Տիկին Գլումճեանին։

Հեռ. - 85 - 29 - 75

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour sa colonie de vacances de JUILLET et AOUT 1983
Infirmière ou étudiant en médecine (4ème année), cuisinier, aide-cuisinier, moniteurs(trices), coursier
Ecrire : **Croix Bleue des Arméniens de France**
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Մայիս 7, Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին՝ ճաշ - պարահանդէսը։

×

Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղի պտոյտը, օթօքառով, Կիրակի, Մայիս 15, Փրովէն եւ շրջակայքը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Տէսինի Պատանեկան Միութեան, Շաբաթ, ժամը 20.30-ին :

SALLE DES FÊTES
DE ST. MAURICE DE BEYNOST

Նուագախումբ՝ Անի
Հանդիսավար՝ Արաքս
Հայկ. պիւֆէ :

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE
Ensemble
SAYAT NOVA
VENDREDI 18 MARS à 20 h. 30
EGLISE SAINT HERMELAND
Place de la République
BAGNEUX

DIMANCHE 20 MARS
de 18 heures à 24 heures
à L'ELDORADO
Discotèque **4, bd. de Strasbourg, 75010 Paris** M° Strasbourg - St.-Denis

GRANDE SOIRÉE DANSANTE

de la
JEUNESSE ARMENIENNE DE FRANCE
partie artistique : YORGANT'S

— BAR — BUFFET — TENUE CORRECTE EXIGEE —
ENTREE : 50 F **RESERVATION : le soir 208 - 76 - 49 la journée 606 - 27 - 51**
UNE SOIREE FOLLE... FOLLE... FOLLE...

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section de MARSEILLE - VILLE
organise le Samedi 19 Mars de 22 heures à l'aube
dans les salons du « CHATEAU DES FLEURS » 18, bd. Michelet, Marseille

SA NUITEE DANSANTE

sous la présidence d'honneur de :
Monsieur et Madame JEAN GHARIBIAN
Secrétaire Général de l'U.G.A. - ARDZIV

cette soirée sera animée par l'ex-orchestre de Radio Monte-Carlo :
PATRICE VALMONT
et le groupe arménien HAIK'S

Réservation :

Mme Der Kasparian	(91) 90 - 33 - 88	Photo Rex	(91) 39 - 16 - 04
Mme Frangulian	(91) 91 - 48 - 85	Mme Tutundjian	(91) 33 - 54 - 36
Mme Jamouzian	(91) 90 - 21 - 60	Mme Tutellian	(91) 50 - 68 - 71

Du 16 au 31 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*
quels que soient son âge et son état.
*ou plus si son état le justifie.
Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing.
AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol
Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e
TEL. 380 55 11

Toute la Grèce et Chypre
avec **AIR GRECE**

VOLS SPECIAUX ALLER - RETOUR

- Paris-Athènes	à partir de	**1450 F.**
- Paris-Héraklion	"	**1600 F.**
- Paris-Larnaca	"	**2250 F.**

PASSEZ VOS VACANCES 1983 A
l'HOTEL CLUB PREVEZA BEACH EN GRECE
Une semaine en Pension Complète (vin compris), depuis: 2890 F.
POUR 15 PERSONNES PAYANTES LA 16ème EST GRATUITE

INSCRIPTIONS - BROCHURES :
LE VOYAGE EN GRECE
06, rue de L'Echelle (angle 248 rue Saint-Honoré), 75001 Paris
Tél. 260. 30. 20

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

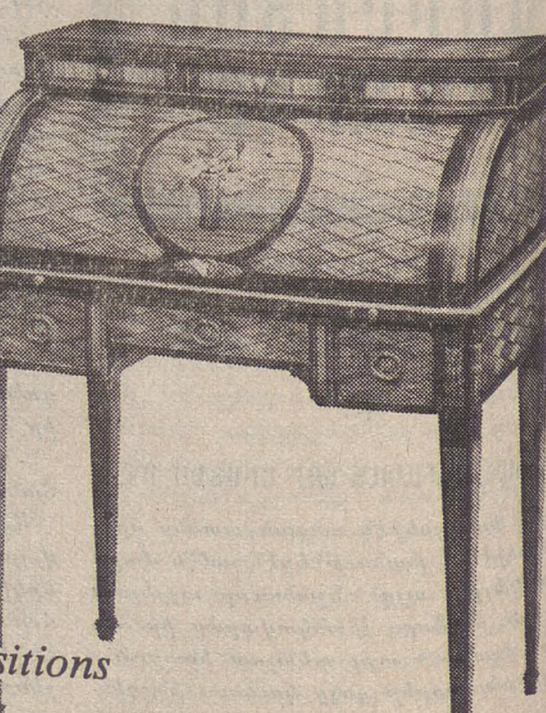

visitez une des plus belles expositions de France
"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
18
VENDREDI
18 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.395 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.395

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պօմէթի բանտին «բժշկական շնորհներու» գայթակղութիւնը նոր փուլի մէջ մտաւ Չորեքշաբթի օր, երբ ամբաստանութեան տակ առնուեցաւ, արգատ ձգուելով հանդերձ, տոքթ. Սոլանժ Թռուագիէ: 63 տարեկան, տոքթ. Թռուագիէ փայլուն դէմք մըն է շրջանին թէ՛ բժշկական, թէ՛ քաղաքական գետնի վրայ: Մասնագէտ վիրաբոյժ եւ կնաբան, փորձագէտ դատարաններու մօտ եւայլն, եւայլն: Քաղաքական գետնի վրայ կոլոտ, Իւ. Թէ - էՌ երեսփոխան ընտրուած է 1968 եւ այդ հանգամանքով պայքար տարած ալքոլամոլութեան դէմ: Իր անհատականութիւնը պատճառ եղած որ «բանտերու Սէն - Ժիւսթ»ը մկրտուի: Ինչպէս նման ուղիղ եւ պարկեշտ անձնաւորութիւն մը կը տարուի կեղծ վկայական մը պատրաստելու Ռոպէր Քէչիչեանի առողջական վիճակին մասին (կեանքը վտանգուած է, կը գրէ), հանելուկ կը մնայ:

ՄԱԼԱԹԻԱՅԻ մէջ ձերբակալուած է Պապին դէմ մահափորձին հեղինակ՝ Ալի Աղճայի եղբայրը՝ Ատնան Աղճա: Նկատուեր է որ Աղճա թշնամական ձեւով կը մօտենայ Եւրէնի, անոր այցելութեան առթիւ, այդ շրջանը, երբ նախագահը բացօթեայ ճառ մը կ'արտասանէր:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ հերթական նիստէն ետք, նոր յայտարարութիւններ չեղան յետադայ բարեփոխման մասին: Սրամտութիւններ փորձուեցան միայն, երբ Ժ. Փ. Շըվէնըման ըսաւ թէ նախարարները պաշտօնի երաշխաւորութիւնը չունին կամ Ֆիթերման, որ կը կաղար (ծունկէն գործողութեան մը հետեւանքով) եւ որ ժպտելով կը յայտարարէր՝ «իմ կաղալս չի նշանակեր թէ կառավարութիւնը պիտի իյնայ...»:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ բազմաթիւ յարձակումներ եղած են բազմազգեան ուժին դէմ: Իտալացի եւ ամերիկացի 13 զինուոր վիրաւորուած են: Արարքին տէր եղած էր «իսլամական ճիհատի կազմակերպութիւն մը», ցարդ անծանօթ: Պէյրութի Իտալիոյ դեսպանին համար՝ «դաւ մըն է, արգելք հանդիսանալու համար բազմազգեան ուժին պաշտօնին եւ խաղաղութեան ու կայունութեան պահպանման Լիբանանի մէջ»: Միւս կողմէ իսրայէլացի երկու սպաներ ալ սպաննուած են Պէյրութի արեւելեան կողմը, երբ իրենց կառքը օդը նետուած է ականի մը վրայ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ համայնավար մէկ նախարարը՝ Ալիսէ Լը Փոռ (պետական պաշտօնի) Միացեալ-Նահանգներ կը մեկնի, ուր շարք մը դասախօսութիւններ պիտի տայ համալսարաններու, այս վերջիններուն հրաւէրով: Ուաշինկթըն նախընտրած է «աչք գոցել», խնդիր չունենալու համար Ֆրանսայի հետ, այս «փափուկ» այցելութեան առթիւ:

ՄԱՄՈՒԼԻ Ֆրանսական գործակալութեան (Ա. Ֆ. Փ.) բոլոր սենտիքաները, մէջն ըլլալով Սէ - Ժէ- Թէն բուռն բողոք բարձրացուցին այս վերջինին ընդհ. քարտուղար՝ Անրի Քրագիւքիի դէմ, որ կողմնակալութեան եւ խեղաթիւրումի մեղքերով ամբաստանած էր գործակալութիւնը:

ՇԱՌԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ արտակարգ յաջողութիւն մը գտած է Նիւ - Եորքի մէջ, հազարաւոր ունկնդիրներու առջեւ, բազմատեսակ եւ բազմազգ: Հաւանական կը նկատուի, որ պարտաւորուի երկարաձգել երգահանդէսին շրջանը: 23 երգէ յետոյ, ոչ մէկ հատ երգած է հակառակ ունկնդրաց ծափահարութեանց:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ բաժակներու բաժակի հանդիպումներուն Փարիզ Ս. Ժերմէն պարտուեցաւ (երկարաձգումէ ետք) Պելժիոյ Ուաթըրշէյէն եւ դուրս մնաց մրցաշարքէն, նաեւ դուրս մնացին համբաւ վայլողներ ինչպէս՝ Միւնիխի Պայէրնը՝ 2 - 3 Աստոնի դէմ, Պարչելոնան 1 - 1 Վիէննայի հետ, Միլանոյի Ինթէրը 1 - 2 Մատրիտի Ռէալին դէմ: Ախոյեաններու բաժակին յաղթեցին՝ Համպուրկ (Կիեւի Դինամոյին դէմ), Սպանիոյ Ռէալ - Սոսիէտատը, Լեհաստանի Վիտեւ - Լոտը եւ Թորինոյի Ծուվէնթուսը: ՈՒԷՖԱ-ի յաղթողներն են Պելժիոյ Անտըրլեխթը, Փրակայի Պոհեմիանցը եւ Ռումանիոյ Քրայովան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՍՈՆ ՀԱՒԱՏԻՍ»

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՇԱՐԺՄԱՆ ԱՆՑՆԻԼ

———×———

ԽՄԲ. - Թուրք թերթերը կը շարունակեն սիւնակներ լեցնել ահաբեկչական վերջին արարքներուն առթիւ: «Ֆրանսա, Ֆրանսա, ի՞նչ եղաւ քեզի» հարց կուտայ Հասան Բուլուր «Հիւրրիյէթ»ի մէջ: Շատ դառնացած է Ֆրանսայի դէմ, որ ցարդ՝ «կուրծքին վրայ սեղմեր է, կերակրեր է, ջուր տուեր է, կշտացուցեր է Ասալա կոչուած գառնուկները» յետոյ յանկարծ իրար անցեր է, այն ատեն միայն երբ Ֆրանսուհի մը մեռեր է: Ու հեգնանքով կը պարսաւէ ֆրանսական մաս - մետիաներն ալ: Աւելի «վրէժխնդիր է» «Սոն Հաւատիս»ի յօդուածը, լոյս տեսած Պելկրատի ահաբեկումէն ետք, ուր բացայայտ սպառնալիք կայ փոխադարձելու:

×

«Այլեւս յայտնի երեւոյթ մըն է որ հայկական վատ յարձակումները պիտի շարունակուին...

Ուրիշ յայտնի երեւոյթ մըն ալ այն է, որ մեր արտասահմանեան ներկայացուցիչները իրենց գտնուած իրաւունքներուն մէջ լաւ պաշտպանութեան մը տակ չեն:

Այս իրականութիւնները, որոնք հայ ահաբեկիչներուն մեր արտասահմանի դիւանագէտներուն դէմ սկսած յարձակումներու առաջին օրերուն յայտնուած էին, այսօր ալ նոյն ձեւով կը շարունակուին:

Թուրքիոյ Հանրապետական Պետութիւնը, իր դէմ չի կրնար գտնել ուրիշ պատասխանատու Պետութիւն մը, որմէ հարցնէ այս անարգ յարձակումներուն հաշիւը: Սակայն, երեսունէ աւելի նահատակ եւ հարիւրի մօտ վիրաւորներ տալէ յետոյ, կարելի չէ որ մինչեւ վերջ ստիպուած ըլլանք անշարժ մնալու:

Եւ Թուրք ժողովուրդի պատասխանդիր մարդիկը պէտք է որ այդ երեքուկէս հայ վատերու անհրաժեշտ դասը տան:

Եթէ մէկ կողմէն, հետեւանքը ինչ որ ալ ըլլայ, Թուրքիոյ Հանրապետական Պետութիւնը խնդրոյ առարկայ օտար պետութիւններու եւ միջազգային ատեաններու առջեւ անհրաժեշտ ձեռնարկները պիտի կատարէ, միւս կողմէ մեր ժողովուրդին քաջարի զաւակներուն արտասահմանի հայ ահաբեկիչներու դէմ «փոխադարձութեան» դիմելու ժամանակն ալ եկած է այլեւս:

Այսպիսի փոխադարձութեան մը առիթով, քաղաքակիրթ աշխարհը ոչ մէկ իրաւունք ունի Թուրք ժողովուրդը մեղադրելու, քանի որ այսպիսի մեղադրանքի մը մէջ, ո՛չ իրաւականութիւն եւ ոչ ալ մարդկային արժանապատուութեան հարց կրնայ գոյութիւն ունենալ:

Ինչպէս որ, իր անմեղ եւ պատուաւոր ներկայացուցիչներուն վատօրէն սպանութեան դէմ ոչ մէկ ժողովուրդ կրնայ անզգայ եւ անտարբեր մնալ, Թուրք մեծ ժողովուրդն ալ անշուշտ բնաւ ձեռնածալ չի մնար:

Երբ կը բողոքենք, Պելկրատի Աւագ Դեսպան յարգարժան Կալիպ Պալքարի եւ իր շարժավար Նէճաթի Գայայի դէմ կատարուած այս անարգ յարձակման դէմ, ոճրագործներուն ձերբակալուած ըլլալու պարագան միայն քիչ մը կը մխիթարէ մեզ:

Անգամ մը եւս կ'ուզենք շեշտել, որ այլեւս ազգովին կազմակերպուած ձեւով մը հայ ահաբեկիչներուն դէմ շարժման անցնելու ժամանակը հասած է»:

×

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎՃՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԷՆ

Երէկ արձագանգ հանդիսացած էինք Արտաքին Նախարար՝ Թիւրքմէնի յայտարարութեանց, գլխաւորաբար Ֆրանսայի դէմ (անունը չտալով բայց՝ բացայայտ), Պելկրատի մէջ սպաննուած դեսպանին յուղարկաւորութեան ատեն: «Մոնտ» աւելի մանրամասն կ'անդրադառնար Զորեքշաբթի երեկուն, յիշելով թէ Թիւրքմէն գովքը հիւսած է ոչ միայն Եուկոսլաւիոյ, այլեւ Ամերիկայի եւ Մեծն-Բրիտանիոյ, մինչ Ալաճաքափթան (խորհրդատու եւ դեսպան) ցաւ յայտնած է դիրքաւորման՝ «զինակից երկրի» մը, ուր 1945-ին տասնեակ հազարաւոր գործակցողներ, առանց այլեւայլի մաքրագործուեցան փողոցի դատարաններու կողմէ, որ հեռու հրաժարելէ իր յաւակնութիւններէն քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի առաքեալ մը ըլլալու, հարկ եղածէն չափ արդարացումներ ալ կը գտնէ հայկ. ահաբեկչութեան համար»:

«Մոնտ» կ'ըսէ նաեւ թէ Թուրք մամուլը կը զգուշացնէ Թուրք ժողովուրդը «հայկ. ահաբեկչութեան լարած թակարդին դէմ» եւ կը տարհամոզէ դիմել փոխադարձութեանց ահաբեկիչներու նոյն մեթոտներով, (ըստ երեւոյթին թերթին Թուրք թղթակիցը՝ Արթուն Ինսալ «Սոն Հաւատիս չէր կարդացած...»): Կը շեշտէ որ Թուրքիոյ Հայերը որեւէ կապ չունին նման դաւերու մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԹՈՌԻ ԽԱՂ

———×———

«Սալոն»ի խաղ մը կայ, զոր մենք յաճախ կը խաղայինք մեր պատանութեան շրջանին, ընկերային հաւաքոյթներու ընթացքին: Խաղին մասնակցողներուն թիւէն մէկ պակաս աթոռներ կը դրուին սրահին մէջտեղը, նուագ մը կը նուագուի ու մրցակիցները կը սկսին դառնալ աթոռներուն շուրջ: Նուագը յանկարծ պիտի դադրի ու մրցորդները պիտի ջանան աթոռի մը վրայ նստիլ: Բնականաբար մէկը բացը պիտի մնայ: Այդ մէկը պիտի ելլէ խաղէն: Անոր հետ միասին աթոռ մըն ալ պիտի ելլէ դուրս: Խաղը ծայրէն պիտի սկսի ու պիտի շարունակուի, մինչեւ որ երկու վերջին մրցորդներէն մէկը բազմի միակ աթոռին վրայ ու շահի խաղը:

Անցեալ օր, շրջագայութի մը ընթացքին, տեսայ որ մեր ճամբու ընկերները դարձեալ այդ խաղը կը խաղային: Կը նշանակէ որ ան դեռ չէ ինկած նորաձեւութենէ, խորհեցայ: Խորհեցայ տակաւին որ այս խաղը չի ալ կրնար նորաձեւութենէ իյնալ, որովհետեւ դժուար է երեւակայել ուրիշ խաղ մըն ալ, որ այսքան յաջողապէս կեանքը խորհրդանշէ, որքան կը խորհրդանշէ այս մէկը:

×

Երկրագունտի վրայ ո՛վ գիտէ որքան շատ կռիւ ու հակամարտութիւն կը պակսէր, եթէ աթոռներուն թիւը հաւասար ըլլար մարդոց թիւին: Բայց նախախնամութեան անփոփոխ կարգադրութիւնը այն է, թէ միշտ մէկը բացը պիտի մնայ, երբ ուրիշներ պիտի վազեն ու պիտի գրաւեն իր քթին տակ գտնուող աթոռը:

Ահաւասիկ անցեալ օր նոյնը տեսնել կը կարծէի, երբ կը դիտէի մեր ընկերներուն խաղը: Երաժշտութեան հետ միասին անոնք կը սկսէին քալել աթոռներուն շուրջ: Մէկը զուարթ եւ ինքնավստահ նայուածքներով կը ժպտէր իր շուրջիններուն, մէկը իր աչքերը չէր հեռացներ աթոռներէն, ուրիշ մը կը դժուարանար մէկ աթոռէն դէպի միւսը հեռանալու՝ վախնալով որ երաժշտութիւնը ամէն վայրկեան կրնայ դադրիլ, չորրորդ մըն ալ իր աչքերը շարունակ կը պահէր նուագածուին վրայ, կռահելու համար թէ ե՞րբ պիտի կեցնէր ան նուագը: Հակառակ ատոր, ամէն անգամ որ նուագը կը դադրէր, մրցորդները անակնկալի կուգային ու խուճապի կը մատնուէին: Ամէնէն խոհեմն ու ճարպիկը չէր որ անպայման աթոռի մը կը տիրանար: Այն ատեն «Ա՛յյ» մը կը թռէր բացը մնացողին բերնէն, անոր դէմքին վրայ կ'ուրուագծուէր ափսոսանք մը իր անհոգութեան, անհեռատեսութեան, կամ պարզապէս անճարակութեան ի տես: Յետոյ ամչկոտ ու պարտասուն, կը հեռանար մրցորդներու շարքէն, մինչ երաժշտութիւնը կը վերսկսէր նոր մրցումի մը համար:

×

Մեր պզտիկութենէն ի վեր մեզի ըսուած է միլիոն անգամ, որ յառաջդիմութիւն չկայ հոն, ուր մրցակցութիւն չկայ: Կեանքի զանազան ասպարէզներէն մինչեւ ողիմպիական դաշտ, իրարու հետ մրցող մարդիկ կը տեսնենք մեր շուրջ: Մարդուս աչքերէն արցունք հոսեցնող բան մը ունի երբեմն այդ մրցակցութիւնը, այդ ազնիւ մրցումը: Յաճախ ի՜նչպիսի երանութեամբ մը մենք զմեզ կը նոյնացընենք այն յաղթական մարզիկին հետ, որ օդին մէջ կը ճօճէ իր արծաթեայ բաժակը, կամ վիզը կ'երկարէ ոսկի մետայլի մը ժապաւէնին: Խանդավառ գնահատանքով ծափահարենք ախոյեանը, երանի կուտանք անոր: Այդ վայրկեանին մեզմէ գրեթէ ոչ մէկը խելք կ'ընէ սակայն նայիլ պարտուողին ալ, երրորդ, չորրորդ, մանաւանդ վերջին հանդիսացող դժբախտ մրցորդին ալ: Մակերեսայի՞ն կամ անտրամաբանակա՞ն կը նկատենք հարցնել, թէ ինչու ոմանք կը շահին եւ ոմանք կը կորսնցնեն: Արդա՞ր է ծափահարել մարդկային ուժերու այս անհաւասարութիւնը:

×

Երբեմն կը ջանամ երեւակայել աշխարհ մը, ուր ամէն մարդ հարիւր մեթր հեռաւորութիւնը նոյն արագութեամբ կը վազէ, ուր ամէն մարդ նոյն ծանրութիւնը կրնայ վերցնել առաւելագոյն, ուր ամէն մարդ թուաբանական նոյն խնդիրը նոյն ժամանակամիջոցին մէջ կրնայ լուծել անսխալ, ուր մէկը միւսէն աւելի գեղեցիկ ձայն չունի, եւ դեռ այսպիսի բաներ:

Կարելի՞ է երեւակայել նմանօրինակ աշխարհ մը: Շատ տափակ ու միօրինակ չէ՞ր ըլլար հաւասարութիւններու եւ արդարութիւններու այդ աշխարհը:

×

Ամօթ կը նկատենք հեգնել տգեղներն ու հաշմանդամները, բայց գեղեցկութեան թագուհիի թագով կը զարդարենք գեղուհիներու գլուխը: Զենք անդրադառնար որ այդ թագը շռաչիւն ապտակ մըն է աշխարհի բոլոր տգեղ կիներու երեսին վրայ: Բնութիւնը ո՛չ մէկու հաշիւ պիտի տայ իր այս անարդարութեան համար: Եւ մենք, խնդալով բացը մնացողներուն քթին, պիտի ծափահարենք աթոռ մը գտնելով անոր վրայ նստողները:

Ռ. Հ.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐ ԺԷ - ԺԸ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Ա.

Հայկական Վերածնունդի ուշագրաւ մէկ երեւոյթն է, որ Արդի Հայ Գրականութեան բացման շրջանի ԺԷ. - ԺԸ դարերու առաջին ջահակիրները «գեղարուեստական գրականութիւն» ընողներ չեն, այլ՝ առաւելապէս ժամանակագրական, ընկերային ու քաղաքագիտական գիրքերու հեղինակներ: Մանաւանդ՝ եկեղեցականներու կողքին - որոնց առանձնաշը - նորհումը եղած էր հայ պատմագրութիւնը եւ մշակոյթը դարերով - այլեւս քիչ - քիչ համարձակ հրապարակ իջան աշխարհակա՛ն գրողներ: Կեանք եւ աշխարհք իրատեսօրէն դիտող ու դատող անձեր, գործնական միտքի տէր մտաւորականներ, երբեմն իսկ վաճառական մարդիկ: Եւ իրենց մշակած թեմաներն են՝ առաւելապէս ազգային վերականգնումի ներշնչում ու նպաստ բերող առարկայական հարցեր: Եւ բոլորն ալ անվարան ազգին վերականգնումի եւ ամրութեան նախաքայլը ցոյց կուտան ընդհանուր կրթական լուսաւորութեան եւ քաղաքական գիտակցութեան ուղիով:

Միւս ուշագրաւ, գրեթէ նախապայման երեւոյթն է, որ ԺԷ. - ԺԸ դարերուն բազմացող շարքը աշխարհական գրողներուն՝ մեծագոյն մասով կուգան, ո՛չ այնքան բնիկ հայրենի գաւառներէն՝ որքան արտասահմանէն, այն օրերու «Սփիւռք»էն - Նոր Ջուղայէն, Հնդկաստանէն, Կոստանդնուպոլսէն, Երուսաղէմէն - այսինքն՝ այն կեդրոններէն որոնք աւելի մօտ կամ ուղղակի շփման մէջ կը գտնուէին ընդհանուր ազգերու աշխարհքը բոցավառող լուսաւորութեան շարժումին հետ: Կան անշուշտ հայրենի հողին վրայ տակաւին հայ Միջնադարեան Տաղասացութեան շարունակութիւնը պահող մեծ երգիչներ, ինչպէս՝ Պետրոս Կարկառեցի Կաթողիկոս Կիլիկիոյ, Ներսէս Մոկացի Ամրտոլի դպրոցէն, Դաւիթ Սալաձորեցի «Գովասանք Ծաղկանց» երգիչը, մանաւանդ մեծատաղանդ Նաղաշ Յովնաթան - զոր մենք «փոխանցման օղակ» նկատեցինք միջնադարեան տաղասացութեան եւ արդի աշուղական բանաստեղծութեան միջեւ - եւ Աշուղներու Արքայ Սայեաթ Նովա, ու դեռ Պետրոս Ղափանցի եւ Պաղտասար Դպիր: Բայց

անոնք պետականութենէ զրկուած ու քաղաքականապէս օտար ճնշումի տակ ապրող ժողովուրդի մը հոգեկան ազատաշունչ պոռթկումներն են ներհայեաց սիրոյ ու քնքուշ ծաղկի ու բնութեան երգերով: Մինչդեռ միւսներու գրականութեան ձգտումն է դէպի ազգային քաղաքական ազատութիւնը - Առաքել Դաւրիժեցիէն, Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանէն, Յովհաննէս Հաննայէն, մինչեւ Ստեփանոս Շահումեան, Մովսէս Բաղրամեան, Յակոբ Շահամիրեան, Յովնան Վանանդեցի, Յարութիւն Ալէմտարեան եւ Մեսրոպ Թաղիադեան - նախակարապետները՝ Խաչատուր Աբովեանի:

Պիտի արժէր, ու թերեւս մեր ժամանակներու համար ալ լուսարանիչ ըլլար, վերագնահատումը ընել հայրենաշունչ այդ ժամանակագիր քաղաքագիտական գրողներու գործերուն:

Պատմութիւնը, որ Հայոց Հին Մատենագրութեան գլխաւոր մէկ ուղին էր, կանգ կ'առնէ ԺԶ. դարուն: Միջին Դարերու վերջին պատմագիրը կարելի է նըկատել Թովմա Մեծոփեցին, որ պատմագրութենէ աւելի՝ ժամանակագրական նկարագիր ունի, մեզի տալով թաթարական արշաւանքներու եւ Հայոց կաթողիկոսական նուիրապետութեան վերստին Ս. Էջմիածին հաստատման տագնապները: Այնուհետեւ չկայ հայ պատմագիր, ամբողջ դար մը: Կը հանդիպինք տաղասացներու, ինչպէս՝ Առաքել Սիւնեցի, Առաքել Բաղիշեցի, Մկրտիչ Նաղաշ, Յովհաննէս Թլկուրանցի, եւ այլք, բայց լուռ է պատմագրութիւնը: ԺԷ. դարու կիսուն է միայն որ հայ մտաւորականը վերստին կը ձեռնարկէ պատմագրութեան: Սակայն այս ալ՝ Ոսկեդարու կամ Կիլիկեան Թագաւորութեան շրջանի տիպար է դասական ըմբռնումով պատմագրութիւն չէ: Աւելի ճիշդ բացատրութեամբ՝ ժամանակագրութիւններ են անոնք իրենց արտակարգ ժամանակներու դէպքերն ու դէմքերը նկարագրողներ: Սակայն մեզի համար թանկագին են այդ քրոնիկագրութիւնները, Դաւրիժեցիէն մինչեւ ԺԹ. դարու երախտարժան Աւետիս Վարժապետ Պէրպէրեան, որովհետեւ անոնք մեզի կը բերեն ականատեսի վկայութիւններ մեր ազգի անկման ու վերականգնումի մասին, եւ ուղեցոյց կ'ըլլան լուսաւոր ապագային: Եւ ուստի այդ ժամանակագրութիւնները սկզբնաղբիւր կ'ըլլան յետագայ պատմագրութեանց:

×

1.- ԱՌԱՔԵԼ ԴԱՒՐԻԺԵՑԻ (1595 - 1670)

Առաքել Դաւրիժեցին յաճախ վկայութեան կը կոչուի ԺԷ. դարու Շահ - Աբասեան բռնագաղթի եւ ասոր յաջորդող ազգային տագնապներու մասին: Սակայն իր բացառիկ արժէքը հարկ է ճանչցուի՝ ազգակործան հարուածներու վկայագրութենէն վեր եւ առաւել՝ ազգային վերականգնումի հրաշալի պատկերներու պայծառացումին մէջ: Իբրեւ Հայ Վերածնունդի լուսաբացի ժամանակագիր՝ իր առաքելատիպ դէմքը կը փայլի հայ մատենագրութեան բարձր աստղահայլին մէջ անշէջ:

Դաւրիժեցին առաջին հեղինակն է Հայոց մէջ որ բախտը ունեցաւ իր իսկ կենդանութեան առեն տպագրուած տեսնելու իր պատմագիրքը՝ նշանաւոր Ոսկան Վարդապետի տպարանին մէջ, Ամսթերտամ, 1669-ին: Անկէ տարի մը ետք վախճանեցաւ արժանաշնորհ պատմագիրը, Սիմէոն Ծերունիի պէս իր դողացող ձեռքերուն մէջ վեր բռնելէ վերջ իր հոգւոյն այդ երկնումը, որուն համար աշխատած էր 10 - 12 տարիներ: Արդ, իր ժամանակին շատ կարեւոր մէկ գիրք նկատուած ըլլալու էր Դաւրիժեցիի գիրքը, որպէսզի Ոսկան Վարդապետ ձեռնարկէր անոր տպագրութեան՝ իր մեծահռչակ «Աստուածաշունչ»ի տպագրութենէն (1666) անմիջապէս ետք:

Յաջորդական երկու կաթողիկոսներու խնդրանքով էր որ Դաւրիժեցին հայաշխարհն ու սփիւռքը շրջած, վաւերանիւթերն ու վկայութիւնները հաւաքած ու գրած էր այդ բացառիկ գիրքը: Փիլիպպոս Կաթողիկոս (ան որ մինչեւ Երուսաղէմ ճամբորդելով Կիլիկիոյ Սիմէոն Կաթողիկոսի հետ համագործակցութեան 13 յօդուածներով համաձայնագիր հաստատեց) փափաքելով որ գրի առնուի Օսմանեան - Պարսկական մեծ պատերազմներու այդ դարուն Հայոց աշխարհի աւերումի ու վերականգնումի պատմութիւնը, կը հրահանգէ Առաքել Վարդապետին անյապաղ կատարել այդ պատմագրութիւնը:

«Եւ ես ինձէն իսկ - կը գրէ Դաւրիժեցին իր գիրքի Յիշատակարանին մէջ - տեսանելով զաւերս Հայաստան աշխարհին, եւ զնուազիլն մերոյն ազգին, եւ զչարութիւնն այլազգեաց, կսկծալի մորմոքմամբ այրէր սիրտ իմ, վասն որոյ յօժարեցայ յարձանագրութիւն սոցին»...

«Վասնզի - կ'աւելցնէ ան հաւատալով թէ ապագայ սերունդներ պիտի շարունակեն ազգին վերականգնումի ճամբով - եւ այսու դիտաւորութեամբ եւ յոյսով յանձն առի գայսպիսի յոգնաշատ եւ դտաժանելի գործս»...

«Եւ - կը շարունակէ - բազում օրեր այս մասին դեգերելով եւ բազում երկիրներ եւ աշխարհս շրջագայելով ի խնդիր զրուցաց պատմութեան, ոչ միայն գրոտոնէից, այլեւս յոլով ազանց հարցանելով» ... Եւ բոլորին զրուցածները գրելու, եւ ըսուածներու ստուգութիւնը գտնելու համար - կ'ըսէ - եղաւ երբեմն որ «զմի պատմութիւն տասն անգամ եւ այլ աւելի գրեցի»: Եւ ինը տարիներ, կ'ըսէ, այս գործով դեգերելով եւ անձնական ստացուածքները «զինչս ծախելով» իր պիտոյքը հոգալով «հազիւ թէ զայսքան պատմութիւնս ի մի հաւաքեցի եւ գրեցի»:

Ահա ի՛նչ պայմաններու տակ եւ ի՛նչ սրտանուէր ոգիով Դաւրիժեցին հաւաքած ու շարադրած է իր թանկագին ժամանակագրութիւնը, տանց խնայելու, յոգնութիւն, ջանք ու նիւթական զոհողութիւն: Ան, «ճնշուած՝ ողորմելի ծերութեան տակ», ինչպէս ինք կ'ըսէ, իր պատմագրութիւնը կը սկսի 1651 թուականին, հաւանաբար 64 - 65 տարեկանին, ու կը խմբագրէ գրեթէ գիրքին կէսը չորս տարիներու ընթացքին: Բայց ահա կը վախճանի իրեն գրել հրամայած Փիլիպպոս Կաթողիկոս, եւ առեն մը ինքն ալ կը լքէ իր գործը կիսատ: Սակայն յաջորդող շինարար Յակոբ Ջուղայեցի Կաթողիկոսի խնդրանքով, Դաւրիժեցին վերստին ձեռք կ'առնէ ժամանակագրութիւնը 1658-ին, ու կը լրացնէ ամբողջը 1662-ին: Արդ, ազգը պէտք է երախտապարտ մնայ, ո՛չ միայն պատմագրողին, այլ նաեւ զայն գործի մղող հովանաւորներուն:

Յաջորդական երկու կաթողիկոսներն ալ իրաւունք ունէին այսպիսի դժուար բայց կարեւոր գործ մը վստահելու Դաւրիժեցիին, որովհետեւ իր ժամանակակիցներու վկայութեամբ՝ ան արժանաւորներու մէջ առաջնագոյնն էր, ուսման մէջ հմտացած: Ստեփանոս Լեհացին իր Դիոնիսիոս Արիսպագացիի Գրոց Թարգմանութեան Յիշատակարանին մէջ խօսելով այդ ժամանակի Հայոց ուսումնականներու մասին, կ'ակնարկէ Առաքելին.

«Զայնու ժամանակաւ բազում էին երեւելի վարդապետք, քաջաբանք, բանաստեղծք, աստուածային գրոց քաջ գիտունք եւ հմուտք, յորոց մի էր եւ Առաքել Վարդապետն վիպասան, որ ժամանակագրութիւնս հայրապետաց եւ թագաւորաց գեղեցիկ յարմար բանիւ շարադրեաց»:

Ուրիշ ժամանակակից մը, Զաքարիա Քանաքեռցի, կը յիշէ թէ ինք պատմական խնդիրներու մասին շփոթութիւն զգացած պահուն՝ յաճախ դիմած է Առաքելին եւ անկէ ստացած հեղինակաւոր լուսաբանութիւն:

(Շար. 1)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Միշտ կասկածամտութեամբ կը վարուէր իրեն հետ միեւնոյն ժամանակ կը զգուշացնէր Մալէնկովն ու Բուլկանինը, իսկ Քականովիչը, այս անգամ Բերիան էր որ կը զգուշանար անկէ, որովհետեւ լաւ կը ճանչնար զինք...: Ահաւասիկ այս էր մթնոլորտն ու կացութիւնը Սթալինի մահուան նախօրեակին: 1953 Փետրուարին Սթալին հիւանդացաւ, ըստ սովորութեան, Մալէնկով, Բերիա, Բուլկանին եւ ես իր մօտ կը գտնուէինք. սինէմայէն եւ կերուխումէն յետոյ, որ տեւած էր մինչեւ առաւօտեան ժամը 5 - 6-ը, Սթալին միշտ լաւ տրամադրութեան մէջ էր եւ բաւական մըն ալ խմած: Հիւանդութեան որեւէ նշան ցոյց չէր տար, իր սովորական կատակներով մեզի ընկերացաւ մինչեւ ելքի դուռը. կը յիշեմ երբ լաւ տրամադրուած ըլլար, զիս ուկրանական չեշտով Նիքիթա կը կոչէր, կամ ուռած փորս կը թափահարէր բարձրաձայն կատակելով: Իրապէս այդ գիշեր, ամէնքս ալ զուարթ տրամադրութեամբ մեկնեցանք, դժբախտաբար մեր հաւաքոյթները ամէն անգամ այս ձեւով չէին վերջանար...: Յաջորդ օրը՝ Կիրակի, հանգստեան, օր էր, գիտէի որ իրիկուն չեղած հեռաձայնը պիտի հնչէր. չէր պատահած որ հանգստեան օր մը, որեւէ նիստի չհրաւիրէ մեզ: Ընթրիքի ժամն էր, ես կ'ուշանայի ճաշի նստիլ եւ կը սպասէի հրաւէրին, եւ ինչպէս գիտէք այդ նիստերը ճաշասեղանին շուրջ կ'ըլլային. եւ պէտք էր իրեն հետ ճաշել և մանաւանդ ախորժակով ճաշել: Ի վերջոյ նստայ ճաշի, շատ ուշ էր եւ հեռաձայնը մնաց լուռ: Ես անկողին մտայ. յանկարծ հեռաձայնը հնչեց, Մալէնկովն էր.

«Մտիկ ըրէ տաչայէն Սթալինի մարդիկը հեռաձայնեցին, կը կարծեն թէ բան մը պատահած է Սթալինի, լաւ է որ ելլենք երթանք, Բերիային եւ Բուլկանինին ալ լուր տուի, աճապարէ՛, նախընտրելի է անմիջապէս երթալ»: Քիչ յետոյ, Սթալինի տաչան էինք չորսս ալ. իր սենեակը երթալէ առաջ տեսնուեցանք պահակազօրքի պետերուն հետ, մեզի պարզեցին իրենց մտահոգութեան պատճառները. «Ընդհանրապէս ամէն գիշեր ժամը 23-ի առեններն Սթալին կը կանչէ թէյ եւ ուտելիք բաներ մը կ'ուզէ, այս գիշեր լուռ մնաց. զրկեցինք իր ծեր սպասուհին» : Բեղրովնան՝ Սթալինի անձնազոհ, բայց միամիտ սպասուհին՝ վերադարձին ըսեր է. «Սթալին գետինը պառկած կը քնանայ, տեւեւի անկողինէն ինկեր է»: Ասոր վրայ չէկիստները զինքը վերցուցեր եւ փոքր ճաշասրահի տիվանին վրայ երկընցուցեր են: Այս լուրին վրայ նախընտրելի համարեցանք, Սթալինի արժանապատուութիւնը չվիրաւորելու համար, զինքը այդ դիրքին մէջ չտեսնել ... եւ վերադարձանք մեր տուները: Կէսօրէ վերջ Մալէնկով կրկին հեռաձայնեց. « «մարդիկը կրկին հեռաձայնեցին, ըսին թէ իսկապէս անսովոր բան մը կայ, Բեղրովնան կ'ըսէ, թէ Սթալին ծանր քունի մէջ է, բայց արտառոց է, նախընտրելի է երթալ»: Որոշեցինք Պոլիտպիւրոյի միւս երկու անդամները՝ Վորոշիլով եւ Քականովիչն ալ կանչել, ինչպէս նաեւ բժիշկները: Այս վերջիններուն հետ էր Փրոֆ. Լուքոմսկին: Հաւաքուեցանք պահակախումբի սրահը եւ որոշեցինք մտնել սենեակ: Սթալին կը քնանար տիվանին վրայ. բժիշկներուն պատուիրեցինք որ քննեն զինք. Լուքոմսկի մօտեցաւ ծայրագոյն զգուշութեամբ, («Սպիտակ գոգնոցաւորներու» մաքրագործումի օրերն էին - Գ. Տ.). Կը հասկնայի թէ ինչ է իր հոգեվիճակը, սարսափէն դողահար՝ դպաւ Սթալինի ձեռքին, կարծես կարմրած երկաթ մը ըլլար: Այդ պահուն Բերիա, անպատկառ տոնով մը պոռաց. «բժի՛շկ ես թէ ոչ, ի՞նչ կը սպասես, առ ձեռքը եւ քննէ»: Փրոֆ. Լուքոմսկի յայտնեց թէ աջ թեւը չէր շարժեր այլեւս, մարմինը անդամալուծուած էր եւ ինք ալ կրնար խօսիլ, ծանր է վիճակը ըսաւ. հանուեցուցին զինք եւ տարին իր անկողինը: Բժիշկները որոշեցին կարգով հսկողութիւն ընել. իսկ մենք Պոլիտպիւրոյի անդամներս, որոշեցինք նոյնպէս 24 ժամի վրայ 24 ժամ հսկել իր մօտ:

(Շար. 10)

ԱԿՆԱՐԿ՝ ՋՈՒԹԱԿԻ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒԹԵԱՆ ԷՐԿՈՆՈՄԻՔՍ (ERGONOMICS) ՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Բնութեան մէջ իւրաքանչիւր գործըն - թացք (փրոսէս), անկախ մարդու ճա - նաչողութիւնից, ունի առաջնորդող իր լաւագոյն տեսութիւնը: Այն հիմնուած է մասնակցող բոլոր գործօն ազդակների առարկայական օրինաչափութիւնների վրայ եւ հանդիսանում է ընթացքի էական ու յաջողութեան գրաւականը:

Ջութակի նուագածութեան տեսութիւ - նը, երաժշտակատարողական բոլոր ար - ւեստների նման, առանձնայատուկ բա - կիգը է ունեցած: Այդ է վկայում գրա - կանութիւնը սկսած Զապետտիից 1654 թ. մինչեւ Աուէր, Կալամեան:

Հանրահռչակ ջութակահարների, ման - կավարժների՝ տեսաբանների այս մե - թոդները նպատակ են ունեցել ճանաչել եւ ընդհանրացնել, գործնականում գոյու - թիւն ունեցող կատարողական օրինաչա - փութիւնները:

Ի. դարի ջութակահարների մեծ հա - մատեղութիւնը վկայում է ջութակի նուագածութեան բարձր մակարդակը: Սակայն այդ վկայութիւնը ամբողջովին չի վերաբերում նրա տեսութեանը:

Տեսութիւնների մէջ հիմնականում նը - կարագրուած է գործընթացքի արտաքին տեսքը: Հետեւաբար, թէկուզ նուագածու - թեան անհրաժեշտ ձեռքերի դրուածքնե - րում, ենթակայաբար, գոյութիւն ունեն իրարամերժ թուացող տեսակէտներ:

Ինչպէս նշեցի, մի գործընթացքի տե - սութիւնը լիարժէք է, երբ նա հիմնուած է մասնակից բոլոր գործօն ազդակների առարկայական օրինաչափութիւնների վը - րայ: Հետեւաբար, հոգեբանական, կեն - սաբանական, մարդակազմութեան հա - մատեղ գործունէութեան այս բարդ գոր - ծընթացքի տեսութիւնը, ինչպիսին ջու - թակի նուագածութիւնն է, չի կարող բա - ւարարուել մասնակցող գործօն ազդակ - ներից միայն մէկի՝ մարդակազմութեան արտաքին տեսքի, այն էլ մասնակի բնու - թագրումով: Ուստի՝ ջութակի ներկայ տեսութիւնը, արդի կատարողական բար - ձըր մակարդակի գրաւականը չէ: Եւ բը - նական է, որ այս տեսութիւնը լրացում - ների կարիքը ունենար:

Պարզ է, որ նուագածութիւնը իր նը - պատակով, աշխատանքի ուրիշ գործըն - թացքներից տարբեր է: Ջութակահարի նպատակը միայն վիրտուոզ վարպետու - թիւնը չէ: Իսկական նպատակը սկսում է այնտեղից՝ ուր վերանում է նուագի ար - տաքին փայլը եւ լսում ենք բիւրեղացած երաժշտութիւն. հիանում ներշնչուած նուագով, մոռանում մեր առօրեան եւ կլանում երաժշտական կերպարների միտքն ու բովանդակութիւնը:

Սակայն, այդ չի դադարում աշխատան - քի գործընթացք լինելուց, քանի որ նը - ւագածութեան ժամանակ, ներշնչուած նուագը, երաժշտական կերպարները ջու - թակահարի կողմից, վերածւում են կա - տարողական սոսկ ճկուն շարժումների:

Դժբախտաբար, մինչեւ այսօր այդ տե - սութիւնների մէջ բացակայում է նշուած ճկուն շարժումների բնութագրումը:

Գործնականում «Հրաշք Մանուկների» երեւոյթը մեզ ցոյց է տալիս, որ այդ ճկուն շարժումներին տիրապետելու մի - ջոցներ կան:

«Հրաշք Մանուկներ»ը բնատուր կեր - պով գտնում են այդ միջոցները. դրա - նով, կարճ ժամանակում կարողանում են նուագել երաժշտական բարդ ստեղծա - գործութիւններ:

Ի. դարի երկրորդ կէսին ծնունդ առած էրկոնոմիքս կիրառական գիտութիւնը հիմնուելով հոգեբանութեան, կենսաբա - նութեան, մարդակազմութեան եւ այլ գիտութիւնների վրայ, կոչուած է մար - դու կատարած աշխատանքը պարզեցնե - լու եւ օգնելու նրան: Ուստի, էրկոնո - միքսի լոյսի տակ, ջութակի ներկայ տե - սութեան համար նոր հորիզոններ են բացւում:

Բնականաբար՝ հարցեր են ծագում:

Ո՞րտեղ են թաքնուած նուագածութեան անհրաժեշտ՝ վերոյիշեալ ճկուն շար - ժումների օրինաչափութիւնները եւ ի՞նչ - պիսի միջոցներով, չուտափոյթ կերպով, կարող ենք իւրացնել, տիրապետել այդ շարժումները:

×

Իմ հետազօտութիւնների ընթացքին յայտնաբերուեցին առարկայական օրի - նաչափութիւններ, որոնցից հանգուցա - յին կէտերի մի քանիսի բնութագրումով միայն պիտի բաւարարուեմ:

Էրկոնոմիքսը նշում է, որ «շարժողա - կան գործընթացքի լիարժէքութիւնը կախուած է գործօնային պայմաններից եւ ուժերից, որոնք անհատի մարմնի ներ - քին եւ արտաքին պայմաններում են ծա - գում: Նրանց օգտագործման նկատմամբ դիրքերի եւ փոխադարձաբար՝ դիրքերի նկատմամբ այդ ուժերի անհամապատաս - խանելիութիւնը անդրադառնում է գոր - ծընթացքի լիարժէքութեան վրայ»:

Նուագածութեան գործընթացքի շար - ժող ներքին ուժը՝ մկանների կծկումնե - րից առաջացած ուժն է. շարժող արտա - քին ուժը՝ երկրի ձգողական ուժը:

Մկանային եւ ձգողական ուժերի տար - բեր յարաբերակցութիւնները՝ շարժման տարբեր եղանակներ են:

Շարժման տարբեր եղանակներով հը - նարաւոր եղաւ բացայայտել նուագածու - թեան դիրքերին վերաբերող հարցերի մէջ տեղ գտած, տեսաբանների տարաձայնու - թիւններից իւրաքանչիւրի գործնականու - թիւնը: Միեւնոյն ժամանակ, հաստատ - ւեց ձգողական ուժի բանական օգտա - գործման սկզբունքին համապատասխա - նող, նուագածութեան համար յարմարա - ւէտ՝ ձեռքերի դրուածքները:

Հետազօտութիւնների ժամանակ, նուա - գածութեան ընթացքին, կատարուած է - լեկտրամկանագրերը՝ EMG եկան հաստա - տելու տեսութեան համար հանգուցային այս ճշմարտութիւնը:

Դժուար չէ եզրակացնել, որ մինչեւ այսօր, տեսութեան մէջ, այս շարժման տարբեր՝ մկանային կծկումներից եւ երկրի ձգողական ուժից առաջացած, եր - կու աղբիւրների անտեսումը ջութակի նը - ւագածութեան եւ նրա ուսուցման վրայ ժխտականօրէն անդրադարձել է: Դրա պատճառով, ջութակի նուագածութեան ուսումնառութիւնը յաճախ համարուել է դժուար ... գուցէ տաղանդի անփոխա - րինելի, ճիշդ չօգտագործելով շարժման համապատասխան եղանակը, սովորողը, յայտնուել է դժուար կացութիւնների. նուագելը դժուարացել՝ յառաջդիմութիւ - նը դանդաղել՝ ծայրայեղ դէպքերում, ընդհուպ, նուագարանից հրաժարուել է այն համարելով տաժանակիր գործիք:

Մանկավարժական բազմաթիւ դիտար - կումների ժամանակ պարզուեց, որ երկ - րի ձգողական ուժի բանական օգտա - գործման եւ համապատասխանող դիրքե - րի առկայութեան պայմաններում, նը - ւագածուի շարժունակութիւնը աշխուժա - նում է: Սրան իբր հետեւանք, էրկոնո - միքսի ներդրուած «Աշխատանքային Բը - նախօսութեան», շարժման ճկունութիւնը ապահովող օրինաչափութիւնները կա - տարւում են մեծ մասամբ բնազդաբար: Հետեւաբար, այն թոյլ է տալիս իւրա - քանչիւրին, ըստ իր երաժշտական օժտը - ւածութեան, իրականացնելու նուագի թե - լադրող ճկուն շարժումները:

Ինչ խօսք, որ առաջարկուած շարժման այս ձեւը իւրացնելու, տիրապետելու, կատարողական ունակութիւններ ձեռք բե - րելու համար, պահանջւում է աշակերտի ուշադրութիւնը, համոզուածութիւնը եւ նպատակասլաց աշխատանքը:

Ուստի բնախօսական այդ յատկութիւն - ները աշխուժացնելու նպատակով, երեք ութնեակ ձայնաշարերի հիման վրայ, ստեղծուեց «Հոգեբանական Վարժութիւն - ներ»ս: Դրա շնորհիւ, հնարաւոր եղաւ ա - ռաջացած աշակերտին զգացնել տալ ձեռ - քերի ծանրաքաշութեան սկզբունքը իրեն համապատասխանող դրուածքներով. հե - տեւաբար՝ ուղղել, նաեւ դիրքերի նկատ - մամբ շարժման եւ փոխադարձաբար՝ շարժման նկատմամբ դիրքերի անհամա - պատասխանելի գործօնները: Այդպէսով ապահովուեց ջութակի նուագածութեան գործընթացքի լիարժէքութիւնը:

Տողերիս հեղինակը յանդգնութիւնը չունի ջութակի նուագածութեան էրկո - նոմիքս տեսութիւնը համարելու աւարտը - ւած:

Ուրախալականը այն է, որ տեսական այս մտքերի լրիւ շարադրանքը 1973-ին հաստատուեց Խորհրդային Միութեան մէջ եւ այլուր: Իսկ վերջի տասնամեա - կին այն փաստեց իր գործնական նշանա - կութիւնը: Մօտաւոր բնութագրումով, այս տեսութեամբ առաջնորդուող աշա - կերտները, ջութակի ուսումնառութեան տասնամեայ ծրագիրը անցած ջութակա - հարների միջին մակարդակին հաւասար - ւեցին շատ կարճ ժամանակում՝ մի քանի տարում:

Անկասկած՝ ժամանակակից գիտու - թիւնների նուաճումների ներդրումը, ջութակի տեսութեան վրայ նոր լոյս է սփռում: Վերացնելով նպատակին չծա - ռայող, անիմաստ, ժամակորուստ պա - րապմունքները, ջութակի նուագածու - թեան ուսումնասիրութիւնը դարձնում է աւելի մատչելի:

Կատարողական գործընթացքի այս էր - կոնոմիքս մօտեցումը օգնում է ջութա - կահարի ջղային համակարգին՝ ուղեղի եւ ձեռքերի անխափան աշխատանքին՝ ջու - թակի նուագածութեան ստեղծագործա - կան ճանապարհին:

ՅԱԿՈԲ ՍԱՆՏԱԼՃԵԱՆ (*)

×

(*) Փրոֆ. Յակոբ Սանտալճեան

(Կենսագրական Նոտագրութիւններ)

Երաժշտագէտ, ջութակահար, ջութա - հար, մանկավարժ, հրապարակագիր՝ Փրոֆ. Յակոբ Սանտալճեան, ջութակի նուագածութեան էրկոնոմիքս տեսութեան հիմնադիրն է, որդին՝ Եգիպտոսի մէջ սիրուած դերասան - թատերագիր Խաչիկ Սանտալճեանի:

1965-էն մինչեւ 1979 Երեւանի Կոմի - տաս բարձրագոյն երաժշտանոցի մէջ դա - սաւանդած է նուագածութիւն եւ նուա - գածութեան տեսութիւն:

Փրոֆ. Յակոբ Սանտալճեանի նուիր - ւած են հայրենի երգահաններու՝ Է. Ա - բիստաճեանի ջութի քոնչերթօն, Տ. Մանսուրեանի եւ Հ. Մելիքեանի սոնատ - ները եւ Գ. Հովունցի երկու պիեսները, որոնց առաջին կատարողն է եղած ինք՝ Յակոբ Սանտալճեան: Երեւանի մէջ առա - ջին մենակատարը նաեւ Ալան Յովհաննէսի «Թալին» քոնչերթոյի, Պերլիոզի «Հառոլ - տը Իտալիոյ մէջ» սիմֆոնիայի, Մո - ցարթի «Համերգային Սիմֆոնիայի» եւ - այլ ստեղծագործութիւններու: Մամուլը միշտ գովեստով է նշած Յակոբ Սանտալ - ճեանի նուագահանդէսները:

Ունի հրատարակած յօդուածներ՝ «Կեն - սաբանութիւն եւ երաժշտութիւն», «Երա - ժըշտութեան ուսուցումը», «Կատարողա - կան Պատմութեան էջերից» եւայլն: Փը - րոֆ. Յակոբ Սանտալճեանի ջանքերով, Երեւանի մէջ Յ. Ս. Պախի յղացումէն 250 տարի յետոյ համերգային կեանքի կոչուեցաւ մեծագոյն երաժիշտի յղացած «Հանդիսաւոր Ջութ»ը:

Ներկայիս փրոֆ. Յակոբ Սանտալճեան Լոս Անճըլըսի Կոմիտաս Երաժշտական Դպրոցի տնօրէնն է:

Հ. ԳՐ. ՀԷՊՈՅԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Քանի մը օրէն, կեսարացիին կողմնա - կիցները, որոնք ամէնքն ալ հարուստ մար - դիկներ էին, առաջին հանգանակութեամբ մը հարիւր ոսկի գումար մը գոյացուցին եւ մանկավարժին առջեւ դրին: Երբոր կար - մըրուկ ոսկիներուն այդքան շուտ իր դա - սարկ գրպաններուն մէջ հոսիլը տեսաւ, աչքերը գազանային ագահութեամբ մը փայլատակեցին:

- Խօ՛, ի՞նչ աղամարդկանց եմ հանդի - պել, կ'ըսէր իր պաշտպաններուն... բայց հէնց որ գիտենայի թէ էսքա՜ն մեծ փող հարկաւոր էր լինելու էս գործի համար, Կովկասից առատ փող կը փոխադրէի:

Գիւղին էն հովասուն տեղը մէծ տուն մը վարձուեցաւ: Իրմով յափշտակուող չորս աղուամազոտ երիտասարդներ ջարդու - փըշուր եղան կովկասցիին մանկավարժա - կան յիմարութիւններուն մարմին տալու համար:

- Այն բոլորովին նոր սիստեմը, կ'ըսէր, որին գործադրելու եմ՝ պահանջում է դպրոցական կարասիք բոլորովին տարբեր սիստեմով...:

Երկու շաբթուան մէջ ամէն բան պա - տրաստ էր՝ այդ համբաւաւոր սիստեմին գործադրութեանը համար: Մանկավարժը նոր «շորեր»ով զարդարուեցաւ, մօրուքը եւ վայրի ծամերը շտկրտեց, հանդստուէտ խուցի մը վայելքը տուաւ ինքզինքին եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց:

Կոստանեան վարժարանին պաշտօնական բացման օրը՝ Կիրակի մը՝ բոլոր իր հա - մակիրները, ծնողքներ եւ զաւակներ, ժողվուեցան մեծ սրահին մէջ՝ լսելու հա - մար մանկավարժը, որ խոստացած էր իր հեղինակած շնաշխարհիկ սիստեմին վրայ «մի ինչ որ գաղափար տալու»:

Այդ խայտաբղէտ հաւաքոյթին մէջ կը փայլէին գիւղին իմացական երիտասար - դութիւնը, մենծ ազայութիւնը չուկայի դասակարգը, գեղեցիկ սեռը իր ամէն աս - տիճաններով եւ մինչեւ իսկ մամիկներ, որոնք չէին կրցած երկար մազերով եւ «թօհաֆ» խօսուածքով այդ Հայը տեսնե - լու հետաքրքրութեան յաղթել: Իր համա - կիրները սեթեւեթի եւ ցոյցի մուրացկան տղաքներ, սնամիտ դոհացում մը ըմ - բոշխնելով իրենց ապուշ եւ ապարդիւն փութկոտութեանը մէջ, մանկավարժին յատկացուած ամպիոնը կը հրջապա - տէին, կոտրտուելով վազվզելով, իրարու ականջին բաներ մը փսփսալով չարունակ:

Ընդհանուր հետաքրքրութեան և լռու - թեան մէջտեղ երեւցաւ վերջապէս Պ. Կոստանեան սեւ զգեստներով, վայելչա - վար, կարճատես նայուածքի մը մէջ ջա - նալով ամփոփել այդ խառնիխուռն խեղճ հասարակութիւնը, որ միամտօրէն եկած էր խաչագողի մը լփրտելիք չաղփա - ղըփանքը ծափելու, հաւնելու:

Ամպիոնին վրայ՝ թուղթերու ծրար մը քննելէ յետոյ, մարդը սկսաւ խօսիլ բամբ, ուռուցիկ, մարտագոռ ձայնով մը, բառերուն վերջին վանկերը ուժգնօ - րէն շեշտելով, երբեմն յանկարծ նուաղե - լով, գուլթի, պաղատանքի, ողբի սրտա - ճըմլիկ խառնուրդի մը մէջ, գլուխը վայ - րահակ, մազերը ցիրուցան, աչքերը կի - սախուփ, բայց, շքեղ ու ահաւոր վըլթ - ֆասով մը, անակնկալօրէն պայթելով՝ ճաթռտող, ճարճատող բացագանչու - թեանց ուժգին կոհակաւորմամբ մը, լանջքը հպարտ ու ձիդ, նայուածքը ա - ռիւծային: Նախ յանդիմանութեանց, այ - պանանքի չնչապատ տարափ մը տեղաց, այն անհրեւոյթ էակներուն հասցէին, ո - րոնք ազգային դաստիարակութեան սը - խալ, աղէտալի ուղղութիւն մը տալու ե - ղեռնը գործած էին: Նախատեց, թշնա - մանեց, քարկոծեց. իր այս բոլոր հայ - հոյալից ժայթքումները աստիճանաւորե - լով՝ ոտանաւորի տուներու պէս, եւ ա - նոնցմէ իւրաքանչիւրին սա յանկերգը տալով, տխուր, լալկան շեշտով մը, ձեռ - քերը հորիզոնաձեւ օդին մէջ կարկա - ռուն.

- Հայութիւնը կորչո՜ւմ է... հայ ազգը ջնջւո՜ւմ է... հեռաւո՜ր հերաւո՜ր ան - կիւններում:

Յետոյ վերսկսելով աւելի բարկաճայթ, աւելի մոլեգին աւելի հրաբորբոք:

Սրահը, արձանացած, մագնիսացած, այդ փոթորկին ոլորտներուն մէջ ցնորա - բեկ, մտիկ կ'ընէր, գրեթէ ոչինչ հասկնա - լով արեւելեան բարբառով հոլովուած այդ ցաւատանջ ու խելագար բարբաջանքնե - րէն, բայց յափշտակուած այն անպարա - գիծ, անսահման զմայլանքովը, որ բոլոր չհասկցուած բաները կը ներշնչեն տղէտ, նախապաշարուած ամբոխներու:

(Շար. 22)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե - ղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալու - թեամբ ստացած է.

Սեդրակ Պօղոսեանի թաղման առթիւ՝ Այրի Տիկին Արաքսի Սարգիսեան 50 Ֆ.: Մովսէս Մանուկեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 50, իր ընտա - նիքին կողմէ 50 Ֆ.: Գուրգէն Փանոսեանի թաղումին՝ Այրի Տիկին Փանոսեան 500, Զինիճեան ընտանիք 100, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 100, Տէր եւ Տիկին Պապաեան Ալէքսան 50, Տէր եւ Տիկին Ժան Ժագ 50, Տէր եւ Տիկին Էֆ - տիկ Ղազարեան 50, Րաֆֆի Ազարեան 100, Միսաքեան եւ Մաքինաճեան ընտա- նիքներ 100, Տէր եւ Տիկին Վանիկ Մի - րագեան 100, Տէր եւ Տիկին Նազարեան 50, Տէր եւ Տիկին Աշճիպաշեան 100, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Պարէեան 100 Ֆ.:

(Շար.)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ Շրջակայքի հայ ժողովուրդին՝ Շաբաթ, Մարտ 19-ին, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մե- րոյ սոսկալի չարչարանացն եւ Մտին ի վիրապն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Ե- կեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին, Խորանին վա- րագոյրը բաց՝ պատարագ կը մա - տուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա - Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հը - րաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Մարտ 21-ին, ժամը 20.30-ին:

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne, 92600 Asnières

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի վար- չութիւնը կը հրաւիրէ ընդհանուր ժողովի բոլոր ընկերուհիները, Մարտ 19-ին ժամը 15-ին Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ:

Օրակարգ. - Գործունէութեան զեկու - ցում: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Radio-Trait-d'Union

RADIO ARMENIENNE
Région Lyonnaise
Tous les Dimanches — de 10h. à midi
Sur FM. 89.50 Mghz.

PROGRAMME
DIMANCHE 20 MARS

— Editorial : **Les élections municipales et les Arméniens**
— Informations en langues française et arménienne
— Informations sportives
— Dossier de la semaine : **«En direct avec des élus municipaux arméniens»**
posez des questions en téléphonant au 825-69-21

Emission en Mars
les dimanches de 10 h. à 12 h. 30

×

ARMENIE - MAGAZINE
— *Dimanche:* *de 10h. à 12h.*
Emissions arméniennes:
ARMENIE - VARIETES
— *Lundi et Vendredi: de 9h. à 10h.*
ARMENIE - CULTURE
— Jeudi : de 20 h. 30 à 22 h. 30
animées par le Nor Séround de Decines

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկե - ղեցւոյ ներքին եւ արտաքին նորոգութիւնները կ'աւարտին մօտերս, եկեղեցւոյս վարչութիւնը ներկայիս մերազն ժողովուրդին կը ծա- նուցանէ, թէ հետեւեալ հանդիսութիւնները կազմակերպուած են նո- րոգչական աշխատանքներուն ի նպաստ.-

Մարտ 17, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ՝

ՏՈՔԹ. ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

Նկարչական ցուցահանդէսը

Եկեղեցւոյս Մշակութային Տան «Վ. Պօղաճեան» սրահին մէջ: Նը - կարներուն նիւթն է Հայց. Առաքլ. Եկեղեցին: Ցուցահանդէսի բաց - ման առթիւ քոքթէյլ մը կը տրուի ժամը 19-էն սկսեալ:

Մարտ 26, ՇԱԲԱԹ՝

Ապէյի Սէն Վիքթորի մէջ անսամպլը էնսթրիւմանթալ տը Փրովանս նուագախումբի մասնակցութեամբ՝ համերգ մը ՔԼԷՄԱՆ ԶԱՖԻՆԻ-ի ղեկավարութեամբ: Խումբը կը նուագէ Կոմիտասի, Ցարութիւնեանի, Միրզոյեանի, Մոցարթի եւ Պախի գործերէն սոլիսթ՝

ԺԱՆ ՏԷՐ ՄԷՐԿԷՐԵԱՆԻ (ջութակ)

Այս համերգը դրուած է կարդինալ ԷՉԱԿՄԱՅԻ եւ Արեւմտեան - Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿ- ԵԱՆԻ հովանաւորութեան, ինչպէս նաեւ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆ - ԵԱՆԻ եւ ԳԱՍՏՈՆ ԴԵՖԷՐԻ նախագահութեան ներքեւ:

Մարտ 27, ԿԻՐԱԿԻ՝ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ եւ կուտայ օրուան պատգամը:

Յետ Ս. Պատարագի ճաշ մը պիտի տրուի Քոնֆորտ Փալմպիչ պանդոկի ճաշասրահին մէջ ի նպաստ եկեղեցւոյս նորոգութեան: Ճաշին մասնակցիլ փափաքողները իրենց տոմսերը կրնան ապահովել եկեղեցւոյս քարտուղարութենէն՝

EGLISE ARMENIENNE — 339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Direction : **M & Mme Bédikian**

ՍԵՒԱՆ
SEVAN

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec
BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

ՊԵՏԻԿ կ'երգէ
ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ՝
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

SOIRÉE DANSANTE

organisée par
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE Section de BAGNEUX-CACHAN

SAMEDI 19 MARS à 20 heures 30
SALLE DES FETES DE BAGNEUX, rue Charles Michels

animée par l'orchestre «HAGHTANAG»

Du 16 au 31 mars 83

REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000 F*

quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

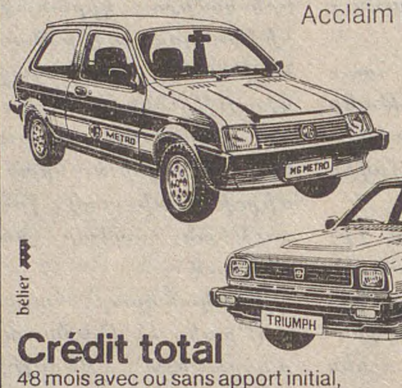

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous reserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing

AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol

Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e
TEL. 380 55 11

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Տէսինի Պատա - նեկան Միութեան, Շաբաթ, ժամը 20.30-ին:

SALLE DES FÊTES
DE ST. MAURICE DE BEYNOST

Նուագախումբ՝ Անի
Հանդիսավար՝ Արաքս
Հայկ. պիւֆէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի
Շրջ. վարչութեան կազմակերպած
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 29-ԻՆ:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

ԱՊՐԻԼ 24

24 AVRIL en Arménie

DU 16 AU 29 AVRIL
14 JOURS

DU 21 AU 29 AVRIL
8 JOURS

accompagné par Varoujan Sarkissian

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

Départ de Lyon
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Départ de Marseille
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Org. Lic. A 1037

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
19-20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 MARS
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.396 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 58e ANNÉE — No 15.396

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔԸ չատ անկայուն վիճակի մէջ էր կրկին Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ եւ Պանք տը Ֆրանսը պարտաւորուեցաւ միջամտել: Արդէն Մարտ 3-էն 10, 23 միլիառ ծախսած է զօրավիգ կենալու համար Ֆրանքին: Ելմտական նախարարը կը պնդէ որ Գերմանիոյ կը մնայ «բան մը ընել» եւ ոչ՝ Ֆրանսայի: Ինչպէս ըսած էինք Երեքշաբթի օր, յանցաւորը՝ առողջն է եւ ոչ՝ հիւանդը: Գերմանիա առաջին քայլ մը առաւ 1% իջեցնելով չահաբաժնի իր սակը, որպէսզի նուազին մառքի վրայ չահագործումները, բայց չի բաւեր: Ուրբաթ առտու կ'ըսուէր թէ Գերմանիա կ'առաջարկէ Ֆրանսայի 8% վերարժեւորել մառքը, պայմանաւ որ Ֆրանսա ալ 4% արժեզրկէ Ֆրանքը: Ամէն պարագայի մէջ Ֆրանսայի վիճակը չատ փայլուն չէ, քանի՝ բացի Մարտ 3-էն 10-ի չրջանէն, վերջին քանի մը ամիսներուն Պանք տը Ֆրանսը աւելի քան 50 միլիառ հանած է գանձէն պահպանելու համար Ֆրանքին «վերապրումը» : Հինգշաբթի օր մառքը հասած էր «իր ձեղունին» 2 Ֆր. 89 եւ Ֆրանքն ալ «իր յատակին» : Տոլարն ալ գլուխն առած կ'երթայ եւ կրկին 6,85-ի հասած էր:

ԿԻՒՆԷՅ ծագումով քիւրտ Թուրք բեմադիրը, որու «Եոլ»ը ոսկէ չքանչան առացաւ Քաննի փառատօնին, նոր դատապարտութեան մըն ալ արժանացաւ (ի բացակայութիւն) Թուրքիոյ մէջ: Այս անգամ զինուորական ատեանը 7-ուկէս տարի բանտարկութեան դատապարտեց համայնավար քարոզչութեան ամբաստանութեամբ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ բազմազգեան ուժերու դէմ ոճրափորձերը կը չարունակուին: Այս արարքներուն նպատակը յստակ կը թուի, քանի կը ձգտի փաստել որ լիբանանեան բանակը ի վիճակի չէ ապահովելու կայունութիւնը եւ խաղաղութիւնը այն չրջաններուն, որոնց հակակչիռն ունի:

ԳԻՆԵՐԸ միայն 0,7 յաւելում կրած են Փետրուարին (Ֆրանսա), ինչ որ լաւ նիշ մը կը նկատուի եւ թոյլ կուտայ նախատեսել թէ ամբողջ տարուան ընթացքին, ընդհ. յաւելումը կրնայ սահմանափակուիլ 9%-ի չուրջ: Ցաւելումներու արգելքը վերնալէն (Նոյեմբեր 82) ետք, յաւելում կրող ապրանքները եղած են. - դեղերը, հագուստեղէնը, խմիչքը, եւլն, եւլն.:

ՌԸՆԷ ՄԱԿՐԻԹ գերիրապաչտութեան պելճիացի մեծ դէմքը (մեռած 1967-ին) նաեւ հաստրակ կեղծարար մը եղած է, ըստ իր մէկ մտերիմին հրապարակ հանած հատորին «Ցիչողութեան լաստ»ը (Լը ռատօ տը լա մեմուար): Այդ գիրքին մէջ կը մերկացուին Մակրիթի բոլոր կեղծարարութիւնները: Ոչ միայն մեծ նկարիչներու անունով ստորագրած կեղծ պաստառներ գծած է (հատ մը՝ Էրնսթէն Պրիւսէլի թանգարանը կը գտնուի) այլեւ՝ դրամանիշ: Օգտագործած է բազմաթիւ արուեստագէտներու անունը, ի չարս որոնց, նաեւ Փիքասոյի:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ ամուսնալուծումներու թիւը այնքան յաւելում կրած է, որ դպրոցներու մէջ ամուսնութեան պատրաստող դասընթացքներ կազմակերպուած են:

«Un peuple qui refuse de mourir»

—×—

Այս խորագրին ներքեւ է, որ Հ. Միչէլ Ռիքէ քրոնիք մը ստորագրած է Ֆիկառօի Մարտ 16-ի թիւին մէջ: Անդրադառնալով Ժերար Տէտէեանի ղեկավարութեամբ լոյս տեսած «Հայերու պատմութեան», Հայր Ռիքէ կը չեչտէ թէ անոր ընթերցումը անհրաժեչտ է հասկնալու համար թէ որքան հին եւ ամուր են այն կապերը, որ կը միացնեն աչխարհի բոլոր հայկ. գաղութները: Պատմական հակիրճ ակնարկէ մը ետք կ'եզրակացնէ. - «Ի՞նչպէս Օսմանեան Թուրքերու լուծին տակ, 1517-էն 1917 հայ ժողովուրդը յաջողած է պահել իր յարակցութիւնն ու ինքնութիւնը, գլխաւորաբար չնորհիւ իր կաթողիկոսին եւ կղերին, երթալով աւելի տարածուած ցրուումի մը ընդմէջէն, այդ է որ մեզի կը ծանօթացնէ, նոր տուեալներով, այս հրաչալի «Հայերու պատմութիւնը», պատմութիւնը՝ ժողովուրդի մը, մչակոյթի մը, կրօնքի մը՝ հարազատօրէն քրիստոնեայ»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 11 - 14)

ՃԱՏՐԱԿ
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔ
ԳԱՐԻԿ ԿԱՍՊԱՐՈՎ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԽԱՂԱՇՐՋԱՆԻՆ

Մոսկուա տեղի ունեցող ճատրակի աչխարհի ախոյենութեան յաւակնորդներու քառորդ աւարտականներուն՝ պաքուցի Գարիկ Կասպարովի եւ լվովցի Ալեքսանդր Բելեաւսկիի խաղը հետզհետէ աւելի ուչագրութիւնը կը գրաւէ մասնագէտ չըրջանակներու: Արդարեւ, երեք խաղաչըրջաններէ ետք, երբ արդիւնքը 2 - 1 էր ի նպաստ Գարիկ Կասպարովի, չորրորդ խաղաչրջանին բուռն պայքար մը ծաւալած է եւ վտանգաւոր կացութիւններ ըստեղծուած, մանաւանդ հայ վարպետին համար, որ պարտուած է և այդ խաղին արդիւնքը դարձած 2-2: Հինգերորդ խաղաչրջանը տեղի ունեցած է Մարտ 9-ին եւ, երկուքուկէս ժամուան փոխարէն, 50 վայրկեանէն Գարիկ Կասպարով յաղթած է իր մրցակիցին և արդիւնքը վերածած 3 - 2-ի:

×

ՍԱՐԱՋԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆ

Երեւանի մէջ նուագահանդէս մը տըւած են Վահրամ (թաւջութակ) եւ Սերգէյ (դաչնակ) Սարաջեան եղբայրները, որոնք զաւակներն են երաժիչտ Գէորգի Սարաջեւի: Ցայտագիրը բաղկացած է Պրահմսի, Շուպերթի, Պէթհովէնի, Շոստակովիչի, Խաչատրեանի գործերէն: Նըւագահանդէսի աւարտին երաժիչտ Անահիտ Ցիցիկեան դրուատանքով արտայայտուած է արուեստագէտներու մեկնաբանութեան մասին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԸՆԿԱԼՈՒՉՆԵՐ ԴՐԱՍԵՂԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

—×—

Անգամ մը հրապարակի ծանօթ առեւտըրականներէն մէկուն դրասենեակը գացած էի իր իսկ հրաւէրով: Խնդրանք մը պիտի ունենար ինծմէ, եւ իր բազմազբաղ վիճակը յառաջ քչելով ուզած էր որ ե'ս այցելէի իրեն, «իր մէկ սուրճը խըմելու» համար: Գացի: Երբ նստայ դիմացը, հասկցայ որ ան կարծածէս ալ աւելի մեծ առեւտրական մըն էր: Երկու մեթր երկարութեամբ ընկոյզէ սեղանի մը առջեւ նստած էր: Սեղանին վրայ հեռաձայնի երեք գործիքներ, մէկ տուօֆօն, երկու ալ զանգակներ կային: Այցելութիւնս տեւեց մէկ ժամ: Այդ մէկ ժամուան քառասունըհինգ վայրկեաններուն ընթացքին մօտիկ ըրի զանազան այն խօսակցութիւնները, զոր առեւտրական բարեկամս կատարեց հեռաձայնի երեք գործիքներէն, եւ մէկ տուօֆօնէն, լսեցի նաեւ այն հրահանգները զորս տուաւ իր պաչտօնեաներուն, մերթ այս, մերթ այն կոճակին վրայ կոխելով: Մնացեալ տասնըհինգ վայրկեանին տասը վայրկեանը անցուց ընդհատուող մեր տեսակցութեան համար անվերջ ինծմէ ներողութիւն խնդրելով: Իսկ այն խնդրանքը, զոր պիտի ներկայացնէր ինծի, տեւեց հինգ վայրկեան միայն: Շատ պարզ եւ դիւրին օժանդակութիւն մը կ'ուզէր ինծմէ: Խոստացայ աջակցիլ:

Նստած էի դիմացը եւ կը համտեսէի այն «ուիսքի»ն, զոր հրամցուցած էր «սուրճ»ի տեղ: Ցափչտակութեամբ կը հետեւէի իրեն, երբ ան կը խօսէր մերթ Լիոնէն, մերթ Միւնիխէն, մերթ Փարիզէն, զինքը փնտռող խօսակիցի մը հետ: Գլխու պտոյտ պատճառող բան մը ունէին այս խօսակցութիւնները: Մէկուն կը խոստանար մանածի նմոյչ մը ուղարկել առաջին թղթատարութեամբ, միւսին կը խոստանար տպածոյի կտոր մը ուղարկել որպէս նմոյչ, երրորդէ մը կը խնդրէր որ բարի ըլլար իրեն ուղարկել նորաձեւութեան սա կամ նա պարբերաթերթը: Ինծի այնպէս կը թուէր որ բեմին վրայ վիրթիւօզ մը կը դիտէի: Հետզհետէ կը կծկուէի բազկաթոռիս մէջ, կը նուաստանայի, ստորակայական բարդոյթով մը կարծես կը սգտիկնայի քանի ան վարպետ դաչնակահարի մը նման մատները կը պտըտցնէր մէկ հեռաձայնի գործիքէն, մէկ տուօֆօնէն, մէկ զանգակի կոճակէն միւսը: Միջոց մը ես զիս յանցաւոր զգացի իմ ներկայութեանս համար, հակառակ որ հոն կը գտնուէի ի'ր խնդրանքով:

- Կարծեմ անյարմար ժամանակ եկած եմ, կրցայ ըսել ամօթխածութեամբ:

- Ո'չ, պատասխանեց, մենք միչտ այսպէս ենք, հանգիստ չունինք: Ներողամիտ գտնուէ':

Այսպէս կ'ըսէր ու դարձեալ զանգակին վրայ կոխելով կը կանչէր քարտուղարուհին, անոր բաներ մը կը հրահանգէր քիչ առաջ Փարիզի հետ կատարուած խօսակցութեան մասին, յետոյ ինծի կը դառնար, կ'ուզէր խօսքի մը սկսիլ նոր զանգահարումով մը ընդհատուելէ առաջ...:

Երբ դուրս ելայ, այդ օր կը խորհէի որ առեւտրականներն ալ զինուորականներու կը նմանէին: Անոնք ալ ունէին իրենց աստիճաններն ու չքանչանները: Միայն թէ իրենց ուսերուն կամ կուրծքին վրայ չէին կրեր այդ աստիճանները: Կը կրէին իրենց սեղաններուն վրայ: Առեւտրականները կը դասաւորուէին իրենց աչխատասեղաններուն վրայի գործիքներուն թիւին համաձայն: Իր սեղանին վըրայ հեռաձայնի չորս գործիքներ ունեցող առեւտրականը անտարակոյս գերադաս կը նկատուէր իր սեղանին վրայ միայն մէկ ընկալուչ ունեցողէն:

×

Խմբագրատուն երբ վերադարձայ, դըրասեղանիս տեսարանը սիրտս ծակեց: Անհամար լրագիրներու, թուղթերու, նամակներու տակ կորսուած հեռաձայնի միակ գործիքս որքա՜ն խղճալի երեւոյթ ունէր իր մաչած թելերով եւ պտուտակները թուլցած կափարիչով: Տեսակ մը ամօթ զգացի այդ վիճակէն եւ ուզեցի քիչ մը կարգ կանոն դնել դրասեղանիս վրայ: Եւ որովհետեւ պաչտօնեայ կանչելու զանգակ չունէի, ոչ ալ քարտուղարուհի, բարձրաձայն կանչեցի մեր ծերունի մօրուաւոր պաչտօնեան, որպէսզի գայ եւ օգնէ ինծի: Ճիչդ այդ միջոցին է որ պատահեցաւ նախախնամական դէպք մը: Հեռաձայնի գործիքը հնչեց: Ընկալուչը վերցուցի: Լոնտոնէն բաժանորդ մը զիս կը փնտռէր:

- Տասը օրէ ի վեր թերթ չստահայ, սիրելիս, կ'ըսէր յանդիմանական անոյչ չեչտով մը, խնդրեմ, հետաքրքրուեցէք անգամ մը: Ես ամէն օր թերթ կը սպասեմ հոս:

Ուրախութիւն մը զգացի սրտիս խորը: Խոստացայ հետաքրքրուիլ: Յետոյ տեղը դրի ընկալուչը եւ պաչտօնեային հրահանգեցի որ հրաժարի սեղանը մաքրագործելէ:

- Այսպէս թող մնայ, ըսի: Վնաս չունի, այսպէս թող մնայ...:

×

Քիչ վերջ, երբ ցրուիչները տպագրական մեքենային տակէն կ'առնէին իրենց հարիւրաւոր թերթերը եւ կը մեկնէին զանոնք ցրուելու համար, ես կը մտածէի որ մեկնող ամէն թերթ հեռաձայնի գործիքի թել մըն էր, որ մեզ կը կապէր հազարաւոր մարդոց, մինչեւ աչխարհի ամէնէն հեռաւոր անկիւնները: Այդ ալ չունէ՞ր գլխու պտոյտ պատճառող բան մը: Այս մտածումը տաքցուց սիրտս, խճողուած սեղանս քիչ մը աւելի համակրելի երեւցաւ ինծի ու ես զիս հազար անգամ աւելի երջանիկ զգացի իր սեղանին վրայ հեռախօսի հինգ գործիքներ ունեցող առեւտրականէն:

Ռ. Հ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Այս հաղորդագրութեամբ ուրախ ենք յայտնելու ի գիտութիւն մեր եկեղեցունուիրապետական աթոռներին, թեմակալ առաջնորդներին, հոգեւոր դասուն եւ համայն հայ հաւատացեալ ժողովրդին որ կամօքն Աստուծոյ, հանդիսադրութեամբ Ամենայն Հայոց Տ. Տ. Վազգէն Վեհափառ Հայրապետի տեղի է ունենալու սրբալոյս միւռոնի օրհնութիւն, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, յառաջիկայ Սեպտեմբերի 25-ին Կիրակի օր, եւ Սեպտեմբերի 27-ին Վեհարանի հանդիսութեանց դահլիճում նչուելու է Նորին Սրբութեան ծննդեան եօթանասունհինգամեակը եւ քահանայական ձեռնադրութեան քառասունամեակը:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ

(կնիք)

Սուրբ Էջմիածին
Փետրուար 28, 1983

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐ ԺԷ - ԺԸ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Բ.

—×—

Առաքել այդ հմտութիւնը ձեռք բերած է ո՛չ միայն աշակերտելով ժամանակի «քաջ գիտունք» վարդապետներու, այլ մանաւանդ շրջելով Հայաշխարհքի զանազան վայրերը եւ արտաշխարհի ուսման կեդրոնները, Սպահանէն մինչեւ «Յունաց աշխարհ», այսինքն Բիւզանդական կայսրութեան ոստանները, որ թէեւ Օսմանեան տիրապետութեան տակ ինկած էր բայց դեռ ծանօթ էր «Յունաց աշխարհ» կոչումով: Ան իբրեւ կաթողիկոսական նուիրակ եւս ճամբորդած էր Ամասիա, Սեբաստիա, Ուռհա, մինչեւ Հալէպ, թերեւս նաեւ Երուսաղէմ: Պատմագիրը ձեռագրած պահուն կանգ կ՚առնէ եւ իր «ծեր» վիճակին ակնարկելով կ՚ըսէ.

«Կարի պակասեալ ի զօրութեանց, եւ մահն եկեալ հանապազօր իմոց աչացս կանգեալ» (Գլխ. Ժ.):

Իսկ Յիշատակարանին մէջ կ՚անդրադառնայ.

«Այլեւ դիպեցաւ պատահեալ ինձ այս գործ, ոչ ի ժամանակս առոյգ երիտասարդութեան, այլ յողորմելի ծերութեան ... նաեւ յոյժ ցաւագար մարմնով, եւ ի լուսոյ աչքս պակասեալ, եւ ի պնդութենէ ձեռքս թուլացեալ դողայր, եւ յայլոց ամենայն կարողութեանց տկարացեալ»...:

Առաքել Դաւրիժեցի թէեւ ինքզինք կ՚որակէ «նուաստ և տրուպ յամենեսին սպասաւոր բանի», բայց իր մեծ գործը ըստ ինքեան «ներքին ապացոյց» է թէ ան պատկառելի գրական միտք ու ճաշակ ունի, եւ հակառակ իր «ծերութեան» մեզի տուած է ստուար հատոր մը որուն ամէն էջի վրայ մենք կը հանդիպինք «գրական կիրթ ճաշակի, որ կարող էր պատիւ բերել մեր գրականութեան աւելի հին շրջաններուն... Իսկ երբ վերցնում ենք այն անկման շրջանը, այստեղ Առաքելը հանդիսանում է առաջնակարգ գրական աստղ մը, որ չունի իր նմանը թէ՛ նախորդ դարում եւ թէ՛ իր ժամանակների մէջ»: (ԼԷՕ, «Հայց. Պատմ.» Բ. Հատ. էջ 362):

Լեւոն Շանթ, Դաւրիժեցիի մասին երկոտասան տող հպանցիկ մէկ ակնարկութեան մէջ կ՚ըսէ. - «Շատ թափառած ու շատ ալ մեր հին ձեռագիրներու ետեւէն ինկած մարդ ... Հայ քրիստոնեայ պատմիչ մըն է՝ իր բոլոր գիտցածը ըսելու եւ ամէն ինչ ճշմարիտ ներկայացնելու ջանքով: Ուժեղ դէմք մըն է, տեղ - տեղ շատ խիստ չեչտերով»: (Լ. Շ., Երկեր, Թ. Հատ., էջ 163):

Դաւրեժեցիի լեզուն ունի գրաբարէն դէպի աշխարհաբար հակումի հետաքրքրական յատկանիշը: Լեզուն ընդհանրապէս պարզ ու դիւրահաղորդ է, բայց միշտ վայելուչ, յաճախ ժողովրդական պատմումի յատկութեամբ: Եւ այս հեշտ ոճը բնականաբար կուգայ անկէ՝ որ ինք բոլոր պատմածները «հաւաքած» է ուղղակի ժամանակակիցներու բերանէն, ուստի նաեւ անոնց ժողովրդական պարզ լեզուով, ինչ որ առաւելութիւն մը եւ հարազատութիւնը կը կազմէ իր գործին: Իր պատմութիւնը կենդանութիւն ու գոյն կը ստանայ՝ տրուած ըլլալով ժողովուրդի կենդանի լեզուով, գաւառական բառամթերքով, նոյնիսկ երբեմն թրքական բառերով ու ժողովրդական շարադասութեամբ:

Սակայն զինք աւելի սիրելի կը դարձնեն՝ իր խոր սէրը հանդէպ հայրենիքին եւ ժողովուրդին, եւ անսասան հաւատքը հանդէպ իր եկեղեցիին եւ անոր ուսուցած բարոյականութեան: Պատկառելի հաւատացեալ պատգամախօսի մը դէմքն է որ կը գծուի ընթերցողի աչքին դիմաց, հայրենի աշխարհին հանդէպ Խորենացիական վառ սիրով, ու մանաւանդ ազգին վերականգնումին հանդէպ միշտ լաւատես հաւատքով: Եղիշէի շունչով խորայոյզ տողեր ունի երբ կը նկարագրէ աւերումը Հայաստան աշխարհին: Օրինակ, ընդարձակ էջերով կուտայ նկարագրութիւնը Շահաբասեան բռնագաղթին:

- Այրարատեան դաշտի մէջէն կը հոսէին, կ՚ըսէ, մարդկային լալահառաչ հօտեր՝ խառնուած անասուններու մայող ու բառաչող հօտերուն, Գառնիի լերան ստորոտէն մինչեւ Արաքսի ափերը, մէկ օրուան ճանապարհի երկարութեամբ: Կը պատմէ, թէ ինչպէ՛ս Գառնի գիւղի բնակչութիւնը ընդդիմացաւ արտագաղթի հրամանին, բայց չկարողանալով յաղթել զինուորական ճնշումին՝ գնաց ապաստանեցաւ մեծ քարայրներու մէջ, ուր 1000 հոգի կրնար թաքչիլ: Պարսիկները խուժեցին քարայրներուն, մուտքին խարոյկ վառեցին ... պատսպարեալները շնչահեղձ դուրս նետուեցան, ոմանք կոտորեցան, շատեր իրենք զիրենք վար նետեցին, ձորի ծառերուն վրայ «չամբուրւելով»...:

Երբ տեղահանութեան կարգը եկաւ Հայոց հարուստ Ջուղայի, Շահը մասնաւոր հրամանատար վրացի Հանիս Թահմազ - Ղուլի Բէկ անուն մէկը ղրկեց որ գործադրէ անողոք ծրագիրը: Ժողովուրդը իր ամբողջ հարստութիւնը ետին թողած հետիոտն ելաւ քաղաքէն, բանակատեղի կազմեց Արաքս գետի ափին, ուր նաեւ եկեր հաւաքուեր էին հայ գաղթականներ այլ վայրերէն: Երբ Շահը հասաւ Արաքսի ափին, եւ իմացաւ, որ Ջուղայեցիք տեղահանուած են, հարցուց Թահմազ - Ղուլիին՝ թէ քաղաքը հրդեհա՞ծ է: Ու երբ հրամանատարը՝ ո՛չ պատասխանեց, Շահը բարկութեամբ զայն ետ Ջուղա ղրկեց, որ ամբողջ քաղաքը հրոյ ճարակ տայ: Կ՚ուզէր՝ իր ետին թշնամիին թողուլ միայն աւերակները:

Ու Հայոց գեղաշէն Հին Ջուղան մոխիրներու վերածուեցաւ:

Հոգեցունց է այն հատուածը ուր Դաւրիժեցի կը նկարագրէ թէ ի՛նչպէս Ջուղայեցիք բռնի դուրս քշուելէ ետք իրենց սիրուն տուներէն, եկան կանգ առին գետի եզերքին, եւ իրենց վիշտն ու բողոքը երկի՛նք ուղղելով՝ Արաքսի ջուրերու մէ՛ջ նետեցին իրենց քաղաքի բանալիները...: Իր պարզութեան մէջ սրտառուչ ու տխուր, իրական արցունքով գրուած բանաստեղծութիւն մըն է ան, երբ Ջուղայեցիք ետ կը նային իրենց հայրենի Օճախին՝ ուր կը մնան «Գերեզմանատունք Հայոց եւ Դամբանք նախնեաց նոցա»:

Մինչ այդ, հալածող բանակը Թուրք Սինան Փաշայի արդէն հասեր էր Կարս: Ու Շահը հրամայեց որ Արաքսի ափին հաւաքուած ժողովուրդը լողա՛յ անցնի գետի մի՛ւս ափը: Կ՚ուզէր՝ իր բանակին հետ հայ բնակչութիւնն ալ նահանջեր:

Այդ գետանցքը պիտի ըլլար բռնագաղթի ողբերգութեան դառնագոյն արարքը: Կարդանք Դաւրիժեցիի նկարագրութիւնը՝ բնագրէն թարգմանաբար: - Ժողովուրդը, կռնակին՝ բռնտէրի խարազանը, ճակատին՝ Արաքսի կլանող կոհակները, իր փրկութիւնը մի՛ւս ափին միայն տեսնելով կը նետուի ջուրերուն:

«Եւ անոնցմէ ոմանք նաւերուն եզերքներուն կառչած, ոմանք տափերու, եւ ոմանք ձիերու եւ եզներու եւ գոմէշներու պոչին, եւ ոմանք իրովի լողալով կ՚անցնէին: Եւ անոնք որ անվարժ էին լողալու եւ անզօրներ եւ մատաղատի մանուկներ լեցուած կը ծփային ջուրերու երեսին, եւ գետատար մարդերով ծածկուած էր գետին երեսը: Ու թէպէտ անցան անոնք որ կարողացան, բայց բազում էին անոնք որոնք ջրամոյն մեռան»:

Հայաշխարհի այսպիսի ամայացումը կատարուեցաւ 1604-ի երկրորդ կիսուն: Հաշուելով միայն յիշատակուած քաղաքները՝ տեղահանուածները 60.000 ընտանիքէ աւելի կը համրուէին, եւ ո՛վ գիտէ ուրիշ քանի - քանի աւաններ պարպուեցան, որոնք իւրաքանչիւրը 2.000-է աւելի բնակիչ ունէին: Դաւրիժեցի անուններով կը համրէ տասնըվեց գաւառները, «սկսեալ ի սահմանացն Նախիջեւանու եւ անցեալ ընդ Եղեգնաձոր, առ եզերբ Գեղամայ եւ Լոռւոյ ... եւ զԴաշտն Այրարատու բովանդակ ... եւ զԳառնու Ձորն», եւայլն: Ու կ՚աւելցնէ՝ թէ նախապէս ալ Օսմանեան բռնապետութեան տակ գտնուող գաւառներէն - Կարինէն, Բասէնէն, Խնուսէն, Մանազկերտէն, Վանէն եւ այլն - գաղթական Հայեր եկեր ապաստան գտեր էին Այրարատեան Դաշտին մէջ: Քանզի ուղղը, ամբողջ Հայաշխարհ մըն էր, Թուրք տիրապետութեան տակ ինկած:

Քաղաքներու աւերումէն զատ, վշտահար ժամանակագիրը կ՚ողբայ կործանումը «զամուր եւ զհաստահեղոյս վիմադրեամբ եւ կրով ծածուցեալ զանմատոյց բերդորէիցն», նաեւ «զմեծափառ եւ զհռչակաւոր վանօրայս» որոնք, կ՚ըսէ, հանգստարաններն էին «Աստուծոյ Սուրբերուն», նոյնպէս «զերկնանման եւ ըղբարձրաբերձ եւ զգմբէթաշէն կոփածոյ եւ հաստահեղոյս հիմօք կառուցեալ զեկեղեցիս աշխարհիս Հայոց», որոնց մէջ կը յիշատակէ գոյութիւնը «յօրինեալ եւ զանազան պէս - պէս նկարս ու տեսակս շուշանաց եւ կենդանակերպից, գեղեցիկ յօրինուածքովք քանդակեալք ի վիմս պէս - պէս հնարակերտութեամբ, սինք կամարացն եւ լուսանցոյքն ու դուռնքն, եւ ամենայն ինչ խորհրդական»: Եւ ան կանգ կ՚առնէ, Երեմիական բառերու մէջ կը բիւրեղէ իր յուզումները - տանք դարձեալ թարգմանաբար.

«Եւ այս ամէնը լսելով ու գրելով մեր՝ կը ճմլուի մեր սիրտը, ու կը դալարուին աղիքները, եւ մեր աչքերէն արտասուքի վտակներ թորելով կը հոսին մեր ժողովուրդին պատահած թշուառութեանց համար: Ու չե՛մ բաւեր՝ թէ ի՛նչ պատկերով կամ ի՛նչ ոճով ողբ հիւսելով եղեռնագրեմ կործանումին վրայ մեր ազգին եւ աշխարհքին, ամենառատ եւ յուսաթի Աշխարհին Հայոց ... Քանզի վերածուեցաւ վայելուչ եւ քաղցր աշխարհը մեր, քաղցրաշունչ եւ առողջարար եւ կենդանապարգեւ օդով: Եւ մեր ազգը իր հայրենի եւ բնիկ ժառանգութենէն, եւ օրհնեալ երկրէն որ լի է Սուրբերու նշխարհներով, եղան փոտարանդեալք եւ տարամերժեալք օտար երկիրներու եւ այլալեզու ազգերու մէջ - «որ եւ թշնամիք հոգւոյ եւ հաւատոյ, եւ արեան ծարաւիք մարմնոյ»:

(Շար. 2)

ՍԹԱԼԻՆԵԱՆ ԲԱՐՔԵՐ

(ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ)

ՔԱՂԵՑ՝ Գ. Տ.

Նախ Մալէնկով եւ Բերիա, յետոյ Վորոշիլով եւ Քականովիչ, հուսկ՝ ես եւ Բուլկանին: Յայտնի էր որ առաջին երկուքն էին կազմակերպիչները եւ որոշած էին հսկել օրուան մէջ, մինչ Բուլկանին եւ ես պիտի հսկէինք գիշերը: Կը խոստովանիմ որ շատ ազդուած էի եւ Ստալինի կորուստը կը ճնշէր սիրտս: Բժիշկները խմբովին յայտարարեցին թէ վիճակը շատ ծանր էր, եւ եթէ նոյնիսկ լաւանար, պիտի չկրնար այլեւս աշխատիլ, եւ թէ այս տեսակ տագնապները երկար չէին տեւեր եւ վախճանը մօտ էր: Ամէն ճիգ ի գործ դրինք զինքը ոտքի հանելու համար, բայց ի զուր, յայտնի էր որ չէր հասկնար իրեն պատահածը: Անգամ մը երբ բժիշկները քննութեան համար իր մէջը կ՚առնէին, փորձեց իր մերկութիւնը ծածկել, զգալի էր որ կը նեղուէր մեզմէ: Պահ մը կարծես իր գիտակցութիւնը վերագտաւ, հակառակ որ խօսիլ չէր կրնար, դէմքի մկանները սկսան շարժիլ, երբ իրեն քիչ մը ապուր եւ թեթեւ թէյ կը խմէին դգալով, իր ձախ ձեռքը բարձրացնել կը ջանար պատը կախուած նկարի մը ուղղութեամբ, շրթներուն վրայ, ժպիտի նման բան մը կը նշմարուէր: Ես հասկցայ թէ ինչ ըսել կ՚ուզէր, բացատրեցի միւսներուն, թէ ինչո՞ւ կը ջանար պատը ցոյց տալ, որովհետեւ հոն կախուած նկարը կը պատկերացնէր աղջնակ մը, որ փոքրիկ գառնուկի մը կաթ կը խմցնէ եղջիւրի մը օգնութեամբ: Ստալին կ՚ուզէր հասկցնել թէ այս պահուս, ինքն ալ այդ գառնուկին կը նմանէր, քանի որ զինքը դգալով կը կերակրէին. մօտեցանք իրեն, մեր բոլորին ձեռքերը սեղմեց իր ձախ ձեռքով. չափազանց յուզուած՝ ձեռքս դրի իր ձախ ափին մէջ եւ երկար սեղմեց, յայտնի է որ, այս ձեւով իր զգացումները կ՚արտայայտէր մեզի...: Այդ տխուր օրերուն, ինչ որ ինծի համար անտանելի էր, այդ Բերիայի վարմունքն էր. կիսամեռ եւ անգիտակից հիւանդին շուրջը դառնալով, իր ատելութիւնն ու մաղձը կը թափէր անոր երեսին, զզուելի բան մըն էր այս վատը լսել, բայց աւելի վատը կայ, երբ հիւանդին դէմքին վրայ գիտակցութեան նշոյլ մը նշմարէր, անմիջապէս ծունկի կը նետուէր անկողնին առջեւ եւ Ստալինի ձեռքերը առնելով, համբոյրներով կ՚ողողէր զանոնք, եւ երբ Ստալին կրկին անգիտակցութեան մէջ կը մխրճուէր, ոտքի կ՚ելլէր եւ կը թքնէր. այս էր իսկական Բերիան:

Օր մը, Բուլկանին եւ ես, բժիշկներուն քննութիւններուն հսկելէ վերջ, երբ իրիկունը առանձին կը զրուցէինք, որոշեցի բացուիլ իրեն. Բուլկանինի հետ շատ աւելի անկեղծօրէն կրնայի խօսիլ. «Բուլկանինի՛ն, լսի, չեմ կարծեր որ Ստալին ազատի, բժիշկներն ալ համաձայն են, գիտե՞ս թէ ինչ կացութեան մէջ պիտի գտնուինք իր մահէն ետք ... գիտե՞ս թէ ինչ պաշտօն պիտի ստանձնէ Բերիա»: «Ի՞նչ պաշտօն», պատասխանեց «պիտի փորձէ ներքին ապահովութեան նախարարութիւնը գրաւել, եթէ պետական ապահովութեան պաշտօնը գրաւէ, կրնաս վստահ ըլլալ, թէ մեր վախճանը մօտ է, պէտք է ամէն միջոց ի գործ դնենք, արգիլելու համար այդ բանը»: Բուլկանին համաձայն գտնուեցաւ ինծի եւ այդ վայրկեանէն սկսեալ որոշեցինք մեր գործունէութեան ուղղութիւնը: «Ես կը խօսիմ Մալէնկովի հետ, շարունակեցի, վստահ եմ որ ան ալ գիտակից է մեզի սպառնացող վտանգին, միայն մեր անձը չէ՛ որ պիտի պաշտպանենք, այլեւ շատ ուրիշներ, համայնավար կուսակցութիւնն ու Խորհ. Միութիւնը. եթէ թոյլ տանք որ Բերիա հասնի իր նպատակին, ոչ միայն մեզ կռնակէն կը դաշունահարէ, այլ եւ շատ հաւանաբար երկիրը կը հասցնէ 1937 - 1938-ի եղեռական տարիներու կացութեան»:

Հսկումի մեր կարգը լրացած ըլլալով, յոգնած եւ անքուն վերադարձայ տունս, քնաբեր մը առի եւ պառկեցայ: Հազիւ քնացած հեռաձայնը հնչեց, Մալէնկովն էր, «շուտ եկուր, Ստալին շատ գէշ է»: Անմիջապէս հագուեցայ եւ վերադարձայ տաչա: Քիչ յետոյ միւսներն ալ եկան. Ստալինի վիճակը ծանրացած էր, բժիշկները յայտնեցին թէ հոգեվարքի մէջ է եւ վախճանը մօտալուտ. յանկարծ շնչառութիւնը դադրեցաւ, անմիջապէս հսկայ մարդ մը մօտեցաւ անոր եւ սկսաւ արուեստական շնչառութիւն կիրարկել. շատ ազդուեցայ տեսնելով թէ ի՛նչ սաստիճան կը տրորէին ու կը չարչարէին զինք: Ի վերջոյ չհամբերեցի եւ պոռացի. «Ալ կը բաւէ՛, չե՞ս տեսներ որ այս մարդը մեռած է, կը կարծես թէ կեանքի՞ պիտի բերես զինք, մեռա՛ծ է, մեռած է»: Հսկայ մարդը դադրեցաւ զինք տրորելէ. իրաւ, Ստալին մեռած էր: Նոյն այդ վայրկեանին, Բերիա կառքը կը նստէր եւ կը մեկնէր...:

(Շար. 11 եւ վերջ)

Յաջորդով՝ Բերիայի ձերբակալութիւնը:

ԷՋ ՄԸ ԹՈՒՐԻԿԷՆ

Շատ բանաստեղծներու նման, անցեալին Թուրիկ եւս ուսումնասիրած է Հայաստանի զանազան քաղաքները իրենց նիստ ու կացով, բարքերով, եւայլն: Նշեալ աշխատասիրութեան վերնագիրն իսկ, «Ուսումնասիրական», շեղում մը կ'ենթադրէ զուարճախօս Թուրիկի օրը օրին արձանագրած ակնարկներէն: Կուտանք, իբրեւ նմոյշ, ուսումնասիրուած քաղաքներէն երկու հատ (քաղուած վերջերս Պէյրութ լոյս տեսած Ծիծաղ հատորէն):

×

ՄՈՒՇ

Մուշ. - Այս գաւառին կէսը դաշտային է, կէսը լեռնային: Կէսը մշակուած, կէսը խոպան: Բնակիչներուն կէսը Հայ է, կէսը քիւրտ, կէսը մշակ է, կէսը աղա-պէկ: Կէսը յեղափոխական է, կէսը տեղափոխական:

Մուշի դաշտին շուրջ, պատի պէս շարուած են բարձր լեռներ եւ կատարներ, որոնք արգելք կ'ըլլան նոր գաղափարներու եւ նոր մաքերու մուտքին. այդ պատճառաւ ալ Մշեցին մնացած է աւանդապաշտ եւ նորութեան թշնամի:

Դաշտային մասը շատ բարեբեր է: Կ'արտադրէ ցորեն, գարի եւ յեղափոխական: Լեռնային մասը անբերրի է. կ'արտադրէ կորեկ, սխտոր եւ ֆէտայի:

Մուշ գաւառին մէջ, պտուղը շատ սուղ է, ցորենը շատ աժան. ոչխարը սուղ է, մարդը աժան: Ոչխարներուն մէջ հիւանդը կը մորթեն, իսկ մարդոց մէջ առողջը:

Գրի Գիւտը Մուշէն է, բայց ժողովուրդը շատ չի գործածեր: Կարդալ սորվողը տէրտէր կ'ըլլայ, նամակ գրել ուզողը տէրտէրին քով կը վազէ:

Մուշեցին ամէն բան կրնայ ըլլալ, տէրտէր, վարդապետ, մշակ, դրագէտ, արհեստաւոր, մուրացկան, բայց ոչ վաճառական եւ փաստաբան: Ճկուն չեն, հինգ օր սոտա ջուրի մէջ դրէք, նոյնը կը մնան, չեն կակուղնար:

Անուններն անպատճառ օ-ով կը վերջանայ եւ երկվանկ է. Գրգօ, Մկրօ, Ըսդօ, եւայլն: Բազմավանկ անուն չունին, Սենեքերիմ, Արտաւազդ, Վռամշապուհ անունները խնայողութեան դէմ կը նկատեն: Պարոն, Տիար, Մեծայարգ տիտղոսներուն շատ հակառակ են. ատոնց տեղ կը գործածեն տօ՛ լաօ, տօ՛ զուռօ:

Եթէ կենդանիներու մէջ հիւանդութիւն ինկայ, ամէն օր հերիսա կ'ուտեն, այլապէս կերածնին չոր թան, փոխինդ, ճաճըղ եւ Թանապուր կ'ըլլայ:

Բնութեամբ աղմկարար են, իսկ զգացումով չիտակ: Վառելիքնին աթար է. կերակուր կ'եփեն աթարով, լուացք կ'ընեն աթարով, կը լոգնան աթարով, թոնիր կը վառեն աթարով: Կարծեմ ատոր համար է որ գոյներնին քիչ մը թուխ կ'ըլլայ: Տաւուլ-զուռնայով եւ յեղափոխական երգերով հարսնիք կ'ընեն:

Մուշը կ'արտածէ ցորեն, կանկառի ձիւթ, Սուրբ Կարապետի նշխար եւ փէհլիվան:

×

ՎԱՆ

Վան. - Այս քաղաքը Վանայ ծովուն վրայ (բանուկ) նաւահանգիստ մըն է, շինուած գեղեցիկն Շամիրամի ձեռամբ, եւ բարեզարդուած ... Սուլթան Համիտի կողմէ:

Բնակիչները յարմարող, նորութիւններու սիրահար են, նոր մաքեր, նոր գաղափարներ անմիջապէս կ'իւրացնեն: Յեղափոխութիւն եթէ քարոզուի, յեղափոխական կ'ըլլան, անիշխանութիւն քարոզուի, անիշխանական կ'ըլլան, իսկ եթէ կղերականութիւն քարոզուի, անմիջապէս վարդապետ կը ձեռնադրուին:

Վանեցի մանուկը մանկապարտէզի մէջ յեղափոխական է, նախակրթարանի մէջ խմբագիր կ'ըլլայ, վերջին դասարանին մէջ արդէն երեսփոխան ըլլալու մասին կը մտածէ:

Վանեցին իր երկրին մէջ շատ լաւ ոսկերիչ է, Պոլիս կ'երթայ աշճի կ'ըլլայ, Եգիպտոս՝ լաւ վաճառական, Ամերիկա՝ լաւ բանուոր, Հայաստան՝ լաւ դրագէտ, իսկ Ռուսաստան՝ լաւ չեկիստ:

Ընդունակ եւ ճարպիկ ժողովուրդ մըն է Վանեցին: Ամէն բանի տակէն կ'ելլէ, գետը նետես ետ կուգայ, ծով նետես երեսը կ'ելլէ, կարծես մանթառ կլլած է, բարձրութենէ մը վար նետես ոտքի վրայ կը մնայ, այդ անշուշտ իր գլխուն ծանրութենէն է:

Վանեցիները շատ ուժեղ ստամոքս ունեցած են եւ ունին: Շամիրամը մարսեցին, Ուրարտացիները մարսեցին, հրէական գաղութ մըն ալ մարսեցին. այս վերջինները միայն եղան իրենց սնունդ տըւողը կարծեմ:

Լաւ վաճառական են եւ լաւ արհեստաւոր. իրենց շինած մէկ բուրվառը կրնան ծախել որպէս հինգ հազար տարուան հնութիւն: Դուռերնին միշտ բաց է, բայց երբ ճաշի կը նստին, կը գոցեն: Այս սովորութիւնը փոխ առած են Հրեաներէ՞ն, թէ Կեսարացիներէն, լաւ չեմ գիտեր: Կը պարծենան Խրիմեան Հայրիկով, Տարեխ ձուկով եւ իրենց անճկելի լեզուական շեշտով: Հ. գիրը չունին, հայ կամ հաց չեն կրնար ըսել, խայ, խաց կ'ըսեն, որմէ կարելի է հետեւցնել թէ ազդուած են եբրայերէնէն:

Հողը բարեբեր է, կ'արտադրէ խաղող, գինի, սիկառէթի տուփ եւ տեսարան՝ ազատ սիրոյ: Մտքով իշխանական են, իսկ գործով՝ անիշխանական:

Վանը, ապագայի Հայաստանի մտաւորական կեդրոնը դառնալուն ամէն մարդ կը հաւատայ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ (Լիբանան) մէջ մեռած է ընկ. Վռամ Մինասեան: Ծնած էր 1941ին: Նախակրթութիւնը ստացած է «Յառաջ» վարժարանին մէջ, համալսարանական ուսումը՝ Եթովպիա, ուրկէ վկայուելով իբրեւ գիւղատնտես վերադարձած է Այնճար, իր գիտութիւնը ի սպաս դնելով գիւղին: Պաշտօնավարած է «Հ. Գարակէօզեան» հիմնարկութեան կաթնատնտեսութեան բաժնին մէջ, ապա մեծ բաժին ունեցած է Կաթի Համագործակցականի հիմնումին մէջ: Տարիներ մասնակցած է գիւղի հանրային կեանքին: Եղած անդամ Ազգ. Գ. Կիւլպէնկեան - Յառաջ վարժարանի հոգաբարձութեան եւ Հ. Յ. Դ. Կարմիր Լեռ կոմիտէի:

×

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, Փետր. 23-ին մեռած է ընկ. Եփրեմ Թուշեան: Ողբացեալը տարիներու վաստակ մը ունի գաղութին մէջ: Եղած է Ազգ. Իշխանութեան անդամ, Յուսաբեր Մշակ. Ընկերակցութեան փոխ - ատենապետ, «Յուսաբեր» օրաթերթի վարչութեան, Հայ Կարմիր Խաչի Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ վարչութիւններու անդամ եւայլն: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Փետրուար 24-ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, ուր դամբանական մը խօսած է առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան: Եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ դամբանականներ խօսած են Ազգ. Իշխանութեան, «Յուսաբեր»ի, մարզական եւ պատանեկան միութիւններու ներկայացուցիչները:

×

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հայոց Թեմի Ազգ. Գաւառական Ժողովը գումարուած է Փետր. 26-ին, նախագահութեամբ առաջնորդ Արամ Եպիսկ. Քէշիշեանի եւ ներկայութեամբ 27 երեսփոխաններու: Մնայուն դիւանի ատենապետ ընտրուած է Վարդգէս Տէր - Կարապետեան, ատենադպիր՝ Սահակ Գասարճեան: Կրօնական ժողովի տեղեկագիրը կարդացած է Արսէն քհնյ. Քէշիշեան, ներկայացնելով կրօնական դաստիարակութեան, քահանաներու պատրաստութեան, կիրակնօրեայ վարժարաններու եւ կրօնական հրատարակութեանց մարզերու մէջ տարուած աշխատանքները: Շեշտը դրուած է նոր քահանաներու պատրաստութեան եւ ազգային վարժարաններուն մէջ կրօնական դաստիարակութեան վերակազմակերպման հարցերու վրայ: Քաղաքական ժողովի 40 էջերէ բաղկացած տեղեկագիրը ընդգրկած է իւրաքանչիւր խորհուրդի կամ ատեսչութեան յատկացուած յատուկ բաժիններ: Առաջարկներու բաժնին մէջ ժողովը քննած է Նահր Մոթէն Անթիլիաս շրջանին մէջ երկրորդական վարժարան մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը, բնակարանային ծրագրի մը պատրաստութեան եւ հայերէնով դասաւանդըւած նիւթերու դասագիրքերու հարցը: Կրօնական եւ քաղաքական ժողովներու ընտրութեամբ վերջ գտած է նիստը:

×

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ (Լոս Անճըլըս) «Ազատամեան» սրահին մէջ, Փետր. 26-ին, տեղի ունեցած է ճաշ - պարահանդէս մը, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան Արեւմտեան Ամերիկայի պաշտօնաթերթ «Մասիս» շաբաթաթերթի հրատարակութեան երկրորդ տարեդարձին առթիւ: Ճաշէն ետք խօսք առած են Հէքի Տիրամէրեան եւ «Մասիս»ի խմբագիր տոքթ. Յարութիւն Սաղըրեան, ինչպէս նաեւ Կուսակցութեան շրջանի վարիչ - մարմինի անդամ Անթուան Քէտէրեան եւ Էջմիածնական Թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԷՆ

Փետրուար 5 - 12, հաճելի շաբաթ մը անցուցինք Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի կայանը: Արդարեւ, Միութեան Անիէռ - Պուա Քոլոմպ - Արժանթէօյի մասնաճիւղը գովելի գաղափարը ունեցած էր, դպրոցական ձմեռնային արձակուրդներէն օգտուելով, մէկ շաբթուան հաճելի ժամանց ու հանգիստ ապահովելու ծնողքներու եւ երախաներու՝ իր կայանին մէջ:

Պելֆոնթէնի լեռնային, բայց անտառներով լեցուն գիւղը հմայեց բոլոր մասնակցողները, մանաւանդ անոնք՝ որոնք առաջին անգամ կը տեսնէին ձիւնի հաստ շերտեր, որոնք աւելի գեղեցկացուցած էին շրջապատը: Եղեւիններու ճիւղերը կքած ձիւնին ծանրութենէն, ամէն կողմ մանուկներ ու պատանիներ կը խայտան, դահուկը օրուան գլխաւոր զբաղումն է:

Կէսօրուան մօտ, թարմ օդ շնչելէ եւ ձիւնախաղէ ու դահուկէ ետք, կը հաւաքուէինք ճաշասրահը, ուր սեղաններու շուրջ կը ստեղծուէին ընտանեկան եւ հայկական ջերմ պահեր: Ապա՝ տաք ու յարմարաւէտ ննջարաններու մէջ հանգիստ: Երեկոյեան, կայանի սրահին մէջ կը սկսէին երգն ու պարը, ուրախ մթնոլորտ մը պարգեւելով բոլորիս:

Գնահատելով Կապոյտ Խաչի այս ձեռնարկը, կը մաղթենք որ նման հաւաքոյթներ յաճախ կազմակերպուին, որպէսզի հայ երախաները իրենց ծնողքներու հովանիին տակ ապրին ընտանեկան եւ հայաշունչ մթնոլորտ մը:

Ս. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Ամպիոնը շրջապատող սպայակոյտին երիտասարդ անդամները ատեն ատեն իրարու երես կը նայէին՝ իբր թէ իրարու հասկցնելու համար որ այդ մեծ ճշմարտութիւնները կ'ըմբռնէին, կը հաւնէին եւ կը վաւերացնէին:

Այս փոթորկալից յառաջաբանէն յետոյ, բեմբասացը կարճառօտ ակնարկ մը նետեց եւրոպական արդի դաստիարակութեան փրկարար դրութեան վրայ, իր անձնական քրիզիկներովը համեմելով զայն, ու վերջապէս եկաւ յանգացաւ յաւիտենական Պեստալոցցիին:

Հոս, ճարտասանական ազդու դարձուածքի մը եւ ժեսթի մը մէջ, խաչագողը յանկարծ ակնարկը սեւեռելով սրահին մէկ անկիւնը, դէպի ձեղուն, սա մեծագոչ ձայնարկութիւնը պոռթկաց.

- Պեստալոցցի՛, Պեստալոցցի՛, ա՛րի՛ թը ուր գերեզմանիցդ, եւ եկ քո լոյսերդ ափուր մեր խեղճ ազգին հեռաւոր շրջաններո՛ւմ...

Ունկնդիրներուն շարքին մէջ մամիկ մը, այս ահեղ պոռչտուքէն սարսափահար, քովի կնոջ ձեռքերը բռնելով.

- Քա քուրուկ, վո՛ւյ տող կ'ելլամ կոր նէ, աճապա խենթեցա՞ւ քի բեստիլճին կը կանչէ կոր:

- Քա ո՛վ կիտէ, քուրուկ, էս ալ աս մարդուն հիյէթին չեմ հաւնիր կոր. աճապա բէստիլը շա՞տ կը սիրէ...

Բեմբասացը իր բացագանչութենէն յետոյ՝ ակնարկը անկիւնին սեւեռուած մնացեր էր, անշարժ, իբր թէ իրօք Պեստալոցցին յանկարծ երեւցած ըլլար հոն՝ իր կոչին պատասխանելով: Եւ ներկաներուն մէջ կասկածները քիչ քիչ մարմին պիտի առնէին, եթէ մարդուկը, ուշաբերած, չվերսկսէր իր ճառը, աւելի հանդարտ, աւելի խոհեմ:

- Որքան որ էլ հիացումով վերաբերւում եմ դէպի Պեստալոցցին, շարունակեց, այնուամենայնիւ նա չկարողացաւ իր սիստեմը տեխնիքական ամուր հիմքերի վրայ հաստատել: Ես յաջողել եմ յետ իրկար հետազօտութիւններից լրացնել այդ պակասը: Ահա թէ ի՛նչպէս. խնդրում եմ ձեզանից լարուած ուշադրութեամբ հետեւել իմ բացատրութիւններին:

Բեմբասացը պահ մը նորէն իր թուղթերը աչքէ անցընելէ յետոյ շարունակեց լուրջ, հանդիսաւոր ձայնով, ամբարհաւան եւ ինքնավստահ.

- Թերեւս չէք լսել դոքթոր Գալին, որը մի հանճարեղ, մի հրաշալի պան է գտել: Սա մի բժիշկ է, որը ծնուել է 1758ին Պատում, եւ նախ հաստատուել է Վիեննայում, ուր իր կրամոզկոպիկ վարդապետութիւնը այնքան մեծ աղմուկ, յեղաշրջում առաջ է բերել գիտական աշխարհում որ կառավարութիւնը խիստ սարսափահար է եղել: Բերլինում նա դասախօսութիւններ է սարքել իր հիմնած բրէնոլոկիայի պրոպագանդայի համար եւ ամենամեծ յաջողութիւն է ձեռք բերել... Վերջապէս նա յանդգնել է Պարիզում երթալ քարոզել իր վարդապետութիւնը, հրատարակել է իր գործերը ուղեղային անատոմիայի մասին, եւ ունեցել է ահագին հետեւող... Ափսո՜ս որ նախանձը որ ամենուրեք հալածում է արժանիքին, չէ խնայել եւ դոկթոր Գալին. Թշնամիներ, հակառակորդներ ճգնել են նրա գործը վարկաբեկել, վնասակար եւ անօգուտ ցոյց տալ... բայց գալիս է մի՛ օր ժամանակ որ նրա անունը պիտի դասուի մարդկային բարերարների շարքում:

«Թէ ի՛նչ է դոկտոր Գալինի վարդապետութիւնը ... մի՛ շատ պարզ բայց եւ մի շատ բարդ պան. նա ասում է, - ցուցմունքներով հաստատում է իր ասածները - թէ՝ մարդկային գանկի արտաքին կազմաւորումը ճիշդ ու ճիշդ պատկերացընում է ուղեղային զանգուածին ձեւն ու կաղապարը, վասնզի, ասում է. գանկային մէն մի բաժանում իր զարգացումով ցոյց է տալիս ստորակայ շրջագծերով համապատասխան զարգացում: Այն թուականին ուր դոքթոր Գալ աշխարհի յայտարարում էր իր սիստեմին, ջղային դըրութեան կեդրոնացումը համարւում էր մի ինչ որ հերետիկոսութիւն: Հոգին պարզ է, իր բնակութիւնը հարկաւոր է պարզ լինի, գիտակցութիւնը մի է, ապա ուրեմն հոգին մի բնակութիւն եւեթ գոյութիւն ունի. ահա այս ըմբռնումին էր հակառակում դոկթոր Գալ եւ ասում էր. մարդկային ուղեղը բաղկանում է նոյնքան մասնաւոր սիստեմներից որքան նա գործում է որոշ պաշտօններ: Վերջապէս նա առաջին ինք եղաւ հաստատող թէ խելագարութեան անմիջական պատճառը ուղեղումն է կայանում:

(Շար. 23)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Նշան Միքայէլեան իրենց սիրելի մայրիկին՝
ՋԱՆԱՁԱՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ
մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ կը նուիրեն. - Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցիին 500, Դպրոցասէր վարժարանին 500, Իսիի Մշակոյթի Տան 300, եւ «Յառաջ»ին 300 Ֆ.: (Ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

×

ԼԻՈՆ. - Ողբացեալներ՝ Նուարդ Կարոյեանի (ծնեալ Երամեան) եւ Վերոն Փափազեանի (ծնեալ Գորթոչեան) մահուան առթիւ (Տէսինէն) Տիկին Հռիփսիմէ Գրիգորեան անոնց յիշատակին կը նուիրէ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Տիկին Թօփուզեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Կապ. Խաչին Արմենուհի Միսաքեանի յիշատակին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Զարուհի Տէր - Յակոբեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան 500-ական Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.

Նոր Տարւոյ եւ Ծննդեան առթիւ Պօմոնի Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը Եկեղեցւոյ պայծառութեան նուիրած է հազար ֆրանք:

×

Տիկին Ալիս Տալաքիւբէլեանի մահուան առթիւ Պ. Ֆրետէրիք Տալաղէրէլեան 200, Այրի Տիկին Վիքթորիա Մկրեան 200 Ֆ., Այրի Տիկին Շաքէ Գրիգորեան եւ զաւակները 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժագ Գրիգորեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան 100, Տիկին Սօֆի Անտրանեան 100, Տէր եւ Տիկին Քրիստոֆ Թէրզիպաշեան 200, Տիկին Սիւզան Սարաֆեան 50, Պօմոնի Կապոյտ Խաչի կողմէ 100, Սեդա Սարգիսեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թիլքի 100 Ֆ.:

LETTRE AUX ARMÉNIENS

Vous savez que l'Église Apostolique Arménienne participe à la création d'une Radio, en commun avec les autres Églises Chrétiennes implantées à Marseille.

Le nom choisi pour cette Radio est «DIALOGUE». Il exprime clairement notre volonté que cette station soit fidèle à une triple mission:

1.-Proposer une vision de la vie inspirée de l'Évangile: ceci dans le respect et l'écoute des autres courants de pensée existant à MARSEILLE.

2.- Favoriser une meilleure connaissance réciproque entre églises et permettre aux Chrétiens de différentes tendances ou de différents milieux sociaux, de s'écouter, de se découvrir, de s'interpeller.

3.- Susciter le dialogue entre les chrétiens, et les diverses forces vives de Marseille, tant au plan culturel qu'économique, éducatif, politique, social ou religieux non-chrétien.

Pour que l'ÉGLISE ARMÉNIENNE puisse occuper pleinement dans cette radio, la place qui est la sienne, nous avons besoin de nombreux concours bénévoles. Que toutes celles et tout ceux qui acceptent de donner leur temps pour que vive l' expression de l'Église, et de la Culture Arméniennes, se fassent connaitre en envoyant le papillon ci-dessous.

Nous savons que nous pouvons compter sur vous.

D'avance merci.

« DIALOGUE » La Radio des Chrétiens de MARSEILLE
La Major- 1, av. Robert Schuman-
13002 **MARSEILLE**

BULLETIN A DETACHER ET A ENVOYER A : EGLISE ARMENIENNE
339, avenue du Prado, 13008 Marseille

Nom ________________
Prénom ________________
Eglise ________________
Profession ________________
Adresse ________________
propose de donner ——— heure(s) ——— jour(s) par semaine.
Je préférerais assurer des tâches de (rayer les mentions inutiles) : Comptabilité, Secrétariat, Dactylo, Permanence téléphonique, Permanence technique au studio, Montage des bandes enregistrées, Reportages...

Signature

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Mardi 22 Mars, à 20h.45
Conference de Carême
par
Le R.P. MICHEL RIOUET
«Reflexions sur le jubilé 1950 ans de rédemption»
Un repas précedera la conference à 19.h 30

CENTRE CULTUREL DE L'ORDRE DE LA ROSE-CROIX A.M.O.R.C.
LES BALLETS ARMÊNIENS
Chorégraphe JIRAÏR MADILIAN
Vendredi 25, Samedi 26, Dimanche 27 Mars à 20.h 45
199 bis, rue Saint-Martin
75003 PARIS
Réservations: 3 Fnac et Agences de Spectacles et éditions Rosicruciennes
199 bis, rue Saint-Martin 75003
Groupes et étudiants: 30 F
Participation: 40 F par spectacle

ՀԱՅ ՏԻՍԻՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ
ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐՈՒ
VIDEO - CASSETTES
(SECAM - VHS)
ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՍԱԼԵՐՈՒ ԵՒ ՁԱՅՆԵՐԻԶՆԵՐՈՒ ՃՈԽ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ
(Արտադրութիւն ԱՐԳԱ հաստատութեան)

EN VIDEO CASSETTES :
ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ
գունաւոր (sous-titré en anglais)
ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ
սեւ-ճերմակ
ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆԸ
սեւ-ճերմակ

EN CASSETTES ET DISQUES :

ԵՐԳԻՉՆԵՐ՝	ՆՈՒԱԳՆԵՐ՝
Մանուէլ	Հայաստանի պարախումբ
Ատիս Հարմանտեան	
Գառնիկ Սարգիսեան	Հայաստանի նագի խումբ
Փօլ Պաղտասըլեան	
Գէորգ Թէքեանեան	Ժագ Գոնեան
Յովիկ Գրիգորեան	
Յարօ Բուրեան	Րաֆֆի Յակոբեան
Վարուժ	
Աւօ Սարգիսեան	Հայկ. ժողովրդական պարեր
Յարութ Փամպուքճեան	
Ռոզի Արմէն	Շիրակ նուագախումբ
Մարօ Փարթամեան	
Անտոէ Տանիկ	

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ
Դիմել գրաւոր՝ Կամ հեռաձայնել՝
HAY DISC 282 - 01 - 41
9-11, GRANDE RUE, 93250 VILLEMOMBLE

CROIX ROUGE ARMENIENNE
SECTION ISSY-CLAMART
MATINÉE DANSANTE
au profit du Centre de Vacances de Normandie sous la Présidence du Dr. NORA DAMLAMIAN - DER AGOPIAN
animée par l'orchestre GROUNG
élection de Miss CROIX-ROUGE
Dimanche 27 Mars, de 16 heures à minuit
THEATRE MUNICIPAL D'ISSY-LES-MOULINEAUX
Réservation des tables : Navassartian 985 - 36 - 53
Ohanyan 631 - 81 - 94
Berberian 736 - 31 - 88
Entrée 40 F
Etudiants 25 F

OPTIMA Tours
Printemps en Arménie
— PAQUES du 26 Mars au 6 Avril
Prix Paris / Paris 4 800 F tout compris
— Cérémonies du 24 AVRIL en ARMENIE du 20 au 30 Avril
accompagné par Sonia COUMRYANTZ
— Du 20 Avril au 4 Mai
— Du 8 au 15 Mai
— Du 11 au 23 Mai
— Du 11 au 23 Juin
demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.
Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

SPECIAL MOIS DE MARS
LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN
OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI
*
Animé par la celèbre chanteuse grecque
FLESSA LIA
au piano le chanteur arménien ARSEN
chanteur tzigane MINAS
groupe de danse FOLKLORIQUE
danse orientale avec AIDA
HARRIS LASCARIS **Bouzouki MICAELIS**
AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
22
MARDI
22 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

LE NUMERO : 3,00 F

58րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.397 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.397

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆ»

Հ. ՄԱՆՈՒԷԼ ԵՐԿԱԹԵԱՆ 14 ՏԱՐՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

ԴԱՏԱԽԱԶԸ 6 ՏԱՐԻ ՊԱՀԱՆՋԱԾ ԷՐ ...

×

Մարտ 18-ին Պոլսոյ զինուորական Թիւ 1 դատարանը 14 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Հայր Մանուէլ Երկաթեանը (ըստ Թուրքերուն՝ Հայկօ Մանուէլ Եկմէքճի): Մարտ 9-ի մեր թիւով, տըւած էինք վերջին տեղեկութիւնները այս մասին եւ յայտնած թէ դատախազը 6 տարի բանտարկութիւն պահանջած էր : Ամբաստանութեան պահանջը ընդհանրապէս առաւելագոյնը կ'ըլլայ եւ դատարանը կամ պահանջուած կամ պահանջուածէն նուազ պատիժ մը կը սահմանէ, բայց ոչ՝ աւելի: 14 տարի բանտարկութենէն զատ, Հ. Մանուէլ 4 տարի ութ ամիս ալ հսկողութեան տակ պիտի բնակի : Ցկեանս զրկուած է քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներէն :

Ինչպէս քանիցս գրած ենք, Հ. Մանուէլի դէմ եղած ամբաստանութիւնը հիմնուած է՝ իր պայուսակներուն մէջ, 1980 Հոկտեմբեր 10-ին գտնուած Հայաստանի քարտէսներու, յեղափոխական երգերու երիզակներու (քասէթ) եւ մանաւանդ Թուրք պետութեան հողամասային ամբողջականութեան դէմ գործելու յանցանքներուն վրայ:

Այս լուրերը կուտային «Թէրճիւման», «Հիւրրիյէթ» եւ «Միլլիյէթ» Մարտ 20-ի իրենց թիւերուն մէջ, այլեւայլ մանրամասնութիւններով եւ խորհրդածութիւններով: Ի չարս այս վերջին խորհրդածութեանց, կ'ըսեն թէ պատիժը ՄԵՂՄ եղած է, որովհետեւ դատարանը նկատի առած է ամբաստանեալին կրօնաւորի հանգամանքը…:

×

ԻԼԹԷՐ ԹԻՒՐՔՄԷՆ ՊԷՅՐՈՒԹ ԳԱՑԱԾ - ԵԿԱԾ Է

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Հինգշաբթի, Մարտ 17-ին Պէյրութ գացած-եկած է, տեսնուելու համար Լիբանանցի պատասխանատուներու հետ հայկ. ահաբեկչութեան առնչութեամբ: Նախարարը երեքուկէս ժամ մնացած է Պէյրութ, տեսնուած Ամին Ճեմայէլի հետ եւ վերջնագիր տուեր է Լիբանանի: Թիւրքմէն, ըստ Թուրք թերթերուն, ըսած է որ իր երկիրը երկար համբերած է, բայց այլեւս այդ համբերութիւնը հատած է: Լիբանան շատ զբաղած ըլլալով իր կարգուկանոնը վերահաստատելու, Անգարա սպասած է, բայց այլեւս ժամը հասած է, որ Լիբանան գործի անցնի, քանի որ իր երկիրն է բոյնը հայկ. ահաբեկչութեան : Թիւրքմէն հետը տարած է զօր. Էվրէնի յատուկ մէկ գիրը Նախագահ Ճեմայէլի: Սրտանց մաղթելէ ետք, որ իսրայէլեան զօրքը քաշուի Լիբանանէն, Էվրէն Լիբանանի Նախագահին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ հայ ահաբեկչութեան վրայ եւ այն բողոքին որ հայ ահաբեկիչները Լիբանանեան անցագիր կը կրեն: Շեշտելով Լիբանանի եւ Թուրքիոյ երկարամեայ բարեկամական մտերիմ յարաբերութիւնները, կ'ակնկալէ որ Լիբանան հարկ եղած միջոցները ձեռք առնէ հայկ. ահաբեկչութեան նկատմամբ, որպէսզի այդ յարաբերութիւնները նոյն ձեւով շարունակուին:

Թիւրքմէն տեսնուեր է նաեւ վարչապետ Ուազզանի հետ, որ ըսած կ'ըլլայ, ըստ միշտ Թրքական աղբիւրներու, որ շատ լաւ կը հասկնայ Թրքական տեսակէտը եւ իրաւունք կուտայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՆՈՐՈՇ ԿԻՐԱԿԻԷ ՄԸ ԵՏՔ՝ ՎՃՌԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Լրագրող, Թղթակից փոթորկալից Կիրակի մը անցուցին, բայց ի վերջոյ նըման լերան, Կիրակին մուկ մը ծնաւ:

Ծանօթ է որ Պրիւքսէլի մէջ գումարուած եւրոպացի նախարարներու ժողովը կոչուած է վճռական որոշումներ տալու, այլ խօսքով ճշդելու համեմատական նոր սակերը դրամական Եւրոպական դրութենէն ներս (Ս.Մ.Ե.) : Կը կրկնուէր որ ամէն ինչ պիտի ճշդուի Կիրակի օր, բայց ի վերջոյ ոչինչ ճըշդըւեցաւ եւ ժողովը ընդհատուեցաւ մինչեւ Երկուշաբթի առտու առանց համաձայնութեան գալու: Այս համաձայնութեան չգոյութիւնը մասամբ հետեւանք է Ֆրանսայի նախարարին՝ Տըլորի անզիջողութեան, բայց գլխաւորաբար նաեւ երկու փոքր Պետութեանց՝ Պելժիոյ եւ Դանիոյ, որոնք կը մերժեն արժեզրկել իրենց դրամը:

Արդարեւ ի՞նչ է անցած դարձածը եւ բուն հարցը: Գաղտնիք չէ որ Ֆրանսայի դրամը անկման մէջ է եւ ասոր պատճառներէն մէկն է՝ արտաքին առեւտուրի հսկայ բացը: Հարկ է ուրեմն արժեզրկել, բայց Տըլոր գլուխ կը բռնէ եւրոպացի ընկերակիցներուն եւ կ'ուզէ որ Գերմանիա «վճարէ» ի'ր դրամին զօրաւոր դառնալը եւ ֆրանքին տկարութիւնը: Գերմանիա չուզեր միակ քաւութեան նոխազը ըլլալ: Կը համակերպի որոշ վերարժեւորման (4-էն 5% կ'ըսուէր) պայմանաւ որ ֆրանքն ալ արժեզրկուի (2-էն 3%): Հոս է, որ չսպասուած դժուարութիւնը կը ծագի եւ ան կուգայ Պելժիայէն եւ Դանիայէն, որոնք կը մերժեն ֆրանքին հետ արժեզրկել իրենց դրամը, հակառակ անոր որ տկար է: Տըլոր չընդունիր միայն ֆրանքին արժեզրկումը, որ պիտի նշանակէր նաեւ ընդունիլ ընկերվար - համայնավար տնտեսական քաղաքականութեան ձախողութիւնը: Ուրեմն գլուխ կը բռնէ եւ կը սպառնայ: Սպառնալիքը սա է, եթէ Ֆրանսայի պայմանները չընդունուին, Ֆրանսա դուրս կ'ելլէ դրութենէն : Ի՞նչ կը նշանակէ սակայն: Ցիշենք որ այս դրամական եւրոպական դրութիւնը, որ կը պարտադրէ Եւրոպացիներուն պահպանել համեմատական սակը իրենց միջեւ, հիմնուեցաւ ձեւով մը պաշտպանուելու համար տոլարին դէմ: Եթէ համաձայնութիւն չգոյանար Երկուշաբթի առտու (եւ ժամը 12-էն առաջ, որեւէ որոշում պիտի տրուէր, որովհետեւ ժամը 14-ին Պրուքսէլի մէջ կը բացուէր Եւրոպացիներու վեհաժողովը, եւ պէտք է ամէն ինչ վերջացած ըլլար) Ֆրանսա, ուրեմն դուրս կ'ելլէր դրութենէն, ինչ որ կը նշանակէ թէ այլեւս Պանք տը Ֆրանսը չի միջամտեր, երբ Ֆրանքը իյնայ - ելլէ, կը թողու որ «երերայ» ըստ կամս եւ այն ատեն, ինչ որ մեծ վտանգ է, ֆրանքը ինքնաբերաբար կրնայ մինչեւ 10% արժեզրկուիլ, ինչ որ «վայրագ - սօվաժ -» արժեզրկում մկրտուած է: Նման կացութենէ մը կը տուժեն Եւրոպացիները, մանաւանդ Գերմանիա, բայց գլխաւոր տուժողը կը մնայ ինք՝ Ֆրանսա, ներքին ճակատի վրայ:

Կիրակի առտուան գլխաւոր լուրն էր՝

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 15 - 17)

ԱԿԱԴ. ԳԷՈՐԳ ԲՐՈՒՏԵԱՆԻ «ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹԻ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի «Նաուկա» («գիտութիւն») հրատարակչականը լոյս ընծայած է ակադ. Գէորգ Բրուտեանի «Դաւիթ Անյաղթի տրամաբանութիւնը» աշխատութիւնը, ռուսերէն: Ակադեմականը մեծ վաստակ ունի միջնադարու մեծագոյն փիլիսոփայ Դաւիթ Անյաղթի գիտական ժառանգութեան ուսումնասիրութեան մէջ : Երկու տարի առաջ, երբ նշուեցաւ փիլիսոփային ծննդեան 1500-ամեակը, Երեւան գումարուած հանդիսաւոր նիստի ընթացքին հանդէս եկաւ ակադ. Գէորգ Բրուտեան: Այդ զեկուցումը հայերէն եւ ռուսերէն առանձին գրքոյկներով լոյս տեսաւ Երեւան եւ տեղ գտաւ Կիեւ հրատարակուող (ուկրաներէն) փիլիսոփայական հանդէսին մէջ: Գիտնականը հանդէս եկած է նաեւ Երեւան գումարուած միջազգային համագումարին, ուր կարդացուած էին չուրջ քառասուն զեկուցումներ: Այդ օրերուն ռուսերէն եւ անգլերէն լոյս տեսաւ ակադեմականին կարդացած «Ուսմունքը տրամաբանութեան մասին Դաւիթ Անյաղթի տեսական ժառանգութեան գլխաւոր բովանդակութիւնն է» զեկուցումը, ինչպէս նաեւ՝ «Դաւիթ Անյաղթի ուսմունքը տրամաբանութեան մասին» մենագրութիւնը: Վերջերս Դուշանբէ հրատարակուեցաւ իր «Դաւիթ Անյաղթ՝ հին Հայաստանի մեծ փիլիսոփան» գրքոյկը, տաճիկերէն : Գէորգ Բրուտեանի՝ փիլիսոփայութեան եւ տրամաբանութեան նուիրուած բազմաթիւ հետազօտութիւնները հրատարակուած են ոչ միայն Հայաստան, Խորհ. Միութեան միւս հանրապետութիւններու մէջ, այլեւ Պուլկարիա, Հունգարիա, Լեհաստան, Արեւելեան Գերմանիա, Իտալիա, Ռումանիա եւ այլուր, մօտ 20 լեզուներով: Ներկայիս Գ. Բրուտեան կը պատրաստուի մասնակցելու համաշխարհային փիլիսոփայական համագումարին՝ Քանատա, ուր հանդէս կուգայ երկու զեկուցումներով, որոնցմէ մէկը նուիրուած է Դաւիթ Անյաղթի տրամաբանական ուսմունքին:

Արտաքին Առեւտուրի նախարար՝ Միշէլ Ժոպէրի հրաժարումը: Մարդը ծանօթ է, 1974-ին կը հիմնէր կուսակցութիւն մը՝ «Դեմոկրատներու Շարժումը», որ, ինչպէս ինք կը բնորոշէր՝ ոչ աջ է՛, ոչ ձախ, այլ՝ ուրիշ տեղ: Աւելի քան 10 տարի եղած էր Ժորժ Փոմփիտուի գործակիցը: Էլիզէի քարտուղարի պաշտօնէն ետք, եղած է Արտաքին Նախարար: Իր հրաժարման գլխաւոր պատճառը, այնպէս ինչպէս ինք կը բացատրէր, այն է, որ չի վայելեր հարկ եղած միջոցները գործը գլուխ հանելու համար, այսինքն՝ Նախարար մըն է առանց՝ Նախարարութեան: Հրաժարումը յայտարարելով, Ժոպէր կ'ըսէր. - «Դիտել տուի Հանրապետութեան Նախագահին, որ ինծի յանձնուած պաշտօնը երբեք համապատասխան չէ եղած արդիւնաւոր եւ տրամաբանական գործի մը»:

Կիրակի օր, կը կարծուէր թէ կառավարական բարեփոխումն ալ պիտի յայտնըւի, բայց իրարանցումէն զատ, բան չկար: Տըլոր Պրիւքսէլէն կուգար տեսնուելու համար Միթերանի եւ Մօռուայի (այս վերջինը յանկարծակի վերադարձած էր Լիլէն) հետ, նախքան Պրիւքսէլ վերադառնալը:

× Երկուշաբթի օր սակարանները փակ կը պահուէին առաջքն առնելու համար չահագործումներու:

× Նախագահ Միթերան մամուլի առուլիս պիտի չտայ Պրիւքսէլ, վեհաժողովէն ետք, լուրերու նախապատուութիւնը, վերապահելով իր ժողովուրդին, Չորեքշաբթի երեկոյ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ նախկին Թագաւորը՝ Ումպէրթօ, մեռաւ քանսերէ Զուիցերիոյ մէջ, առանց վերատեսնելու իր հայրենիքը: Փափաք յայտնած էր որ Իտալիա մեռնի եւ Նախագահ Փերթինի ջանք կը թափէր այդ ուղղութեամբ, բայց չեղաւ: 79 տարեկան էր եւ հեռացած Իտալիայէն, Հանրապետութեան հաստատման ատեն (1946): Իր վերջին խօսքը եղած է՝ «Իթալիա»:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ սպաննուած է աջակողմեան Վրատինի թերթին տնօրէնը՝ Աթանասիատիս:

×

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՐԻԿ ԿԱՍՊԱՐՈՎ ԿԸ ՊԱՀԷ ԻՐ ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ճատրակի աշխարհի ախոյենութեան յաւակնորդներու քառորդ աւարտականներուն, Գարիկ Կասպարով եւ Ալեքսանդր Բելեաւսկիի միջեւ խաղը հետզհետէ աւելի հետաքրքրական եւ զանազան անակընկալներով լեցուն մթնոլորտի մը մէջ տեղի կ'ունենայ: Ծանօթ է, որ հինգերորդ խաղաշրջանէ ետք արդիւնքը 3 - 2 էր, ի նպաստ Կասպարովի: Վեցերորդ եւ եօթներորդ խաղաշրջաններուն կողմերէն ոչ ոք կրցած է յաղթանակ ապահովել եւ արդիւնքը եղած է 4 - 3: Գարիկ Կասպարով կը պահէ իր առաւելութիւնը: Մըրցաշարքին յաղթական հանդիսանալու համար իրեն կը մնայ մէկուկէս միաւոր ձեռք ձգել՝ երեք հանդիպումներու ընթացքին, մինչդեռ իր մրցակիցը պէտք ունի 2,5 միաւորի:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՈՒԹՊՈԼ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ ՇԱԽՏԵՈՐ ԵՒ ՄԵՏԱԼԻՍՏ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆ

Խորհրդային բաժակի կէս - աւարտական խաղերուն Դոնեցկի «Շախտեոր»ը եւ Խարկովի «Մետալիստ»ը յաղթական հանդիսանալով, Մայիս 9-ին Մոսկուայի մէջ կը խաղան աւարտականը: Արդարեւ, «Շախտեոր» - «Զէնիթ» հանդիպումին ոչ մէկ կոլ արձանագրուած ըլլալով, կողմերը խաղացած են կէս ժամուան երկարաձգումը եւ դարձեալ ապարդիւն. Հետեւաբար հինգ հարուածներու կանոնը գործադրուած է եւ «Շախտեոր» 2-ի դէմ 4 կոլ նշանակած է: Իսկ «Մետալիստ» 0-ի դէմ 1 կէտով յաղթած է ԲԿՄԱ-ի:

×

ԽՈՐԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՓԱՐՔ ՏԷ ՓՐԷՆՍԻ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի միջեւ այս Չորեքշաբթի Փարք տէ Փրէնս, տեղի ունենալիք բարեկամական խաղին մասնակցելիք խորհրդային 18 մարզիկներու կարգին է նաեւ «Արարատ»ի խմբապետը Խորէն Յովհաննիսեան:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐ ԺԷ - ԺԸ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԲԻԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

Գ.

Ու շատ բնական է որ մարդկային այս գազանութեանց պիտի յաջորդէր Բնութեան միւս մեծ գազանը - ՍՈՎԸ: Կանգ պիտի առնէր ամէն արդիւնաբերութիւն: Չորս տարի տեւեց սովը, 1606 - 1610: Բայց երկիրը ամայեցնողը միայն սովն ու Թալանը չէին, այլ եւ անիշխանութիւնը: Ամէն տեղ իրաւունքը մնաց միայն զօրաւորին: - «Քանզի, կ՚ըսէ Դաւրիժեցին, երկիրն անտէր եւ ամայի էր յաշխարհակալ բռնաւորաց, եւ ամենայն ոք զախորժակս կամաց իւրոց կատարէր»: Ա՛յդ էր օրէնքը Օսմանցի ճալալիներու տիրապետութեան տակ:

Այսպիսի քայքայիչ կացութեան մէջ, կարելի չէր «վառ պահել» գրականութեան ու մշակոյթի ո՛չ թէ «ջահերը», այլ վտիտ մէկ մո՛մն իսկ: Հայ Վանքերը որոնք դարերով լոյսի կեդրոնները եղած էին՝ այս անգամ ապաստարան դարձան բարոյական ուժէ ինկած չփոթած եկեղեցականներու: Շահը Ս. Էջմիածնի կաթողիկոսը տարած գաղթական նստեցուցած էր Սպահան, իսկ Օսմանեան սահմաններէն ներս կը դեգերէին հակաթոռ եպիսկոպոսներ: Մրցորդ կաթողիկոսներէն մէկը՝ Սրապիոն չկարենալով դիմանալ կեղեքումներու, վերադարձաւ գնաց Ամիդ - Տիարպէքիր. միւսը Շահէն գաղտնի փախաւ եկաւ Էջմիածին նստաւ իբրեւ Մելիքսէթ Կաթողիկոս, անոր տեղ ուրիշ մը՝ Դաւիթ, Կաթողիկոս դարձաւ Սպահանի մէջ, բայց ոեւէ մէկը չկրցաւ իր հոգեւոր շուքը տարածել տառապեալ ժողովուրդին վրայ: Դաւրիժեցին եկեղեցիները - որոնց կարգին եւ Էջմիածինը - լքուած կը նկարագրէ, թանկագին ըսպասները, արծաթ, ոսկի, ծախուած կամ գրաւի դրուած, կամ թալանուած, Ձեռագիր Մատեաններ կորսուած: Բուրվառ, սկիհ, խաչ, կ՚ըսէ, կուտակուեր էին մահմետական տիրակալներու տուները: Ու երբեմն պատահական բարեպաշտ մը կուգար ձէթի ճրագ մը կը վառէր կը դնէր մերկ խորանին ... նոյնիսկ Սրբոց Նշխարք, կ՚ըսէ վաճառքի հանուեցան, եւ օրինակ կուտայ՝ Ս. Հռիփսիմէ Կոյսի գերեզմանը բանալով անոր «մասունքները» կաթոլիկ կրօնաւորի մը վաճառումը, որ իմացուելով մեծ գայթակղութիւն յառաջացուց Սպահանի մէջ: Եւ ուսման ու ընթերցումի հանդէպ ընդհանուր անտարբերութիւնը կը նկարագրէ հետեւեալ դառնապարտիչ տողերով.

«Ոչ բնաւ ընթեռնուին Գիրս: Այլ էին փակեալ եւ լռեալ Մատեանք Աստուածայինք: Վասնզի խափանեալ ընթերցումն Սուրբ Գրոց, որք էին արհամարհեալ յաչս նոցա, հողով եւ մոխրով լցեալ յանկեան ուրեք: Վասնզի ո՛չ Գիրս գիտէին եւ ոչ զօրութիւն Գրոց» (էջ 194):

Հին հայ մատենագիրներու աչքի լոյս այդ գեղազարդ Ձեռագիրները ուրեմն աւերակներու անկիւններու մէջ - «յանկեան ուրեք» - որպէս վառելանիւթ իրարու վրայ անհոգ նետուած փայտէ կոճղերու նման «հողի եւ մոխրի տակ» լքուած կը մնային: Հազարամեայ Գիր ու Դպրութիւն ստեղծագործած ժողովուրդ մը՝ դարձած էր անդրագէտ անմշակ: Նուաղած, շիջումի մօտ էր Ս. Մեսրոպի Ջահը: Ու հրաշք մը պիտի գար զայն վերստին բոցավառելու:

Թէեւ անմիջական աղէտի զգացումներով տարուած՝ ժամանակագիրները, հայ թէ օտար, ցնցիչ պատկերներով կը նկարագրեն բռնագաղթը, սակայն պահելով ամէն համեմատութիւն պէտք է նկատի ունենալ Շահ - Աբասի բարեկարգչական նպատակները եւս: Պարսից Արքան հայ ժողովուրդը Օսմանեան բանակին առջեւէն իր հետը քշել տանելու մէջ ունէր «շինարարական» ծրագիրներ ալ: Պարսկաստանը ծաղկեցնելու համար ան պէտք ունէր հայ ժողովուրդի վաճառականական ու շինարար ճարտար ուժերուն, որոնց ապացոյցները ճանչցած էր Հայոց Ջուղա քաղաքը այցելած առեն եւ հիացած անոր ճոխութեանց: Իր ծրագիրը հայ ժողովուրդը կործանել չէր, այլ Հայու շինարար ուժը փոխադրել Օսմանեան աշխարհէն դէպի Պարսկաստան աշխարհ: Շատ դժուար ու տաժանելի եղաւ այդ «փոխադրութիւնը», սակայն աղիտալի տեղափոխութեան կատարումէն ետք՝ Շահը եւ իր յաջորդները ամէն դիւրութիւն եւ հովանաւորութիւն ընծայեցին Պարսկաստան բերուած Հայութեան տեղաւորման՝ Թաւրիզէն մինչեւ Սպահան, Շահ Աբասի մայրաքաղաքը, որու մօտ եւ հաստատուեցաւ Նոր Ջուղա հայաշատ քաղաքը իր եկեղեցիով:

Եւ Դաւրիժեցին ինք, աղէտի նկարագրութեանց գրեթէ զուգահեռական եւ անոնց իբր հակապատկեր՝ շարունակ կուտայ հայ ժողովուրդի ու մշակոյթի վերականգնումի հրաշալի պատկերները: Ան կը պատմէ թէ աւերուած հազարաւոր վանքերու մէջէն դեռ առկայծ լոյսով պահպանուած կային քանի մը կեդրոններ, մանաւանդ Կիլիկեան Տաւրոսեան լեռնաշղթայի շրջաններուն մէջ: Այսպիսի կեդրոն մըն էր Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց հնաւուրց վանքը, ուր կը դիմէին ապաստան գտնելու՝ հրկիզուած հայաշխարհի վանականներ Օսմանեան սահմաններէն: Այնտեղ է որ դեռ Շահ - Աբասեան տարիներուն, հեռաւոր վայրերէ եկած՝ իրարու կը հանդիպին երկու հոգեւորականներ, մէկը եպիսկոպոս, միւսը քահանայ, ինչպէս կը պատմէ Դաւրիժեցի.

- Այրարատեան երկրէն՝ Սարգիս Եպիսկոպոս,

- Տրապիզոնէն՝ Կիրակոս Քահանայ, այրիացեալ:

Այս երկու գաղթական եկեղեցականները Երուսաղէմի մէջ կը մտածեն ու կ՚որոշեն վերադառնալ աւերեալ Մեծ Հայք եւ այնտեղ ապահով մէկ վայրի մէջ վերահաստատել վանական նոր մէկ կեդրոն: Գրիգոր Դարանաղցի ժամանակագիրը որ իրենց հետ էր՝ կը թելադրէ հաստատուիլ Պաղեստին: Բայց Կիրակոս Քահանան կ՚ըսէ.

- «Ես ի մեր Հայոց Երկիրն եւ յազգին մերձ կուգամ»:

Եւ անոնք ճամբայ կ՚ելլեն Երուսաղէմէն, աւելի շատ՝ հաւատքով քան թէ ծրագրով: Տրապիզոնցի քահանան փոքրիկ խնայողութիւն մը ունէր, եւ երկու եղբայրացած հայրենասէրները կը շրջին ու կանգ կ՚առնեն վերստին պարսկական տիրապետութեան տակ ինկած Հայոց հին ու նշանաւոր Սիւնեաց աշխարհին մէջ: Կը փորձեն Զորավանքը, Թանահատի Վանքը, եւ ի վերջոյ կ՚ընտրեն հռչակաւոր Տաթեւ Վանքին մօտ, Որոտան գետի հսկայ ձորի կողին մեկուսի բլրահարթի վրայ «ՄԵԾ ԱՆԱՊԱՏ» կոչուած վանքը հաստատուիլ:

Սիւնեաց Աշխարհը կարեւոր դեր կատարած է Հայոց պատմութեան մէջ: Արշակունեաց Թագաւորութեան ժամանակ, 36 Հայ Նախարարական Տուներու շարքին մէջ երկրորդ դիրքը կը վայելէին Սիւնեաց Նախարարները, եւ ինչպէս գիտենք, Արշակունեաց անկումին վրայ՝ Վասակ Սիւնի Մարզպան յուսադրուեցաւ Հայոց ինկած թագը ի՛նք վերցնել: Յաջորդաբար, Բագրատունեաց ծաղկեալ շրջանին, եւ ասոնց անկումով՝ Կիլիկեան Թագաւորութեան շրջանին եւս Սիւնեաց Աշխարհը եղաւ հայ աւանդութեանց պահպանութեան եւ ուսման կեդրոն, Վերածընունդի ջահակիր իր Տաթեւի վանքով:

Եւ արդ ԺԷ. դարու վերածաղկումին մէջ, դարձեալ Սիւնեաց Աշխարհէն պիտի ծագէր ու տարածուէր լոյսը, պարսկական հովանաւորութեան տակ:

1610 թուականն էր, բռնագաղթէն հազիւ 5 - 6 տարիներ ետք, երբ Սարգիս եւ Կիրակոս ուխտեալներ հաստատեցին իրենց Միաբանութիւնը «ՄԵԾ ԱՆԱՊԱՏ» Վանքին մէջ: Եւ շուտով իրենց շուրջ հաւաքուեցան աւերեալ վայրերէ թափառական ինկած եկեղեցականներ, որոնց միացան նաեւ նորընծայ երիտասարդ աշխարհականներ: Հոն փութացողներէն մէկը պիտի ըլլար Մովսէս Խոտանցի - Սիւնեցին՝ ապագայ հռչակաւոր կաթողիկոսը, որ Երուսաղէմի մէջ ճանչցած էր երկու հիմնադիրները ու խոստացած իրենց միանալ եթէ տեղ մը կայք հաստատէին: Ու երեքը միասին կը լծուին մեծ առաքելութեան:

Յուզիչ տեսարան մը այս Սրբազան Երբորդութեան մէջը կը զօրացնէ համոզումը՝ թէ Ազգին վերականգնումի գործը պէտք է հիմնուի նախապայման կրթական լուսաւորութեան վրայ: Օր մը, հովիւ մը սարերէն լուր կը բերէ՝ թէ քարայրի մէջ տեսած է կմախքացած ճգնաւոր մը: Վանականները կը վազեն կ՚երթան, ու կը տեսնեն որ իր սեւ սքեմին մէջ կծկուած ու սառած կը պառկի ճգնաւորը, անշունչ բայց անապական - ասկայն մէկ ձեռքը դեռ կը հանգչի մագաղաթեայ Գիրքի մը վրայ ... - Այս ի՛նչ խոր հաւատք, կ՚ըսեն վանականները, որ ծերունի ճգնաւոր մը մինչեւ իր վերջին շունչը իրմէ անբաժան պահէ Գիրքը որ իր հոգիի սնունդ եղած է ... Այս պատկերը խորհուրդ մըն է, կը մտածեն անոնք, թէ մեր հաստատած վանական կարգերուն գլխաւոր զբաղումը պիտի ըլլայ Հայ Գիրքի Ուսումը ...

Եւ անոնք կը հաստատեն վանական կենցաղի խիստ կանոններ - աշխատանք, երգ, աղօթք եւ ընթերցում: Մանաւանդ այն կանոնը՝ թէ ամէն միաբան Սուրբ Գրոց ընթերցումէն զատ պարտաւոր էր կարդալ հայ հին մատենագիրներու գործերը: Կարդալ, ու միշտ կարդալ, ու մտածե՛լ կարդացածին վրայ, մարսե՛լ բովանդակութիւնը, վերապրիլ կորսուածը: Ահա ի՛նչ առաքինութիւն, որ Դաւրիժեցիի վկայութեամբ, պակսեր էր անկման շրջանին, եւ այժմ պատճառ պիտի ըլլար վերածնունդի: Անգամ մը եւս կարդանք Դաւրիժեցին.

«Եւ Հոգին Սուրբ, որ քննիչ է խորութեանց Աստուծոյ՝ եւ վերակացու Գրոց իմաստի տեսութեան, կը բանար անոնց մաքուր միտքերուն առջեւ դուռները գիտութեան, եւ զանոնք խելամուտ կ՚ընէր Գիրքերու շաւիղներուն, որով լուսաւորուեցան իրենք եւ լուսաւորեցին մերձակայքը, եւ ապա՝ Հայոց Ազգը...

«Եւ երբ անոնք մտան ծառայութեան լուծին տակ առաքինի գործերու, յօժարութեամբ կը կարդային Գիրքերը եւ կամակոր միտքով կը կրթէին իրենք - զիրենք, գործո՛վ կատարելու՝ խօսքով ընթերցուածը...:

(Շար. 3)

«ԱՊՐԵԼՈՒ ԵԿԱՆՔ, ՄԵՌՆԵԼՈՒ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ...»

Գրեց՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Ամերիկա գաղթելէ ետք, սկզբնական օրերուն ունեցած իր փորձառութիւններէն պատմեց այդ գիշեր: Հաւաքուած էինք իրենց: Խոստացած էի ժամ մը հանդիպիլ խմիչք մը առնելու: Ինք լուր տըւած էր նաեւ տասնեակ մը հին ծանօթներու եւ բարեկամներու:

- Ժա՞մը որն է սիրելիս, խե՞նթ ես ինչ, տակն ու վրայ երկու գիշեր է մեր քաղաքը մնալիքդ եւ առոր մէկը մեզի, բարեկամներով անցընելը շա՞ա կը տեսնես:

Արեւելքէն վերջին 15 - 20 տարիներուն գաղթած տղաք էին ընդհարապէս:

Ներսէս, որուն հիւրն էինք, Ամերիկա եկած էր 22 տարի առաջ Ամմանէն: Կարգըւած՝ զաւակներու եւ տունի տէր էր արդէն: Փոխուած ոչինչ կար արտաքին երեւոյթին մէջ: Գէր, զուարթախօս տըղան էր դարձեալ: Փոխուած էր իր երբեմնի լաւատեսութի՛ւնը միայն՝ ուր փշրուած բան մը կար հիմա: Բառերը, նոյնիսկ երբ զուարթ բաներ կը պատմէին անոնք, կը մատնէին այդ բեկումը:

- Կեցած տեղդ ամերիկացի ալ եղար, կ՚ըսեմ խնդալով:

- Դուն ալ անանկ կարծէ, կը պատասխանէ, գլուխը օրօրելով: Հաւանաբար պիտի չհաւատաս երբ գիտնաս թէ, հակառակ ունեցած իրաւունքիս, քաղաքացի ըլլալու դիմում չեմ ներկայացուցած տակաւին: Ոչ մէկ դժուարութիւն. եղածը ձեւակերպութեան հարց է պարզապէս: Այդ ձեւակերպութի՛ւնն է որ չեմ ըներ սակայն: Մի խնդար վրաս. ինծի այնպէս կը թուի որ հպատակութիւն ստանալու պարագային միանգամընդմիշտ հրաժարած պիտի ըլլամ հայութենէն, այդ հայութիւնը պահելու համար մղած պայքարէս: Գիւղացիի խելք է, կ՚ընդունիմ: Ամէն հաւանականութեամբ այստեղ եմ այլեւս մինչեւ կեանքիս վերջը: Վստահաբար ինծմէ ետք այս ազատ երկրին մէջ պիտի շարունակեն իրենց ամբողջ կեանքը ապրիլ նաեւ զաւակներս ու կինս: Ինծի համար հոգեկան վրդովումի հարց է եղածը: Մարդիկ ինչ կ՚ուզեն թող սն ըսեն: Հէլէ հիմա վազ անցիր այդ տխուր պատմութենէն: Կենացդ խմենք նախ, բարի ես եկեր մեր քաղաքը:

Հսկայ Շիքակոյի մէջ Ներսէս կ՚ապրի մի միայն իր անցեալով: Ամերիկահայ տիկինն ու զաւակները չեն յաջողած խըզել տալ այդ կապը: Պզտիկ խանութը որուն ի վերջոյ կրցած է տիրանալ, լոկ ապրուստի միջոց մըն է իրեն համար: Իր բուն աշխարհը անկէ դուրս մեր ազգային կեանքն է - այդ ազգային կեանքին չգոյութիւնը - մեր թերթերը՝ որոնց կը հետեւի կանոնաւոր կերպով: Անցեալի կապը, մոլեռանդ կուսակցականէն մընացած է մաքրուած, բիւրեղացած Հայը հիմա, հասարակաց մտահոգութիւններով չարչարուող Հայը:

- Երբ մեր հաւաքական գոյութի՛ւնն է որ վտանգուած է, «իմս»ի - «քուկդ»ի հատուածական մանր խնդիրներ չեն մընար, պէտք չէ մնան այլեւս:

Անգլերէնն անգամ չէ կրցած շնորհքով սորվիլ տակաւին:

- Եղա՞ւ ասիկա Ներսէս, քանի երկու տարի է այստեղ ես եւ դեռ ...

- Դեռ ի՞նչ: Դուն շատ լաւ կը ճանչնաս զիս եւ գիտես թէ ապուշ տղայ չեմ:

- Տղա՞ն որն է, մարդ ըսէ սիրոր, իր սունէն անդին տղա՞յ կը մնայ:

- Լաւ, մարդ ըսենք, կարեւորը այդ չէ: Լեզուն չսորվելով, ձեւով մը ինքզինքս կը խաբեմ, այս օտար երկրին մէջ առժամեայ կերպով որպէս հիւր մնացած ըլլալու պատրանքը կ՚ունենամ: Ուրիշ խօսքով յոյսը՝ օր մը նորէն վերադառնալու հայութիւնով բաբախուն, ընկերային կեանքով եռուն հայկական կեանքին:

- Հապա գո՞րծդ ինչպէս կը դարձնես առանց անգլերէն գիտնալու:

- Զաթ - փաթ բաներ մը կ՚ընենք հիմա: Դուն առաջին օրերուն տեսնելու էիր: Բաւական ծիծաղելի կացութիւններու զոհ գացի լեզուին անտեղեակ ըլլալուս:

- Հոլի պատմութիւնդ պատմէ Ներսէս, տղոցմէ մէկը կը թելադրէ անդիէն:

- Զգէ եղբայր նորէն ռէզիլ կ՚ուզէք ընել զիս:

(Շար. 1)

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԵՐԱ՞ՇՏ 2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

«2000 Թուականը պիտի ըլլայ երաշտի տարի մը», կ'ըսեն գիտնականները, եթէ այժմու ընթացքով շարունակուի ջուրի աղբիւրներուն անկանոն վատնումը: Մարդկային մեծ աղէտ մը անխուսափելի պիտի դառնայ, եթէ անմիջապէս չառնըւին անհրաժեշտ միջոցառումները:

Այս ահազանգը կը հնչեցնեն Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան յատուկ տեղեկագիրները: Երաշտի Նախատեսութենէն մտահոգուած՝ ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ գործող գիտնականներ և մասնագէտներ, լծուած են տենդագին աշխատանքի, մարդկութիւնը փրկելու համար այդ անխուսափելի աղէտէն:

Օգոստոս 1982-ին, Խ. Միութեան Ջուրի ուսումնասիրութեան հիմնարկը պատրաստեց երկար տեղեկագիր մը, որ ահազանգ կը հնչեցնէր մարդկութեան բըռնանցող այդ վտանգին դծով: Այդ տեղեկագիրը, ուր լայնօրէն կը բացատրուէր աշխարհի տարածքին ջուրի պահեստներուն սպառնացող վտանգը, զրկուեցաւ աշխարհի միջազգային բոլոր հիմնարկներուն: Տեղեկագիրը կ'աւարտէր հետեւեալ եզրակացութեամբ. «Եթէ ջուրի վատնումը եւ միջազգային գետնի վրայ ջրաբաշխումի անկանոնութիւնը այս թափով շարունակուին, այս դարու վերջաւորութեան մարդկութիւնը սպառած պիտի ըլլայ բնութեան ապահոված ջուրի բոլոր պահեստները՝ ճարտարարուեստի եւ երկրագործութեան ու խմելու համար. 2000 թուականը պիտի ըլլայ մարդկային խեղճ աղէտի մը տարին»:

1977-ին, ՄԱԿ-ի կողմէ պատրաստուած տեղեկագիր մը արդէն ցոյց կուտար ջուրի տագնապները աշխարհի տարածքին: Իսկ Եւրոպայի մէջ, շրջապատի պաշտպանութեան մասնագէտներու կատարած ուսումնասիրութիւնները կը հաստատէին ջուրի աղէտին առկայութիւնը:

Այս մտահոգութենէն մեկնած՝ ՄԱԿ-ի հրաւէրով Արժանթինի մէջ գումարուեցաւ միջազգային համագումար մը, քննելու համար աշխարհի տարածքին առաջացած ջուրի տագնապներուն պատճառները եւ լուծումներու կարելիութիւնները՝ մարդկութիւնը 2000 Թուականի ջուրի սարսափէն փրկելու համար: Ցետ քննութիւններու երեւան եկաւ, որ աշխարհի բոլոր երկիրները, այս կամ այն ձեւով, կը դիմագրաւեն ջուրի տագնապ մը, ըլլայ անիկա ջրաբաշխութեան գրութեան մէջ, ըլլայ՝ խմելիք ջուրի մաքրութեան գծով: Այս տագնապին առաջքը առնելու առաջադրութեամբ՝ Արժանթինի համագումարը կազմեց տասնամեայ միջազգային ծրագիր մը, իրագործելի՝ ութսունական թուականներուն: Այս տասնամեայ ծրագիրին հիմամբ՝ համագումարին մասնակցող երկիրները յանձնառու եղան իրագործելու հետեւեալ առաջադրութիւնները.

1) Ջուրի ազգային պահեստներու օգտագործման եղանակի վերադասաւորում եւ այդ գծով միջազգային համագործակցութեան ստեղծում:

2) Ջուրի աղբիւրներուն արդիական միջոցներով օգտագործում եւ վատնումի առաւելագոյն սահմանափակում:

3) Ջուրի որակի բարելաւում եւ պայքար ապականումի դէմ:

4) Ջուրի բնական պահեստներու պահպանում:

Արժանթինի համագումարը նաեւ քննեց յատկապէս Երրորդ Աշխարհի երկիրներուն մէջ ստեղծուած երաշտի տագնապներուն դրդապատճառները, եւ եւրոպական երկիրները յանձն առին անմիջապէս օժանդակելու Ասիոյ և Ափրիկէի կարօտեալ երկիրներուն: Բայց երաշտի հաւանականութեան շուրջ կատարուած այլ ուսումնասիրութիւններ եւ տեղեկագիրներ ցոյց կուտան, որ 2000 Թուականի աղէտը ո՛չ միայն կը սպառնայ Երրորդ Աշխարհի երկիրներուն, այլեւ՝ ճարտարարուեստական երկիրներուն, որովհետեւ ճարտարարուեստական բարգաւաճումը աւելիով ջուր կը սպառէ եւ «կը խմէ» ջուրի բոլոր պահեստները:

Համաշխարհային երաշտը կանխարգիլելու նպատակով կատարուած աշխատանքները ներդաշնակելու եւ գործնական արդիւնքներու յանգելու առաջադրութեամբ՝ ՄԱԿ-ի հովանաւորութիւնը վայելող «Ջուրի տագնապները դիմագրաւելու Ժընեւի յանձնախումբը» մշակեց միջազգային օրէնք մը, ուր ճշդուած են երաշտն ու ապականումը կանխարգիլող միջոցառումները: Այս օրէնքին սկզբունքներուն գործադրութեան յանձնառութիւնը ստանձնեցին ՄԱԿ-ի անդամ բոլոր երկիրները:

Պետութիւններու եւ միջազգային կազմակերպութիւններու կողքին, անշուշտ որ պարզ սպառողն ալ իր բաժինը ունի ջուրի խնայողութեան մէջ: Պարզ սպառողի պարագային, ջուրի խնայողութիւնը կ'ենթադրէ նուազ ջուր սպառել ձեռքերը կամ տնային առարկաները լուալու ժամանակ, ինչպէս նաեւ ուշադիր ըլլալ, որ ծորակները ապահովապէս փակ պահուին եւ մասնաւոր կործիքներ անցուին անոնց վրայ, ջուրի հոսքը կարելի եղածին չափ նուազեցնելու համար: Այս պարզ միջոցառումներով կարելի կ'ըլլայ 70 առ հարիւր համեմատութեամբ ջուր խնայել:

Ճարտարարուեստի մարզին մէջ, ջուրի սպառումը կարելի է նուազագոյնի իջեցնել, գործածուող ջուրի նոյն քանակը 13 անգամ սպառումի յանձնելով: Այս միջոցառումը ոչ մէկ ձեւով կ'ազդէ ճարտարարուեստական արդիւնաբերութեան. հետեւաբար, անիմաստ վատնում է խըմելիք ջուրի անհամեմատ սպառումը ճարտարարուեստի մարզին մէջ:

2000 Թուականի համաշխարհային երաշտը կանխարգիլելու նպատակով որդեգրուած միջազգային միջոցառումները լաւատեսութիւն կը ներշնչեն, բայց այնքանատեն, որ համաշխարհային համագործակցութիւնը չէ ամրապնդուած աղէտի մը ուրուականը կը շարունակէ յամենալ 2000-ական Թուականներու հորիզոնին վրայ:

Վ. Թ.

Հ. ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԳԸԼՆՃԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԷՍԱՊ . («Ցառաջ») . - Մարտ 1-ին, Քէսապէն Հալէպ ճամբուն վրայ, կառքի արկածի մը զոհ կ'երթար Վիեննայի Մխիթարեան երիտասարդ եւ խոստըմնալից Միաբաններէն Հ. Համազասպ Վ. Գըլնճեան (*):

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր, երկու օր ետք, Մարտ 3-ին, իր ծննդավայրին՝ Քէսապի մէջ:

Շրջանի հայ Կաթողիկէ, հայ Առաքելական եւ հայ Աւետարանական եկեղեցիներու զանգերը կը հաղորդէին Աստուծոյ պաշտօնեային եղերական մահը: Երկինքն ալ արցունքի նման անձրեւ կը թափէր իր այդ երդիքին տակ ծնած ու մեծցած, միշտ ժպտադէմ ու ազնուական երիտասարդին վրայ:

Հազարաւոր Հայեր եւ այլազգներ Քէսապէն, շրջակայքէն եւ Լաթաքիայէն արցունքոտ աչքերով կը հետեւէին հանգուցեալ Վարդապետին վերջին Օծման, որուն կը նախագահէր միաբանութեան Աբբահայր Գերպ. Հ. Յովհաննէս Դեբձակեան, մասնակցութեամբ Եփրեմ վրդ. Տէր - Ղազարեանի, Արիստակէս Վրդ. Մանուկեանի, Գէորգ Վրդ.-ի եւ Քէսապի հայ Կաթողիկէ համայնքի հովիւ՝ Ստեփան վարդապետի: Բերիոյ Թեմի Հայոց Առաջնորդարանի կողմէ կը մասնակցէին Ատոմ Աւագ Քահանայ Քէհիայեան եւ Ներսէս Քահանայ Թաթարեան: Հայ Աւետարանականներու ներկայացուցիչներն էին պատուելի Սողոմոն Քիլաղպեան եւ պատուելի Յ. Եագուպեանը:

Ատոմ Աւագ Քահանան եւ Ներսէսը փոխն ի փոխ եւ ողբաձայն եղանակով ի դիմաց հանգուցեալի երգեցին «Ողջոյն»ը: Համազասպ Վարդապետը վերջին ողջոյնը կուտար քահանաներուն եւ հաւատացեալ ժողովուրդին ու կ'ըսէր. «Ես ճանապարհորդեցի առ Հայր»: Այո, ան ճանապարհորդեր էր իր սիրած եւ իր պաշտած Հօրը քով, որուն անշահախնդրօրէն ծառայած էր երկար տարիներ եւ տակաւին պատրաստ էր ինչքա՜ն եւս ծառայելու:

Ան եղած էր նաեւ հայ երիտասարդներու դաստիարակ Վիեննայի, Պուէնոս - Այրէսի եւ Փարիզի Մխիթարեան վարժարաններուն մէջ:

Վարդապետին դագաղը ուսամբարձ, բազմահազար հաւատացեալներու ուղեկցութեամբ առաջնորդուեցաւ Քէսապի հայ Առաքելականներուն եկեղեցին, ուր եկեղեցւոյ կարգը կատարուեցաւ եւ դամբանական խօսեցաւ Ատոմ աւագ քահանան վեր հանելով հանգուցեալի բարեմասնութիւններն ու հայրենասիրական ոգին:

Նոյն պատիւներով դագաղը տարուեցաւ հայ Աւետարաններուն եկեղեցին, ուր դամբանական խօսեցաւ պատուելի Սողոմոն Քիլաղպեանը: Այնուհետեւ «Աշխարհ ամենայն» շարականով, զանգերու ողբանուագ հնչումներուն ներքեւ, յուղարկաւորներու արցունքներով եւ հանգուցեալի մօր ու հարազատներուն անմխիթար կսկիծներուն հետ հանգուցեալ վարդապետը իր վերջին կայանը հասաւ: Անոր մարմինը ամփոփուեցաւ հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ Մայր դրան առջեւ ժամանակին եկեղեցւոյ հիմնադրին համար նախատեսուած դամբանին մէջ:

Խունկ ու արցունք անոր Թանկագին եւ յաւերժ անմոռանալի յիշատակին:

ՍԳԱԿԻՐ

(*) Տես «Ցառաջ» Մարտ 4:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՓԱՍՏԱՆԿԱՐՆԵՐ

Երեւանցի բեմադիր Ռուբէն Գէորգեանց կը պատրաստէ փաստանկարներու շարք մը՝ «Պատկերներ Սփիւռքի հայ կեանքէ» ընդհանուր խորագրով: Արդէն իսկ նկարահանած է երեք ժապաւէններ, նուիրուած Ֆրանսայի, Իրաքի եւ Յորդանանի հայ կեանքին: Երբ շարքը հասնի իր լրումին, փաստանկարները կը ցուցադրուին խորհրդային պաստառներու վրայ: 37-ամեայ Ռուբէն Գէորգեանց, որ զաւակն է անուանի բեմադիր Ստեփան Գէորգեանցի, 30-է աւելի ժապաւէններ պատրաստած է ներգաղթողներու կեանքին նուիրուած: Կը գրաղի նաեւ գրականութեամբ եւ նկարչութեամբ. հրատարակած է բանաստեղծութիւններու հաւաքածոներ:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՑԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

«Սիրելի հայրենակիցներ, շարունակեց մանկավարժը, գուցէ լինեն հարց գցողներ Թէ ինչու՞մն է կայանում դոկթոր Գալի սիստեմին եւ մանկավարժութեան՝ այսպէս ասած՝ առընչութիւնը: Սա էլ շա՜տ պարզ բայց եւ մի շատ բարդ պան է: Գանկային տոպոկրաֆիան որը մարդկութիւնը դոքթոր Գալին է պարտական, գալիս է մի ահագին դեր խաղալ մանկավարժութեան այն սիստեմին, որին ես խ ո ր հ ե լ եմ, որին ե ս զօրծադրելու եմ՝ հրաշալի արդիւնքների յոյսով: Աւելի պարզ խօսեմ: Գանկը (ու երկու ձեռքերով իր գլուխը բռնեց) իր փոսերով, այսպէս ասած՝ իր խորտուբորտութիւններով մարդկային նկարագրին խառնուածքին, տրամադրութեանց մի զարմանալի պատկերն է ներկայացնում: Այդ պատկերին հարցուփորձ անելով, նրան մասնաւորութիւններին ճշդելով՝ կարող ես մարդին տալ մի այնպիսի ձեւ եւ կաղապար որը նրան պատշաճում է, որուն շնորհիւ նա կարող է իր բնածին ընդունակութիւններին տալ մի մեծ ծաւալ եւ զարգացում: Դաստիարակութիւնը ի՞նչ ոճիրներ է գործում, սխալ ուղղութիւններ առաջնորդելով մարդկային հէք արարածներ: Պէտք է սակայն մի վերջ տալ այս ոճրագործութիւններին եւ գործնական ու հաստատ հողի վրայ դնել դաստիարակութիւնը:

«Մինչեւ այժմ ոչ ոքի մտքից է անցկացել մի այսպիսի տեխնիքական սիստեմ հաշտեցնել մանկավարժութեան պայմանների հետ եւ ձեռք բերել հրաշալի արդիւնքներ ... հէնց այժմ, էստեղ իսկ ուզում եմ սիրելի հայրենակիցներ, մի փորձով ձեր մտքին մատչելի ընծայել ինչ որ տեսականօրէն բացատրեցի ձեզ»:

Եւ ճառախօսը դառնալով ամպիոնը շրջապատող երիտասարդներէն մէկուն.

- Խնդրեմ. պարոն, ըսաւ, մի տասնամեայ մանուկ բերէք ինձ:

Երիտասարդը ոտքի ելաւ, եւ մօտերը, ընտանիքի մը քով կեցող տղեկի մը Թեւէն բռնելով տարաւ ամպիոնը հանեց: Սրահին հետաքրքրութիւնը ծայրագոյն աստիճանի էր հասած: Խոշոր բացուած աչուըներ անքթիթ անյագութեամբ մը ամպիոնին սեւեռուած էին, ճիտերը ձըգտըւած, շունչերը ընդհատ: Գերմարդկային բանի մը կը սպասուէր, հրաշքի մը: Ոչինչ քան ճառախօսին հանդարտ, ինքնավստահ եւ հեղինակաւոր շարժուածքը, իր հրաշալի գործովը ամբողջովին գրաւուածի, յափշտակուածի երեւոյթը, աշխարհի անծանօթ լուսաւոր անկիւններէն եկողի իր հանդամանքը՝ միանալով խօսուածքին տարօրինակութեանը, նայուածքին վայրի ու ցնցող արտայայտութեանը եւ կերպարանքին անսովորութեանը, կրնար ընկճել, ջախջախել հող ամբարուած ազէտ հասարակութիւնը:

Հիմա, միշտ հանդարտ եւ միշտ խորհրդաւոր, ճառախօսը գրպանէն տուփ մը կը հանէր, կը բանար զայն, փայլուն կարկին մը եւ փոքր մեթրաչափի գործիք մը կ'առնէր մէջէն ու կը դնէր ամպիոնին վրայ: Տղեկը, սարսափահար, այդ ահաւոր մարդուն շարժումներուն կը հետեւէր: Յետոյ, Պ. Կոստանեան բռնեց զայն ու գործիքներուն քովը կեցուց:

- Խնդրեմ, ուշադրութիւն, ըսաւ:

Երկու խոշոր ձեռքերովը պահ մը բռնեց տղուն գանկը, եւ, աչքերը գոց, շօշափեց, պրպտեց, զննեց: Յանկարծ, թեթեւ ժպիտ մը լուսաւորեց անոր դէմքը: Բացաւ աչքերը եւ տղուն նայեցաւ, զմայլանքով մը:

- Սա հրաշալի մի մանուկ է, ըսաւ բարձրաձայն ... խնդրեմ, ուշադրութիւն:

Առաւ կարկինը եւ թեթեւ մը անոր երկու ոտքերը կռթնեցուց տղուն քթին երկու կողմերը, յօնքերու կամարին ներքեւ: Յետոյ, կարկինին այդ բացուածքը նշանակեց մեթրաչափին վրայ. փորձը կրկնեց աւելի ապահովութեան համար:

- Սա մի մանուկ է, ըսաւ վերջապէս պահ մը դիտելէ յետոյ անոր ճակատը, որին մէջ ամենամեծ չափով, այսպէս ասած, ամենահզօր չափով գտնւում է պրոզոպոկնոզը, որին շնորհիւ նա դառնալու է մի մեծ պատմաբան...այո՛, ես ասում եմ Թէ սա պէտք է դառնայ մի սքանչելի պատմաբան, հէնց որ նրան տրուի հարկաւոր դաստիարակութիւնը իր այդ բնածին կարողութիւնը զարգացնելու: Արդ, հեշտ է ձեզ հասկանալ Թէ իւրաքանչիւր մանկան մէջ գտնելով այն բնական ձիրքը, որով նա օժտուել է եւ հարկաւոր ուղղութիւնը տալով նրան, նա կարող է լինել մի ինչ որ երեւելի մարդ...

(Շար. 24)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պուք - Պէլ իռէն՝ Հ. Զորեան ազգայնալ՝ Տիկին Նեւրիկ Ժամկոչեանի մահուան քառասունքին առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Փետրուար 19-ի իր ճաշին առթիւ հետեւեալ նուէրները. - Գէթէճեան 1000, Առաքելեան Մ., Յակոբեան Կ. Յովսէփեան Ա. Քէհիայեան, Գրմըզեան Վ., Ոմն՝ 500-ական Ֆ., Ոմն՝ 100 տոլար, Ոմն՝ 350 Ֆ., Համբարձումեան Ն., Վարդանեան Պ. 300-ական, Մատոյեան, Իմբալեան, Ափալեան, Գորգիկեան Մ., Ապոժեան Լ., Թադէոսեան Ա., Տիկին Պառաւեան 200-ական, Պէկմէզեան, Գրիգորեան, Գազեան, Միքայէլեան, Ոմն՝ 100-ական Ֆ., փոխան ծաղկեպսակի՝ Տիկին Ս. Սամուէլեանի մահուան առիթով, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան Կ. 200 Ֆ., Տիկին Ս. Եոխզարտաշեան 100 Ֆ., Տիկին Վեհանոյշ Պասմաճեան 100 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Ազնիւ Կազարեանի հոգեհանգստեան առթիւ ընտանիքը 50, Պ. Փանոսեանի թաղման առթիւ՝ Զաքարեան ընտանիք 150, Պ. Տիգրան Հէբոյեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Մ. Հէրոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Համասեան 40, Այրի Տիկին Շիշմանեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Քլօտ Լէքալ 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Ասլանեան, Պ. Պ. Տիգրան եւ Հրանտ Ասլանեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փափազեան 150, Նուէր Մէլէմճեան եւ Տոմպոյեան ընտանիքներէ 50 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները Եկեղեցւոյ. - Հրանդ Գարագիւլահեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Թորոսեան (Շասէն) խումբ մը բարեկամներ, Տիկին Թէրէզ Կարապետեան, Տ. Թէօփիլթէ Օհանեան, (Տէսինէն) 100-ական Ֆ.: Աշխէն Պօյաճեանի յիշատակին՝ Տիկին Թէօփիլթէ Օհանեան 100, Տէր եւ Տիկին Արամեան (Վիէնէն), Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան ուխտի մը համար 100-ական Ֆ.: Ոմն հիւանդի մը ապաքինման առթիւ 100 Ֆ.: Հրանդ Թադէոսեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ՝ Տիկին Վերա Քէօշկերեան, Տիկին Սեդրակ Տէտէպաշեան, Տ. Զաքարեան 100ական :

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Զըւարթ Տէրտէրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի.- Պ. Միսաք Տէրտէրեան 1000, Այրի Տիկին Գէորգ Շահինեանէ 150, Տիկին Պասմաճեան Վեհանոյշ եւ Այրի Տիկին Զպուքերեան Իսկուհի 50-ական Ֆ.:

FERRERO

9, rue de l'Hôtel de Ville
GENEVE

CARZOU

œuvres récentes

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աշխատանոց մը (առեւտրական լոքալ) 60-էն 80 քառակուսի մէթր, Քատէի շըրջանը, կամ Փուատոնիէօ, Հօթվիլ։

Հեռաձայնել՝

419. 22. 89

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

Mardi 22 Mars, à 20h.45

Conference de Carême

par

Le R.P. MICHEL RIQUET

«Reflexions sur le jubilé
1950 ans de rédemption»

Un repas précedera la conference
à 19.h 30

GALA

AU PROFIT DU

TEBROTZASSERE

LE

8 MAI

à

16 h. 30 précises

AU

PAVILLON BALTARD

94130 NOGENT SUR MARNE

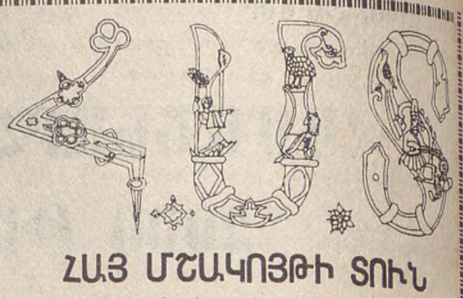

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

maison de la culture arménienne
de Décines et des environs
15, rue du 24 avril 1915 69150 **Décines**
tél : (7) 849. 42. 97

Vendredi 25 Mars à 20h. 30

Rencontre avec

PASCAL MANOUKIAN

auteur du livre
«Le Fruit de la patience» (Ed. Centurion)

Thème : L'évolution de la conscience et de l'identité arméniennes à travers trois générations d'une famille de France.

— Signature du livre au terme du débat

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

Vendredi 25 Mars à 20h.30

Entrée : 20 Francs

SOIRÉE DE SOUTIEN «RADIO ASK»

EN PRESENCE DES ANIMATEURS
PRESENTS ET ANCIENS
DÉBAT — DEROGATION
VIABILITÉ DE LA RADIO
DÉMOCRATIE SUR LES ONDES, etc...

SEJOUR A BELLEFONTAINE

Le Comité Central de la Croix Bleue des Arméniens de France et ses sections organisent **un séjour dans ses bâtiments de Bellefontaine du 2 au 9 avril inclus**
s'adresser aux sections ou écrire :
avant le 21 MARS
17, rue Bleue, 75009 Paris
ou tél : 16 - 3 - 969 - 71 - 72
16 - 3 - 987 - 08 - 73

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Մայիս 7, Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին՝ ճաշ - պարահանդէսը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ ներքին եւ արտաքին նորոգութիւններու աւարտին մօտերս, եկեղեցւոյս վարչութիւնը ներկայիս մեր ազն ժողովուրդին կը ծանուցանէ, թէ հետեւեալ հանդիսութիւնները կազմակերպուած են նորոգչական աշխատանքներուն ի նպաստ.-

Մարտ 17, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ՝

ՏՈՔԹ. ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

Նկարչական ցուցահանդէսը

Եկեղեցւոյս Մշակութային Տան «Վ. Պօղաճեան» սրահին մէջ։ Նըկարներուն նիւթն է Հայց. Առաքլ. Եկեղեցին։ Ցուցահանդէսի բացման առթիւ քոքթէյլ մը կը տրուի ժամը 19-էն սկսեալ։

Մարտ 26, ՇԱԲԱԹ՝ ժամը 20.30ին

Ալէյի Սէն Վիքթորի մէջ անսամպլը էնսթրիւմանթալ տը Փրովանս նուագախումբի մասնակցութեամբ՝ համերգ մը ՔԼԷՄԱՆ ԶԱՖԻՆԻ-ի ղեկավարութեամբ։ Խումբը կը նուագէ Կոմիտասի, Յարութիւնեանի, Միրզոյեանի, Մոցարթի եւ Պախի գործերէն սոլիսթ՝

ԺԱՆ ՏԷՐ ՄԷՐԿԷՐԵԱՆԻ (ջութակ)

Այս համերգը դրուած է կարդինալ ԷԶԱԿԱՐԱՅԻ եւ Արեւմտեան Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ հովանաւորութեան, ինչպէս նաեւ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ եւ ԳԱՌՋՈՒԻ նախագահութեան ներքեւ։

Մարտ 27, ԿԻՐԱԿԻ՝ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ եւ կուտայ օրուան պատգամը։ Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ-Մեսրոպ Երգչախումբի մասնակցութեամբ, քառաձայն Եկմալեան, Խաչիկ Երըմազեանի ղեկավարութեամբ։

Յետ Ս. Պատարագի ճաշ մը պիտի տրուի Քոնֆորտ Փալմպիչ պանդոկի ճաշասրահին մէջ ի նպաստ եկեղեցւոյս նորոգութեան։ Ճաշին մասնակցիլ փափաքողները իրենց տոմսերը կրնան ապահովել եկեղեցւոյս քարտուղարութենէն՝

EGLISE ARMENIENNE — 339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE
Tél : (91) 77. 84. 70
Mr. V. Bozadjian :
28, Bd. des Dames, 13002 **MARSEILLE** — Tél : (91) : 90. 53. 91

TRANSTOURS organise:

Grande Croisière en Mer Noire
à bord du navire TARASS CHEVTCHENKO

DU 23 AVRIL AU 7 MAI
15 jours dont 7 jours en ARMENIE — 1er Mai à EREVAN
Aller : Toulon — Tunis — Athènes — Pirée — Varna — Yalta — Erévan
Retour : Par avion Erévan — Kiev — Paris.

PRIX PAR PERSONNE, croisière et séjour en Arménie:
Cabine à 4 personnes : 5.460 F
Cabine à 2 personnes : 6.595 F

19 avril - 5 mai : **Paris - Moscou - Erévan**
2 - 15 avril : **Marseille - Moscou - Erévan**
9 - 22 juillet : **Paris - Leningrad - Moscou - Erévan**
4 - 19 août : **Lyon - Paris - Moscou - Erévan**
5 - 20 août : **Paris - Moscou - Erévan**
6 - 19 août : **Marseille - Moscou - Erévan**
6 - 21 septembre : **Paris - Moscou - Erévan**
3 - 18 septembre : **Marseille - Moscou - Erévan**
4 - 19 octobre : **Paris - Moscou - Erévan**

Inscription : TRANSTOUR, 25, rue d'Argenteuil, 75002 Paris tél. 261 - 58 - 28

CROIX ROUGE ARMENIENNE
SECTION ISSY-CLAMART

MATINÉE DANSANTE

au profit du Centre de Vacances de Normandie
sous la Présidence du
Dr. NORA DAMLAMIAN - DER AGOPIAN
animée par l'orchestre GROUNG
élection de Miss CROIX-ROUGE

Dimanche 27 Mars, de 16 heures à minuit
THEATRE MUNICIPAL D'ISSY-LES-MOULINEAUX

Entrée 40 F
Etudiants 25 F

Réservation des tables : Navassartian 985 - 36 - 53
Ohanyan 631 - 81 - 94
Berberian 736 - 31 - 88

Du 16 au 31 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000 F*
quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour toute commande d'un modèle de la gamme
Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph
Acclaim HL, Millésime 83

bélier

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial,
sous réserve d'acceptation du dossier
par Leyland Crédit/ Leyland Leasing.

AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol

Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT - ETOILE - 17e
TEL. 380 55 11

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
23
MERCREDI
23 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.398 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.398

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ԺԱՄՈՒՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

ՖՐԱՆՔԸ Կ'ԱՐԺԵԶՐԿՈՒԻ ՄԱՌՔԸ ԿԸ ՎԵՐԱՐԺԵՒՈՐՈՒԻ

Եւրոպան յաղթեց, ի վերջոյ Պրիւսէլի մէջ, մետասաներորդ ժամուն, այսինքն՝ Երկուշաբթի, վեհաժողովէն քիչ առաջ: Ֆրանքն ու լիռը կ'արժեզրկուին 2,5%, գերմանական մառքը կը վերարժեւորուի 5,5%, ֆլօրէնը՝ 3,5%, դանիականը՝ 2,5%, պելժիականը՝ 1,5: Այս կարգադրութիւնը յաղթանակ մը կը նկատուի Ֆրանսայի Ելմտական նախարարին համար, որ ըստ ոմանց, կրնայ նախարարապետին աթոռը գրաւել Չորեքշաբթի օր, թէեւ միակ հաւանականը չի նկատուիր, բայց ամէնէն լաւ դիրքը վայելողն է: Եթէ սկիզբը կը կարծուէր որ Մօռուա պիտի մնայ, նոյն ապահովութիւնը չկար Երկուշաբթի եւ շատ կը կրկնուէր Մօռուայի մէկ յայտարարութիւնը «Երրորդ արժեզրկման մը նախարարապետը չեմ ըլլար» եւ քանի 3-րդ արժեզրկումն է, 1981 Մայիսէն ի վեր...:

Արժեզրկում մը չի բաւեր անշուշտ, եթէ անոր չընկերանան կարգ մը միջոցներ, որոնք պիտի հրապարակուէին Չորեքշաբթի: Անմիջականին համար Ֆրանքին եւ մոյշմառքին տարբերութիւնը հասաւ 8%-ի: Կը նշանակէ որ Ֆրանսա պէտք է կարենայ աւելի շատ եւ դիւրին արտածել, եր կառքերը աւելի աժան պիտի ըլլան Գերմանիոյ մէջ եւ գերմանականները աւելի սուղ՝ Ֆրանսա: Բայց յոռետեսները կամ իրատեսները դիտել կուտան թէ նման արժեզրկում - վերարժեւորում եղած է եւ որեւէ օգուտ չէ տեսնուած, ուր որ պէտք է, այսինքն՝ արտաքին առեւտուրի մէջ: Տըլոր յայտնեց թէ բացը, որ 92 միլիառէն աւելի էր, 1982-ին, պէտք է 45 միլիառը չանցնի 1983ին. իսկ յաւելումը տարեկան 0,8%էն պէտք է 84-ին իջնէ 0,5%-ի:

Ամէն պարագայի մէջ, այս կարգադրութիւնը գոհ ձգած էր Ֆրանսացիք եւ Գերմանացիք, բայց Տըլոր խոստացած է վերականգնել Ֆրանսական տնտեսութիւնը, կարենալ ձեռք ձգելու համար այս արդիւնքը, այդ վերականգնումին համար, անհրաժեշտ են «ընկերացող միջոցները» եւ մանաւանդ անոնց կիրարկումը: Պարզ է որ խստակեցութեան նոր շրջան մը պիտի բացուի: Ասիկա շատ չի խանդավառեր համայնավար եւ ընկերվարական, որոնք ժողովրդականութեան նուազումէ մտահոգ են: Ժողովուրդը կը տարուի ընտրապայքարի խոստումներէն, որոնք աժան - աժան կը բաշխուին, ցորչափ գործի գլուխ եղողը՝ միւսն է: Շատ պարզ է որ ընդդիմութիւն մը միշտ գիտէ թէ ինչ պէտք է ընել, որպէսզի ամէն բան լաւ ընթանայ, բայց երբ պատասխանատուութիւնը իրն է, «միւս կողմն է», ամէն բան կը փոխուի: 23 տարի Ձախը գիտէր թէ ի՞նչ պէտք է ընել երկիրը փրկելու համար, 1981 Մայիսէն ի վեր ալ նախկին մեծամասնութիւնը գիտէ թէ ի՞նչ պէտք է ընել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՌՈՄԷՕ - ԺԻՒԼԻԷԹ

Ես իմ շրջանակիս մէջ գրեթէ չհանդիպեցայ ընտանիքի մը, որ չսիրէ վիպային ժապաւէններն ու գիրքերը: Վիպապաշտութիւնը մարդկային հոգիին ամէնէն անյաղթահարելի յատկանիշն է, հաւատացած եմ այս իրողութեան, եւ այդ պատճառաւ ալ չեմ զարմանար, երբ կը տեսնեմ որ մարդիկ չափազանց հաճոյք կ'առնեն սիրային պատմութիւններով հիւսուած գեղարուեստական գործերէ: Ժամանակներն ու ճաշակները որքան ալ փոխուին, գեղարուեստական պատմութեան էջերուն մէջ որքան ալ մէկզմէկու յաջորդեն իրարու հակամարտ դպրոցներ, եւ ստեղծագործ միտքերն ալ որքան ծայրայեղութիւններու դիմեն՝ արտայայտութեան ու զգացականութեան նորութիւններ գտնելու համար, մարդը միշտ կը մնայ այն նոյն մարդը, որ աչքերէն երկու կաթիլ արցունք պիտի հոսեցնէ սիրային մաքուր ու վիպապաշտ պատմութիւն մը դիտելով սպիտակ պաստառին վրայ:

Այդ նոյն ընտանիքներէն շատեր սակայն յանկարծ տարբեր ու հակոտնեայ ընթացք մը ցոյց կուտան, երբ դէմ յանդիման կուգան իրենց զաւակներուն սիրային պատմութիւններուն հետ: Ընտանիքներ, որոնք շարժանկարի սրահներու մէջ կը ծափահարէին անկարելի սէրերու հաւատարիմ մնացող եւ ամէն տեսակ դժուարութիւններու կուրծք տալով իրարու միացող երիտասարդ սիրահարներ, յանկարծ խուճապի կը մատնուին, երբ կը տեսնեն որ իրենց զաւակը կ'ուզէ կապուիլ իրենց հաւանութեան չարժանացած մէկու մը:

Ժապաւէնի մը մէջ երիտասարդ տղայ մը իր սիրածին հետ կ'ամուսնանար, գիտնալով հանդերձ որ ան քաղցկեղ ունի եւ դատապարտուած է: Հազարաւոր ծնողքներ արցունքներ կը հոսեցնէին այդ յուզիչ պատմութեան առջեւ եւ զայն կը յանձնարարէին մէկզմէկու.

- Գնա՛, տե՛ս, սքանչելի ժապաւէն է:

Այդ հազարաւոր ծնողքներէն մէկ հատն իսկ իր զաւակը պիտի չքաջալերէր, եթէ իրական կեանքի մէջ այդպիսի կացութեան մը հետ դէմ յանդիման գտնուէր:

- Դուն խե՛լքդ թռցուցեր ես, պիտի ըսէր, դուն ապո՛ւշ ես...:

×

Մեր մեծ վիպասանը, Րաֆֆի, իր ժամանակաշրջանի «Հայ Կին»երու մասին երկար ուսումնասիրութեան մը մէջ ըրած էր հետեւեալ վկայութիւնը.

«Վէպերում կարելի է տեսնել մեր գիւղական աղջիկների սիրահարութիւնները: Բայց կեանքի մէջ դա սակաւ է պատահում: Եւ եթէ լինում են դէպքեր, գործը վերջանում է առեւանգութիւնով, այսինքն՝ տղայի աղջկան հօր տնից գաղտնաբար, եւ առանց ծնողքների կամքի, պսակուելով: Այսպիսի, հանդամանքներում, ժողովրդական ռոմանթիզմի խրատութեամբ է վերաբերւում դէպի սէրը. - սիրահարների վարքը կծու պարսաւներով երգւում է ժողովրդի բերանում»:

Միշտ զարմացած եմ այս հակասութեան վրայ: Րաֆֆիէն ասդին թէեւ շատ բան փոխուած է ընկերային կեանքի մէջ, նոյնիսկ գիւղերը, բայց մէկ բան չէ փոխուած: Ծնողքներ «ռոմանթիզմ»ը կը ծափահարեն միայն վէպերու մէջ: Հաւասա բարեկամներէս մէկը իր ամբողջ կեանքին մէջ դուած էր այն հարուստ-ները որոնք աղքատ աղջիկները կ'ընտրեն ամուսնանալու համար: Օր մըն ալ լսեցի որ իր զաւակը ամուսնացուց իրմէ աւելի հարուստ մէկու աղջկան մը հետ: Շնորհաւորեցի, բայց հարցուցի.

- Ի՞նչպէս եղաւ այս բանը: Դուն որ...

- Դիպուած է, պատասխանեց, պարզապէս դիպուած:

Մինչդեռ գիտէի որ դիպուած չէր: Կեանքի այն անփոփոխ ու անողոք օրէնքն էր այդ, որուն կը հետեւին կամ հետեւիլ կ'ուզեն ծնողքները առ հասարակ

Ռոմէօ - Ժիւլիէթներու պատմութիւնը երբեք պիտի չվերջանայ ու բազմաթիւ ծնողքներ, որոնք թատրոնին մէջ պիտի նզովեն Մոնթէկիւներն ու Գափիւլէնները, թատրոնէն ելլելէ վերջ պիտի չվարանին մէկմէկ Մոնթէկիւ կամ Գափիւլէ դառնալու, երբ պիտի տեսնեն որ իրենց զաւակները «Ռոմէօ - Ժիւլիէթ» կը խաղան:

Բայց մարդը վիպապաշտ է: Որքան ալ հակառակը երեւիլ փորձէ, որքան ալ իր վիպապաշտութիւնը թաքցնել աշխատի՝ նիւթական հաշիւներու ու քովնտի մտահոգութիւններու մէջ, վիպապաշտ է: Ճիշդ է, կեանքի դժուարութիւնները, զրկանքներն ու անարդարութիւնները երբեմն կրնան թերեւս մէկու մը քով ըսպաննել մաքուր ու բնածին ռոմանթիզմը, բայց այդ մէկը կրկին ծնունդ պիտի տայ վիպապաշտ, մաքուր ու անաղարտ սէրերով օծուած հոգիներու: Ռոմանթիզմը պիտի վերածնի աշխարհ եկած ամէն մարդու մէջ: Ատոր արգելք պիտի չկարենան հանդիսանալ ոչ ապականած բարքերը, ոչ նիւթապաշտութիւնը, ոչ ալ նոյնիսկ ալքոլն ու թմրեցուցիչը...:

Ռ. Հ.

COULEURS D'ARMÉNIE

Այս միջոցին Փարիզի Քոսմոս շարժանկարի սրահը շարք մը հայաստանեան ֆիլմեր կը ներկայացնէ, որոնք ծանօթ են արդէն իրենց որակով: «Ապտակ»էն ետք, Նահապետ եւ Եռանկիւնը հարազատ գաղափար մը կրնան տալ այսօրուան խորհրդահայ սինեմային մասին:

Մարտ 19-ի իր թիւով արդէն Իւմանիթէ գովեստով կ'արտայայտուէր «Ապտակ»ին մասին (Հ. Մալեան, 1980), տալով նիւթը, չեշտելով դերակատար Մհեր Մկրտչեանի տաղանդը եւ եզրակացնելով. - «Բայց ինչ որ աւելի պէտք է հաշուի առնել, այն է որ «Ապտակ»ը կը չեշտէ թէ ինչպէս մէկ խորհրդային սինեմա չկայ այլ՝ խորհրդային սինեմաներ կան: Եւ կարելի է միայն գոհ մնալ, որ այս անգամ, խորհրդային ոչ - ռուս ֆիլմ մը մեզի չի գար ռուսերէն թարգմանուած, այլ կը պահէ լեզուի իր ինքնատպութիւնը, ազգային հարազատութիւնը, իր աւիշը»:

ՃԱՏՐԱԿ

ԳԱՐԻԿ ԿԱՍՊԱՐՈՎ ԼԱՒ ԴԻՐՔԻ ՄԷՋ

Ճատրակի աշխարհի ախոյենութեան յաւակնորդներու քառորդ աւարտական (Մոսկուա) ութերորդ խաղաշրջանին Գարիկ Կասպարով յաղթած է Ալեքսանդր Բելեաւսկիի եւ արդիւնքը եղած 5 - 3, ի նպաստ հայ վարպետին:

ԱՐԱ ԹՈՐԱՆԵԱՆ ՈՃՐԱՓՈՐՁԷ ՄԸ Կ'ԱԶԱՏԻ

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ԴՐՈՒԱԾ ԷՐ ԿԱՌՔԻՆ ՏԱԿ, ՈՐ ԲԱՐԵԲԱԽՏԱԲԱՐ ՉԷ ՊԱՅԹԱԾ

«ՀԱՇ»Ի ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԿԸ ՎԵՐԱԳՐԷ ԱՐԱՐՔԸ

Երկուշաբթի, Մարտ 21-ին, ժամը 13.30-ի շուրջ է, որ Արա Թորանեան Սոյէն դէպի Փարիզ ճամբուն վրայ, կեցուցած է իր Թալպօ - հօրիզոն կառքը, «տարօրինակ աղմուկ»ի մը եւ մանաւանդ այլ կառքերու վարորդներու լոյսերու նշաններուն պատճառով: Արդարեւ Քուռ տը Վէնսէն կենալէն ետք է, որ անդրադարձած է թէ ծրար մը կախուած է կառքին տակ: Անմիջապէս ոստիկանութիւնը հասած է, երթեւեկը դադրեցուցած եւ մերձաւոր բնակարաններն ալ պարպած խոհեմութեան համար: Ապա, մասնագէտներ խածատած են 700 կրամ կշռող պայթուցիկը, որ պէտք է պայթէր, երբ կառքը ճամբայ կ'ելլէ, բայց բարեբախտաբար, «դէշ պատրաստուած» ըլլալով, ինչպէս կը գրեն փարիզեան օրաթերթերը, չէ պայթած, այլ միայն մխալ սկսած է:

Հետաեւիլ, ճայնասփիւռ թէ մամուլ կ'անդրադառնան այս արարքին, արձագանգ հանդիսանալով դէպքին և Հայկ. Ազգ. Շարժումի պարագլուխին յայտարարութեան: «Ինծի համար՝ կարելի մէկ բացատրութիւն կայ: Ոճրափորձը որուն զոհ պիտի երթայի, մաս կը կազմէ ուղղակի փոխադարձութեանց հակահայ գործողութեանց, որոնց ձեռնարկած են Թուրքերը Օգոստոս 7-ի Անգարայի օդակայանին յարձակումէն ի վեր» (Լիպէրասիոն, Մարտ 22): Նոյնիմաստ զեկոյց մը հրապարակած է «ՀԱՇ»ը, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց. - «Արա Թորանեան «ՀԱՇ»ի բանբեր, մահափորձի մը ենթարկուեցաւ, որ կ'արձանագրուի Թրքական ֆաշիստ վարչակարգին գաղտնի սպասարկութեանց ձեռնարկած յարձակումներուն հայ դատի զինուորեալներու դէմ»:

Թերթերը կը չեշտեն թէ մազ մնացած էր որ Թորանեան եւ իր հայ ընկերուհին կառքին հետ օդը ելլէին:

Այս առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ երկու տարի է, Արա Թորանեան կը ղեկավարէ հայկ. կազմակերպութիւններէն մէկը, որ ամէնէն գործունեայ կերպով, կը պահանջէ. - «1915-ին, Օսմանեան զօրքերուն կողմէ սպաննուած մէկուկէս միլիոն Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումը, ինչպէս նաեւ թրքական սահմաններուն մէջ ներառուած հայկ. մասին անկախութիւնը» (այս երկրորդ մասին բանաձեւումը նոյն ձեւով կուտան Լիպերասիոն եւ Ֆիկարօ, Մարտ 22):

Մաթէն «հայկ. հաշուեյարդարի մը վարկածը» չանտեսեր, անդրադառնալով թէ ՀԱՇ վերջերս դադրած էր զօրավիգ կենալէ ԱՍԱԼԱ-ին: Բայց կը չեշտէ թէ Արա Թորանեան կ'ամբաստանէ «Թուրք ֆաշիստ վարչակարգը» եւ կը պահանջէ Թրքական հիւպատոսարանին փակումը: Նոյն հարցումը կ'ընէր Եւրոպա Մէկի լրագրողը (Երկուշաբթի, ժամը 22.30-ին) ինչպէս՝ «Ֆրանս - Սուար» (Մարտ 22), որու մէջ սակայն Արա Թորանեան «քիչ հաւանական» կը գտնէ որ յարձակումը հայկ. խմբակի գործ ըլլայ:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐ ԺԷ - ԺԸ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

(Դ. եւ վերջ)

—×—

«Եւ ասոնք երկուքը որ անունով յիշեցինք (Սարգիս Եպիսկոպոս եւ Կիրակոս Քահանայ) սկսան՝ ընթերցումով եւ ուսուցումով Գրոց՝ վերստին նորոգել եւ յարդարել ամէն բարի կարգերը, վանքերու եւ աղօթավայրերու մէջ, օգնութեամբ եւ օժանդակութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ, որ կը բանար ու կը ծանուցանէր անոնց միտքի տեսութեան առջեւ իմաստութիւնը եւ ուղիղ կարգերը, որոնց հետամուտ էին»: (էջ՝ 221):

Այսպէսով «Մեծ Անապատ»ը դարձաւ կրթական նոր շարժումի կեդրոն Դպրոց մը: Բազմաթիւ եռանդուն աշակերտներ տուաւ Մեծ Անապատը: Համարձակ քարոզիչներ եղան անոնք: Դուրս եկան Սիւնեաց Ձորերէն՝ պայքարելու համար Հայաշխարհը ծածկած խաւարին եւ իմացական վայրենացման դէմ: Թիւով քիչ էին այն մշակները որոնք սկսան վերականգնումի ու լուսաւորութեան Հայոց պատմութեան երրորդ Մեծ Շարժումը՝ ԺԹ. դարուն, բայց առաքելական քաջութեամբ եւ ազգաշինութեան հաւատքով լեցուած հոգիներ էին անոնք: Այս «շրջուն քարոզիչները» հոգեկան վերանորոգումի նոր մեթոտ մըն ալ հաստատեցին: Իրենց միսիոնը կատարելէ ետք, անոնք վերստին կը միանային Մեծ Անապատի մէջ, ատեն մը կը խորհրդակցէին, կը վերանորոգուէին մտաւոր ու հոգեւոր պաշարով, ապա վերստին կը բաժնուէին, կ'երթային տարածելու լոյսի առաքելութիւնը:

Մեծ Անապատի հռչակաւոր առաջեալներէն եղան Մովսէս Սիւնեցի որ Կաթողիկոս եղաւ կարճ շրջան մը (1629 - 32) եւ անոր սերտ գործակից Պօղոս Մոկացի, որ զանազան վայրեր նոր դպրոցներ հիմնեց, ինչպէս՝ Նախիջեւանի մօտ Ագուլիսի ժողովրդային դպրոցը: Մովսէսի աշակերտ և յաջորդը եղաւ Փիլիպպոս Կաթողիկոս (1633-55) որ անսպառ եռանդով յառաջ տարաւ վերաշինութեան աշխատանքը ո՛չ միայն Հայաստանի մէջ այլ եւ պարսկական երկրին մէջ: Նպաստեց նաեւ Հայաշխարհի տնտեսական բարեկարգութեան: Արագած լերան ստորոտէն դէպի Շիրակ հոսող գետակի ընթացքը փոխելով տարաւ ոռոգելու Այրարատեան դաշտը: Նոյնպէս Սեւան լիճի անցքը լայնցուց՝ առատացնելու համար Հրազդանի հոսանքը: Ան առաքելական երկար ճամբորդութիւններ ալ ըրաւ մինչեւ Երուսաղէմ, ուր համաձայնագիր հաստատեց Կիլիկիոյ Սիմէոն Կաթողիկոսի հետ (1651), նաեւ Կոստանդնուպոլիս՝ ուր եւ կարգի դրաւ Պատրիարքարանի վիճակը: Ու վերադարձին, լրացուց Էջմիածնի զանգակատան շինութիւնը՝ մեկենասութեամբ արեւմտահայ Անտոն Չէլէպիի: Առաքել Դաւրիժեցին որ աշակերտն էր Փիլիպպոսի եւ անոր հրամանով յանձն առած էր գրել իր ժամանակագրութիւնը, հետեւեալ տողերով կը ներբողէ անոր յիշատակը.

«Անդադար եւ անխափան գործեաց նա եւ արար արդիւնս ի մէջ աշխարհի, եւ մանաւանդ բարձրագահ Աթոռն Սուրբ Էջմիածին սուրբ առաւել հաստատեցաւ եւ փարթամացաւ եկեղեցական անօթով, ոսկւով եւ արծաթով եւ մեծագին ըզգեստիւք, եւ պատուական գրենօք, վարդապետականօք բազմօք:

«Այլ եր բազմազան կերպիւ հոգեւոր եւ մարմնաւոր ազդեամբ օգտակար լինէր աշխարհի, զի իբրեւ վերադ ամուր էր նա շուրջ Ազգին Հայոց» (էջ՝ 263 - 64):

Նոյնպէս նշանաւոր եղաւ Փիլիպպոսի աշակերտ եւ յաջորդ Յակոբ Ջուղայեցի Կաթողիկոս (1655 - 80) որ շարունակեց Էջմիածնի վերաշինութիւնն ու բարեկարգութիւնը ու գայն դարձուց Ուսման Կեդրոն: Նոյնպէս զարգացուց Այրարատեան դաշտի ոռոգումի ձեռնարկը, ջրաբաշխական ծրագիրներով: Զոյգ ջրանցքներ բերել տուաւ, մէկը՝ Էջմիածնի Վանքը, միւսը՝ Վաղարշապատ Գիւղը:

Այսպէս, ջահաւորումը որ սկսաւ Մեծ Անապատի փոքրիկ կեդրոնէն, այնտեղէն ծաւալեցաւ Հայաստան ամբողջ տարածութեան վրայ: Մէկ վանքի աշակերտները գացին ուսման նոյն բոցը վառելու ուրի՛շ վանքի մը մէջ, եւ ասոր աշակերտները՝ իրենց կարգին գացին նոյն առաքելութիւնը հիմնելու ուրիշ մէկ կեդրոնի մէջ, եւ լուսաւորութեան շղթան օղակ - օղակ երկարեցաւ՝ Երուսաղէմէն, Սիւնեաց աշխարհէն, Վաղարշապատէն, մինչեւ Վանայ Ծովու Լիմ ու Կտուց Կղզիվանքերը, մինչեւ Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ Վանքը, մինչեւ Ամիթ, Սեբաստիա ու Հալէպ, եւ արտասահման՝ Լեհաստան:

Այս լուսափառումի ամէնէն փայլուն մէկ աստղը եղաւ Բաղէշ - Պիթլիսի մօտ «ԱՄՐՏՕԼ»ի վանքը, որ իր իններուն տարիներու գոյութեան շրջանին (1615 - 1705) ճանչցուեցաւ իբրեւ ժամանակի բարձրագոյն «Հայկական Համալսարանը», որուն աշակերտները պիտի գային ԺԸ. դարու սկիզբը մեծ ջահը վառէին՝ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ Յովհաննէս - Կոլոտ Պատրիարքի ձեռքով եւ ասոր աշակերտ եւ յաջորդ Յակոբ Նալեան Պատրիարքի բարեկարգչական ու մշակութային ձեռնարկներով, նաեւ Երուսաղէմի մէջ՝ Ամրտօլի աշակերտ Գրիգոր Շղթայակիր բարեկարգիչ Պատրիարքի ձեռքով:

Դաւրիժեցին Ամրտօլը վերականգնող (1615) Բարսեղ Վարդապետի մասին կ'ըսէ թէ ան հին Տաթեւացիի Դպրոցին մէկ շարունակութիւնը եղաւ, «այր երեւելի եւ մեծանուն եւ յոլով աշակերտաց տէր» ... Ու կը վկայէ՝ թէ Բարսեղի ձեռքով Ուսմանց Ծրագրին մէջ վերականգնեցաւ Միջին դարերուն կորսուած գիտական ու փիլիսոփայական ուսումները, որոնք կը կոչուէին «Արտաքին Ուսմունք» իբր յաւելում աստուածաբանական եւ Սուրբ գրական ուսումներու: Դաւրիժեցին կ'ըսէ թէ Բարսեղ «պատճառ եղեւ գտանելոյ զարտաքնոց Գրոց Գիտութիւն»: (Գլխ. ԻԹ):

Ու վերարժեւորելով այս բոլոր վերականգնումներու մէջ Մեծ Անապատի դերը, Դաւրիժեցին կ'ըսէ. «Մեծ Անապատն եղեւ մայր եւ ծնող ամենայն անապատաց (վանքերուն) եւ առիթ՝ լուսաւորութեան Ազգիս Հայոց»:

Սովորաբար մեր մատենագէտները Առաքել Դաւրիժեցին կը ներկայացնեն որպէս Միջնադարեան մատենագիրներու վերջինը, որ Հայոց աշխարհի «ողբի ու կործանում»ի տեսարաններով կը փակէ [...] հին շրջանի պատմութիւնը: Սակայն բոլորովին ճիշդ չէ այդ դատումը: Դաւրիժեցին վերջին ողբերգուն ըլլալէ աւելի առաջին երգիչն է ԺԷ. դարու հայ ժողովուրդի կենսայորդ վերականգնումին: Թէեւ ան այնքան յորդ յուզումով ու խորապաւորութեամբ արձանագրած է իր վկայութիւնները Օսմանեան - Պարսկական բախումներու շրջանի Հայաշխարհի աւերումներու մասին, որ այդ վշտալի պատկերը բոլորովին շուք ձգել կը թուի իր նկարագրած այս միւս պատկերներուն վրայ, որ կը պարզէ հայ միտքի վերստին ջահաւորումը:

Ուստի բոլորովին արդար է ըսել՝ թէ Առաքել Դաւրիժեցիով կը բացուի Արդի Հայ Գրականութեան բոցագեղ արշալոյսը, որուն պիտի հետեւէին Պոլսոյ Կոլոտեան - Նալեան, Երուսաղէմի Շղթայակիրեան, եւ արտաշխարհի մէջ՝ Մխիթարեան Միաբանութեանց մշակութային առաքելութիւնները եւ ԺԹ. դարու արեւափառ Զարթօնքը: Դաւրիժեցիին աչքերը չեն մշուշուած ողբի արցունքներով ... ան յստակ տեսած է իր ազգին վերյառնող արեւը: Ան երգիչն է՝ անկումներէն ետք՝ Հայութեան վերածնունդին:

Իր գերեզմանը կը գտնուի, Էջմիածնի Միաբանական Գերեզմանոցին մէջ, քովի Եփրեմ Կաթողիկոսի դամբանին: Ու պարզ դամբանաքարին վրայ արձանագրուած է «Այս է տապան Պատմագիր Առաքել Վարդապետին 1670»:

Օրհնութի՛ւն Հայոց արդի դարերու վերածնութեան պատմագրին: Առանց Դաւրիժեցիի վկայութեանց, մենք պիտի կարծէինք այսօր, թէ Հայոց ԺԷ. դարը եղաւ միայն աւերի ու համատարած խաւարի դար մը, ուր կը փայլէին միայն Լամի կղերներու պտըտցուցած գաղտնի ճրագները...:

—

ԻՆՁԻ՞ Է ՊԻՆԱԿ ՄԱՐԴԸ

ԽՄԲ. - Մոսկուայի «Լիտերատուրնայա գազետա»ի (Գրողներու միութեան օրգան) Փետր. 16-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է շահեկան յօդուած մը, Գենադի Բոչարովի ստորագրութեամբ, որ կը վերաբերի Երեւանի լիճը պատահած ծանր արկածի մը: Ըստ «խորհրդային» սկզբունքներու (պետական գաղտնի՞ք) չի ճշդուիր զոհերու թիւը, թուական ալ կը տրուի Սեպտեմբեր, կը մնայ ենթադրել թէ 1982-ի մասին: Կուտանք թարգմանութեամբը Հ. Գ.-ի փոքր յապաւումներով: Յօդուածը լոյս տեսած է նաեւ Երեւանի «Գրական թերթ»ի Փետրուար 25-ի թիւին մէջ:

×

Նրա անուան քաջ ծանօթ են մարզասէրները: Նրա մրցանիշների մասին բազմիցս հաղորդել են մամուլը, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը: Կարելի է ասել, որ իր լաւագոյն տարիներին նա համարուել է խորհրդային հանրածանօթ մարզիկներից մէկը: Նրա յաջողութիւնները աշխեցել են ամենափորձառու մարզաւէրներին ու մարզանքի մասնագէտներին: Միայն մի փաստ. մի քանի տարուայ ընթացքում Շ. Կարապետեանը սահմանել է համաշխարհային տասը մրցանիշներ: Սակայն վերջին ժամանակներս աքանչելի մարզիկի անունը մամուլի էջերում երեւաց միանգամայն այլ առիթով: Շաւարշի մասին սկսեցին խօսել որպէս մի մարդու, որը դրամատիկ պայմաններում ցուցաբերել է իսկական հերոսութիւն, գերագոյն սառնասրտութիւն եւ ազնուութիւն: Այո՛, նախկին ախոյեանը, թւում է թէ իր գլխաւոր մրցանիշը սահմանել է ո՛չ թէ [...]

—

«ԱՊՐԵԼՈՒ ԵԿԱՆՔ, ՄԵՌՆԵԼՈՒ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ...»

Գրեց՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Ժպիտը կը մատնէ սակայն կեղծ համեստութիւնը: Ցայտնապէս այդ «հողի պատմութիւնը» սուղի ծախոզը չէ Ներսէս: Առաջարկը չկրկնուած կը սկսի արդէն.

-Քսանըչորս տարի առաջ եղբայրս ղըրկեցինք Ամերիկա: Աշխարհէն պէխապար, Ամմանի մէկ անկիւնը քաշուած, կը կարծէինք թէ այստեղ տոլարը մարդիկ ափով կը հաւաքեն փողոցներէն: Մեկնելէն քանի մը շաբաթ վերջ անհամբեր կը սպասէինք իր նամակներուն եւ մէջը սահեցուած կանաչ տոլարներուն: Մենք, եւեւ մնացած եղբայրներս, օրուան հացին համար պայքարող տղաք, երանի կուտայինք իրեն որ հարուստ, ճոխ երկրի մը մէջ կ'ապրէր հիմա, ամենայն հաւանականութեամբ շլացուցիչ պայմաններով: Ինչէ՞ն գիտնայինք որ խեղճ տղան գլուխը պատէ պատ կը զարնէ եղեր՝ փէրուշանութեան մէջ պզտիկ սենեակի մը վարձքն ու փոր մը հացը ապահովելու: Յետոյ, դալէս վերջ միայն տեսայ թէ իր վիճակին մասին չխօսելու համար է որ գործնական, կիսագրագէտ այդ տղան յանկարծ բանաստեղծ կտրած, նամակները կը լեցնէր ընութեան նկարագրութիւններով: Մենք ալ անդին տոլարի կը սպասէինք:

Զերկարեմ, ելայ ես ալ եկայ ուրկէօղի երկու եղբայր ձեռք ձեռքի տուած գործի մը սկսինք, հարստանանք եւ ապագայ չտկենք, ինչպէս կ'ըսէինք այն ատեն, ազգին օգտակար ըլլալու համար: Եթէ պիտի չկարենայինք հարստանալ, Ամերիկա գալը, մեր սիրելի տեղերէն ու մարդերէն բաժնուիլը ի՞նչ պիտի արժէր այլեւս: Եթէ հաց մըն էր եղածը՝ հո՛ն ալ կը հանէինք:

Հիմա շուրջդ նայէ, այս տունն է տակն ու վրան ունեցածս --պարտքով անշուշտ-- ոչ աւելի ոչ պակաս: Ամմանի մէջ մեր ունեցածէն աւելի ի՞նչ կայ այստեղ: Մէկերկու կտոր յաւելեալ կարասի: Այս քիչին համար կ'արժէ՞ր տարիներու հոգեկան փոթորկումներուն մէջէն անցնիլ: Հազիւ 28 տարեկան տղայ այն ատեն, տես - նես ի՛նչ ծրագիրներ ունէի միտքիս մէջ Քիչ մը դրամ մէկ կողմ դնելէ ետք պէտք էր առաջին առիթով հայկական քօլօնի մը ստեղծել քաղաքէն դուրս, ընդարձակ, ծառաշատ հողամասի մը վրայ: Գիտես դուն, մենքկանաչութիւնը, հողը սիրող մարդիկ ենք:

Հասնելէս անմիջապէս վերջ ուրեմն, խոէպլիստ տղայ, նոյնիսկ կանոնաւոր գործի մը սկսելէ ալ առաջ, այս մասին խօսեցայ ընկերներուս՝ որոնք արդէն այստեղ էին քանի մը տարիներէ ի վեր: Հող, հող, հող: Հողը ունենալէ ետք կամաց կամաց այնտեղ պիտի ունենայինք հայկական եկեղեցի, ակումբ, խանութներ եւ դպրոց՝ մեր երեխաները փրկելու համար: Մէկ խօսքով պիտի ունենայինք ինքնաբաւ, ինքնամփոփ հայկական գաղութ մը:

- Յետոյ ի՞նչ եղաւ որ չկրցար իրականացնել ծրագիրդ:

- Շունչ առնելու ժամանա՞կ ունինք որ: Քսաներկու տարի է, դալէս ասդին, մէկ շունչով հայէն եւեւէն կը վազենք, հիմա մանաւանդ որ տուն, տեղ, զաւակներ ալ կան մէջտեղը: Տես սակայն թէ այդ առաջին օրերու միամտութեանս, ակնկալութիւններուս ու խանդավառութեանս ի՛նչ ծիծաղելի կացութիւններու մէջ դրա[...] ինքզինքս:

Ամերիկա ոտք կոխելէ մօտաւորապէս տարի մը վերջ հաւու բոյնի նմանող պզտիկ խանութ մը բացի քաղաքին հեռաւոր [...] տեւերով բնակուած թաղերէն մէկուն մէջ: Հին հագուստներ կը նորոգէի: Խանութ ըսելուս մի նայիր, այնտեղ հազիւ տեղ կար երկու հոգիի, պայմանաւ անշուշտ որ [...] դէր չըլլային ինծի պէս եւ մնային ոտքի:

Պայծառ, արեւոտ յետմիջօրէ մը հեռաձայնը հնչեց: Այդ սկզբնական շրջաններուն օրական ստացած քանի մը հեռաձայներս եղբօրմէս կամ մեր տղոցմէ կ'ըլլային: Ուրիշ ո՞վ ունէի որ: Ոչ մէկ յարաբերութիւն օտարներու հետ: Զարմացայ հետեւաբար երբ միւս կողմէն կրթուած ձայն մը անգլերէնով իր անունը տուաւ եւ սկսաւ արագ արագ խօսիլ: Եթէ սկիզբէն անունս ու մականունս տուած չըլլար պիտի խորհէի թէ սխալ թիւ է դարձուած: Տգիտութիւնս ծածկելու համար երկուքը մէյ մը «Եա» կ'ըսէի՝ առանց ըսածներէն բան մը հասկնալու: Մարդը հետզհետէ աւելի խանդավառուած՝ կ'երկարէր խօսակցութիւնը:

(Շար. 2)

իր համար սովորական մարզական լողաւազանում, այլ արտակարգ պատահարի վայրում, ուր նրա դատաւորներն էին կեանքն ու մահը:

Շաւարշի հետ ինձ ծանօթացրեց «Լիտերատուրնայա գազետա»ի Հայաստանի սեփական թղթակից Զօրի Բալայեանը: Մենք մի քանի օր անցկացրինք միասին: Մօտիկից ճանաչելն օգնեց, որ որոշում կայացնեմ. անհրաժեշտ է Շ. Կարապետեանի մասին գրել հանգամանօրէն, պատմել այն մասին, թէ ինչ տեղի ունեցաւ սեպտեմբերեան մի երեկոյ, Երեւանում: Այդ դեռեւս երիտասարդ, - շուտով երեսունը կը լրանայ, - մարդու կեանքի օրինակն արժանի է, որ նրա մասին իմանան հնարաւորին չափ շատ մարդիկ: Որքան կարելի է՝ շատ: Կեանքը հարուստ է արիութեան ու տոկունութեան փաստերով, սխրանքի օրինակներով: Բայց կան օրինակներ, որոնք յատկօրէն վեր են մարդկային հնարաւորութիւնների մասին ունեցած մեր սովորական պատկերացումներից: Կարծում եմ, որ սա դրանցից մէկն է:

×

Բոլոր ժամանակներում դէպքերի վկաները շատ աւելին են եղել, քան մասնակիցները: Այն պահին, երբ ուղեւորներով լի տրոլեյբուսը վայր ընկաւ Երեւանեան լճի բարձր պատնէշից եւ երկարաձիգ շառաչիւնով թռաւ դէպի պաղ, պղտոր ջուրը, ժողովուրդը արդէն հաւաքուել էր պատնէշի բետոնապատ լանջը եւ գնալով աճում էր: Կառքերը արագ արգելակուեցին ու կպան իրար, վարորդները շտապով դուրս եկան ու մօտեցան քանդուած երիզին: Մինչ այդ տրոլեյբուսն ընկղմուեց ջրի մէջ: Շուտով մակերեսին մնացին միայն նրա երկաթաձողերի հոլովակները. Ջուրը ծածկեց հրսկայական ճագարը եւ կլանեց դատապարտուած մարդկանց:

Այսպէս սկսուեց այդ դրաման:

Մարդը, որին վիճակուած էր նրանում խաղալու գլխաւոր, վճռական դերը, ջրամբարտակի պատնէշին էր մօտենում հիւսիսային կողմից: Նա վերջացրել էր ամէնօրեայ 20 քմ. իր վազքը եւ ճիշդ այն պահին, երբ տրոլեյբուսը գնաց ջրի տակ, յայտնուեց բետոնեայ բարձր անջրպետի վրայ: Այն հանգամանքը, որ նա՝ աշխարհի մրցանակակիրը, Եւրոպայի 13-ապատիկ ախոյեանը, ստորջրեայ լողի ՍՍՀՄ եօթնապատիկ ախոյեանը ճիշդ այս վայրկեանին գտնուեց այստեղ, ինչ խօսք, թւում է անհաւատալի: Սակայն նման մի փաստ բացատրել, նշանակում է դատարկ ժամավաճառ լինել:

Ախոյեանը այստեղ գտնուեց եւ վե՛րջ:

Բայց որպէսզի անել այն՝ ինչ նա արեց, պէտք էր լինել ոչ միայն ախոյեան: Ո՛չ, նա պէտք է մարդ լինէր: Սա է գըլխաւորը: Մնացածը անսահման պայմանականութիւններ են, խորանարդիկներ:

Ախոյեանը մենակ չէր: Նրա հետ մարզւում էին եւ այլ մարզիկներ: Կողքին էր Շաւարշի հարազատ եղբայրը՝ Կամօն:

Ախոյեանն առաջինը գնահատեց իրադրութիւնը: Հասկացաւ՝ վթար է: Նշան արեց Կամոյին եւ առանց կանգ առնելու սկսեց հանել վրայից երկար վազքից թըրջուած հագուստը, մէկ կողմ նետեց մարզական կօշիկները: Կամօն հետեւեց նրա օրինակին: Մի քանի վայրկեան անց եղբայրներն արդէն սառը, գորշ ջրում էին եւ լողում էին դէպի մետաղաձողերի հազիւ երեւացող հոլովակները: Տարածութիւնը մեծ չէր, հազիւ 25 - 28 մեթր:

Հէնց այդ րոպէներին դէպի ամբարտակը տանող եւ արդէն փոխադրամիջոցներով խճողուած ճանապարհի հեռաւոր ծայրում խցկուեց եւ կանգ առաւ եւս մէկ՝ ոչնչով աչքի ընկնող ինքնաշարժ: Տեսնելով խառնաշփոթութիւնը եւ իմանալով, թէ ինչումն է բանը, նրա տէրը շտապեց քայլել դէպի վթարի վայրը:

Ես կարծես թէ կանխազգացի, - բացատրելու է յետոյ, - որ ողբերգութեանը մասնակից են եւ ինձ շատ հարազատ մարդիկ: Ես նոյնիսկ պատրաստ էի ենթադրելու, որ նրանք տրոլեյբուսի մէջ են»:

Այսպիսով, այն ինչ տեղի ունեցաւ ջրամբարտակում յետագայում, այս մարդը տեսաւ իր սեփական աչքերով:

×

Առաջինը հոլովակներին հասաւ Շաւարշը: Նա պարզ հասկացաւ. մինչեւ փրկման հիմնական միջոցներին դիմելը, երբ կը սկսեն տրոլեյբուսը բարձրացնել ջրի յատակից, նրանից աւելի լաւ ոչ ոք կարող է կատարել այն, ինչ հնարաւոր է եւ անհրաժեշտ է կատարել: Միայն եւ միայն նա կարող է սուզուել անհրաժեշտ խորութեամբ, կողմնորոշուել ջրում եւ գտնէ, ինչ որ միջոցներ ձեռնարկել մարդկանց փրկելու համար:

Մեքենաների, մարդկանց, քամու եւ ափի դղրդացող աշխարհը անհետացաւ, կարծես այն բոլորովին չէր էլ եղել:

Նա սուզուեց:

Ապշեցուցիչ է: Այս որոշման համար, որը դարձաւ նրա կեանքում ամենաշանսակալիցը, նա գործադրեց միայն վայրկեանի աննշան մասնիկներ, այն դէպքում, երբ անհամեմատ շատ աւելի ոչ լուրջ որոշումներ կայացնելու համար նա, ինչպէս եւ մարդկանց մեծամասնութիւնը, վատնում է երբեմն ժամեր, օրեր եւ նոյնիսկ շաբաթներ: Իսկ այստեղ՝ ակընթարթ:

Ետ նայելով, նա տեսաւ՝ Կամօն կողքին է:

- Պահի՛ր քեզ ջրի վրայ, - բղաւեց նա, - սպասի՛ր փրկարարներին:

Օդ ներշնչելով, համակենտրոնանալով, նա աղմուկով իջաւ ջրի տակ:

Կեանքը ի մի բերելով զոհուողներին եւ նրան, որը միակն էր փաստօրէն, որ իսկապէս կարող էր նրանց օգնել, յամենայն դէպս ուղղում էր այն ողբերգական անհեթեթութիւնը, որի հեղինակը հէնց ինքն էր:

Տեսանելիութիւնը շատ վատ էր, տեղ - տեղ՝ զերօ: Տրոլեյբուսի բարձրացած տիղմը դեռ չէր հասցրել նստել: Շաւարշին այնուամենայնիւ յաջողուեց տեսնել մեքենայի իրանը, դիրքը: Ախոյեանը բռնեց մետաղաձողերից եւ խնայելով շընչառութիւնը այնպէս, ինչպէս միայն ինքն էր կարողանում անել, մօտեցաւ տրոլեյբուսին ետեւի կողմից: Գիտէր՝ այստեղ ամէնից աւելի լայն ապակին է: Եթէ կոտրել այն, փրկութեան ճանապարհը բաց կը լինի: Նա բռնեց դէպի տրոլեյբուսի տանիքը տանող մետաղեայ սանդուղքից, մարմինը ետ տարաւ եւ յաղթահարելով ջրի խիստ դիմադրութիւնը (խորութիւնը 8 - 9 մեթր էր), ոտքերով ուժգին հարուածեց ապակուն: Այն անձայն կոտրուեց: Ճանապարհը դէպի ստորջրեայ Սոդոմ բաց էր. մտի՛ր:

Շաւարշը ներս լողաց: Ծանր մշուշում շարժւում էին մութ, անակնկալ հարուածից կաթուածահար եղած ստուերներ: Ախոյեանը գիտակցութիւնը չկորցրեց, այլ միայն ակնթարթային թուլութիւն զգաց: Օդը թոքերում վերջանում էր: Նա բռնեց մօտակայ ստուերին, շրջուեց եւ դուրս լողաց սալոնից: Ոտքերի ուժեղ հարուածով պոկուելով տանիքից, վեր սլացաւ: Դրսում միայն տեսաւ, որ փրկել էր մի կնոջ:

- Ես կոտրեցի ապակին, - բղաւեց նա եղբօրը, նրան յանձնելով կնոջը, - մարդիկ կորցրել են գիտակցութիւնները, սկսում եմ դուրս բերել նրանց:

Փրկարարների երկու նաւակներ եւ մի կանոյէ մօտենում էին երկու կողմից:

- Փրկուածներին ափ տեղափոխէ՛ք:

Երեք անգամ օդ ներշնչելով ու համակենտրոնանալով, Շաւարշը նորից սուզուեց: Սուզւում էր դէպի առաջ պարզած ուժեղ, երիտասարդ թեւերը, արագացնելով ընկղմումը մարմնի յատուկ շարժումներով, որին տիրապետում էր կատարելապէս: Զգում էր ենթագիտակցօրէն կռահում էր, որ յետագայ գործողութիւնների համար անհրաժեշտ ֆիզիքական ուժերից զատ, պէտք պիտի լինեն եւ այլ, ոչ ֆիզիքական ուժեր: Հարկ էր ուժեղ կամք ունենալ: «Ոչ մի բանի ուշադրութիւն մի դարձրու», - կրկնում էր նա ինքն իրեն:

Վրիպում: Անցքը քիչ աւելի ձախ էր: Շրջուելով, բռնեց շրջանակից ու ներս լողաց: Նորից իրեն սեղմեց մօտակայ կամազուրկ ստուերը: Շրջանակ - տանիք - ազատ ջրի կիսախաւար:

Մակերեսին փոփոխութիւններ կային: Կամոյի շուրջը նաւակներ էին պտտւում: Տղաներից ոմանք պատրաստւում էին սուզուելու ախոյեանի ետեւից: Ցաւօք, նրանք, որոնք արդէն փորձել էին, չէին կարողացել: Ինչ որ մէկը սկսեց հարց ու փորձ անել, թէ ինչպէս կողմնորոշուել ջրի տակ, ինչպէս անել մնալու համար խորքում:

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

«Մուզիկա» համամիութենական հրատարակչութեան տնօրէն Լէոնիդ Սիդելնիկովի գրասեղանին վրայ դրուած են Արամ Խաչատրեանի երկերու հաւաքածոյի 15-րդ եւ 16-րդ հատորները: Այս առթիւ տնօրէն նշած է, թէ այդ հատորները Խաչատրեանի 24 հատորնոց հաւաքածոյի առաջին գործերն են: Պէտք չէ զարմանալ, ըսած է ան, որ հրատարակութիւնը սկսած չէ առաջին հատորներէն: Սովորաբար, երբ լոյս կը տեսնէ ակադեմական հաւաքածոյ մը, անհրաժեշտ կը համարուի բոլոր գործերը ստուգել մանրամասն, իւրաքանչիւր ձայնանիշի բնագրի հիման վրայ: Ուստի, ժամանակ շահելու նկատառումով որոշուած է առաջին հերթին լոյս ընծայել Խաչատրեանի՝ նախապէս ստուգուած եւ հրապարակուած գործերը: Այս տարի կը հրատարակուին նաեւ 18-րդ եւ 19-րդ հատորները: Խորհ. Միութեան Նախարարաց Խորհուրդի որոշումով հաւաքածոն լոյս կը տեսնէ խորհրդային երաժշտութեան դասականներու շարքով, որուն մաս կը կազմեն Շոստակովիչ, Պրոկոֆիեւ եւ Միասկովսկի:

Հաւաքածոն կը բովանդակէ երաժիշտին զանազան սեռերու բոլոր գործերը՝ համանուագները, բեմապարերը, քոնչերթօները, շարժանկարներու եւ ներկայացումներու համար գրուած երաժշտութիւնը, երգերը եւ զանազան նուագարաններու համար գործեր: Կարգ մը յօրինումներ կը հրապարակուին առաջին անգամ: Իւրաքանչիւր հատոր ունի ներածական մը (ռուսերէն եւ անգլերէն), որ տեղեկութիւններ կու տայ երկի ստեղծման պատմութեան, առաջին մեկնաբանութիւններու եւ հրապարակումներու մասին: Եւրոպական կարգ մը լեզուներով տպագրուած են ծանուցման պրակներ, պատկերազարդ գրքոյկներ եւ ղրկուած արտասահմանի երկիրներ: Խմբագրական յանձնախումբի նախագահն է Տիխոն Խրեննիկով, որուն տեղակալն է Եդուարդ Միրզոյեան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԵՄԲՐԻՋ (Միացեալ - Նահանգներ) մէջ մեռած է Հ. Օ. Մ.-ի տեղւոյն մասնաճիւղի հիմնադիրներէն Արմենուհի Բաղիկեան: Ծնած էր 1894-ին՝ Զմշկածագ: Անցած է տեղահանութեան եւ կոտորածի արհաւիրքէն, Քիւրտերու մէջէն մինչեւ Կովկաս, Պոլիս, հուսկ՝ Միացեալ - Նահանգներ: 62 տարի ծառայած է Հ. Օ. Մ.-ի:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

«Այս պէտք է լինի ահա իմ դաստիարակչական մեթոտը, որին շնորհիւ, վըստահեցնում եմ ձեզ, սիրելի հայրենակիցներ, որ մի ինչ որ կարճ ժամանակում երեւելի մարդկանց մի սերունդ պատրաստուելու է աստ, զարմանք պատճառելով Պեստալոցցիներին եւ իր նմաններին...»:

Ամպիոնին բոլորտիքէն, երիտասարդներու սպայակոյտը յանկարծ մեծաշառաչ ծափահարութիւն մը սկսաւ, որ իսկոյն ամբողջ սրահին մէջ տարածուեցաւ ... «Կեցցէ՛ Պ. Կոստանեան, կեցցէ՛» կը պոռային: Ասիկա ամբոխը բռնկեցնող կայծը եղաւ: Բովանդակ սրահը հիմա ոտքի ելած, էրիկ մարդ, կին, աղջիկ, տղայ, պառաւ, գլխու, թեւերու ճղակոտոր շարժումներու մէջ «կեցցէ՛ Պ. Կոստանեան, կեցցէ՛» կը պոռային որոտագին գանչիւններով, որոնց կը պատասխանէր խաչագողը, վերէն, ամպիոնին կատարէն, գըլխու շնորհալի տատանումներով, ժպտաշուրթն եւ մեծաշուք:

Երբոր քիչ մը հանդարտութիւնը տիրեց, մարդը նշանացի լռութիւն պատուիրելով, սկսաւ ըսել.

- Սիրելի հայրենակիցներ, մի պան խնդրում եմ ձեզանից...

- Կեցցէ՛ Պ. Կոստանեան, պոռաց ամբոխը նորէն, անոր ձայնը խափանելով:

- Մի պան, շարունակեց ան, որին վըստահ եմ թէ շնորհելու էք ինձ, ձեր աջակցութիւնը...

Եւ դղրդագին ծափերու եւ կեցցէներու մէջ Պ. Կոստանեան վար իջաւ բեմէն, խառնուելու համար ամբոխին: Երիտասարդները շրջապատեցին զինքը խանդավառ ցոյցերով, գրեթէ գրկելով զայն, համբուրելով իր ձեռքերը:

Իր շուրջը եռացող միամիտ, անկեղծ, յորձանուտ խանդավառութեան մէջտեղ, խաբեբան իր ծանրակաց, լուրջ եւ տիրական կեցուածքէն բնաւ չէր հեռանար, համակրութեան եւ գրեթէ պաշտանքի այդ ցոյցերուն լիովին արժանաւոր մէկը ըլլալը ապացուցանելու համար, մինակ՝ մեծ մարդերու յատուկ ներողամիտ վարձահատոյց ժպիտով մը իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր, ատեն ատեն քաջալերող գնահատութեամբ մը:

- Խօ, ի՜նչ սիրուն տղամարդկանց եմ հանդիպել:

Ժողովուրդը, պատահարին ջախջախիչ տպաւորութեանը տակ, կամաց - կամաց ցրուեցաւ ռամիկ գնահատումներու, յափշտակուած դրուատիքներու փունջ մը հիւսելով անծանօթին հասցէին, որ իրենց զաւակներուն համար փրկութեան առաքեալ մը պիտի ըլլար:

Կոստանեան, շրջապատուած իր սպայակոյտէն, դանդաղ թափօրով անցաւ Հ... գիւղի փողոցներէն:

Բազմաթիւ ստամբակներ, ստուար ջոլիր մը կազմած. անոր ետեւէն կ'երթային, ինչպէս կ'երթային դնչու արջապաններու ետեւէն երբ որ անոնք արջ եւ կապիկ բերէին խաղցնել գիւղին մէջ՝ իրենց թէֆին խուլ թափրտուքովը:

Ք...եաններու տան մէջ շքեղ սեղան մը տրուեցաւ ի պատիւ մանկավարժին: Բաժակաճառեր արտասանուեցան, Կոստանեան վարժարանին ապագան կապոյտ, ծիրանի, վարդագոյն երանգներու տակ նկարուեցաւ: Երիտասարդներէն մէկը, գլուխը գինիէն տաքցած, յանպատրաստից ճառ մը ըսաւ, անկապ խօսքերու օձապըտոյտ դարձուածքներով բացատրելով յետադիմական տխուր վիճակը, որուն մատնուած էր հայ ազգը, եւ որուն իբր միակ դարման ցոյց տալով նախախնամական երեւումը Պ. Կոստանեան եւ իր հաղւադիւտ նմաններուն: Ճառը երբ որ վերջացաւ՝ երկսեռ կոչնականները մոլեգնօրէն պատառաքաղները պնակներուն ըսկըսան զարնել «կեցցէ՛ Պ. Կոստանեան պոռչտալով:

- Խօ՛, ի՜նչ սիրուն տղամարդկանց եմ հանդիպել, կ'ըսէր խաչագողը տանտիրուհիին, որ իր քովը նստած էր:

Հետեւեալ օրը, գիւղին էն բարեկեցիկ ընտանիքները իրենց զաւակները բերին յանձնել մանկավարժին, որ իր աշխատութեան խուցին մէջ փակուած, ծանրաշուք եւ ինքնամփոփ, մէկիկ - մէկիկ ներս կ'առնէր զանոնք, մայրը կամ հայրը նստեցնելով աթոռի մը վրայ, եւ տղան ենթարկելով Գալ-Կոստանեան սիստեմին փորձերուն: Կարկինը եւ մեթրաչափը կը պտըտէին գանկերուն վրայ, որոնց այտուցները, ելեւէջներն ու խորտուբորտութիւնները մանրազննին կը քննուէին եւ կ'արձանագրըւէին:

(Շար. 25)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 27
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 26,
Յիշատակ Յարութեանն Ղազարու.
Ժամը 4·30-ին Կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը բացուի:
Կիրակի, Ծաղկազարդ.
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8·30ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ՝ ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:
Դռնբացէք՝ ժամը 4-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 8·30, պատարագ՝ 10·30, Դռնբացէք՝ 17·30:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն 8·30, պատարագ՝ 10:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 18·30:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն 8·30, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 16·30:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգ. 8·30, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգ. 8, պատարագ՝ 10:
Կը պատարագէ՝
ՎԱՁԷ Ծ. Վ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Պատարագ առաւօտեան, յետ պատարագի՝ Դռնբացէք:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935
Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Խաչիկ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան իրենց եղբօր՝ Խաչիկ Խաչատուրեանի մահուան առթիւ 200-ական Ֆ. կը նուիրեն. - Աղքատախնամին, Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին (տանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:
Նոյն տխուր առթիւ, ողբացեալին եղբայրը՝ Ղազարոս Խաչատուրեան կը նուիրէ 200-ական Ֆ. Աղքատախնամին, Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին (տանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վիէնէն Քզլեան ընտանիքը իրենց մօրեղբօր աղջկան Հռիփսիմէ (Ժորժէթ) Մուրոյեանի (ծնեալ՝ Մեսրոպեան) մահուան առթիւ, պատահած Մարսէյլ Մարտ 8-ին, 100 Ֆ. կը նուիրէ Վիէնի հայ. Մշակոյթի Տան եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Արսէն Տէր - Զաքարեան Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին 300 Ֆ.:

Միրիճան Շիրվանեան 20 Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ֆրանսական Կապոյտ Խաչի Կայանին, Թեկնածու մօնիթէօր - մօնիթրիսներու արձանագրութիւններու վերջին պայմանաժամ՝ Ապրիլ 15:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
maison de la culture arménienne
de Décines et des environs
15, rue du 24 avril 1915 69150 **Décines**
tél : (7) 849. 42. 97

Vendredi 25 Mars à 20h. 30

Rencontre avec

PASCAL MANOUKIAN

auteur du livre
«Le Fruit de la patience» (Ed. Centurion)

Thème : L'évolution de la conscience et de l'identité arméniennes à travers trois générations d'une famille de France.

— Signature du livre au terme du débat

CHANGEMENT D'HORAIRE

Emission arménienne pour l'Europe
O. M. 205 m.
P. O.
M. w. 1467 Khz
à partir du Dimanche 27 Mars
horaire d'été : 22h. 30

Ուշադրութիւն - ժամի փոփոխութիւն:
Հայկական Ռատիօժամ Եւրոպայի համար Մարտ 27-էն սկսեալ, ամառուան ժամ Կիրակի իրիկուն, ժամը 10·30-ին:

CENTRE CULTUREL NOURHAN FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain — Issy-les-Moulineaux

Vendredi 25 Mars à 20h.30
Entrée : 20 Francs

SOIRÉE DE SOUTIEN «RADIO ASK»
EN PRESENCE DES ANIMATEURS PRESENTS ET ANCIENS
DÉBAT — DEROGATION
VIABILITÉ DE LA RADIO
DÉMOCRATIE SUR LES ONDES, etc...

CROIX ROUGE ARMENIENNE
SECTION ISSY-CLAMART

MATINÉE DANSANTE

au profit du Centre de Vacances de Normandie
sous la Présidence du
Dr. NORA DAMLAMIAN - DER AGOPIAN
animée par l'orchestre GROUNG
élection de Miss CROIX-ROUGE

Dimanche 27 Mars, de 16 heures à minuit
THEATRE MUNICIPAL D'ISSY-LES-MOULINEAUX

Réservation des tables : Navassartian 985 - 36 - 53
Ohanyan 631 - 81 - 94
Berberian 736 - 31 - 88

Entrée 40 F
Etudiants 25 F

PROMOTION EXCEPTIONNELLE

ALLER 26 mars

PARIS
ATHENES
PARIS

RETOUR 2 avril

VOL SPECIAL

1300 FF

INSCRIPTIONS:

ANITA TACHDJIAN ARPI BODURYAN
au 296 37 70

POUR TOUT AUTRE RENSEIGNEMENT ET SEJOUR EN GRECE
DEMANDEZ NOTRE BROCHURE « LA GRECE A LA CARTE »
AUPRES DE : VOYAGES VACANCES AU SOLEIL
5, PLACE ANDRE MALRAUX
75001 PARIS
TEL. 296 - 37 - 70

Lic. 1539

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ ներքին եւ արտաքին նորոգութիւնները կ'աւարտին մօտերս, եկեղեցւոյս վարչութիւնը ներկայիս մերազն ժողովուրդին կը ծանուցանէ, թէ հետեւեալ հանդիսութիւնները կազմակերպուած են նորոգչական աշխատանքներուն ի նպաստ.-

Մարտ 26, ՇԱԲԱԹ՝ ժամը 20·30ին
Ապէյի Սէն Վիքթորի մէջ անսամպլը էնսթրիւմանթալ տը Փրովանս նուագախումբի մասնակցութեամբ՝ համերգ մը ՔԼԷՄԱՆ ԶԱՖԻՆԻ-ի ղեկավարութեամբ: Խումբը կը նուագէ Կոմիտասի, Յարութիւնեանի, Միրզոյեանի, Մոցարթի եւ Պախի գործերէն սոլիստ՝
ԺԱՆ ՏԷՐ ՄԵՐԿԵՐԵԱՆԻ (ջութակ)

Այս համերգը դրուած է կարդինալ ԷՋԱԿԱՐԱՅԻ եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ հովանաւորութեան, ինչպէս նաեւ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ եւ ԳԱՌԶՈՒԻ նախագահութեան ներքեւ:

Մարտ 27, ԿԻՐԱԿԻ՝ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ եւ կուտայ օրուան պատգամը: Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ-Մեսրոպ Երգչախումբի մասնակցութեամբ, քառաձայն Եկմալեան, Խաչիկ Եըլմազեանի ղեկավարութեամբ:

Յետ Ս. Պատարագի ճաշ մը պիտի տրուի Քոնֆորտ փալմպիչ պանդոկի ճաշարահին մէջ ի նպաստ եկեղեցւոյս նորոգութեան: Ծաչին մասնակցիլ փափաքողները իրենց տոմսերը կրնան ապահովել եկեղեցւոյս քարտուղարութենէն՝

EGLISE ARMENIENNE — 339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE
Tél : (91) 77. 84. 70
Mr. V. Bozadjian :
28, Bd. des Dames, 13002 MARSEILLE — Tél : (91) : 90. 53. 91

SPECIAL MOIS DE MARS
LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

Animé par
la celèbre chanteuse grecque
FLESSA LIA
au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane MINAS
groupe de danse FOLKLORIQUE
danse orientale avec AÏDA
HARRIS LASCARIS Bouzouki MICAELIS

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
24
JEUDI
24 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.399 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.399

ՁԱԽԻ Գ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ
Գ. ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝

ՓԻԷՌ ՄՕՌՈՒԱ

ՍԵՂՄ ԴԱՀԼԻՃ ՄԸ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՓՈԽՈՒԻՐ

Երեքշաբթի կէս գիշերուան մօտ էր, որ Նախագահ Միթերանի նշանակած նոր - երրորդ - Նախարարապետը՝ Փիէռ Մօռուա ներկայացուց իր նոր կառավարութեան կազմը: Քանի մը ժամ առաջ, ծանօթ էր արդէն, որ Փիէռ Մօռուա տալէ ետք իր կառավարութեան հրաժարականը, կրկին նշանակուած է Նախագահին կողմէ, նոյն պաշտօնին գլուխը: Պէտք է խոստովանիլ, թէ երկու շաբաթ է լրագրողները, մասնագէտ վերլուծողները, այսինքն բոլոր Կասանդրներու նախատեսութիւնները օդը ցնդեցան, քանի Նախագահ Միթերան հիմնական ոչ մէկ փոփոխութիւն ըրաւ, բացի մէկ կարեւոր կէտէ, որուն կ'անդրադառնանք առանձին:

Նախ տանք կառավարութեան կազմը, որուն գլխաւոր փոփոխութիւնը ոչ թէ որակի այլ՝ քանակին մէջ է, քանի որ դահլիճը այլեւս միայն 15 նախարար ունի փոխանակ 26-ի:

ԺԱՔ ՏԸԼՈՐ. -
Ելմտական, տնտեսութիւն պիւտճէ

Փ. ՊԵՌԵԿՈՎՈՒԱ. -
Ընկերային հարցեր եւ համակամութիւն

Կ. ՏԸՖԷՌ. -
Ներքին եւ ապակեդրոնացում

Շ. ՖԻԹԵՌՄԱՆ. -
Փոխադրութիւն

Ռ. ԲԱՏԷՆԹԷՌ. -
Արդարութիւն

Ք. ՇԷՍՈՆ
Արտաքին յարաբերութիւններ

Շ. ԷՌՆԻՒ. -
Պաշտպանութիւն

Մ. ՌՈՔԱՐ. -
Գիւղատնտեսութիւն

Լ. ՖԱԲԻՈՒՍ. -
Ճարտարարուեստ եւ հետազօտութիւն

Ա. ՍԱՎԱՌԻ. -
Լուսաւորութիւն

ԷՏԻԹ ՔՌԵՍՈՆ. -
Արտաքին առեւտուր եւ զբօսաշրջիկութիւն

Ռ. ՔԻՑԻՕ. -
Քաղաքաշինութիւն եւ բնակութիւն

Մ. ՔՌԵՓՕ. -
Առեւտուր եւ արհեստագիտութիւն

Մ. ՌԻԿՈՒ. -
Արհեստագիտական կազմաւորում

Եւ վերջապէս մէկ ենթանախարար, նորաստեղծ պաշտօնով մը՝ կառավարութեան բանբեր մը, յանձին՝ Մաքս Կալոյի:

Ինչպէս ըսինք յատկանշական առաջին կէտը թիւին կը վերաբերի: Նախարարներու հետ, որոշ նախարարութիւններ ալ ջնջուած են, թէեւ հաւանական է, որ ոմանք ենթանախարարութեան ձեւին տակ ներկայացուին քանի մը օրէն, իրենց պատասխանատուներու անուններով: Բայց կարեւոր կէտը այս չէ, այլ Պետական նախարարի պատուակալ տիտղոսի ջնջումը: Տըֆէռ, Ֆիթեռման, Մ. Ռոքար եւլն., կը վայելէին այդ տիտղոսն ալ, ինչ որ իրենց նախապատուութիւն մը կուտար, օրինակ նախարարապետին բացակայութեան, քանի միւս նախարարներէն առաջ կուգան, նախարարապետէն անմիջապէս յետոյ:

Ուրիշ կէտ մը՝ գլխաւոր նախարարները (Ներքին, Արտաքին, Պաշտպանութիւն, Ելմտական, Արդարութիւն եւլն.) չեն փոխուիր: Նկատելի է անշուշտ որ Տըլոր «գիծը» յաղթած է, եթէ նոյնիսկ նախարարապետ չէ նշանակուած, ինչպէս կ'ակնկալուէր: Մնաց որ իր նախարարութիւնը՝ Ելմտական, կ'ընդգրկէ նաեւ տնտեսութիւնն ու Պիւտճէն (այս վերջինը ցարդ Ֆապիուսը կը վարէր): Ուրիշ մէկուն ալ իրաւասութիւնները կ'ընդլայնին՝ Փիէռ Պեռեկովուա, որ Ընկերային հարցերուն հետ կը ստանձնէ նաեւ Համակամութիւնը: Այս երեւոյթը խորագրել կուտայ Լիպերասիոնի՝ «Երեք նախարարապետ», քանի դեր - նախարարի երեւոյթն ունին Մօռուայէ ետք, Տըլոր եւ Պեռեկովուա:

Առայժմ, չկան հետեւեալ նախարարութիւնները. - Մշակոյթ, Առողջապահութիւն, Ազատ ժամանակ, Ծով, Հաղորդակցութիւն, Նախկին Ռազմիկ, Սպառում, Թղթատար: Անկասկած առտնջէ ոմանք ուրիշ ձեւի տակ պիտի մէջտեղ ելլեն, ինչպէս Մշակոյթ, Հաղորդակցութիւն, Թղթատար, Առողջապահութիւն, բայց կապուած այլ նախարարութիւններու: Եթէ ոմանք կը նկատեն որ միայն երկու համայնավար նախարար կը մնայ, շատ տրամաբանական է եւ համեմատութիւնը՝ պահուած, քանի 30-ի վրայ՝ 4 էին, կէսին վրայ 2 կը մնայ: Շատ բնական է նաեւ Ժաք Ռալիթի, առողջապահութեան համայնավար նախարարին ճամբու դրուիլը, քանի ցարդ ունեցած գործունէութիւնը մասնաւոր ժողովրդականութիւն մը չէր դըտած բժշկական միջավայրին կամ ուսանողներուն մօտ:

Յատկանշական է գրագէտ Մաքս Կալոյի ներկայութիւնը եւ կը բացատրուի սապէս. - Միթերան միշտ կը խորհէր որ Մօռուայի կառավարութիւնը լաւ կառավարութիւն մըն էր, բայց եթէ ժողովրդական չէր, պատճառն այն էր որ «ապրանքը ծախել գիտցող չկար»: Հիմա Մաքս Կալոյի կը մնայ որպէս բանբեր կառավարութեան «ապրանքը ծախել»: Մեծ բացակայ մը կայ այս սեղմ դահլիճին մէջ՝ Ժ. Փ. Շըվէնըման: Կը յայտնուի թէ Փետրուար 2-ին արդէն տըւած էր իր հրաժարականը, տարակարծիք ըլլալով տարուած քաղաքականութեան հետ: Մինչեւ Ռոքար աւելի «բաց» նախարարութիւն մը կը ստանձնէ Ծրագիրէն անցնելով Գիւղատնտեսութեան: Ֆապիուս Շըվէնըմանի աթոռը կ'առնէ, արմատական (միակը) Քռեփօ՝ Շրջապատէն առեւտուր կ'անցնի: Մէկը կայ - միակ կինը - որ պարզեւ կը ստանայ, արտեսակ մը ստրիճանի բարձրացում: Արդարեւ, Տիկին Էտիթ Քռեսոն Գիւղատընտեսութենէն կ'անցնի Ժոպէռի ձգած աթոռին - արտաքին առեւտուր, որուն կը կցուի Զբօսաշրջիկութիւնը: Ճիշդ է որ Էտիթ Քռէսոն միակ ընկերվարական Թեկնածուն էր, որ ընդդիմութեան ձեռքէն խլեց 30 հազար բնակիչէ աւելի քաղաք մը՝ Շաթէլրօ: Հարկ էր վարձատրել: Կը մնայ որ տիկինը «մէջէն ելլէ», քանի ամէնէն փափուկ եւ բարդ նախարարութիւնն է ներկայիս, որու բացը կը խախտէ երկրին տնտեսութիւնը:

Այս կառավարութիւնը նոյն դիմագիծը կը պահէ, այն իմաստով որ դէպի կեդրոն բացուելու նշան չկայ: Մեծամասնութեամբ ընկերվարական, երկու համայնավար եւ մէկ արմատական կ'ամբողջացնեն պատկերը: Չկայ Ժոպէռ մ'իսկ, որ այս երեք կուսակցութիւններէն դուրս՝ «ուրիշ տեղ» գտնուող մէկն էր:

Այս կառավարութիւնը կազմուած կէս գիշերին, շատ մեկնաբանութեանց ժամանակ չէր ձգած Չորեքշաբթի առաւօտեան թերթերուն: Խմբագիրները, արդէն, պէտք է սպասէին, մինչեւ իրիկուն լսելու համար Միթերանի ըսելիքը, նախ քան վճռական կարծիքներ յայտնելը: Կը կարծուէր թէ Նախագահը պահած է Մօռուան, որովհետեւ «հարազատ Ձախին» մարդն է, նաեւ ան որ ամէնէն քիչ դժուարութեամբ կրնայ «կլլել տալ» խըստակեցութեան նոր քաղաքականութիւն մը:

Ամէն պարագայի մէջ, կը սպասուէր Միթերանի ելոյթին, կարենալ արտայայտելու համար կառավարութեան բռնելիք նոր ուղիին մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ աշխատաւորական մը՝ Հայմ Հերցոկ, նախկին դեսպան ՄԱԿ-ի մօտ: Ծնած Իրլանտա 1918-ին, սըռ տիտղոսը կը վայելէ (եւ միակ իսրայէլացի քաղաքական դէմքն է, այդ ճիւղին մէջ), նաեւ սապետ է բրիտանական կայսրութեան: Իր ընտրութիւնը ձախողութիւն մը կը նկատուի Պեկինի համար:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ համայնավար ուսանողներու պատասխանատուն Կուպրիանով պաշտօնանկ եղաւ: Կազմակերպութեան պատասխանատուները նիստին ընթացքին ձաղկեցին կրօնական ազդեցութիւնը երիտասարդութեան վրայ եւ կոչ ըրին որ չեչտուի անաստուածութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԷ

ՀԱՅԿ. ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

«Մոնտ»ի աշխատակիցն ալ, Արթուն Ունսալ, Երեքշաբթի իրիկուն, արձագանգ կը հանդիսանար Թուրքիոյ կառավարութեան նախաձեռնութեանց հայկ. ահաբեկչութեան դէմ, նախաձեռնութիւններ որոնց անդրադարձած էինք Մարտ 22-ի մեր թիւով, քաղելով Թրքերէն թերթերէն: Անգարա պաշտօնապէս կը պահանջէ Լիբանանէն որ հարկ եղած միջոցները ձեռք առնէ «արգելք հանդիսանալու համար հայկ. ահաբեկչական խումբերու կազմութեան, կազմակերպութեան եւ հաստատման լիբանանեան հողամասին վրայ»: Ըստ Անգարայի, հայ ահաբեկիչները 1975-էն ի վեր նպաստաւորուեր են լիբանանեան քաոսէն եւ կապեր ունին եղեր թէ քաթայէպներու եւ թէ ձախին հետ: Թիւրքմէն նման դիմումներ կ'ընէ նաեւ շահակից այլ Պետութեանց, որոնց կարգին կը դասէ Սուրիա: Միլլիյէթ կ'ըսէ որ հայկ. ցեղասպանութեան արդարադատ մարտիկները, Դաշնակցութեան մօտ շարժում, Պէյրութի գրաւումէն չեն տուժած, մինչ Ասալա-ն (կ'ըսէ՝ խորհրդայնամիտ) պարտաւորուեցաւ ցրուիլ: Կիպրոսը միշտ կ'ամբաստանուի որ տեղ տըւած է ահաբեկիչներուն, որոնք կայաններ հաստատած են: Փարիզի Կիպրոսի դեսպանը կը հերքէ եւ կը հրաւիրէ Միացեալ Ազգերը քննութիւն կատարելու, տեղւոյն վրայ:

Միւս կողմէ, Պաշտպանութեան նախարարը Պայիւլքէն, որ Ատլանտեան ժողովին պիտի մասնակցի Լիզպոն, աւելի սերտ գործակցութիւն պիտի ուզէ զինակիցներէն, պայքարելու համար միջազգային ահաբեկչութեան դէմ: Որոշ դաշնակիցներ ամբաստանութեան տակ են, իմա՝ Ֆրանսա եւ Յունաստան: Կայ նաեւ ուրիշ ամբաստանեալ մը թուրք մամուլին համար՝ ՓԱՍՈՔ կուսակցութիւնը, որ սերտ կապեր կը մշակէ Աթէնք հաստատուած «Հայ Յեղափոխական Ժողովրդական Շարժումին» հետ:

Ճ Ա Տ Ր Ա Կ

ԳԱՐԻԿ ԿԱՍՊԱՐՈՎ ՅԱՂԹԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՒԱԿՆՈՐԴՆԵՐՈՒ
ՔԱՌՈՐԴ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Խորհրդային երկու կրտսեր վարպետներու՝ պաքուցի Գարիկ Կասպարովի (Հայ) եւ լվովցի Ալեքսանդր Բելեաւսկիի խաղով, Փետրուար 26-ին, Մոսկուայի մէջ, կը սկսէին 1984-ին աշխարհի ախոյեան Անատոլի Կարպովի հետ խաղալու իրաւունքի յաւակնորդներու քառորդ աւարտականի մրցումները: Օրը օրին անդրադարձած էինք ութ խաղաշրջաններու արդիւնքներուն, ինչպէս նաեւ խաղերու ընթացքին տիրող մթնոլորտին եւ ստեղծըւած հետաքրքրութիւններուն: Եօթը խաղաշրջանէ ետք, երբ արդիւնքը եղած էր 4 - 3, ի նպաստ Գարիկ Կասպարովի, դիտել կուտայինք թէ մրցաշարքին (10 խաղ) յաղթական հանդիսանալու համար հայ վարպետին կը մնար մէկուկէս միաւոր ձեռք ձգել՝ յաջորդ երեք հանդիպումներու ընթացքին: Ծանօթ է, որ ութերորդ խաղաշրջանին Կասպարով կը յաղթէր Բելեաւսկիի եւ արդիւնքը կը դառնար 5 - 3: Արդ, իններորդ խաղաշրջանին հայ վարպետը յաղթանակ մը եւս արձանագրելով՝ 6 - 3 արդիւնքով վերջ դրած է քառորդ աւարտականի իր հանդիպումը: Այժմ պէտք է սպասել միւս մրցաշարքերուն, ճանչնալու համար Կասպարովի մրցակիցը կէս - աւարտականներուն: Ի դէպ, Զոլտան Ռիբլիի (Հունգարիա) եւ Էուգենիօ Թոռէի (Փիլիպպեաններ) քառորդ աւարտականները կը սկսին Ապրիլ 3-ին՝ Սպանիա:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ժ Ի Ւ Տ Օ
ՊԵՌՆԱՐ ՉՈՒԼԼՈՒԵԱՆ
Կ'ՈՒԶԷ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԼՔԵԼ

Շաբաթ օրը Քուպէռթէնի մէջ տեղի ունեցած ժիւտոյի մրցաշարքին, ուր պիտի ընտրուէին Եւրոպայի ախոյեանութեան (Փարիզ) մասնակցողները, Պեռնար Չուլլուեան զոհ դարձած է անարդարութեան, ի հետեւանք իրաւարարի կամայականութեան: Այս առթիւ, 86 քիլօ ծանրութեան դասակարգի աշխարհի ախոյեան հայ մարզիկը, բարկացած՝ իրաւարարի վերաբերումէն, յայտարարած է թէ կ'ուզէ ամէն բան լքել: «Ֆրանս Սուար», Մարտ 22-ի երեկոյեան իր թիւով կը նըշէր, թէ Մարսէյլցիին հակադրեցութիւնը տաքը - տաքին եղած է, եզրակացնելով թէ «նախընտրելի պիտի ըլլար, որ Չուլլուեան այս ձեւով ամէն բան չլքէր ու ասպարէզէն չքաշուէր»:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԼՈՒԻ ԼԸԿՐԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Լուի Լըկրան (*) այս ծրագիրը ներկայացուց Ազգային Կրթութեան նախարարին, 1982 Դեկտեմբերին: Ալէն Սաւարի, իր կարգին, 1983 Յունուարին, մամլոյ ասուլիսի մը առիթով տուաւ ծրագրին ընդհանուր գիծերը, կամայ լըռութեամբ անցնելով վիճելի կէտերը, ի մասնաւորի, երկրորդական ուսմանց ուսուցչական սենտիքաներու կողմէ, նկատի առնելով Թաղապետական ընտրութիւններու մերձաւորութիւնը: Արդէն, առանց ուզելու, Ալէն Սաւարի վերայժմէականացուցած էր «ազատ դպրոց»ի կնճռոտ հարցը: Ուստի, ժամանակը անյարմար ըլլալով, Լուի Լեկրանի տեղեկագրին ուսումնասիրութիւնը յետաձըգուեցաւ: Այժմ վերստին օրակարգի վրայ է եւ Ազգ. Կրթութեան նախարարը յատուկ օր նշանակած էր բոլոր գոլէժներուն համար, որպէսզի տեղեկագիրը ուսումնասիրուի ուսուցիչներու, ծնողքներու եւ աշակերտներու կողմէ եւ իւրաքանչիւր հաստատութիւն ղրկէ իր գնահատումներն ու առաջարկները: Այդ ընդհանուր խորհրդակցութիւններէն ետք է որ Ազգ. Կրթութեան նախարարը հաւանաբար վերջնական ձեւ մը տայ բարեփոխումին, որ գործադրութեան կրնայ դրուիլ միայն 1984 - 85 տարեշրջանին:

Ուրեմն, շահեկան կը նկատենք ներկայացնել մեր ընթերցողներուն, ոչ թէ լըրիւ բովանդակութիւնը տեղեկագրին որ կը բաղկանայ տասնեակ էջերէ, այլ ամփոփ վերլուծում մը գլխաւոր գլուխներուն:

ՆՊԱՏԱԿԱԿԷՏԵՐ

Ջնջել ներքին բաժանումները, կանխահաս ընտրականութեան մը հետեւանք, պայքարիլ դպրոցական ձախողանքին դէմ, ընդլայնել պատասխանատուութեան, անկախութեան, ինքնաբաւութեան կարողութիւնները եւ ազատութեան գործածութիւնը, պատշաճեցնել գոլէժը ընկերային նոր պահանջքներուն համաձայն ազգին մշակոյթին մակարդակի եւ արուեստագիտական որակումի բարձրացումին, զարգացման: Ահաւասիկ Լուի Լըկրանի բնորոշած նպատակակէտները:

Արդ, սկզբունքով բոլոր աշակերտները որոնք տարուան մէջ տասնըմէկ տարեկան են, պէտք է նախակրթարանէն անցնին երկրորդական վարժարան: Յատուկ յանձնախումբ մը կը քննէ դպրոցական թղթածրարները: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ, յանձնախումբը կրնայ տարուան մը համար նախակրթարան պահել այն աշակերտները, որոնք դեռ չեն իւրացուցած ընթերցման յօրինուածքը եւ հետեւաբար կը բախին դժուարութիւններու: Տասըներկու տարեկանէն վեր, ոչ մէկ աշակերտ նախակրթարան պէտք է մնայ:

Նախարհեստագիտական դասարանները (Սէ. Փէ. Փէ. էն.), որոնք առիթ կուտան կանխահաս բաժանումներու, պիտի ջնջուին, եւ որոշ դժուարութիւններ ներկայացնող աշակերտներ ընդունող մասնագիտական կրթութեան ճիւղերու մուտքը պիտի ըլլայ աւելի խիստ: Այս միջոցները առաւել պիտի չեշտեն դասարաններու տարասեռութիւնը (մակարդակներու տարբերութիւնը), որ արդէն որոշ չափով յաճախ անտանելի է գոլէժներու ուսուցչական անձնակազմին համար: Ի՞նչպէս, ուրեմն, ընկերային, մշակութային, մանկավարժական այս այլազանութեան մէջ կիրարկել համասեռութիւն մը (մակարդակներու ներդաշնակութիւն) նիւթերու մէջ, ուր անհըրաժեշտ կը թուի աշակերտութիւններու յարաճուն յառաջացում մը:

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Տեղեկագրին համաձայն, աւանդական դասարանը, ուսուցման անշարժ շրջապատ, չի կրնար լուծել տարասեռութենէն ծագող հարցերը: Առաջարկուած լուծումը կը նախատեսէ իւրաքանչիւր նիւթի համար նոյնատարր բաժանումներ՝ տարասեռ ամբողջութիւններու մէջ: Այս ձեւը փորձուած է արդէն որոշ գոլէժներու մէջ: Ամբողջութիւն մը կրնայ պարունակել առաւելագոյնը չորս բաժանում: Իւրաքանչիւր բաժանում պէտք չէ հաշուէ քանեւվեց աշակերտէն աւելի: Իւրաքանչիւր ամբողջութեան սահմանուած է մանկավարժական խմբակ մը: Ուստի, դասական դասարանը կը փոխարինէ բաժանումը որ կը պատսպարէ նոյն մակարդակը ունեցող աշակերտներ: Սակայն մակարդակները կը տարբերին ըստ նիւթերու, եւ հետեւաբար նոյնատարր բաժանումներ պէտք է ըլլան հիմնական նիւթերու մէջ, ինչպէս՝ ֆրանսերէն, մաթեմաթիք եւ օտար լեզուներ:

ՆՈՅՆԱՏԱՐՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ մանկավարժական խմբակը ուսուցման առաջին ամիսը պէտք է գիտէ, ուսումնասիրէ աշակերտները եւ իւրաքանչիւրին համար ճշդէ կարողութիւնները: Երկրորդ ամիսէն սկըսեալ պէտք է կազմուին բաժանումները Ֆրանսերէնի եւ Թուաբանութեան նիւթերուն համար, իսկ օտար լեզուներուն համար երկրորդ եռամսեակէն սկսեալ: Այս բաժանումները ըստ նիւթերուն պիտի ըլլան ժամանակաւոր որպէսզի կարելի ըլլայ մէկ բաժանումէն միւսը աշակերտներ անցընել:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Փրոֆ. Սթրազպուրկի համալսարանը :

Ի՞ՆՉԻ՞ Է ՈՒՆԱԿ ՄԱՐԴԸ

Բ.

Առաջին կնոջը ափ ուղարկեցին եւ ընկըլեցին նրան արհեստական շնչառութիւն տալ: Երկրորդ փրկուածին Կամօն ընդունեց եղբօր ձեռքից եւ տեղաւորեց նաւակում:

- Թթուածին, ջրասուզակի հագուստ կա՞յ, - բղաւեց Շաւարշը, դիմելով մօտակայ նաւակի փրկարարներին:

- Ո՛չ:

«Այո»ն կը հնչէր առնուազն որպէս հըրաշք: «Ոչ»ը հնչեց սովորական, ինչպէս ասենք՝ «Բարեւ»ը:

Երրորդ անգամ Շաւարշը նշանակէտին հասաւ առանց դոյզն իսկ չեղման: Ոչ մի ակնթարթ չկորցնելով նա իրեն սեղմեց առաստաղի մօտ ջլաձգուող սաուերը եւ սլացաւ դէպի մակերես: Տղամա՞րդ էր, կի՞ն էր, չնայեց նոյնիսկ, յանձնեց Կամոյին, իսկ վերջինս՝ փրկարարների նաւակին:

«Դու արեան մէջ ես», լսեց Շաւարշը: Հասկացաւ - ապակին էր կտրել: Յետո՞յ ինչ, հօ պիտի չվիրակապուէ՞ր: Տեսնելով սորըջրեայ ողբերգութիւնը մօտիկից, դէմ - դիմաց, նա պարզ հասկացաւ, որ ամէն մի կորցրած ակնթարթը ինչ որ մէկի կորցրած կեանքն էր: Որոշեց. ամէն ինչ պէտք է արագ անել, շատ արագ:

- Ի՞նչ են անում ափում, - հարցրեց Կամոյին:

- Ծանր ամբարձիչներ են մօտեցնում, ճոպաններ են կապում: «Ամբարձիչներ, - դա լաւ է»: Եւ նորից ներշնչելով՝ մէկ, երկու, երեք, - ներշնչելով այնպէս խորը, որ ասես իր մէջ էր ուզում առնել աշնան հոտով յագեցած ու ամռան տապից հովացող քարերի ողջ օդը, - ընկըղմըւեց մարդկային տանջանքների համր աշխարհը: Մեքենայի իրան, սրահ, բազուկներ: Նա իրեն սեղմեց փրկուածին, խոյացաւ դէպի վեր, գործելով հզօր, տոկուն ոտքերով: Նա փրկում էր, իրեն էր սեղմում նրանց, որոնց երբեք, ոչ մի տեղ չէր տեսել, որոնց մասին ոչինչ գիտէր: Փրկում էր օտարներին:

Օտարներին: Բայց մեզնից ո՞վ գիտէ, վաղը կեանքը իրեն ո՞ւմ հետ է բախելու: Մէկ տարի անց ո՞ւմ հետ է հանդիպելու, ո՞վ գիտէ: Չկայ այդպիսի մարդ: Ոչ մէկին տրուած է դա իմանալ: Սակայն այն, որ աշխարհում չկայ եւ մէկը, որ միայնակ, ինքն իրեն մեծանայ, պէտք է գիտնայ յամենայն դէպս իւրաքանչիւրը: Չկայ մի մարդ, որ ինքը ոտքի կանգնի, ամրանայ առանց ուրիշի օգնութեան: Իւրաքանչիւրին ինչ որ մէկը ինչ որ ժամանակ յենակ է հանդիսացել, ինչ որ տեղ փրկել, հովանաւորել ու պաշտպանել: Իւրաքանչիւրի՛ն: Կարեւոր չէ թէ երբ: Մանկութեան բազմերանգ դատարկութեան մէջ, թէ հասուն շրջանում: Յայտնի է ամէնքին. մարդը արդիւնք է ուրիշ մարդկանց ջանքերի: Մարդկային հասունութեան ողջ պատմութիւնը միմեանց ճիգերի, անտեսանելի առընչութիւնների մի հսկայական շղթայ է: Պահպանել, պահել, պաշտպանել կեանքը, թոյլ չըտալ, որ այն ընդհատուի: Այո, ոմանք դա հասկանում են: Այստեղից էլ գիտակցըւած պարտքը՝ օգնի՛ր ուրիշին: Ոմանք էլ օգտւում են. - ինչ որ մէկի ուսերին եւ յետագայո՞ւմ, եւ աւելի երկա՞ր եւ մի՞շտ...

Շաւարշը յայտնուեց մակերեսին, փրկըւածին յանձնեց Կամոյին: Ափում ջրահեղձներին ուշքի էին բերում, ազմուկով պատրաստւում էին բարձրացնել տրոլէյբուսը: Սովորական գործ չէր, հսկայական ճիգեր էին պահանջւում: Ոմանք, հանուելով, իրենց ջուրն էին նետել ու լողում էին, պտտւում կեղտոտ ջրում, դիմաւորում էին նաւակներին, օգնում էին տուժուածներին դէպի ափ տեղափոխելու: Ոստիկանական կանչուած շտապ օգնութեան մեքենաները արդէն տեղ էին հասնում: Երկու խոշոր ամբարձիչներ խցկւում էին հրապարակ, որտեղից նրանք պէտք է գործէին: Գործողութիւնները ղեկավարում էր ոստիկանութիւնը: Շաւարշն այդ ընթացքում շարունակում էր սուզուել: Այժմ նա մարդկանց այնպէս էր սեղմում իրեն, որպէսզի վեր բարձրանալիս հնարաւորին չափ փոքր լինի ջրի դիմադրութիւնը:

Զնայած յոգնածութեանը, եօթերորդ, ութերորդ, իններորդ մարդուն համարեա երկու անգամ աւելի արագ վեր բարձրացրեց, քան առաջիններին: Նա ինքն իր մէջ ձնշել էր ամէն բան: Կարծես դարձել էր անձնուրաց մի մեքենայ, ծառայելու համար միայն մէկ բացարձակ նպատակի՝ փրկել: Զխորհել, չկասկածել, չտանջուել, չտատանուել - ամէն բան իր պահը, ժամն ու ժամանակն ունի: Այժմ փրկելու ժամանակն է:

Եւ նա փրկում էր:

Վեր բարձրացնելով տասներորդ տուժածի հետ, Շաւարշը յանկարծ զգաց, որ գլխում, աչքերի առջեւ կարծես կրակներ կայծկլտացին: Կարմիր, կանաչ ու սպիտակ բոցերը կուրացրին նրան: «Գիտակցութիւնս կորցնում եմ, սառել եմ»: Անկասկած՝ քառասուն րոպէ... քան քիլոմեթր վազքը չի կացրել էր նրա մարմինը եւ ապա անմիջապէս պաղ ջուր եւ այն էլ երկար ժամանակով, այն էլ նման ծանրաբեռնուածութեամբ: Սեղմելով ատամները, նա աւելի ամուր սեղմեց դէպի իրեն մարդուն եւ ամբողջ ուժով սկսեց գործել ոտքերով: Կրակները գունդ դարձան, գունդը

* * *

«ԱՊՐԵԼՈՒ ԵԿԱՆՔ, ՄԵՌՆԵԼՈՒ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ...»

Գրեց՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Փորձանք: Կեցած տեղդ խնդիր: Մէկ բառ սակայն կը կրկնէր յաճախ.- «լէնտ», հող: Յայտնի էր որ մարդը հող ունէր ծախելիք: Կա՛մ տէրն էր հողին, կա՛մ միջնորդը: Ուրկէ՞ սակայն կրնար տեղեակ ըլլալ մտադրութենէս, ծրագիրներէս: Ի՞նչ գիտնաս, կ'ըսէի ես ինծի, այստեղ Ամերիկա է, մարդիկ առանց քու լուր ունենալուդ կրնան միտքդ անգամ կարդալ: Շատ ուշ պիտի տեղեկանայի թէ մեր տղոց կողմէ սարքուած խաղ մըն էր եղածը՝ որուն, անգիտակցաբար, ինծի հետ զոհ կ'երթար նաեւ կրթուած ձայնով այս մարդուկը:

Նախ՝ «Նօ ինթէրէսթ, սըր» ըսի, բայց օձիքս դարձեալ չկրցայ ազատել, մարդը ձայնը աւելի քաղցրացուց: Տարիներ առաջ, նախակրթարանի առաջին երկու դասարաններէն մնացած հատուկտոր բառեր կը հասկնայի. - կուտ, չիփ, մանի, պիւթիֆուլ, թրիպ: Տրամադրութիւնս կամաց - կամաց շրջադարձ մը ըրաւ. Քանի որ մարդը այսքան կը պնդէ, ի՞նչ վնաս կրնայ գալ եթէ ելլեմ մէյ մը երթամ տեսնեմ սա հողը, մանաւանդ եթէ ճիշդ է հասկցածս եւ ծառաշատ է տեղը՝ սքանչելի: Մարդուն երկար մէկ նախադասութիւնն ալ մտիկ ընելէ ետք մէկ շունչով ըսի.

- Օրրայթ սըր, այ գամ...

Ժամ մը վերջ պզտիկ խանութէս ներս մտաւ լուրջ, միխոնարի արտաքինով, անթերի հագուածքով Ամերիկացի մը՝ որ քաղաքավարօրէն ձեռքս թօթվելէ ետք, առանց ժամանակ կորսնցնելու ըսկըսաւ դարձեալ գովքը հիւսել իր վաճառելի ապրանքին: Յետոյ ձեռքի կաշիէ պայուսակէն հանեց յատակագիծեր եւ սկսաւ բացատրութիւններ տալ զանազան հողաշերտերու առաւելութիւններուն մասին:

- Այս ի՛նչ ծուղակի մէջ ինկանք, ըսի վայրկեան մը ես ինծի: Հող գնող մարդը ո՞ւր՝ ե՛ս ուր: Ծակ գրպաններով գաղթական տղայ, քեզի՞ մնացեր է հայկական քօլօճի հաստատելը Ամերիկայի մէջ:

Բայց ուշ էր այլեւս մարդը մինչեւ ոտքս եկած էր եւ բաւական շունչ սպառած. ինչպէ՞ս կարելի էր ոչ ըսել: Միամիտ արեւելքցիի խելք: Միւս կողմէ անդրադարձայ նաեւ թէ այնպիսի երկրի մը մէջ եմ հիմա՝ որ ուզեմ կը գնեմ, չուզեմ՝ ոչ: Ի վերջոյ մարդը չի կրնար գլուխըս կտրել կամ գիս ոստիկանութեան յանձնել ատոր համար: Գոնէ գաղափար մը կ'ունենամ կացութեան մասին:

Կ'երթամ կը նայիմ, որոշեցի ես ինծի, եթէ խելքի պառկելիք հող է՝ այն ատեն լուր կու տամ տղոց, անհրաժեշտ կանխավճարը կը գոյացնենք հանգանակութեամբ, կը գնենք եւ կը դնենք մէկ կողմ: Այսպիսի առիթ միշտ չի ներկայանար:

Գոցեցի խանութս, մտանք մարդուն «քատիլաք»ին մէջ ու եալլա՛, քշեցինք դէպի քաղաքէն դուրս: Այդ կողմերը չէի եղած բնաւ: Խանութէս զատ ո՞ւր գացած էի որ արդէն: Բնութիւնը երթալէն կը դեղեցկանար աւելի: Բնակարանները կը ցանցառնային հետզհետէ: Ծառերով, կանաչով ծածկուած տարածութիւն: Մտքիս մէջ գծուած հայկական քօլօճիին համար խէժալ շրջան, կը մտածէի ես ինծի՝ դաղտնօրէն ուրախանալով: Իւրաքանչիւր տուն կրնար նոյնիսկ պզտիկ պարտէզ մը ունենալ ետեւը ... Հաւ, նապաստակ պահելու համար:

Ծանդավառութիւնս կ'աւելնար երթալէն ու կողքիս նստած մարդուկը անկասկած կը նշմարէր գոհունակութիւնս՝ երբ տիրող լռութիւնը լեցնելու համար չուրջի կանաչազարդ դետինները ցոյց տալով երկուքը մէյ մը կ'ըսէի. -«վէրի պիւթիֆուլ»:

Ելած էինք հիմա արդէն քաղաքէն դուրս՝ ոչ մէկ բնակութիւն կար այլեւս չուրջը: Հօյակապ, կ'ըսէի միտքէս. քաղաքի ժխորէն հեռու, ընդարձակութեան մէջ կարելիութիւն կ'ունենայ քօլօճին եթէ իսկապէս յարմար եւ մատչելի ըլլայ մարդուն ցոյց տալիք հողը եւ մենք միջոցը ունենանք զայն գնելու:

Վերջապէս մայր ճամբէն դարձանք դէպի աջ եւ քիչ մը ներսօք կանգ առինք ցանկապատուող ընդարձակ հողամասի մը առջեւ: Ամօթէս գետինն տակը անցայ երբ մարդը մեքենան կեցնելէ ետք ինծմէ առաջ ելաւ դուրս, բացաւ դուռը եւ ըսպասեց որ դուրս գամ: Այս ի՛նչ քաղաքավար երկիր է, եղբայր, կը մտածէի, կամաց կամաց է որ պիտի ճանչնանք Ամերիկան եւ Ամերիկացին:

(Շար. 3)

գնդիկ եւ անցաւ ծոծրակի կողմը: «Անցա՞ւ»:

Կամօն ընդունեց նրա ձեռքից մարդուն, յանձնեց նաւակին: Շաւարշը մի հայեացք նետեց նաւակներին, մարդկանցով լեցուն ափին, հեռուի նրբիրան բարդիներին, որոնք ասես հողից դուրս ցցուած կանաչ մեխեր լինէին: Թիավարներից մէկը, որ օգնում էր Կամոյին ու փրկարարներին մարդկանց ափ տանելու, բղաւեց՝ «Ես արդէն երկու անգամ սուզուեցի, չեմ գտնում տրոլեյբուսը, տղաներն էլ սուզուեցին: Բացատրի, ի՞նչպէս փնտռել, ոչինչ չի երեւում»:

Բացատրութիւնների համար ժամանակ չկար:

×

Ափում կանգնած մարդկանց մէջ էր եւ նա, որի մասին վերը յիշատակուեց: Նա, որը յետագայում ասաց. «Ես կարծես թէ զգացի, որ որդերդութեանը մասնակից են եւ ինձ համար ամենաթանկագին մարդիկ: Այժմ նա կանգնած էր բետոնէ պատնէշի մօտ: Ծանր, վիթխարի, լռակեաց մի տղամարդ կանգնել էր անտարբեր, կարծես խորթ ու միայն սեպտեմբերեան կապարէ դատարկութիւնը սեղմող խոշոր բռունցքներից եւ ամուր սեղմուած շրթունքներից կարելի էր գուշակել՝ մարդու սիրտը կռւում էր անեբեւակայելի ուժերի հետ: Այն՝ որ այս մարդը այս հսկայ քաղաքում հէնց այս պահին յայտնուեց ամբարտակի վրայ, նոյնպէս եւ շատ այլ բաներ այս պատմութեան մէջ, հարկ է դասել ապշեցուցիչ պատահականութիւնների շարքին:

Այն ինչ նա տեսաւ իր առջեւ՝ Շաւարշի խիզախ ճիգերը, Կամոյի անձնուրացութիւնը, կ'ուզենար, հարկաւ, որ ծանր, մղձաւանջային երազներից լինէր: Երազներ՝ որոնք այցելում են բոլոր նրանց, ովքեր իրենց սրտին մօտ են ընդունում կեանքը: Սակայն նրա տեսածը երազ չէր, այլ աւա՜ղ, իրական մի ողբերգութիւն: Այն իրականութիւն էր: Նա կանգնել էր ջրամբարտակի վրայ, նայում էր իր առջեւ ու տեսնում իր զաւակների՝ Շաւարշի ու Կամոյի ջանքերը: Այո՛, սա նրանց հայրն էր՝ Վլադիմիր Սամսոնի Կարապետեանը:

Ինչ որ մէկը նրան սթափեցրեց: Նրան թոյլ չտուեին ջուրը նետուել տղաներին օգնելու: «Կը խեղդուէք, քանի՞ տարեկան էք»: Նա առաջին անգամ լսեց՝ ծեր է: Քանի տարեկա՞ն, միթէ՞ դրանում նա մեղաւոր է: Միթէ՞ մարդը մեղաւոր է, որ ամուր կառչած ժամանակը քաչ է տալիս նրան դէպի վերջին թուանշանը:

Նա նայում էր իր զաւակներին եւ չգիտէր թէ ինչպէս օգնէր նրանց:

Հայրական մտածմունքներ: Նրանցից եւ ոչ մէկը կարծես տրամաբանական էր: Ոչ մէկը միւսի շարունակութիւնն էր կազմում կամ յաջորդի սկիզբը հանդիսանում: Պատահական, տրտառուչ յիշողութիւնների, փաստերի, պատմութիւնների, ամէնից աւելի յաճախ՝ որդիների մանկութեան հետ կապուած դէպքերից բաղկացած վաղանցիկ պատկերների մի գեղադիտակ: Բայց եւ այնպէս, նոյնիսկ ամենապատահական, ամէնից աննշան յիշողութիւններն ու զգացմունքները գումարուելով հօր սրտում ու գիտակցութիւնում, տանում էին նրան դէպի այդ օրը եզրափակող որոշակի մի յայտնագործութեան. Շաւարշը՝ նրա Շաւարշը եւ Կամօն՝ նրա Կամօն - հասուն մարդիկ են: Այն, ինչ նա մինչ այսօր չէր ուզում ընդունել, ընդունեց այժմ եւ ընդունեց ընդմիշտ - նրանք հասուն են: Փխրութիւնը ուժ դարձաւ, ինքնատիրապետումը աճեց ու անխորտակելի կամքի վերածուեց, իսկ արդար լինելու ձգտումը՝ ազնուութեան:

Ահա յայտնագործութիւնը:

Ահա եւ հարցը, ե՞րբ տեղի ունեցաւ այս բոլորը, ե՞րբ տղաները դարձան այն՝ ինչ են այսօր:

Նրանք տղամարդ են: Նա նայում էր իր առջեւ: Ի՞նչ սրընթաց է ընթանում կեանքը:

×

Մինչ հոմղացող ամբարձիչները իջեցնում էին իրենց երկար ու լայն սլաքները անջրպետի լանջն ի վար, մինչ կարգաւորում էին նրանց արգելափակման կոճղակները, Շաւարշ շարունակում էր իր ուժասպառ աշխատանքը: Նրա գործողութիւնները տուեալ պայմաններում կարելիութեան գագաթնակէտն էին: Բայց նա շատ լաւ էր յիշում իր հիասքանչ մարզիչի՝ Լիպարիտ Ալմասեանի խօսքերը. «Այն՝ ինչ դու արդէն արել ես, կարող էիր էլ աւելի լաւ անել»: «Մարզիչը, որպէս կանոն, միշտ իրաւացի էր գտնում: Բայց ի՞նչպէս նա կարող էր աւելի լաւ անել այն՝ ինչ անում էր այժմ: Ի՞նչպէս: Նա ջանում էր անել այն՝ ինչ կարող էր: Ընդամէնը 10 - 12 րոպէում արդէն 10 մարդ էր փրկել:

Ինչ որ մի պահ թիավարներից կամ աւելի ճիշդ՝ փրկարարներից մէկը սուզուեց ջրի տակ եւ չկարողանալով հասնել անհրաժեշտ խորութեան, դուրս լողաց եւ Կամոյի հետ միասին սկսեց պտըտուել այնտեղ, ուր Շաւարշը պէտք է դուրս գար:

Մարդը անկեղծօրէն, - ինչպէս եւ շատ ուրիշները, որոնք մարդկանց հասցնում էին ափ՝ բժիշկների մօտ, - կամենում էր օգնել ախոյեանին, օգնել Կամոյին եւ ամէնից առաջ՝ տուժուածներին: Ցանկանում էր, բայց երբ Շաւարշը հերթական, թւում է 12-րդ փրկուածի հետ մէկտեղ վեր էր բարձրանում, պատահեց մի դէպք, որը քիչ էր մնացել ողբերգական վախճան ունենար: Մակերեսից մօտ մէկ մեթր խորութեան վրայ յանկարծ նա զգաց ինչ որ մէկի ոտքերի ծանրութիւնը իր ուսերի վրայ: Արդեօք Կամօ՞ն էր, - ոչ, հնարաւոր չէր: Շաւարշը դժուարութեամբ դուրս պրծաւ անսպասելի ճնշման տակից, սակայն ոտքերը նորից ջղաձգօրէն գտան նրան: Նա քիչ մնաց խեղդուէր, քիչ մնաց ձեռքից բաց թողնէր մարդուն: Մեծ դժուարութեամբ յաղթահարելով արգելքը ու դուրս լողալով, նա տեսաւ փրկարար կոչուածին, որը մէկ րոպէից աւելի չէր կարողացել ջրի երեսին մնալ:

- Շո՛ւտ, դէպի նաւա՛կը, - բղաւեց Շաւարշը, - նաւակի մէջ բարձրացէք ու մի խանգարէք աշխատել:

Ահա թէ ինչպիսին էր իրավիճակը. փրկարարնե՛ր, օգնականնե՛ր: Փրկարար, որը կոչուած է ջրամբարտակում խեղդուող մարդկանց օգնութեան հասնելու լողալ չգիտէ: Դերձակ՝ որը կարել չգիտէ. մեքենագէտ՝ որը պտուտակիչը պտտել չգիտէ ... Կիսապրոֆէսիոնալիզմ, կիսավարպետութիւն, որոնք ուժասպառ են անում կեանքը նոյնիսկ նրա սովորական, առօրեայ ընթացքի դէպքում:

Տասներեքերորդ փրկուածը: Նոր սուզումներ: Տասնեւհինգերորդը ... տասնեւվեցերորդը ... տասնեօթերորդ մարդը...

Վթարի սկզբից անցել էր ընդամէնը 20 րոպէ: Շաւարշը չէր կարող իսկ հաւատալ դրան: Նա մէկ բան գիտէր՝ սուզուել: Նրանից պահանջւում էր անընդմէջ գործունէութիւն, անընդմէջ ճիգեր եւ ուրիշ ոչինչ: Նա սուզւում էր: Իսկ երբ դուրս էր ելնում մակերես, արիւնը աւելի ու աւելի էր ներկում ջուրը:

(Շար. 2)

ՀՈՂՎՐԷՔ

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՍՈՄՈՒՆՃԵԱՆ

—×—

Լիոնաբնակ Պոլսեցիները կորսնցուցին իրենց հայրենակիցներէն մէկը եւս, յանձին Հռիփսիմէ Սոմունճեանի, որ կ'ապրէր շրջակայ Սէն Մօրիս տը Պէնօ: Իր պարկեշտ նկարագրով, համեստ բնաւորութեամբ եւ հայեցի դաստիարակութեամբ ողբացեալը սիրուած էր բոլորէն: Միշտ օգտակար կը հանդիսանար իր շրջապատին:

Ծնած էր 1909-ին՝ Պոլիս. տասնեւմէկ տարեկան էր, երբ Պոլիս ջարդի կ'ենթարկուէր՝ 1920 Օգոստոս 15-ին: Իր ծնողքին հետ փրկութեան ճամբան բռնելով՝ իբրեւ առաջին հանգրուան, կ'ապաստանէր Յունաստան, ապա կը հաստատուէր Սէն Մօրիս տը Պէնօ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 1-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, ուր արարողութեան մասնակցեցաւ նաեւ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի եւ Իսահակ քհնյ. Հէքիմեանի կողքին, Շաւիլի հոգեւոր հովիւը՝ Ղեւոնդ քհնյ. Սոմունճեան, եղբայրը ողբացեալին:

Յարգանք իր յիշատակին:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՇԱԿԱՆԻ ՄԷՋ ՀԻՆ ԶՕՐԱՆՈՑԻ ՄԸ ՀԵՏՔԵՐԸ

Օշական գիւղի կեդրոնը, որ կը գտնուի Արարատեան դաշտին մէջ, հրաբըխածին բլուր մը կը բարձրանայ: Անոր գագաթէն հիանալի կերպով կ'երեւան հարթավայրի մեծ մասը եւ Արագած լեռան լանջերը: Տակաւին քանական թըւականներէն հոն պեղումներ կը կատարուին. արդէն յայտնաբերուած են բաւական հետաքրքրական պատմական գտածոներ: Հնախոյզները բազմիցս արտայայտած են այն վարկածը, որ այդ տեղ անպայման ռազմական բնոյթի մեծ կառուցուածք մը պէտք է գոյութիւն ունեցած ըլլայ, քանի որ շատ յարմար է դիրքը ռազմագիտական առումով: Անոնց ենթադրութիւնները արդարացան: Հայաստանի Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկի խումբը հոն յայտնաբերած է ամրոցի աւերակներ՝ Ն. Ք. 7-րդ դարու թուականը կրող: Ամրոցը կը ներկայացնէ փոքր, բայց զօրաւոր ամրացուած կառոյց մը, ուր՝ գիտնականներու կարծիքով, գտնուած է փոքր զօրանոց մը:

Ներքին յատակագծումը շատ ինքնատիպ է եւ պատկերացում մը կուտան ռազմիկներու առօրեային մասին: Քանի մը պ ա հ ե ս տ ն ե ր ուր յայտնաբերուած են մեծ ա մ ա ն ն ե ր ո ւ եւ հացահատիկի պահպանման տարողութիւններու մնացորդներ, կը վկայեն, որ ամրոցին մէջ նկատի առնուած է տեւական պաշարման կարելիութիւնը: Հետաքրքրական է, որ 700 քառ. մեթր տարածութեամբ այդ ընդարձակ համադրոյթի բազմաթիւ սենեակներուն մէջ բնակութեան համար պիտանի եղած է միայն երկրորդ յարկը, ուր կրնային տեղաւորուիլ 30 - 40 ռազմիկներ: Խաղաղ օրերուն անոնք զբաղած են նաեւ հողագործութեամբ, որուն մասին կը վկայեն ամրոցին մէջ յայտնաբերուած աշխատանքի գործիքներու մնացորդները: Հսկայ դահլիճներու գոյութիւնը ըստ երեւոյթին պայմանաւորուած է անով, որ թշնամիներու յարձակման պարագային ապաստան տրուած է շրջակայ բնակչութեան: Ամենայն հաւանականութեամբ, նոյնիսկ պաշարման ժամանակ, հրամանատարները սեւեռուն հսկողութեան տակ պահած են իրենց փոքր զօրանոցի մարտական պատրաստութեան մակարդակը: Վարի յարկի սենեակներէն մէկուն մէջ յայտնաբերուած է մեծ քանակութեամբ զէնք, իսկ յղկուած քարէ յատակը կը յանդեցնէ այն մտքին, որ հոն ռազմական վարժութիւններ տեղի ունեցած են: Ամրոցէն ոչ հեռու, որ քանդուած է Ն. Ք. 6-րդ դարու սկիզբը, յայտնաբերուած են պալատական մեծ համակառոյցի մը աւերակները: Կրնայ ըլլալ, որ պալատը ամրոցի հետ կապուած եղած է ստորերկրեայ անցքով մը, որմէ պալատականները կրնային օգտուիլ յանկարծակի յարձակման պարագային:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Միեւնոյն ժամանակ, մանկավարժը հարցաքննութեան մը կ'ենթարկէր մայրը կամ հայրը, տղուն ունակութիւններուն եւ վարուելակերպին վրայ տեղեկութիւններ առնելով, զորս նոյնպէս կ'արձանագրէր: Այս բոլոր գործողութիւնները սեղմ կ'ունենային լուռ եւ խորհրդաւոր լըրջութեամբ մը ընկերացած, ինչպէս պիտի ըլլար վտանգաւոր հիւանդի մը սնարին մօտ, բժշկական քննութեան մը պահուն: Ծնողքներուն դէմքին վրայ կը նշմարուէր խորին անձկութիւն մը, անհամբերութիւնը ժամ առաջ գիտնալ ուզելու թէ իրենց զաւակը ի՛նչ պիտի ըլլար ապագային: Ցանցաւոր մը աւելի սրտատրոփ կերպով չպիտի սպասէր իրեն դէմ արձակուելիք վճռին:

Վերջապէս, մանկավարժը, արձանագրուած տեղեկութիւններուն վրայ ուշադիր ակնարկէ մը ետք, կը բռնէր տղուն ձեռքէն եւ ժպտաշուրթն կը մօտենար հօրը կամ մօրը եւ վճիռը կ'արձակէր:

- Տիկին, ձեր զաւակը լինելու է պատկերահան: Ես տալու եմ մի դաստիարակութիւն որը նրան առաջնորդելու է դէպի նկարչութեան արուեստը:

Ի՛նչպէս նկարագրել ուրախութիւնը մօր մը կամ հօր մը, որոնց կը ծանուցուի թէ իրենց զաւակը պատկերահան մը, ճարտարապետ մը, փաստաբան մը, բըժիշկ մը եւայլն պիտի ըլլայ:

Առաջին օրուան իրիկունը, տուներու մէջ արտասովոր իրարանցում մը կը տիրէր: Իրարու կ'այցելէին, իրարու աւետելու համար թէ իրենց զաւակը ի՛նչ պիտի ըլլար ապագային: Տղաքները ուրախութիւններէն կը ցատկռտէին, կը պոռչտային, կը խրոխտային, պահանջոտ, գրեթէ անտանելի կը դառնային:

- Ես փաստաբան պիտի ըլլամ, կը պարծենար մանչուկ մը պերեւեթիկ քալուածքով:

- Ես ալ տոքթոր պիտի ըլլամ, կը պոռար ուրիշ մը՝ իր ընկերոջը վրայ գերազանցութիւն մը ունենալու յաւակնութեամբ:

Փաստաբանը տոքթորը քանի՞ փարա կ'ընէ, կ'աղաղակէր երրորդ մը անդիէն, ես փիլիսոփայ պիտի ըլլամ:

Մայրեր կային որ այս տղայական ծիծաղելի յոխորտանքներուն հանդէպ իրենց զգացած ուրախութենէն աչուըներին կը լեցուէր: Հիմակուընէ իրենց մտքին մէջ ծրագիրներ կը պատրաստէին՝ ապագայ տոքթորին կամ փաստաբանին փարթամ, արժանավայել շրջանակ մը, կեանք մը ստեղծելու համար:

Ուրիշ տղաքներ, որոնց ճակատագիրը չէր վճռուած դեռ, տեսակ մը պատկառանքով եւ նախանձով կը նայէին այդ տասներկու - տասներեք տարեկան տոքթորներուն եւ նկարիչներուն, եւ վերջապէս, լալով պոռալով ծնողքներուն վրայ կը վազէին՝ պահանջելով որ իրենք ալ նոյն դպրոցը ղրկուին:

Եւ յաջորդ առտուն նոր թափօրներ ճամբայ ելան դէպի լուսաւորութեան նորահաստատ տաճարը:

Մանկավարժին դրանը առջեւ՝ մայրեր, իրենց սրտատրոփ, անհամբեր սպասումներուն մէջ, աղեկէզ հառաչներ կ'ունենային՝ ակնապիշ զննելով զաւկըներնուն գանկերը, շօշափելով զանոնք իրենց դողդոջ մատուըներուն տակ, գտնելու համար այն հրաշալի այտուցը, որ անոնց ապագայի խորհրդանշանը պիտի հանդիսանար, եւ որուն գաղտնիքը այնքան դիւրաւ կը լուծէր հիմա մանկավարժը:

- Ա՛խ, իմ զաւակս ի՞նչ պիտի ըլլայ ահապա՜...

Եւ կ'ուզէին իրարմէ առաջ մտնել խորհուրդով ու հմայքով լեցուն այդ սենեակը, որուն դրան անձկալի բացուածքին մէջէն՝ ամէն անգամ որ գործողութիւն մը աւարտէր, ճակատագիր մը վճռուէր, մայր մը զաւկին հետ դուրս ելլէր ճառագայթաշող դէմքով, խորհըրդապահ լրջութեամբ մը կ'ընդնշմարուէր խաչագողին հերարձակ, տժգոյն գլուխը, բսելու համար իր միշտ ուռուցիկ չեչտովը.

- Ո՞ւմն է հերթը:

Եւ ահա ամէնքը մէկէն առաջ կ'անցնէին տենդոտ աճապարանքով մը, ինչպէս սովեալներ՝ բարեգործական դրասենեակի մը դրան առջեւ: Երբեմն, մարդը կը ստիպուէր սանձ մը դնել այդ ողբալի անհամբերութիւններուն:

- Խնդրեմ, մի՛ շտապէք, խանգարում էք ինձ: Հրամմեցէք. տիկին:

Կանչուողը իսկոյն ներս կ'անցնէր, յաղթական հրճուանքով մը:

(Շար. 26)

Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Արխեան եւ իրենց աղջիկը՝ Հերմինէ, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Արխեան եւ իրենց աղջիկը՝ Սոնիա (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պուրսալըեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Գըլըճեան եւ որդին՝ Տիգրան, Տէր եւ Տիկին Հերմոն Գըլըճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պօյաճեան եւ զաւակները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ մօրաքրոջ՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԱՐԽԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Թօփալեան, Կէլիպօլու)

մահը, որ պատահեցաւ 94 տարեկանին, Մարտ 15-ին Մոնմորանսիի հիւանդանոցին մէջ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, եւ մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը, կրօնական (հայածէս) պատշաճ արարողութենէ մը վերջ Քոլեժիալ տը Սէն - Մարթէն Եկեղեցւոյ մէջ, ի ներկայութեամբ նուիրեալ եւ անկեղծ բարեկամներու, որոնց կը յայտնեն իրենց խորին շնորհակալութիւնները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ. - Տիկին Քնար Թէրզեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 27, Ս. Յակոբ Եկեղեցին, իր աղջկան՝

ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Թէրզեան)

փեսային՝

ՅԱԿՈԲ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

եւ թոռան՝

ՄԻՇԷԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

յիշատակին:

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալներուն յիշատակին՝ Տիկին Ք. Թէրզեան 150-ական Ֆ. կը նուիրէ Ս. Յակոբ Եկեղեցիին եւ «Յառաջ»ին:

×

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 27, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, 6 Ավրենի-Պուակէն:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԽՍՔԷՆՏԷՐ ՔԱՐԱՑԵԱՆԻ
(մեռած 1975 Մարտին եւ 1973 Մարտին)

յիշատակին:

×

Այրի Տիկին Սօնա Թուրեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 27-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝

ՊԱՐՈՅՐ ԹՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարեդարձին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Նըւարդ Տէյիրմէնճեանէն եւ զաւակներէն (Լիոն) 1000 Ֆ. իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Յովսէփ Տէյիրմէնճեանի մահուան 12-րդ տարեդարձին առթիւ եւ նաեւ 1982 - 83 տարեշրջանին համար Պ. Վազգէն Էգէկխուլեանէ 600 Ֆ.:

A LA DÉCOUVERTE DE L'ARMÉNIE

LES FILMS
COSMOS
PRÉSENTENT

UNE GIFLE

LETRIANGLE

NAAPET

3 FILMS DE HENRIK MALIAN

COSMOS
76, rue de Rennes. Tél. : 544.28.80
Métro : St-Sulpice

CHANGEMENT D'HORAIRE

Emission arménienne pour l'Europe
O. M. 205 m.
P. O.
M. w. 1467 Khz
à partir du Dimanche 27 Mars
horaire d'été : 22h. 30

Ուշադրութիւն - ժամի փոփոխութիւն:

Հայկական Ռատիօժամ Եւրոպայի համար Մարտ 27-էն սկսեալ, ամառուան ժամ Կիրակի իրիկուն, ժամը 10.30-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ֆրանսական Կապոյտ Խաչի Կայանին, Թեկնածու մօնիթէօռ - մօնիթրիսներու արձանագրութիւններու վերջին պայմանաժամ՝ Ապրիլ 15:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 27
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Մարտ 26,
Յիշատակ Յարութեանն Ղազարու.
Ժամը 4.30-ին Կիրակնամուտի ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանին վարագոյրը կը բացուի:
Կիրակի, Ծաղկազարդ.
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8.30ին:
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ՝ ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի:
Դռնբացէք՝ ժամը 4-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ժամերգութիւն՝ 8.30, պատարագ՝ 10.30, Դռնբացէք՝ 17.30:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ժամերգութիւն 8.30, պատարագ՝ 10:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Ժամերգութիւն՝ 8, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 18.30:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ժամերգութիւն 8.30, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 16.30:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ժամերգ. 8.30, պատարագ՝ 10, Դռնբացէք՝ 17:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ժամերգ. 8, պատարագ՝ 10:
Կը պատարագէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. Վ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Պատարագ առաւօտեան, յետ պատարագի՝ Դռնբացէք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան տարեկան աւանդական ճաշը՝ Ապրիլ 17, Կիրակի, ժամը 13-ին, առաւօտեան հոգեհանգստեան արարողութենէն վերջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի պտոյտը, օթօքառով, Կիրակի, Մայիս 15, Փրովէն եւ շրջակայքը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Du 16 au 31 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*
quels que soient son âge et son état.
*ou plus si son état le justifie.
Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing.
AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol
Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e
TEL. 380 55 11

OUVERT SAMEDI
DERNIERS JOURS

ԱՊՐԻԼ 24
24 AVRIL
en Arménie

DU 16 AU 29 AVRIL
14 JOURS

DU 21 AU 29 AVRIL
8 JOURS

accompagné par Varoujan Sarkissian

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
Mº Pyramides

Départ de Lyon
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Départ de Marseille
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Org. Lic. A 1037

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles
à 20km de Marseille
tél. (42) 89.27.47
ouvert le dimanche après-midi

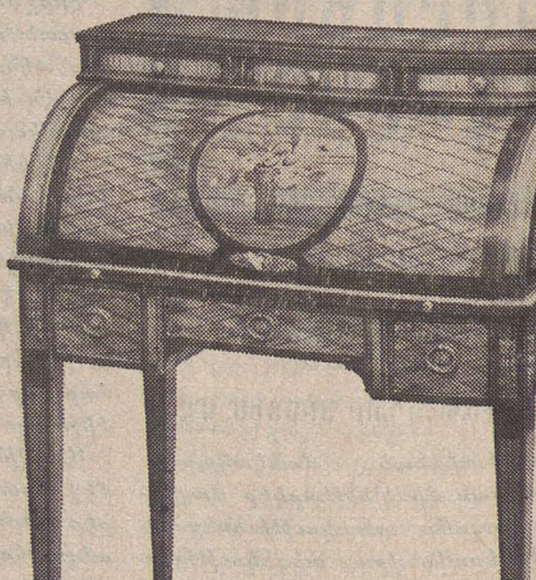

visitez
une des plus belles expositions
de France
"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
25

VENDREDI
25 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.400 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.400

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ՊԱՅՔԱՐ ԵՐԵՔ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ.–

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆ, ԴՐԱՄԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆ, ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐ

—×—

Ամէն անգամ որ Միթերան խօսք առնէ, դիտողներն ու լրագրողները միշտ կոլեան շեշտ մը կը կարծեն տեսնել Նախագահին խօսելակերպին մէջ: Ասիկա հետեւանք է, հաւանաբար, այն հանդիսաւորութեան զոր Միթերան կը սիրէ տալ իր խօսքերուն, ոչ զերծ՝ որոշ քնարականութենէ մը: Այնուամենայնիւ չէր «ցնցեր» ազգը, ինչպէս չէին ցնցեր իր նախորդներն ալ, բացի, ճիշդ է, Տը Կոլէ որ Յունիս 18-է մը ի վեր բախտն ունէր քարիսմաթիք վարկ մը վայելելու:

Նախագահը ճառէ աւելի, կոչ մըն է զոր կ'ընէր Ֆրանսայի ժողովուրդին, աւելի անոր սրտին ուղղելով խօսքը քան՝ մըտքին: Նախ ուզեց համոզել թէ 22 ամիս է տարուած քաղաքականութիւնը լաւ քաղաքականութիւն մըն է: Յայտնեց թէ Մարտ 6ին եւ 13ին, զգացած է արդիւնքներու առաջին շրջանին ժողովուրդին մըտահոգութիւնը, եթէ նոյնիսկ Բ. շրջանին վստահութիւնը յաղթած է՝ կասկածամտութեան: Պրիւսէլ վճռուած դրամական վերաճշդումն ալ եկած է աւելի այժմէական դարձնելու հարցականը.- 1981էն ի վեր տարուած քաղաքականութիւնը լա՞ւ է Ֆրանսայի համար:

Նախագահին պատասխանը դրական է, քանի «տարուած քաղաքականութիւնը անհրաժեշտ էր անոր համար որ կ'ուզէ փոխել ֆրանսական ընկերութիւնը, անոր անարդարութիւնը հանդէպ անոնց՝ որոնք ամէնէն մեծ թիւը կը կազմեն: Եւրոպական հաւաքականութենէն Ֆրանսան չուզեցինք եւ չենք ուզեր անջատել, կը շեշտէ Նախագահը, ուրեմն վտանգաւոր նախաձեռնութիւններ ալ աչք առինք, ինչպէս կ'ընէ ազգ մը, նման մեր ազգին, անկախութեան իր իրաւունքին հպարտութիւնն ու ինքնավստահութիւնը ունեցող»: Ընկերային գետնի վրայ, Նախագահ Միթերան կը գտնէ որ աւելի բարեփոխումներ եղած են, քան կէս դարու ընթացքին:

Նախագահին գլխաւոր հեռանկարը պայքար մըն է երեք ճակատի վրայ.- գործազրկութիւն, դրամահոսութիւն եւ արտաքին առեւտուր: Ճարտարարուեստականացած երկիրներուն մէջ 35 միլիոն գործազուրկ կայ՝ 13 միլիոն Միացեալ-Նահանգներու մէջ, աւելի քան 2,5 միլիոն Գերմանիա, 2 միլիոն Ֆրանսա, ի՛նչ չարան: Տասնեւչորս ամիսներու ընթացքին, գործազրկութիւնը 29% աւելցած է Գերմանիա, 22% Ամերիկա, 4%՝ Ֆրանսա: Բայց գործազրկութեան աճին սահմանափակումը Ֆրանսայի մէջ, յաւելեալ դրամական ճիգ մը պարտադրած է, որ թոյլ չէ տուած զեղչել դրամահոսութիւնը այնքան արագ, որքան ուրիշները: Այդ դրամահոսութիւնը սկսած է 1973-ին քարիւղին պատճառով: Երկիր մը որու գիներու յաւելումը կը դէլ կ'անցնի իր դրացիներուն գիներու յաւելումը, դատապարտուած է արժեզրկելու սա կամ նա ձեւով: Այս է ճշմարտութիւնը, կ'աւելցնէ Միթերան, պէտք է ըսէի առանց խաբուսիկ արդարացումներու: Ի՞նչ միջոցներ: Հաւասար որակով պէտք է ֆրանսական ապրանք գնել եւ խնայողութիւն ընել, առաջքն առնելու համար դրամահոսութեան: Պէտք է կազմել երիտասարդները, յաւելումը իջեցնել եւ բերել մեր մրցակիցներուն մակարդակին երկու տարիէն վերահաստատել արտաքին առեւտուրի հաւասարակշռութիւնը, զօրավիգ կենալ ձեռնարկներուն, հաւասարակշռել ընկերային ապահովութիւնը եւայլն, եւայլն:

Ճառը վերջ կը գտնէր երիտասարդութեան ուղղուած կոչով մը, մեծարելէ ետք իր նախորդներուն ըրած իմաստուն առաջարկները՝ Մենտէս, Քանքուն, Ալժէ, Տէլհի: «Եւ, եզրակացուց Նախագահը, եթէ միշտ կը վերադառնամ նոյն կէտին.- առանց տկարութեան, առանց հաճոյակատարութեան՝ զօրակոչի ենթակայ եղէք Ֆրանսայի ծառայութեան, նոյնիսկ եթէ դժուար է, որովհետեւ դըժուար է: Պիտի չվարանիմ պահանջելէ այն՝ ինչ որ իրաւունքն է հանրային շահուն, բայց վստահութիւն ունիմ ձեզի»:

Ճառը մասնաւոր նորութիւն մը չբերաւ անշուշտ եւ որքան ալ «հանդարտ ուժի» խորհրդանիշն ուզէ մնալ, Միթերան դըժուար թէ կարենայ ձեռք ձգել ազգէն այն զոհողութիւնները, որոնց Պետութիւնը պէտք ունի, բայց զորս յօժար չէ ըսելու, տարուած ձախին ընտրապայքարի խոստումներէն եւ որոնց պատրանքին ներքեւ է դեռ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ - ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ ֆութպոլի բարեկամական հանդիպումը վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով 1 - 1: Փարքը տէ Փրէնսի մէջ է, որ աւելի քան քառասուն հազար հանդիսականներու առջեւ տեղի ունեցաւ մրցումը: Ինչպէս գրած էինք Խորհրդային խումբին մաս կը կազմէր՝ Յովհաննիսեան: Առաջին կէտը կը նշանակէր խորհրդային խումբը 25-րդ վայրկեանին եւ Ֆրանսացիք կը չէզոքացնէին այդ առաւելութիւնը, կէտ մը նշանակելով 43-րդ վայրկեանին: Մարզական լրագրողներու համաձայն խաղը շատ փայլուն չէր:

ԱՐՄԱՆ ԼԱՆՈՒ, գրագէտ, մեռաւ խլիրդի հետեւանքով 69 տարեկանին: Կոնքուռ ակադեմիային մէջ կը յաջորդէր հրաժարեալ Առակոնի, 1969-ին: Բանաստեղծական խառնուածքի տէր, քիչ մը «նորիրապաշտ» նկատուած, Ա. Լանու հեղինակ է բազմաթիւ վէպերու, որոնց մէկ կարեւոր մասն ալ մրցանակներու արժանացած է: Ծանօթ գործերու կարգին յիշենք.- Լա նէֆ տէ ֆու, Լէ Լեզար տան լ'օրլոժ, Լը Քոմանտան Վաթրէն: Իր սիրած գրագէտները եղած են Զոլա եւ Մօփասան, որոնց նուիրած է կենսագրականներ: Չորս ամիս առաջ գործողութեան ենթարկուած էր Փարիզի Սէն Թ'Անթուան հիւանդանոցը, բայց վիճակը յուսահատական նկատուած ըլլալով, տուն վերադարձած էր՝ մեռնելու համար: Նկարիչ էր նաեւ հոգիով եւ իր նախընտրած գործերը՝ «Երբ ծովը կը քաշուի» կամ «Պրիւժի ժամադրութիւնը» որմնանկարներու տպաւորութիւն կը թողուն: Հայաստան այցելած էր:

ՊԱՐՆԷ ՔԼԱՐՔ որ չորս ամիս է արուեստական սրտով մը «կ'ապրէր» (եթէ կարելի է ապրիլ կոչել, վիճակը մարդու մը, որ ողջ կը պահուէր հազարումէկ անբնական միջոցներով) մեռաւ առջի օր: Ծանօթ է որ Սոլթ Լէյք Սիթի կատարուած էր այս առաջին փորձը, արուեստական սիրտ մը զետեղելու: Հիւանդը 62 տարեկան էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 18 - 22)

ՀԱՅՐԻԿ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ «ԷՋԵՐ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԱՆՑԵԱԼԻՑ» ԳԻՐՔԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Հայաստան» հրատարակչականը լոյս ընծայած է Հայրիկ Մուրադեանի «Էջեր հայ ժողովրդի հերոսական անցեալից» գիրքը: Աշխատութիւնը Արեւմտահայութեան ինքնապաշտպանութեան մարտերու նկարագրութիւն մըն է ականատեսի եւ մասնակցողի մը կողմէ, որ անցած է Եղեռնի բովէն, ապրած է հայ ժողովուրդի մեծ ողբերգութեան սարսափը: Դիւանային յատուկ ֆոնտերէ, Սփիւռքի մէջ գոյութիւն ունեցող ձեռագիր ու տպագրուած աղբիւրներէ, մամուլէ քաղուած նիւթերէ եւ իր՝ հեղինակի տպաւորութիւններով հիւսուած է գիրքը, ուր նկարագրըւած են հայրենի Շատախի, ինչպէս նաեւ Վանի, Շապին Գարահիսարի, Տարօնի, Սասունի, Մուսա Լերան, Զէյթունի եւ այլ քաղաքներու եւ գաւառներու դիմադրական շարժումները, ցոյց տրուած են ժողովուրդին արիութիւնն ու անձնազոհութիւնը յանուն ազատութեան: 77ամեայ հեղինակը կը յիշէ ծանր ու տառապալից իր մանկութիւնը: Մօր ձեռքէն բռնած պատանին, անօթի ու յոգնած քալած է դժուար ու երկար ճամբաներէն՝ սրտին մէջ պահելով իրենց ընտանիքէն ու ծննդավայրէն մնացած յիշատակները՝ երգերը: Սիրոյ, կարօտի, պանդխտութեան այդ երգերն ու կատակերգերը կը մեկնաբանէ ոչ միայն ինք՝ Հայրիկ Մուրադեան, իր գեղեցիկ ու հաճելի ձայնով, այլեւ կ'երգեն շատերը՝ մեծերն ու փոքրերը: Հարիւրաւոր այդ երգերէն իւրաքանչիւրը հաւաստի աղբիւր է Արեւմտեան Հայաստանի շատ մը վայրերու պատմութեան, անոր բնութեան ու մարդոց մասին: Անոր երգած ու հաւաքած բոլոր գործերը ձայնագրուած են ու կը պահպանուին. հրապարակուած են «Հայրենի Երգեր» խորագիրը կրող հաւաքածոյին մէջ: Հայրիկ Մուրադեանի երգերը գեղարուեստական մեծ հարստութիւն են, անոնց ձայնագրութիւնները կ'օգտագործուին շարժանկարներու եւ ներկայացումներու համար: Սալեր պատրաստուած են երգիչին մեկնաբանութեամբ: Մուրադեաններու տոհմային ժառանգութիւնը փոխանցուած է աղջկան՝ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Մարօ Մուրադեանի, որուն ղեկավարած ազգագրական երգչախումբը լայն ժողովրդականութիւն ունի ոչ միայն Հայաստան, այլեւ անոր սահմաններէն դուրս:

×

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆՑ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Երեւանի մէջ գումարուած է Արամ Խաչատրեանի ծննդեան 80-ամեակի հանդիսութիւններու յանձնախումբին ժողովը, նախագահութեամբ Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի: Ծրագրըւած է կազմակերպել երեկոյթներ: Այսպէս, ձեռնարկութիւններու եւ հիմնարկութիւններու մէջ տեղի կ'ունենան դասախօսութիւններ, մամուլին մէջ լոյս կը տեսնեն յօդուածներ եւ զանազան նիւթեր՝ Արամ Խաչատրեանի կեանքին ու գործին նուիրուած. ձայն - հեռատեսիլը կը սփռէ հաղորդումներ: Տեղի կ'ունենայ գիտական նստաշրջան մը եւ Մշակոյթի Նախարարութիւնը Երաժիշտներու Միութեան հետ կը հիմնէ Արամ Խաչատրեան մրցանակ մը: Խաչատրեանի նըւիրուած օրեր տեղի կ'ունենան նաեւ խորհրդային հանրապետութիւններու երաժշտական խումբերու մասնակցութեամբ: Հրատարակչական Պետական Կոմիտէն լոյս կ'ընծայէ երաժիշտին նամականին՝ հայերէն եւ ռուսերէն, ինչպէս նաեւ գիրք մը՝ անոր կեանքին ու գործին մասին: Յոբելենական հանդիսութիւնները վերջ կը գտնեն Երեւանի մէջ շքեղ երեկոյթով մը: Արամ Խաչատրեանի յոբելեանը կը նշուի նաեւ խորհրդային այլ հանրապետութիւններու մէջ, ինչպէս նաեւ Մոսկուա եւ Լենինգրադ:

×

ԳՐԻԳՈՐ ԽԱՆՋԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆԻՍՏ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի Գեղարուեստից Ակադեմիայի մէջ տեղի ունեցած է նկարչութեան ու գծագրութեան բաժիններու ժողով, ուր խօսուած է առաւելաբար Գրիգոր Խանջեանի գործերուն մասին, նկարիչին ցուցահանդէսին բացման առթիւ: Խօսք առնելով Դ. Շմարինով, Ա. Վասիլեւ եւ Նոնա Ստեփանեան դրուատած են Գ. Խանջեանի «Վարդանանք» եւ «Հայոց Այբուբենը» հսկայ գործերը եւ այդ առթիւ տարած աշխատանքները:

×

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐՈՒ ԵՒ ՎԻՊԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԿԻԵՒ

Կիեւի մէջ յիսուն հազար տպաքանակով լոյս տեսած է Հրանտ Մաթեւոսեանի պատմուածքներու եւ վիպակներու հաւաքածոն: Հայաստանի բարձր լեռներուն մէջ գտնուող Ահնիձոր գիւղը, ուր ծնած ու մեծցած է հեղինակը, դարձած է անոր գործերուն մեծ մասի գործողութեան վայրի՝ Ծմակուտ գիւղի նախատիպը: Թափանցելով գիւղի կեանքին մէջ, Հրանտ Մաթեւոսեան շօշափած է հրատապ բազմաթիւ հարցեր: Ան աշխարհին կը նայի իր հերոսներու՝ երկրագործներու եւ հովիւներու աչքով:

×

Ս. ԶՕՐԵԱՆԻ ՏՈՒՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Կիրովականի, Սպենտիարեան փողոցի համեստ տան մը մէջ է, որ Ս. Զօրեան ապրած է վերջին տարիները: Այդ տունն է, որ պիտի վերածուի տուն - թանգարանի, յատուկ նախագիծի մը հիման վըրայ, զոր պատրաստած են գրագէտին ճարտարապետ տղաքը՝ Լեւոն եւ Կարէն Զօրեան: Ոգեկոչելէ զատ գրագէտը, այս տուն - թանգարանը կոչուած է մշակոյթի կեդրոն մը դառնալու եւ հանդիպումի վայր մը Կիրովականցիներուն համար: Ներկայիս վերակառուցման աշխատանքները կը շարունակուին:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԸՆԿ. ԼԵՒՈՆ ՃԼԿՈՒՆԻ

Աթէնքի «Ազատ Օր»ի Մարտ 22-ի թիւէն ցաւով կ'իմանանք ընկ. Լեւոն Ճլկունիի մահը, որ պատահած է Մարտ 21-ին:

Ողբացեալը երկու ամիս առաջ, ուղեղային կաթուած ունեցած էր, երբ Հայ Դժութեան Խաչի անդամի հանգամանքով կ'այցելէր Աղեքսանդրապոլիս, ներկայ ըլլալու համար նոր ակումբի մը բացման հանդիսութեան:

Հինէն անդամ Հ. Յ. Դ.ի, վարած է պատասխանատու պաշտօններ եւ կանոնաւոր կերպով աշխատակցած «Ազատ Օր»ի:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մարտ 22-ին, Թեսանոդիկէի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԲԱՐԵՓՈԽՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԼՈՒԻ ԼԸԿՐԱՆԻ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՏԵՂԱԿԱՆ ՊԱՏՇԱՃԵՑՈՒՄՆԵՐ

Նման կառոյցի մը հաստատումը կ'ենթադրէ հաստատութիւններէն ներս որոշ անկախութիւն մը: Հաստատութեան խորհուրդը եւ մանկավարժական խմբակը կրնան անհրաժեշտ որոշումներ տալ ուսուցումներու ծրագիրը պատշաճեցնելու տեղական շահերուն, աշակերտներու կարողութիւններուն եւ ձեռնհասութիւններուն: Ուստի, խմբային աշխատանքն է որ պէտք է տիրապետէ: Աշակերտներու աշխատանքին գնահատումը մանկավարժական խմբակն է որ պիտի կատարէ եւ ոչ թէ ուսուցիչ առ ուսուցիչ՝ ըստ նիւթերուն: Մանկավարժական խմբակին կը պատկանի կառոյցէն ներս փոփոխութիւններ կատարելու, աշակերտները մէկ բաժանումէն միւսը տեղափոխելու, վերանայելու ուսուցումներու բովանդակութիւնը, ճշդելու մանկավարժական եղանակներու գործադրութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՍԱՐԱԿՇՌՈՒԹԻՒՆ

Տեղեկագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ զանազան գործունէութիւններու վերատեսութիւն մը, դէպի նոր հաւասարակշռութիւն մը երթալու համար: Երիտասարդներու արտայայտութեան, հազորդակցութեան եւ գործելու կարիքներուն բաւականաչափ կերպով գոհացում չի տրուիր: Արդ, հարկ է տեղ տալ որոշ ուսուցումներու, որոնք կրնան դարմանել այդ պակասները, ինչպէս՝ գեղարուեստական ուսուցումները, մարզանքը, գիտութիւններու եւ թեքնիքներու ուսումնասիրութիւնը: Ասոր համար տեղեկագիրը ոչ թէ կը նախատեսէ նոր պահերու յաւելում, այլ Ֆրանսերէնի ուսուցման պահերէն մէկը կամ երկուքը (այժմ վեց պահ է) վերածել բազմարուեստագիտական ուսուցման: Այս կապակցութեամբ, գլխաւոր մտահոգութիւնը հաստատել է բազմարուեստագիտական ուսուցում մը, ոչ թէ արուեստագիտական գետնի վրայ, այլ ընդհանուր առմամբ ներմուծելու համար ուսուցման մէջ արդի աշխարհի արուեստաբանական իրողութիւնները: Այս ուղղութեամբ յատուկ յանձնախումբ մը կը պատրաստէ բազմարուեստագիտական ուսուցման բովանդակութիւնը:

ԿՐԿՆԵԼԸ ՁՆՁՈՒԱԾ Է

Մակարդակները կրնան ըլլալ տարբեր ըստ նիւթերու եւ գործունէութիւններու, սակայն դասարանի կրկնութիւն չկայ: 5-րդ դասարանի աւարտին կատարուած զտումը կը ջնջուի: Աշակերտներու եւ ծընողքներու կամքին ձգուած է ընտրել կամ ոչ Արուեստագիտական Ուսուցման Լիսէները: 4-րդ տարուան աւարտին, (այսինքըն՝ այժմեան 3-րդ դասարան) կը կատարուի ընդհանուր մանկավարժական հաշուեկշիռ մը: Պրէվէն կը տրուի բոլոր աշակերտներուն, որոնք գոլէժի 4 տարիները բոլորած են, ինչպէս նաեւ Արուեստագիտական Ուսուցման Լիսէներու (ԼԷՓ) երկրորդ տարին աւարտող աշակերտներուն: Պրըվէն կը հաստատէ պարզապէս աշակերտին ձեռք ձըգած արդիւնքները: Գնահատումի միակ պահն է: Աշակերտները որոնք դպրոցական պարտաւորիչ տարիքը չեն լրացուցած կամ չեն տիրապետեր նպատակակէտներուն, որոնք անհրաժեշտ են երկրորդ շրջանի (Լիսէ) ուսմանց՝ կրնան կրկնել չորրորդ տարին:

Մանկավարժական խմբակներու հաստատումը իրենց առանձնութենէն դուրս պէտք է հանէ ուսուցիչները եւ ընդլայնէ ու զարգացնէ հաւաքական աշխատանքի սովորութիւնները: Մանկավարժական խմբակը կը դառնայ անհրաժեշտութիւն մը: Այս խմբակը կը բաղկանայ ուսուցիչներէ եւ այլ ձեռնհաս անձերէ, ինչպէս ուղեճշդումներու խորհրդատուները, գրապահները: Այս խմբակին որոշումները սակայն պէտք է ներկայացուին Հաստատութեան Խորհուրդի գնահատումին:

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ (ԹԻՒԹՈՐԱ), ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԻՔ

Աշակերտը պէտք է կատարէ անձնական եւ հաւաքական աշխատանքի աշկերտութիւնը: Ժողովրդականացումը կ'անցնի այս աշկերտութիւններէն: Խնամակալութեան նպատակն է օգնել աշակերտներուն՝ սատանձնելու իրենց անկախութիւնը, մտնելու ընկերային կեանքին մէջ: Խնամակալի պաշտօնը մանկավարժական եւ դաստիարակչական օգնութեան պաշտօն մըն է: Խնամակալը կ'օգնէ աշակերտին՝ աշխատանքի եւ ժամանակի կազմակերպութեան մէջ. ինքն է կապը աշակերտին, մանկավարժական խմբակին, տեսչութեան եւ մատակարարութեան միջեւ: Նոյնպէս կ'ընդունի ծնողքները կամ կը դիմէ անոնց՝ դպրոցական կեանքը շահագրգռող որեւէ հարցի մը համար: Կը հետեւի աշակերտին արձանագրած արդիւնքներուն:

Սկզբունքով ամէն ուսուցիչ խնամակալ է: Տարուան մը համար կը ստանձնէ տասներկուքէն տասնեւհինգ աշակերտներու խնամակալութիւնը: Աշակերտները իրենք կրնան ընտրել իրենց խնամակալը:

Խնամակալութիւնը մաս կը կազմէ ուսուցիչներու սպասարկութեան: Գլխաւոր ուսուցիչի նախկին պաշտօնը կը ջընջըւի:

ԴԷՊԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Գոլէժներու մէջ այժմ կը գործեն զանազան դասակարգի ուսուցիչներ, ակրէժէէն մինչեւ Փէ. Ը. Ժէ. Ս.էն (Գոլէժներու ընդհանուր ուսուցման փրոֆէսէօր) որոնք պարտին տասնեւհինգէն մինչեւ քսանեւմէկ ժամուան պաշտօնավարութիւն մը: Տեղեկագիրը կը նախատեսէ ջնջումը այս տարբերութիւններուն, քանի բոլոր ուսուցիչներն ալ կոչուած են նոյն պաշտօնը վարելու: Տեղեկագիրը կ'առաջարկէ բոլոր ուսուցիչներուն համար քսանեւերկու ժամ ներկայութիւն հաստատութենէն ներս, հետեւեալ բաժանումով. - Տասնեւվեց պահ ուսուցում, երեք պահ ներդաշնակում, երեք պահ խնամակալութիւն:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

Տեղեկագրին համաձայն, դասարանի խորհուրդը կը փոխարինէ ընդհանուր խորհուրդ մը, որ պիտի կազմէ կորիզը այս նոր ծրագրին: Խորհուրդին կը մասնակցին նաեւ ծնողքներն ու աշակերտները: Խորհուրդը կը ճշդէ տարուան մանկավարժական ծրագիրները եւ ընդհանրապէս իր իրաւասութեան տակ կ'անցնին դպրոցական կեանքի բոլոր հարցերը:

×

Ահաւասիկ, համառօտ ամփոփում մը Լուի Լըկրանի տեղեկագրին: Հակազդեցութիւնները բուռն են թէ՛ ուսուցչական եւ թէ՛ ծնողական սենտիքաներու կողմէ:

Թէ Ազգային Կրթութեան Նախարարը ի՞նչ պիտի առնէ այս տեղեկագրէն, դեռ հարցական կը մնայ: Ամէն պարագայի բարեփոխում մը պիտի ըլլայ գոլէժէն ներս: Եթէ Լուի Լըկրանի առաջարկները կամ մեծ մասը առաջարկներուն, իրագւին անկասկած թէ պէտք է վերատեսութեան ենթարկել հիմնովին գոլէժներու այսօրուան կառոյցը եւ ուսուցումներու բովանդակութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԻՆՉԻ՞ Է ՈՒՆԱԿ ՄԱՐԴԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ահա նրա վիճակի մի ցուցանիշ. ներս լողաց սրահ, բռնեց ստուերներից մէկին, սեղմեց իրեն, ոտքերի մղումով կարուեց տանիքից, դուրս լողաց մակերես ու տեսաւ, որ ձեռքի ունած, սեւ նստարանն է: Կատաղութիւնից աչքերը մթնեցին: Ինչ որ մէկին անհրաժեշտ էին հէնց այդ 40 - 50 վայրկեանները:

Տասնեւիններորդ փրկուածը...

Ախոյեանը սուզւում էր: Ինչպիսին էլ սակայն լինէին նրա թոքերը, դրանք մարդու թոքեր էին: Ինչպիսին էլ լինէր նըրա սիրտը, այն մարդկային սիրտ էր: Ոչինչ կայ յաւիտենական: Հնարաւոր է, որ նոյնիսկ ժամանակն էլ մի օր ինքն իրեն կը սպառի:

Նա սուզւում էր 21-րդ անգամ, երբ լսեց Կամոյի ձայնը. «Ինձ կանչում են ճոպանների համար, դրանք կապել են»: Նա լսեց: Լարուածութիւնից եւ կեղտոտ ջրից բորբոքուած աչքերը այլեւս չէին տեսնում, այլ զգում էին: Մարդ - ըստուերները շարունակում էին շարժուել կիսախաւարում: Կեանքի վերջին ուժերը քշում էին նրանց մահուան դատարկ չըրջապտոյտով: Ստուերները կպչում էին առաստաղին, կողքի ապակիներին, իրար, եւ նրանցից մէկը, անգիտակցաբար, բնազդօրէն հասաւ ախոյեանին, սեղմուեց նրա կրծքին. ախոյեանը նոյնպէս դողաց ու թուլացաւ եւ առաջին անգամ զգաց իրեն ոչ թէ նրանց հետ, այլ կարծես ինքն էլ նրանցից մէկն էր: Այնուամենայնիւ նա նորից կարողացաւ ափրապետել իրեն:

×

Հայրը կարծես քարացել էր: Կանգնել էր անշարժ, առանց չորս կողմը նայելու: Հետեւում էր միայն ջրին: Ամէն անգամ հէնց որ Շաւարշը գնում էր ջրի տակ, նա սկսում էր հաշուել երկվայրկեանները: Հաշւում էր 10, 20, 25 ...

Ախոյեա՜ն: Հայրը գիտէր նրա բոլոր նուաճումների արժէքը: Նրա ամէն մի յաղթանակը խրախանչիւրի յաղթանակն էր՝ մարզիչի, հօր, մօր, եղբայրների, մեծ - մօր, մեծ - հօր եւ բոլոր նրանց, որոնք դերդաստանի հիմքում էին: Բայց այն ընտանիքում, որի հայրն էլ մի ժամանակ հիանալի մարզիկ է եղել, ուժը երբեք ինքնանպատակ, կուռք չի եղել. Ընտանիքում միշտ էլ աշխատանքը, գործը եղել է կուռք:

Թոռների սիրելի մեծ - հայրը՝ Սամսոնը, որ երկու պատերազմ էր տեսել, յայտնի էր մարդու հանդէպ ունեցած իր խորը հաւատով, նա գտնում էր, որ հայաստանում ամէն մի սար բարձր է մարդու հասակից, բայց չկայ մէկը՝ որ զօրեղ լինի աւելի, քան մարդը:

Դրաման շարունակւում էր:

Կարապետեան - աւագի կեանքում եղել է մի պահ, որն այժմ էլ նրան նեցուկ էր ծառայում:

Մի անգամ նա վկան էր եղել Կարապետեանների փայլուն յաջողութեան, երբ նրա երեք որդիները՝ Շաւարշը, Կամօն եւ Անաստը կարեւոր մի մրցոյթում գրաւել էին բոլոր երեք մրցանակային տեղերը: Բոլոր երեքը - մէկ անգամից: Երբ որդիները բարձրացան պատուոյ պատուանդանին, հայրը երջանկութեան այնպիսի մի զգացում ապրեց, որին հաւասարը մարդկային սրտի վրայ ունեցած իր ազդեցութեամբ, կարելի է ասել մարդու կեանքում չի լինում: Բայց ոչ, կարծես թէ լինում է եւ այն դէպքում, երբ հայրը իր որդու կամ որդիների մէջ յանկարծ տեսնում է իր բոլոր յոյսերի խորտակումը:

Որոտում էին ծանր ամբարձիչների շարժիչները: Ախոյեանը սուզւում էր: Հայրը նայում է իր առջեւ եւ երբ Շաւարշը իջնում էր ջրի տակ, նա քարանում էր, կարծես վերջինս գնում էր անվերադարձ:

×

Ծկուն, փայլուն մետաղէ պարանները Կամօն հասցրեց ընկղման վայրը, իսկ այդ ընթացքում գործողութիւնները ղեկավարող ոստիկանը կարգադրութիւններ էր անում:

- Կապի՛ր տրոլեյբուսին, սուզուի՛ր եւ կապի՛ր:

Շաւարշը սուզուեց միակ նպատակով՝ գտնել տրոլեյբուսի կցորդակեռը: Բայց այն գտնել չյաջողուեց: Շաւարշը ձեռքերը խրեց տիղմի մէջ, բայց անօգուտ, մեքենան խորն էր ընկղմուել: «Հարկ կը լինի ճոպանը կապել տրոլեյբուսի իրանին», մտածեց ախոյեանը: «Երկու կողքերից պէտք է մէկական ապակի կոտրել»:

- Կեռը ցեխի մէջ է թաղուած, հնարա-

«ԱՊՐԵԼՈՒ ԵԿԱՆՔ, ՄԵՌՆԵԼՈՒ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ...»

Գրեց՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Ես շուարած շուրջս կը դիտէի եւ կ'երեւակայէի այնտեղ մէկիկ մէկիկ բարձրացող հայկական տուները: Մարդուկը դէպի ներքնամաս ուղղուելով կը շարունակէր ինծի անհասկնալի իր բացատրութիւնները՝ այս անգամ թեւի լայն շարժումներով, հաստատումներով: Երբ հասանք դաշտին կեդրոնը, կանգ առաւ պահ մը եւ ցուցամատով օդին մէջ խոշոր քառակուսի մը գծեց հողաշերտի մը վերեւ, ու իր քայլերով չափելէ ետք երկայնքն ու լայնքը, ըսաւ թէ ջերմօրէն կը յանձնարարէր այդ կտորը:

Խելքիս չպառկեցաւ սակայն: Ցոյց տըւած հողը հազիւ պզտիկ սենեակի մը մեծութիւնը ունէր: Յիշողութեամբ հաւաքեցի ազգային վարժարանէն մտքիս մէջ դեռ դիմացող քանի մը անգլերէն բառերու պաշարս եւ առանց տատամսելու ըսի.

- «Տիս ըմօլ ֆօր մի, սըր»:

Մարդը զարմացաւ եւ բառերուն հետ այս անգամ ձեռքերու շարժումներն ալ օգնութեան կանչելով, բացատրեց.

- Ի՞նչ կ'ըսէք, պարոն, ձեր խոշոր կազմով տասը հոգի կ'առնէ այս տեղը: Ես նկատի ունեցած եմ նաեւ ձեր սպարագաները, ձեր ընտանիքը:

- Հատուկտոր բառերով փորձեցի բացատրել մարդուն որ ես պարտէզո՛վ տունի տեղ կը փնտռէի, թէ շատ հաւանաբար ուրիշ բարեկամներ ալ գնէին կողքի հողերը, եւայլն:

- Ի՞նչ տունի մասին է ձեր խօսքը, պարոն, ըսաւ մարդուկը մէկէն, դէմքին շըփոթած արտայայտութիւն մը: Ես... գերեզմանի տեղ է որ կը ծախեմ: Նոր ընկլուած ենք բաշխումներուն եւ եթէ քիչ մը ուշ մնաք լաւ տեղերը բոլոր գացած կ'ըլլան:

-Ամբողջ մարմինով դողալ սկսայ: Տուն, ծնողք, ազգականներ, բարեկամներ ետեւ ձգած եկած էինք այս օտար ափերը ապրելու, դրամ վաստկելու, «ապագան շտկելու», կարգուելու, զաւակներ մեծցնելու՝ եւ այս յիմարը քանի ժամ է դիմացս կեցած կը փորձէ գլխս համոզել որ իմ եւ հարազատներուս գերեզմանին հողը այժմէն գնեմ՝ որպէսզի լաւ տեղ ըլլայ:

- Անգլերէն չգիտնալուս համար ամչնալու պէտք չունէի այլեւս: Արժանապատուութեան հարց չէր մնացած ալ: Ցուցամատս մարդուկին քիթին ուղղած, քաղաքէն դուրս այդ ամայութեան, լըռութեան մէջ տուի...գոռս դու պատրեցեր:

- Լիսըն, մըսթըր, այ գամ Ամերիքա թու լիվ, թու բիչ, թու պիլտ հաուս, չըլտըրըն: Այ ծօ գամ Ամերիքա թու տայ: Ընտըրսթէ՞նտ, մըսթըր: Հայվա՛ն:

Արեւելքի մէջ տեսնուա՞ծ բան էր, եղբայր, որ մարդ չմեռած գնէր իր գերեզմանին հողը, պատրաստէր դամբանը եւ ընէր յուղարկաւորութեան կարգադրութիւնները: Կարճադադարէ մը ետք դարձայ նորէն մարդուն՝ որ հիմա աչքիս կը ներկայանար որպէս միւս աշխարհի, մահուան ներկայացուցիչը մեր արեւոտ աշխարհին վրայ:

- Ընտըրսթ՞ընտ մըսթըր, այ ծօ ուանթ տայ.- ըսի ու քալեցի դէպի «քաղաք»ը:

(Շար. 4)

ւոր չէ գտնել, - ասաց նա յարակից վեր բարձրանալով: - Կամո՛, մի երկաթի կըտոր գտիր:

- Ճոպանը կապիր մետաղաձողերին, - կարգադրեց ոստիկանը:

- Դրանք կը պոկուեն, - հազալով պատասխանեց Ախոյեանը:

- Կապի՛ր, - գայրացաւ նա:

Շաւարշը վերցրեց հիմնական ճոպանը եւ սուզուեց դէպի ձողերի հիմքը: Այն կապելը հեշտ գործ չէր: Մի քանի անգամ սուզուեց, 4 - 5 րոպէներ կորան: Ամրացրեց: Դուրս եկաւ:

- Բոլորդ մէկ կողմ քաշուէք, - կարգադրեց ոստիկանը:

- Քաշի՛ր, - հրամայեց ամբարձիչը վարողներից մէկին:

Սուլոցով ու աղմուկով մետաղաձողերը դուրս թռան տրոլեբուսի տանիքին գտնուող իրենց բներից, ջրի միլիոնաւոր կաթիլներ թափելով փրկարարների նաւակների վրայ:

Շաւարշը կատաղութեամբ նետուեց դէպի վթարի վայրը:

- Կապի՛ր մեղմիչին, - բղաւեց ոստիկանը: - Շո՛ւտ, հասի՛ր մեղմիչին:

- Անօգուտ է, մեղմիչը տիղմի մէջ է:

- Ո՞ւմ եմ ասում, կապի՛ր:

- Կորի՛ր դու գրողի ծոցը, - իր համար անսպասելի պատասխանեց Շաւարշը:

Այդ պահին երեւաց Կամոն:

- Բռնի՛ր:

Ախոյեանը առաւ երկաթի կտորը եւ առանց կանգ առնելու սուզուեց ջրի տակ: Հասնելով տրոլեբուսին, նա կատաղօրէն ջարդեց աջ կողմից մի ապակի, տանիքի վրայով նետուելով, կոտրեց եւ ձախ կողմից ու դուրս լողաց:

- Տո՛ւր պարանը:

Կամոն բռնել էր երկուսը. մէկը՝ հիմնականը, եւ միւսը՝ լրացուցիչը, ծայրին օղակով (պէտք է նշել, որ այս ամբողջ ժամանակամիջոցում Շաւարշի կրտսեր եղբայրը ոչ մի յենարան չունէր եւ իրեն պահում էր ջրի երեսին միայն լողալով): Վերցնելով լրացուցիչ ճոպանը, Շաւարշը սուզուեց: Նա այն անցկացրեց իր կոտրած ապակիների տեղերով եւ տրոլեբուսի միջով եւ դուրս լողաց: Ջրի տակ տարաւ հիմնական ճոպանը, կապեց առաջինին եւ ծայրը դուրս բերելով, տուեց Կամոյին: Այն պէտք էր ափ հասցնել ու ամրացնել ամբարձիչի քարշից կեռին:

- Բռնի՛ր, լողա՛:

Կամոն բռնեց ճոպանը, ցատքեց նաւակի մէջ եւ վերջինս սլացաւ դէպի ջրամբարտակի բարձր պատը:

- Մէկ կողմ քաշուէք, բոլորդ մէկ կողմ քաշուէք ճոպանից, - լսուեցին ինչ որ մէկի հրամանները: Ճոպանը ամրացրին եւ շարժիչների հնդիւնը խլացրեց շրջապատում ամէն ինչ:

Շաւարշը ուղղուեց դէպի ափ: Այդ ընթացքում պարանը նորից ձգուեց, թըրթռաց եւ մէկ - երկու րոպէ անց ջուրը փոթորկուեց, փրփրեց եւ մարդիկ տեսան սկզբում եռեւի մասը, ապա տանիքը եւ ապա երեւաց ամբողջ տրոլեբուսը: Ներսից հոսում էին կեղտոտ ջրի շիթեր: Այն մօտենում էր ափին: Հսկայ, սարսափելի եւ շուտով մարդիկ տեսան այն, ինչ Շաւարշը տեսել էր արդէն շատ անգամ: Սկսուեցին փրկման ծաւալուն աշխատանքները: Շաւարշը կատարեց իր գործը:

×

Ջրամբարտակ: Հէնց որ ջուրը դադարեց լուանալ Շաւարշի մարմինը, նրա ձեռքերն ու ոտքերը անմիջապէս ներկըւեցին արիւնով: Արիւնը հոսում էր խոշոր ու մանր կտրուածքներից: Բացարձակ ուժասպառ, նա պառկեց բետոնին:

Նա պառկել էր բետոնին ծայրայեղ յոգնութիւնից ջարդուած եւ հաւանաբար սպասում էր Կամոյին: Կամօն երեւաց հօր հետ միասին: Ախոյեանը չզարմացաւ հօրը տեսնելով: Ցետո՞յ ինչ: Նման րոպէներին ամէն ինչ հնարաւոր է:

Հայրը պատռեց իր վրայից վերնաշապիկը ու փաթաթեց որդու արնաթաթախ ոտքերը, իսկ ներքնաշապիկով՝ ձեռքերը: Մարզական ակումբի տնօրէնի ինքնաշարժն արդէն սլանում էր Երեւանի փողոցներով, իսկ նա դեռ ջանում էր սուզուել: Շչակները լռեցին: Մարդիկ ցրուեցին: Եւ ջուրն էլ խաղաղուե՞ց...

×

45 օր: Թոքերի բորբոքում, բարձր ջերմութիւն, արեան վարակման վտանգ, սոսկալի ալէրժի եւ զառանցանք:

Ապաքինումը դժուար էր: Ախոյեանը պառկած էր ոսկեայ ու արծաթեայ չըգերի փայլի տակ, որոնք արտացոլւում էին նրա գլխավերեւում գորգի վրայ կախւած մարզական տասնեակ բարձրագոյն պարգեւներից: Մտածելով դեռ վերջերս իրեն բաժին հասած յաղթական պահերի մասին նա չէր դադարում ինքն իրեն հարցնելուց՝ «Մի՞թէ այդ ես էի»:

Այո՛:

Ի՞նչ արժէք ունի սակայն մարզական պայքարում շահած թէկուզ եւ 130 պատւանշանները ու ցոլքը մահուան ճիրաններից խլուած թէկուզ եւ մէկ մարդկային կեանքի հետ համեմատած: Ոչինչ: Բայց մէկն առանց միւսի անհնար կը լինէր: Պատուանշանների ցոլքը՝ անցեալի փա՞յլն էր:

«Մի՞թէ այդ ես էի»: Այո՛, դա ինքն էր:

- Ո՞րտեղից Երեւանում ջուր, - զարմանում էին Մոսկուայում, հետեւելով երիտասարդ լողորդի ապշեցուցիչ ելոյթներին:

- Հայաստանում որտեղի՞ց այսպիսի լողորդներ, - զարմանում էին Փարիզում, Պեռլինում, Փոցտամում, Քիշնեւում, Տաշքենդում, Պուտափեշտում, Փրակայում ... Որտեղի՞ց:

Այժմ՝ վե՞րջ: Ո՛չ. դեռեւս ո՛չ: Նա ոտքի էր կանգնում, վերականգնանում էր, արթնացում էր իր մէջ նախկին ոգին ու նախկին ուժերը: Նա ունէր յենարաններ՝ հօր իմաստուն հանդարտութիւնը, մօր՝ Ցամբիկի անսահման գուրգուրանքը, եղբայրների փրկարար թեթեւութիւնը: Նա յենւում էր ընկերների հաւատարմութեան վրայ եւ արագ վերադառնում դէպի կեանք: Այդպէս ուղղւում է երիտասարդ, ճկուն խոտը տեղատարափ անձրեւից յետոյ, այդպէս ծառերն են շտկւում ուժեղ փոթորիկից յետոյ:

Չորս ամիս անց նա վերադարձաւ ջըրաւազան եւ համարեա անմիջապէս էլ սահմանեց Խորհ. Միութեան նոր մրցանիշ եւ յետոյ էլ՝ աշխարհի մրցանիշ: «Դուք մրցումների պիտի թռչէք Հռոմ»: Երջանկութիւն չէ՞ արդեօք Հռոմը տեսնելը: «Շնորհակալութիւն, բայց ես դիպլոմային աշխատանք ունեմ եւ ուզում եմ այն ժամանակին աւարտել» (նա բարձրագոյն երկու կրթութիւն ունի):

Ոչ ոք լսեց նրանից գլխաւորը: Ինչո՞ւ այդքան երկար բացակայեց, ո՞րտեղ էր շուրջ կէս տարի: Եւ փրկուածներից էլ ոչ ոք իմացաւ իր գլխաւոր փրկարարի մասին: Չէ՞ որ մարդիկ, որոնց նա բարձրացնում էր ջրի յատակից, գիտակցութիւնները կորցրած էին եւ նրանց անմիջապէս հիւանդանոց էին տեղափոխում:

×

Այժմ, երբ դրաման եռեւում է, ամփոփենք: Ի՞նչն է անմիջապէս աչքի ընկնում այս պատմութեան մէջ: Ի՞նչն է զարմացնում:

Պատահականութիւնների շարքը: Շատ են դրանք եւ իսկապէս ապշեցուցիչ են: Պարզ է սակայն, եթէ նրանցից գլխաւորը՝ Շաւարշի յայտնուելը չլինէր, դէպքերի ընթացքը ամենայն հաւանականութեամբ այլ կը լինէր, շատ բան այլ ձեւով կ'ընթանար:

... Շաւարշ Կարապետեանը հեռացել է մեծ մարզանքի ասպարէզից: Այժմ նա աշխատում է Հայաստանի մարզական մի կազմակերպութեան կենտրոնական կոմիտէում: Հէնց վերջերս նրան նշանակեցին նոր կառուցւող ջրամարզական կենտրոնի տնօրէն:

Հերոսի լաւագոյն պարգեւը փրկուածների կեանքն է, իսկ դրանք 20 են: Դրանք այն քան հոգին են, որոնց ուժերով, ուրիշների հետ մէկտեղ, քարերի երկրի քարն է յաղթահարւում: Դրանք այն քան կեանքերն են, որոնք ժամանակին կարող են դառնալ երկու հարիւր, աւելի ուշ՝ երկու հազար. ինչո՞ւ չէ: Ասում են նոյնիսկ՝ մէկ մահը հատուածք է ողջ մարդկային ցեղի համար: Ախոյեանը թոյլ չտուեց, որ պատահականութիւնը հատի քանը: Ահա այս է քաջագործութեան չափն ու արժէքը:

×

Մարդկանց փրկելով, նա օգնեց նրանց, ովքեր տեսան դա: Նա օգնեց հասկանալու, թէ ինչ կարող է անել թէկուզ եւ մէկ մարդը:

Մարդկանց փրկելով, նա անհանգստացրեց նրանց՝ ովքեր անտարբեր են: Պատմելով այս մասին թէ՛ առաջիններին եւ թէ՛ վերջիններին, ես կ'ուզենայի յիշեցնել այն, ինչի մասին հազուադէպ են յիշում՝ Մարդը իրենից ներկայացնում է այն, ինչի ունակ է:

«Լիտերատուրնայա Գազետա»

ԽԱՆԵԱՆ - ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

«ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ»

Հեռաւոր անցեալի պատանեկան անկրկնելի ապրումներու կարօտով համակւած, կ'ողջունենք տարուէ - տարի Խանեան - Բարեկամականի Բաժակի Օրը:

Առիթ մը ուսանողական շրջանի կենդանի պատկերները անջինջ պահելու, մոռնալով առօրեայ կեանքի հոգերը:

Խանեան եղած էր ողեշէն կառոյց մը, մշակելու մեր Մայրենիի թոթովը, երբ դեռ անփոտակից էինք աշխարհի ընթացիկ յորձանքներուն:

Բաժակի օրը առիթ մըն է նաեւ վերյիշելու անդարձ բաժնուած դասընկերներէն, հիմնադիր եւ վարիչներու յիշատակը, նոյն ատեն անծիր հորիզոններու եւս գտնուող հին սաներու կենաց բաժակ բարձրացնելու:

Կիրակի, Մարտ 20, բարեկամականի կազմութեան հինգերորդ տարեդարձն էր, այդ աւանդութիւնը տօնուեցաւ փարիզեան ճաշարանի մը մէջ, ներկայութեամբ մեծաթիւ սան եւ համակիրներու խիստ ոգեւորեալ մթնոլորտի մը մէջ:

Պատուոյ Նախագահուհի՝ Օ. Հ. Գալուստեան այս առթիւ իմաստալից ուղերձով մը քաջալերեց ներկաները.

- «Այսօր հաճոյքն ունինք միասին ըլլալու, տեսակցելու, ուրախ եւ խանդավառ պահեր ապրելու: Միութեան գլխաւոր նպատակն է զարգացնելու անդամներու միջեւ մշակոյթը եւ սատարել կըրթական հաստատութեանց կարիքներուն. նաեւ անդամներու միջեւ ստեղծել կապ մը. որովհետեւ միութեան մը յաջողութիւնը կախեալ է իրարահասկացողութենէ եւ գործակցութեան փափաքէն:

Դժբախտաբար չունինք հաւաքատեղի մը ազատօրէն խմբուելու, զուարճանալու եւ ծրագիրներ մշակելու: Մեր կարելիութիւնները տարեկան պտոյտներն են, ինչպէս եւ մշակութային ելոյթները եւ ճաշերը:

Ուրախալի է որ մեր ժրաջան վարչութիւնը գաղափարը յղացած էր դարձնամուտին այս հաճելի հացկերոյթը կազմակերպելու, ուր պիտի կարենանք մեր սիրելի Խանեան վարժարանի սաներու կենաց բաժակ բարձրացնելու:

Այդ պահուն հնչեց ժողովրդական երգի նուագը՝ բաժակները բարձրացնենք հերոսների կենացը՝ - ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ:

Զուարթախօսութիւնները շարունակուեցան մինչեւ ուշ ատեն, հաճելի անակընկալներով:

Զ. Ս.

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Շաբաթ մը չտեւած, ազգային վարժարանին մեծ սրահը, ուր երկու հարիւր աշակերտ կը խտանար, կէսուակէս պարպըւեցաւ: Իրարու նայելով, իրարու նախանձելով տղաքը մէկիկ - մէկիկ կծիկը կը դնէին դէպի Կոստանեան կրթարանը, որ հեռզհետէ կը հեծէր, կը ճռնչէր խանդավառ ուսանողութեան մը աճեցուն ծանրութեանը տակ: Վարժապետը, լռիկ կսկիծով մը, իր դրասեղաններուն վրայ բացուած լայն խրամատները կը դիտէր, չգիտնալով ի՛նչ միջոց ընտրել այդ խելայեղ դասալքութիւններուն առաջքը առնելու համար: Հոգաբարձուները եւ թաղականները ափ իբերան մնացին: Մինչեւ այն ատեն հակառակ կուսակցութիւնը տկար պայքար մը միայն կրցած էր մղել իրենց դէմ մաքառելու համար կըռւան մը չունենալով: Բայց ամէն բան յանկարծ թաւալգող եղած էր՝ երբ որ աղմըկալից խօսքերու, մեծատարած շարժումներու այդ կորիճը ասպարէզէն ներս վազած էր մէկէն ի մէկ: Մէկ հարուածով՝ հակառակորդ կուսակցութիւնը յաղթութեան դրօշը կը պարզէր, անխիղճ ու ջախջախիչ կերպով: Ժամուն ու ազդ. դպրոցին շուրջ սառուցիկ հով մը կը փչէր: Ամէն մարդ խեթիւ կը նայէր անոնց: Գիւղը՝ երկարամեայ թմբիրէ մը սթափած էր: Վերածնութեան մը լոյսին արգաւանդ բարբախումներուն տակ կը խայտար: Հըրաշալի հորիզոններ կ'ընդնշմարէր քալէիտոսքոփի մը մէջէն, զոր ճարտար ձեռք մը իր աչքերուն առջեւ կը խաղցունէր՝ անոր բիւրերանդ նկարներուն յանկուցանող պայծառութեամբը: Քանի մը սովորական բառեր, ազգային դաստիարակութիւն, վերածնութիւն, Պեստալոցցի, դոքթոր, Գալ, բոս, սիստեմ, հայութիւն, ափսո՛ս, լերբ ու խիզախ ուժէնութեամբ մը արձակուելով, բաւական եղած էին անմենդ, միամիտ, ազնիւ հոգիներու ամբողջ լեգէոն մը պատրանքի ծուղակը նետելու: Ամիս մը չանցած, բովանդակ թաղը սոփեստութեան տաղնապի մը մէջ կը հեւար:

Արդէն իսկ, նորահաստատ վարժարանին համբաւը Հ... գիւղի սահմաններէն դուրս ելած էր: Արեւմուտք լրագրին մէկ խմբագիրը, թաղին երիտասարդութեան հրաւէրովը, վարժարանը այցելեց ու երկար բարակ տեսնուեցաւ մանկավարժին հետ, որ իր «տեխնիքական սիստեմ»ին մանրամասնութիւնները հաղորդեց անոր: Հետեւեալ օրը ընդարձակ յօդուած մը երեւցաւ թերթին մէջ, որ կենսագրական համառօտ ծանօթութիւններէ յետոյ մանկավարժին մասին, կը ծանրանար դաստիարակչական այդ նորահնար դրութեան եւ անկէ առաջ գալիք արդիւնալից բարիքներուն վրայ: Թաղին մէջ, Արեւմուտք այդ թիւը ձեռքէ ձեռք խլուեցաւ, սրճարաններու, գինետուներու մէջ բարձրաձայն կարդացուեցաւ սքանչացման բացագանչութիւններով ընդհատուած: Կիրակի օրերը, Պոլսոյ հեռաւոր թաղերէն ուսուցիչներ եկան հայ դաստիարակութեան այս առաքեալը եւ անոր գործը տեսնելու: Անոնց ամէնուն ալ Կոստանեան ջամբեց իր սիստեմին դիտական, կենդանաբանական կնճիռները, շփոթեցնելով, զարմացնելով զանոնք:

- Պէ՛ տխպար, խըյախ մարդ է պէ՛, կ'ըսէին իրարու ... Անանկ է եա՛, մարդ մը բան մը ըլլալու համար կը ծնի. գործըրայդ բանը հասկնալուն եւ տղան անոր համեմատ մեծցնելուն, կրթելուն վրայ է...

Միամիտ ծեր վարժապետ մըն ալ իր ճաղոտ գանկը շօշափելով.

- Թօհա՛ֆ, կ'ըսէր, ծօ ըսելէ քի աս կունտերը ժամանակին նայուէին նէ, ես հիմա ո՛վ գիտէ ի՛նչ մեծ մէկը եղած կ'ըլլայի ... պուաօ՛, կեցցէ՛ս, մարդ, ա՛չդ օլսուն:

Սիստեմը այնքան ժողովրդականացաւ որ գիւղին բոնկոտն կավրօշները սկսան փողոցներուն մէջ իրարու գանկի վրայ զննութիւններ կատարել՝ գռեհիկ ու պատկերալից կատակաբանութիւններով, իրենցմէ այսինչը փիլիսոփայ, այնինչը ավուքաթ. երրորդ մը տոքթոր, չորրորդ մը կաթողիկոս անուանելով: Իրենց չարաճճիութիւնները մասնաւոր թափ մը կը ստանային երբ փողոցը հանդիպէին մանկավարժին: Իսկոյն հեռուէ հեռու գիրար կը կանչէին, հեգնալից շեշտերով.

(Շար. 27)

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Մարտ 26, ժամը՝ 10·30-ին։

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բնակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ԺԱՄԱԿԱՐԳ

Կիրակի. - Ծաղկազարդ

Ժամը 11՝ ձայնաւոր պատարագ եւ Թաթօր ։

Ժամը 15՝ Դռնբացի արարողութիւն։

(Շար.)

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, ծաղկազարդ, ժամերգութիւն 9·30, պատարագ 10·45, դռնբացէք 17 ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած սեժուրը Ապրիլ 2-է 9 Պել - ֆոնթէն, յետաձգուած է արձանագրութիւններու անբաւարարութեան պատճառով։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 68-րդ տարեդարձի տօնակատարութիւն եւ Վասպուրականի Հայր. Միութեան հիմնադրութեան 60-ամեակը՝ Ապրիլ 17, Կիրակի, ժամը 13-ին ճաշով մը, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ։

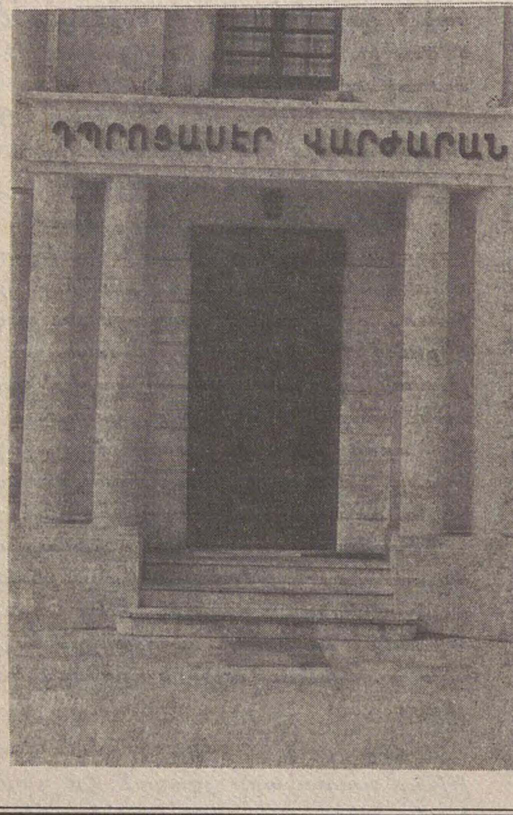

GALA

AU PROFIT DU

TEBROTZASSERE

PROGRAMME

DANIEL BILALIAN
SURPRISE TEBROTZASSERE
MINAS
TRIO DJIGUI
TRIO FERDI

LIZ SARIAN

Le spectacle sera présenté et animé par TAXY

LE 8 MAI à 16 heures 30 précises

AU

PAVILLON BALTARD

94130 NOGENT SUR MARNE

CROIX ROUGE ARMENIENNE

SECTION ISSY-CLAMART

MATINÉE DANSANTE

au profit du Centre de Vacances de Normandie
sous la Présidence du
Dr. NORA DAMLAMIAN - DER AGOPIAN
animée par l'orchestre GROUNG
élection de Miss CROIX-ROUGE

Dimanche 27 Mars, de 16 heures à minuit
THEATRE MUNICIPAL D'ISSY-LES-MOULINEAUX

Réservation des tables : Navassartian 985 - 36 - 53, Ohanyan 631 - 81 - 94, Berberian 736 - 31 - 88

Entrée 40 F
Etudiants 25 F

Direction : M & Mme Bédikian

RESTAURANT SEVAN

SPÉCIALITÉS ORIENTALES et ARMENIENNES

TOUS LES VENDREDIS ET SAMEDIS SOIRS
ambiance avec

BEDIK

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՂ ԵՒ ՃՈԽ ՃԱՇԱՑՈՒՑԱԿ

ՊԵՏԻԿ կ'երգէ

ՈՒՐԲԱԹ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19
Fermé le lundi

Du 16 au 31 mars 83

REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*

quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

Crédit total

48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing

AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol

Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e
TEL. 380 55 11

OUVERT SAMEDI
DERNIERS JOURS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ֆրանսական Կապոյտ Խաչի Կայանին, Թեկնածու մօնիթէօր - մօնիթրիսներու արձանագրութիւններու վերջին պայմանաժամ՝ Ապրիլ 15 ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղի պտոյտը, օթօքառով, Կիրակի, Մայիս 15, Փրովէն եւ շրջակայքը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Toute la Grèce et Chypre

avec **AIR GRÈCE**

VOLS SPECIAUX ALLER-RETOUR

- Paris-Athènes	à partir de	1450 F.
- Paris-Héraklion	"	1600 F.
- Paris-Larnaca	"	2250 F.

PASSEZ VOS VACANCES 1983 A

l'HOTEL CLUB PREVEZA BEACH EN GRECE

Une semaine en Pension Complète (vin compris), depuis: 2890 F.

POUR 15 PERSONNES PAYANTES LA 16ème EST GRATUITE

INSCRIPTIONS - BROCHURES :
LE VOYAGE EN GRECE
06, rue de L'Echelle (angle 248 rue Saint-Honoré), 75001 Paris

Tél. 260. 30. 20

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարտ 26, ՇԱԲԱԹ՝ ժամը 20·30ին

Ապէյի Սէն Վիքթորի մէջ անսամպլը էնսթրիւմանթալ տը Փրովանս նուագախումբի մասնակցութեամբ՝ համերգ մը ՔԼԷՄԱՆ ՋԱՖԻՆԻ-ի ղեկավարութեամբ։ Խումբը կը նուագէ Կոմիտասի, Ցարութիւնեանի, Միրզոյեանի, Մոցարթի եւ Պախի գործերէն սոլիսթ՝

ԺԱՆ ՏԷՐ ՄԷՐԿԷՐԵԱՆԻ (ջութակ)

Այս համերգը դրուած է կարդինալ ԷՉԱԿԱՐԱՅԻ եւ Արեւմտեան Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ հովանաւորութեան, ինչպէս նաեւ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ եւ ԳԱՌՋՈՒԻ նախագահութեան ներքեւ։

Մարտ 27, ԿԻՐԱԿԻ՝ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ, զոր կը մատուցանէ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ եւ կուտայ օրուան պատգամը։ Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ-Մեսրոպ Երգչախումբի մասնակցութեամբ, քառաձայն Եկմալեան, Խաչիկ Ըլմազեանի ղեկավարութեամբ։

Յետ Ս. Պատարագի ճաշ մը պիտի տրուի Քոնֆորտ Փալմպիչ պանդոկի ճաշարահին մէջ ի նպաստ եկեղեցւոյս նորոգութեան։ Ճաշին մասնակցիլ փափաքողները իրենց տոմսերը կրնան ապահովել եկեղեցւոյս քարտուղարութենէն՝

EGLISE ARMENIENNE — 339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE
Tél : (91) 77. 84. 70
Mr. V. Bozadjian :
28, Bd. des Dames, 13002 MARSEILLE — Tél : (91) : 90. 53. 91

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
26-27
SAMEDI-DIMANCHE
26-27 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.401 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.401

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԲՈՂՋԱՑԱՒ

ԳՐԵԹԷ ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ԵՏ ԵԿԱՆ

ԳԼԽԱՒՈՐ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆԸ՝
ԻՒԿԷԹ ՊՈՒՇԱՐՏՕ

—×—

Շաբաթներ տեւող սիւսփէնսը, ինչպէս կը նկատուէր այն խորհրդաւորութիւնը որ կը տիրէր կառավարական փոփոխութեան շուրջ, վերջացաւ առանց արդարացնելու այդ սպասումը: Խորքին մէջ կառավարութիւնը չփոխուեցաւ հիմնականին մէջ, այլ միայն կառոյցով: Նոյն մարդիկը եկան, մէկ քանի փոփոխութիւններով, տեղաւորին փոխուեցաւ միայն, բայց թէ քանակը եւ թէ կուսակցական պատկերը նոյնը մնաց:

Այսպէս, Մօռուայի Գ. կառավարութիւնը ունի 42 անդամ (նախկինը՝ 44), բայց միայն 14-ը լիազօր Նախարարներ են, տեսակ մը՝ գեր-Նախարար, եւ միայն անոնք, ամէն Չորեքշաբթի պիտի մասնակցին Նախարարաց Խորհուրդի նիստին, միւսները պատուիրակ-նախարար եւ ենթանախարար պիտի կարենան մասնակցիլ եթէ օրակարգը իրենց հետ կապ ունենայ: Օրինակ, Ուրբաթ առտու, արտակարգ նիստին կը մասնակցէր միայն Անրի Էմանիւէլի, պիւտճէի ենթանախարար, քանի օրակարգը զինքը կը շահագրգռէր: Միւս նշանակումներն են. -

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ - ՆԱԽԱՐԱՐ

Ժաք Լանկ (Մշակոյթ), Էտվիճ Ավիս (Ազատ ժամանակ, երիտասարդութիւն, մարզական), Իվէթ Ռուտի (Կանանց իրաւունք), Ա. Լապառիէռ (Խորհրդարանին հետ յարաբերութիւններ), Անտրէ Շանտէրնակոր (Եւրոպական հարցեր), Քրիսթիան Նիւչի (Համագործակցութիւն), Լուի Մեքսանտօ (Թղթատար), Ժաք Ռալիթ (Ամփլուա):

ԵՆԹԱՆԱԽԱՐԱՐ

Ժան լը Կառէք (Ծրագիր եւ հողամասի կարգաւորում), Անիսէ լը Փոռ (Պետական պաշտօնէութիւն), Ժորժ Ֆիլիու (Հաղորդակցութեան թէքնիքներ), Անրի Էմանիւէլի (Պիւտճէ), Քաթրին Լալիւմիէռ (Սպառում), Ժոզէֆ Ֆրանչեսքի (Ապահովութիւն), Ֆ. Օթէն (Պաշտպանութիւն), Ժան Լօռէն (Նախկին ռազմիկ), Ժան Օռու (Ուժանիւթ), Էտմոն Էռվէ (Առողջապահութիւն), Ժորժինա Տիւֆուա (Ընտանիք, բնակչութիւն, գաղթող աշխատաւոր), Տանիէլ Պընուա (Տարեց), Ռ. Քուռիէռ (Ներգաղթած), Իւկէթ Պուշարտօ (Շրջապատ եւ կեանքի որակ), Ռոժէ Ժերար Շվարցընպերկ (Կրթական), Ռընէ Սուշոն (Անտառ), Ռոլան Քառազ (Զբօսաշրջիկ), Կի Լէնկանեը (Ծով):

Նկատելի կէտերէն գլխաւորն է Տիկին Իւկէթ Պուշարտոյի ներկայութիւնը: Միացած ընկերվարութեան (Փառթի Սոսիալիսթ Իւնիֆիէ) պարագլուխը կառավարութեան մէջ մտնելով ձախ նոր հոսանքի մը ներկայութիւնն է, որ կը բերէ, ամբողջացնելով ձախի պատկերը: Ուրիշ նոր մըն է՝ Շվարցընպերկ, արմատականներու նախագահ, քառասնամեայ փայլուն համալսարանական մը: Ուրիշ երեք ընկերվարական ալ նոր նշանակուած են. - Լէնկանեը, Սուշոն, Քառազ: Մեկնողներն են. - Տըլէլի, Անրի, Լը Փէնսէք, Սելար, Ապաթի: Հոս, Լը Փէնսէքի պարագան է որ հետաքրքրական է, քանի կը ջնջուի Ծովի Նախարարութիւնը եւ կը կապուի փոխադրութեանց: Լը Փէնսէք չէ ուզած այդ նուաստացուցիչ դիրքը Ծովին համար, ոչ ալ համակերպած համայնավար փաթթոնի մը: Ի դէպ կը նկատուի նաեւ որ Չորս ալ հո՛ն են (չորս համայնավարները) եթէ նոյնիսկ միայն երկու գեր-Նախարար կայ: Ժաք Ռալիթ Առողջապահութենէն կ'անցնի պաշտօնի (անմփլուա) ճիւղին, ուր կը յուսայ հաւանաբար նըւազ ձախողութիւն գտնել: Նկատել նաեւ որ աշխատանքը որբ կը մնայ (Մաքէն այսպէս կը բանաձեւէ) քանի ոչ՝ նախարարութիւն ունի այլեւս, ոչ իսկ ենթանախարարութիւն մը: Կարելի է անշուշտ իմնուռով նկատել թէ Աշխատանքի նախարարն ալ շօմաժ թեճնիճի պէս բանի մը կ'ենթարկուի: Կը կարծուի որ այդ գործն ալ ձեւով մը Ռալիթին պիտի իյնայ:

Ուրեմն հաստատուեցաւ, ինչպէս կ'ըսէինք առաջին կազմութեան առթիւ, որ լեռը մուկ մը ծնաւ: Նոյն մարդիկը երբ կը վերադառնան, կը նշանակէ թէ նոյն քաղաքականութիւնը պիտի կիրարկուի: «Լեզի հայը» կը պատրաստուէր Ուրբաթ առտուան արտակարգ նիստին, որու կը մասնակցէին միայն գեր-Նախարարները: Արդէն զանազան ենթադրութիւններ կային ձեռք առնուելիք միջոցներուն մասին, ի շարս որոնց՝ մե՛ծ նորութիւն մը՝ յաւելումներ հանրային ճիւղերուն մէջ, պարտադիր խնայողութիւն որոշ եկամուտէ վեր ելն, ելն.: Ինչ որ սակայն կը նշմարուի կառավարական այս (ոչ) բարեփոխումներով, այն է որ կրկին կուսակցութեանց վարչակարգի բնոյթ մը կայ, տեսակ մը Դ. Հանրապետութիւն, որմէ փրկողը միայն 1958-ի Սահմանադրութիւնն է, որու դէմ քուէարկած է Միթերան...:

×

Ամէն պարագայի մէջ, այսօրուան, երէկուան կամ վաղուան կառավարութեանց համար, ծանր խնդիրը արտաքին առեւտուրն է եւ չի բաւեր «Ֆրանսական գնեցէ՛ք» ըսել: Փետրուարի բացը նուազ էր քան Յունուարին, բայց ատիկա հետեւանք էր ոչ թէ արտածումի յաւելումին, այլ ներածումի նուազումին: Մնաց որ արտածումն ալ պակսած էր բայց համեմատութիւնը թոյլ կուտար «լաւատես» երեւոյթ մը տալու կացութեան: Մաքէն իսկ կը նկատէր Ուրբաթ առտու թէ ապրանքներ կան, որ միայն օտար են եւ կարգ մը Ֆրանսական ապրանքներ ալ շատ սուղ են...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՎՈՒԱՅԻ Հօթքոմպ աբբայարանին մէջ է որ կատարուեցաւ Ումպերթօ Թագաւորին յուղարկաւորութիւնը, ի ներկայութեան (մնացած) քանի մը արքաներու եւ իշխաններու: Ի դէպ, «Յառաջ»ի աչալուրջ մէկ աշխատակիցը մեր նկատողութեան կը յանձնէ թէ Լուսինեաններու ճամբով, Հայաստանի թագը անցած ըլլալով Սավուայի Տան, Իտալիոյ վերջին Թագաւորը - իմա՛ Ումպերթօ - ունէր նաեւ Հայաստանի թագաւորի տիտղոսը: Իր հայրը՝ Վիկտոր - Էմմանուէլ Գ. իր հրովարտակներուն տակ կը ստորագրէր իբր՝ «Թագաւոր Իտալիոյ, Կայսր Եթովպիոյ, Թագաւոր Ալպանիոյ եւ Թագաւոր Հայաստանի»: Կը յիշուի որ Սավուայի Տունէն Լուտովիք Ա. 1433-ին կ'ամուսնանայ Կիպրոսի Թագաւոր Յովհ. Ա.ի աղջկան Աննա տը Լուսինեանի հետ եւ ուրեմն հաւանական է որ այդ ճամբով է որ Հայաստանի Թագը անցած է Սավուայի Տան»: Եթէ այլ, աւելի ստոյգ մանրամասնութիւններ ձեռք ձգենք, կ'անդրադառնանք յետագային...:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՆՇՄԱՐ ՄՆԱԼ, ՉԿԱՐԴԱՑՈՒԻԼ

Ա.

—×—

Եթէ գրագէտ, կամ յօդուածագիր մը ըլլայիք, անպայման ձեր կեանքին մէջ քանի մը անգամ ապրած պիտի ըլլայիք սա անսովոր փորձառութիւնը. Նիւթ մը ձեռք կ'առնէք, լայնօրէն կը մշակէք զայն, կը հրատարակէք: Քանի մը օր վերջ բարեկամ մը կ'ելլէ ձեր դիմաց եւ կը սկսի ձեզի խօսիլ այդ նիւթին մասին: Մօտաւորապէս խնդրոյ նիւթ կը դարձնէ այն ամէն բան, որու մասին արդէն գըրած էիք: Այնպէս կը պատմէ ձեզի, որ կարծես ձեզի համար նորութիւններ կը հաղորդէ: Ձեզ չէ կարդացած, չի գիտեր թէ գրած էք արդէն այդ մասին: Դուք պահ մը կը վարանիք: Երբեմն գլուխ կը շարժէք:

- Այո՛, անցեալ օր ես ալ գրած էի այդ մասին, կ'ըսէք:

Երբեմն ալ կը նախընտրէք ոչ մէկ ակնարկութիւն ընել ատոր: Կը վախնաք որ եթէ ակնարկութիւն ընէք, ամօթապարտ պիտի թողուք ձեր խօսակիցը ձեր գրածը կարդացած չըլլալուն համար: Մինչդեռ այդ չէ ձեր նպատակը: Ձեր մէջ պարզապէս ցաւ մը ստեղծուած է այդ պահուն: Ցաւը՝ տեսնելու, թէ ուշադրութենէ վրիպած է ձեր կողմէ կատարուած աշխատանք մը: Ձեր գործը գոյութիւն չէ ունեցած դիմացինին համար.

×

Կը պատահի որ գրողները լռութեան շրջաններ ունենան երբեմն: Ամիսներով ոչինչ կը գրեն, ոչինչ կը ստեղծագործեն: Յետոյ, օր մը, ի՞նչ կը պատահի չես գիտեր, գրիչը կրկին աշխատիլ կը սկսի: Գրողը գրելու փափաքով կը յորդի:

Քանի մը տարի առաջ, լռութեան այդպիսի բաւական երկար շրջանէ մը վերջ, թերթին առաջին էջին վրայ սկսած էի նոր սերունդին մասին յօդուածաշարք մը հրատարակել: Յօդուածաշարքը քալեց ակնկալածէս ալ աւելի դիւրին եւ տարածուեցաւ զանազան նիւթերու վրայ: Կը հրատարակէի օր ընդ մէջ, երբեմն նոյնիսկ իրարու ետեւէ: Եւ արդէն մօտաւորապէս տասը, տասներկու յօդուած հրատարակած էի, երբ օր մը բարեկամ մը դիմացս ելաւ Բանկալթըի անկիւնը: Քանի մը վայրկեան ոտքի վրայ խօսեցանք: Որպիսութիւնը հարցուցի: Ան ալ իր կարգին իմս հարցուց: Յետոյ անակընկալ խօսք մը թռցուց բերնէն.

- Բաւական երկար ատենէ ի վեր չես գրեր, ի՞նչ պատահեցաւ:

Ի՞նչպէս արտասանեց այդ խօսքը, չեմ գիտեր: Հաւանաբար վերջին երկու, երեք շաբաթներու ընթացքին թերթը չէր տեսած: Քանի որ չէր տեսած, բնականաբար ուղղելու չէր այդ հարցումը: Բայց ուղղեց: Ես շուարումի մատնուեցայ: Չկրցայ ըսել որ կը սխալի, չկրցայ յիշեցնել որ օրերէ ի վեր կը գրեմ արդէն: Գլխու անորոշ շարժում մը ըրի, կարծես ըսել ուզելով որ ի՛նչ ընենք, շատ բազմազբաղ ենք, գրելու ժամանակ չունինք, եւայլն: Քանի մը վայրկեան եւս խօսեցանք հոսկէ հոնկէ, յետոյ բաժնուեցանք: Բարեկամս յետոյ նշմարե՞ց արդեօք որ արդէն օրերէ ի վեր կը գրէի յօդուածաշարք մը, որ մեր հանդիպումէն վերջ ալ շարունակուեցաւ մօտաւորապէս յիսուն օր, չեմ գիտեր: Բայց բնաւ չեմ մոռնար այդ հանդիպումը եւ միշտ կը զարմանամ միամտութեանը վրայ այն գրողներուն, որոնք կը կարծեն թէ իրենց ընթերցողները անպայման կը կարդան իրենց բոլոր գրածները:

Խմբագրատան մէջ կամ ընկերային հանդիպումներու ընթացքին մենք՝ գրողներս, յաճախ մեր դիմաց կը գտնենք խօսակիցներ, որոնք անհանդստութիւն մը ունին երբ կը խօսին մեզի հետ: Այդ պահուն երբ ստիպողական խնդրով մը մեզ այցելութեան մը եկած են, անտեղեակ են վերջին քանի մը օրերու, կամ շաբաթներու, կամ նոյնիսկ քանի մը ամիսներու ընթացքին մեր գրածին, ըսածին, ըրածին, հրատարակածին: Երբ կը խօսին շատ ուշադիր են ուրեմն որ խօսքը չյանգի դէպի այդ նիւթերը, երեւան չելլէ որ չեն կրցած հետեւիլ, չեն կրցած կարդալ: Կը կարծեն որ ամօթով պէտք է մնան եթէ ստիպուին խոստովանիլ որ չեն կարդացած մեզ: Ուրիշ անգամներ ալ տեսած ենք աւելի հեռատես ու իրատես խօսակիցներ, որոնք, սենեակէն ներս մտնելէ վերջ եւ բուն նիւթին անցնելէ առաջ, շատ բնական շեշտով մը կը հարցնեն.

- Սա վերջին շրջաններուն չկրցայ հետեւիլ թերթին: Ի՞նչ նորութիւններ ունիք:

- Գրեթէ ոչինչ, ոչ մէկ նորութիւն, կը պատասխանենք առհասարակ, կարծես գոհ ձգելու համար մեր խօսակիցը:

Գրողներէ ոմանք թերեւս կը վիրաւորուին դիմացի կողմին այս զանցառութենէն, կարդացուած չըլլալու դառնութենէն: Իսկ իմաստուն գրողը շատ բնական պիտի գտնէր ատիկա եւ պիտի խորհէր.

- Եթէ հոս տասը հոգի չի կարդար, ատոր փոխարէն անդին քսան հոգի կը կարդայ: Այս մէկն ալ եթէ երէկ չկարդաց, վաղը հաւանաբար պիտի կարդայ: Եւ կարդացողները չէն որ անպայման պիտի ելլեն մեր դիմաց: Ուրե՞մն: Ուրեմն կը բաւէ որ մենք շարունակենք աշխատիլ, շարունակենք ստեղծագործել: Եթէ կանգ առնենք, այն ատեն է որ կը վերջանանք, կը մոռցուինք:

Ռ. Հ.

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

—×—

1981 Հոկտեմբերէն ի վեր «Յառաջ» անփոփոխ պահեց բաժանորդագրութեան իր սակը հակառակ այն յարանուն յաւելումներուն զորս կրեց, մանաւանդ վերջին ամիսներու ընթացքին՝ թուղթի, թերթի առաքման, աշխատավարձի, ընկերային տուրքերու, մելանի, ելեկտրականութեան ելն., ելն., 20-էն 25 առ հարիւր համեմատութեամբ: Դժբախտաբար վարչութիւնը անկարելիութեան մէջ է շարունակելու թերթիս կանոնաւոր հրատարակութիւնը նոյն պայմաններու մէջ: Տեղական օրաթերթերը, նոյն ժամանակաշրջանին մէկէ աւելի յաւելումներ կատարեցին արդէն:

«Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան սակերն ալ անխուսափելի յաւելում պիտի ՄԱՅԻՍ 1-էն սկսեալ: Մինչ այդ մեր բաժանորդները կրնան օգտուիլ ներկայ սակերէն: Մայիս 1-էն ետք, ոչ մէկ բաժնեգին կը գանձուի նախկին սակով:

Մեր բաժանորդներէն ջերմապէս կը խնդրենք դիւրացնել վարչութեան գործը կանոնաւոր եւ կանխիկ վճարումներով:

Շնորհակալութեամբ
Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութեան նախագահութիւնը՝ մասնակցութեամբ գրագէտներու, բանասէրներու եւ գրադատներու, ինչպէս Ս. Կապուտիկեան, Ս. Սարինեան, Վ. Դաւթեան, Պ. Զէյթունցեան, Հր. Յով-Հաննիսեան, Ալ. Թոփճեան եւ ուրիշներ, որոնց շարքին Գ. Մուղնեցեան եւ Վ. Համազասպեան, առաջինը կառավարութեան հրատարակչական եւ տպագրական, գիրքի առեւտուրի պետական կոմիտէի նախագահը, իսկ երկրորդը Սփիւռքի հետ մշակոյթի կապի կոմիտէի նախագահը, յատուկ նիստի մը ընթացքին քննութեան առած են «Սովետական Գրող» հրատարակչութեան յառաջիկայ տարուան ծրագիրները:

Այս ուղղութեամբ արտայայտուած է վերոյիշեալ հրատարակչութեան տնօրէնը՝ Յար. Ֆէլէքեան: Այս վերջինը ներկայացնելով հրատարակչութեան 1984-ի հիմնական առաջադրութիւնները, դիտել տուած է, թէ ծրագրած են լոյս ընծայել ընդհանուր տպաքանակով 272 գիրք: Յիշատակած է, թէ այդ գիրքերուն մէջ համապատասխան կարգով տեղ կը գրաւեն այլազան բնոյթի հրատարակութիւններ, - Հայ դասականներ եւ ժամանակակիցներ, ինչպէս նաեւ մանկա-պատանեկան եւ թարգմանական երկեր: «Հինգ անուն գիրք կը տպագրուի Սփիւռքահայ գրողներից»:

Միացեալ նիստին ընթացքին շեշտուած է, թէ «արմատական բարելաւման կարիք է զգում սփիւռքահայ գրողների երկերի հրատարակման գործը, որը, ցաւօք, ներկայումս ուղեկցւում է բազմաթիւ լուրջ վրիպակներով»:

Ինչ կը վերաբերի մանկական-պատանեկան գիրքերուն, անոնք լուրջ գրադատութեան չեն ենթարկուիր: Այս հաստատումը կատարած է, այլ նիստի մը ժամանակ, երիտասարդ արձակագիր Դաւիթ Մուրադեան: Անոր վկայութեամբ, Հայաստանի գրաքննադատական միտքը, վերջին տարիներուն անհրաժեշտ չափով եւ տարողութեամբ չի զբաղիր մանկական եւ պատանեկան գրականութեամբ:

Տուեալ ճիւղին գրականութեան մասին խօսելով, Սովետական Գրող հրատարակչութեան տնօրէնը՝ Յար. Ֆէլէքեան, անցեալ տարի կը յայտարարէր, թէ մանուկներուն եւ պատանիներուն սահմանուած գիրքերուն տպագրութիւնը զգալի աճ կ'արձանագրէ վերջին մէկ-երկու տարիներու ընթացքին: Առանց թիւ եւ տոկոս ներկայացնելու կ'ըսէր, թէ լոյս տեսած գիրքերու ընդհանուր քանակին մէջ կ'աւելնայ մանկական գրականութեան հաշուեկշիռը:

Սակայն բացայայտ իրողութիւն ըլլալով հանդերձ, չատեր գոհացուցիչ չեն գտներ հրատարակուած գիրքերուն բովանդակութիւնը: Այլազան առիթներով դիտել կուտան, թէ պարզունակ հէքեաթները այլեւս ժամանակավրէպ կը նկատուին մանուկներուն եւ պատանիներուն կողմէ: Կ'ընդգծեն, թէ հրատարակչական ծրագիրներու կազմութեան ընթացքին անհրաժեշտ է նկատի առնել այս վերջիններուն նախասիրութիւնները: Մէկ կողմէ կ'աւելնան մանկա-պատանեկան գիրքերուն սահմանուած տպաքանակները, ինչպէս նաեւ տպագրութեան բարելաւում մը կ'արձանագրուի: Միւս կողմէ սակայն, դպրոցներուն եւ գրադարաններուն պատասխանատուները կը դժգոհին տուեալ գիրքերու պակասին հետեւանքով:

Բուն հարցն այն է, որ ծրագիրները իրականացնելու մտադրութեամբ, փութով թարգմանական երկեր կը հրատարակուին:

Այլ քննադատ մը նկարազարդումներուն կարեւորութիւնը մատնանշելէ ետք կ'աւելցնէ, թէ չատ յաճախ նկար եւ նիւթ իրարու չեն համապատասխաներ:

Այս մատնանշումն ալ ճիշդ ըլլալով հանդերձ, վերջին տարիներուն Սովետական Գրող հրատարակչութեան լոյս ընծայած մանկական եւ պատանեկան բնոյթի հատորներուն մէջ աչքի զարնող թերիներ չկան: Այս ուղղութեամբ հրատարակչութեան տնօրէնը անցեալ տարի դիտել կուտար, թէ երկար ժամանակ տեւած խիստ քննադատութիւնները, բարեբախտաբար իրենց դրական արդիւնքը տուած են: Կ'ըսէր յատակ, - վերջին հինգ-վեց տարիներուն ընթացքին լոյս տեսած բազմաթիւ գիրքերուն մէջ կան նաեւ մէկը միւսէն աւելի հետաքրքրական նկարազարդումներ:

Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութեան նախագահութեան նիստին, արծարծուած է նաեւ թարգմանական ենթաբաժին մը հիմնելու հարցը՝ կարգաւորելու համար խորհրդային այլ ժողովուրդներու գրականութիւններէն կատարուած գրական աշխատանքները: Միաժամանակ անհրաժեշտ նկատուած է մենագրութիւններ պատրաստել՝ նուիրուած Հայաստանի անուանի գրողներուն կենսագրութեանց եւ ստեղծագործութեանց:

Հրապարակ դրուած է նոյնպէս գիրքերու տպագրական որակին հարցը: «Պոլիգրաֆիական առումով շատ հրատարակութիւններ չեն համապատասխանում արդի պահանջներին: Դեռեւս տեսակաբար կշիռ ունեն անճաշակ պատկերազարդուած, տեխնիկապէս ոչ գրագէտ ձեւաւորուած մանկական գրքերը»:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ եւ «ՆԱՒԱՍԱՐԴ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ԹԷԱԹՐԸ ՏԸ ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 20, կէսօրէ ետք Փարիզի հայ հասարակութեան կը ներկայանային երկու խումբեր՝ «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբ եւ «Նաւասարդ» պարախումբը, միացեալ յայտագրով մը: Յաճախ առիթը ունեցած էինք այս երկու խումբերը տեսնելու մեր եւ այլ բեմերու վրայ: «Սիփան-Կոմիտաս»՝ 60-ամեայ իր վաստակով, իբրեւ գաղութիս ամէնէն տոկուն երգչախումբը, լաւագոյնս ներկայացուցած է հայկական եկեղեցական եւ աշխարհիկ երաժշտութիւնը՝ մանաւանդ օտար շրջանակներու, արժանանալով օտար մամուլի իսկ արուեստի քննադատներու գնահատանքին: «Նաւասարդ» պարախումբը արդէն կը բոլորէ իր 16-րդ տարին եւ յարաբերաբար այս կարճ ժամանակամիջոցին ան բազմիցս գրաւած է ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ Արեւմտեան Եւրոպայի այլ երկիրներու բեմերը, հպարտօրէն ներկայացնելով հայկական ազգագրական, ժողովրդական եւ դասական պարերը: Օտար մամուլի արձագանգները լաւագոյն վկայութիւնները կը հանդիսանան «Նաւասարդ»ի արձանագրած յաջողութիւններուն:

Ահա այս երկու խումբերն էին որ գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էին երգի ու պարի համոյթի բնոյթով ներկայանալու հանրութեան, Փարիզի Թէաթրը տէ Շան զ'Էլիզէի մէջ, որ լեցուն էր ծայրէ-ծայր:

Ժամը 17-ին կը բացուէր բեմին վարագոյրը: Խորքին կանգնած է «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբը, հայկական տարազներով, որ ժողովրդական նուագարաններու խումբին ընկերակցութեամբ կը հնչեցնէ «Նազանի եար»ը: Հնչիւններուն հետ բեմ կը մտնեն «Նաւասարդ»ի աղջիկները, յատուկ պարադրութեամբ մը պատկերազարդելու համար երգը: Ո՛վ զարմանք, առաջին իսկ վայրկեանէն՝ յուսախաբութիւն մը: Խումբերէն իւրաքանչիւրը՝ այնքան վարպետ իր մարզին մէջ, կարծէք նոյն լեզուն չէին խօսեր: Յաջորդ կտորը՝ «Եաման եար», բան չփոխեց մեր տպաւորութենէն: Երգչախումբի, նուագախումբի եւ պարողներու կշռոյթներուն մէջ անհամաչափութիւն մը ակներեւ էր: Հարկ եղաւ սպասել «Նաւասարդ»ի տղոց, որպէսզի «Բերդ պար»ի մեկնաբանութեամբ քիչ մը խանդավառութիւն բերէին սրահին: Այս մթնոլորտը աւելի պիտի պայծառանար «Հովիւներու պար»ով, ուր գեղեցիկ ամբողջութիւն մը կը կազմէին տարազներն ու պարագրային ձեւերու բազմազանութիւնը: Յաջող էր նաեւ «Նուպար-Նուպար»ի պարադրութիւնը: «Նիննամ-Նիննամ»ի սքանչելի մեկնաբանութեամբ երգչախումբը ցոյց տուաւ, թէ a capella երգեցողութեան արուեստին կը տիրապետէ եւ եթէ մինչ այդ յայտագրի գործադրութեան ընթացքին երկրորդական դիրքի մը մէջ կը գտնուէր, պատճառը այն էր՝ որ վարժ չէր ժողովրդական նուագախումբի կամ պարախումբի մը ընկերակցութեամբ հանդէս գալու:

Յայտագրի առաջին բաժնի ամէնէն ինքնատիպ ու գեղեցիկ պարերը կարելի է համարել «Ապարան» գեղջկական պարը եւ «Յուպերու պար»ը, որ լեցուն էր խմորով եւ ուժականութեամբ, ինչպէս նաեւ «Ձիաւորներու պար»ը, ուր թմբկահարներու կշռոյթներու ներդաշնակութիւնը, զանազան եւ բարդ ձեւերու համաչափ ու ճկուն մեկնաբանութիւնը տղոց եւ աղջիկներու կողմէ կը վկայէին այն մասին՝ որ «Նաւասարդ» պարախումբը, 1980-էն ի վեր ընդունուած նոր անդամներով, կը գտնուի իր փայլուն շրջանին մէջ եւ կը շարունակէ իր յաղթական երթը:

Երկրորդ բաժինը կը սկսէր երգչախումբի հնչեցուցած «Կալի Երգ»ով, որուն առընթեր կը ցուցադրուէին երգի բովանդակութիւնը պատկերազարդող լուսապատկերներ: Գեղեցիկ էր գաղափարը, որ խոր տպաւորութիւն թողուց ներկաներուն վրայ: Քանոնահարուհի Էլիա Փեհլիվանեանի կողմէ ժողովրդական մեղեդիի մը այնքան յուզական մեկնաբանութենէն ետք «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբը երգեց «Էս Գիշեր»ը, ապա «Տաւիղ»ը՝ պարախումբի ընկերակցութեամբ: Այս բաժնին մէջ հոյակապ ներկայացում մը ունեցաւ «Կռունկները», ուր յաջող էին թէ՛ երգչախումբը եւ թէ պարախումբը, որուն աղջիկները մարմնի եւ ձեռքի շարժումներու մէջ ցուցաբերեցին ներդաշնակութիւն եւ նրբութիւն: Յաջող էր նաեւ «Թօյ Ներգիզ» եւ «Ֆորգա, Ֆորգա» երգ ու պարը: Ինքնատիպ պարադրութիւն մը ունէր «Մանողները» պարը, որուն մէջ պարուհիները յաջողութեամբ երեւան հանեցին նաեւ դերասանական ձիրքեր:

Յայտագիրը վերջ կը գտնէր Մշեցիներու «Գորանի»ով, ուր երգչախումբ թէ պարախումբ իրենց սքանչելի մեկնաբանութեամբ երեկոյթը կ'աւարտէին յաղթական տրամադրութեամբ, հայկական արուեստի փառատօնի մը տպաւորութիւնը թողլով ներկաներուն վրայ, որոնց բուռն ծափերուն ընդառաջելով կը կրկնուէր երգ ու պարը:

×

Իբրեւ առաջին փորձ՝ Փարիզի մէջ երգի ու պարի համոյթ մը ունենալու

«ԱՊՐԵԼՈՒ ԵԿԱՆՔ, ՄԵՌՆԵԼՈՒ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ...»

Գրեց՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Մահուան գործակալը չշարժեցաւ տեղէն, բայց յայտնապէս զուարճացած արեւելքցիի միամտութենէս, զգացականութենէս, թեթեւ ժպիտով մը պատասխանեց.

- Կը մեռնիս, քեզմէ առաջ ապրած միլիառաւոր միւս մարդոց պէս դո՛ւն ալ կը մեռնիս, ուզես կամ ոչ, եւ լաւ է որ նախապէս ընես բոլոր կարգադրութիւնները: Այստեղ Ամերիկա է, այլապէս վերջը մէջտեղ կը մնաս:

Վերադարձին՝ շատախօս այդ մարդը բերանը չբացաւ: Ամէն հետաքրքրութիւն կորսնցուցած էր այլեւս ինծի հանդէպ: Ես կը մտածէի մահուան մասին՝ որուն այսքան մօտ զգացած չէի երբեք կեանքիս մէջ:

- Հիմա որ քսան տարի անցած է այս դէպքին վրայէն, նոյնքան կը ցնցուի՞ս եթէ նման առաջարկ մը ներկայացուի դարձեալ:

- Ի՞նչ առաջարկ, խե՞նթ ես, անկէ քանի մը տարի վերջ երբ տուն-տեղ եղայ, ծանօթացայ ամերիկեան կեանքին, ես անձամբ գացի գերեզմանի յարմար հող մը փնտռելու: Աշխարհ է, մտածեցի: Այս խայտառակ երկիրը դուն չես ճանչնար: Մեռնիլը ապրելէ աւելի դժուար է, աւելի սուղ: Յետոյ, Արեւելք չէ որ քաղաքի տէրտէրին եւ ժամկոչին լուր տաս՝ ժամուն զանգակը զարնեն, դամ մեռելդ վերցնեն տանին թաղեն: Հոս օրէնք կայ, պաշտօնական ձեւակերպութիւններ կան՝ որոնց մեռելնե՛րն անգամ ստիպուած են հպատակիլ: Անոր համար է որ այս ափերուն վրայ մարդիկ կրկնապէս կը վախնան մեռնելէ, ազգական կորսնցնելէ: Հազարաւոր տոլարներու կը նայի եթէ մարդու պէս յուղարկաւորութիւն եւ թաղում մը ուզես ընել: Աչքը սիրեմ Արեւելքին: Մտերմիկ մթնոլորտ մը, անկեղծութիւն մը կար մեռելը հողին յանձնելու մեր եղանակին մէջ անգամ: Հոս, սիրած ազգականիդ, բարեկամիդ դագաղը քայլ մը երկու շալկելու, յարգանքի վերջին արտայայտութիւնդ ցոյց տալու պատեհութի՛ւնն անգամ չունիս: Մեռելատան պաշտօնեաներուն գործն է ատիկա: Իսկ անոնք, բոլորովին անծանօթ մարդիկ, իրենց ապրուստը կը շահին մարդ թաղելով: Երբ գործի վրայ են, ի պաշտօնէ այնքա՜ն լուրջ դէմք մը կ'ունենան՝ որ ննջեցեալին հարազատներն են կ'ըսես: Ամբողջ կեղծիք, վերէն վար:

- Հայկական քօլօնիի ծրագի՞րը ուր մնաց ի վերջոյ:

- Ո՞ւր պիտի մնայ, ըսինք չէ, հայկական քօլօնիի հող գնելու համար մէջտեղ ինկանք եւ գերեզմանի տեղ գնեցինք փոխարէն: Ելանք տուն-տեղ ձգեցինք ապրելու եկանք հոս, հիմա կազմ ու պատրաստ ... մեռնելու կը սպասենք: Կատակ չէ: Մտահոգուելու ոչ մէկ պատճառ ունիմ այդ ուղղութեամբ: Բոլոր կարգադրութիւնները ըրած եմ արդէն:

(5 եւ վերջ)

«Ամէն տեղ Հայ կայ» հատորէն

ԺԱՖ-Ի ՁԵՌՆԱՐԿԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒՄԸ

Ֆրանսահայ Երիտասարդաց Միութիւնը (ԺԱՖ) վերջին պահուն պարտաւորուած է յետաձգել Մարտ 20-ի իր պարահանդէսը ցեկ երեկոյթը (էլտորատօ), ստեփկանապետութիւնը մերժած ըլլալով արտօնութիւնը, այդ վայրին մէջ, այն պատճառաբանութեամբ թէ էլտորատօն (Պուլվար Սթրազպուրկ) վարչական փակման հրամանագրի մը արգելքի տակը կը գտնուի միշտ:

ԺԱՖ-ը մամուլին յանձնուած զեկոյց մը, հեգնանքով կ'արձանագրէ այս դէպքը, նկատել տալով թէ էլտորատօ եօթն վրայ վեց օր բաց է եւ հոն տեղի կ'ունենան պարանցիկ հաւաքոյթներ: Ինչո՞ւ երկու չափ, երկու կշիռ հարց կուտայ հոն տեսնելով խտրականութեան ոգի մը:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՈՂԻՎՐՏԻՔ

Կ. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կը մեռնին, հա՛ կը մեռնին,
կարծես որդ է ինկեր մէջերնին»։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ԱՍՊԵՏ

Մարտ 10-ին, Մոնմորանսիի հիւանդանոցին մէջ իր մահկանացուն կնքեց, հին սերունդի ղուգէ վերջիններէն մին եւս, յանձին Կարապետ Նիկողոսեանի։

Ան ծնած էր, Սեբաստիոյ Մանճըլըք գիւղը, ուր եւս առած էր իր նախնական ուսումը, տեղւոյն վարժարանը։

Աւարտելով զայն, իր բարձրագոյն ուսումը շարունակած է, Կիլիկիոյ Տարսոն քաղաքի ամերիկեան գոլէժը։ Զորս տարի եաք, սակայն վրայ կը հասնէր Ա. Աշխարհամարտը։

Զինուորական տարիքն ունենալով, զօրակոչի կ'ենթարկուի շատերու շարքին։ Բարեբախտաբար, շնորհիւ դասընկերոջ մը միջամտութեան եւ իր Ֆրանսերէնի ծանօթութեան, գերմանացի գործակատարի մը մօտ հաշուակալ կը դառնայ, փրկուելով ստոյգ մահուընէ։

1915, Մայիս 17-ին լսելով որ, Պոլսոյ մեր մտաւորականներու փաղանգ մը շղթակապով Տարսոն բերուած են, երկու ընկերով կը փութան կայարան, ատուգելու նորեկներու ինքնութիւնը։ Թրքայատուկ խորամանկութեամբ, Գրիգոր Զօհրապն ու Վարդգէսը տեղաւորած են, առաջին կարգի բաժնեակները. իսկ Ռ. Զարդարեանը, Խաժակը, Ակնունին, Շահրիկեանը, Սարգիս Մինասեանը, տոքթ. Տաղաւարեանն եւ այլ մտաւորականները, երկրորդական վակոններու մէջ։

Բոլորն ալ տրտմաթաթախ, խորասուզուած իրենց ներաշխարհով, կարծես նախըզգալով իրենց վերապահուած չարագուշակ ճակատագրին։ Կ. Նիկողոսեանի հարցումին թէ ո՞ւր կ'երթաք այսպէս, միայն տոքթ. Տաղաւարեանն է որ կը պատասխանէ.

- «Գիտե՛նք թէ ուր կ'երթանք, բայց չենք գիտեր թէ՝ ինչո՞ւ կ'երթանք...»։ Սոյն պատմական հանդիպումէն երկու օր անց, Թուրք կառապանը որ փոխադրած էր Գրիգոր Զօհրապն ու Վարդգէս, խղճահար կը պատմէ մեր տարաբախտ զոյգ մտաւորականներու վայրագ ու խժդժօրէն սպանութիւնն ու անոնց վայը...։

Մնացեալ մտաւորականներու նահատակութեան մասին ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն կը տրուի իրենց...։

Զինադադարին, Կ. Նիկողոսեան թարգման կը նշանակուի անգլիական գրաւման բանակին։

1920-էն սկսեալ, ուսուցչութիւն կ'ընէ, Ատանայի բողոքականներու «Աքատեմի» դպրոցը։ Կիլիկիոյ ապարախտ պարպումին, կը մեկնի Պոլիս, ուր նոյնպէս ուսուցչական պաշտօն կը ստանձնէ՝ Պէյլէր - Պէյի որբանոցը։ Դաշնակիցներու Պոլսէն մեկնումին պատճառաւ շատերու հետ կ'ապաստանի Սելանիկ, այստեղ եւս ուսուցչութեամբ զբաղելով։

1923-ին, տեղւոյն աննպաստ պայմաններու բերումով, վերջնապէս կը հաստատուի Փարիզի արուարձաններէն Պանեէօ-Բաշան։ Շատերու նման, զանազան գործարաններու սեւ աշխատանքներու լրծուելէ վերջ, կը ձեռնարկէ ժամագործութեան։

Իր ամէնօրեայ աշխատանքին զուգընթաց, սրտով ու հոգւով կը փարի նաեւ տեղւոյն մշակութային կամ ազգօգուտ այլ ձեռնարկներու սատարելով, միաժամանակ Թղթակցութիւն գրելով «Յառաջ»ի մէջ, մինչեւ անփոխարինելի խմբագրապետին մահը։ Հարկ է խոստովանիլ որ, Պանեէօյի իր բնակարանն իրապէս եղած է Փարիզի հայ մտաւորականներու ընտրանիին ժամադրավայրերէն մին, յանձինս Շ. Միսաքեանի, Շ. Նարդունիի, գեղանկարիչ Քէպապճեանի, Ա. Իսահակեանի, վիպագիր Ռուբէն Վարդանեանի (Ռուէն), Ահարոն Տատուրեանի, ի մասնաւորի երգիծագիր Նշան Պէշիկթաշլեանի եւ այլոց։ Ցաճախակի շփման մէջ ըլլալով մտաւորականներու հետ, շատ մը անգիր մանրապատումներ ունէր անոնց կեանքէն քաղուած։

Ցատկապէս զինք տպաւորած էր, Տարսոնի գոլէժին իր նախկին տնօրէնին յիշարժան մէկ եւոյթը։

Ցովհաննէս Քասունի, որ գաղափարով Հ. Յ. Դ. անդամ էր, օր մը վէճի կը բռնուի հակագաղափարակցի մը հետ։ Այս վերջինը զայն վարկաբեկելու նկատումով, կը յարէ ջղայնացած. «Հ. Յ. Դ. երեք (...) գիր է, այսքա՛ն»։

Պ. Քասունի պատրաստաբան՝ կը պատասխանէ. «Սեպենք թէ՝ Հ. Յ. Դ. երեք (...) գիր է ...

Հապա այդ երեք (...) գիրը վերցնէք մէջտեղէն, անոր տեղ ի՞նչ պիտի դընէք...»։

Կ. Նիկողոսեան, իր երկու որդեգրուհիներուն ամուսնութենէն յետոյ, նաեւ իր կողակցին կորուստին պատճառաւ, հարկադրաբար կը մտնէ՝ Մոնմորանսիի Հանգստ. Տունը 1965-ին։ 1977-էն ի վեր, կորսնցուցած էր իր տեսողութիւնն, անբարեխիղճ գործողութեան մը հետեւանքով։ Նոյնպէս անցուցած էր մահառիթ ինքնաշարժի արկած մը։ Հակառակ այս ամէն ձախողութեանց, օր մը օրանց չէր գանգատեր իր ներկայ վիճակէն։ Իր իսկ խնդրանքին ընդառաջելով, ամէն օր մէկ ժամ կը յատկացնէինք «Յառաջ»ի եւ կամ հայերէն այլ լրագիրներու ընթերցանութեան, որոնց կը հետեւէր ուշի ուշով։

Իր դիտողութիւններն ու դատումները կշիռ ունէին, մանաւանդ երբ կը լսէր Թուրքերու նենգափոխութիւններն Հայոց հասցէին ուղղուած։

Կ'ընդվզէր ու կը յարէր.

- Եղբայր, այս մարդիկ բնաւ խպնիլ, ամչնալ չեն գիտեր, իրենց իսկ հնարած ստաբանութիւններէն ... ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ, անարժէք ազգ մը՝ արժէքաւոր ժողովուրդ մը բնաջնջէ...

Ի՞նչ տուած են Թուրքերը մարդկութեան, եթէ ոչ՝ արիւն - արցունք ու աւեր ամէնուրեք...։

Այս հակիրճ տողերը Թող հայրենաբոյր ծաղիկներու փունջ մը ըլլան, բոլոր խոնարհ Նիկողոսեաններու շիրիմներուն, որոնք թէեւ հարազատ հայրենիքէն հեռու, բայց հայրենի հողին ու օճախին օրհնեալ կարօտախտով այժմ ընդմիշտ կը ննջեն, այս հիւրընկալ հողին տակ։ Ցարգանք իրենց ազգանուէր ու անմար յիշատակին...։

ՍԳԱԿԻՐ

յաջող էր ձեռնարկը։ Ժամանակի ընթացքին, յաւելեալ փորձերու եւ յարատեւ ճիգերու շնորհիւ կարելի է աւելի ներդաշնակել եւ ձուլել երգերու եւ պարերու կշռոյթները եւ ունենալ միաձոյլ համոյթ մը։ Այս ձեռնարկը, սակայն, առիթ մը եղած է, որպէսզի «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբը եւ «Նաւասարդ» պարախումբը նորոգեն իրենց յայտագիրները։ Այս երեւոյթը մասնաւորաբար ակներեւ էր երգչախումբի պարագային, զոր յաճախ ունկնդրած ենք Կոմիտասի եւ Կանաչեանի երգերու մեկնաբանութեամբ։ Այս ըսելով չենք թերագնահատեր անշուշտ խումբին երգացանկին գործերը, որոնց ներկայացման մէջ սիրտ ու հոգի կը դնէ ղեկավարը՝ Կարպիս Աֆրիկեան։ Այսուհանդերձ երգացանկի մը նորոգութիւնը կենսունակութեան խորհրդանշան մըն է որեւէ երգչախումբի։ Միւս կողմէ, «Նաւասարդ»ի համար ալ այս ձեռնարկը առիթ մը եղած է աւանդական «Զանգեզուր»ի, «Բերդ պար»ի, «Սեւանայ լիճի ձկնորսներ»ու, «Ջիւորներու պար»ի, «Սարդարապատ»ի կողքին ներկայացնելու նաեւ նորեր, ինչպէս «Ապարան», «Մանողները», «Ֆորգա - Փորգա» եւ այլն։

Ինչ կը վերաբերի նուագախումբին, պէտք է նշել որ ինքզինք աւելի յաջող կ'արտայայտէր պարերու ընկերակցութեան ընթացքին քան երգչախումբին։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐԺ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Մարտ 3-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպուած Լ. Օ. Խաչի Դաստիարակչական Յանձնախումբին կողմէ։ Նիւթը եղած է «Հայ կինը պատնէշի վըրայ՝ անցեալին եւ ներկային»։ Դասախօսած է Սոնա Ջէյթլեան, որ համառօտ ակնարկ մը նետելէ եաք նախապատմական շրջանէն մինչեւ ԺԹ. դարու Զարթօնքի շրջանը հայ կնոջ դերին վրայ, շեշտը դրած է մեր ազատագրական շարժման ընթացքին հայ կնոջ ստանձնած դերին եւ Սփիւռքի մէջ անոր ազգային գիտակցութեան զօրացման վրայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԹՈՒՆ ՀԱՏԻՏԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Ցաւալով կ'իմանանք թէ Փետր. 1-ին իր մահկանացուն կնքած է «Էջմիածին» ամսաթերթի, շուրջ, երեսուն տարիներու խմբագիրը՝ Արթուն Հատիտեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

Մօտ 70 տարեկան, Հատիտեան ծնած էր Այնթապ, ուսումը առած Երուսաղէմի դպրեվանքը դասընկից ունենալով Պոլսոյ այժմու Պատրիարքը՝ Շնորհք Արք.։ Քահանայ ձեռնադրուած է եւ առած Հայր Պարոյր անունը, բայց յետոյ յիսունական թըւականներուն կարգաթող կ'ըլլար։ Գէորգ Զ. Կաթողիկոսի օրով մեկնած է Էջմիածին եւ մասնաւորաբար զբաղած «Էջմիածին»ի խմբագրութեամբ։

Քանիցս ընկերացած էր նաեւ Վազգէն Ա.ի արտասահման այցելութեանց առթիւ։

×

«ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ»Ի ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Ծաղկաձորի մէջ տեղի ունեցած է ըՍփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի արտասահմանի ուսանողութեան հարցերու հայկական խորհուրդի «Հետաքրքրական հանդիպումներու Ակումբ»ի հաւաքոյթը։ Ներկայ եղած են Երեւանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու մէջ ուսանող Սփիւռքի հայ երիտասարդներ, զանազան կազմակերպութիւններու ղեկավար դէմքեր։ Ողջոյնի խօսք արտասանած է Սպարտակ Բաղդասարեան։ Հայաստանի Արտաքին նախարարը՝ Ջոն Կիրակոսեան, խօսած է արդի միջազգային կացութեան, Խորհ. Միութեան քաղաքականութեան եւ այլ հարցերու մասին։ Սփիւռքի հայ ուսանողները այցելած են Հրազդան, ծանօթանալով տեղւոյն տնտեսական եւ մշակութային կեանքին։ Յաջորդ օրը, ուսանողները հանդիպում ունեցած են Ստալինդըրադի ճակատամարտին մասնակցողներու հետ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

- Ծօ՛, Պե՛տիկ, փիլիսոփայ պիտի ըլլա՞ս... Ա՛ռ քեզի փիլիսոփայութիւն, ըսելով, քար մը կը ղողացընէր կավրոշին մէկը «փիլիսոփայ»ին, որ իր կարգին.

- Ծօ, նա՛ քեզի պէս տօքթօրին. սա նամըլս նայէ՛ ... կը պոռար։

Շատ անգամ, մանկավարժին հաւատարիմները, որ միասին անոր հետ կը պըտըտէին փողոցը, ստամբակներուն ծաղրանքը կռահելով, կը յանդիմանէին զանոնք. «Ամօթ է ծօ՛, չէ՞ք խպնիր» պոռալով։ Այս պատճառով, կռիւներ, բախումներ անգամ տեղի կ'ունենային Կոստանեան սաներուն եւ փողոցի ստահակներուն միջեւ։

Սակայն, խաչագողը, իր անձին եւ իր անուան շուրջը բարձրացած հիացումի եւ փառաբանութեան այս ճղակտոր աղաղակներուն մէջտեղ հ ա մ ե ս տ ու անգգած հանդարտութիւն մը կը պահէր, իբր թէ բոլորովին համակուած իր գործին բարձր դաստիարակութեամբը։ Իր համբաւաւոր ու ջախջախիչ ճառէն յետոյ, այլեւս հրապարակային որեւէ ցուցադրանքի չենթարկեց ինքզինքը։ Ի ր դպրոցին խորհրդաւորութեանը մէջ պատնիշուած, ինքնամփոփ ու արգաւանդ գործունէութեան մը անձնատուր եղաւ։ Մէկ քանի մտերիմներ, գէթ գին ջոջ աղաներէն, որոնք կազմած էին «Կոստանեան վարժարանի Խնամակալութիւնը» - խաբուսիկ եւ անմէջ տիտղոս, զոր անոնք ունայնամտօրէն ինքզինքնուն տալու փոքրոգի փորձութեան չէին կըրցած դիմադրել, - հազիւ կը յաջողէին ազատ մուտք ունենալ իր մօտ, վայելել իր բարեկամութիւնը, եւ իբրեւ վարձ իրենց մուրացիկ գետնամած խնկարկութիւններուն, լսել գոհունակութեան սովորական բանաձեւը.

- Խօ, ի՞նչ սիրուն տղամարդկանց եմ հանդիպել։

Հարիւր յիսունէն աւելի տղաք կը խըռնուէին հիմա դպրոցին մէջ։ Իւրաքանչիւրը՝ տնօրէնին ստորագրութիւնը կըրող Թուղթ մը ունէր ձեռքը, որուն մէջ նշանակուած էին տղուն անունը, տարիքը եւ գիտութեան կամ արուեստի այն ճիւղը, որուն նախասահմանուած էր հետեւելու։ Թուղթի այդ բեկորը, որ դասանցանքներու կը մատնէր հէք ծնողքները, մէկ ոսկի արժած էր ամէն մէկուն, բացի ամսական կէս ոսկիէն, զոր իւրաքանչիւր աշակերտ պարտաւոր էր վճարել։ Այսպէս ուրեմն, խաչագողը, առաջին հարուածով, երեք հարիւր ոսկի կլորիկ գումար մը շորթած էր այդ Թաղէն, որ Պոլսոյ ամէնէն աղքատ Թաղերէն մէկն էր։ Բայց ընդհանուր խառնակութեան եւ յափշտակութեան մէջտեղ, ոչ մէկը կարող էր սանձ ճղճիմ հաշիւներու իջնալ։

Մանաւանդ որ, մանկավարժը, առթիւ մը, իր մտերիմներուն յայտարարած էր բացորոշ կերպով.

- Ախըր, ես փողի մարդ չեմ. ես ատում եմ փողին. իմ նպատակս է վաստըկած փողերս յատկացնել մի ինչ որ բարեգործական հաստատութեան։

«Արեւմուտք» լրագրին մէջ երեւցաւ մանկավարժին մէկ ծանուցումը, որով մասնագէտ ուսուցիչներու կոչում կ'ընէր գալ իր շուրջը ամփոփուիլ, վարելու համար այդ չնաշխարհիկ գործը։ Մասնագիտական ճիւղերու երկար Թւում մը կար, մաթեմաթիք, քիմիագիտութիւն, բնագիտութիւն, նկարչութիւն, լեզուագիտութիւն, իրաւաբանութիւն, բժշկութիւն, պատմագիտութիւն, այլովքն հանդերձ։ Այս հրաւէրին վրայ իրեն ներկայացող մէկ քանի շնորհքով մասնագէտներ իսկոյն ճամբուեցան, վասնզի խաչագողը այդ մարդոց Թափանցող նայուածքին եւ դէմքի ուղղամիտ արտայայտութեանը մէջ իր խաբէութեան քօղամերկումին վտանգը նշմարեց։ Ու ատտանդակ խեղճուկ քանի մը Թափթըփուքներ, որոնք ներկայանալու յանդըգնութիւնը ունեցած էին, սիրայօժար ընդունուեցան՝ իբրեւ նպատակայարմար մասնագէտներ, ամսական երկու - երեք ոսկի վարձքով։ Երբ որ ուսուցչական մարմինը կազմուեցաւ այսպէս, Կոստանեան իր աշակերտները եօթը դասարաններու մէջ տեղաւորեց ընդունակութեան եւ կոչումին համեմատ, ու դասերը ըսկըսան։

(Շար. 28)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պոտուրեան, Տէր և Տիկին Հրանդ Պոտուրեան, Օրիորդ Ալիս Պոտուրեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ, գրաւոր, հեռաձայնով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝
ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՈՎՍԱՆՆԱ ՊՈՏՈՒՐԵԱՆԻ
մահուան առթիւ որ պատահեցաւ Մարտ 15-ին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արմենոյշ Արիսեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Շառլ Գազեան եւ զաւակները 200 Ֆ. կը նուիրեն Ռատիօ-Ազգ-ին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

HOME ARMÉNIEN — ST. RAPHAËL

Սէն-Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան Ս. Յովհ. մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 4, ժամը 10-ին :

Ցետ արարողութեան՝ ճաշ :

Շահագրգռուողները կրնան նախապէս արձանագրուիլ, հեռաձայնելով՝

16 (94) 95 00 30

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ֆրանսական Կապոյտ Խաչի Կայանին, Թեկնածու մօնիթէօր-մօնիթրիսներու արձանագրութիւններու վերջին պայմանաժամ՝ Ապրիլ 15 :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

maison de la culture arménienne
de Décines et des environs
15, rue du 24 avril 1915 69150 **Décines**
tél : (7) 849. 42. 97

ԿԻՐԱԿԻ ԱՊՐԻԼ 17, ԺԱՄԸ 15.30-ԻՆ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան Թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

«ԽԵՆԹԸ»

առնուած՝ Րաֆֆիի նոյնանուն վէպէն :
Բեմադիրը՝ ՎԱՀԷ ՁԷՔԵՅԱՆ
Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոն :
234 էմիլ Զոլա պողոտայ :
Տոմսերու համար դիմել՝
- Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան :
- «Քրիք» վաճառատան :
KRIK — 11 av. Henri Barbusse—**Villeurbanne**
- **«Suzanne Couture»** 28, rue Bugeaud—**Lyon** 6e
- Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան :
Տոմսերու սակ. - 35 Ֆ. :
Ուսանող, դպրոցական. - 25 Ֆ. :

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած սեժուրը Ապրիլ 2-է 9 Պել-ֆոնթէն, յետաձգուած է արձանագրութիւններու անբաւարարութեան պատճառով :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

Cabinet TERZIYAN

(TOUTES ASSURANCES)

21, rue Lamartine, 75009 Paris
tél. 282 01 41

20 ANNÉES D'EXPÉRIENCE A VOTRE SERVICE
POUR TOUS VOS PROBLÈMES D'ASSURANCES

n'hésitez pas à nous consulter

ՁԵՐ ՏՈՒՆԸ, ԿԱՌՔԸ, ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ, ԳՈՀԱՐԵՂԷՆՆԵՐԸ,
ՄՈՒՇՏԱԿԸ, ԿԵԱՆՔԸ ՅԱՐՄԱՐԱԳՈՅՆ
ԽՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ
ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԵ՞Լ Կ'ՈՒԶԷՔ
ՄԻ ՎԱՐԱՆԻՔ ԴԻՄԵԼՈՒ
ԹԷՐԶԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ

SPECIAL MOIS DE MARS
LA CAPPADOCE
RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

*

Animé par
la celèbre chanteuse grecque

FLESSA LIA

au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane **MINAS**
groupe de danse **FOLKLORIQUE**
danse orientale avec AÏDA
HARRIS LASCARIS
Bouzouki MICAELIS

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

UGAB

Sous la Présidence d'Honneur de Monsieur **Nourhan FRINGHIAN**
Président d'Honneur du Comité Régional de France de l'**UGAB**

Sous la Présidence effective du
Docteur Edouard ATTAMIAN
Président du Comité Régional de France de l'**UGAB**

JOURNÉES DU CENTRE CULTUREL ALEX MANOOGIAN

au profit des œuvres culturelles et sociales de l'Union
Samedi 30 Avril et Dimanche 1er Mai

STANDS DIVERS

LIVRES et DISQUES ARMÉNIENS — LINGE DE MAISON
VETEMENTS D'ENFANT — CADEAUX de GRANDES MARQUES
ALIMENTATION — BRADERIE — MAROQUINERIE — BIJOUTERIE
MUSIQUE ARMÉNIENNE — ANIMATION — BAR — BUFFET

SAMEDI : à partir de 19h. 30 — Diner à 20h. 30
DIMANCHE : de 10 heures à 18 heures — Déjeuner et goûter

Spécialités arméniennes préparées par les Dames de l'**UGAB**

Concours de tric-trac Dimanche à 10 heures
Téléphoner au 520. 03. 18 pour l'inscription
Le gagnant recevra une coupe

Stands de jeux pour jeunes

118 rue de Courcelles, Paris 17e
Tél : 227. 12. 26
Autobus No. 30 et 84 — Métro : Courcelles

Venez passer le weekend du 1er Mai dans une ambiance de fête

Du 16 au 31 mars 83

REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*

quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour toute commande d'un modèle de la gamme
Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph
Acclaim HL, Millésime 83

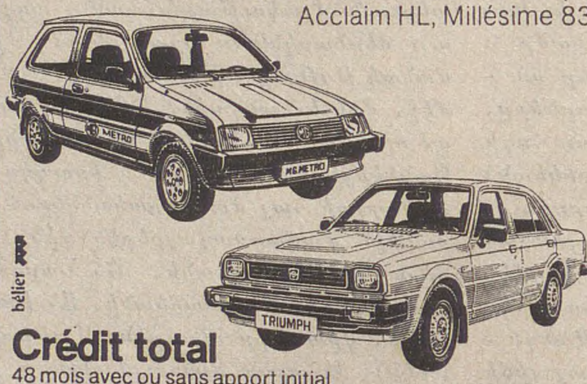

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial,
sous réserve d'acceptation du dossier
par Leyland Crédit/ Leyland Leasing.

AUSTIN TRIUMPH Pense *Castrol*

Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e
TEL. 380 55 11

OUVERT SAMEDI
DERNIERS JOURS

OPTIMA Tours

Printemps en Arménie

— **Cérémonies du 24 AVRIL en ARMENIE**
du 20 au 30 Avril
accompagné par Sonia COUMRYANTZ

— **Du 20 Avril au 4 Mai**
— **Du 8 au 15 Mai**
— **Du 11 au 23 Mai**
— **Du 11 au 23 Juin**

demandez nos programmes détaillés.
Possibilités de départ de LYON et de MARSEILLE.

Renseignements et Inscriptions:
SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
12, RUE VIGNON - 75009 PARIS
TÉL.: 742. 10. 35

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
29
MARDI
29 MARS
1983

LE NUMERO : 3,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.402 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.402

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻՆ ՊԱՏԱՀԵՑԱՒ

ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐ՝ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԵՐԿՐԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄԷՆԷՆ ԾԱՆՐ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐԸ
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻՆ

Կառավարութիւնը ձեռք առաւ տասը խիստ միջոցներ, արտակարգ իր նիստին ընթացքին: Միջոցներ որոնք անխուսափելի էին, եթէ նոյնիսկ ժողովրդական չէին կրնար ըլլալ: Պարզ էր նաեւ որ նման միջոցներու հրապարակումը չէր կրնար կատարուիլ թաղապետական ընտրութիւններէն առաջ: Ձեռք առնուած միջոցներուն մէկ կարեւոր մասը անակընկալներ չեն, քանի կը վերաբերին յաւելումներու եւ նոր տուրքերու, անակընկալ է սակայն այն աննախընթաց սեղմումը, որ կը կատարուի արտասահմանի ճամբորդութիւններուն:

Նախ յաւելումները. - Ապրիլ 1-էն՝ 8% հանրային սակերու վրայ, ինչ որ կը նշանակէ. - ելեկտրականութիւն, կազ, հեռաձայն, երկաթուղի: Ասկէ զատ, բոլոր անոնք որոնք եկամուտի տուրքէ զերծ չեն, պարտին Յուլիս 1-էն առաջ վճարել մէկ առ հարիւր իրենց եկամուտներուն՝ տուրքի ենթակայ բաժնին վրայ: Բոլոր այն հարկատուները, որոնք 5000 Ֆր.է աւելի տուրք կը վճարեն տարեկան, պարտադիր փոխատուութեան մը կ'ենթարկուին, 1982-ին իրենց վճարած տուրքին 10%-ի համեմատութեամբ: Այս գումարն ալ պէտք է վճարուի Մայիսին: Այս փոխատուութիւնը պիտի հատուցուի երեք տարիէն: Ապրիլ 1-ին նաեւ, բայց ասիկա նորութիւններու մաս չի կազմեր 10 Ֆ. վինիէթ մը կը դրուի 25%-էն բարձր ոգելից ըմպելիներու վրայ (ուիսքի - քոնեաք եւայլն): Ասոր նպատակն է հաւասարակշռել ընկերային ապահովութեան պիտաճէն, որուն բացը միլիառներու հասած է: 25%-ի համեմատութեամբ նման տուրք մը պիտի դրուէր ծխախոտին վրայ, բայց ասոր գործադրութիւնը յետաձգուած է Յուլիս 1-ին:

Ամէնէն ծանրը, սակայն, տրուած որոշումներուն, կը վերաբերի արտասահմանի ճամբորդութիւններուն: Ամէն բանէ առաջ եւ այս է կարեւորը՝ ազատութեան կաշկանդում է: Մնաց որ Ֆրանսա այս համեմատութեամբ (Մայիս 68-ի վաղորդայնին Տը Կօլի հաստատած նոյն սեղմումները ոգեկոչելով, անդարացում փնտռելը շատ ալ չարդարացուիր) միջոց ձեռք չէր առած: Մարտ 29-էն սկսեալ ոեւէ Ֆրանսաբնակ, կրնայ արտասահման տանիլ հետը միայն 2000 Ֆ.ի տարադրամ (տըվիզ) եւ 1000 Ֆ. մարդ գըլուխ եւ ասիկա տարին միայն մէկ անգամ: Արեւմտեան ոչ մէկ երկիր նման սեղմումի ենթակայ է, նոյնիսկ Իտալիա, որ միայն 5000 Ֆ.ի համապատասխան արտածում կը թողու, սահմանափակում չէ դրած քանակին վրայ, այսինքն իտալացին կրնայ տարին ուզածին չափ արտասահման երթալ: Այս կարգադրութիւնը կարելի է բաղդատել միայն «ընկերվարական» կամ թերաճ երկիրներու հետ: Շուրջ տասը միլիոն Ֆրանսաբնակներ այլեւս պարտին գոհանալ «Վեցանկիւնին» տեսարժան վայրերով: Շատ-շատ կրնան երթալ Ֆրանքի գօտիին մասը կազմող ափրիկեան կարգ մը երկիրներ, ինչպէս՝ Գամըրուն, Քոնկօ, Մալի, Սենեկալ, Չատ, Թոկօ, Բարձր - Վոլթա եւլն.: Կարելի է նաեւ Քլէօպ - Մետիթեռանէով ճամբորդել (որու արժեթուղթերը 5% յաւելում կրեցին անմիջապէս) որովհետեւ այդ հսկայ ընկերութիւնը իր բնակութիւնները ունի արտասահման (պանդոկ չի տանիր): Ճամբորդական միւս գրասենեակները աւելի քան մտահոգ են եւ կրնան սնանկանալ, նոր գործազուրկներ ստեղծելով: Երկուշաբթի առտու ճամբորդական գրասենեակներու պատասխանատուները ժամադրութիւն ունէին Զբօսաշրջիկութեան նոր նախարարին՝ Էտիթ Քրէսոնի հետ: Այս վերջինը յայտնելով հանդերձ թէ Նախարարաց Խորհուրդի որոշում մը չի բեկանուիր, յօժարած է խօսիլ գործադրութեան ձեւերուն մասին: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ այդ մարզին մէջ ձեւ մը չգտնուի, ճամբորդական գործակալութեանց վիճակը շատ ծանր է: Դժգոհ են նաեւ Յունաստան, Մարոք, Սպանիա եւ Իտալիա, որոնք բաւական Ֆրանսացի կ'ընդունին արձակուրդներուն: Այլ հարց մը եւս, այս առընչութեամբ, եթէ Ֆրանսացիները Ֆրանսա մնան, պանդոկներուն մէջ տեղ չի մնար օտարներուն համար, որոնց տարադրամին այնքան պէտք ունի՝ Ֆրանսա:

Այս կարգադրութիւնը հակակշռելու համար կը հ ա ս տ ա տ ո ւ ի յատուկ տետրակ մը (Քառնէ տը Շանժ) որ պարտաւորիչ ոեւէ մէկուն համար, որ արտասահման կ'երթայ:

Ձեռք առնուած այս միջոցները ամէն կողմ դժգոհութիւն ստեղծած են, նոյնիսկ ընկերվարականները, որոնք ժողովի էին Շաբաթ - Կիրակի, համակերպելով հանդերձ, դեղահատը լեղի կը գտնեն: Գործատիրութիւնն ու ընդդիմութիւնը տրամաբանական գտնելով հանդերձ եղած կարգադրութիւնները, վստահ չեն որ կացութիւնը փրկուի եւ տնտեսութիւնը նոր զարկ մը առնէ այս ձեւով:

Յիշենք նաեւ թէ ապառիկի բոլոր քարթերու (վիզա, ամերիքըն էքսփրէս եւայլն) գործածութիւնը այլեւս արգիլուած է արտասահմանի մէջ:

Այս սեղմումներուն ենթակայ չեն գաղթած աշխատաւորները որոնք իրենց ունեցած գումարը կրնան տանիլ իրենց հայրենիքը: Եւ որովհետեւ Ֆրանսացին օրէնքէն փախուստ տալու համար միշտ տէպ-բուլյառ է, ինչպէս կը յիշէր Երկուշաբթի առտու Ֆրանս - Ինթէռ, կը բաւէ համաձայնիլ սպանացի սպասուհիին կամ փորթուկալցի դռնապանին հետ կարենալ արտասահման երթալու համար:

Ժ. Տըլօր եւ Էտիթ Քրէսոն ժամ առաջ կը փորձեն մխիթարել շահագրգռուողները հաստատելով թէ այս սեղմումները միայն 83-ի համար են:

Տրամաբանական չի թուիր սակայն թէ նման ծանրակշիռ որոշում մը տրուած ըլլայ առանց հարցը խորացնելու եւ մըտածելու հետեւանքներուն մասին: Մընաց որ եւ այս է ամէնէն ցաւալին, ոչ ոք կը հաւատայ թէ ձեռք առնուած միջոցները որեւէ օգուտ ունենան...:

Ուրիշ միջոց մըն ալ կը վերաբերի հիւանդանոցներուն, ուր այլեւս ոեւէ հիւանդ պարտի օրական 20 Ֆ.ով իր մասնակցութիւնը բերել ծախքերուն:

×

Ֆրանսացին, որովհետեւ, երբեք հումուրը չի կորսնցներ կարելի է «Լիպերասիոն»ի եւ «Մաթէն»ի մէջ գտնել այն միջոցները որոնց շնորհիւ կարելի է արտասահման երթալ որեւէ գնով...:

«ՅԱՌԱՋ»-Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԽՈՐԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի Ֆութպոլի ազգային խումբերու բարեկամական մրցումին առիթով Փարիզ գտնուելէն օգտուելով, ուզեցինք հարցազրոյց մը ընել «Արարատ»ի խմբապետ, միջազգային ծանօթ մարզիկ Խորէն Յովհաննիսեանի հետ: Ժամադրուած էինք Երեքշաբթի գիշեր, ժամը 21-ին, Սօֆիթել պանդոկի իր սենեակին մէջ: Խորիկը (այդպէս կը կոչեն զինք իր «սիրողները» եւ «Արարատ»ի ընկերները) անհանգիստ էր. պաշտօնութեան մը հետեւանքով ամբողջ օրը ստիպուած էր պանդոկին մէջ փակուիլ. չէր կրցած նոյնիսկ իր ընկերներուն հետ մարզուիլ: Հակառակ առողջական իր վիճակին, մեզ ընդունեցաւ ժպտերես եւ շատ սիրալիր: Իրեն տալէ ետք թերթեր եւ հրատարակութիւններ, հայերէն թէ ֆրանսերէն, որոնց մէջ իր մասին կը խօսուէր, սկսանք մեր հարցումները: («Յառաջ»ի կողմէ զրոյցը կատարեց՝ Շանթ):

«ՅԱՌԱՋ». - Կրնա՞ք տալ ձեր համառօտ կենսագրութիւնը:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Ծնած եմ Յունուար 10, 1955-ին, Երեւան: Նախնական եւ երկրորդական ուսումս ստացած եմ Երեւանի թիւ 131 դպրոցը: 1972-ին ընդունուած եմ Երեւանի Մարմնամարզական Հաստատութիւնը, որմէ շրջանաւարտ եղած եմ 1977-ին: 1979-ին ընդունուած եմ «Ժողովրդական Տնտեսութեան Հաստատութիւն, զոր կը յաճախեմ մինչեւ այսօր:

Գալով մարզական կեանքիս, ինչպէս բոլոր մանուկները, ես եւս, շատ պըզտիկուց, սկսած եմ կլոր գնդակին ետեւէն վազել: 1966-ին արդէն սկսած եմ յաճախել Ֆութպոլի դպրոցը, եւ 1969-ին, երբ 14 տարեկան էի, Հայաստանի «Անի» խումբին հետ շահեցանք Խորհ. Միութեան ախոյենութիւնը, որուն մասնակցած էին Խորհ. Միութեան բոլոր Հանրապետութիւններու ներկայացուցիչ խումբերը: 1972-էն 1974, 24 անգամ մաս կազմեցի Խորհ. Միութեան պատանեկան ազգային խումբին. 1975-էն 1978, 16 անգամ խաղացի Խորհ. Միութեան երիտասարդական խումբին մէջ. այս վերջինին հետ 1976-ին դարձանք Եւրոպայի ախոյեան՝ յաղթելէ ետք Ֆրանսայի:

1979-էն ի վեր մաս կը կազմեմ Խորհ. Միութեան առաջին խումբին, որու հետ արդէն 24 խաղի մասնակցած եմ:

«ՅԱՌԱՋ». - Որո՞նք են ձեր ամէնէն լաւ եւ ամէնէն գէշ յիշատակները. -

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Իմ ամէնէն լաւ յիշատակս «Արարատ»ի հետ խաղացած առաջին մրցումս է, երբ 1975-ին կը կատարէինք Եւրոպայի Բաժակի դարձի մրցումը՝ համբաւաւոր Պայէրն Միւնիխի դէմ: Ինչպէս գիտէք, «Արարատ» այն տարին միակ խումբը եղաւ, որ պարտութեան մատնեց Եւրոպայի յառաջիկայ ախոյեան Պայէրնը:

Գալով իմ ամէնէն գէշ յուշիս, Սպանիոյ մէջ համաշխարհային այս վերջին Բաժակին Լեհաստանի չկարենալ յաղթելն էր, քանի որ այդ մրցումն էր որ բեզ դուրս ձգեց մրցաշարքէն:

«ՅԱՌԱՋ». - Ընդհանուր դասաւորման մէջ ինչպէ՞ս կը գտնէք «Արարատ»ի դասաւորումը (5-րդ): Ինչո՞ւ համաշխարհային բաժակէն ետք «Արարատ» չկարողացաւ սկիզբի իր գեղեցիկ խաղարկութիւնն ու համապատասխան արդիւնքը ձեռք ձգել:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Կը կարծեմ թէ «Արարատ» այս տարի ընդհ. դասաւորման մէջ 5-րդ տեղը գրաւելով, գոհացուցիչ արդիւնք մը ձեռք ձգեց: Անշուշտ թէ աւելի լաւ արդիւնք մը կրնայինք ձեռք բերել, եթէ ... 40 օրուան դադար մը չըլլար ախոյենութեան մէջ՝ համաշխարհային բաժակին պատճառով: Այս դադարը շատ վնասեց «Արարատ»ին, քանի որ խումբը դեռ հազիւ կրցած էր գտնել մարտունակ իր թափը:

«ՅԱՌԱՋ». - Ըստ ձեզի, որո՞նք են «Արարատ»ի լաւ կամ գէշ կողմերը:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ.- Լաւ, սկսիմ լաւերէն: «Արարատ»ի այս տարուան ամէնէն զօրաւոր երեսը իր յարձակողական խաղն էր. ինչպէս գիտէք, այս տարի խաղ գլուխ միջին հաշուով 1,5 կոլ նշանակեցինք (50), բայց ասոր փոխարէն ալ բաւական կոլ կերանք (47): Ասիկա չի նշանակեր թէ յառաջապահները լաւ էին, իսկ յետսապահները՝ գէշ: Եթէ մեր կոլ նշանակելուն մէջ յետսապահները իրենց ուղղակի գործակցութիւնը բերին, պէտք է ըսել, նմանապէս, թէ այդ իսկ պատճառով ալ երբեմն մոռցան իրենց պաշտպանողական պարտականութիւնները: «Արարատ»ի թերութիւններէն մին ալ այն, որ մրցումի ընթացքին խաղացողները խաղի կարգապահութիւններէն կը հեռանան, եւ այսպիսով խումբը կը կորսնցնէ իր միասնականութիւնը: Այս մէկը կը պատահի մասնաւորաբար տկար կարծուած խումբերու դէմ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՑՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ թունաւորման դէպքեր պատահած են, որոնք բաւական լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած են Պաղեստինցիներուն եւ իսրայելեան ուժերուն միջեւ: Դպրոցի մը մէջ է որ 317 աղջնակներ թունաւորուած են եւ հիւանդանոցը կը խնամուին:

ԹԷՀՐԱՆԻ հիւսիս - արեւելքը երկրաշարժ մը պատահած է եւ 11 գիւղերու վրայ երկու հատ՝ Ղարա եւ Քրաֆ բոլորովին քարուքանդ եղած են: Շուրջ 100 մեռեալ կայ:

ՊՈԼՍՈՅ մօտ բուռն բախում մը պատահած է ծայրայեղ ձախ եւ ոստիկանական տարրերու միջեւ, Չորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք գիշերը: Վեց մեռեալ կայ, որոնց երեքը՝ ոստիկան: Բախումը տեղի ունեցած է, երբ տեղեկանալէ ետք թէ «ահաբեկիչ տարրեր» կան տան մը մէջ, ապահովութեան ուժերը պաշարած են Սեֆաքէօյ թաղամասը:

ՀԻՆ ԲԱՌ, ՆՈՐ ԲԱՌԱՐԱՆ «ՋԱՐԴ»

Գրեց՝ ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՃԱՌԵԱՆ

Չենք գիտեր, թէ նախորդ դարերուն այս սոսկալի բառը որքան ընդհանրացած էր: Գիտենք, սակայն, որ 20-րդ դարու սկիզբէն քիչ մը առաջ եւ անկէ սկսեալ, ան իր ցնցիչ ազդեցութեամբ կը հնչէ քիչ մը ամէն տեղ, քիչ մը ամէն Պետութեան մասին:

Այդ «քիչ մը ամէն»ի ցանկը արժանաւորապէս կը գլխաւորէ Թուրքիան - Օսմանեան, Իթթիհատեան կամ Աթաթիւրքեան: Արդարեւ, հազիւ թէ 1895-1896-ի ջարդերուն զոհ Հայոց արիւնը չորցած Սասունէն մինչեւ Զէյթուն, Պիթլիսէն մինչեւ Իզմիր, Տրապիզոն ու Խարբերդ ու Պոլիս, վարագոյրը հազիւ բացուած 20-րդ դարու վրայ, Համիտը արիւնարբու հռչակող, 1908-ի Սահմանադրութիւնը հռչակող («Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն») Իթթիհատը, կազմակերպեց Կիլիկիոյ ջարդերը, ուրկէ միայն Ատանան տուաւ 30.000 զոհ: Ու «Ջարդ» բառը դարձեալ գրաւեց թերթերու վերտառութեանց բաժնին կարեւոր տեղը:

Անկէ ետք, Թուրքիա հազիւ վեց տարի կրցաւ զսպել արեան ծարաւի իր դարաւոր մոլուցքը: Եւ ահա, Առաջին Համաշխարհային պատերազմն ու Հայկական մտացածին դաւաճանութիւնը պատրուակ գործածելով, արնախում աւելի մեծ ներշնչումներով գինովցած, սկսաւ մեծածաւալ ջարդերու, որոնք ի վերջոյ պիտի յանգէին Հայկական ցեղասպանութեան՝ մէկուկէս միլիոն Հայերու բնաջնջումով եւ անոնց դարաւոր Հայրենիքին բռնագրաւումով:

Ու ահա, միջազգային թերթերուն ճակատները սկսան խճողուիլ «Ջարդ» բառի ամէնօրեայ երեւումով:

1918-ի Զինադադարին մելանները հազիւ չորցած, Օսմանեան եւ Իթթիհատեան Թուրքիոյ խժդժութիւնները դատապարտող վեհօղի՛ Աթաթիւրքի յորդաները 1922-ին սարքեցին Զմիւռնիոյ (Իզմիրի) ջարդերը: Եաթաղանն ու հրդեհը ջարդեցին ու մոխրացուցին հարիւր հազարաւոր Յոյներու եւ Հայերու կեանքերն ու ինչքերը: Անգամ մը եւս «Ջարդ»ը դարձաւ թերթերուն եւ հատորներուն առանցքը:

Հայ եւ յոյն ջարդերուն արիւնը հազիւ թէ խամրած հողի վրայ եւ մտքերու մէջ, ահա ծայր տուին՝ Թուրքին ուսուցչապետութեամբ եւ Հիթլէրի աշակերտութեամբ լեհական եւ հրէական ջարդերը՝ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ մէջ: Պատերազմի դաշտին հետզհետէ ընդլայնումով եւ անոր համաշխարհային ընդգրկումով, Հիթլէրի հրէական ջարդերը պիտի ըստանային լայն տարողութիւն, ծնելով «Հոլոքոսթ» - «Ողջակիզում» բառը, որ շնորհիւ Հրեային ինքզինք ծախելու հանճարեղ կարողութեան, դարձած է հիմա համաշխարհային սեփականութիւն ... յօգուտ Իսրայէլին: Եթէ հայկական ցեղասպանութիւնը ժամանակագրական կարգով կը գրաւէ առաջին տեղը՝ «Ջարդերու Ցանկ»ին վրայ, հրէականն ալ կը գրաւէ ցանկին առաջին տեղը զոհերուն թիւով - վեց միլիոն:

Պէտք եղաւ սպասել աւելի քան երկու տասնամեակ, որպէսզի «Ջարդ»ը իր ահաւոր յայտնութիւնը կատարէ, այս անգամ ափրիկեան ցամաքամասի վրայ, կոչուելու համար «Պիաֆրայի Ջարդ»:

Անոր յաջորդեց, 1971 - 72 թուականներու Պանկլատէշի ջարդը, որ իր հետ տանելով հարիւր հազարաւորներու կեանքերը, թերթերու սիւնակներուն դարձեալ վերադարձուց «Ջարդ» բառը:

1975-ի Ապրիլին սկսած Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմը թէեւ պաշտօնապէս վերջ գտաւ 1976-ին, այսուհանդերձ մինչեւ 1982-ի Սեպտեմբերը շըղթայաւորուեցաւ զանազան մասնակի ջարդերով - Թէլ Զաթարի ջարդ, Նապայի ջարդ, Տամուրի ջարդ, Զահլէի ջարդ, Թրիփոլիի ջարդ եւ վերջապէս Շաթիլայի ու Սապրայի ջարդ...

Հիմա ալ կը խօսուի 3000 - 4000 Պէնկալցիներու ջարդին մասին՝ Հնդկաստանի Ասսամ նահանգին մէջ, Ասսամցիներու ձեռքով:

Միւս կողմէ, ամերիկեան թերթերու մէջ գրեթէ ամէն օր կը հանդիպինք «Ջարդ» բառին «Ֆլորիտայի ջարդ, «Օբեկընի ջարդ» եւայլն, որոնք խորքին մէջ փոքրաքանակ ոճիրներ են:

«Ջարդերու ցանկ»ը թերի պիտի ըլլար եթէ չյիշէինք Խորհ. Միութեան մէջ տեղի ունեցած կարմիր կամ սպիտակ ջարդերը, յատկապէս ստալինեան օրերուն, որոնք աւելի ծանօթ են «մաքրագործում» պիտակի տակ...

×

«Ջարդ» բառը այլեւս դարձած է թերթերուն մնայուն բնակիչը: Նոր ջարդեր պիտի գա՞ն: Անկասկած: Որովհետեւ նախընթացները՝ յետնթացներու դայեակն են: Ըստ երեւոյթին, կրօնական, քաղաքական, տնտեսական, ցեղային, հոգեկան ու աշխարհագրական կլիմաներէն ծնունդ առնող այս «կարմիր մոտան»՝ անկասելի, անպարագրելի է: Տեսակ մը «քաղաքակրթական անհրաժեշտութիւն», «քաղաքակրթական ենթամշակոյթ», որ կարծես կը նկրտի սա «ենթան» վրայէն թօթափել եւ լի - իրաւ քաղաքացիութիւն ձեռք ձգել Ներօղամիտ աշխարհէն, բթացած մարդկութենէն:

Եւ հիմա, ո՜վ ըսաւ որ Թուրքերը քաղաքակրթութեան մեծ նպաստ մը չեն բերած ... Ջա՛րդ - ահաւասիկ «մշակոյթի» տեսակ մը, որուն հայրը կոչուելու ա՛յնքան արժանի է Թուրքը, որքան Հիպոկրատը՝ Հայր Բժշկութեան:

«Նոր Հայ»

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՔԻՆ-ԽՄԵՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Այսօր, ո՞վ կը խօսի այսպէս կոչուած Պօթ - Փիփըլներու մասին: Մինչդեռ մինչեւ վերջերս հազարաւորներ, ամէն վտանգ աչք առնելով, խոյս կուտան իրենց ծննդավայրերէն՝ ապաստան մը գտնելու ակնկալութեամբ հոս ու հոն, մերձաւոր երկիրներ, նոյնիսկ Միացեալ Նահանգներ եւ Եւրոպա:

Ասոնք հազարներ կը ներկայացնեն: Ասդին, գաղթականներուն գոյավիճակը այլ պատկեր կը պարզէ, քանի փախստականները, հարկադրաբար, կը համախմբուին գաղթակայաններու մէջ: Ըլլայ Վիէթնամ կամ Քամպոճ, ըլլայ շրջակայ երկիրները՝ Թայլանտ եւ այլուր:

Բայց ի՞նչպէս բացատրել, որ Խմեր, այսինքն՝ Քամպոճի գաղթականներ առժամեայ կամ մնայուն կերպով կայք կը հաստատեն Համայնավար վարչակարգ ունեցող Վիէթնամի մէջ: Մանաւանդ, երբ նկատի կ'ունենանք, թէ 1979-ին Հանոյ զինուորական միջամտութեամբ իրեն համախոհ վարչակարգ մը կը հաստատէ Փնոմ - Փենի մէջ, զայն դարձնելով դաշնակիցը իր երկրին:

Նախ խօսինք թիւերով: Ներկայիս, Վիէթնամ ապաստանած Խմերներուն թիւը 30.000ի կը հասնի: Այս թիւին 14.000ը կը մէկտեղուի յատուկ գաղթակայաններու մէջ՝ նիւթական օժանդակութեամբը ՄԱԿ-ի Գաղթականաց դրասենեակին: Մնացեալն ալ իր ապրուստը կը ճարէ, օրը - օրին, այժմու Հօ - Շի - Մինին, այլ խօսքով նախկին Սայկոնի մէջ:

Վերոյիշեալ հարցումին պատասխանը յստակ կը դառնայ, երբ նկատի կ'առնըւի, թէ Քամպոճէն Վիէթնամ ապաստանողներուն բացարձակ մեծամասնութիւնը կը պատկանի Զին - Խմեր քաղքենի տարրին:

Ասոնցմէ մէկը կ'ըսէ, - նոյնիսկ, երբ 1979-ին, Կարմիր Խմերները կը վտարուէին իշխանութենէն, ոչ մէկ պատճառ կ'ունենանք Քամպոճ վերադառնալու: Անոնց իշխանութեան օրով կը կորսնցնենք ամէն բան, - ընտանիք, սեփական կալուած, աշխատանք եւայլն: Մեր միակ մտահոգութիւնը կը դառնայ հեռանալ երկրէն:

Վիէթնամցիներուն հաստատած գաղթակայաններէն մէկը, արգիլուած օտար լրագրողներուն, կը կոչուի Մին - Թան: Կը պատսպարէ աւելի քան հինգ հազար Զին - Խմերներ: Մէկ երրորդը 16-էն վար տարիք կը ներկայացնէ: Փշաթելեր չկան: Ասոնք իրենց տրամադրութեան տակ կ'ունենան 160 հեկտար մշակելի հող: Առաջադրութիւնը կը մնայ 200 հեկտար, որպէսզի մշակութեամբ ինքնաբաւ դառնան մինչեւ այս տարեշրջանին վերջը:

Վիէթնամցիներուն քաղաքական նպատակը կը մնայ յստակ՝ մէկտեղել իրենց եւ շրջակայ երկիրներուն Զին ծագումով տարրերը: Ապա, ստիպել, որ այս վերջինները աստիճանաբար հեռանան շըրջագօտիէն: Ուրեմն, տեսակ մը ազգայնացում:

Այս քաղաքականութիւնը որոշ խմաստով իր արդիւնքը կ'ապահովէ: Շատեր կը յաջողին մեկնիլ այլ վայրեր: Ուրիշներ, կը սպասեն նոյն բախտին արժանանալ՝ Արեւմտեան երկիր մը հաստատուելով:

Հիմնական հարցը կը մնայ այն, թէ ո՞ր երկիրն է, որ յանձն կ'առնէ զանոնք ընդունիլ:

Այս մեծ հարցականը կը մնայ 30.000ի հասնող Զին - Խմերներուն համար:

Ակնկալել՝ սպասելով:

Թ. Ա. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ («Յառաջ»).. Հայ Մշակոյթի Ա. կումբին վերջին քանի մը տարիներու աշխոյժ գործունէութեան մէկ երեսը պարզեց անկասկած, Կիրակի, Մարտ 20-ի նուագահանդէսը, «Արթիսթիք» սրահը, ի ներկայութեան հարիւրէ քիչ աւելի արուեստասէրներու:

Ակումբին վարչութեան կողմէ Յար. Իգէճեան, բացումին ճշդուած ժամէն առոյ ուշացումով (մեր անսրբագրելի թերութիւններէն մէկը) հակիրճ խօսքերով նկարագրեց Ալ. Սիրանոսեանի երաժշտութեան մարզէն ներս կատարած աշխատանքները, յատկապէս Ռոման, Վալանսի մերձ: Այս շրջագիծին մէջ ան ներկայացուց դաշնակահար - խմբավարին կենսագրական գիծերը՝ հիմնական կէտերու ընդգծումով:

Կէսօրէ ետք ժամը 16-ին սկսած նուագահանդէսը, երկու բաժիններէ բաղկացած իր յատկանշական յայտագիրով ձեւով մը, - ուրեմն ոչ լիակատար, պատկերացումը հանդիսացաւ հայ երաժշտութեան արձանագրած հոլովոյթներուն, այլ երկիրներէն մինչեւ Հայաստան, մօտաւորապէս դար ու կէս ժամանակաշրջանի մը ընթացքին:

Ակունքներու փնտռտուքը՝ դաշնակահար - խմբավարին մէջ ընդ մէջ տուած բացատրութիւններով եւ հեղինակներու ստեղծագործութիւններու մեկնաբանութիւններով, դաշնակի միջոցով, որոշ իմաստով պարզաբանութիւններ դարձան

- ՇՈՒՆԵՐՈՒ ԿՂԶԻՆ -

ՊՕՂՈՍ ԳՈՒԲԵԼԵԱՆ

Լիբանանի մէջ երկարաձգուող տխուր դէպքերը, այդ տարին, պատճառ դարձան որ խախտէինք մեր արձակուրդները հոն անցընելու սովորութիւնը, եւ մեր նախասիրութիւնն ու ընտրութիւնը երթար Քանարի կղզիներու հանդարտ մըթնոլորտին. հոն ուր Քրիստափոր Գոլոմպոս, Ամերիկան գտնելու ճամբուն, խարիսխ նետած էր:

Ներաշխարհս, այդ շրջանին, ինծի պարտադրած էր խուցի մէջ փակուած՝ վանականի կեանք: Ո՛չ մէկ փափաք կը զգայի մէջս արտաքին աշխարհի հետ կապեր հաստատելու: Դուրսը հաճոյք կար, զբօսանք ու վայելք: Դուրսը արեւ կար ու արեւահամ կիներ...

Հին օրերուն, հայորսութեամբ կը ըզբաղէի: Ինչո՞ւ փորձել: Սրտիս խորը կ'ուզէի հաւատալ, թէ գէթ սա հեռաւոր կղզին, Ատլանտեանի հեռաւոր այս ափին նետուած Գոլոմպոսի սիրելի կղզին, «անհայ» թողուած ըլլար: Աշխարհով մէկ տարտղնուելու Հայու սա մոլուցքը գէթ այս ափերը չհասնէր: Այս մտորումներու մէջ էի, որ շատ չանցած, պահ մը ականջալուր կ'ըլլայի քովընտի սենեակը Նատիայի եւ կնոջս միջեւ տեղի ունեցող զրոյցին:

Օրիորդ Նատիան ընտանեկան մեր վաղեմի բարեկամուհին էր: Սպանացի մօրմէ ու Ափրիկէ հաստատուած լիբանանցի հօրմէ, երեսուն տարու կրակոտ աղջիկ մը, որ ըստ հերոսուհիիս, չէր կրցած ամուսին գտնել, քանի որ «ճահել ա սիրում»: Նատիան մահուան չափ կը խորշէր ապագայ էրկան ճարպերէն:

Ու քովընտի սենեակին մէջ, երկու կիներուն զրոյցը կը շարունակուէր:

- Ամուսնացա՞ծ է:

- Այո՛, սակայն ամուսինէն զատուած կ'ապրի:

- Ինչո՞ւ ...

- Սիրած ունի ամուսինը: Տուեալուհիի մը սիրահարած է: Զաւակ ու կին լըքած՝ անոր հետ կը կենակցի...

Տակաւին ինծի համար յստակ չէր թէ որո՞ւ մասին կ'ընթանար զրոյցը: «Եթէ կիները սա ըսի - ըսաւը չունենային», խորհրդածեցի պահ մը, ուշադրութիւնս գրաւուածքներուս տրձակէն հեռացնելով, «ձեռնատումբի նման ամուսիններու երեսին պայթէին ... Սակայն...»

- . . . .
- . . . .
- . . . .

Զկրցայ ճիշդ ժամանակին կառչիլ խօսակցութեան ընթացքին:

- Ի՛նչ խենթ է եղեր: Թող առնէ մէկ հատիկ մանչուկը, Պարսկաստան՝ ծնողքին մօտ վերադառնայ...

- Խեղճը փորձեց, այնքան ալ հեշտ չէ: Դատ - դատաստան պէտք է տեսնեն: Օրէնքը թոյլ չի տար, որ կին մը, ըստ քմահաճոյքին, զաւակը հօրմէն հեռացընէ ...

- Օրէնք - մօրէնք մնա՞ց ... Երբ հայրը ինքը լքած է ընտանեկան բոյնը ու փողոցայինի մը հետ կը կենակցի...

- Օրէնքին առջեւ չոր փաստերն են կարեւոր, եւ ոչ թէ տրամաբանութիւնը: Մի մոռնար որ ամուսինը բնիկ Լասփալմացի է: Ինքը՝ միայնակ լքուած Հայուհի...

Զհաւատացի լսածիս: Այս մէկը անակընկալ մըն էր: Գրիչս սահեցաւ մատներուս արանքէն ու կիներուն միացայ:

- Ի՛նչ անսիրտ մարդիկ են, - կը գոչէի կինս, կարծէք ծառանալով անարդարութեան դէմ:

Ու պահ մը մոռնալով քիչ առաջուան սիրտ ճմլող խօսակցութիւնը, ինծի դառնալով՝ ըսաւ.

- Լաւ լուր մը, հայուհի մը գտանք:

Նատիային դառնալով՝

- Քանի՞ տարեկան է Թանիան:

- Ճիշդ տարիքը չեմ գիտեր, երեսունի մօտ բան մը, - պատասխանեց Նատիա ու իր գեղեցիկ աչքերը պահ մը մեր վրայ յառած պահելէ ետք, շարունակեց - խեղճ աղջիկը ժամանակէն առաջ պառաւած է:

Լռութիւն մը տիրեց: Շատ աւելի խօսուն՝ քան ընտիր բառերու ամբողջ կոյտ մը:

Դէհ, եկուր հայ եղիր եւ մի փնտռեր սա հեռաւոր կղզիին մէկ անկիւնը ծառացած, իր ցաւերով ժամանակէն առաջ պառաւած, փետրաթափ եղած արիւնակիցդ, Հայու բեկորը: Գրեթէ երրորդ հատորս քիչ մը եւս կրնար սպասել:

(Շար. 1)

ներկաներուն համար: Տեսակ մը շաղկապ մտաւոր անցեալէն ցայսօր: Անշուշտ, ոչ ամբողջական եւ համապարփակ:

Այս գլխաւոր առաջադրութեամբ ան նուագեց Լեհ երգահան նկատուած Կարլ Միկուլիի Ռումէն ժողովրդական երգերէ եւ եղանակներէ քաղուած դաշնակի յօրինումներ: Ճշդենք, թէ Մոլտաւիայէն գաղթած հայ ընտանիքէ սերած Միկուլի, իր Արմէնիէնը յօրինումին մէջ լայնօրէն օգտագործած է Լվով քաղաքի հայկական երգերու մոթիվներ:

Ալ. Սիրանոսեան յատուկ տեղ յատկացուած էր դաշնակահար եւ երգահան Ստեփան Էլմասի՝ ծնած Զմիւռնիա, բայց ապրած եւ ստեղծագործած եւրոպական քաղաքներու մէջ: Այլապէս տպաւորիչ յօրինում մըն է այս վերջինոյն դաշնակի թիւ 1 քոնչերթօն, որուն առաջին հատուածը ձայնափոխուեցաւ ձայներիզով: (Ձայնագրուած Երեւան 1981-ին, տեղւոյն ձայն - պատկերասփիւռի նուագախումբին կողմէ. խմբավար՝ Ալ. Սիրանոսեան, դաշնակ՝ Էթիէն Էլլիաս):

Ցայտագիրին առաջին բաժինը վերջ գըտաւ Կոմիտասի մշակած - շարահիւսած հայկական վեց պարեղանակներով, - Մաբալի, Ետ - Յառաջ, Վաղարշապատ եւայլն:

Կարճ դադար մը ետք լսեցինք Արամ Խաչատուրեանի չ ա տ ծանօթ Թոքաթան, Պոեմը, Պարը, Մանկութեան պատկերացումը. այնուհետեւ ամերիկաբնակ Ալան Յովհաննէսի Վանայ լիճին տնաքթան, ուր ի յայտ կուգան հայ հոգեւոր երաժշտութեան եւ չափով մըն ալ ժողովրդական եղանակներու երանգները: Ցայտագիրը վերջ գտաւ Առնօ Բաբաջանեանի զոյգ մը յօրինումներով, որոնցմէ մէկն էր Եղերերգութիւնը:

Ներկաներուն փափաքին ընդառաջելով, Ա. Սիրանոսեան, իբրեւ վերջաբան, նըւագեց իր կողմէ դաշնաւորուած շարք մը հայկական երգեր:

Նման առիթներ պէտք է յաճախ ստեղծուին Նիսի փոքրաթիւ գաղութին մէջ:

Ժ. Մ.

×

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՐԺ ՀԱՄՈՒՏԻ Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Փետրուար 27-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, նուիրուած նկարիչ Կիւվի (Ժորժ Կիւվէրջինեան): Բացումը կատարելով Յակոբ Մանուկեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ նկարիչ Յարութիւն Թոռոսեան: Կիւվի կենսագրականը տալէ ետք դասախօսը անդրադարձած է անոր արուեստի յատկանիշներուն, պաստառներու թեմաներուն, ցուցադրելով նաեւ կարգ մը գործերէ լուսապատկերներ:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Սասուն Թաղամասի «Նայիրի» սրահին մէջ, Փետրուար 17-ին, տօնուած է Վարդանանքն ու Փետրուարեան Ապստամբութեան 62-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հ. Մ. «Սիփան» Միութեան: Բանախօսած է Նորայր Էլասյեան: Միութեան «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիգրան Սուքիասեանի մեկնաբանած է հայրենասիրական քանի մը երգեր:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ մեռած է ջութակահար Ստեփան Սանոսեան: Ծնած էր 1923-ին Ռոստով: Չորս տարեկանին իր ծնողքին հետ կը հաստատուի Թաւրիզ, ուր կը ստանայ իր ուսումը: Ութ տարեկանէն կը հետեւի ջութակի դասընթացքի. կ'աշակերտէ նախ երաժիշտ Լեւոն Գրիգորեանի, ապա Շաւարշ Բաղդասարեանի, հուսկ՝ Ռուբէն Գրիգորեանի: Պատանի տարիքին դերեր ստանձնած է նաեւ հայկական թատերախաղերու մէջ: Ստեփան Սանոսեան Թաւրիզի մէջ կազմած է «Արարատ» միութեան քառաձայն երգչախումբը, աշխուժութիւն մը տալով համայնական կեանքին: Իր կնոջ՝ դաշնակահարուհի Լուսիկի հետ, պաշտօնավարած է Թաւրիզի երաժշտական դպրոցը: 1966-ին հաստատուելով Թեհրան, դարձած է սէնֆոնիք եւ Օփերայի նուագախումբի առաջին ջութակահար: Ունի կարգ մը ռոմանսներ եւ քառեակներ:

×

ՊՈՒՐԺ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Փետր. 24-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, կազմակերպութեամբ Լ. Օ. Խաչի Դաստիարակչական Յանձնախումբին: Նիւթը եղած է «Մանուկին դաստիարակութիւնը դպրոցէն առաջ»: Դասախօսը՝ Աստղիկ Գարապօյաճեան, ներածականով մը նախապայման նկատած է առողջ ծնողք ըլլալը՝ առողջ զաւակներ ունենալու համար եւ իր նիւթը բաժնած երեք մասերու: Նախ բացատրած է, թէ ինչպէս պէտք է խնամել նորածին երախան մինչեւ մէկ տարեկան, ապա նշած է, թէ ինչ պէտք է ակնկալել մանուկներէն եւ ինչ ձեւով արգիլել «չարութիւնները», հուսկ խօսած է լեզուական հարցին մասին, սխալ ձեւ նկատելով մանկական բառերով խօսիլը՝ նոր լեզու սորվող մանուկին հետ:

×

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. Վարչութիւնը, գնահատելով եղբ. Գարեգին Շամլեանի (Ներկայիս Միացեալ - Նահանգներ հաստատուած) սկաուտական մարզական եւ վարչական ծառայութիւնները Գահիրէի «Հ. Մ. Ը. Մ. Արարատ»ի շարքերուն մէջ, անոր շնորհած է Արժանեաց ոսկի շքանշանը: Եղբ. Գ. Շամլեան ծնած է 1903-ին՝ Ատանա: 1908-ին ծնողքին հետ փոխադրուած է Գահիրէ, ուր փոքր տարիքէն մտած է «Արարատ»ի մարզական եւ սկաուտական շարքերը, փայլուն յաջողութիւններ արձանագրելով մարմնամարզութեան եւ ռմնադնդակի մարզերէն ներս: 1949 - 1969 եղած է անդամ մարմնամարզութեան դաշնակցութեան:

×

ՀԱԼԷՊԻ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Տունը, Փետրուար 5-ին, բացուած է Հալէպի հայ նկարիչներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 17 արուեստագէտներու գործերը՝ իւղաներկ, գծանկար, ջրաներկ եւայլն:

×

ԵՈՒՍԹԸՆԻ (Միացեալ - Նահանգներ) Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փետրուար 5-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.ի տեղւոյն «Շողեր» մասնաճիւղին: Ողջոյնի խօսք արտասանած է (անգլերէն) տիկին Պարպարա Յակոբեան: Խօսք առնելով Հ. Օ. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ Վարսենիկ Տէր - Մկրտիչեան անդրադարձած է Միութեան պատմականին եւ առաքելութեան, իսկ Արփի Պալեան իր խօսքին մէջ նշած է, թէ Հ. Օ. Մ.ը առաջին հայ կազմակերպութիւնն է, որ անդամ է ՄԱԿ-ի ոչ - կառավարական կազմակերպութեանց, շնորհիւ 14 հազար անդամներու՝ 16 երկիրներու մէջ: Համահայկական այս կազմակերպութիւնը իր ծնունդէն ի վեր կը շարունակէ ծառայել հայ ժողովուրդին եւ կը ձգտի պահպանել հայ ժողովուրդի մշակութային ինքնուրոյնութիւնը:

×

Անթիլիասի Կաթողիկոսարան այցելելով (Փետրուար 26-ին) Լիբանանի Խորհրդարանի Նախագահ Քամէլ Ասաատ իր ցաւակցութիւնները յայտնած է Գարեգին Բ.ի, Խորէն Ա. Կաթողիկոսի վախճանման առթիւ: Քամէլ Ասաատ խօսելով հայ համայնքի մասին, գնահատած է անոր կեցուածքը օրէնքի եւ օրինականութեան նկատմամբ: Գարեգին Բ. ըսած է, թէ «հայ ժողովուրդը երկար ժամանակ տառապած է օրինականութեան պակասի հետեւանքով, քաջ գիտէ տառապանքին իմաստը եւ վերականգնումի ճիգով ապրած է միշտ իր կեանքը: Այդ իսկ պատճառով՝ լաւ կը գնահատէ օրէնքը եւ օրինականութիւնը, ու կը կանգնի Լիբանանի կեդրոնական իշխանութեան կողքին»:

LIVRES REÇUS

L'ARMÉNO-CILICIE
Royaume Oublié
par : **Béatrice Kasbarian - Bricout**
(Ed. Astrid)

×

ՕՆՆԻԿ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

—×—

ԼԻՈՆ. - Հինգշաբթի, Մարտ 17-ի երեկոյեան, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, ընտրանի բազմութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցաւ ֆրանսերէն լեզուով շահեկան դասախօսութիւն մը, 18-րդ դարու հայ վաճառականներու եւ դրամատէրերու վերաբերեալ: Նիւթը ներկայացուց Փարիզէն պատմագէտ՝ Պ. Օննիկ Ժամկոչեան: Երեկոյթին կը նախագահէր Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, շրջապատուած Լիոնի հոգեւորական դասուն կողմէ, որ հանդիսութեան բացումը կատարեց բարի գալուստ մաղթելով ներկաներուն, մեծ մասամբ բաղկացած համալսարանական երիտասարդներէ. համառօտ բառերով ունկնդիրներու ներկայացուց նաեւ օրուան բանախօսը:

Բանախօսութեան առաջին մասին, դասախօսը ներկայացուց 18-րդ դարու հայ վաճառականութեան մասին ժամանակակից օտար ճամբորդներու եւ դեսպաններու վկայութիւններ: Մասնաւորաբար յիշեց Խրիմի Զմիւռնիոյ, Էրզրումի հայ վաճառականներու գործունէութիւնը, Եւրոպայցոց հետ իրենց յարաբերութիւններով: Ծանրացաւ Ֆրանսական կառավարութեան վերաբերմունքին հայ վաճառականներուն հանդէպ: Հետաքրքրական էր լսել Կ. Պոլսոյ Աւետիք Պատրիարքին առեւանգումը Ֆրանսական դեսպանատան կողմէ, Յիսուսեան վարդապետներու ազդեցութեան տակ, 1706-ին: Մասնաւորաբար ուսումնասիրուած էր պարսկահայ վաճառականութիւնը, ի մասնաւորի մետաքսի ճիւղին մէջ:

Երկրորդ մասին՝ ներկայացուեցաւ Օսմանեան Կայսրութեան լումայափոխ - դրամատէրերու (Սարրաֆ) գործունէութիւնը, եւ անոնց դրամագլուխի դերը Օսմանեան ելմտական կեանքին մէջ:

Բանախօսութեան երրորդ մասին մէջ դասախօսը ներկայացուց հայ վաճառականութեան մեծանուն ընտանիքներէն մին: Շէհրիմանները, անոնց ծագումը, Պարսկաստանի մէջ գործունէութիւնը, անոնց գրաւած դիրքը Վենետիկեան Հասարակապետութեան տնտեսական կեանքին մէջ:

Վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ շահեկան հարցազրոյց մը դասախօսին եւ ներկաներուն միջեւ:

Սոյն աշխատանքը պատրաստուած էր ամբողջովին Վենետիկի եւ Փարիզի արխիւներու փաստաթուղթերով:

Ներկաները մեկնեցան խորապէս տըպաւորուած, շնորհաւորելով սոյն երեկոյթին կազմակերպիչները:

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Որքան ալ Բարթող աղա, իր նենգամիտ բնազդներուն ուժովը, հեռուանց այս մարդուն մէջ խաչագողի մը հոտը առած ըլլար, չէր կրնար ինքզինքը պաշտպանել յարգանքի եւ երկիւղի տեսակ մը զգացման դէմ, որ հիմա իր վրայ կը տիրէր, հոն դասարանին մէջ, ուր տնտես մը մտցուցած էր զինքը, իր այցելութիւնը տնօրէնին երթալ իմաց տալու համար: Վայրկեանապէս, ներկայացող աուիթին հմայքին տակ, ինքն ալ կ'ենթարկուէր ընդհանուրին մոլութեանը, իր զաւկին ի՛նչ ըլլալը հասկնալ ուզելու մոլութեան: Իր մէջ, որդեսէր ծնողքը կ'արթըննար ուժգնօրէն, անհետացնելով ուրիշի մը խարդաւանանքները գուշակելու կարող նենգաւորը:

- Ամա՛, կ'առարկէր ինքնիրենը, մտատանջ, կեցիր նայինք աղջկան նաթուռային կը հասկնա՞յ ... պէ՛ անգամ մը կը հարցունեմ, մեռնել չէ՛ եա...

Այս վարանումներուն մէջ կը տատանէր մեր մարդուկը երբ որ տնտեսը եկաւ զինքը առաջնորդելու տնօրէնին խուցը: Բարթող աղայի սիրտը կը բաբախէր: Փէշերը իրարու վրայ բերելով ներս մտաւ: Խուցը լուսաւորուած էր ձեղունէն կախուած լամպարով մը, որուն ճերմակ ճենապակեայ լուսամփոփը բուռն լոյս մը վար կը թափէր: Դըրան ճիշդ դէմը, ընկուզենիէ լայն գըրասեղանի մը առջեւ, թաւշապատ բազկաթոռի մը վրայ կը դահակալէր մանկավարժը, գրելու զբաղած:

- Ի՞նչ էք ուզում, ո՞վ էք, հարցուց մարդուկին դառնալով, առանց գրիչը վար ձգելու:

- Պատուելի, կակազեց Բարթող աղա, հանըմը ըսաւ որ իրեն երթաք, աղան գըլրոց պիտի ղրկէ...

- Հանը՞մը, ո՞վ է գա...

- Մարկոս ամիրային աղջիկը ... չէ՞ք իմացած:

Խաչագողը ամիրա բառը լսելուն պէս, գրիչը վար դրաւ ու ոտքի ելաւ: Իր շիկերէի ռնգունքը պարարտ որսի մը հոտը առած էր:

- Ձեզ ճանաչում. բայց խնդրեմ ասացէք տիկնոջ որ կարող չեմ թողուլ վարժարանը զբաղմանցս պատճառով ... ամէն բոպէ կը սպասեմ վաղը իր այցելութեանը. յարգանքներս հաղորդեցէք իրան...

- Գլխուս վրայ, պատուելի:

Իր պաշտօնը աւարտած, մարդուկը պարտաւոր էր հեռանալ. բայց կեցաւ, իր ահաւոր աչքը անձկութեամբ մը բացխըփելով:

- Էլի մի պան ունէ՞ք ասելու՞, հարցուց Կոստանեան:

- Պատուելի, կը ներէք, ըսաւ Բարթող աղա, ձեզի մէկ պզտիկ անկարեւ մը պիտի տամ ... երկու աղջիկ ունիմ, Կատարինէս, Մագթաղինէս ...

- Մեր վարժարանում աղջիկ չի ընդունւում, պատասխանեց մարդը, կարճ կապել ուզելով:

- Դպրոց գան չեմ ըսեր, պատուելի, մինակ սանկ մէյ մը նայէիք, սա ընտոր մանչերուն կը նայիք կոր նէ ... պէտք եղածը կուտամ պատուելի, ատ կողմէն հոգ մ'ընէք...

Գետնամած պաղատանքի իր դիրքին մէջ, Բարթող աղա անդիմադրելի ծիծաղելիութիւն մը ունէր: Հրէշին վրայ՝ այդ կեցուածքը փոխանակ գութի՝ ծիծաղ միայն կրնար շարժել: Խաչագողը, իր աճպարարական ձեռնարկին սկսելէն ի վեր, այդ սենեակին մէջ դեռ այդքան զաւեշտական տեսարանի հանդիպած չէր: Բայց եւ այնպէս կրցաւ զսպել իր զուարթութեան տագնապը, որ պայթիլ կը սպառնար՝ ապուշ աղաչանքի, աննկարագրելի ոգեղութեան այդ խեղկատակ համադրութեան առջեւ: Մտերմօրէն մօտեցաւ հրէշին եւ կամաց մը անոր կռնակին զարնելով.

- Էլի մի պան կ'անենք մի յարմար պարագայի. ասացէք տիկնոջ որ պատրաստ եմ զինքը ընդունել...

Բարթող աղա, իր ակնկալութեանը մէջ սաստիկ յուսախաբ, աղջիկներուն նկատմամբ եղած այդ զրկանքէն վշտացած, վհատութեան շարժումով մը բացաւ դուռը եւ դուրս ելաւ: Այդ միջոցին, մանկավարժը, ինքնաբերաբար, թերեւս չուզելով որ մարդը բոլորովին յուսահատ մեկնի.

- Բարեկամ, կանչեց:

(Շար. 29)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Երեքշաբթի Ցիշատակ Տասն Կուսանաց, *Երեկոյեան Ժամերգութիւն՝ ժամը* 4·30-*ին* :

Աւագ Հինգշաբթի.- Ցիշատակ ընթրեաց Տեառն Մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի :

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8·15*ին* :

Ընթրեաց, *պատարագ՝ ժամը* 10-*ին* :

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ոտնլուայ՝ *ժամը* 4-*ին* :

Խաւարում՝ *ժամը* 7·30-*ին* :

Աւագ Ուրբաթ, Ցիշատակ Չարչարանաց եւ Խաչելութեան Տեառն Մերոյ Ցիսուսի Քրիստոսի :

Երեկոյեան Ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ *ժամը* 5-*ին* :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Հինգշաբթի, *Ոտնլուայ* 16-*ին* :

Խաւարում 19·30 :

Ուրբաթ՝ *Թաղում* 16-*ին* :

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Հինգշաբթի, *առաւօտեան ժամերգութիւն* 9, *պատարագ՝* 10, *Ոտնլուայ՝* 16, *Խաւարում՝* 19·30 :

Ուրբաթ. - *Թաղում* 17 :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Հինգշաբթի. - *Պատարագ՝* 10·15, *Ոտընլուայ՝* 16, *Խաւարում՝* 20 :

Ուրբաթ. - *Ժամերգութիւն եւ Թաղում ժամը* 17 :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Երեքշաբթի. - *Տասը Կուսանաց յիշատակ, ժամը* 16-*ին* :

Հինգշաբթի. - *Պատարագ՝* 10-*ին*, *Ոտընլուայ* 16-*ին*, *Խաւարում՝* 19·30-*ին* :

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17-*ին* :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Հինգշաբթի. - *Ժամերգութիւն - պատարագ՝* 8 - 11 : *Կը պատարագէ Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեան* : *Ոտնլուայ* 17, *Խաւարում՝* 20-*ին* :

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Երեքշաբթի. - *Ցիշատակ Տասն Կուսանաց՝* 17 :

Հինգշաբթի. - *Առաւօտ ժամերգութիւն* 8·30, *պատարագ՝* 10·30, *Ոտնլուայ* 16, *Խաւարում՝* 19 :

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Երեքշաբթի. - *Ցիշատակ Տասն Կուսանաց՝* 18·30 :

Հինգշաբթի. - *Ժամերգութիւն՝* 8·30, *պատարագ՝* 10, *Ոտնլուայ՝* 17, *Խաւարում՝* 20 :

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Հինգշաբթի. - *Մանուկներու հաղորդութիւն՝* 9, *պատարագ՝* 10, *Ոտնլուայ՝* 17, *Խաւարում՝* 20 :

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՄՓ. ՖՈՒԷԶ

Հինգշաբթի. - *Պատարագ՝* 10-*ին*, *Ոտընլուայ՝* 17·30, *Խաւարում՝* 20 :

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17·30 :

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Չորեքշաբթի. - *Փոքրիկներու հաղորդութիւն* 9 :

Հինգշաբթի. - *Ոտնլուայ՝* 17, *Խաւարում՝* 20 :

Ուրբաթ.- *Թաղում՝* 17, (*երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ՝ Ժիրայր Թասմաճեանի, երգէոն՝ Նորա Գաբրիէլեան*) :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի. - *Ժամերգութիւն՝* 9, *պատարագ՝՝* 10-*ին* :

Կը պատարագէ՝ ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ :

Ոտնլուայ՝ 16, *կարգ չարչարանաց՝* 19·30 :

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 17 :

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Հինգշաբթի. - *Ոտնլուայ՝* 16·30, *Խաւարում՝* 20 :

Ուրբաթ. - *Թաղում՝* 18 :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Աւագ Հինգշաբթի. - *Ոտնլուայ՝ ժամը* 17·30, *Հայրապետական պատարագ՝* 18, *Խաւարման արարողութիւն* 20·30 :

Աւագ Ուրբաթ. - *Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Ս. Խաչի երկրպագութիւն՝ ժամը* 18 :

Շաբաթ. - *Ճրագալոյց Զատկի, ժամերգութիւն երեկոյեան* 17, *հանդիսաւոր պատարագ՝* 18 :

Կիրակի. - *Զատիկ* : *Հայրապետական պատարագ՝ ժամը* 11 :

Երկուշաբթի. - *Մեռելոց* : *Ս. Պատարագ ննջեցելոց ժամը* 11 :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Du 16 au 31 mars 83

REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*

quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing.

AUSTIN TRIUMPH Pense *Castrol*

Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e
TEL. 380 55 11

OUVERT SAMEDI
DERNIERS JOURS

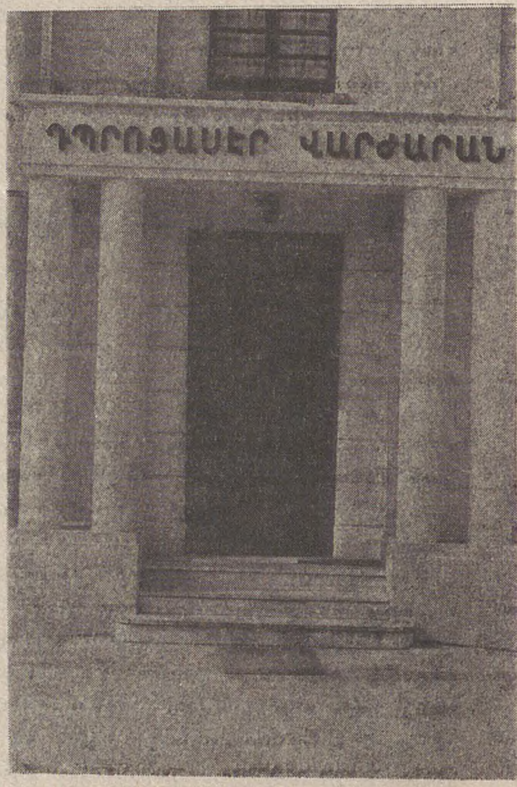

GALA
AU PROFIT DU
TEBROTZASSERE

PROGRAMME

DANIEL BILALIAN
SURPRISE TEBROTZASSERE
MINAS
TRIO DJIGUI
TRIO FERDI
LIZ SARIAN

Le spectacle sera présenté et animé par **TAXY**

LE 8 MAI à 16 heures 30 précises
AU
PAVILLON BALTARD
94130 NOGENT SUR MARNE

ՀԱՅ ՏԻՍՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ, ԹԷ ԻՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ ՈՒՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

VIDEO - CASSETTES
(SECAM - VHS) et (PAL - VHS)

ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒ ՍԱԼԵՐՈՒ ԵՒ ՁԱՅՆԵՐԻԶՆԵՐՈՒ ՃՈԽ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ
(Արտադրութիւն *ԱՐԳԱ* հաստատութեան, Լոս Անճըլըս)

EN VIDEO CASSETTES :

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐԸ
գունաւոր (sous-titré en anglais)

ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ
սեւ-ճերմակ

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ
սեւ-ճերմակ

EN CASSETTES ET DISQUES :

ԵՐԳԻՉՆԵՐ՝
Մանուէլ - Ատիս - Փօլ - Ցովիկ - Ցարութ - Գառնիկ Սարգիսեան
Ռոզի Արմէն - Մարօ Փարթամեան - Անտոէ Տանիկ - Վարուժ
Գէորգ Թէրճանեան - Ցարօ Բուրեան - Աւօ Սարգիսեան *եւայլն* :

ՆՈՒԱԳՆԵՐ՝
Հայաստանի Պարախումբ - Ճագի Նուագախումբ - Ժագ Գօնեան
Րաֆֆի Ցակոբեան - Հայկ. Ժողովրդ. Պարեր - Շիրակ Նուագախումբ

●■●

HAY DISC

VOUS PROPOSE SA COLLECTION DE DISQUES ET DE CASSETTES DES CHANTEURES ARMENIENS LES PLUS POPULAIRES AINSI QUE DES FILMS ARMENIENS EN VIDEO-CASSETTES

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐ

Դիմել՝
21, rue Lamartine 75009 PARIS
Tél. : 282. 01. 41

կամ գրել՝
HAY DISC
9-11, Grande rue, 93250 VILLEMOMBLE

ԱՊՐԻԼ 24

24 AVRIL
en Arménie

DU 16 AU 29 AVRIL
14 JOURS

DU 21 AU 29 AVRIL
8 JOURS

accompagné par Varoujan Sarkissian

Renseignements et Inscriptions:

Départ de Paris
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
Mº Pyramides

Départ de Lyon
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

Départ de Marseille
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Org. Lic. A 1037

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
30

MERCREDI
30 MARS
1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770. 86. 60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.403 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 58e ANNÉE — No 15.403

ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ ԻՐԵՆՑ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՄԻՒՍ ՏՈՒՐՔԵՐԸ ՄՈՌՑԱԾ ԲՈԼՈՐԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆՑ ՍԵՂՄՈՒՄԻՆ ԴԷՄ

Կառավարութիւնը մէկ բան յաջողեցաւ խոստակցութեան իր ծրագրով եւ յաջողութեանց այս շարքին մէջ, հարկ է ընդունիլ թէ փոքր բան մը չէ: Նոր որոշումներու տասնարեային մէջ, ինչ կէտեր անտեսուած են եւ ամէն մարդ կը բողոքէ արտասահման ճամբորդելու առթիւ դրուած դրամական սեղմումներուն դէմ. Հաւանաբար նոյնիսկ անոնք որոնք իրենց ամբողջ կեանքը Օգուստ լա Ֆէռիէռ անցուցած են մինչեւ Փարիզ իսկ չերթալով...:

Զարմանալի չէ սակայն, քանի կը համապատասխանէ Ֆրանսացիին յատկանշական նկարագրին, կը բաւէ որ որեւէ բան արգիլուի: Ասիկա յաջողութիւն է կառավարութեան համար, քանի որ այնքան միջամտական կեդրոնացում կայ այդ հարցին վրայ, որ եկամուտի վրայ մէկ առ հարիւրը, 5000 Ֆր.էն աւելի տուրք վճարողներուն 10% պարտադիր փոխատուութիւնը, Ապրիլ 1-էն սկսեալ կազի, ելեկտրականութեան, երկաթուղիի, հեռաձայնի սակերու 8% յաւելումը գրեթէ մոռցուած են...: Եւ սակայն բուն լեղին՝ ասոնք են: Կառավարութեան բանբերը՝ Մաքս Կալլօ իր առաջին փորձելոյթը կ'ունենար այս հարցին առընչութեամբ, ինչ որ գործի մը սկսելու համար՝ նուէր մը չէ...:

Ճամբորդութեան գործակալութեանց տնօրէնները փողոց կ'իջնեն Չորեքշաբթի օր, լուռ ցոյց մը ընելու համար: Տեսնըւելէ ետք Տիկին Էտիթ Քրէսոնի եւ Ժաք Տըլորի հետ կարելի եղաւ միայն որոշ կարգադրութիւններու փոքր բարեփոխումներ ձեռք ձգել: Օրինակ երախայ գլուխ հազար Ֆրանքի (փոխանակ 2000-ի) արտօնութիւնը կը սահմանափակուի մինչեւ տասը տարեկան մանուկներու եւ գործի մարդիկ, որոնք օրական 1000 Ֆ.ի իրաւունք ունին, անկէ զատ ալ առանց սահմանափակումի կրնան օգտագործել ապառիկի քարթերը, արդարացնելով թէ ծախսուածը գործի կը վերաբերի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Սէ - Ժէ - Թէ սենտիքայի երկու ճիւղերը 24 ժամուան ընդհ. գործադուլ մը հրահանգած էին Մարտ 28-ին եւ իրագործուեցաւ 96% համեմատութեամբ, հակառակ կառավարութեան ազդարարութեան: Երկիրը ամայացած է ամբողջովին: Աշխատաւորները կը բողոքեն երկրին տարեկան 200% յաւելումներուն դէմ եւ աշխատավարձքի յաւելում կ'ուզեն: Զափաւոր սենտիքայի մը պարագլուխը յայտարարած է այս առթիւ թէ կառավարութիւնը փոխանակ արգիլելու գործադուլը պէտք է լուծումներ փնտռէ:

ՓԱՐԻԶԻ սակարանը հանդարտ օր մը անցուցած է Երկուշաբթի օր: Քլէօպ Մետիթեռանէի արժեթուղթերը միշտ կը բարձրանան: Եւ այս առթիւ, Երեքշաբթի առտու Ֆրանս - Էնթէռէն հարցում մըն ալ եղաւ Ժիլպէր Թռիկանոյի բացատրելու համար թէ ի՞նչպէս արժեթուղթերը անմիջապէս բարձրացան Ուրբաթ, երբ դեռ չէին հրապարակուած իսկ կառավարական կարգադրութիւնները: Քլէօպին նախագահ - տնօրէնը յայտնեց թէ այդ հարցերով չի հետաքրքրըւիր: Տոլարը 7,29-ի բարձրացած է, մինչ մարքը իր նուազագոյնին վրայ կը մընայ (2,99):

ՓԱՐԻԶԻ Փալէ տէ Քոնկրէին մէջ, Մարտ 28-ին բացուեցաւ տարեցներու ազգ. համագումարը ի ներկայութեան 3500 պատգամաւորներու: Նախագահ Միթերան ճառ մը խօսեցաւ բացման նիստին:

ՀԱՅ ԴԱՏ

ՀԱՅԵՐԸ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Շաբաթ օրուան թուականը (Մարտ 26) կրող երկու օրաթերթեր կրկին կ'անդրադառնային հայկ. հարցին, տարբեր չարժառիթներու հետեւանքով: Նախ Լը Մոնտ նամականիի իր բաժնին մէջ, կը յայտնէր թէ Յունուար 30/31-ի եւ Մարտ 2-ի իր թիւերը բազմաթիւ հակազդեցութիւններ ստեղծեր են Թուրքիոյ ընթերցողներուն մօտ, որոնցմէ նամակներ ստացած է «յայտնապէս ներշնչուած նոյն միակ մօտէլէն»: Միւս կողմէ, գիր մըն ալ ստացեր է Պեռնի Թուրք դեսպանէն՝ Թիւրքմէն, որու նամակէն գլխաւոր հատուածներ կը հրատարակէ:

Բովանդակութիւնը շատ խիստ է Ֆրանսայի նկատմամբ, որու «կառավարութիւնը սակարկութեան կը նստի մարդասպաններու հետ»: Գալով 1915-ի դէպքերուն, Թիւրքմէն ապարէզ կը կարդայ «Մոնտ»ի որ կարենայ «անհերքելի վաւերականութիւն ներկայացնող մէկ հատիկ պատմական փաստաթուղթ ցոյց տալ, որ փաստէ Հայերու սիսթեմաթիք ցեղասպանութիւնը 1915-ին»:

Ի՞նչ պատահած է ուրեմն 1915-ին, Թուրքին համար պարզ է (եւ նոր ալ չէ...). - շարք մը ապստամբութիւններ եղած են, հաստատուած կարգ մը Պետութեանց կողմէ, որոնց մէջ՝ Ֆրանսա, եւ որոնք չահագրգռուած էին Օսմանեան Կայսրութիւնը բաժան - բաժան ընելու: «Խեղճ Հայերը, կ'ըսէ Թիւրքմէն, զոհերն եղան նենգամիտ խոստումներու եւ արեւմտեան կեղծաւորութեան, եւ ճիշդ անոնցմէ է, որոնք գիրենք կրակը նետեցին, որ Հայերը հաշիւ պէտք է ուզեն»...:

×

Նոյն թուականը կրող «Լիպերասիոն»ը կրկին կ'անդրադառնայ Արա Թորանեանի դէմ եղած մահափորձին, յայտնելով թէ, ըստ ոստիկանութեան, կը թուի թէ Թուրքերն են որոնք ուզած են սպաննել Թորանեանը եւ այս վարկածին կապակցութեամբ, կը յիշէ թէ Լիբանանի մէջ Ա. Աշճեան առեւանգուած է, Հ.Գ.Բ.ի- ան-դամ Մինաս Սիմոնեան եւ Փաշօ Մազեան սպաննուած են, որոնց պիտի միանար՝ «անցեալ Երկուշաբթի Արա Թորանեան»: Կ'աւելցնէ թէ ոստիկանութիւնը չանտեսեր սակայն ուրիշ վարկած մը՝ հաշուեյարդար հայկ. զանազան հոսանքներու միջեւ:

Նոյն էջին վրայ «Բեմ» գլուխին տակ, «Լիպերասիոն» լոյս ընծայած է Արա Թորանեանէ յօդուած մը, խորագրուած՝ «Հայերն ու մամուլը», ուր ՀԱՇ-ի բանբերը կը ճաղկէ այն արհամարհոտ վերաբերումը, որ մամուլը ցոյց տուած է իրեն դէմ եղած ոճրափորձին առթիւ եւ կը շեշտէ մամուլին հակահայ ընթացքը: Վերջին հատուածին մէջ, յիշելով Ֆրանսայի պատասխանատուութիւնը ջարդերուն մէջ, Թորանեան կ'եզրակացնէ. - «Երթալով աւելի բացայայտ կը դառնայ որ Հայերը խղճի խայթն են Արեւմուտքի, արատ մը ամօթին պէս կարմիր, իբրեւ թէ - մարդկութեան ճակտին վրայ»:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 46-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Առաջին հանդիպումին «Արարատ» 1-ի դէմ 2 կէտով յաղթեց Դինամօ Կիեւի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԽՈՐԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջ)

«ՅԱՌԱՋ». - Իրապէս, ի՞նչ պատահեցաւ Մետալիսթի դէմ բաժակի մրցումին:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Կիսախաղին, երբ 2 - 1 կը շահէինք, մենք մեզի ըսինք թէ Բ. կիսախաղին պիտի զուարճանանք, թէ շա՛տ դիւրին պիտի ըլլայ, եւայլն: Ափսոս, այդպէս չեղաւ, եւ Մետալիստցիները մեր թոյլ խաղէն եւ բերդապահ Անտոնեանի սխալներէն օգտուելով՝ խաղը շահեցան 4 - 2 արդիւնքով: Կը յուսամ որ այս մրցումէն պիտի քաղենք պէտք եղած դասը՝ գալ տարուան մրցումներուն համար:

«ՅԱՌԱՋ». - Այս վերջին տարուան ընթացքին, միջին հաշուով, որքա՞ն նեկաններ ձեր մրցումները դիտելու եկան՝ Հրազդան մարզադաշտին մէջ:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Այս տարի, նկատի ունենալով մեր լաւ վիճակը դասակարգման մէջ, մեր բոլոր մրցումներուն ներկայ կ'ըլլային 20 - 25 հազար «երկրպագուներ»: Պէտք է ըսել նաեւ թէ Հայաստանի մէջ մեր բոլոր մրցումներն ալ հեռատեսիլէն ուղղակի կը տրուին:

«ՅԱՌԱՋ». - Անցեալ տարի, քանի մը կարեւոր մրցումներու համար, «Արարատ» զրկուած էր ձեզմէ, Աշոտ Խաչատուրեանէ, երբեմն ալ Մելիքեանէ՝ քանի որ մաս կը կազմէիք, նոյն ատեն, Խորհ. Միութեան ազգ. զանազան խումբերու: Այս պարագաներուն ինչո՞ւ չեն յետաձգուիր «Արարատ»ի մրցումները:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Խորհրդային Ֆութպոլի Ֆետերասիոնին դրած օրէնքին համաձայն, ազգ. Ա. խումբին միայն ըլլալագոյն 3 խաղացող տուող խումբերուն մրցումները կը յետաձգուին: Մեր խումբէն միայն ես եմ որ ընտրուած եմ Խորհ. Միութեան Ա. կազմին մէջ: Աշոտ Խաչատուրեանը եւ Մելիքեանը մաս կը կազմէին «Յոյսերու» խումբին: Այս պատճառով է որ «Արարատ»ի մրցումները չէին յետաձգուեր: Այս տարի, խաղացանկը այնպէս կազմուած է, որ ազգ. մրցումները չզուգադիպին ախոյեանութեան մրցումներուն:

«ՅԱՌԱՋ». - Նոր շրջանին համար խումբին մէջ փոփոխութիւններ եղա՞ն:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Միայն Սամուէլ Պետրոսեանը եւ Մանուէլ Ասատուրեանը գացին Կոտայք: Ոչ մէկ նոր խաղացող եկաւ:

«ՅԱՌԱՋ». - Ինչպէ՞ս պատրաստուեցաք նոր շրջանին համար:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Երկու ամիս Սեւ Ծովի ափերը, Գագրա քաղաքին մէջ, նախապատրաստական շրջան մը անցուցինք: Այս շրջանին, մարզիչ Անդրէասեանի հսկողութեան տակ աւելի ֆիզիքապէս աշխատեցանք՝ որպէսզի պատրաստ ըլլանք ախոյենութեան առաջին մրցումներուն: Փորձերը շատ լաւ անցան, հակառակ որ ընկերական մրցումներուն լաւ արդիւնքներ ձեռք չբերինք, ամէնքս ալ ֆիզիքական լաւ վիճակ մը կը ցուցաբերէինք սակայն:

«ՅԱՌԱՋ». - Ո՞վ է, մինչեւ հիմա, ձեզի ամէնէն լաւ թուող մարզիչը: Կը նախընտրէք հա՞յ՝ թէ օտար մարզիչ ունենալ:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆՆՍԵԱՆ. - Ինծի համար, մինչեւ հիմա տեսած մարզիչներէս ամէնէն լաւը, 1975-ին «Արարատ»ը մարզող Մասլովն է: Պէտք է ըսել նաեւ, թէ անցեալ տարուան մեր յաջողութեան մէջ, ներկայի մարզիչ Անդրէասեանը իր կարեւոր դերը ունեցաւ: Գալով հայ թէ օտար մարզիչի հարցին, բնականօրէն կը նախընտրենք ունենալ հայ մարզիչ:

«ՅԱՌԱՋ». - Խումբին մէջ մթնոլորտը ինչպէ՞ս է. ինչպէ՞ս կը ներկայանան խաղացողներու միջեւ յարաբերութիւնները: Ինչպէ՞ս կը տեսնէք «Արարատ»ի ապագան:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Խաղացողներու միջեւ փոխ - յարաբերութիւնները շատ լաւ են: Ամէնքս ալ զիրար կը սիրենք եւ կ'ուզենք դարձեալ փայլուն օրեր պարգեւել «Արարատ»ի «երկրպագուներուն»: Ես անձնապէս շատ լաւատես եմ «Արարատ»ի ապագային մասին, քանի որ խումբին միջին տարիքը միայն 22 է: Յառաջիկային կրնանք, եւ պէտք է, յառաջդիմել միայն:

«ՅԱՌԱՋ». - «Արարատ»ը կորիզ խումբ մը ունի՞:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Ոչ: 24 խաղացող ենք. ամէն մրցումի կը խաղան անոնք՝ որոնք լաւագոյն վիճակի մէջ են:

«ՅԱՌԱՋ». - Ի՞նչ է այս տարուան ձեր նպատակը:

Խ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Ամէն ջանք թափել ախոյենութեան առաջին չորս խումբերէն մէկը ըլլալու՝ որպէսզի գալ տարի իրաւունքը ունենանք մասնակցելու եւրոպական բաժակներէն մէկուն:

Զրոյցը կատարեց՝
ՇԱՆԹ

ՇԱՒԱՐՇ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

«Յառաջ»ի Մարտ 23, 24 եւ 25-ի թիւերով տուած էինք «Լիտերատուրնայա Գազետա» թերթին մէջ Գենադի Բոչարովի ստորագրած յօդուածը, թարգմանութեամբ Հ. Գ.ի: Յօդուածը վեր կ'առնէր հայ մարզիկի մը՝ Շաւարշ Կարապետեանի, անձնազոհ ոգին եւ հերոսութիւնը կեանքեր փրկելու մարզին մէջ:

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Մարտ 22-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումը, Մարտ 21-ի իր հրամանագրով, պարգեւատրած է Շաւարշ Վլատիմիրի Կարապետեանը «պատուոյ նշան»ով, ի գնահատութիւն մարդոց կեանքը փըրկելու ատեն իր ցուցաբերած արիութեան եւ անձնուէր գործողութիւններուն:

Միւս կողմէ «Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» թերթը Մարտ 12-ի իր թիւով կը հաղորդէր թէ. - «ՍՍՀ Մինիստրների խորհրդի առընթեր ֆիզիքական կուլտուրայի եւ սպորտի կոմիտէն ստորջրեայ արագընթաց լողում մարզական բարձր արդիւնքների հասնելու, համաշխարհային տասը ռեքորդ սահմանելու եւ 20 մարդու կեանք փրկելու գործում ցուցաբերած հերոսութեան ու խիզախութեան համար Շաւարշ Վլադիմիրի Կարապետեանին շնորհել է սպորտի վաստակաւոր վարպետի կոչում:

Բ.

Ի դէպ, այս 20 մարդու կեանք փըրկելու մասին յօդուածը լոյս տեսած էր 1983 Փետրուար 13-ին եւ ինչպէս դիտել կուտայինք մեր խմբագրական ծանօթութեան մէջ (Մարտ 23, Բ. էջ), յայտնի չէ թէ դէպքը ո՞ր Սեպտեմբերին տեղի ունեցած էր: Տրամաբանութիւնը կարծել կուտար թէ 1982-ի պէտք է ըլլար, մինչ կրցանք ստուգել որ 1976-ին է պատահած...: Ուրեմն հարկ եղած է մօտ եօթը տարի սպասել այս «պետական գաղտնիքին» տեղեկանալու համար. դեռ լաւ որ Շաւարշ Կարապետեանն ալ «յետ մահու» չի պարգեւատրուիր...

ՀԵՆՐԻ ԼԻՆՉ ԵՒ ԻՐ "ԱՐՄԵՆԻԱ"Ն

Ա.

1901-ին Լոնտոնի, Նիւ Եորքի եւ Պոմպէյի միացեալ հրատարակչութեամբ լոյս տեսաւ՝ Արեւելքի մէջ բազմաթիւ ճամբորդութիւններով հռչակուած, անգլիացի աշխարհագրագէտ Հէնրի Լինչի «Արմենիա» աշխատութիւնը: Յետագայ տարիներուն թարգմանուելով նաեւ այլ լեզուներով՝ աշխատութիւնը դարձաւ տեսակ մը ընդհանուր հայագիտարան: Միակ երկիրը՝ ուր արգիլուած էր այս գիրքին մուտքը, Թուրքիան էր: Հրատարակութեան յաջորդեցին բազմաթիւ գրախօսականներ, որոնցմէ մէկուն հեղինակը՝ անգլիացի ծանօթ հայագէտ Ֆրետերիք Քոնիպըր, «Մանչեսթըր Կուարտիըն»ի ընթերցողները կը հաւաստիացնէր, թէ Լինչի աշխատութիւնը առանց չափազանցութեան կարելի է համարել յաւերժ յիշատակութեան արժանի գործ մը:

Երկու պատկառելի հատորներէ բաղկացած աւելի քան հազար էջնոց այս յատուկ հանրագիտարանին մէջ տեղ գտած են հարիւրաւոր նկարներ, քարտէզներ, գծագրութիւններ: Աշխատութեան մէջ ուսումնասիրուած գլխաւոր վայրերն են՝ Ախալցխա, Ախալքալաք, Անի, Ալեքսանդրապոլ, Կարս, Երեւան, Էջմիածին, Վան, Մուշ, Ալաշկերտ, Արճիշ, Պիթլիս, Էրզրում, Տրապիզոն: Լինչ բարձրացած է Արարատի, Սիփանի, Նեմրութի գագաթները: Իր այցելած վայրերուն մէջ ան հետաքրքրուած է բացի Հայերէ նաեւ Վրացիներու, Ռուսերու, Յոյներու, Ասորիներու, Քիւրտերու, Թուրքերու, Պարսիկներու եւ այլ ազգերու կեանքով:

Անգլիացի ճամբորդը չէ գոհացած միայն պատմական, աշխարհագրական եւ ազգագրական հետազօտութիւններով, այլ ուսումնասիրած է նաեւ քաղաքական հարցեր, նպատակ ունենալով իր աշխատութեամբ օգնել աշխարհի բախտը տնօրինող Պետութիւններուն՝ վճռելու ազգային հարցերը: «Փէլ-մէլ Կազէթը» 1901-ին կը յայտնէ, որ Մերձաւոր Արեւելքի (այդ կարգին, բնականաբար, առաջին հերթին Հայաստանի) քաղաքական հարցերը լուծել ուզողներու համար այսուհետեւ չկայ ուսումնասիրութեան աւելի լաւ աղբիւր քան Լինչի հատորները:

Ժամանակակիցներու բարձր գնահատականին արժանացան Լինչի ոչ միայն երկը, այլեւ անձը:

1901-ի ընթացքին Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցան նաեւ հայագիտական այլ գործեր՝ Էնտերսընի, Սէյսի, Տալթընի, Օսուալտի եւ այլոց երկերը, սակայն տարուան հրատարակութիւններէն միակն էր «Արմենիա»ն, որ լայն արձագանգ գտաւ նաեւ ոչ - հայագիտական շրջանակներու մէջ: Այս տեսակէտէն կ'արժէ յիշել հունգար անուանի լեզուաբան, թրքական լեզուներու ստուգաբանական անդրանիկ բառարանի հեղինակ, ազգագրագէտ Արմին Վամպէրը, որուն մասին ժամանակակիցները կ'ըսէին, թէ Թուրքիոյ մահմետական հասարակութեան աչքին՝ Մոհամմէտէն ետք երկրորդ հեղինակաւոր անձն է: Այսքան պատկառելի թրքագէտ մը, Լինչի աշխատութեան՝ Թուրքիոյ մէջ արգիլուած ըլլալը իմանալով հանդերձ, Պուտափեշտի «Փէշտէր Լոյտ» գերմաներէն պարբերականին մէջ հրատարակեց դրուատական գրախօսական մը, ուր մասնաւորաբար բարձր կը գնահատէ անգլիացի ճամբորդի անաչառութիւնը. «Երկրի եւ ժողովուրդի նկարագրութեան ընթացքին Լինչ հեռու կը մնայ բոլոր նախապաշարումներէ: Քաղաքական նկատառումներու մէջ եւս ան ջանացած է պահպանել կատարեալ անաչառութիւն»:

Յիշելով Անիի աւերակները, հունգար գիտնականը կ'աւելցնէ «Միայն ճշմարտութեան հանդէպ իմ պարտականութիւնս կատարած պիտի ըլլամ, եթէ պնդեմ, որ հայկական թագաւորութեան միջնադարեան մայրաքաղաք Անիի չքեղ յուշարձաններով, հրապուրուած բազմաթիւ այցելուներէն ո՛չ մէկը իր տեսածը, թէ՛ պատմական եւ թէ՛ արուեստագիտական առումներով կրցած է խորագնին ու ճիշդ նկարագրել, որքան Լինչ»:

Անգլիական «Ուորլտ» պարբերականը անկեղծօրէն կը խոստովանի, որ նախքան «Արմենիա»ի հրատարակութիւնը, Անգլիացիները տակաւին լրջօրէն չէին գիտեր Հ ա յ ա ս տ ա ն ի իսկական արժէքը: Թերթին խմբագրութիւնը ապշեցուցիչ կը համարի մանաւանդ այն՝ որ «Արմենիա»ի յատկացուած ուժի, հըմտութեան եւ նիւթական միջոցներու անօրինակ սպառումը գործադրուած է յանուն Հայաստանի: Իսկապէս ալ, Հայութեան վիճակը այնքան բարդ էր, որ միայն կարելի է զարմանալ, թէ ինչպէս կրնար դիւանագէտ Անգլիոյ որեւէ հպատակ, մանաւանդ Լինչերու պէս անուանի գերդաստանի ներկայացուցիչ մը, այդքան անվերապահ կերպով նուիրուիլ ժողովուրդի մը, զոր պաշտպանելը լեցուն էր բազմաթիւ անձեռնտու արձագանգներով:

Լինչ գերդաստանը կը սերէր Իռլանտայէն: Այս հին ու ազնուական տոհմը Մեծն Բրիտանիոյ պարգեւած է պետական քանի մը դէմքեր, այդ կարգին՝ նաեւ ծովակալ մը: Լինչերու եռանդուն ջանքերով է, որ Արեւելքի մէջ առաջին անգամ բացուած է Տիգրիսի վրայով Պաղտատը պարսկական ծոցին կապող նաւագնացութեան ճամբան: Այդ հռչակաւոր ընտանիքի մէջ է, որ 1862 Ապրիլ 18-ին ծնած է «Արմենիա»ի հեղինակը: Միջնակարգ ուսումը ստացած է Քեմպրիճ. ապա իրաւաբանական բարձրագոյն դասընթացքներու հետեւած է Գերմանիա՝ Հայտըլպէրկի համալսարանը: 1889 - 1890 թուականներուն ճամբորդութիւններ կատարած է Հալէպ - Տիարպէքիր - Տիգրիս - Պաղտատ ուղիով: Պարսկաստանի մէջ հիմնած է շոգենաւի ընկերութիւն մը. իսկ 1900 թուականին բացած է Պախթիարի լեռներէն մինչեւ Սպահան երկարող 270 մղոննոց «Լինչ պողոտան»:

Պաղտատի անգլիացի դեսպան գնդ. Թէյլըր, որ, Լինչի բառերով, գրեթէ փոքր թագաւոր մըն էր Միջագետքի մէջ, «Արմենիա»ի հեղինակին պապն էր (մօր կողմէ): Իսկ «փոքր թագաւոր»ին կինը, սվազցի գեղեցիկ Հայուհի մըն էր, որուն սիրահարած էր անգլիացի դեսպանը եւ ամուսնացած անոր հետ:

1902 Օգոստոս 2-ին գրուած ինքնակենսագրականին մէջ Լինչ կարօտով կը յիշէ իր տատիկն ու ծնողքները. «Չեմ գիտեր, թէ ուրիշ երախաներ աւելի մեղմանոյշ եւ խանդակաթ ծնողքներ երբեւիցէ ունեցա՞ծ են ... Հինգ տարեկան էի, երբ տատիկէս ղրկուած պզտիկ քուռակ մը բերին, կանգնեցուցին դահլիճին կեդրոնը եւ նուիրեցին ինծի՝ մեծ հաճոյք պատճառելով: Կեանքիս մեծ մասը անցուցած եմ ձիու վրայ»: Ինքնակենսագրականի հրատարակիչը՝ Պ. Տօնապետեան, կը գրէ. «Փոքր տարիքին Հայազգի տատիկէն նուէր ստացած ձիու յիշատակը, ըստ երեւոյթին, խորհրդաւոր կաղապար ստացաւ խելահաս երիտասարդ Թոռան մտքին մէջ: Եւ բնազդ մը, ըստ երեւոյթին կը դրդէր զինք՝ ձիով այցելութեան ելլելու դէպի իր տատիկի հայրենիքը, արտադրելու համար ճշմարիտ հրաշակերտ մը»:

Դիւանագէտ նախնիներէն ընկալելով դիւանագիտական անուրանալի ձիրք մը, տատիկէն ու մօրմէն ժառանգելով քնքշութիւն եւ հայասիրութիւն, Հէնրի Լինչ իր պետական եւ հանրային գործունէութեան ընթացքին նուիրուեցաւ Հայոց դատի պաշտպանութեան: Անգլիական Խորհրդարանի պարսկական գործերու կոմիտէի նախագահի հանգամանքով ան բուռն քննադատութեան կ'ենթարկէր արտաքին գործերու վարած սխալ քաղաքականութիւնը Պարսկաստանի եւ Հայաստանի նկատմամբ: Մահէն 16 օր առաջ, 1913 Նոյեմբեր 8-ին, ան անգլիական «Տը Նէյշըն» թերթին մէջ հրատարակեց հայկական բարենորոգումներուն նուիրուած իր Բաց Նամակը: Որպէս Բրիտանական Արքայական Աշխարհագրական Ընկերութեան անդամ՝ ան մեծ նպաստ բերած է Հայաստանի աշխարհագրութիւնը ուսումնասիրելու գործին:

Լինչ Հայաստան ճամբորդած է առաջին անգամ 1893 Օգոստոսէն մինչեւ 1894 Մարտ, երկրորդ անգամ՝ 1898 Մայիսէն մինչեւ Օգոստոս: Իրեն ուղեկցող անձնակազմին մէջ կը գտնուէր նաեւ գերմանացի երկրաբան Ֆ. Օսվալտ, որուն հետ Լինչ կազմած է Հայաստանի հանրածանօթ քարտէզը:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

(Շար. 1)

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ «50 ՄԵՆԵՐԳ»ՆԵՐԸ

Քանի մը օր առաջ ստացանք մեր երէց եղբայրներէն ծանօթ երաժիշտ - երգահան՝ Ա. Պարթեւեանի նոր աշխատանքը՝ «50 մելոտիներ»ը:

Տարիներու տքնաջան, յամառ, և երգարուեստի ճաշակի դրոշմը կրող այս 50 մելոտիները, որոնք յօրինուած են դաշնակի ընկերակցութեամբ, յարգելի հեղինակը ամփոփելով հատորի մը մէջ, ստեղծող երաժիշտի կոչումը արդարացուցած է անգամ մը եւս, իր պատկառելի տարիքին մէջ:

Ա. Պարթեւեանի կողմէ տարուած այս աշխատանքը կարելի է դիտել քանի մը անկիւններէն: Նախ կ'արժէ կենալ երգահանին յօրինելու արուեստին վրայ:

Ինչպէս իր միւս գործերուն՝ նոյնպէս ալ այս մեներգներուն մէջ Արա Պարթեւեանի յօրինելու ձեւը կ'ընթանայ երկու ուղղութեամբ: Հոն կայ հայկական ժողովրդական նկարագիր, կայ նաեւ միաժամանակ ազատ ներշնչում:

Կը բաժնենք մենք եւս այն կարծիքը, թէ հեղինակը Ֆրանսական դպրոցի մը մէջ հասակ նետած, եւ իր երաժշտական գիտելիքներն ու ճաշակը հոն զարգացուցած ըլլալով, զգալիօրէն մնացած է Կապրիէլ Ֆորէ, Տիւփոր եւ Շոսոնի նման յայտնի երգահաններու ազդեցութեան տակ: Սակայն, նոյն հատորին վերջին մեներգներուն մէջ կը գտնենք հայկ. ժողովրդական նկարագիրն ու տոհմիկ շունչը: Մելոտիներուն շատ - շատերը յօրինուած

- ՇՈՒՆԵՐՈՒ ԿՂԶԻՆ -

ՊՕՂՈՍ ԳՈՒԲԵԼԵԱՆ

Սեդան՝ կինս, իմ ալ սրտիս թարգմանը հանդիսանալով, ի զուր կը փորձէր օրիորդ Նատիան համոզել որ հաճէր դժբախտ հայուհին մեր մօտ հրաւիրել, լոկ կարճ հանդիպման մը, ծանօթացման համար:

- Փորձեցի, դուք չխնդրած փորձեցի, - ըսաւ ան: - Բացարձակապէս մերժեց: Զարմանալի բնաւորութեամբ աղջիկ է: Իմ ալ խելքս չի հասնիր: Պատեանը քաշուած կեանք մը կ'ապրի:

Օրիորդ Նատիան իր գլուխը թափահարեց կարծէք զարմանքը աւելի շեշտելու համար:

Թանիային՝ հայուհիին զարմանալի վարմունքը աւելի եւս սրեց մեր հետաքրքրութիւնը: Հրահրեց մեր երեւակայութիւնը եւ աւելի բուռն կերպով փընտռել տուաւ զինք:

Կինս ինծմէ աւելի կը տագնապէր առեղծուածային հայուհիին սա օտարոտի վարմունքէն: Այո՛, մարդ չի գիտեր: Գուցէ ուծացած, հայութենէն պարպուած թեթեւսոլիկ աղջիկ մըն էր, որ ինքզինք անծանօթ սպանացիի մը ետին գցած, շան սատկած տեղը հարս եկած էր: Այս աշխարհի վրայ կրքոտ հայ երիտասա՞րդ կը պակսէր: Յիրաւի, այդ կղզիները կատղած շուներ, կատղած քածեր կը թափէին հին օրերուն: Ուրկէ՝ անոնց անուան ծագումը՝ «Քանարի»:

Օրերը կը թաւալէին ... ապարդիւն: Օրիորդ Նատիան, առանց յուսահատելու, իր կողմէն ամէն ճիգ կը գործադրէր, տարօրինակ հայուհին մեզի ծանօթացընելու: Ճիշդ է թէ մարդակերներու աշխարհէն կու գայինք, սակայն մեր ափրիկեցի հայրենակիցներու արտասովոր ու նուրբ ճաշակը տակաւին չէինք իւրացուցած ...

Եւ այնպէս պատահեցաւ, որ հայուհիին մեզի հետ չտեսնուելու եւ իր մտադրութեան մէջ հաստատ մնալու որոշումը, կերպով մը փճացուց մեր յարկին արձակուրդային մթնոլորտը:

Ու յանկարծ կնոջս դարձած ըսի.

- Դո՞ւն ինչու չես երթար կոր...

- Ո՞ւր:

- Թանիային մօտ ... Եթէ ինքը անձամբ գալու կը քաշուի, դո՛ւն գնա մօտը: Ի վերջոյ, մեզի՛ կ'իյնայ առաջին քայլը առնելը:

Ի զուր փորձեցի աշխատանքիս վերադառնալ եւ մոռնալ Թանիան: Կը խմէի միայն: Նոյն էջին վրայ սառած մնացած էր գրիչս...

Տատամսում:

- Հապա՞ եթէ պաղ վերաբերմունք ցոյց տայ, կամ թէ դուռը թակենք ու չբանա՞յ, - դիտել տուաւ կինս:

- Մենք ու մեր չար բախտը, - պատասխանեցի եւ իսկոյն աւելցուցի, - չէ ճանըմ, ես կը ճանչնամ պարսկահայերը, հիւրասէր, մեծ սրտի տէր մարդիկ են:

Կինս իր կանաչ աչքերը վրաս յառեց՝ «լո՞ւրջ ես» ըսելու պէս: Պզտիկները հաւաքեց եւ օրիորդ Նատիային հետ գընաց:

Առանձնութիւնը սպասումի ծանր րոպէներ ստեղծեց ինծի համար...

Վերադարձին, կնոջս աչքերուն մէջ կարդացի յաջողութեան փայլը:

- Լաւ որ գացեր եմ: Ի՛նչ հայրենասէր, ի՛նչ զարգացած աղջիկ է եղեր Թանիան, - ըսաւ դռնէն ներս մտնելով:

Օրիորդ Նատիան ուղղակի տուն վերադարձեր էր: Մթնցեր էր:

- Խեղճ աղջկան վիճակը տեսնես, - շարունակեց ան: - Սիրտդ կը լեցուի...

Կնոջս հոգիին մէջ բոլոր այդ շրջանին խտացած յուզումները, յանկարծ պայթում յառաջ կը բերէին:

- Գնա՛ պէ, - շարունակեց ան իր վըրդովմունքը, - հայուն ամէնէն վատը նորէ՛ն մարդ է, խիղճ ունի:

- Սակայն, ինչո՞ւ այս փախուստը, ինչո՞ւ այս տարօրինակ վարմունքը, - հարցուցի կարճ կտրելով կնոջս մենախօսութիւնը:

- Աղջիկը մի՛ այպաներ. խոցուած է մարդոցմէ: Գլխուն զարկած է տեղացիներուն անիրաւութիւնները...

- Աւելորդ պատճառ մը չէ՞ ակումբը փնտռելու, հանդիպած Հայուն կառչելու, լալու տեղ անոնց փաթթուելու:

- Խոհեմութիւն էր որ չըրնէր. դաստիարակութիւնը հասած է փուլի մը, ուր արթուն պէտք է հսկէ: Սխալ քայլ մը ու զաւակը կը կորսնցնէ: Ասոնց Լաս Փալմասցի կ'ըսեն, ծագումով անյայտ մարդիկ. ամէն վատութեան տակ են՝ դաստ... վիժեցնելու համար:

(Շար. 2)

են մեր գրականութեան ամենակարկառուն դէմքերու բանաստեղծութեանց վրայ: Հեղինակը ջանացած է հաւատարիմ մնալ այս գործերու ոգիին եւ իմաստին, մերթ գործածելով քնարական, մերթ մեղմ կամ մերթ ժողովրդական երաժշտական ոճն ու լեզուն: Իր այս գործերուն համար օգտագործելով մեր բանաստեղծութեան գեղեցիկ նմոյշները, մեր երէց գործակիցը գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, սակայն որոշապէս տարած է նաեւ ընկերային գործ մը, զանոնք վերապրեցնելով, ուշադրութեան առարկայ դարձնելով մեր սերունդի եղբայրներուն,, որոնք դժբախտաբար մեր բոլորինծանօթ պատճառներով չեն կրցած ներթափանցել, ճանչնալ այդ բանաստեղծութեանց մէջ թաքնուած իմաստի խորութեան, ճաշակի նրբութեան, զգացումի ջերմութեան, եւ վերջապէս մեսրոպեան լեզուի սիրտ չոյող հնչողականութեանը:

Ամէն գնահատանքէ վեր է Ա. Պարթեւեանի այս աշխատանքը որովհետեւ ան առանձնապէս յանձն առած է հատորին պատրաստութեան նիւթական թէ բարոյական ամբողջ պատասխանատուութիւնը եւ զոհողութիւնը: Գաղտնիք մը չէր մեզի ներկայ պայմաններուն մէջ թերթ կամ գիրք մը հրատարակելու անտանելի դժուարութիւնը: Զհեռանալու համար մեր բուն նիւթէն, յառաջիկային կ՚ուզենք մօտենալ այս հարցին, կարգ մը խորհրդածութիւններով:

Փափաքելի է, որ այս հատորին մէջ լոյս տեսած այս 50 մեղեդիները չմնան գիրքին էջերուն վրայ միայն, այլ անոնք մեր երգիչ եւ երգչուհիներուն կողմէ կատարուին համերգներու ընթացքին, ուրիշներու կողքին, լաւ մը ուսումնասիրուելէ, քննուելէ յետոյ թող հրամցուին երաժշտասէր ունկնդիր մասսաներուն: Հոս յարմար կը տեսնենք չեշտել, թէ անոնցմէ 16 մեներգներ առնուած են սկաւառակի վրայ, Վերա Հոնորայի մեկնաբանութեամբ եւ Ժանէթ Մաֆեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Վստահ ենք, թէ այս մեղեդիներուն մէջ իւրաքանչիւր երգիչ կամ երգչուհի պիտի գտնէ իր ներքին ապրումներուն, արուեստի ճաշակին, ձայնական տուեալներուն համապատասխան երգ կամ երգեր:

Կ՚արժէ չեշտել, թէ անոնք պիսի կըտորներ չըլլալով, կրնայ ըլլալ, որ մեր կատարող ուժերը դիւրութեամբ չմօտենան անոնց: Համեմատաբար ուրիշ երգերու այս մեղեդիները կը պահանջեն լուրջ աշխատանք, սակայն հարկ կա՞յ չեշտել, թէ դժուարին եւ լուրջ գործ մը յաջողցնելու հաճոյքն ու գոհունակութիւնը շատ աւելի բարձր է, քան հակառակը: Վստահաբար արժէքաւոր երաժիշտ՝ Արա Պարթեւեան ըմբռնած ըլլալով այս հաճոյքն եւ ներքին բաւարարութիւնը, անգամ մը եւս յանձն առած եւ յաջողցուցած է այս դժուարին գործը:

Մեզի կը մնայ սրտանց շնորհաւորել եւ քաջալերել:

ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

ՀԱՒԱՔՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ԵՐԷՑ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԻՆԵՐՈՒ

×

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). - Կիրակի, Մարտ 20-ին, Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը գեղեցիկ գաղափար ունեցաւ կազմակերպելով, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, թէյասեղան մը ի պատիւ Միութեան երէց անդամ - անդամուհիներուն: Սրահը լեցուն էր նախկին եւ նոր սկաուտներով, միութեան համակիրներով, բարեկամներով ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի մարզիկներով, որոնք կը վերադառնային իրենց յաղթական մրցումէն Սառխանսի դէմ: Ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով, խմիչքներով, կարկանդակներով, խմորեղէններով եւ այլ աղանդերներով պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ:

Գնահատելի նախաձեռնութիւն մը որովհետեւ պատուելով երէցները, միութիւնը ցոյց կուտայ թէ ունի բարոյական խոր գիտակցութիւնը իր առաքելութեան: Այն միութիւնները որոնք կը յարգեն, կը մեծարեն, կը յիշեն իրենց երէց անդամները, այն միութիւնները որոնք անցեալը, երէկը կ՚առնեն որպէս բարոյական ամուր խարիսխ, անոնք կը գոյատեւեն կը տոկան, կը դիմադրեն եւ կը յաղթահարեն ամէն տեսակի դժուարութիւններու եւ մանաւանդ հող մը չահին հասարակութեան մէջ: Իսկ այն միութիւնները որոնք կ՚արհամարհեն, կ՚անտեսեն, կը լքեն իրենց անդամները, կը մոռնան անոնք որոնք իրենց լաւագոյնը տուած են, կը հրաժարին բարոյական սկզբունքներէ, եւ մարդկային առաքինութիւններէ, այդ միութիւններու ապագան մութ է եւ կեանքը ժամանակաւոր: Ուստի կ՚արժէ շնորհաւորել Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու Միութիւնը իր խմբապետուհիներով, որոնք կը գիտակցին իրենց պարտականութեան, որոնք հաւատքով կը վերցնեն ջահը շարունակութեան եւ կ՚ուզեն միշտ ամուր պահել կուրիզը, անաղարտ պահել դիմագիծը եւ ընդլայնել հեղինակութիւնը միութեան:

Ձեռնարկը բացաւ խմբ. Լիլեան Մաշոյեան, բացատրելով հաւաքոյթին, հանդիպումին իմաստը: Կարպիս Յարութիւնեան, որ տարիներու վաստակ ունի Մարսէյլի սկաուտական շարժումէն ներս, իր խանդավառ եւ անսպառ շունչով վարեց սեղանապետի պաշտօնը միշտ բարձր պահելով ներկաներու տրամադրութիւնը: Սկաուտական, ժողովրդական եւ հայրենակցական խմբերգներ, սկաուտական ուրախութեան «ճիչ»ներ, հայկական պարեր, ինչպէս նաեւ մեներգներ՝ Ալիս Շահմիրեան - Տուրեան, Սիմոն Աւտոյեան, արտասանութիւններ՝ Իսկուհի Հըրաչեան, Ալիս Պիւլկիւրեան ստեղծեցին ջերմ եւ եղբայրական մթնոլորտ: Եղան մէջ ընդ մէջ խօսքեր: Միութեան վաղեմի բարեկամ - համակիրներէն գնահատանքի խօսքեր արտասանեցին Շաւարշ Փիրանեան եւ Ժաք Գասապալեան: Ձեռնարկի յատուկ իմաստին վրայ ծանրացաւ Կարօ Յովսէփեան: Քրիսթին Կիւլեան յայտնեց իր երախտագիտութիւնը հանդէպ Մանոյշ Շահմիրեանին, որուն շունչին տակ յաջորդական սերունդներ թրծուեցան հայկականութեամբ եւ որուն զոհաբերութեան եւ ջանքերուն արդիւնքն է Մարսէյլի Հայ Արենոյշներու աւելի քան կիսադարեան գործունէութիւնը եւ ներկայութիւնը այս գաղութէն ներս: Ալիս Պիւլկիւրեան՝ նախկին խմբապետուհի իր սերնդակիցներու անունով շնորհակալութիւն յայտնեց միութեան այս ազնիւ զգացումներուն համար եւ մաղթեց յաջողութիւններ իրենց բոլոր նախաձեռնութեանց մէջ: Մակի Ծերուկեան դրսեւորեց իր ջերմ զգացումները հանդէպ Հայ Արենոյշներու Միութեան: Մանոյշ Շահմիրեան յայտնեց սրտի իր անհուն ուրախութիւնը եւ գոհունակութիւնը ձեռնելով կողք - կողքի երէցներ եւ նորեկներ: Երեք սերունդ իրարու յաջորդած են, այսինքն շուրջ հինգ շրջաններ եւ «քոյրիկ»ը ջերմ խօսքերով վեր առաւ բոլորին աշխատանքը, նուիրումը, գիտակցութիւնը կանգուն պահելու համար միութիւնը, ինչպէս նաեւ իր հաւատքը այսօրուան պատասխանատուներուն, որոնք նոյն վճռակամութեամբ լծուած են աշխատանքի: Իր կարգին խմբ. Ալիս Շահմիրեան - Տուրեան տուաւ լայն տեղեկութիւններ միութեան գործունէութեան շուրջ: Միութեան նպատակն է տալ հայ մանուկներուն եւ երիտասարդներուն կեանքի բարձր իտէալ եւ ներշնչել ազգային ոգի: Ունեցած է փայլուն շրջաններ, սակայն այսօր եւս շնորհիւ գիտակից անդամներու անշեղ կեցուածքով կը շարունակէ իր ուղին: Խմբապետուհին կոչ ըրաւ ծնողքներուն որ մղեն, առաջնորդեն իրենց զաւակները դէպի հայ սկաուտական շարժում: Միութիւնը ունի իր հերթական ժողովները եւ որոշ արուարձաններու մէջ ստեղծուած են թեւիկներու եւ գայլիկներու խմբակներ: Այս առիթով խմբ. Ալիս Շահմիրեան - Տուրեան մասնաւորապէս շնորհակալութիւն յայտնեց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան որ սիրայօժար կերպով կը տրամադրէ սրահներ ժողովներու, պարախումբի փորձերուն եւ ձեռնարկներուն համար, նոյնպէս Սէն - Լուի Ս. Գէորգ եւ Սէն Ժերոմի Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցիներու թաղականութեանց որոնք կը տրամադրեն իրենց սրահները տեղական խմբակներու գործունէութեանց համար: Նոյնպէս անդրադարձաւ Միութեան կատարած բանակումներու մասին: Շրջագայելէ յետոյ Ֆրանսայի զանազան վայրերը, շուրջ տասնեւհինգ տարիէ ի վեր Հայ Արենոյշները ունին իրենց սեփական հողը, հետեւաբար սեփական բանակավայրը: Այս տարիներու ընթացքին շնորհիւ առատաձեռն հայրենակիցներու եւ աշխատանքի պատրաստ բազուկներու կարելի եղած է չէնք մը կանգնեցնել, ջուրը բերել, գեղեցիկ աղբիւր մը հաստատել, հողը տափակցնել խաղավայրի համար, արդուզարդի անհրաժեշտ սարքաւորումները կատարել, սակայն դեռ կան կատարուելիք անհրաժեշտ գործեր՝ որոնք կը կարօտին գումարներու, որպէսզի «Այգեստան» բանակումը ունենայ իր անհրաժեշտ սարքաւորումները:

Ձեռնարկի առթիւ որոշուեցաւ հաստատել տարեկան սկաուտական տուրք մը եւ արդէն ներկաները անդամակցելով գոյացուցին վեց հազար չորս հարիւր Ֆ.:

×

Արդարեւ, Կիրակի, Մարտ 20ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը եղաւ վայրը եղբայրական գեղեցիկ հանդիպումի մը արդիւնք ազնիւ զգացումներու եւ բարոյական ու մարդկային արժէքներու արտայայտութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Հայ Ազգային Մարմինի ներկայացուցիչները, Փետրուար 26 - 28, հանդիպումներ ունեցած են ամերիկեան Ներկայացուցչական Ժողովի եւ Ծերակոյտի կարգ մը անդամներու հետ: Հանդիպումներու ընթացքին Հ. Ա. Մ.ի ներկայացուցիչները արծարծած են հետեւեալ հարցերը ա ն ո ն ց շուրջ պատրաստուած թղթածրար մըն ալ յանձնելով. - Թուրքիոյ ընծայելի 755 միլիոն տոլարի ամերիկեան օժանդակութիւն, Արտաքին Նախարարութեան գիրքը 1915-ի ցեղասպանութեան շուրջ եւ Աբրահամ Աշճեանի առեւանգումն ու անոր անդրադարձը: Արծարծուած հարցերուն նկատմամբ դրական մօտեցում ցուցաբերելով ամերիկացի քաղաքական դէմքերը յայտնած են, թէ անհրաժեշտ քայլերը պիտի առնեն՝ Արտաքին Նախարարութեան մօտ, որպէսզի 1915-ի ցեղասպանութեան պատմական իրողութիւնը վերահաստատուի, եւ Թուրքիոյ ընծայելի զինուորական յաւելեալ օժանդակութիւններու դէմ այլ խորհրդարանականներու աջակցութիւնը ապահովուի:

Հայ Ազգային Մարմինէն չորս անդամներ, յատուկ հրաւէրով, ներկայ եղած են (Փետրուար 28ին) Ամերիկեան - Հելլենական Հիմնարկի ճաշին, որուն մասնակցած են ամերիկացի եւ յոյն քաղաքական 150 դէմքեր: Խօսք առնողներ անդրադարձած են Թուրքիոյ ընծայելի զինուորական օժանդակութեան, Կիպրոսի հարցին եւ Միացեալ - Նահանգներու Յունաստանի հետ ունեցած յարաբերութիւններուն: Հայ ներկայացուցիչներն ալ պարզած են մեր մտահոգութիւնները:

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՑԼԱՄԵՐԱԾՆԵՐԸ

Բ.

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԻՍՏԵՄ ՄԸ

Հրէշը ետին դարձաւ:

- Աղջիկներդ շա՞տ փոքր են, հարցուց, գրեթէ բան մը հարցուցած ըլլալու համար:

Մարդուկը, զոր յոյսի վերարծարծում մը յանկարծ տակնուվրայ ըրաւ, վախնալով որ տարիքի պզտիկութիւնը խոչընդոտ մը կ՚ըլլար իր փափաքած քննութեանը վստահ եւ զօրեղ չեշտով մը ըսաւ.

- Չէ, պատուելի, չէ՛, պզտիկ չեն, հէմ շատ մեծ են. Կատարինէս երսունհինգը անցաւ, Մագթաղինէս ալ երեսուն...

Զկրցաւ աւարտել: Կոստանեան, ջղային արտասովոր, խելայեղ տագնապի մը մատնուած, մեծազգորդ քրքիջի մը մէջ ա՛լ պայթեցաւ... իր ահագին կուրծքէն քահքահներու որոտումներ բղխան, ցնցելով իր ամբողջ մարմինը, միացած թեւերու ջղաձիգ պրկումներու, գլխի հերարձակ թօթվըտուքներու: Ատիկա ալերասան, անվերապահ, մոլեգին պոռթկումը եղաւ վայելմանը կատակերգութեան բոլոր այն հոյակապ տեսարաններուն, որոնք երկու ամիսէ ի վեր կը հոլովուէին շուրջը անկարող տկարացնելու իր անդըրդուելի տոկունութիւնը, առանց վայրկեան մը իսկ վտանգի ենթարկելու իր տիրական լրջութիւնը, իր հաղորդիչ խոհականութիւնը: Բայց ա՛լ գաւաթը լեցուած էր. ա՛լ անկարելի էր տոկալ: Կամքը իր ուժը կորսնցուց: Ծիծաղի հազեցման այդ տագնապը անխուսափելի եղաւ՝ անհունապէս լարուած, ձգտուած իր ջիղերուն անդորրութիւն մը, բարեբար թուլացում մը տալու համար վերջապէս:

Ու խնդաց, խնդաց, խնդաց, չէնքը թնդացնելով, մարելու, մեռնելու աստիճան խնդաց, մինչ Բարթող աղա՝ նախ ափ ի բերան, յետոյ անծանօթ երկիւղով մը պաշարուած՝ ընկրկեցաւ մինչեւ սանդուխը, ուսկից արագօրէն սկսաւ իջնալ՝ հալածուելով. ու փախաւ, մութին մէջէն, չերեւի պէս երկար բազուկները երերցընելէն, հեւ ի հեւ, եւ ատեն ատեն մըռլտալով.

- Ծօ աս փախուկ է եղեր... ծօ եա ճիտս պըլլուեր նէ...

Գ.

ՍԻՍՏԵՄԻՆ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

Տիկին Մարկոսեան, որ էրկանը մահըւընէն ի վեր գրեթէ միմիայն եկեղեցի երթալու համար դուրս կ՚ելլար, չատ որհաճութեամբ, նոյնիսկ սրտնեղաքնով մըն էր որ ընդունեց Պ. Կոստանեանին հրաւէրը Բարթող աղայի բերնով, յաջորդ առտուն: Մարդուկը մռայլամած դէմքով մըն էր որ ներկայացաւ հանըմին՝ հաղորդելու համար տնօրէնին պատասխանը:

- Հանըմ, ըսաւ ի վերջոյ, ահռելի բիբը խաղցնելով, ես քեզի խրատ տուող չեմ ամմա, կ՚ուզես նէ աս մարդուն հետ կտոր մը թէրթիպլի վարուէ:

Հանըմը, որուն զոռոզ, ամբարտաւան նկարագիրը երբեք ուրիշներուն խորհուրդը, պատուէրը չէր հանդուրժեր, արհամարհանքով մը մարդուկին ծռմռկած մարմինը չափչփեց:

- Բարթող աղա, ըսաւ կծու չեշտով մը, առանկ բաներու մի՛ խառնուիր... դուն նայէ որ ժամ առաջ աղջիկներդ կարգես. հասկցա՞ր:

- Կը ներէք, հանըմ, կակազեց մարդը իր սրտին հատորիկներուն նկատմամբ եղած այդ ակնարկութենէն խոր խոցուած, կը ներէք, բան մըն էր ըսի.- ընտոր կ՚ուզէք անանկ վարուեցէք... բան մըն էր ըսի, ափ կ՚ընէք... սխալեցայ... ի՞նչ գիտնամ...

Եւ փողոցին դռնէն կորաքամաք դուրս ելած պահուն, փողոցին մէջ իսկ, իր այլայլումին սաստկութեանը տակ, մանրավաճառը կը շարունակէր՝ ներսում խնդրելու, իր ըրած սխալը չտկելու մարմաջին մէջ՝ համանման բառեր մըլտալ. «Ափ կ՚ընէք, բան մըն էր ըսի... ինչո՛ւս պէտք... խալթ կերանք...»:

Յետոյ, յեղակարծ ըմբոստացումով մը, կանգ առնելով.

- Աղէկ ամմա, աղջիկներս, կիւզէլիմ եավրունե՞րս ինչու այս գործին խառնեց... կարգեր եմ չեմ կարգեր, իրե՛ն ինչ պէ՛. պոռաց բարկութեամբ... բէ՛ք աղէկ. անա՞նկ է մի... աս ամիս քեզի հինգ ոսկիի խազըխ մը խօթեմ տէ կը տեսնես...

(Շար. 30)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իւղագին. - Սիլվա Գույումճեան 500 Ֆ., Տիկին Հերմինէ Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ջիլինկիրեան 200-ական Ֆ., Պ. Մկրտիչ Շախմանեան, հաւատացեալ Տիկին մը, Տէր և Տիկին Ռոպէր Մաւոյեան, Այրի Տիկին Հռիփ. Խաչատուրեան, Տիկին Մարիամ Ֆնտըքլեան 100-ական, Տիկին Տերոեան Վերժին, Տիգրան Քէչէճեան, Տէր եւ Տիկին Յար. Բապուճեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թաշուրեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Փաշաեան, Տարօն Գալուստեան 50-ական Ֆ.:

×

Կապ. Խաչի Սէն - Ժէռոմի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան եւ զաւակներէ իրենց մօր մահուան տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ 100 Ֆ., նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փափազեանէ 100 Ֆ.:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

organise un

VOYAGE A VENISE

du Vendredi 20 Mai au soir
au Mardi 24 Mai au matin

Programme :
Aller et retour en train-couchettes
— le 2e jour : Visite de la congrégation des Mekhitaristes (Ile St. Lazare)
— le 3e jour : Tour de Venise en gondole

Conditions :
1 450 F par personne (assurance comprise)
Renseignements à la direction de la MCA
tél. 376 - 55 - 89

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ
ԳԵՂԵՑԻԿ ՆՈՒԷՐ ՄԸ՝

ՀԱՅԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

ՎՐՁԻՆՈՎ ԵՒ ԳՐԻՉՈՎ
Զարեհ Մութաֆեան

Շքեղ հատոր մը, 24 հայերէն յօդուածներով եւ իրենց թարգմանութիւնով. 82 նկարներ, 72-ը գունաւոր

CHANT D'ARMENIE
Z. Mutafian

×

200 F.
LIBRAIRIE SAMUELIAN
51, Rue Monsieur Le Prince — 75006 Paris
Librairie Palouyan 9, ruue de Trévise, Paris 9

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Ուրբաթ, Յիշատակ Չարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման՝ ժամը 5-ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Ուրբաթ՝ Թաղում 16-ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ուրբաթ. - Թաղում 17 :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Ուրբաթ. - Ժամերգութիւն եւ Թաղում ժամը 17 :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17-ին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՄՓ. ՖՈՒԷԶ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17·30 :

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ուրբաթ.- Թաղում՝ 17, (երգչախումբ՝ ղեկավարութեամբ՝ Ժիրայր Թասմաճեանի, երգէոն՝ Նորա Գաբրիէլեան) :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 17 :

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18 :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Աւագ Հինգշաբթի. - Ժամերգութիւն 8-ին, Հաղորդութեան պատարագ՝ 12-ին, Ոտնլուայ՝ 18, Խաւարում՝ 20·30 :

Ուրբաթ. - Թաղում՝ 18-ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

Աւագ Ուրբաթ. - Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Ս. Խաչի երկրպագութիւն՝ ժամը 18 :

Շաբաթ. - Ճրագալոյց Զատկի, ժամերգութիւն երեկոյեան 17, հանդիսաւոր պատարագ՝ 18 :

Կիրակի. - Զատիկ: Հայրապետական պատարագ՝ ժամը 11 :

Երկուշաբթի. - Մեռելոց: Ս. Պատարագ ննջեցելոց ժամը 11 :

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

HOME ARMÉNIEN — ST. RAPHAËL

Սէն - Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան Ս. Յովհ. մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 4, ժամը 10-ին:

Յետ արարողութեան՝ ճաշ:

Շահագրգռուողները կրնան նախապէս արձանագրուիլ, հեռաձայնելով՝
16 (94) 95 00 30

LES FILMS COSMOS PRÉSENTENT

A LA DÉCOUVERTE DE L'ARMÉNIE

UNE GIFLE

LE TRIANGLE

NAAPET

3 FILMS DE HENRIK MALIAN

COSMOS

76, rue de Rennes. Tél. : 544.28.80
Métro : St-Sulpice

Du 16 au 31 mars 83

REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000F*

quels que soient son âge et son état.

*ou plus si son état le justifie.

Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83

Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/ Leyland Leasing.

AUSTIN TRIUMPH Pense Castrol

Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :

ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e
TEL. 380 55 11

OUVERT SAMEDI
DERNIERS JOURS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՅԻՍ 28-ը գրաւուած օր Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ-ի կողմէ :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին տարեկան
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղի պտոյտը, օթօքառով, Կիրակի, Մայիս 15, Փրովէն եւ շրջակայքը:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

×

Շաբաթ, Մայիս 7, Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին՝ ճաշ - պարահանդէսը:

SPECIAL MOIS DE MARS

LA CAPPADOCE

RESTAURANT ARMÉNIEN

OUVERT TOUS LES SOIRS DE 20h30 A L'AUBE
SAUF LUNDI

*

Animé par
la celèbre chanteuse grecque

FLESSA LIA

au piano le chanteur arménien
ARSEN

chanteur tzigane MINAS
groupe de danse FOLKLORIQUE
danse orientale avec AÏDA
HARRIS LASCARIS
Bouzouki MICAELIS

AUTOROUTE A 4 — 1ère SORTIE — PONT DE CHARENTON
BORD DE SEINE

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
RESERVATION
tél. 375.05.30

Toute la Grèce et Chypre

avec AIR GRECE

VOLS SPECIAUX ALLER - RETOUR

- Paris-Athènes	à partir de	1450 F.
- Paris-Héraklion	"	1600 F.
- Paris-Larnaca	"	2250 F.

PASSEZ VOS VACANCES 1983 A
l'HOTEL CLUB PREVEZA BEACH EN GRECE
Une semaine en Pension Complète (vin compris), depuis: 2890 F.
POUR 15 PERSONNES PAYANTES LA 16ème EST GRATUITE

INSCRIPTIONS - BROCHURES :
LE VOYAGE EN GRECE
06, rue de L'Echelle (angle 248 rue Saint-Honoré), 75001 Paris
Tél. 260. 30. 20

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 31
JEUDI 31 MARS 1983

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO : 3,00 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE - OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TÉL.: 770.86.60 — C.C.P. PARIS 15069-82 E
FONDÉ EN 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 3,00 Ֆ.

58րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.404
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
58e ANNÉE — No 15.404

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԷՎԻՆԿԻՒԼԻՒ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՎՃԻՌԸ՝ ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՂՄԱՑՈՒՑԻՉ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ ԳՏՆԵԼՈՎ, ԴԱՏԱՐԱՆԸ ՏԱՐԻ ՄԸ ԶԵՂՉԵՑ

Մարտ 14-ին է, որ, այս անգամ Լա Հէյի դատարանին առջեւ, տեղի կ'ունենար Բենիամին Էվինկիւլիւի վերաքննութեան դատավարութիւնը : Պաշտպանութեան միակ վկան էր՝ տոքթ. Իվ Թերնոն : Վճիռը պիտի տրուէր Մարտ 28-ին (Մարտ 14-ի նիստին մանրամասնութիւնները տըւինք Մարտ 17-ի մեր թիւով) :

Մարտ 28-ի վճիռը 5 տարի բանտարկութեան կը դատապարտէ Բենիամինը, ինչ որ մէկ տարի պակաս է քան առաջին դատապարտումը : Առաջին դատավարութիւնը տեղի ունեցած էր Ռոթերտամի դատարանին առջեւ Հոկտեմբեր 23-ին եւ երկու շաբաթ յետոյ տրուած էր վճիռը՝ 6 տարի բանտարկութիւն :

Ցարդ կը պակսին մեզի նոր վճիռին տուն տուող պատճառաբանութիւնները, որոնք սակայն, ըստ Թրքական մամուլին (Թէրճիւման, Մարտ 29) հետեւեալներն են : Ա) Թուրք դեսպանատան պահակ ոստիկանին ուղղուած յարձակումը սպաննելու նպատակով չէր) : Բ) Ամբաստանեալը 21 տարեկան է եւ Հոլանտայի մէջ, մշակոյթի, լեզուի տարբերութեան պատճառաւ լուրջ դժուարութիւններ ունի միջավայրին յարմարելու : Գ) Դեսպանին սպանութեան ծրագրին բուն հեղինակը ամբաստանեալը չէ : Այս կէտերն են, որոնք նկատուած են՝ մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց :

Յիշենք թէ վերաքննութեան դատի վերջաւորութեան, Բենիամին Էվինկիւլիւ հայերէն յայտարարութիւն մը ըրած էր, ուր կ'ըսէր ի մէջ այլոց . -

«...Քաղաքական հաշիւներէ մեկնած, վաճառականութեան չենք հանած մեր նահատակներուն յիշատակը, վրէժխնդրութիւն չէ մեր ըրածը : Մենք պարզապէս կը պահանջենք ինչ որ մեզի կը պատկանի պատմականօրէն, ինչ որ մեզի տրուած է միջազգային դաշնագրերով : Այս աշխարհը միայն զօրաւորին չէ : Արդարութիւնը իրաւունքն է բոլոր անհատներուն եւ բոլոր ազգերուն. մենք ալ իրաւունք ունինք պահանջելու հայկական «Նիւրընպերկ» մը. Թող Թուրքիան նուազագոյն քաջութիւնը ունենայ ներկայանալու միջազգային արդարութեան առջեւ. բայց պէտք չունի այդպիսի քայլ մը առնելու, մինչեւ այն ատեն, որ իւրաքանչիւր երկիր իր շահերէն մեկնած լըռութեան պատ մը կը քաշէ մեր առջեւ» :

×

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ԱՐԱՐՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Պելկրատի Թուրք դեսպանին մահափորձին առընչութեամբ, «Հիւրրիյէթ» Մարտ 27-ի իր թիւով կը գրէր որ եուկոսլաւ ոստիկանութիւնը 250 հոգի հսկողութեան տակ առած էր ահաբեկումէն ետք եւ 3 հոգի ձերբակալուած են (անոնց ինքնութիւնը չի ճշդեր) : Կը գրէ նաեւ որ այս արարքին պատրաստութեան մէջ մաս ունեցած են յոյն Կիպրացիներ, որոնք կապ պահած են Պելկրատ երկու հայ երիտասարդներուն հետ եւ մէկը անգլերէն հեռաձայնած է անոնց, Սփլանտիտ պանդոկը, մահափորձէն նախօրեակին :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՑՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ բուռն միջադէպեր պատահած են եւ իսրայելեան բանակը լուսարգել վերհաստատած է Ճինենի մէջ, ուր ծագած էր դպրոցականներու թունաւորման պատմութիւնը : Տեղւոյն Պաղեստինցիները կրակի տուած են մեծ վաճառատուն մը եւ քարկոծած պատասխանատուներու պատուհանները :

1982-ԻՆ ՏՈՒՐՔԻ ենթակայ եկամուտներու մէկ առ հարիւր յաւելեալ տուրքը, որ դրուած է կառավարութեան կողմէ խստակեցութեան ռասնաբանեային մէջ, Յուլիս 1-ի տեղ Սեպտեմբերին պիտի գանձուի : Կ'ըսուի թէ թեքնիք պատճառներով է որ կառավարութիւնը այս յետս - կոչումը ըրած է :

ԲԺՇԿՈՒԹՆԵԱՆ ուսանողները, որոնք կը շարունակեն գործադուլը, զանազան ձեւեր ալ կը գտնեն իրենց բողոքները արտայայտելու համար : Երեքշաբթի օր գաճով փակած էին Փարիզի մեթրոյի քանի մը կայարանները... :

ՊՈՆԻ մէջ գերմանական նորընտիր ժողովը իր առաջին նիստը գումարեց եւ Հելմութ Քոհլ վարչապետ վերընտրուեցաւ, ինչպէս կ'ակնկալուէր :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՆՇՄԱՐ ՄՆԱԼ, ՉԿԱՐԴԱՑՈՒԻԼ

—×—

Բ.

Մօտ քառասուն տարի հայ գրականութեան եւ հայերէն հրատարակութիւններու հետ եղբայրական կեանք մը ապրելէ վերջ, ես այսօր իսկ դեռ կը հանդիպիմ հին պարբերաթերթի մը, որուն անունն անգամ չէի լսած : Ով գիտէ ո՞ր համբուրելի ընթերցողը հաւաքեր է անոր քանի մը տարուան թիւերը, եւ զանոնք կազմել տուեր է փրկելով վերջնական կորուստէ : Կը բանամ, կը թղթատեմ, յանկարծ մըտերիմ ու սիրելի անուններ կը գտնեմ . Եղիա Տէմիրճիպաշեան, երկու Օտեաններ, Արշակ Զօպանեան, Կոստան Զարեան, Խաճանեան : Ցօղուածներ, նորավէպեր, բանաստեղծութիւններ, պատմըւածքներ, որոնց չես հանդիպած հեղինակներուն քեզի ծանօթ հաւաքածոներուն մէջ : Աշխատութիւններ ուրեմն՝ որոնք մնացած են անցեալի մամուլին լուսանցքին վրայ, սպասելով որ պըրպըտող մը, փոշոտ թուղթերու սիրահար հոգի մը պատահմամբ գտնէ զանոնք ու պահ մը հաղորդուի անոնցմով... :

Գրող ըլլալ պէտք է թերեւս, կարենալ զգալու համար թէ ողբերգական ինչ կայ հոս ու հոն անտեսումի ու մոռացումի լքուած ստեղծագործութիւններու մէջ :

Սակայն բնական ճակատագիր է այդ : Յաճախ ինքը, նոյնինքն գրողը, կը մոռնայ իր այս կամ այն գործը, եթէ եղած է բեղուն ստեղծագործ մը : Միայն մասնագէտ կենսագիր մը, որ իր ամբողջ կեանքը պիտի նուիրէր մէկ կամ երկու հեղինակի ամբողջական գործին ուսումնասիրութեան, պիտի յաջողէր ի մի հաւաքել այդ հեղինակին գրիչէն ելած ամէն գործ, ամէն աշխատանք, ամէն փըշրանք : Ուրիշներ պիտի դոհանան պատահմամբ իրենց ձեռքը անցածով, եւ այնքանով միայն՝ որքանը իրենց յիշողութեան մէջ պիտի մնայ այդ պատահական ընթերցումներէն :

Երաժշտական պատմութեան նուիրուած գրքի մը մէջ հեղինակաւոր երաժըշտագէտի մը գրիչէն Շուպէրթի մասին կարդացած էի հետեւեալը. «Այս բացառիկ արուեստագէտին ստեղծագործական ուժը տասնըրդհինգ տարիներու ընթացքին այնպիսի թափ մը առաւ, եւ այդ կարճ ժամանակամիջոցին մէջ այնքան շատ երաժշտական կտոր գրի առաւ, որ այսօր ամբողջ աշխարհի վրայ մէկ հոգի իսկ չի կրնար պարծենալ, թէ Ֆրանց Շուպէրթի բոլոր գործերը կը ճանչնայ մինչեւ վերջին նօթը» :

Շուպէրթի պարագային, զարմանք պատճառողը այն չէ թէ իր գործերուն մէկ մասը կրնայ շուքի կամ մոռացումի մէջ մնացած ըլլալ, այլ այն՝ թէ մարդ մը ի՞նչպէս 31 տարուան կեանքի մը ընթացքին կրնայ ստեղծած ըլլալ այդքան շատ ու այդքան գեղեցիկ գործեր : Բայց շահեկան կը նկատեմ անդրադառնալ ուրիշ կէտի մը. իր ապրած շրջանին, եւ մանաւանդ այսօր, Շուպէրթի գործերուն քանի՞ տոկոսը աշխարհի բնակչութեան քանի՞ տոկոսին ծանօթ էր եւ ի՞նչպիսի յաճախականութեամբ մը անոնք այսօր կը գործադրուին բեմերու վրայ, ձայնասփիւռներու մէջ կամ ձայնապնակներու միջոցով : Դիւրին չէ՞ ենթադրել որ այսօր ամէն օր ամէն երկվայրկեան աշխարհի վրայ մէկէ աւելի տեղեր Շուպէրթի մէկ գործը կը նուագուի ու կ'ունկնդրուի այս կամ այն կերպով :

Մինչ հիմա պիտի չուզէ յառաջ երթալ տխուր բաղդատութիւն մը ընելու : Բայց անկարելի է որ չընեմ այդ բաղդատութիւնը : Այսօր, թողունք աշխարհի բազմազգի բնակչութիւնը, Հայ բնակչութեան քանի՞ տոկոսը բաւականաչափ կը ճանչնայ արդեօք Դանիէլ Վարուժանի բանաստեղծական գործին քանի՞ տոկոսը, և ի՞նչպիսի յաճախականութեամբ մը բեմ կը հանէ զայն, կամ դուրս կը քաշէ գրադարանէն :

Որքան ալ ընդվզեցուցիչ ըլլայ, արուեստն ալ, մանաւանդ գրականութիւնը, կը հետեւի թուաբանական հաշիւներու եւ տնտեսական օրէնքներու, անկախ՝ ցեղային յատկանիշներէ : Թուաբանական հաշիւներն ու տնտեսական օրէնքները ինծի մտածել կուտան, որ այլեւս Սփիւռքահայ դետնի վրայ անկարելի է սպասել Դանիէլ Վարուժաններու յայտնութեան, իսկ ցեղային յատկանիշներն ալ ինծի կը թելադրեն որ այսուհետեւ պէտք է սպասել միայն Ուիլլըմ Սարոյեաններու երեւումին :

Սարոյեանի «Մարդկային կատակերգութեան» ծանօթ միլիոնաւոր օտարներուն ու Հայերուն քանի՞ տոկոսը լսած էր արդեօք Դանիէլ Վարուժանի անունը, կամ գոնէ անգամ մը կարդացած էր «Հացին Երգ»էն մէկ հատիկ կտոր :

×

Գրականութիւն մը, որ ընթերցող չունի, չի կրնար ապրիլ :

Հացագործը, եթէ յաճախորդ չգտնէ իր առջեւ, կը դադրի հաց եփելէ : Իր փուռը կը մարէ, սպասելով որ ապագային յաճախորդներ յայտնուին : Օր մըն ալ կը նայիք որ հացագործ իսկ չէ մնացեր : Ո՞վ հաց եփել պիտի սորվի հոն, ուր մարդիկ հաց չեն ուտեր... :

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՐՏ 24 - 28)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԴԻՆԱՄՕ» ԿԻԵՒ ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 46-րդ ախոյենութիւնը կը սկսէր Մարտ 26-ին եւ «Արարատ» իր անդրանիկ հանդիպումը կ'ունենար Կիեւի «Դինամօ»ի հետ, իր դաշտին վրայ : Այդ օր «Հրազդան» մարզադաշտը ունեցած է արտասովոր բազմութիւն մը եւ այս՝ քանի մը պատճառներով : Նախ՝ որ ոտնագնդակի սիրահարները կարօտցած էին խաղը, ապա՝ չորս ամիս տեւած ձմեռէն ետք վերջապէս Երեւանի մէջ գարնանային եղանակ մըն էր, եւ գլխաւորը՝ այն՝ որ այս մրցաշարքը յատկանշական եռեակ յոբելեաններ կը ներկայացնէ «Արարատ»ի համար. 10 տարի անցած է այն օրէն որ «Արարատ» դարձաւ Խորհ. Միութեան ախոյեան, 25-րդ անգամն է որ ան հանդէս կուգայ բարձրագոյն լիկայի դասակարգէն եւ 20 տարի է, որ Հայաստանի ամէնէն զօրաւոր խումբը կը կրէ «Արարատ» անունը : Ոտնագնդակի սիրահարները կը յիշեն նաեւ որ ճիշդ տասը տարի առաջ մրցաշարքի առաջին հանդիպումը «Արարատ» ունեցաւ Կիեւի «Դինամօ»ի հետ եւ յաղթեց 3 - 1 արդիւնքով :

Այս անգամ Կիեւցիները իրենց լաւագոյն վիճակին մէջ է, որ դաշտ իջած են. խումբէն հանդէս եկած են Խորհ. Միութեան խումբի եօթը մարզիկներ : Խաղի առաջին վայրկեաններէն հիւրերը անցնելով գրոհի, քայլ առ քայլ հետեւած են Երեւանցիներու իւրաքանչիւր շարժումին, կասեցնելով անոնց արագ գործողութիւնները. սակայն այս թաքթիքը երկար չէ տեւած եւ 22-րդ վայրկեանին Խորէն Յովհաննիսեան նշանակած է կոլ մը : Առաջին կիսախաղը վերջ գտած է այս արդիւնքով : Երկրորդ կիսախաղին, 4 վայրկեան ետք, Բարկէն Մելիքեան յետադարձ հարուածով մը նշանակած է գեղեցիկ կոլ մը : Կիեւցիներու մարզիչը զգալով մօտալուտ պարտութիւնը, երկու փոփոխութիւն մտցուցած է իր խումբի կազմին մէջ, դաշտ իջեցնելով արագաշարժ Ալեքսանդր Զավարովը եւ Եարոսլաւ Դումանսկին : Ատեն մը խաղին դիմագիծը փոխուած է եւ կիեւցի Լէոնիդ Բուրեակ յաջողած է կոլ մը նշանակել, սակայն արդիւնքը փոփոխութիւն չէ կըրած մինչեւ խաղին վերջը, շնորհիւ «Արարատ»ի յետսապահներու լաւ խաղարկութեան :

Ու այսպէս, «Արարատ» յաղթանակով կը սկսի մրցաշարքը : Արդեօք կը կըրկնըւի՞ 1973-ի արդիւնքը : Այս ակնկալութեամբ կը հետեւին հազարաւոր երկըրպագուներ՝ Արկադի Անդրէասեանի ղեկավարութեան յանձնուած «Արարատ»ի տղոց խաղերուն :

Նոյն օրուան միւս խաղերուն արդիւնքներն էին. -

Զէնիթ - Դինամօ Մինսկ 3 - 1, Դինամօ Մոսկուա - Դնեպր 1 - 0, Խարկովի Մետալիստ - Քութայիսի Տորպեդօ 2 - 1, Նեֆթչի - ԲԿՄԱ 0 - 0, Թիֆլիսի Դինամօ եւ Մոսկուայի Տորպեդօ 0 - 0, Տաշքենդի Պախտակոր եւ Վիլնիւսի Ժալգիրիս 0 - 0, Օդեսայի Չերնոմորեց եւ Քիշնեւի Նիստրու 1 - 1 :

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ»ի Մարտ 30-ի թիւով :

ՀԵՆՐԻ ԼԻՆՉ ԵՒ ԻՐ «ԱՐՄԵՆԻԱ»Ն

Բ.

Մենագրութեան առաջին հատորը կը կրէ «Ռուսական Հայաստան», երկրորդը՝ «Թրքահայաստան» խորագիրը: Հայաստան ներկայացուած է այլազան կողմերով՝ եկեղեցական, տնտեսական, մշակութային պատմութիւն, իմացական կեանք, կրթութիւն, կենցաղ, դատախաբակութիւն, ազգագրութիւն, բանահիւսութիւն, արուեստ: Մանրամասն ուրուագծուած են Հայաստանի ուռուցիկ յատակագիծը, կլիման, լեռները, լիճերը, գետերը, դաշտերը, բուսականութիւնը, կենդանական աշխարհը, բնական հարստութիւնները, հողի ու ջուրի բաղադրութիւնը: Նկարները կը ներկայացնեն Անիի, Աղթամարի, Հառիճի, Մարմաշէնի, Էջմիածնի, Կոուցի, Վանի, Վարագի, Մշոյ Սուրբ Կարապետի եւ այլ վայրերու ճարտարապետական յուշարձանները, հայկական քաղաքները, Հայոց լեռները եւայլն:

Այս ամբողջը լուսանկարուած է ցարական Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ խիստ հսկող հայեացքին տակ: Լինչ կը յայտնէ, որ Թուրքիա չէր արտօներ բարդ գործիքներու գործածութիւնը, եւ ինք չափագրութիւններն ու նկարահանումները կատարած է երբեմն դիմելով հնարամտութիւններու: Իր բազմաթիւ բարեկամներէն մէկը՝ Աբրահամ Տէր - Յակոբեան (որ հեղինակն է «Արմենիա»ի մէջ տեղ գտած Արեւմտահայոց Ազգային Սահմանադրութեան անգլերէն թարգմանութեան), կը պատմէ «Համիտեան սեւ օրերու մէջոցին էր ... Լինչ Պոլիս եկած էր ... Գիտնալով, որ շրջապատուած է Եըլտըզի արբանեակ աչալուրջ լրտեսներէ, խղճամտօրէն կը զգուշանար իր պատճառով վտանգի ենթարկել որեւէ մէկը ... Ոչ միայն Լինչի նման մէկու մը այցելելը, այլեւ անոր անունն իսկ յիշելը աններելի ոճիր մըն էր այն ատեն» : Այդ օրերուն Ապտիւլ Համիտ արգիլած էր գործածել ոչ միայն «ազատութիւն», «յեղափոխութիւն» բառերը, այլեւ Հայաստան տեղանունը: Լինչ անձամբ տեսած է, թէ ինչպէս Թուրքերը Հայաստանի անունը դանակով քերած - հանած էին նոյնիսկ հազարաւոր տարիներ առաջ ապրած յոյն պատմիչ Քզենոփոնի «Անաբասիս»ի հրատարակութեան մէջէն:

Մենագրութեան սկիզբէն մինչեւ վերջ ձգտելով ցրուել մեր ժողովուրդի մասին թշնամիներու տարածած վարկաբեկիչ լուրերը, Լինչ նոյն ատեն չի թաքցներ նաեւ հայ կեանքի ստուերոտ կողմերը: Սակայն ամէն անգամ որեւէ թերութիւն նշելու ատեն, ան անաչառ գիտնականի իր պարտականութիւնը կը համարի թափանցել երեւոյթի խորերը և գտնել անոր պատճառները: Դարերու ընթացքին օր ու արեւ չտեսած Հայը ստիպուած եղած է գոյութիւնը պահպանելու համար ձեռք բերել իրեն ոչ յատուկ այնպիսի գիծեր, որոնք ժամանակաւոր են եւ կը վերնան Հայաստանի համար նպաստաւոր պայմաններ ստեղծուելուն զուգահեռ:

«Արմենիա» 1910-ին ռուսերէն թարգմանուեցաւ Ելիզաւէտա Ջունկովսկայայի կողմէ եւ հրատարակուեցաւ Թիֆլիս, Մ. Մարտիրոսեանի տպարանը: Թարգմանութեան համար գրուած յառաջաբանին մէջ Լինչ հանդէս կուգայ որպէս անգլիական Խորհրդարանի անդամ եւ կը յայտնէ, որ մեծ Պետութիւնները պէտք է ոչ թէ ճնշեն, այլ ընդհակառակն, պէտք է քաջալերեն ազգային փոքրամասնութիւններու ինքնավարման ձգտումները: Ան կը գրէ. «Երբ ազգային մեծ միաւորը գործ ունի քանակով աննշան, բայց ցեղային եւ ազգայնական բնազդներով ուժեղ ժողովուրդի հետ, այդ պարագային զայն ղեկավարող լաւագոյն քաղաքականութիւնը պէտք է ըլլայ աւելի յիշեալ բընազդներու խրախուսումը, քան ճնշումը»:

Անդրադառնալով 1909-ին Կիլիկիա տեղի ունեցած դէպքերուն՝ ան կը գտնէ, որ աւելի խելացի քաղաքականութեան պարագային պատմութիւնը զերծ կը մընար Ատանայի ջարդին պէս խայտառակ եւ սարսափելի փաստերէն: Քաղաքակիրթ Անգլիացին ամօթ կը նկատէ, որ Թրքական խորհրդարանը ձայներու մեծամասնութեամբ ընդունի ազգային միութիւններ արգիլող որոշումը, այն ալ՝ այդ ազգերու ներկայացուցիչներու՝ հայ, պուլկար եւ յոյն խորհրդարանականներու ներկայութեամբ:

Լինչի՝ Հայաստան այցելած տարիներուն, երկրի քաղաքական առօրեային գործօն մասնակցութիւն կը ցուցաբերէր նաեւ Խրիմեան Հայրիկ, որուն մեծ տեղ յատկացուած է «Արմենիա»ի մէջ: Ռուսերէն թարգմանութեան յառաջաբանին մէջ Լինչ անոր մահը (1907) յիշելով կը գրէ. «Իմ գիրքը գրուելէ ետք ամպարէզէն հեռացած է անոր էջերուն մէջ ամէնէն կեդրոնական դիրք գրաւող անձնաւորութիւնը: Հայերը, ի դէմս իրենց մեծ կաթողիկոս Խրիմեան Հայրիկի, կորսնցուցած են արտակարգ մեծութեամբ բարոյական ուժ մը եւ ամէնէն բարձր ու ամէնէն լուսաւոր հայրենասէր մը: Ինչպէս դէմքով, այնպէս ալ կազմուածքով ան կը մարմնաւորէր այն բարձրաբերձ լեռնային զանգուածները, լայնարձակ այն հեռաստանները եւ իր երկրի այն վճիտ ջուրերը, որոնց ոգին քնքուշ եւ վեհաշուք մեղեդիներով յաւերժ պիտի ճախրի Հայոց հողին վրայ քալած ճամբորդիս յուշերուն մէջ»:

Լինչի լեզուն գրաւիչ է: Հայաստանի մասին կը խօսի այնպէս, կարծէք օտարութեան մէջ ապրող, հայրենիքը անհունօրէն կարօտցած եւ ամէն խօսքի մէջ անոր հեղինակութեան մասին հոգացող Հայ մը ըլլայ: Հայոց բնօրրան Վանը իր շրջակայքով Անգլիացիին գրիչին տակ կը դառնայ եւրոպական հողամաս, որպէսզի հարազատ զգացումով համակէ Եւրոպացիները: Վանայ լիճէն այն կողմ խոյացող Սիփանը ան կը բաղդատէ իտալական Վէզուվի կամ Էթնայի հետ, իսկ աւելի մօտ տարածութիւններու մէջ բարձրացող լեռներու երկարաձիգ պատնէշը իրեն կը յիշեցնէ նորվեկեան փիորդներու բնանկարը: Վանի ժայռերու վրայ փորագրուած սեպագիր արձանագրութիւնները կը խօսին Պետութեան հզօրութեան եւ քաղաքակրթութեան հնութեան մասին:

Էջմիածնի մէջ Լինչ ականատես եղած է կաթողիկոսական ընտրութիւններուն: Ան հրապուրուած էր գիշերը փողոցներու մէջ վառուող խարոյկներով, լապտերներու երազուն լոյսերով, երկսեռ երգչախումբի մեղեդիներով: Աթոռանիստ քաղաքին մէջ ան հանդիպած է եւրոպական համալսարանները կրթութիւն ստացած մտաւորականներու, որոնց հետ խօսած է անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն: Կարսի մէջ տեսած է գերմաներէն եւ ֆրանսերէն լաւ խօսող օրիորդ մը: Երեւանի հոգեւոր սեմինարի տեսուչի հետ գերմաներէն խօսած է: Էջմիածնի պանդոկին մէջ իր դրացին տեսած է անգլերէն թերթ կարդալու պահուն: Միս քաղաքներու դպրոցներուն մէջ մասնակցած է օտար լեզուներու դասերուն: Այս ամբողջը ան կը նշէ Եւրոպացիներուն ցոյց տալու համար, որ Հայերը զարգացած, լեզուներ գիտցող ժողովուրդ են: Ան չի մոռնար նոյն ատեն նշել, որ դպրոցները այցելելու ժամանակ ինք նկատած է, որ թէ՛ հայկական եւ թէ՛ ռուսական դպրոցներու մէջ կան իրենց ընդունակութիւններով եւրոպացի աշակերտներէն ոչինչով զիջող աշակերտներ, թէեւ ցարական իշխանութիւնները ռուսական դպրոցներու մէջ ուսանողներու համար կը ստեղծեն աւելի լաւ կարելիութիւններ՝ անոնց յատկացնելով անհամեմատ աւելի շատ դրամական միջոցներ:

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

(Շար. 2)

ESSAI SUR LES NATIONALITÉS (JACQUES DE MORGAN)

Մեծանուն պատմագէտ, հնախոյզ եւ հայ ազգի ջերմ բարեկամ Ժաք տը Մորկանի «Փորձ Ազգութեանց Մասին» գիրքը վերհրատարակուեցաւ, 1982 Նոյեմբերին, Մարսէյլի կաճառին կողմէ, փրոֆ. Էտմոն Գայաճեանի ջանքերով, Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու տպարանը:

Յիշենք որ երկու տարի առաջ, միշտ Էտմոն Գայաճեանի նախաձեռնութեան, գործնական ճիգերուն շնորհիւ կարելի եղած էր վերհրատարակել, վաղուց սպառած, Ժաք տը Մորկանի հոյակապ հատորը «Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը»: Մեր երիտասարդ ազգակիցը, գրականութեան ակրեժէ, առաջին պսակաւորն է «Ժաք Տը Մորկան Մրցանակ»ին հիմնուած մի քանի տարի առաջ Սիբիլ Վաչոն - Ֆրանսի նախաձեռնութեամբ եւ վեհանձնութեամբ:

«Փորձ Ազգութեանց Մասին» հատորը գրուած 1917-ին կը բաղկանայ յառաջաբանէ եւ երկու մասերէ:

Առաջին մասը կը պարունակէ ընդհանուր ակնարկներ, ուսումնասիրութիւններ, քննութիւններ բազմաթիւ ազգերու եւ յատկապէս արեւելեան երկիրներու մասին, ուր Ժաք Տը Մորկան առիթը ունեցած է իր բազմապիսի պաշտօններու բերումով ապրիլ, պեղումներ եւ ուսումնասիրութիւններ կատարել: Արեւելեան ազգերու մասին ունի մէկէ աւելի յոյժ շահեկան հատորներ եւ մասնաւորապէս՝ «Առաջին քաղաքակրթութիւնները» եւ «Արեւելքի նախապատմութիւնը»:

Երկրորդ մասը բոլորովին նուիրուած է Հայերուն: Ժաք Տը Մորկան կ'ըսէ՝ «...ընտրեցի մասնաւորապէս ժողովուրդ մը, տալու համար ազգութեան մը վերակազմութեան օրինակ մը. ներկայացուցի անոր յոյսերն ու ակնկալութիւնները, բացատրեցի անոր տենչերուն կը...

(Շար. 2)

- ՇՈՒՆԵՐՈՒ ԿՂԶԻՆ -

ՊՕՂՈՍ ԳՈՒՐԲԵԼԵԱՆ

Ու ցած ձայնով մը, գաղտնիք մը դուրս տալու նման՝

- Թաղաւորին մարդիկը աչալուրջ կը հսկեն... լաւ որ դուն մեզի չընկերացար:

Համբերեցի: Յաջորդ օրը, առաւօտեան, Թանիան խոստացած էր իր ութ տարու մանչուն ընկերակցութեամբ մեզի այցելել: Մեր մօտ տօնական մթնոլորտ ստեղծըւած էր: Հետաքրքրութենէս կ'այրէի: Կ'ուզէի վայրկեան մ'առաջ հանդիպիլ Թանիային, համբուրել անոր տառապած ճակատը, կիսել ցաւերը:

Մուտքի դրանզանգը հնչեց: Պանդոկ չէ, յարկաբաժին մը կը բնակէինք: Գրասեղանըս ձգելով՝ պատշգամբը վազեցի: Ինչո՞ւ անզուսպ այս զգացումը...Արդեօք պարսկահայերու հանդէպ տածած համակրանքէ՞ս կը բխէր, թէ պարզապէս հայուհիի մը հանդիպելու անհամբերութենէն: Ներքին խռովքէն էր, որ այսպէս յանկարծ կը դրսեւորուէր զգացում մը, որ վաղուց սանձած ըլլալ կը կարծէի:

Օրիորդ Նատիային առաջնորդութեամբ ներս մտաւ: «Պարեւ», ըսաւ պարսկահայ աղջիկը: «Էս էլ մեր Կրեկորն է, բալա ջան, եկ պարեւ տուր Հրաչիկի պապային»:

Կրեկորին խարտեաշ մազերը զարմացուցած էին զիս: Սահուն արեւելահայերէն կը խօսէր: Գնաց պզտիկներուն աղմուկին միացաւ: Թանիան, ամչկոտ աղջիկ, հազիւ գլուխը բարձրացուցած էր ու աչքերուս մէջ կրցեր էր նայիլ: Խօսք չի վերցներ, գեղեցկուհի եղած էր, բայց տարիներու տառապանքը հողմի նման քըշած տարած էր անոր կնոջական հմայքն ու սիրունութիւնը, փոխարէնը՝ աւերակ թողնելով: Ու այդ աւերակը մինչեւ հոգիին խորերը հասած էր...Երկվայրկեանի մը մէջ, դէմքին վրայ կրցեր էի կարդալ անոր կեանքի տրաման: Խոհուն, խոշոր աչքերով արձակած խոնաւ նայուածքը, լէյզերի նման, մինչեւ էութեանս խորը թափանցեց, ու ջերմացուց պահ մը... Բայց Թանիայէն աւելի, Կրեկորին հայերէն խօսիլը ինծի զարմանք պատճառած էր: Կարծես Երեւանի սրտին կամ Թեհրանի հայկական թաղերէն մէկուն մէջ ծընած, մեծցած ըլլար անիկա:

Անհայ կղզիի մը վրայ կայք հաստատած, կղզիացած հայուհին, մեր մայրենին դրած էր իր խարտիշահեր, մէկ հատիկ զաւկին շրթներուն վրայ որպէս վահան, ջերմանալու, պաշտպանուելու իր զաւկին հայկականութեամբ:

Նոր միայն իմանալով զարմանքիս կամ հիացումիս բուն պատճառը, Թանիան, յանցաւորի նման գլուխը կախեց, ու ինքզինք ստիպողութեան տակ զգաց բացատրութիւն տալու:

- Հայը ազնիւ ժողովուրդ ա,- ըսաւ կաշկանդուած ձայնով:- Կրեկորին հայութիւնս ներարկելով՝ ազնուականութիւն ներարկած կը լինեմ: Կրեկորս հայ պիտի մեծանայ,- վճռեց ան:

Երբ մենք Թանիային հետ կը զրուցէինք, աղջիկները աղանդերքով ու խմիչքով լեցուն սեղան պատրաստած էին:

Թանիան չմօտեցաւ սեղանին: Խոժոռ նայուածք մը ուղղեց խարտիշահեր մանչուկին: Ան ալ չմօտեցաւ: Բացարձակապէս անզիջող մնացին պատառ մը չուտելու եւ ումպ մը չխմելու իրենց որոշումին մէջ: Ջուր անցան մեր պնդումները:

Քիչ ետք, թեւի ժամացոյցին նայեցաւ:

- Պէտք է մեկնինք,- ըսաւ Թանիան:

- Ո՞ւր: Նստեցէք, մենք ալ առանձին ենք. անտէր այս կղզիին վրայ մէկը չունինք:

- Պէտք է մեկնինք, արդէն ուշ ա...

Նատիան, յայտնապէս դժգոհ հայուհիին այսքան կանուխ մեկնումէն՝ չհետեւեցաւ անոր:

- Տարօրինակ աղջիկ է, -ըսաւ արաբերէն լեզուով,- կարծէք փուշի վրայ նստած է. այնքա՜ն կը սարսափի հարեւաններու լեզուէն...

Քանի մը օր ետք, Թանիայէն պիտի իմանայինք իր տարօրինակ վարմունքին շարժառիթը:

- Ամուսինիս քոյրերը նոյն շէնքին մէջ կը բնակին: Գիշեր-ցերեկ, ընտանեօք իմ շարժումներուս կը հետեւին. վրաս բամբասանք մը, խօսելի կէտ մը կը փնտռեն՝ դատարանը ինծի դէմ գործածելու, Կրեկորս ինձնից խլելու համար...

Նատիան, որ Թանիային ամուսնոյն ընտանիքին հետ ազգականական հեռաւոր կապեր ունէր, իր կարգին հաստատեց հայուհիին մտավախութեան տուն տուող պատճառները:

- Սակայն,- աւելցուց ան,- ձեր պարագային, խօսք տարածեցի ձեր ինքնութեան մասին: Յետոյ, այդ ուղղութեամբ Ամերիկայէն այցելութիւնը շատ օգտակար հանդիսացաւ:

(Շար. 3)

բարկման կարելիութիւնները: Շատ մը ազգեր արժանի են հետաքրքրութեան, ընտրեցի Հայերը, որովհետեւ իրենց արժանիքներն ու տառապանքները ծանօթ են աշխարհին, բայց իրենց ազնուականութեան տիտղոսները շատ անգամ մոռցուած...»: Ժաք Տը Մորկան կը մատնանշէ Հայաստանի դարաւոր քաղաքակըրթութեան դերը, յարաբերութիւնները եւրոպական ժողովուրդներու հետ, բարձր եւ ազնիւ հակումները որոնք կը հակադրուին արեւելեան բարբարոսութեան հետ: Կը դրուատէ Հայերուն հաստատակամութիւնը հանդէպ իրենց հաւատքին, բարքերուն, հպարտութիւնը պատկանելու անցեալին մեծ եւ զօրեղ ազգի մը: Նոյնպէս կը բացատրէ թէ ի՛նչ առաւելութիւններ կրնան ձեռք ձգել մեծ Պետութիւնները պաշտպանելով Հայերը, տալով անոնց ազատ եւ անկախ ապրելու իրաւունք, ընելով արդարութիւն:

«Փոքր Ազգութեանց Մասին» այս վերհրատարակութիւնը կը բացատրուի եւ կը ներկայացուի յատուկ նախաբանով մը: Ֆրանսիս Ժ. Փ. Շաման ցկեանս քարտուղար Մարսէյլի Կաճառին, հակիրճ տողերով կուտայ Ժաք Տը Մորկանի կենսագրութիւնը, եւ յատկապէս անոր գիտական աշխատութիւնները: Էտմոն Գայաճեան հեղինակին նամակագրութիւններու, յօդուածներու լայն մէջբերումներով ցոյց կուտայ անոր գրչին ծառայութիւնը ի սպաս հայկական դատին: 1916-էն 1920, Ժաք Տը Մորկան հրատարակած է, հայկական հարցին կապակցութեամբ երեք գիրքեր «Փոքր Ազգութեանց Մասին», «Արեւելքի բարբարոսութեան դէմ», «Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը», գրած է հայանպաստ բազմաթիւ յօդուածներ, զանազան թերթերու եւ հանդէսներու մէջ: Կարգ մը յօդուածներ եւ պատմական վէպ մը՝ «Լեւոն Մինասեան» դեռ կը մնան անտիպ:

×

Ահաւասիկ, «Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը» հատորին վերհրատարակութենէն յետոյ, գործ մը եւս որ կը նըպաստէ մեծապէս Հայկական Դատին: Այս ուղղութեամբ մի քանի տարիներէ ի վեր Էտմոն Գայաճեանի կատարած լուռ աշխատանքը, գիտական փնտռտուքները, դրական իրագործումները չնորհաւորելի եւ գնահատելի են, քանի կը ձգտին հայկական դատը, իր լաւագոյն արտայայտութեան մէջ, ներկայացնել Ֆրանսացին եւ նաեւ առիթ տալ մեր երիտասարդ սերունդին, որ դժուարութիւններ ունի հայերէնով ուսումնասիրելու իր ժողովուրդին պատմութիւնը, կարդալ, տեղեկանալ, գիտնալ, խորհրդածել: Արդարեւ, միայն ճշմարիտ գիտութիւնն է որ կ՚առաջնորդէ մարդը յանձնառութեան, պատասխանատուութեան, մասնակցութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՍԹԸՆԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Փետրուար 27-ին, տեղի ունեցած է յուշի ցերեկոյթ մը, նուիրուած Երանաշնորհ Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի, անոր վախճանման 20-րդ տարելիցին առթիւ: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Գէորգ Տօնապետեան, ի մէջ այլոց շեշտելով. «Զարեհ Ա. քաջ էր իր համոզումներուն մէջ, տեսակէտ ունէր ազգային թէ եկեղեցական խնդիրներու մէջ, մարդոց մէջ նկատի կ՚ունենար լոկ արժէքները եւ առհասարակ կ՚անտեսէր մարդկային թերութիւնները, անաչառ էր եւ անշահախնդիր, անկեղծ էր ու խիզախ, յատկապէս վտանգի եւ տագնապներու պահուն»: Ապա ցուցադրուած է Զարեհ Ա.ի օծման ժապաւէնը: Բանախօսած է Մինաս Թէօլէօլեան, շեշտելով Զարեհ Ա.ի մէջ պայծառատես ու անկաշառ հայ հոգեւորականի տիպարը եւ ծանրանալով Երանաշնորհ Կաթողիկոսի աշխարհահայեացքին, նկարագրային գիծերուն, առաջնորդական եւ կաթողիկոսական գործունէութեան սեւեռակէտներուն վրայ: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է Պոսթընի «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ռուբէն Գրիգորեանի, մեկնաբանելով շարականներու եւ աշխարհիկ երգերու փունջ մը: Փակման իր խօսքին մէջ Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան, վեր առած է Զարեհ Ա.ի անձը, նկարագիրը եւ ոգին:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Լոս Անճըլըս) Ս. Աստուածածին վարժարանի սրահին մէջ, Փետրուար 25-ին, տեղի ունեցած է արտասանութեան երեկոյթ մը, մասնակցութեամբ Ե. - Թ. դասարաններու աշակերտութեան, ղեկավարութեամբ իրենց ուսուցչին՝ Խաչիկ Արարատեանի: Նախ, Աշակերտական Խորհուրդի նախագահուհին՝ Թամար Փափիրեան, ներկայացուցած է Երանաշնորհ Խորէն Ա.ի կենսագրականը. ապա աշակերտներ արտասանած են քնարական, ժողովրդական, հայրենասիրական եւ այլ բովանդակութեամբ բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ առակներ: Վարժարանին տնօրէնը՝ Վարդգէս Ղազարեան, դրուատած է աշակերտութեան եւ ուսուցչին աշխատանքը: Հուսկ, Խաչիկ Արարատեան արտասանած է հայրենասիրական եւ երգիծական քերթուածներ:

×

ՊԵԼՄՈՆԹԻ (Միացեալ - Նահանգներ) Առաջին Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Փետրուար 23-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը ի պատիւ Սեբօ Խանզադեանի: Բացումը կատարած է Սուրէն Թաշճեան: Հանդիսավարը՝ Նուպար Պէրպէրեան, ներկայացուցած է հիւրը: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Կարօ Կարապետեան, «Պայքար» շաբաթաթերթի խմբագիր Գրիգոր Քէօսէեան եւ «Հայրենիք» օրաթերթի խմբագրապետ Գէորգ Տօնապետեան: Խօսք առնելով Սեբօ Խանզադեան անդրադարձած է իր «Մխիթար Սպարապետ», «Թագուհին Հայոց» եւ այլ վէպերուն կերպարներուն, որոնց ընդմէջէն կը պատկերացնէ հայ ժողովուրդի հայրենասիրութիւնն ու տենչերը, ապա նաեւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն նկատմամբ ցուցաբերուած զանազան Պետութիւններու անտարբերութեան, յատկապէս մեր հողային պահանջներուն:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Համազգայինի հրաւէրով Փարիզի Հայկական Երաժշտութեան համոյթը, Փետրուարի սկիզբը մեկնած էր Միացեալ - Նահանգներ՝ քանի մը երեկոյթներ տալու: Համոյթը բաղկացած է Վիրճինիա Փաթիէ (երգչուհի), Արամ Քերովբեանէ (քանոն), Ռուբէն Յարութիւնեանէ (թառ), Մահմուտ Թապրիզի - Զատէէ (քամանչայ) եւ Էտմոն Զարդարեանէ (դհոլ): Առաջին ելոյթը տեղի ունեցած է Փետրուար 6-ին՝ Տիթրոյթի արուարձաններէն Էն Արպըրի մէջ, Միչիկընի Համալսարանը կազմակերպուած հայկ. Մշակոյթի փառատօնի շրջագիծէն ներս: Ներկայ եղած են աւելի քան 400 հոգի: Երկրորդ ելոյթը տեղի ունեցած է Իթհաքա՝ Գորնել համալսարանին մէջ, երրորդը՝ Նիւ Եորք (Փետր. 19-ին), որուն դրուատանքով անդրադարձած է «Նիւ Եորք Թայմզ» թերթը, իսկ չորրորդ եւ վերջին երեկոյթը՝ Ուաթըրթաունի Հայ Կեդրոնին մէջ, աւելի քան 300 հոգիի ներկայութեան: Համոյթին յայտագիրը բաղկացած է Սայաթ - Նովայի, Կոմիտասի երգերէ, ինչպէս նաեւ ժողովրդական գեղջուկ երգերէ եւ նուագներէ: Համոյթին մեկնաբանութիւնները մեծ տպաւորութիւն ձգած են ամէնուրեք: «Հայրենիք» թղթակիցը, խօսելով Ուաթըրթաունի երեկոյթին մասին, ի մէջ այլոց կը շեշտէ. «Աժանութիւններով առաջնորդուող եւ թեթեւ արժէքներով բաւարարուող մեր ներկային մէջ քաջալերական է տեսնել երիտասարդներ՝ որոնք իրենք զիրենք նուիրած են մնայուն արժէքներու որոնման եւ մասնագիտական ներկայացման՝ զինուած յարմարագոյն զէնքերով»:

×

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ Փետրուար 20-ին, տօնուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան 65-րդ տարեդարձը, աւելի քան 500 հոգիի ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է Սեւդի Գալթակեան, խօսելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաքելութեան մասին: Սկաուտական նուագախումբը մեկնաբանած է քանի մը երգեր: Խօսք առած է Միութեան Քանատայի Շրջ. Վարչութեան կողմէ եղբ. Երուանդ Շահինեան: Բանախօսած է Լեւոն Հասըրճեան, շեշտելով Միութեան դերը Թորոնթոյի մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ տեղի ունեցած են խօսումի ու երգման արարողութիւններ:

×

Օր մը առաջ, նոյն սրահին մէջ, տեղի ունեցած է խրախճանք մը, որու ընթացքին երգիչներ Արտաւ Հացագործեան (Քալիֆորնիայէն) եւ Ցարութ Զէնեան խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

×

Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը կուգայ պաշտօնապէս յայտարարել գաղութիս հայ հասարակութեան որ կը պատրաստուի մեծ շուքով տօնախմբել Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի 68-րդ տարեդարձը, ինչպէս նաեւ Վասպուրականի Հայր. Միութեան Հիմնադրութեան 60-ամեակը, գաղութիս բոլոր միութիւններու մասնակցութեամբ:

Այս բացառիկ զոյգ տօնակատարութեանց, միութեանս հրաւէրով ներկայ պիտի ըլլայ հայրենակից՝ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան, Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի, ընկերակցութեամբ Երուսաղէմի միաբանութենէն՝ Կիւրեղ Եպիսկ. Գաբիկեանի: Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Սերովբէ Արք. Մանուկեան՝ Կաթողիկոսական պատուիրակով եւ Ցակոբ Եպիսկ. Վարդանեան:

Հանդիսութիւնները տեղի պիտի ունենան հետեւեալ յայտագրով. -

Ապրիլ 17 (Կիրակի). - Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն առ յաւէտ բաժնուած Վասպուրականցիներու յիշատակին: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան, (Պատրիարք՝ Հայոց Երուսաղէմի):

Ժամը 13-ին, հացկերոյթ եւ հերոսամարտի տօնակատարութիւն Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան «Վասպուրական» սրահին մէջ:

Ապրիլ 18 (Երկուշաբթի). - Երեկոյեան ժամը 21-ին, Փալէ տէ Քոնկրէի մէջ (Փարք Շանօ), Միութեան հիմնադրութեան 60-ամեակի տօնակատարութիւն, գեղարուեստական ընտիր բաժինով: Այս առթիւ պիտի բանախօսէ՝ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան, (Պատրիարք՝ Հայոց Երուսաղէմի):

Միութիւնս կը հրաւիրէ անխտիր գաղութը խուռներամ ներկայ ըլլալու այս զոյգ հանդիսութեանց:

Վասպուրականի Հայր. Միութեան
Կեդր. Վարչութիւն

Նախագահ՝
ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

Քարտուղար՝
ՍԻՄՈՆ ԱԻՏՈՅԵԱՆ

ԵՐՈՒԽԱՆ

ԱՄԻՐԱՅԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾՆԵՐԸ

Գ.

ՍԻՍՏԵՄԻՆ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

Վրէժխնդրութեան այս ծրագիրին ներշնչած այս սփոփանքին տակ, Բարթողաղա գտաւ ինքզինքը, ու վերադառնալով նորէն առջի գիշերուան տարօրինակ միջադէպին, որուն յաճախանքը բոլէ մը չէր հեռացած իր երեւակայութենէն.

- Ծօ աղէկ ազատեցայ այդ փախուկին ծառքէն... եա՛ ճիտս պլլուէր նէ... եա՛ խըղտէր նէ ինծի... Կատարինէս, Մադթաղինէս ի՞նչ պիտի ըլլային...

Ճար չկար. տիկին Մարկոսեան կամայ ակամայ իր զաւակը պիտի անձամբ առաջնորդէր Կոստանեան վարժարանը, քանի որ տղան գիշեր ցերեկ լացուկոծի մէջ էր, հակառակ Ռոպէնսոնի եւ ուրիշ պատմութիւններու, որոնցմով մայրը կ՚ուզէր գրաւեցնել տղուն միտքը եւ մոռցնել տալ այդ անիծեալ վարժարանին խնդիրը: Ասիկա անկարելի եղաւ: Կէսօրէն ետք՝ մըտաւ իր սեւ քօղին տակ եւ տղուն հետ՝ որ ուրախութենէն մօրը ճիտերը կը պլլուէր, ելաւ Կոստանեան վարժարանը գնաց: Երկհարկ խոշոր շէնք մըն էր, յարակից ընդարձակ պարտէզով, ուր աշակերտները ցերեկուան զբօսանքը կը կատարէին: Բոլորն ալ դպրոցական համազգեստ հագած էին, օձիքին մէկ կողմը սա ոսկետառ տըրէզով. Կոստանեան Կրթարան, եւ միւս կողմը՝ անունը ուսման կամ գիտութեան այն ճիւղին որուն պիտի հետեւէր աշակերտը, օրինակի համար՝ լեզուագիտութիւն, մաթեմաթիք, նկարչութիւն, գըրականութիւն, մանկավարժութիւն եւլն.: Այդ պաշտօնական տարազներուն մէջ կանխահաս գիտուններն ու գրագէտները խրոխտանքով կը պըկուէին, հիմակուընէ իսկ ցոյց տալով արհամարհոտ ու պերճաշուք ժեստեր, որոնք կը վայլէին ազգին ապագայ այդ պարծանքներուն: Եւ մանաւանդ աննկարագրելի էր անդոսնող նայուածքները, զորս կ՚արձակէին, փոխադարձաբար, իրենց օձիքներուն ոսկեշող տրիզումներուն, խըրաքանչիւրը ա՛յնքան իրենին չքեղութեանը, գերազանցութեանը մասին խորունկ ու անյեղլի հաւատք մը, պաշտում մը ունէր

Երբոր տիկին Մարկոսեան իր զաւկին հետ երեւցաւ պարտէզին վանդակորմին առջեւ, խրախճանք մը առաջ եկաւ տըղոց մէջ:

- Ամիրային աղջիկն է, տղաք, Արշակը դպրոց կը բերէ կոր:

Դէպք մըն էր ասիկա, արդարեւ: Մինչեւ այն տարիքը, մայրը իր եասսէր արհամարհանքի հետութեանը մէջ, չէր զիջած իր զաւկին դաստիարակութիւնը օտար ձեռքերու վստահիլ: Իր դրովանքի տենչերուն, ջղայնոտ կնոջ իր հիւանդագին տագնապներուն մէջ կորսուած, ձեւած, կաղապարած էր տղուն հոգին ու մարմինը իր իսկ նկարագրին վրայ: Ու երբոր, հիմա, ամբողջ գիւղը վարող քշող այդ հոսանքին ինքն ալ կը հետեւէր՝ իր հպարտութեան բարձունքէն վար ինկած, գլխիկոր համակերպութեամբ անձամբ բերելով իր զաւակը, աչքի զարնող դէպք մըն էր ասիկա նոյնիսկ տղաքներուն համար:

Տնտեսը, մեծարբեձ դաւառացի մը, մարտաշունչ երկար պեխերով, կապտագոյն երիզաւոր տարազ մը հագած, իր օձիքին վրայ ունենալով անխուսափելի ոսկետառ արէզը, Կոստանեան Կրթարան, մեծարանօք դիմաւորեց տիկին Մարկոսեանը եւ զանիկա իսկոյն առաջնորդեց տնօրէնին սենեակը:

Խաչագողը արդէն նոյն օրը լիուլի տեղեկութիւններ առած էր ամիրային աղջկանը մասին: Իրեն հասկցուցած էին թէ կատարեալ յաղթանակ մըն էր իրեն համար՝ այդ գոռոզ, ամբարտաւան կընոջ իր ոտքը գալը, զաւակը իրեն յանձնելու համար: Գիւղին մէջ, արդէն, անյաջողութեան վերջին պատնէշները կը փլչէին, կ՚իյնային ուրեմն իր առջեւ: Ու զանիկա ընդունելու համար անանկ արարողական ու մեծարալից ձեւեր առաւ որ մինչեւ այն ատեն իրեն ներկայացած մայրերը նախանձով պիտի լեցուէին եթէ տեսնային այդ ընդունելութիւնը: Սենեակին դուռը չտապեց՝ ժըպտուն ու սիրալիր:

- Համմեցէք, համմեցէք տիկին, անհամբեր ձեզ էի սպասում:

Տիկին Մարկոսեան առանց իր քօղածածկ լռջութենէն մաս մը չեղելու, թեթեւ խոնարհութեամբ մը պատասխանեց այդ յարգալից շարժումներուն, եւ գնաց նստաւ թիկնաթոռի մը վրայ, ուր հրամցուցած էր զինքը Կոստանեան: Տղան, իր ապագայ դաստիարակին հայեցողութեամբը յափշտակուած, մօրը քով կը կենար, լռիկ մնջիկ:

(Շար. 31)

-ԶԱՏԻԿ-

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Աւագ Շաբաթ, Ճրագալոյց Զատկի
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 4.30*ին* :
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5.30*ին* :
Կը պատարագէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱՓԻԱՇԵԱՆ
Կիրակի, ԶԱՏԻԿ:
Յարութիւն, Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.15*ին* :
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10.15*ին* :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Հայոց Եւրոպայի
Եկմալեանի Քառաձայն Պատարագը կ'երգէ՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգ-եանի :
Երկուշաբթի, Բ. օր Զատկի:
Յիշատակ Մեռելոց
Ժամը 10*-ին պատարագ կը մատուցուի :*
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց» :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Շաբաթ *Պատարագ՝ ժամը* 16*-ին* :
Կիրակի *ժամերգութիւն՝* 9*-ին* :
Պատարագ 10.30*-ին* :
Երկուշաբթի *ժամերգ.* 9*-ին* :
Պատարագ՝ 10.30*-ին* :
Հոգեհանգիստի արարողութիւն 12*-ին* :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Շաբաթ *ժամերգութիւն՝* 4.30*-ին* :
Ճրագալոյցի պատարագ՝ 5*-ին* :
Կիրակի *առաւօտեան ժամերգ.* 8.30*-ին* :
Պատարագ՝ 10.30*-ին* :
Երկուշաբթի *Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» : Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին «Լուսաւորիչ» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Տոքթ. Մոմճեանի :*

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Շաբաթ *ժամերգութիւն՝* 16*-ին* :
Պատարագ՝ 17*-ին* :
Կիրակի *ժամերգութիւն՝* 9*-ին* :
Պատարագ՝ 10.45*-ին* :
Երկուշաբթի *պատարագ՝* 10.30*-ին* :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Շաբաթ *ժամերգութիւն՝* 16.30*ին* :
Պատարագ՝ 17*-ին* :
Կիրակի *պատարագ՝* 10.30*-ին* :
Երկուշաբթի *Պատարագ ժամը* 10*-ին* :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Շաբաթ *Ընթերցուածք եւ պատարագ՝ ժամը՝* 16 - 18.30*-ին* :
Պատարագիչ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԷՔՃԵԱՆ
Ընթերցուածները կը կարդան Հայկական դպրոցի աշակերտները :
Կիրակի *սկիզբ ժամերգութեան* 7.40*ին* :
Պատարագ՝ 9.40*-ին* :
Պատարագիչ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Ընթերցում Հայրապետական շնորհաւորագրի եւ քարոզ՝ 11.15*-ին* :
Երկուշաբթի. -
Սկիզբ ժամերգութեան՝ 8.30*-ին* :
Պատարագ՝ 10*-ին* :
Գերեզման եւ տունօրհնէքի համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Շաբաթ Երեկոյ. *ժամերգ.* 16*-ին* :
Պատարագ՝ 17.30*-ին* :
Կիրակի *ժամերգութիւն՝* 9*-ին* :
Պատարագ 10.30*-ին* :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԷՔՃԵԱՆ
Երկուշաբթի *առաւօտ ժամերգ.* 9*-ին* :
Պատարագ՝ 10*-ին* :
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին բազմաձայն Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ՝ *մասնակցութեամբ երգէոնի, ղեկավարութեամբ Տիկին Ժիւլիէթ Ելմազեանի :*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Կ. Ժ. Թիպեան (Զպուքճեան) իր շատ սիրելի կնքամօր՝ Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի *մահուան քառասունքին առթիւ* 100 *Ֆ. կը նուիրէ Աղքատախնամին եւ* 100 *Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման (սատնալ «Յառաջ»էն) :*

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Շաբաթ *երեկոյ. ժամերգ.* 17*-ին* :
Կիրակի *առաւօտ ժամերգ.* 8.30*-ին* :
Պատարագ՝ 10*-ին* :
Երկուշաբթի *առաւօտ ժամերգութիւն՝* 8.30*-ին*, *Պատարագ՝* 9.45*-ին* :
Հոգեհանգիստ համայն ննջեցելոց ժամը 11.10*-ին* :
Ծանօթ. - Գերեզմանօրհնէքի համար Երկուշաբթի Տէր Հայրը ներկայ կ'ըլլայ ժամը 2*-էն սկսեալ* Լը Գանէի *գերեզմանատունը :*
Ինչպէս նաեւ Երեքշաբթի ժամը 2*-էն սկսեալ* Սէն Լուիի *գերեզմանատունը :*

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Շաբաթ *ընթերցուածք՝ ժամը* 17*-ին* :
Պատարագ՝ 18.30*-ին* :
Կիրակի *առաւօտ ժամերգ.* 8.30*-ին* :
Պատարագ՝ 10*-ին* :
Երկուշաբթի *առաւօտ ժամեր.* 9*-ին* :
Պատարագ՝ 10*-ին* :
Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն ննջեցելոց :

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ՔԱՄՓ. ՖՈՒԷԶ

Շաբաթ *Ճրագալոյց Զատկի* 16.30*-ին* :
Պատարագ՝ 17.30*-ին* :
Կիրակի *Սկիզբ ժամերգ.* 9*-ին* :
Պատարագ՝ 10.30*-ին* :
Նոյն օրը գերեզմանօրհնէք ժամը 14*ին* :
Երկուշաբթի *պատարագ՝* 10.15*-ին* :
Հոգեհանգիստ՝ 11.30*-ին* :
Ապրիլ 7*-էն սկսեալ Տնօրհնէք :*

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Շաբաթ *Ճրագալոյց Ս. Զատկի* 5*-ին* :
Ընթերցուածներ՝ 6*-ին* :
Ճրագալոյցի Պատարագ՝ 6.30*-ին* :
Կիրակի *Պատարագ՝* 10*-ին* :
Կոնդակ Հայրապետական Քարոզ՝ 11.30*-ին* :
Երկուշաբթի *ժամերգութիւն՝* 8.30*-ին* :
Պատարագ՝ 10*-ին* :
Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց՝ 11.30*-ին* :
Ապրիլ 10*, կրկնազատիկ, յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց՝ Համաշխարհային Ա. եւ Բ. Պատերազմաց :*
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8.30*-ին* :
Պատարագ՝ 10*-ին* :
Հոգեհանգիստ՝ 11.30*-ին* :

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ *Սկիզբ ժամերգութեան* 16*-ին* :
Պատարագ՝ 17*-ին* :
Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Կիրակի *Սկիզբ ժամերգ.* 8.30*-ին* :
Պատարագ՝ 10*-ին* :
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :
Երկուշաբթի *Սկիզբ պատարագ* 10*-ին* :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի՝ Հոգեհանգիստ, վասն համօրէն ննջեցելոց ազգիս Հայոց :

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ — ՏԷՍԻՆ

Շաբաթ. - *Ճրագալոյց կէսօրէ ետք՝ ժամը՝* 4.30*-ին* :
Կիրակի *Պատարագ :*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Շաբաթ *Սկիզբ ժամերգ.* 9*-ին* :
Խթման արարողութիւն երեկոյեան 5*ին* :
Կիրակի *Սկիզբ ժամերգ. առաւօտ* 8*ին* :
Պատարագ առաւօտ 10*-ին* :
Ժամերգութիւն երեկոյեան՝ 6*-ին* :
Երկուշաբթի *Սկիզբ ժամերգութիւն առաւօտեան ժամը՝* 9*-ին* :
Պատարագ՝ առաւօտեան 10*-ին* :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայ երիտասարդներ կը փնտռեն նկարներ եւ քարթ - փոսթալներ Հայաստանի եւ Հայերուն վերաբերող, 1940*-էն առաջուան :*

Դիմել. -

Manuel Andréassian
48, rue de la Convention
94270 Le Kremlin-Bicêtre
tél. 658 - 31 - 70

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
HOME ARMÉNIEN — ST. RAPHAËL

Սէն - Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան Ս. Յովհ. մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի Երկուշաբթի, Ապրիլ 4*, ժամը* 10*-ին :*
Յետ արարողութեան՝ ճաշ :
Շահագրգռուողները կրնան նախապէս արձանագրուիլ, հեռաձայնելով՝
16 (94) 95 00 30

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Ֆրանսական Կապոյտ Խաչի Կայանին, Թեկնածու մօնիթէօռ - մօնիթրիսներու արձանագրութիւններու վերջին պայմանաժամ՝ Ապրիլ 15 :

À LA DÉCOUVERTE DE L'ARMÉNIE
LES FILMS COSMOS PRÉSENTENT
UNE GIFLE
LE TRIANGLE
NAAPET
3 FILMS DE HENRIK MALIAN
COSMOS
76, rue de Rennes. Tél. : 544.28.80
Métro : St-Sulpice

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
13. Rue de Perche — 75003 Paris

Շաբաթ. - *Ճրագալոյց Զատկի, ժամերգութիւն երեկոյեան* 17*, հանդիսաւոր պատարագ՝* 18 :
Կիրակի. - *Զատիկ : Հայրապետական պատարագ՝ ժամը* 11 :
Երկուշաբթի. - *Մեռելոց : Ս. Պատարագ ննջեցելոց ժամը* 11 :

PASCAL MANOUKIAN
le fruit de la patience

Tendresse et violence des gens d'Arménie
72 F
ARL
le centurion

Du 16 au 31 mars 83
REPRISE DE VOTRE VOITURE 4000 F*
quels que soient son âge et son état.
*ou plus si son état le justifie.
Pour toute commande d'un modèle de la gamme Austin Metro, MG Metro ou d'une Triumph Acclaim HL, Millésime 83
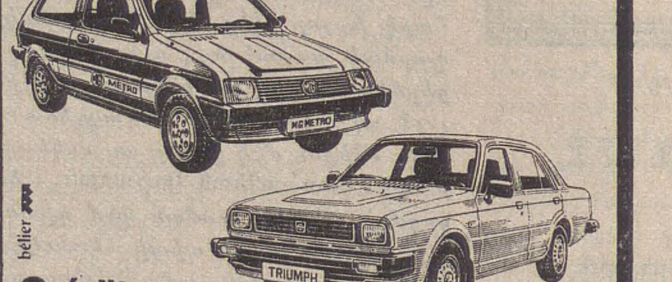
Crédit total
48 mois avec ou sans apport initial, sous réserve d'acceptation du dossier par Leyland Crédit/Leyland Leasing.
AUSTIN TRIUMPH Pensez Castrol
Chez votre concessionnaire Austin-Triumph :
ARC DE TRIOMPHE AUTOS
30 RUE DE TILSITT-ETOILE-17e
TEL. 380 55 11
OUVERT SAMEDI
DERNIER JOUR